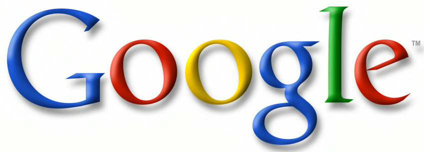

PA. Sis, jube transire huc, quantum possit; se ut videant domi *MSS. se ut videat familiaris*

Familiares: nisi quidem illa nos volt, qui servi sumus,

Propter amorem suum omneis crucibus contubernaleis dari.

PE. Dixi ego istuc; nisi quid aliud vis. PA. volo. hoc dicito, *MSS. hic. unde Gr. huic dicito.*

Paret artem & disciplinam: obtineat colorem. PE. & quemadmodum?

PA. Ut eum, qui hic se vidit, vero vincat, ut ne viderit:

Siquidem centies hic visa sit, tamen inficias eat.

Os habet, linguam, perfidiam, malitiam, atque audaciam,

Confidentiam, confirmitatem, fraudulentiam:

Qui arguet se, eum contra vincat jurejurando suo.

Domi habet animum falsiloquom, falsificum, falsijurium:

Domi dolos, domi delenifica facta, domi fallacias.

Nam mulier olitori nunquam supplicat, si qua est mala.

Domi habet hortum & condimenta ad omnes mores maleficos.

PE.

26. *Se ut videant domi familiares.*] Scil. Militis. Jam *se* pro *ipsam* more Plauti positum esse ait *Gruterus*. Sententia est; Jube, si vis Philocomasium transire ad nos, quam citissime fieri possit, ut familiares militis videant se, id est, ipsam Philocomasium domi. *Lambin.*

27. *Omnes crucibus contubernaleis dari.*] Sic Aul. act. 1. 1. *ego te dedam discipulam cruci:* te suspendam; faciamque ut crux te discipulam scribere doceat, & longam unam literam facere. *Turneb.*

29. *Dixi ego istuc, &c.*] Proinde habere debes, ac si dixerim. *Lambin.*

30. *Paret artem, &c.*] Simulet, dissimulet, mentiatur, nec colorem mutet. *Lambin. Hei quemadmodum.*] Quando omnes scripti & editi veteres: *Et quemadmodum:* cur substituerint τὸ *Hei*, caussam non video. Esset aliqua, si servus hoc diceret, qui & paulo ante: *Væ mihi*: Senex ut ita diceret, necesse non est. Sic Virgilius: *Et qua tanta fuit Romam.* Gronovius.

33. *Os habet, linguam, perfidiam.*] Homo est impudens, perjurus interpretatur, quasi de Sceledro loquatur. At Philocomasium meretrix hic quoque describitur. *Gronovius.*

37. *Delenifica facta.*] Θελκτικὰ, ἀπατηλά facta: ad decipiendum comparata. *Lambinus.*

38. *Si qua est mala.*] Sententia horum est. Mulier, quæ natura & ingenio malo est, non necesse habet noxium olus ex alieno horto petere, domi illud habet. *Boxhorn.*

39. *Ad omnes mores, &c.*] Per hortum significat fontem & copiam malitiarum muliebrium. *Lambinus.* Hæc corrupta sunt. Non enim respondet ab horto ducta metaphora, *hortum habet & condimenta.* Præterea scripti codices habent, *moles maleficas.* Unde emendandum puto, *Domi habet hortum ac condimenta ad omnes olas maleficas. Ola* vetus pro olla. Quæ ex horto sumebant[illegible]dimenta, in ollis coquebantur. [illegible]rbium apud Catullum, *ipsa*[illegible] Dicit igitur mulierem ha[illegible] condimenta ad omn[illegible], ex quibus omnes [illegible] & [illegible] veue-

Nam os columnatum Poëtæ esse inaudivi barbaro,
Quoi bini custodes semper totis horis accubant.
Euge, euge, euscheme hercle astitit, & dulice & comœdice:
Nunquam hodie quiescet, priusquam id, quod petiit, perficit.
Habet, opinor. age, si quid agis: vigila, ne somno stude:
Nisi quidem hic agitari mavis varius virgis. vigila:
Tibi ego dico. au! feriatus ne sis. hem te alloquor, Palæstrio: MSS. an heratus vestis.
Vigila inquam: expergiscere, inquam: lucet hoc, inquam. PA. audio.
PE. Viden' hostis tibi adesse? tuoque tergo obsidium? consule.
Arripe opem auxiliumque ad hanc rem. propere hoc, non placide decet.
Antevenito aliqua aliquos, aut tu circumduce exercitum,
Curre in obsidium perduelleis, nostris præsidium para.

Inter-

56. *Nam os columnatum.*] Apparet jam tum etiam, cum hanc Fab. commentaretur Plautus, Nævium, ob maledicentiam Romæ in vinculis Triumviralibus seu custodia publica fuisse: unde postea, cum *Hariolum* & *Leontem* Fabulas scripsisset, in iisque petulantias dictorum, quibus multos ante læserat, diluisset, per Tribunos-pl. liberatus est. *Os columnatum* autem jocans vocat os brachio tanquam columna subnisum. Nævius enim in commentando solebat manum mento suffulcire. *Douz.*

57. *Bini custodes.*] Veteres illi *canes* vocabant *custodes*: & contra, qui custodiæ præfecti erant, *canes*. Sic Columella *mutos custodes*, & carmen Phallic. *custodes* dixit canes. Quo Plautus hic αἰνιγματικῶς allusit. Scalig.

28. *Dulice.*] Ita J. Gul. *dulice*, δουλικῶς, *serviliter*. Ait enim, servum personam suam præclare agere, & statum in Comœdia servilem egregie repræsentare. Cæteri, *dulce*.

62. *Au! feriatus ne sis, &c.*] Puto, cum MSS. legant constanter *ansfriatus*, legendum esse, *cantheriatus ne sis*. Id est, cantherino ritu astans ne dormias. Quomodo alibi Plautus est locutus. *Cantherior* finxit à *Cantherius*, ut à *vulpes*, *vulpinor* componitur. *Boxh.* Omnes ferme libri in hoc versu scribunt, *ansoriatus ne sis*. Certe probarem legi *cantheriatus ne sis*, vel *Cantherii ritu ne sis*. Cantherii equi castrati quos *Hongros* vulgo vocamus. Hi multum laborabant, aut ferendis oneribus, aut trahendis carris, multumque adeo fatigabantur, ideo semper fere dormitabant, ubi paullo cessaverant. Hinc *cantherino ritu adstans somniat*, alibi apud Plautum. Cum hic igitur toties repetat, *vigila*, huic opponit Cantherii ritum, quia sæpe præ lassitudine dormitant Cantherii. Et fortassean inde verbum factum *cantheriari*, ut recte conjecit Clariss. Boxhornius. *Salmas.* *Lucet hoc, &c.*] Δεικτικῶς, cælum. *Turneb.*

67. *In obsidium perduelleis.*] Videtur *perduelles* posuisse, quia dicimus, *obsidere perduelles*: nam *perduellium* dicendum erat. Aut assentiendum Camerario, qui pro *curre* legit *coge*: idque assentiente Lambino; sed dissentientibus Lipsio & Douza, qui *curre* approbant. Vel, quo nihil puto simplicius, *perduellis* singulo numero posuerit, pro *perduellium*. Quasi dixisset

Intercludito inimicis commeatum; tibi muni viam;
Quà cibatus commeatusque ad te & legiones tuas
Tuto possit pervenire. hanc rem age. res subitaria est.
Reperi, comminiscere, cedo calidum consilium cito:
Quæ hîc sunt visa, ut visa ne sint: facta infacta uti sient.
Magnam illic homo rem incipissis: magna munis mœnia.
Tute unus si recipere hoc ad te dicis, confidentia est
Nos inimicos profligare posse. PA. dico & recipio
Ad me. PE. & ego impetraturum dico id quod petis. PA. at te Juppiter
Bene amet. PE. at imperti, amice, me, quod commentu's. PA. tace:
Dum in regionem astutiarum mearum te induco, ut scias
Juxta mecum mea consilia. PE. salva sumes indidem.
PA. Herus meus elephanti corio circumtentus est, non suo: *Colet.* circumjectus.
Neque habet plus sapientiæ, quam lapis. PE. egomet istuc scio.
PA. Nunc sic rationem incipissam, hanc instituam astutiam,
Ut Philocomasio hanc sororem geminam germanam alteram
Dicam Athenis advenisse cum amatore aliquo suo,
Tam similem, quam lacte lacti est: apud te eos hîc devortier. *Pont.* divortier.

Dicam

dixisset *in obsidium hostis*. sive *populi hostilis*. Vossius. Non satisfaciunt mihi in hujus loci explicatione viri eruditi. Omnino legendum censeo; *Curre in obsidium, perdue illos, nostris præsidium para*. *Perdue* pro, *perde*, ab antiquo, *perduo*. Boxhorn. Non improbarem legi, ut *Boxhornius* conjectavit, *curre in obsidium, perdue illos*, nempe hostes, de quibus præcedit in ỳs. 66. *Viden' hostes tibi adesse?* Potest tamen etiam ferri vulgata. *Salmas.*

72. *Magnam illic homo.*] Puto scribendum, *magnam illic homo rem incipissit, magna mœnit mœnia*. Salmas.

74. *Si recipere hoc ad te dicis.*] Tute unus si dicis, te tuo periculo promittere fore, ut hoc negotium abs te conficiatur; certa spes est, nos inimicos posse perdere. *Recipere*, ἀναδέχεσθαι, &, ἐφ' ἑαυτῷ δέχεσθαι. *Taubmann.*

79. *Iuxta mecum.*] Æque atque ego. V. N. Aul. act: 4.7. *Salva sumes indidem.*] Id est, recte & tuto apud me deposueris, seu mihi credideris: non enim ea cuique vulgabo; sed salva & integra, qualia accepero, ex eodem loco in quo deposueris, tolles. Tralatio à rebus depositis & creditis. Vide & Not. Trin. 1.2. *Taub.*

80. *Herus meus elephanti corio circumtentus est, non suo.*] Respexit non ad naturam animalis, quod teste *Cicer.* acutissimi sensus est, & belluarum prudentissima; sed ad nudam duntaxat pellem: quæ quo durior est & crassior, hoc belluæ est congruentior; quo autem tenerior, eo homine magis digna, & divino ejus ingenio accommodata. *Gruter.*

Dicam hospitio. PE. euge, euge, lepide: laudo commentum tuum.
PA. Ut si illic concriminatus sit advorsum Militem
Meus conservos, eam vidisse cum alieno oscularier,
Eum arguam vidisse apud te contra conservom meum
Cum suo amatore amplexantem atque osculantem. PE. immo ut optume.
Idem ego dicam, si me exquiret Miles. PA. sed simillumas
Dicito esse: & Philocomasio id præcipiendum est, ut sciat,
Ne titubet, si quæret ex ea Miles. PE. nimis doctum dolum!
Sed si ambas videre in uno Miles concilio volet,
Quid agimus? PA. facile est: trecentæ possunt caussæ colligi:
Non domi est, abiit ambulatum, dormit, ornatur, lavat,
Prandet, potat, occupata'st: operæ non est: non potest.
Quantum vis prolationum, dum modo nunc prima via
Inducamus, vera ut esse credat quæ mentibitur.
PE. Placet, ut dicis. PA. intro abi ergo, & si isti est mulier, eam jube
Cito domum transire, atque hæc ei monstra: præcipe,
Ut teneat consilia nostra, quemadmodum exorsi sumus
De gemina sorore. PE. docte tibi illam perdoctam dabo.
Nunquid aliud? PA. intro ut abeas. PE. abeo. PA. & quidem ego ibo domum,
Atque hominem investigando sumam operam, hinc dissimulavero.
Qui fuerit conservos, qui hodie siet sectatus simiam.
Nam ille non potuit, quin sermoni suo aliquem familiarem
Participaverit de amica heri, sese vidisse eam
Hic in proxumo osculantem cum alieno adolescentulo.
Novi morem ego: & tacere *nostrorum* solus scio. MS. tacere nequeo solus.
Si invenio qui vidit, ad eum vineas pluteosque agam.

Res

95. *Causa.*] Προφάσεις, prætexta, excusationes. *L.*

97. *Operæ non est.*] Id est, non est vacua. Infra act. 3. 2. *Non opera est Sceledro.* Et V. N. Casina, act. 5. 2.

98. *Quantum vis prolationum.*] Procrastinationum, ἀναβολῶν.

111. *Ad eum vineas pluteosque agam.*] Allo-

Res parata est, vi pugnandoque hominem capere certa res est.
Si ita non reperio, ibi odorans quasi canis venaticus,
Usque donec persecutus volpem ero vestigiis.
Sed fores concrepuerunt nostræ: ego voci moderabo me.
Nam illic est Philocomasio custos meus conservos, atque it foras.

Allegoria à re militari, qua significatur, se machinas omnes & artes adhibiturum, quibus Sceledro & Militi persuadeat, sorores germanas inter se simillimas esse. *Lipsius.*

ACTUS SECUNDI SCENA TERTIA.

SCELEDRUS, PALÆSTRIO.

NIsi quidem ego hodie ambulavi dormiens in tegulis,
Certo edepol scio me vidisse hic proxumæ viciniæ
Philocomasium herilem amicam sibi alium quærere.
PA. Hic illam vidit osculantem, quantum hunc audivi loqui.
SC. Quis hic est? PA. tuus conservos. quid agis, Sceledre? SC. te Palæstrio.
Volupe'st convenisse. PA. quid jam? aut quid negotii, fac sciam.
SC. Metuo. PA. quid metuis? SC. ne hercle hodie, quantum hic familiarium est,
Maxumum in malum cruciatum insiliamus. PA. tu sali
Solus: nam ego istam insulturam & desulturam nihil hic moror.
SC. Nescis tu fortasse, apud nos facinus quod natum est novom.
PA. Quod id est facinus? SC. impudicum. PA. tute scis soli te tibi,

Mihi

8. INsiliamus.] Duo præcipua in historia *Crucis* sunt, τὸ ὑποπόδιον, καὶ τὸ ἐξέχον πῆγμα, & tertium funes. Nam supplicio afficiendi pede in suppedaneum posito, crucem adscendebant. unde *Ascendere in crucem*, &, *Insilire*, & *Crucisalus* in Bacchidibus. *Scalig.*

9. *Istam insulturam & desulturam.*] Jocatur: & fortassis alludit ad *Desultores*, qui duobus absque ephippiis utentes equis ex uno desiliebant, & in alterum mira celeritate insiliebant. Hinc *desultoria levitas*: & *desultorius*, inconstans, instabilisque ingenii homo.

11. *Scis.*] Contractio prisca est, pro, *scias.* Tute, inquit, tibi soli scias, mihi

M. AccI PLAUTI

COMOEDIÆ

CUM

Commentariis Variorum.

TOMUS II.

AMSTELODAMI,

Ex Typographia BLAVIANA, M DC LXXXIV.

Sumptibus Societatis.

Quin etiam nunc intus hîc in proxumo est. PA. eho, an non domi est?
SC. Vise, abi intro tute. nam ego mihi nihil credi postulo.
PA. Certum est facere id. SC. hic te opperiar: eadem illi insidias dabo. Grut. certum est facere, Sc i. hic te opperiar.
Quam mox horsum ad stabulum junix recipiat se à pabulo.
Quid ego nunc faciam? custodem me illi miles tradidit. Dous. addidit.
Nunc si indicium facio, interii: si taceo, *interii* tamen,
Si hoc palam fuerit. *quid pejus* muliere atque audacius!
Dum ego in tegulis sum, illâc hæc se hospicio edit foras.
Edepol facinus fecit audax. hoccine si miles sciat.
Credo hercle has sustollat ædes totas, atque hinc in crucem.
Hercle quicquid est, mussitabo potius, quam inteream male.
NON EGO POSSUM, quæ ipsa sese venditat, tutarier.
PA. Sceledre, Sceledre. SC. quis homo interminat? PA. est te alter audacior?
Quis magis Diis inimicis natus, quam tu, atque iratis? SC. quid est?
PA. Juben' tibi oculos effodiri, quibus id, quod nusquam est, vides?
SC. Quid, nusquam? PA. non ego nunc emam vitam tuam vitiosa nuce.
SC. Quid negotii est? PA. quid negotii sit, rogas? SC. cur non rogem?
Vidisse ajebas te osculantem atque amplexantem cum altero.
SC. Mi-

31. *Mihi nihil.*] Sed rei potius.

32. *Eadem illi insidias dabo.*] Eadem opera ex occulto loco Philocomasium observabo, quam tempestive, hanc partem versus, se in ædes nostras recipiat è domo vicini.

33. *Horsum ad stabul.*] Quia pasta jumenta redeunt domum ad stabulum; festive usurpavit de muliere, ab amatore, tanquam à pabulo domum redeunte. Virg. *Ite domum pasti, si quis pudor, ite juvenci.* Passer. *Iunix.*] Δάμαλις. *Iunix teneræ ætatis fœmina bos est, quæ jam desiit vitula esse, mares eadem ætate dicuntur juvenci.* Ita autem nominat Philocomasium. *Cornutus.*

39. *Credo hercle has sustollat ædes totas atque hinc in crucem.*] Antiquitus moris fuit, ut in magnis sceleribus non modo animadverteretur in homines ipsos, qui deliquerant, sed eorum quoque sedes. quod probo ex Varrone, Val. Max. l. 6. c. 3. Cicerone, Livio, Quint. lib. 3. c. 7. aliisque. *Gruter.*

41. *Sese venditat.*] Id est, vendere & prostituere cupit. *Turneb.* V. N. Stich. 2. 1.

42. *Interminat.*] Minaci voce me inclamat? *T.*

50. *Mi-*

Mihi ne dixis, scire nolo. Sc. non enim faciam, quin scias.
Simiam hodie sum sectatus nostram in horum tegulis.
Pa. Edepol, Sceledre, homo sectatu's nihili nequam bestiam.
Sc. Dii te perdant. Pa. te istuc æquom: quoniam occœpisti eloqui.
Sc. Forte fortuna per impluvium huc despexi in proxumum?
Atque ego illa aspicio osculantem Philocomasium cum altero
Nescio quo adolescente. Pa. quod ego, Sceledre, scelus ex te audio?
Sc. Profecto vidi. Pa. tuten'? Sc. egomet duobus his oculis meis.
Pa. Abi, non verisimile dicis; neque vidisti. Sc. num tibi
Lippus videor? Pa. medicum istuc tibi melius percontarier.
Verum enim tu istam, si te dii amant, temere haud tollas fabulam
Tuis nunc cruribus capitique fraudem capitalem hinc creas.
Nam tibi jam, ut pereas, paratum est dupliciter: nisi supprimis
Tuum stultiloquium. Sc. qui vero dupliciter? Pa. id dicam tibi.
Primum dum, si falso insimulas Philocomasium, hoc perieris;
Iterum, si id verum est, tu ei custos additus perieris.
Sc. Quid fiat me, nescio: hæc me vidisse ego certo scio.
Pa. Pergin' infelix? Sc. quid tibi vis dicam, nisi quod viderim?

Quin

ne *dixis*; pro *dixeris*. J. Gul.

15. *Te istuc æquum.*] Jocus Plauto familiaris, ut notavit olim Palmerius. Sed sciendum distinctionem factam ex sensu Palæstrionis, non ut ea videtur intelligere altera persona. Te istuc faciant dii æquum est, quod mihi ominari cœpisti. At Sceledrus accipit, quasi diceret: *Te istuc æquum quoniam occœpisti, eloqui.* Æquum est te pergere in narrando quod incepisti. Utrique sensui satius videtur fore; *quod jam occœpisti:* ut video etiam placere Dissaldæo. *Gronovius.*

17. *Cum altero.*] Id est, alio. V. N. Trucul. act. I. 2.

22. *Temere haud tollas fabulam.*] Alludit ad morem patrum qui agnoscebant recens natos liberos, tellure cadentes tollendo ac suscipiendo. Qui tollebat infantem, patrem ejus se profitebatur, puerum educabat ac nutriebat: sic *tollit fabulam*, qui ejus se facit auctorem, qui incipit serere ac fovere, qui pro vera agnoscit. Hinc existit quidem ut palam fiat ac divulgetur: non tamen *tollere* proprie est divulgare & palam facere. *Gronovius.*

23. *Tuis nunc cruribus capitique fraudem capitalem hinc creas.*] *Cruribus* tuis compedes, & *capiti*, id est, vitæ extremam pœnam hoc sermone, si palam fiet, paras. Veteres enim *fraudem* pro pœna ponebant.

31. *Mihi*

Quin etiam nunc intus hìc in proxumo est. PA. eho, an non domi est?
SC. Vise, abi intro tute. nam ego mihi nihil credi postulo.
PA. Certum est facere id. SC. hic te opperiar: eadem illi insidias dabo. *Grut. certum est facere. Sc. i. huc te opperiar.*
Quam mox horsum ad stabulum junix recipiat se à pabulo.
Quid ego nunc faciam? custodem me illi miles tradidit. *Dousa. addidit.*
Nunc si indicium facio, interii: si taceo, *interii* tamen,
Si hoc palam fuerit. *quid pejus* muliere atque audacius!
Dum ego in tegulis sum, illâc hæc se hospicio edit foras.
Edepol facinus fecit audax. hoccine si miles sciat.
Credo hercle has sustollat ædes totas, atque hinc in crucem.
Hercle quicquid est, mussitabo potius, quam inteream male.
NON EGO POSSUM, quæ ipsa sese venditat, tutarier.
PA. Sceledre, Sceledre. SC. quis homo interminat? PA. est te alter audacior?
Quis magis Diis inimicis natus, quam tu, atque iratis? SC. quid est?
PA. Juben' tibi oculos effodiri, quibus id, quod nusquam est, vides?
SC. Quid, nusquam? PA. non ego nunc emam vitam tuam vitiosa nuce.
SC. Quid negotii est? PA. quid negotii sit, rogas? SC. cur non rogem?
Vidisse ajebas te osculantem atque amplexantem cum altero.
SC. Mi-

31. *Mihi nihil.*] Sed rei potius.

32. *Eadem illi insidias dabo.*] Eadem opera ex occulto loco Philocomasium observabo, quam tempestive, hanc partem versus, se in ædes nostras recipiat è domo vicini.

33. *Horsum ad stabul.*] Quia pasta jumenta redeunt domum ad stabulum; festive usurpavit de muliere, ab amatore, tanquam à pabulo domum redeunte. Virg. *Ite domum pasti, si quis pudor, ite juvenci.* Passer. *Iunix.*] Δάμαλις. *Iunix tenera ætatis fœmina bos est, quæ jam desiit vitula esse, mares eadem ætate dicuntur juvenci.* Ita autem nominat Philocomasium. *Cornutus.*

39. *Credo hercle has sustollat ædes totas atque hinc in crucem.*] Antiquitus moris fuit, ut in magnis sceleribus non modo animadverteretur in homines ipsos, qui deliquerant, sed eorum quoque sedes. quod probo ex Varrone, Val. Max. l. 6. c. 3. Cicerone, Livio, Quint. lib. 3. c. 7. aliisque. *Gruter.*

41. *Sese venditat.*] Id est, vendere & prostituere cupit. *Turneb.* V. N. Stich. 2. 1.

42. *Interminat.*] Minaci voce me inclamat? *T.*

 50. *Mi-*

Sc. Mirum eſt lolio victitare te, tam vili tritico.
Pa. Quid jam? Sc. quia luſcitioſus. Pa. væ verbero! edepol tu quidem
Cæcus, non luſcitioſus. nam illam quidem eccam domi.
Sc. Quid, domi? Pa. domi hercle vero. Sc. abi; ludis me, Palæſtrio.
Pa. Tum mihi ſunt manus inquinatæ. Sc. qui dum?
Pa. quia ludo luto. *Lipſ.* quia luto jam.
Sc. Væ capiti tuo. Pa. tuo iſtuc, Sceledre, promitto fore,
Niſi oculos orationemque aliam commutas tibi.
Sed fores concrepuerunt noſtræ. Sc. at ego illas obſervo fores.
Nam nihil eſt, qua hinc huc tranſire ea poſſit, niſi recto oſtio.
Pa. Quin domi eccam. neſcio, quæ te, Sceledre, ſcelera ſuſcitant.
Sc. Mihi ego video, mihi ego ſapio, mihi ego credo plurimum:
Me homo nemo deterruerit, quin ea ſit in his ædibus:
Hic obſiſtam, ne imprudenti huc ea ſe ſurrepſit mihi.
Pa. Meus illic homo eſt: deturbabo jam ego illum de pugnaculis.
Vin' jam faciam, ut ſtultividum te fatearis? Sc. age face.
Pa. Neque te quicquam ſapere corde, neque oculis uti?
Sc. volo.

Pa.

50. *Mirum eſt lolio victitare te, tam vili tritico.*] Quaſi dicat: ſi triticum carum eſſet, non eſſet mirum te lolio vitam tolerare: nunc vero cum tam vile ſit triticum, &c. Conſtat autem, *lolium*, propter vapores acres quos in cerebrum tollit, non ſolum ebrietatis ſpeciem quandam creare, ſed oculos vitiare & obtundere. Ovid. Faſt. 1. *Et careant loliis oculos vitiantibus agri.* Lambin.

51. *Luſcitioſus es.*] *Luſcitionem* dici putat Ulpian. ubi homo lumine adhibito nihil videt. cui & Nonius adſtipulatur, & Varro. Sed Feſtus ait, vitium eſſe oculorum, cum quis clarius veſpertino tempore, quam meridie cernit. Interim hunc locum propius inſpicienti patet, per *luſcitioſum* non intelligi hic eum, qui nihil, ſed qui male aut parum videt. Sequentia iſta, *edepol tu quidem cæcus, non luſcitioſus*, ſatis oſtendunt hanc hujus vocabuli eſſe ſignificationem. *Boxhorn.*

53. *Ludis me, Palæſtrio.* Pa. *tum mihi ſunt manus inquinatæ.*] Ita ſine interrogatione ἀποφαντικῶς lego, ut jocus ſit ex ambiguo. Nam Sceledrus *ludis me*, ſic accipit, ut *me*, ſit acc. caſus: Palæſtrio, ut ſit ſeptimi: ut cum dico, *Ludere, pila, diſco.* Douza.

54. *Quia ludo luto.*] Quia, inquit, cum ludo te, (*te*, ſept. caſus) proinde eſt, ac ſi luto ludam: tu enim homo lutulentus es. qui autem lutum manibus tractant, inquinantur. *Douza.*

60. *Solarium*] *Solarium*, locus ubi ſolent apricari. Fiebat autem in ædibus ad excipiendam auram & vaporem Solis. Dicitur & *heliocaminus*. Turn.

73. Pe-

PA. Nempe tu istìc ais esse herilem concubinam? Sc. atque arguo
Eam me vidisse osculantem hìc intus cum alieno viro.
PA. Scin' tum nullum commeatum hinc esse à nobis? Sc. scio.
PA. Neque solarium, neque hortum, nisi per impluvium? Sc. scio.
PA. Quid nunc, si ea domi est, si faciam ut eam exire hinc videas domo,
Dignus es verberibus multis? Sc. dignus. PA. serva istas fores:
Ne tibi clam se subterducat istinc, atque huc transeat.
Sc. Consilium est ita facere. PA. pedes ego jam illam huc tibi sistam in viam. Acid. pedes ego jam
Sc. Agedum ergo face; volo scire utrum ego id quod vidi, viderim:
An illic faciat, quod facturum dicit, ut ea sit domi.
Nam ego quidem meos oculos habeo, nec rogo utendos foris.
Sed hic illi supparasitatur semper, hic ei proxumus est,
Primus ad cibum vocatur, primo pulmentum datur:
Nam illic noster est fortasse circiter triennium.
Neque cuiquam, quam illi, in nostra melius famulo familia.
Sed ego hoc quod ago, id me agere oportet, hoc observare ostium.
Hic obsistam, hac quidem pol certo verba mihi nunquam dabunt.

73. *Pedes ego jam.*] Puto legendum; *per ædes ego jam illam huc tibi sistam in viam.* Id omnino volunt præcedentia, præsertim ista; *Quid nunc si ea domi est, si faciam ut eam exire hinc videas domo, Dignus es verberibus multis?* Hoc enim agebatur, ut palàm fieret domi eam esse, domo exituram. *Boxhornius.* Non videtur reponendum *per ædes* pro vulgato *pedes*. Dicit se non ascensurum esse in tegulas vel in solarium vel impluvium, ut eam in viam sistat, sed peditem id facturum, id est, de plano. *Salmas.*

Suspicionem maxumam sum visa sustinere,
Nam arguere in somnis me familiaris meus mihi visu'st
Me cum alieno adolescentulo, quasi nunc est, osculatam esse:
Cum illa osculata mea soror gemina esset suumpte amicum.
Ita me insimulatam perperam falsum esse somniavi.
PA. Satin' eadem invigilantes expetunt, quæ in somnis visa
memoras?
Heus hercle præsentia omnia! abi intro, & comprecare. Pal. omina.
Narrandum ego istuc Militi censebo. PH. facere Dous. censeo.
certum.
Neque me quidem patiar probri falso impune insimulatam.
SC. Timeo quid rerum gesserim: ita dorsus totus prurit.
PA. Scin' te periisse? SC. nunc quidem domi certo: certa
res est
Nunc nostrum observare ostium, ubi ubi sit. PA. at, Scele-
dre, quæso,
Ut ad id exemplum somnium quam simile somniavit!
Atque, ut tu suspicatus es eam vidisse te osculantem?
SC. Me eam non vidisse arbitraris? PA. næ tu hercle, opinor,
(obsecro,
Resipisce) si ad herum hæc res pervenerit, peristi pulchre.
SC. Nunc demum experior, prius ob oculos mihi caliginem
obstitisse.
PA. Dudum edepol hoc planum quidem: quæ hic usque fue-
rit intus.
SC. Nihil habeo certi quid loquar: non vidi eam, etsi vidi.
PA. Næ, tu edepol stultitiâ tua nos pæne perdidisti.
Dum te fidelem facere hero voluisti, absumtus es pæne.
Sed fores vicini proxumi crepuerunt. conticiscam.

Numquid fuit: *Ego læta viso*. Ut apud Livium lib. 21. de Hannibale: *Hoc viso lætus tripartito copias Iberum traduxit*. Gronovius.

41. *Comprecare.*] *Comprecari* nihil aliud est, quam mola salsa aut thure deveneran, id est, deprecari somnia, pacemque ac veniam à prodigiali Jove *diisque Averruncis*, id est, malorum depulsoribus omni suppliciorum ac piamentorum genere exambire. Quo item pertinent ea, quæ habes infra act. 3. 1. de *Precatrice, Conjectrice, Hariola*, atque *Aruspica*. Douz.

45. *Domi certo.*] Scilicet Philocomasium, &c. *Taubm.*

ACTUS

ACTUS SECUNDI SCENA QUINTA.

PHILOCOMASIUM, PALÆSTRIO, SCELEDRUS.

INde ignem in aram, ut Ephesiæ Dianæ lauta laudes
Gratesque agam, eique ut Arabico fumificem odore amœne:
Quæ me in locis Neptuniis templisque turbulentis
Servavit, sævis fluctibus ubi sum afflictata multum.
Sc. Palæstrio, ô Palæstrio. PA. ô Sceledre, Sceledre, quid vis?
Sc. Hæc mulier, quæ hinc exit modo, estne herilis concubina
Philocomasium? an non est ea? PA. hercle opinor, ea videtur.
Sed facinus mirum est, quomodo hæc hinc nunc potuerit transire:
Siquidem ea est. Sc. an dubium tibi est eam esse hanc? PA. ea videtur.
Adeamus, appellemus. Sc. heus, quid istuc est, Philocomasium?
Quid tibi istic hisce in ædibus debetur? quid negotii est?
Quid nunc taces? tecum loquor. PA. immo edepol tute tecum?
Nam hæc nihil respondet. Sc. te alloquor, vitii probrique plena,
Quæ circum vicinos vaga es. PH. quîcum tu fabulare?
Sc. Quîcum, nisi tecum? PH. quis tu homo es, aut mecum quid negotii est?
Sc. Men' rogas, hem, qui sim? PH. quin ego hoc rogem, quod nesciam?
PA. Quis ego sum igitur, si tu hunc ignoras? PH. mihi odiosus quisquis es
Et tu, & hic. Sc. nos non novisti? PH. neutrum. Sc. metuo maxume.
PA. Quid metuis? Sc. enim ne nosmet perdiderimus uspiam.
Nam

1. I*Nde ignem in aram.*] Philocomasium, ea ipsa, quam Sceledrus cum Pleuside osculantem vidit, domo Periplectomenis exiens, quasi soror sit germana Philocomasii, non Philocomasium: quasique peregre paulo ante venerit, & ex adversa tempestate servata sit, hic Dianæ Ephesiæ sacrificare & gratias agere, & vota solvere parat. Alloquitur autem ancillam. *Lambin.*

2. *Arabico fumificem.*] *Arabo N. Scriverius.*

3. *Templisque turbulentis.*] Idem quod *loca Neptunia.* Sicut legimus apud Ennium, *Cæli templa,* & *Acherusia templa*; ita & *Neptuni* seu *Neptunia templa*, pro mari. Varro lib. 6. in principio: *Templum tribus modis dicitur, ab natura, ab auspicio, ab similitudine. Natura in cælo; ab auspicio, in terra; ab similitudine, sub terra.*

16. *Quin ego.*] V. N. infra act. 3. 3.

19. *Ne nosmet perdiderimus uspiam.*] Sic Amphit. 1. 1. *Ubi ego perii?* &c.

21. Nos

Nam neque te, neque me novisse ait hæc. PA. perscrutari hic volo,
Sceledre, nos nostri an alieni simus: ne dum quispiam
Nos vicinorum imprudenteis aliquis immutaverit.
SC. Certe equidem noster sum. PA. & pol ego. quæris tu, mulier, malum?
Tibi dico, heus Philocomasium. PH. quæ te intemperiæ tenent,
Qui me perperam perplexo nomine appelles? PA. eho,
Quis igitur vocare? PH. Glycere nomen est. SC. injuria est. *Dom. injuria es.*
Falsum nomen possidere, Philocomasium postulas.
At istuc non decet, & meo adeo hero facis injuriam.
PH. Egone? PA. tute. PH. quæ heri Athenis Ephesum adveni vesperi
Cum meo amatore, adolescente Atheniensi. PA. dic mihi,
Quid hîc tibi in Epheso est negotii? PH. geminam germanam meam
Hîc sororem esse inaudivi: eam veni quæsitum. PA. mala es.
PH. Immo ecastor stulta multum, quæ vobiscum fabuler,
Abeo. SC. abire non sinam te. PH. mitte. SC. manifestaria
Res est, non mitto. PH. at mihi jam crepabunt manus; malæ tibi;
Nisi me omittis. SC. quid, malum, astas? quin retines altrinsecus?
PA. Nihil moror negotiosum mihi esse tergum. quî scio
An ista non sit Philocomasium, atque alia ejus similis sit?
PH. Mittis me, an non mittis? SC. immo vi atque invitam, ingratiis,
Nisi voluntate ibis, rapiam te domum. PH. ostium hoc mihi

Domi-

21. *Nos nostri an alieni.*] Nostræ familiæ, an alienæ: ita mox, *Certe equidem noster sum.* L.

26. *Glycere nomen.*] Hoc ita tuetur Gruterus contra Cl. Meursium, quem vide, si operæ. Vide & Not. act. 31. extrema. *T.*

40. *Ostium hoc mihi domicilium, &c.*] Littera inserta emendo, *hostium hos*, id est, peregrinum. Nam *hostis* antiquitus, qui nunc *peregrinus*. Callida igitur illa mulier, cum servus eam vi conaretur domum abstrahere, dissimulans se eam esse: Mi homo, inquit, vide ne erres: equidem hic non habito: sed hoc Periplectomenis hospitio tantum utor, ut peregrina. Athenis est vera domus. Res clara ex Fabulæ argumento. *Lipsius.*

41. Athe-

Domicilium est, Athenis domus ac herus. ego istam domum *Vid. Athenis domus atque herus, ego istam &c.*
Neque moror: neque vos, qui homines sitis, novi, neque scio.
SC. Lege agito: te nusquam mittam, nisi das firmatam fidem;
Te huc, si omisero, intro ituram. PH. vi me cogis, quisquis es.
Do fidem, si omittis, istoc me intro ituram, quo jubes.
SC. Ecce omitto. PH. at ego abeo missa. SC. muliebri fecisti fide.
PA. Sceledre, manibus amisisti prædam. tam ea est quam potis
Nostra herilis concubina, vin' tu facere hoc strenue?
SC. Quid faciam? PA. affer mihi machæram huc intus. SC. quid facies eâ?
PA. Intro rumpam rectâ in ædes, quemque hìc intus videro
Cum Philocomasio osculantem, eum ego obtruncabo extempulo.
SC. Visane est ea esse? PA. Immo edepol plane ea est. sed quomodo
Dissimulabat! abi, machæram huc effer. SC. jam faxo hìc erit.
PA. NEQUE EQUES, neque pedes profecto quisquam tanta audacia,
Qui æque faciat confidenter quicquam, quam quæ mulieres
Faciunt. ut utrobique orationem docte edidit!
Ut sublinitur os custodi cauto conservo meo!

Nimis

41. *Athenis domus ac herus.*] Pro *ho-*[illegible]*tium hoc mihi domicilium est*, legendum [e]x scriptis Codicibus, *hospitium hoc mihi* [do]*micilium est*. Id est, hoc domicilium [m]ihi hospitium est, vel domus hospita-[lis]. In hoc domicilio, in his ædibus, [t]anquam in hospitio, vel apud hospitem [v]ersor. In sequentibus nihil mutan-[du]m. *Athenis domus atque herus*. Quam-[vi]s enim se pro libera & ingenua gerat, [ta]m meretrice loquitur quæ heros suos [v]ocabant eos, quibus mercede addictæ [o]peram dabant, aliæ in annum inte-[g]rum, aliæ in mensem aut aliud tempo-[r]is spatium. Cum libri constanter hanc [le]ctionem retineant, non temere sollici-[ta]nda. *Salmasius*. *Ostium hoc mihi.*] Ex-[pl]icandum, in ædibus, quarum est ostium hoc, mihi domicilium est: nam *hospitium*, quod scriptis codicibus tribuit ὁ πάνυ, in neutro optimorum apparuit. Cæterum si potes ferre *herum* dici amatorem, facile patior: secus poterat scripsisse: *Athenis domus ac genus*. Ut, *Qui genus? unde domo?* Sic in Bacchid. 4. 2. pro *intendi tenus* alter codicum, *intendit herus*. Gronovius.

43. *Lege agito.*] *Lege agere*, est in jure id, quod in lege aliqua institutum est, agere. Vide notas Aul. act. 3. sc. 3. vs. 10. *Nisi das firmatam fidem.*] Firmabatur fides jurejurando, sponsoribus, fidejussoribus, &c. quanquam hic simpliciter pro, *dare fidem certam*, positum videtur. *Lambinus*.

58. *Trans-*

Nimis beat, quod commeatus transtinet trans parietem. *I. Gul. viam parietem.*

SC. Heus Palæstrio, machærâ nihil opus. PA. quid jam, aut quid opus est?

SC. Domi eccam herilem concubinam. PA. quid? domi? SC. in lecto cubat.

PA. Edepol næ tu tibi malam rem repperisti, ut prædicas.

SC. Quid jam? PA. quia hanc attingere ausus mulierem hîc in proxumo.

SC. Magis hercle metuo, sed nunquam quisquam faciet, quin soror

Ista sit germana hujus. PA. eam pol tu osculantem hic videras.

Et quidem palam est eam esse, ut dicis. SC. quid propius fuit,

Quam ut perirem, si locutus fuissem hero! PA. ergo si sapis,

Mussitabis. PLUS OPORTET scire servom, quam loqui.

Ego abeo à te, ne quid tecum consilii commisceam,

Atque apud hunc vicinum. tuæ mihi turbæ non placent.

Herus si veniet, si me quærit, hîc ero: hinc me arcessito.

58. *Transtinet trans parietem.*] Ms. pr. *transtinet jam p.* quod *Bosius* exponit; transversum tenet; cum *tigna* dicantur proprie transtinere duos parietes disjunctos. Sed his non assentior, quomodo ut ligna transtinere duos parietes dicuntur; sic & commeatum dici posse parietem hunc transtinere. itaque emendo, ut editum. Quin neque jam fortassis immutandum videatur, si *transtinet parietem* resolvas, & præpositionem à verbo composito, ut sæpe solet, ablatam nomini jungas, ut commeatus tenere trans parietem intelligatur. *Acidal.* Nihil mutandum; *Nimis beat*, ut *nimis juvat*; sic *levat* etiam absolute ponitur: *Levat integros accedere fontes.* Sic enim libri apud Lucretium. *Nimis beat*, nimis nos beatos eo facit, quod commeatus transtinet jam parietem. *Salmas.* *Quod commeatus transtinet.*] Id est, quod paries est fenestratus & pervius, quod datus liber transitus per parietem. *Transtinere* est pertinere: quemadmodum *trans mare ire*, & *per mare* ire. Sic *pellegere* & *translegere* idem Asinar. 4. 1. 2. & 5. *Trans aliquid pertinere*, continuari, & uno spiritu, ut veteres Jurisconsulti loquuntur, perduci. Sic possem dicere: *pons transtinet trans flumen*, hoc est, ad alteram ripam continuus est. Eodem sensu *continere* in Sticho 3. 1. *Utroque commeatus continet*, id est, continuatur, continuus est. Sic *pertinere* Latini dicunt, pro quo semibarbari *pertingere*, eousque produci. Cæsar lib. 1. de Gall. *Belgæ ab extremis Galliæ finibus oriuntur, pertinent ad inferiorem partem fluminis Rheni.* Lib. 2. *Neque longius quam quem ad finem porrecta ac loca aperta pertinebant, cedentes insequi auderent.* GRONOV.

ACTUS

ACTUS SECUNDI SCENA SEXTA.

SCELEDRUS, PERIPLECTOMENES.

SAtin' abiit ille, neque herile negotium
Plus curat, quam si non servitute serviat? *Al'd. quasi non.*
Certo quidem illa hæc nostra intus est in ædibus:
Nam ego & cubantem eam modo offendi domi.
Certum est nunc observationi operam dare.
PE. Non hercle hisce homines me marem, sed fœminam
Vicini rentur esse servi Militis:
Ita me ludificant. meamne hìc in viâ hospitam,
Quæ heri huc Athenis cum hospite advenit meo,
Tractatam, & ludificatam, ingenuam & liberam? *Mss. raptant & ludificant ing.*
SC. Perii hercle! hic ad me recta habet rectam viam.
Metuo illæc mihi res ne magno malo fuat,
Quantum hunc audivi facere verborum senem.
PE. Accedam ad hominem. tun' Sceledre, hic scelerum caput,
Meam ludificasti hospitam ante ædîs modo?
SC. Vicine ausculta quæso. PE. ego auscultem tibi?
SC. Expurgare volo me. PE. tun' te expurges mihi,
Qui facinus tantum tamque indignum feceris?
An quia latrocinamini, arbitramini
Quidvis licere facere vobis, verbero?
SC. Licetne? PE. at ita me Dî Deæque omnes ament,
Nisi mihi supplicium virgarum de te datur

Lon-

5. OBservationi operam dare.] Diligenter fores nostras observare, ne Philocomas. exeat. *T.*

6. *Hisce homines.*] *Inveniuntur etiam nominativum pluralem Hisce proferentes antiqui: ut Ter. in Eunuch.* (act. 2. sc. 2.) *Hisce hoc munere arbitrantur Suam Thaidem esse.* Priscian.

10. *Tractatam & ludificatam.*] Male tentant. Sic Gratius: *matres ausi tractare deorum.* Pomponius l. 2. π. 43. D. de Origine juris. *Ea velut contumelia tractatus Servius.* Claudianus in sextum Honorii consulatum: *Tune giganteis urbem tractare deorum Aggressus furiis?* Gronovius.

19. *Quia latrocinamini.*] Id est, quia homines militares estis.

21. *Licetne.*] Scil. expurgare me.

22. *Nisi mihi supplicium virgarum, &c.*] Si cujus servus alteri damnum intulerat, vel arbitrio eius, qui damno affectus erat, servus plectebatur: vel noxæ dedebatur: vel dominus litis æstimationem sufferebat: vel, ut ex hoc loco apparet, dedecore afficiebatur, &c. Et sane notan-

Longum diutinumque à mane ad vesperum:
Quod meas confregisti imbrices & tegulas,
Ibi dum condignam te sectatus simiam,
Quodque inde inspectavisti meum apud me hospitem
Amplexum amicam cum osculabatur suam,
Quodque concubinam herilem insimulare ausus es
Probri, pudicam, meque summi flagitii:
Tum quod tractavisti hospitam ante ædes meas;
Nisi tibi supplicium stimuleum datur, *Sic alter MS. alter dedaitur.*
Dedecoris pleniorem herum faciam tuum,
Quam magno vento plenum est undarum mare.
Sc. Ita sum coactus, Periplectomene, ut nesciam
Utrumne postulare prius tecum æquom siet,
An me expurgare hic tibi videatur æquius;
Nisi istæc non est hæc, neque ista sit mihi:
Sicut etiam nunc nescio quid viderim:
Ita est istæc hujus similis nostræ tua,
Siquidem non eadem est. Pe. vise ad me intro, jam scies.
Sc. Licetne? Pe. quin te jubeo. at placide noscita.
Sc. Ita facere certum est. Pe. heus Philocomasium, cito
Transcurre curriculo ad nos, ita negotium est.
Post, quando exierit Sceledrus à nobis, cito
Transcurrito ad vos rursum curriculo domum.
Nunc pol ego metuo, ne quid infuscaverit.
Si hic non videbit mulierem, aperitur dolus. *Mss. Pall.* aperitur forbis. *Alter Ms.* foris.
Sc. Pro Dî immortales! similiorem mulierem,
Magisque eandem, utpote quæ non sit eadem, non reor
Deos facere posse. Pe. quid nunc? Sc. commerui malum.
Deos facere posse. Pe. quid nunc? Sc. commerui malum.
Pe. Quid igitur, ean' est? Sc. etsi ea est, non est ea.

Pe.

notanda verborum mira congeries seni ratum se simulanti à Poëta adficta: quæ uno fere spiritu ab ipso continuatur. *Lambin.*

24. *Imbrices.*] Serv. 4. G. vs. 296. *Imbrex* dicitur, *quod imbrem arceat.* Est enim incurvum genus tegularum. Glossarius liber: *Imbrex* καλυπτὴρ.

34. *Ita sum coactus.*] Id est, in angustiam redactus.

41. *Placide noscita.*] Dummodo ne dictis factisque injurius sis in hospitam nostram, placide omnia peragas. *Grut.*

46. *Ne quid infuscaverit.*] Ne quid Philocomasium eorum, quæ ei præcepta ac præmonstrata sunt, turbaverit seu corruperit. *Infuscare* quid sit, si scire vis, vide notas Cist. 1. 1. 21.

54. In-

PE. Vidiſtin' iſtam? Sc. vidi & illam, & hoſpitem
Complexam atque oſculantem. PE. ean' eſt? Sc. neſcio.
PE. Vin' ſcire plane? Sc. cupio. PE. abi intro ad vos domum
Continuo, vide ſitne iſta hæc voſtra intus domum.
Sc. Licet; pulchre admonuiſti: jam ego ad te exibo foras.
PE. Nunquam edepol hominem quenquam ludificarier
Magis facete vidi, & magis miris modis.
Sed eccum egreditur. Sc. Periplectomene, te obſecro
Per Deos atque homines, perque ſtultitiam meam,
Perque tua genua. PE. quid obſecras me. Sc. inſcitiæ V. R. perque tuam gratiam.
Meæ & ſtultitiæ ignoſcas, nunc demum ſcio
Me fuiſſe excordem, cæcum, incogitabilem.
Nam Philocomaſium eccam intus. PE. quid nunc, furcifer,
Vidiſtin' ambas? Sc. vidi. PE. herum exhibeas volo.
Sc. Meruiſſe equidem me maximum fateor malum.
Et tuæ feciſſe me hoſpitæ ajo injuriam:
Sed meam eſſe herilem concubinam cenſui,
Quoi me cuſtodem herus addidit Miles meus.
Nam ex uno puteo ſimilior nunquam poteſt
Aqua aquæ ſumi, quam hæc eſt, atque iſta hoſpita.
Et me deſpexe ad te per impluvium tuum
Fateor. PE. quid ni fateare, ego quod viderim?
Sc. Sed Philocomaſium me vidiſſe cenſui.
PE. Ratuſne me iſtic hominem eſſe omnium minimi pretii,
Si ego me ſciente paterer vicino meo
Eam fieri apud me tam inſignite injuriam?
Sc. Nunc demum à me inſipienter factum eſſe arbitror,
Cum rem cognoſco: at non malitioſe tamen
Feci. PE. immo indigne. namque HOMINEM ſervom ſuos
Domitos habere oportet oculos & manus
Orationemque. Sc. egone? ſi poſt hunc diem

Mutti-

54. *Intus domum.*] *Intus domum*, pro in domo. Adverbia enim ſæpe locum præpoſitionum occupabant. Lucr. *intus ſedibus*, pro, in ſedibus. *Popma.*

71. *Sumi.*] Id eſt, bibi. *Simpulum*, ait Varro, *à ſumendo*, id eſt, bibendo. *unde ſumi pote puteus:* id eſt, unde bibi poteſt. Cic. *Si ſumpſerit meracius.* Scaliger.

80. *Namque hominem ſervum.*] Notum & illud Periclis: *At enim Prætorem, Sophocle, decet non ſolum manus, ſed etiam oculos*

Muttifero, etiam quod egomet certo ſciam,
Dato excruciatum me: egomet dedam me tibi.

Dov. dato me excruciatum, ni ego me dedam.

Nunc hoc mihi ignoſcas quæſo. PE. vincam animum meum,
Ne malitioſe factum id eſſe abs te arbitrer.
Ignoſcam tibi iſtuc. SC. at Dii tibi faciant bene.
PE. Næ tu hercle, ſi te Dii amant, linguam comprimes
Poſthac: etiam illud, quod ſcies, neſciveris:
Ne videris, quod videris. SC. bene me mones.
Ita facere certum eſt. ſed ſatine oratus abis?
Nunquid nunc aliud me vis? PE. ne me noveris.

Acid. ſed ſatin' oratus? PE. abi. SC. nunq. &c.

SC. Dedit hic mihi verba, quam benigne gratiam
Fecit, ne iratus eſſet! ſcio quam rem gerat;
Ut miles, cum extemplo à foro adveniat domum,
Domi comprehendat. una hic & Palæſtrio
Me habent venalem: ſenſi, & jamdudum ſcio.
Nunquam hercle ex iſta naſſà ego hodie eſcam petam.
Nam jam aliquo aufugiam, & me occultabo aliquot dies,
Dum hæ conſileſcunt turbæ, atque iræ leniunt.

Nam

oculos abſtinentes habere apud Cic. 1. Offic.

83. *Muttivero.*] *Mu*, canum eſt, inquit Chariſ. unde dicuntur *Muttire:* ſicut γρῦ porcorum: unde *grunnire*. Scal. Coniect. *Mutiunt* canes, cum incipiunt irritari: ab eo, quod *M*, vel Μῦ videntur edere. V. N. Menæchm. 5. 1. *T.*

84. *Dato excruciatum me.*] Scilicet tortoribus, quorum erat hoc munus & officium, etiam ubi dominus ipſe excruciare dicebatur. Quod autem corrigunt, *egomet ducam me tibi*, didicerant nimirum uſum verbi *duci*, cum eſt ad ſupplicium duci, & id jam voluerunt hic omni modo oſtendere. Sed nihil mutandum eſt: nam juxta eleganter Plautus alludit ad noxæ deditos. Nam *dedam* in utroque codice eſſe plane teſtatur Pareus, etſi Gruteri editio *dicam* ab operarum, ut opinor, errore. *Gronovius.*

89. *Etiam illud, quod ſcies, neſciveris.*] Ita te componas, ut etiam illa, quæ noſti, ita habeas, ut ſi ignores. Donatus ad illud Eun. Terent. act. 4. 4. *tu pol, ſi ſapis, Quod ſcis, neſcis:* notat: hoc dictum, ut illa, *Concordia diſcors*, Hor. & *ſequiturque ſequentem*, Virgil. ita Heaut. *Tu neſcis id, quod ſcis.*

97. *Me habent venalem.*] Me incautum, ignarum, produnt & fallunt. Eadem loquendi forma Belgæ dicunt *yemandt verkoopen*, quod Latine reddas, aliquem vendere, pro, prodere, circumvenire, clam fallere. *Boxhornius.*

98. *Nunquam hercle ex iſta naſſa ego hodie eſcam petam.*] Significat ſe domum heri non iturum, ubi futurum ſit, ut tanquam piſcis capiatur; & unde periculum virgarum ſibi imminere videat. *Naſſa*, ait Feſtus, *eſt piſcatorii vaſis genus, quo cum intravit piſcis, exire non poteſt.*

100. *Iræ leniunt.*] Agellius lib. 18. 12. id quoque habitum in oratione facien-

Nam *jam* nunc satis & plus nimio merui mali.
Veruntamen de me quicquid est, ibo hinc domum.
PE. Illic hinc abscessit. sat edepol certo scio,
Occisam sæpe sapere plus multo suem,
Cum manducatur, ne id, quod vidit, viderit!
Nam illius oculi atque aures atque opinio
Transfugêre ad nos. usque adhuc actum est probe.
Nimium festivam mulier operam præbuit.
Redeo in senatum rursus. nam Palæstrio
Domi nunc apud me: Sceledrus nunc autem foras. *Pist. haud.*
Frequens senatus poterit nunc haberier.
Ibo intro: ne, dum absum, illis sortito suam.

cienda elegantiæ genus, ut pro verbis habentibus patiendi figuram, agentia ponerent: ac deinde vice versa hæc inter se mutua verterent. Cicero, *Terra movet*, patiendi significatu, pro *movetur*.

101. *Nam jam nunc satis.*] Tò *jam* interposuit Gruterus. Non habent nec Camerarii, nec Lambini, nec Sambuci, nec Douzæ, nec priores Taubmanni editiones. Et ex MSS. edit ipse: *Nam nunc satis*. Scribendum ergo: *Iam nunc satis*. ut habent quædam editiones veteres. Tò *jam* enim videtur omnino requirere oratio: τῶ *nam* minime indiget. At inquiunt, sic ruit versus. At melius est, ut ruat ille, quam stet fultus centonibus. Deinde si in secunda regione jambi dactylo & spondæo usus est Plautus, potuit & uti Pyrrhichio. Aut τὸ *jam* dissyllabon posuit, ut & alibi. *Gronovius*.

104. *Occisam sæpe sapere plus multo suem cum manducatur.*] Festivus senex ludit in ambigua notione verbi *Sapere*: ex eo, quod sapidissima omnium quadrupedum æstimetur vulgo suilla caro.

105. *Cum manducatur.*] Longe aliter MSS. alter: *Quod in adimitatur*. alter *quod in adimatur*: correctumque postea: *Quod ei adimatur*. Inde conjecturæ. Sed videtur scribendum: *plus multo suem. Quoine adimatur, ne id, quod vidit, viderit*. Quippe ni? qui patiatur sibi eripi, atque extorqueri, ut id, quod vidit, non viderit. Sic Tacitus: *plerisque mortalium non eximi*. Hoc est, non potest adimi, vel eripi ista opinio. *Gronovius*.

106. *Illius oculi atque.*] Sceledrus nihil videt, nihil audit, nihil opinatur; nisi quod volumus eum videre, audire, &c. *Lambin.*

112. *Illis sortito suam.*] Scribendum puto: *Ibo intro ne, dum absum, illis obstito suam*. Scriptum erat, *ostito* pro obstito, ex quo factum *sortito*, repetita littera ex fine præcedentis syllabæ. Sæpe *ostare* pro obstare in veteribus libris scriptum reperi. Ibo, inquit, intro, ne dum absentia mea illis obstet ad ea quæ volunt facienda. *Ne obstito sim*, pro ne obstem. *Obstitum* pro obstaculo, ut *mandatum* à mando, *jussum* à jubeo, & similia. Nihil potest boni sensus ex vulgata elici. *Salmas.*

ACTUS TERTII SCENA PRIMA.

PALÆSTRIO, PLEUSIDES, PERIPLECTOMENES.

COhibete intra limen etiam vos parumper, Pleusides.
Sinite me prius prospectare, ne uspiam insidiæ sient,
Concilium quod habere volumus. nam opus est nunc tuto loco,
Unde inimicus ne quis nostris spolia capiat consiliis,
Unde inimicus ne quis nostra spolia capiat auribus:
Nam BENE CONSULTUM, inconsultum est, si inimicis sit usui:
Nam BONUM CONSILIUM surripitur sæpissime, *Mss. bene unde, Sciop. bene consultum.*
Si minus cum curâ aut cate locus loquendi lectus est.
Quippe si resciverint inimici consilium tuum,
Tuopte tibi consilio occludunt linguam, & constringunt manus:
Atque eadem, quæ illis voluisti facere, faciunt tibi.
Sed speculabor, ne quis aut hinc à læva, aut à dexterâ
Nostro consilio venator assit cum auritis plagis.
Sterilis hinc prospectus usque ad ultimam plateam est probe.
Evocabo: heus Periplectomene & Pleusides, progredimini.
PE. Ecce nos tibi obedienteis. PA. FACILE EST imperium in bonis.

Sed

3. *COncilio, quod habere.*] Hoc Camerarii est. Scripti editique antiqui, *Concilium:* nec mutandum id erat, sed distinguendum: *ne uspiam insidiæ sient, Concilium quod habere volumus.* Cujus hic est sensus: ne, quod concilium habere volumus, ei uspiam insidiæ sint. Id nimirum pronomen reticetur, ut centies alibi. *Gronov.*

9. *Aut cate locus, &c.*] *Catalogo* vulgo editum est; in qua voce corrigenda conjecturarum plaustra sunt, quarum tamen nulla veram lectionem est assecuta. Nos vero sumus assecuti:

Si minus, cum cura aut cata logon loquendi lectum id est.

Nam κατὰ λόγον loqui est, lepide & commode loqui, ut paulo post sequitur: κατὰ λόγον enim loquitur, qui dicit id quod opus dicto est tantum: & κατὰ λόγον loquendi consilium legit, qui cum cura & ratione id providet, ne inimici sermonem suum sublegant, & consilium surripiant; qui non temere loquitur aut inconsiderate. Apud Artemidorum habes sæpe: ὀρθῶς τε καὶ κατὰ λόγον, *recte atque ordine.* Salmasius.

14. *Auritis plagis.*] *Aurita plaga* sunt aures. Virg. 4. Æn. *Retia rara, plaga.* Glossarium: ὠτπάροχος, qui aurem omni loquenti accommodat. ὀξυακσίλογος. *Taubm.*

17. *In bonis.*] Possumus tueri vulgatam lectionem, ut sit *in bonis* rebus, quæ sint iis utibiles quibus imperamus. Nam facile suo quisque servit commodo. *Dis-*

sal-

Sed volo ſcire, eodem conſilio, quod intus meditati ſumus,
Si gerimus rem. PE. magis ad rem eſſe non poteſt utibile.
PA. Immo quid tibi, Pleuſides? PL. quodne vobis placeat diſpliceat mihi?
Quis homo ſit magis meus, quam tu es? PE. loquere lepide & commode.
PA. Pol ita decet hunc facere. PL. at hoc me facinus miſerum macerat,
Meumque cor corpuſque cruciat? PE. quid id eſt, quod cruciat? cedo.
PL. Me tibi iſtuc ætatis homini facinora puerilia
Objicere, neque te decora, neque tuis virtutibus,
Ea te expetere: te ex opibus ſummis mei honoris gratia,
Mihique amanti ire opitulatum, atque ea te facere facinora,
Quæ iſtæc ætas fugere facta magis quam ſectari ſolet.
Eam pudet me tibi in ſenecta objicere ſolicitudinem.
PE. Novo modo tu homo amas: ſiquidem te quicquam, quod faxis, pudet.
Nihil amas: umbra es amantum magis, quam amator, Pleuſides.
PL. Hanccine ætatem exercere me mei amoris gratia.
PE. Quid ais tu? itane tibi ego videor oppido Acheruntícus,
Tam capularis, tamne tibi diu videor vita vivere?
Nam equidem haud ſum annos natus, præter quinquaginta & quattuor:
Clare oculis video, pernix ſum manibus, ſum pedes mobilis

PA. Si

ſaldam. *Facile eſt imperium in bonis.*] Sic Mſſ. At Acidalius *in bonos.* Fruſtra. Vide ad Senecæ Nat. Quæſt. lib. 4. *Gronov.*

25. *Te decora.*] Per hypallagen, pro *te digna:* cum dictum oportuerit, *tibi decora.* L.

26. *Ex opibus ſummis.*] Id eſt, ſumma contentione. Merc. act. 1. 2.

30. *Quod faxis pudet.*] Nam qui ſerio amat, eum nullius rei pudet. *Lambinus.*

31. *Umbra amantum*] *Amantum umbra*, differt *ab umbra ſuamet.* vult enim ſi comparetur Pleuſides cum amatoribus aliis, vix dici poſſe umbram eorum. *Taubm.*

34. *Vitam vivere.*] V. N. Perſ. act. 4. 3. Mſſ. & edd. *vita vivere.*

36. *Pernix ſum, &c.*] *Manibus pernix* proprie dictum. Eſt enim *pernix* à pernitendo, quod manuum magis quam pedum eſt. *Pedes mobilis*, ut nuda genu, πόδας ὠκύς. *Diſſald.*

 38. *Amuſ-*

PA. Si albus capillus hic videtur, neutiquam ingenio eſt ſenex.
Ineſt in hoc amuſſitata ſua ſibi ingenua indoles.
PL. Pol id quidem experior ita eſſe; ut prædicas, Palæſtrio,
Nam benignitas quidem hujus oppido ut adoleſcentuli eſt!
PE. Immo, hoſpes, magis cum periculum facies, magis noſces meam
Comitatem erga te amantem. PL. QUID OPUS nota noſcere?
PE. Ut apud te exemplum experiundi habeas, ne petas foris:
Nam QUI IPSE HAUD AMAVIT, ægre amantis ingenium inſpicit.
Et ego amoris aliquantulum habeo humoriſque meo etiam in corpore.
Neque dum exarui ex amœnis rebus & voluptariis.
Vel cavillator facetus, vel conviva commodus
Item ero: neque ego unquam oblocutor ſum alteri in convivio.
Incommoditate abſtinere me apud convivas commode
Commemini, & meæ orationis juſtam partem perſequi;
Et meam partem itidem tacere, cum aliena eſt oratio.
Minime ſputator, ſcreator ſum, itidem minime muccidus.
Poſt Epheſi ſum natus, non in Apulis, non ſum in Umbriâ. M.ſ. non ſum in imula.

PL. O le-

38. *Amuſſitata.*] Id eſt, *ad amuſſim facta*, Feſtus: *examinata*, Nonius; qui *amuſſim* eſſe regulam fabrorum ait, quam, cum opus probant, rubrica illinunt. Varro Quæſt. Plautin. *Amuſſis eſt æquamen, lævamentum.* Vetus Gloſſ. *Ex amuſſim*, ἔρευναι. *Sua ſibi ingenua indoles.*] Sua propria & à natura inſita. ita *Ingenui fontes*, id eſt, nativi, non manu facti, apud Lucret. *Indoles* incrementum ſignificat primigenia notione: ut apud Agell. *mendi indoles. Olere* enim, creſcere ſignificat, & ſpem, quam ex vultu colligimus virtutis futuræ in pueris: quæ vocatur χαρακτὴρ à Græcis: ut ab Euripide dictum, ὡς δεινὸς τ' εὐγενείας χαρακτήρ. Gloſſæ: *Indoles*, *καλὴ ἐλπὶς ἐν νεωτέρῳ. Scalig.*

43. *Ne petas foris.*] V. N. act. 2. 2.

49. *Incommoditate.*] *Incommoditatem* dixit τὴν ἀηδίαν. ita, *Commodus* eſt qui opponitur τῷ ἀηδεῖ. cujuſmodi hominis graphica in hac Scena eſt deſcriptio. *Iſ. Caſaub.*

53. *Poſt Epheſi ſum natus; non in Apulis, non in Umbria.*] Quod Epheſi natum ſe gloriatur, credo ideo eſſe: quod civitas ea elegantiis facetiiſque imprimis dedita, contra morem Umbrorum & Apulorum, qui ruſtici, illepidi, ſubidique habebantur. *Douza.* Plautus ſcripſit: *Non ſum Animula*, aut certe *Animula*, id eſt; non ſum natus Animulæ; aut non ſum ab Animula, ſive Animulas. Quomodo apud hunc eſt, *Hoſpes Zacyntho*, pro à Zacyntho: apud Terentium, *Anus Corintho*, pro à Corintho: apud Lucillium, *Sargus Ægypto*, pro ab Ægypto. Ad indagan-

Pl. O lepidum senicem, si quas memorat, virtutes habet:
Atque equidem plane eductum in nutricatu Venerio!
Pe. Plus dabo, quam prædicabo ex me venustatis tibi.
Neque ego ad mensam publicas res clamo, neque Leges crepo: Non est in MSS. sed apud Servium.
Neque ego unquam alienum scortum subigito in convivio.
Neque præripio pulpamentum, neque prævorto poculum,
Neque per vinum unquam ex me exoritur dissidium in convivio.
Si quis ibi est odiosus, abeo domum, sermonem segrego.
Venerem, amorem, amœnitatemque accubans exerceo.
Pl. Tui quidem edepol omnis mores ad venustatem valent.
Cedo treis mihi homines aurichalco contra cum istis moribus.
Pa. At quidem illuc ætatis qui sit, non invenies alterum
Lepidiorem ad omnes res, nec qui amicus amico sit magis.
Pe. Tute me ut fateare, faciam esse adolescentem moribus:
Ita apud omnes comparebo tibi res benefactis frequens:
Opus ne erit tibi advocato tristi, iracundo? ecce me.
Opus leni? leniorem dices, quam mutum est mare,
Liquidiusculusque ero, quam ventus est favonius.
Vel hilarissumum convivam hinc indidem expromam tibi,
Vel primarium parasitum, atque obsonatorem optumum:
Tum ad saltandum non cinædus malacus æque est atque ego.
[illegible] Quid ad illas artes optassis, si optio eveniat tibi?
[illegible]. Hujus pro meritis ut referri pariter possit gratia:

Tibi-

agandam eruendamque veram hanc lectionem hæc me vestigia tulerunt: quod i membranis nonnullis, *Non sum in nula*, scriptum compereram; quam lectionem cum *Philargyrii* ad 2. Georg. irg. *Non sum animata* contendenti; venit in mentem, quod apud *Festum* legere meminerani: *Animula*; *urbs parvarum* *pum in Apulia*. Schopp.

54. *Pl. O lepidum senicem.*] Hanc lectionem & Prisc probat. Non dissimile, quod apud Pompon. est, *Senica* pro fœmina sene. *Lipsius*.

60. *Discidium.*] *Discidium*, apud Lucret. & Ciceron. est χωρισμὸς, *distractio*. *Dissidium* animi est; *discidium* corporis, à *discindere*, id est, dirimere. *Gifan*.

61. *Sermonem segrego.*] Finem loquendi facio. *Lambin*.

64. *Cedo treis mihi hom.*] Da mihi tres istis moribus præditos: & ego tibi æqui ponderis orichalcum dabo. V. N. Epid. act. 3. 3. 30.

71. *Liquidiusculusque.*] Aliquanto liquidior, serenior, quam ventus Favonius, qui est, ut & Boreas αἰθρηγενέτης, æthræ seu serenitatis genitor. *Lambin*.

74. *Malacus.*] V. N. Bacch. 1. 1. 38.

82. *Deum*

Tibique, quibus nunc me esse experior summæ sollicitudini.
At tibi tanto sumtui esse mihi molestum est. PE. morus es.
Nam IN MALA UXORE atque inimico si quid sumas, sumptus est:
In bono hospite atque amico, quæstus est, quod sumitur:
Et, quod in divinis rebus sumas, sapienti lucro est.
Deûm virtute ut transeuntem hospitio accipiam, apud me est comitas.
Es, bibe, animo obsequere mecum, atq; onera te hilaritudine.
Liberæ sunt ædis: liber sum autem ego: me uti volo libere.
Nam mihi, Deûm virtute diçam, propter divitias meas
Licuit uxorem dotatam genere summo ducere:
Sed nolo mihi oblatratricem in ædis intromittere.
PL. Cur non vis? nam PROCREARE liberos lepidum est onus.
PE. Hercle vero, LIBERUM ESSE, id multo est lepidius.
PA. Tute homo & alteri sapienter potis es consulere, & tibi.
PE. Nam BONA UXOR, si ea deducta est usquam gentium,
Ubi eam possem invenire? verum egone eam ducam domum?
Quæ mihi nunquam hoc dicat: eme mi vir lanam, unde tibi pallium
Malacum & calidum conficiatur, tunicæque hibernæ bonæ,
Ne

82. *Deum virtute ut transeuntem.*] Vult: tantum sibi superesse bonorum, ut non gravatim prætereuntes excipere possit. Porro, ut constet versus, abjiciendum est illud *hospitio*, glossam vocis *accipere*. Gruter.

84. *Ego: me uti volo libere.*] *Uti aliquo*: &, *uti seipso*, peræque dicunt Latini. Hor. 1. Epist. 12.

Utere Pompejo Grospho: &, si quid petet ultro
Defer.

Idem Epist. 17.

—— *Regibus uti.*

Plaut, Cap. 4. 4. *siquidem sese uti volet.* id est, siquidem volet esse frugi & sibi utilis. *Lambin.*

88. *Lepidum est onus.*] Placet hæc Lipsii conjectura ex veteri scriptura: *Lepidus sonus.* Ovidius: *Utque marem pariat, onerosior altera sors est.* Suetonius in Caligula: *Filia vero nata, paupertatem non jam imperatoria modo, sed & patria conquerens onera.* At in onere, ajunt, quis quæso lepor inest. Respondet Plautus in fabula sequenti: *An boni quid usquam est, quod quisquam uti possit sine malo omni?* Procreare liberos est illud quidem onus, sed cui oneri multa dulcedo adsit. Truculento 2. 5. *Mulieri nimio malefacere melius est onus quam bene.* Eurip. Her. Fur. ἁ νεότας μοι φίλον ἄχθος. *Gronovius.*

90. *Deducta est usquam gentium.*] Casina 2. 8. *Sine prius deduci.* Terentius Hecyra 1. 2. *uxorem deducit domum.* L. 13. π. 8. Ad l. Jul. de Adulter. *minor duodecim annis in domum deducta.* Et passim. Cur ergo Lipsius *educta.* Gronov.

97. Ca-

Ne algeas hâc hieme. hoc nunquam verbum ex uxore audias.
Verum priusquam galli cantent, quæ me somno suscitet,
Dicat: Da mihi, vir, Calendis meam quod matrem juverit: *Menrs. da mihi vir, quæ Calendis mittam, Marum cum venerint.*
Da qui farciat, da qui condiat: da quod dem Quinquatribus, *Mss. faciat.*
Præcantatrici, conjectrici, hariolæ atque aruspicæ:
Flagitium est, si nihil mittetur, quo supercilio spicit!
Tum piatricem clementer non potest quin munerem. *MT. patritam.*
Jampridem, quia nihil abstulerit, succenset ceraria.
Tum obstetrix expostulavit mecum, parum missum sibi.
Quid? nutrici non missurus quicquam, quæ vernas alit?
Hæc atque hujus similia alia damna multa mulierum,
Me uxore prohibent, mihi quæ hujus similes sermones serat.

PA. Dii

97. *Calendis.*] Sc. Martiis. Calendas omnes Junoni tributas, ut & Idus omnes Jovi, docet *Macrob.* Satur. lib. 1. cap. 9. Hinc *Iuno Calendaris* dicta. Sed Martiis Calendis *Iunoni*, præcipue *Matronæ*, sacrificabant: ut is annus ab exordio totus eis felix esset & faustus, & in partu & amore conjugali: atque etiam munera sibi invicem missitare solebant, Et hæc festa *Matronalia* dicebantur. Juvenal. *Cal. Martias* nominat *fœmineas: Munera fœmineis tractat secreta Calendis.*

98. *Quod dem quinquatribus.*]Diebus festis Minervæ. *Quinquatrus*, παναθηναῖα, Sosip. 1. Inst. Grammat. Idem eodem; *Quinquatrus pluraliter, non, Quinquatria: non enim dicti sunt quinque dies atri, sed quod quinquatrus antiqui dicebant, à quinquando, id est, lustrando: quod eo die arma ancilia lustrari sint solita.*

99. *Præcantatrici.*] Rectum est, *præcantrici*. Et paulo post, *piatricem*. Sic enim & versus postulat. *Salmas. Conjectrici.*] Conjectrix, quæ interpretatur significationem somniorum. Et apparet viros conjectoribus, mulieres conjectricibus usas fuisse; ac sexibus officia artium distincta fuisse. *Turneb.*

101. *Tum piatricem clementer non potest quin munerem.*] Omnino *piatricem* probo cum meo Colero. Nam die infantis lustrico sive Nominali, quo nomen illi indebatur, (Ὀνομαστήρια Gr. nominant) lustrandi partes proprie piatricum muliercularum, quæ anus recoctæ, fuerunt: dicebanturque ἀπομάκτριαι vel περιμάκτριαι, Festus *Piatrix dicebatur sacerdos, quæ expiare erat solita, quam & sagam & simpulatricem vocant.* Taubmannus.

102. *Geraria.*] Quod Græcis ὠλενοτρόφος diceretur, qui in ulnis suis assidue gestitando alumnum nutricaret; hinc hoc loco nutrix *geraria* vocatur. Verum fortasse etiam legendum, *toraria*, & *torarius* in Glossis exponitur ὠλενοτρόφος. nam librorum scriptura varia, & partim habent *ceraria*, partim *teraria*. Salmasius. *Succenset ceraria.*] Sic Mss. unde *celaria, geraria, cellaria* fecerunt. Vide an fuerit: *succenset gerara. tum Obstetrix expostulavit. Gerara* vel *Gerara* Bacchi famulæ. Demosthenes in Neæram: Καὶ τοιαύτη οὖσα εἰσῆλθεν οἷ οὐδεὶς Ἀθηναίων, τοσούτων ὄντων, εἰσέρχεται, ἀλλ' ἡ τοῦ βασιλέως γυνή. ἐξώρκωσέ τε τὰς Γεραιρὰς τὰς ὑπηρετούσας

τοῖς

Pa. Dii tibi propitii sunt hercle: nam si istam semel amiseris
Libertatem, haud facile te in eundem rursus restitues locum.
Pl. At ILLA LAUS EST, MAGNO in genere & in divitiis maxumis,
Liberos hominem educare, generi monumentum & sibi.
Pe. Quando habeo multos cognatos, quod opus sit mihi liberis?
Nunc bene vivo, & fortunate, atque ut volo, atque animo ut lubet:
Mea bona meâ morte cognatis dicam, inter eos partiam.
Illi apud me edunt, me curant, visunt quid agam, ecquid velim.
Priusquam lucet, assunt, rogitant, noctu ut somnum ceperim.
Eos pro liberis habeo, quin mihi mittunt munera.
Sacrificant? dant inde partem mihi majorem, quam sibi:
Abducunt ad exta: me ad se, ad prandium, ad cænam vocant,
Ille miserrimum se retur, minimum qui misit mihi.
Illi inter se certant donis. ego hæc mecum mussito:
Bona mea inhiant: certatim dona mittunt & munera.

Lips. certatim putricant & fulnerant.

Pa. Nimis bonâ ratione, nimiumque ad te & tua tu multum vides.

ET

τοῖς ἱεροῖς. Et mox: Ορκ@ Γεραιρῶν Αγιστεύω καὶ εἰμὶ καθαρὰ καὶ ἁγνὴ, &c. αυτη ἐποίει τα ἱερὰ ταῦτα καὶ ἐξάρχει τὰς Γεραίρας. Vide Harpocrationem, Pollucem, Suidam. *Gronovius.*

110. *Generi monumentum est sibi.*] Liberi genus suum immortale reddunt. Sic Euripides *Mares familia columnas* vocat, Iphig. in Taur. act. 1. sc. 1. vs. 57. Στυλοὶ γὸ οἴκων εἰσὶ παῖδες ἄρσενες.

118. *Abducunt ad exta.*] Sacrificiorum exta intelligit: quæ *exta lustralia* Maro vocat, 8. Æneid. quorum partem diis reddebant: partem in epulatione comedebant. Porro adhibebantur his tantum carissimi. *Turneb.* Convivia rem sacram olim comitabantur. Aut si nollent convivium celebrare; è victima partes ad amicos mittebant. *Casaub.*

122. *Nimisque aperta tu multum.*] Sanissimum hunc locum erutum ex primariis editionibus à Camerario, fœde contaminari Gruterus ait reponendo: *nimiumque ad te & tua multum vides:* quod non negat in ambobus membranaceis apparere. Sermonem tanto viro indignissimum. Quomodo sanus, ubi tantum abeunt scripti? quæ illæ primariæ editiones optimis codicum & pæne solis tuto sequendis potiores? perturbatus his terriculis Pareus præsidium deseruit, ut tanto facilius in aperto & plano caperetur: facit *nimioque & te & tua multo vides.* Sed non est recedendum à scripturæ veteris elegantia. *Nimis bona ratione faciunt illi, vel tu, vel facitis utrimque.* Vel si libet hoc quoque continuare cum sequentibus: Nimis justa de causa, vel nimis bono modo *nimiumque multum*

vides

ET TIBI SUNT GEMINI, & trigemini, si te bene habes, filii. *Acid. si te bene habent.*
PE. Pol, si habuissem, satis cepissem miseriarum liberis.
Censerem emori: cecidissetne ebrius, aut de equo uspiam:
Metuerem, ne ibi defregisset crura aut cervices sibi.
Tum ne uxor mihi insignitos pueros pariat postea, *Hi duo versus non sunt in Mss. sed ex Festo inserti.*
Aut varum, aut valgum, aut compernem, aut pætum, aut broncum filium.
PA. HUIC HOMINI dignum est divitias esse, & diu vitam dari,
Qui & rem servat, & qui bene habet, suisque amicis est volup. *Mss. amicis volt.*
PE. O lepidum caput! ita me Dii Deæque ament, æquom fuit
Deos paravisse, uno exemplo ne omnes vitam viverent:
Sicuti merci pretium statui, pro virtute ut veneat:
Quæ improba est, pro mercis vitio dominum pretio pauperet. *Acid. quæ improba est merces, pro vitio dominum.*
Itidem divos dispertisse vitam humanam æquom fuit.
Qui lepide ingeniatus esset, vitam longinquam darent!
Qui

...des ad te & tua, hoc est, in rebus ad te ...tua pertinentibus sapis plusquam o...s est. Vide 4. observ. 10. *Gronovius.*

124. *Satis cepissem miseriarum.*] Non ...hi videtur quidpiam mutandum. *Satis ...pissem miseriarum liberis*, id est, per libe..., vel *in liberis*. Quod etiam potest re...ni. Nam *in* facile intercidit propter si...militudinem ultimæ syllabæ præceden...s vocabuli, *miseriarum*. Salmas.

125. *Censerem emori.*] Supra cæteras ...ptas conjecturas & explicationes al...lum est nuper: Censerem liberos meos, ...haberem, continuo in mortis aut alio ...quo discrimine versari: Quæ tamen ...erat Taubmanni olim. Sed vel ipse ...ea vel Gruterus: *Censerem me mori*, ...c est, æque male me haberet, ac si ipse ...erem, audito aliquo liberorum infor...tunio. Sed ne sic quidem verum attigit. *Censerem emori*, est, censerem me identi...dem mori, angorem morti similem sentire, assidue cogitans, cecidissetne ebrius aut de equo uspiam. Ut apud Ovid. 2. Fastor. Lucretia: *Mens abit, & morior quoties pugnantu Me subit.* Petronio, *æque lassus ac moriens Ascyltos.* Talis proponitur Micio apud Terentium in Adelphis act. 1. sc. 1. *Ego, quia non redit filius, quæ cogito? Quibus nunc sollicitor rebus? ne aut ille alserit, Aut uspiam ceciderit aut perfregerit aliquid.* Sic quotidie emorimur parentes. *Gronovius.*

131. *Æquom fuit deos paravisse.*] Æquum fuit, deos fecisse, ne omnes uno modo viverent: sed viri boni, comes, liberales, &c. essent locupletes, fortunati ac longævi: homines contra improbi, incommodi, & illiberales, &c. essent egentes, infortunati, & brevis vitæ. *Victorius.*

136. *Qui lepide ingeniatus esset, &c.*] Vulg. *ingenuatus*, sed scribendum, *ingeniatus*. Agell. lib. 12. cap. 1. *Corpusque & ani-*

Qui improbi essent & scelesti, iis adimerent animam cito!
Si hoc paravissent, homines essent minus multi mali,
Et minus audacter scelesta facerent facta: & postea
Qui probi homines essent, esset his annona vilior.
PE. Qui DEORUM consilia culpet, stultus inscitusque sit,
Quique eos vituperet. nunc jam istis rebus desisti decet.
Nunc volo obsonare. ut, hospes, tua te ex virtute & mea
Meæ domi accipiam benigne, lepide, & lepidis victibus.
PL. Nihil me pœnitet jam quanto sumtui fuerim tibi.
Nam HOSPES NULLUS tam in amici hospitium devorti potest,
Qui ubi triduum continuum fuerit, jam odiosus siet.
Verum ubi dies decem continuos immorabitur,
Tametsi dominus non invitus patitur, servi murmurant.
PE. Servientes servitute ego servos introduxi mihi,
Hospes, non qui mihi imperarent, quibus ego essem obnoxius:
Si illis ægre est, mihi quod volupe est, meo remigio rem gero.
Tamen id quod odio est, faciundum est cum malo atque ingratiis.
Nunc, quod occepi, obsonatum pergam. PL. si certum est tibi,
Commodulum obsona, ne magno sumptu: mihi quidvis sat est.

PE. Qui

& animum bene ingeniatis primordiis inchoatum, insitivo degenerique alimento lactis alieni corrumpere. Rarum verbum, *ingeniari*, ab ingenio deductum; ut ab *auxilio, auxiliari*. J. Guilielm.

140. *Esset his annona vilior.*] Quasi dicat: Si dii longam vitam viris bonis dedissent, brevem improbis: futurum fuisse, ut esset rerum ad victum necessariarum proventus vilior. Ita interpretatur *Victorius*. Quod probo. Plane autem huic geminum est illud adagium Belgarum; Si homines insulsi & insipidi pane non vescerentur, vilis esset annona. *Boxhorn.*

148. *Decem continuos immorabitur.*] Verbum postremum à Camerario est. MSS. & vett. edd. *continuos ite astodorum illas*. Saracenus, *iterasti domum illius*, quod admisit Pareus: postea illi placuit *ititasti*. Sed de hospitio agit, cui verba ista non conveniunt. Academicus quoque: *Continuos iti astodorum illas*. Forte verum est: *Verum ubi dies decem continuos usitas domum illius*. Gronov.

152. *Meo remigio rem gero.*] Id est, illis, velint nolint, parendum est, cum mei sint. Aliis enim remigibus fortasse imperare, quod vellem, invitis non possem: nunc vero meis remigibus & servis rem gero, qui mihi dicto audientes esse coguntur. *Turneb.*

154. *Nunc quod occepi, obsonatum.*] Notabis, *quod*, poni, pro *quo*; & sustinendo versui interjectam *d*. nam, *quod occepi*, est, quo intendi, quo ire volui: *I. Gul.*

155. *Commodum obsona.*] Id est, non magno sumptu. *Camer.*

157. Pri-

Pe. Quin tu iſtanc orationem hinc veterem atque antiquam amoves.
Nam proletario ſermone nunc quidem, hoſpes, utere.
Nam hi ſolent, quando accubuêre, ubi cœna appoſita eſt, dicere:
Quid opus fuit hoc ſumptu tanto noſtrâ gratiâ?
Inſanivisti hercle: nam idem hoc hominibus ſat erat decem.
Quod eorum cauſsâ obſonatum eſt, culpant; & comedunt tamen.
Pa. Fit pol illud ad illud exemplum. ut docte & perſpecte ſapit?
Pe. Sed iidem homines nunquam dicunt, quanquam appoſitum eſt ampliter.
Jube illud demi: tolle hanc patinam: remove pernam: nihil moror.
Aufer illam offam penitam: probus hic conger frigidus: MT. offam porcinam.
Remove, abi. aufer. neminem eorum hæc aſſeverare audias:
Sed procellunt ſe, & procumbunt dimidiati, dum appetunt. Recent. percellunt.
Pa. Bonus bene ut malos deſcripſit mores! Pe. haud centeſimam
Partem dixi, atque, otium rei ſi ſit, poſſim expromere.
Pa. Igitur id, quod agitur hic, primum prævorti decet.
Nunc huc animum advortite ambo. mihi opus eſt opera tua.
Periplectomene: nam ego inveni lepidam ſycophantiam,
Qui admutiletur Miles uſque cæſariatus: atque uti

Huic

157. *Proletario ſermone.*] Id eſt, plebejo & vili. *Proletarii* erant, qui nihil reip. exhibebant, ſed tantum prolem ſufficiebant. iidemque tenuiſſimi in plebe Romana: *Aſſidui* contra. Agellius 16. 10.

165. *Offam penitam.*] *Penem*, caudam vocabant: unde & *offam penitam* dicebant *offam porcinam cum cauda*. Feſtus.

167. *Dimidiati, dum appetunt.*] Hæc ita diſtinguo. *Sed procumbunt, & ſe percellunt, dimidiati dum appetunt.* Ut enim apud Hor. faſtidiens, & *Languidus in cubitum ſeſe conviva reponit.* ita contra inhians & imminens toto corpore in cibum procumbebat, & à decoro illo habitu recedebat. Athen. *Dimidiatum aliquid appetere*, eſt, ἀνίστασθαι εἰς τι τῶν παρατεθειμένων. *Lipſius.*

173. *Qui admutiletur Miles uſque cæſariatus.*] Qua ſycophantia miles quantumvis bene capillatus uſque ad cutem ton-

Huic amanti ac Philocomasio hanc efficiamus copiam.
Ut hic eam abducat, abeatque. PE. dari istanc rationem volo.
PA. At ego mihi annulum dari istum tuum volo. PE. quam ad rem usui est?
PA. Quando habebo, igitur rationem mearum fabricarum dabo.
PE. Utere, accipe. PA. accipe à me rursum rationem doli,
Quam institui. PL. perpurgatis ambo damus tibi operam auribus.
PA. Herus meus ita magnus mœchus mulierum est, ut neminem
Fuisse adæque, neque futurum credam. PE. credo ego istunc idem:
PA. Itaque Alexandri præstare prædicat formam suam:
Itaque omnis se ultro sectari in Epheso memorat mulieres.
PE. Edepol quin te de isto multi cupiunt non mentirier:
Sed ego ita esse, ut dicis, teneo pulchre: proin, Palæstrio,

Quam

tondeatur. Significat, se fallaciam reperisse, qua Miles probe decipiatur. *Turnebus.*

174. *Huic amanti ac Philocomasio.*] Sic mutaverunt, credo ex Camerarianis: tacent enim. In membranis tamen & vetustissima editione reperio *ad Philocomasium.* Quod multo magis ad gustum meum. nam *copia ad aliquid* est copia alicujus. Sic infra: *Ut sese ad eum concilia rem.* Et in prologo Captiv. *operam detis ad nostrum gregem.* Gronovius.

182. *Prædicat formam suam.*] Silent hic omnes. Vix dubitem tamen, quin scripserit auctor: *Itaque Alexandri præstare prædicat forma suam.* Gronovius.

184. *De isto multi cupiunt non mentirier.*] Veram esse interpretationem dictant, quam & prodiderint illi, qui non satis probant: quam multi viri sunt, qui de isto (quasi omnes mulieres ipsos ament) cupiunt te non mentiri. At hæc explicatio ex verbis Plauti extorqueri non potest. Nec sufficit galeatum, quod præmiserunt de Salmasio, *de isto mentiri,* esse, in ista re mentiri. Nam *ista res* erat non mulieres quosvis alios amare, sed memorare militem se ab omnibus matronis & meretricibus adfectari; aut certe ultro sectari militem omnes fœminas. Si voluisset istud, faciendum erat: *Ædepol, quin te hoc de ipsis multi cupiunt non mentirier.* Nec placent, quæ attulerunt alii, nempe multos esse, qui velint uxores suas esse adulteras & mœchas ultro appetere, scilicet, ut illis deprehensis dotem lucrentur: aut ut lautiuscule ipsi viverent: nec satisfaciunt corrigentes. Videtur, *Cupio te non mentiri,* formula fuisse suspicantis mendacium se audire, atque adeo tectius aliquem pro mendace arguentis. Non dubito, inquit, quin multi nunc dicerent tibi, *Cupio te non mentiri*, atque adeo mentiri te putarent. (Quid ita? quia videlicet tam certum est esse derisui omnibus, ut vix verisimile sit hominem adeo stulte sibi blandiri posse. Vide supra act. 2. sc. 1.) sed à me tale nihil est quod exspectes: ego ita esse, ut dicis, teneo pulchre. *Gronovius.*

191. Nam

Quam potes, tam verba confer maxume ad compendium.
PA. Ecquam tu potes reperire formâ lepidâ mulierem,
Cui facetiarum cor corpusque sit plenum & doli?
PE. Ingenuamne, an libertinam? PA. æque istuc facio, dummodo
Eam des, quæ sit quæstuosa, quæ alat corpus corpore:
Cuique sapiat pectus: nam cor non potest, quod nulla habet.
PE. Lautam vis, an quæ nondum sit lauta? PA. siccam succidam,
Quam lepidissumam potes, quamque adolescentem maxume.
PE. Habeo eccillam meam clientam, meretricem adolescentulam.
Sed quid ea usus est? PA. ut ad te eam jam deducas domum,
Utique eam huc ornatam adducas matronarum modo:
Capite compto, crines vittasque habeat, assimuletque se
Tuam esse uxorem. ita præcipiendum est. PL. erro, quam insistas viam.
PA. At scietis, sed ecqua ancilla est illi? PE. est primaria.
PA. Ea quoque opus est, ita præcipito mulieri, atque ancillulæ,
Ut simulet se tuam esse uxorem, & deperire hunc militem.
Quasique hunc annulum faveæ suæ ancillæ dederit: ea porro mihi.

191. *Nam cor non potest, quod nulla [ha]bet.*] Quasi dicat: Recte dixi, *Cui sa[pia]t pectus*, non *cor*: quasi omnes mu[lie]res sint excordes & amentes. *Cor* pro [me]nte & sapientia usitatum: hinc *corda*[ti] & *excordes* & *vecordes*.

192. *Lautam vis, an quæ nondum sit [la]uta?*] Omnino *lauta* est Lucinam ex[pia]ta. nam à partu lavationibus multum [ut]ebantur. Ostendit Sosia Amph. act. 2. 2. [Ca]mer. *Siccam.*] Palæstrio vult scortum [siccum] *succidum*: *siccum*, non tamen suc[co] carens & exhaustum: ideo *succidum*, [u]t Terent. *succi plenum*. Itaque *siccam*, [m]inime sputatricem, &c. Alias *siccus* [p]ro sobrio legitur apud Afranium, Plau[tu]m, Cic. alios. sicut contra *madidus* & *madulsa*, pro ebrio. Ita etiam ξηρὸν Græce. *Scalig.*

199. *Est primaria.*] Nos emendavimus ex Mss. *Camer.* qui habebant *primicata*; *prime cata*. *Primi* autem pro *prime*, ut *peregri*, *peregre*: *fermi*, *ferme*: *præfiscini* & *præfiscine*, & similia. *Primè* Latinis pro egregie: ut *prime proba*, apud Nævium in Acontizomeno:

Acontizomenos fabula est prime proba.

Ita fere Græci πρῶτον usurpant: ut πρῶτον εἶδος præcipua & primaria forma. *Salmas.*

202. *Quasique hunc annulum savea, &c.*] Lego, *Quasique hunc annulum Favea sua dederit, ea porro mihi.* Gloss. *Favea*, παιδίσκη: *Faveus*, παῖς Juvenal. Satyr.

Militi ut darem: quasique ego rei sim interpres. PE. audio.
Ne me surdum verbera. PA. tu si audis, ego recte meis
Dabo: à tua mihi uxore dicam delatum & datum,
Ut sese ad eum conciliarem. ille ejusmodi est, cupiet miser.
Qui nisi adulterio, studiosus rei nullæ aliæ est, improbus.
PL. Non potuit reperire. si ipsi Soli quærendas dares,
Lepidiores duas ad hancce rem, quam ego. habe animum bonum.
PA. Ergo accurato & properato opus est. nunc tu ausculta Pleusides.
PL. Tibi sum obediens. PA. hoc facito: miles domum ubi advenerit,
Memineris ne Philocomasium nomines. PL. quam nominem?
PA. Glyceram. PL. nempe eandem, quæ dudum constituta est. PA. pax, abi.
PL. Meminero, sed quid meminisse id refert: ego te tamen.
PA. Ego enim dicam tum, quando usus poscet: interea tace.
Ut nunc etiam hic agit, actutum partes defendas tuas.

PL. Ego

tyr, 6. *Et faveam, cui det mandata, puellam.* Scalig. *Quasique hunc annulum.*] Camerarius *hoc annulum animo ancillæ.* MSS. & edd. vett. *Famesa* aut *Famesca ancillæ.* Scaliger *Faveæ suæ.* Meursius *Famsiæ.* Neutras ego fero, sed verum mostellum librarii esse existimo, scribendumque, *Quasique hæc annulum clam suæ ancillæ dederit.* Quod si in MSS. fuit *hoc*, tolerem, ut sit, ob hoc: quia scilicet depereat militem. *Gronovius.*

210. *Ergo accurato & properato.*] MSS. *adcuras & properas.* Lege, *Ergo adcures & properes, opus est.* vel, *opu'st.* per intellectum conjunctionis. Mercat. 5. 4. *Nihil opu'st rescisciat.* Gronovius.

213. *Pax.*] *Pax* Interjectio comprimentis, & quasi cum verecundia silentium sibi aut alteri imponentis. Hesychius, πάξ, ἐπὶ τῷ τὸ τέλος ἔχειν. Pax, *Græcum est, quando significat tantummodo*, ait Prisc. lib. 15. Diphilus, πάξ τι πάξ. Satis constat, *Pax* tum Græcum esse, tum etiam silentii esse, non admirationis quod volunt quidam. Dum enim sibi silentium imponebant, opposito ad os digito, tanquam ulterius sermonem producere vererentur: aut cum, quæ dicta erant, indicta vellent: aut cum ex sermone præsentes dimitterent, tum πάξ dicebant. *Scalig.*

216. *Ut nunc etiam hic agit.*] Sententiam comprehenderunt: Hic, Periplectomenes, nondum absolvit partes suas, sed etiamnum agit, quod ipsi mandatum est de invenienda muliere: id si expedierit, tunc tuæ erunt partes, nempe ut abducas Philocomasium. Addunt etiam recte ex media histrionum disciplina, atque adeo ex re præsenti sumtam similitudinem. Sed errant, quum eam sententiam quærendam putant emendatione, veluti: *Et nunc etiam hic agit*: vel *tace, ut nunc etiam hic agat.* Satis ea colligitur ex integra veteri scriptura, modo distinguas: *Ut nunc, etiam hic agit,* & Tò *ut nunc* accipias pro eo quod dicere solent, *ut nunc est.* Cælius ad Ciceronem:

cum

PL. Ego eo intro igitur. PA. & præcepta ſobrie ut cures, face.

tum L. Domitio, ut nunc eſt, mibi inimiciſſimo homine. Cicero 7. ad Att. 4. *Sed, ut nunc eſt, a. d.* III. *Nonas jam ad urbem cogito.* Gronovius.

ACTUS TERTII SCENA SECUNDA,

PALÆSTRIO, LUCRIO.

QUantas res turbo! quantas moveo machinas!
Eripiam ego hodie concubinam Militi,
Si centuriati bene ſunt manipulares mei.
Sed illum vocabo, heus Sceledre, niſi negotium,
Progredere ante ædis: te vocat Palæſtrio.
LV. Non operæ eſt Sceledro. PA. quid jam? LV. ſorbet dormiens.
PA. Quid, ſorbet? LV. illud ſtertit volui dicere.
Sed quia conſimile eſt, quod ſtertas? quaſi ſorbeas. *Diff* quom ſtertas.
PA. Eho an dormit Sceledrus intus? LV. non naſo quidem;
Nam eo magnum clamat. tetigit calicem clanculum.
Demiſit nardini unam amphoram cellarius.
PA. Eho tu ſceleſte, qui illi ſuppromus es, eho!
LV. Quid vis? PA. qui libitum eſt illi condormiſcere?
LV. Oculis opinor. PA. non te iſtuc rogito, ſcelus.
Procede huc: periiſti jam, niſi verum ſcio.
Promſiſti tu illi vinum? LV. non promſi. PA. negas?
LV. Nego hercle vero: nam ille me vetuit dicere.
Neque equidem heminas octo expromſi in urceum;
Neque ille hic calidum exbibit in prandium.

20. PA.

5. TE *vocat Palæſtrio.*] Cam. alter, *te voca*; alter, *te voco.* Quod haud dubie verum. Ut apud Livium, *Hannibal peto pacem:* apud Suetonium, *Tantis rebus geſtis C. Cæſar condemnatus eſſem.* Gronovius.

7. *Quid ſorbet?*] Sic Cælius *ſoporem ſorbilem* vocat, in quo maximus ſtertor efficitur *Mercurialis.*

8. *Sed quia conſimile.*] Nihil hic mutandum, quod fecit Acidalius. Oratio eſt abrupta, interrumpente eam Palæſtrione. Plena eſſet. *Sed quia conſimile eſt quod ſtertas quaſi ſorbeas*, idcirco dixi ſtertentem Sceledrum ſorbere. *Boxhorn.*

11. *Demiſit nardini, &c.*] Scribendum, *dimiſit nardini amphoram cellarius*, ita poſtulante verſu. *Nardinum* abſolute, pro nardino vino, ſive nardo condito. ut *murrhinum* pro murrha condito. *Salmaſ.*

19. *Neque ille hic calidum exbibit.*] Calidum bibiſſe veteres tam vinum quam aquam θερμοπώλια indicant. *Salmaſius.*

PA. Neque tu bibiſti? LV. dii me perdant, ſi bibi,
Si bibere potui. PA. quî jam? LV. quia enim obſorbui.
Nam nimis calebat, amburebat gutturem.
PA. Alii ebrii ſunt, alii poſcam potitant.
Bono ſuppromo & promo cellam creditam!
LV. Tu hercle idem faceres, ſi tibi eſſet credita:
QUONIAM æmulari non licet, nunc invides.
PA. Eho an nunquam promſit antehac? reſponde, ſcelus.
Atque ut tu ſcire poſſis, edico tibi,
Si falſà dixis cocio excruciabere.
LV. Ita vero, ut tu ipſe me dixiſſè delices,
Poſtea ſagina ego ejiciar cellaria,
Ut tibi qui promat, alium ſuppromum pares.
PA. Non edepol faciam, age loquere audacter mihi.
LV. Nunquam edepol vidi promere. verum hoc erat?
Mihi imperabat, ego promebam poſtea.
PA. Hui! illecebroſe! capite ſiſtebas cadum?

Buchn. corio.
Lipſ. ocius
Cam. loris.

LV. Non

23. *Alii poſcam potitant.*] Vinum acidum aquæ mixtum pro vili plebecula vænire ſolitum: quod *poſcam* appellaverunt. Et ſicut *eſca* pro cibis, ita *poſca* pro potibus eſt antiquitus uſurpata. *poſculenta* item pro potulentis leguntur. *Mercur.* Sententia eſt; alii ſervorum ebrii ſunt, alii miſcelli poſcam bibunt. *Lipſius.*

29. *Si falſa dixis loris.*] Pro *loris* MSſ. *vocio* vel *nocio*, unde *cocio* Lipſius. Fortaſſis ſimpliciſſimum eſt; *Si falſa dixis, Lucrio excruciabere.* Id autem nomen eſt pueri, quicum conſervus loquitur. *Gronovius.*

30. *Delices.*] *Delices* legendum cum utroque MSſ. quod idem eſſe cum *prodere, indicare*, duobus locis monuit Marcellus. In Gloſſario Papiæ; *delicare, deferre*; *pro quo & dilicare dicebant*. Ita enim ibi pro *deligare* eſt legendum. *Boxhorn.*

32. *Ut tibi qui promat.*] Camerariani *ſi promptis*. Scribe: *qui promptet*. Et eſt verbum Plauti. Bacchid. 3. 3. *Illum meum malum promptare malim quam peculium.* Pſeudolo 2. 2. *Siquidem hercle etiam ſupremi promptes theſauros Iovis.* Gronovius.

36. *Hui! illecebroſe! capite ſiſtebas cadum?*] *Huic illecebroſo capite ſiſtebas cadum.* Ita editiones quas vidi, non *illecebroſe*. Ex reſponſo Lucrionis videtur legi debere, *Hinc illecebra, quaſſantem ſiſtebas cadum.* Nam reſpondet ille, *Non hercle tam iſtoc valide quaſſabant cadi.* Quo enim hæc reſponſio niſi ille *quaſſantium cadorum* meminiſſet? Paulo poſt etiam ſequitur, *bacchabatur hama, quaſſabant cadi.* Salmaſ. *Hui illecebroſe.*] Quia MSſ. alter *Hic illecebro capite*; alter, *Hic illi: celebro capite*; admitto Salmaſii *illecebra*, ut in Trucul. 1. 2. *Mala es, atque eadem, quæ ſoles, inlecebra.* Sed magis placet *Hui* quam *Hinc*: minime autem faciendum *quaſſantem*: cum ſit elegantiſſimum *capite ſiſtebas*, quod Horatio *invertebas*: *Invertunt Alliſanis vinaria tota.* Sticho. *Quamvis de ſubito vel cadus verti poteſt.* Sed, inquit, Quo reſponſio Lucrionis? At ne ibi quidem legendum *quaſſabant*, ſed *caſabant* (nam MSſ. alter *ceſſavit*, alter *caſſavat*) aut *quaſſabant*, eſt id ipſum, quod priori verſu dixit, capite ſiſtebantur. Nimirum inclinabantur, evertebantur. *Gronov.*

37. *Non*

Lv. Non hercle tam iſtoc valide caſabant cadi.
Sed in cellâ eſt paulum nimis loculi lubrici,
Ibi erat bilibris aqualis, hîc propter cados.
Ea ſæpe decies complebatur die.
Eam plenam atque inanem fieri maxumam
Vidi. bacchabatur hama, caſabant cadi.
Pa. Abi abi intro jam, vos in cella vinaria
Bacchanal facitis, jam hercle ego herum adducam à foro.
Lv. Perii, excruciabit me herus, domum ſi venerit,
Quom hæc facta ſcibit, quia ſibi non dixerim.
Fugiam hercle aliquo, atque hoc in diem extollam malum.
Ne dixeritis, obſecro, huic, voſtram fidem.
Pa. Quo tu agis? Lv. miſſus ſum alio: jam huc revenero.
Pa. Quis miſit? Lv. Philocomaſium. Pa. abi, actutum redi.
Lv. Quæſo tamen tu meam partem infortunii,
Si dividetur, me abſente accipito tamen.
Pa. Modo intellexi, quam rem mulier geſſerit:
Quia Sceledrus dormit, hunc ſubcuſtodem ſuum
Foris ablegavit, dum ab ſe huc tranſiret. placet.
Sed Periplectomenes, quam ei mandavi, mulierem
Nimis lepida forma ducit. dii hercle hanc rem adjuvant.
Quam digne ornata incedit, haud meretricie!
Lepide hoç ſuccedit ſub manus negotium.

37. *Non hercle tam iſtoc valide caſabant cadi.*] *Iſtoc*, accipiendum δεικτικῶς: ut intelligamus, eum geſtu aut manu oſtendere, ſe cados haud magno admodum negotio loco moviſſe aut verſiſſe: quia ſine vi in lubrico loco & levi impulſu caſabant, id eſt, nutabant & inclinabantur. *quaſſabant* hoc loco ferri non poteſt. A cadendo, caſare. *Turneb.*

42. *Bacchabatur hama.*] Hæc non alio quam ad vorſuram illam antiquitus factitatam, referenda ſunt. ut ſit ſenſus: *Hama*, id eſt, *urceus*, ſive *bilibris aqualis* illa (ita enim ex ſuperioribus interpretor) propter cados aſtituta proxime, *bacchabatur*, id eſt, Baccharum ritu temetum in ſe avariter ingurgitantium, vino ex cadis mea comitate largiter defuſo, decies ſæpe in die complebatur. Quæ res nutantes ſeu caſabundos, id eſt, cernuum in morem nutantes ac pronos prorſus inclinatoſque (proinde ac ſi ebrii forent) cados efficiebat. *Douz.* *Bacchabatur hama.*] V. C. *avia.* Lege, *aula.* Scriverius.

48. *Ne dixeritis huic.*] Alloquitur ſpectatores, ſermo autem eſt implicatus. talis enim videtur ordo verborum eſſe: obſecro veſtram fidem, ne dixeritis hero meo. Poteſt tamen & hic eſſe, obſecro vos per veſtram fidem, ne dixeritis hero meo, ut ſubintelligatur præpoſitio, *per*, quod minus probo. *Lambin.*

56. *Sed Periplectomenes, &c.*] Hic Milphidippa, & Acroteleutium, à Periplectomene ſubornatæ Palæſtrionis mandatu, procedunt: quas proſpiciens Palæſtrio hæc loquitur. Sed Periplectomenes, nimis lepida forma ducit mulierem, quam mulierem ei mandavi ut duceret. *Lambin.*

ACTUS TERTII SCENA TERTIA.

PERIPLECTOMENES, MILPHIDIPPA, ACROTELEUTIUM, PALÆSTRIO.

REm omnem Acroteleutium tibi, tibique mea Milphidippa,
Domi demonstravi ordine, hanc fabricam fallaciasque
Minus si tenetis, denuo volo percipiatis plane.
Satis si intelligitis, aliud est quod potius fabulemur.
AC. STULTITIA atque insipientia insulsa atque maxuma hæc sit,
Me ire in opus alienum, aut tibi meam operam pollicitari,
Si eâ in opificinâ nesciam aut mala esse aut fraudulenta.
PE. At melius est monerier. AC. meretricem commoneri,
Quam sane magni referat, mihi clam est! quin ego me frustro,
Postquam adbibêre aures meæ tuam moram orationis.
Tibi dixi, Miles quemadmodum potis esset deasciari.
PE. At NEMO SOLUS SATIS SAPIT. nam ego multos sæpe vidi
Regionem fugere consilii, prius quam repertam habuere. *Mss. habere. Lamb. haberent*
AC. SI QUID faciundum est mulieri male atque malitiose,
Ea sibi immortalis memoria est meminisse & sempiterna:
Sin bene quid aut fideliter faciundum est, eo deveniunt,
Obliviosæ extemplo uti fiant, meminisse nequeunt.
PE. Ergo istuc metuo, quo venit vobis faciundum utrumque:
Nam id proderit mihi, militi male quod facietis ambæ.

20. AC.

9. Q*Vin ego me frustro, &c.*] Immo me ipsa destituo & prodo, atque à meis ipsius consiliis aberro, dum orationem tuam, quæ me moratur, ausculto. *Lambin.*

12. *Nam ego multos vidi.*] Nihil hic mutandum. Comparatio est deducta ab iis, qui per ignota loca iter faciunt. Sicut illi, si soli sint, si ductores non habeant, sæpius aberrant à recta via, priusquam repertam habeant; ita qui soli consilium capiunt, sæpius hæsitant, aberrant à recta consilii regione, priusquam veram inveniant. *Boxhorn.*

18. *Ergo istuc metuo, quo venit vobis.*] Puto scribendum, *Ergo istuc mihi, to quo venit vobis faciundum utrumque.* Dixerat

AC. Dum ne inscientes quid bonum faciamus, ne formida,
Mala nulla meretrix est, ne pave, pejora ubi conveniunt.
PE. Ita vos decet. consequimini. PA. cesso ego illis obviam ire.
Venire salvom gaudeo, lepido hercle ornatu incedit.
PE. Bene opportuneque obviam es, Palæstrio. hem tibi assunt,
Quas me jussisti adducere, & quo ornatu. PA. heus, noster esto.
Palæstrio Acroteleutium salutat. AC. quis hîc amabo est,
Qui tam pro nota me nominat? PE. hic noster architectus est.
AC. Salve architecte. PA. salva sis. sed dic mihi, ecquid hic te
Oneravit præceptis? PE. probe meditatam utramque duco.
PA. Audire cupio, quemadmodum. ne quid peccetis paveo.

PE. At

xerat meretrix, si quid mulieri faciundum sit male atque malitiose, eam sempiternam memoriam habere; ut contra obliviosæ sunt, si quid illis faciendum sit bene ac fideliter. Respondet Periplectomenes, *ergo istuc mihi tu, quo vobis utrumque faciendum venit*. Id est, per quod vobis utrumque venit faciendum. utroque enim opus habemus, ut in hac re si quid male feceritis, memores sitis: si quid bene, ut memoriam ejus amittatis. Nam id proderit mihi, inquit, malitia male quod facietis ambæ. *Salmasius*. *Ego istuc metuo, quo*.] Legendum est, *quod*, ut vidit Acidalius: nihil præterea mutandum. Dixerat meretrix, mulierem, si male sit faciendum & malitiose, id meminisse satis; si bene quid aut fideliter, id facile oblivisci. Hoc postremum captat: *Ergo istuc metuo*, propterea sollicitus sum, *quod venit vobis faciendum utrumque*: nempe & male malitioseque, & bene fideliterque. *Nam id proderit mihi*, bene fideliterque factum erit, *militi malè quod facietis amba*. Ita quoque recte Acidalius, cui subserviunt MSS. qui *militia* non *malitia*. Gronovius.

21. *Pejora ubi conveniunt*.] In editionibus & scriptis legitur, *pejoribus conveniunt*. Omnino amplector Acidalii conjecturam, ut verissimam, legentis: *Mala nulla est meretrix, ne pave, pejora ibus conveniunt*. Mala, inquit, nulla est meretrix cum sint malis pejores, atque adeo pessimæ. *Pejora ibus conveniunt*; *ibus* pro iis ἀρχαϊκῶς, & tralaticium. Formulæ sunt loquendi Græcanicæ, ἐςί τι καλῦ κάλλιον, ἐςί τι θερμῦ θερμότερον. Ita negat malas simpliciter meretrices esse, cum sint malis pejores. *Salmasius*. *Pejora ubi conveniunt*.] Undecunque sit, (sed videtur esse à Pistorio, quam tamen ipse non intellexit,) hæc lectio sola vera est. Nam quod habent scripti: *pejoribus conveniunt*, aut quod Acidalius conjicit, *pejora ibus conveniunt*, patiuntur quidem sensum aliquem, si sola & extra viciniam suam consideres: sed si totum contextum orationis inspicias. illud unicum, quod primum posuimus, requiritur. Ne formida, inquit, ne pave, dum ne inscientes quid bonum faciamus, *meretrix nulla mala est*, hoc est, male atque imprudenter rem gerit, *ubi conveniunt pejora*, ubi male faciendum est. Ludit nimirum in ambiguitate τοῦ *mala est*, quod significat, & malefica est & inscite facit opus. *Gron*.

25. PA. *Heus noster esto, &c*.] Ita recte Acidal. hæc distinguit, & Acroteleutio nullo ait modo convenire; Palæstrioni optime: qui senem laudet, ob conciliatas tam lepidas mulieres. quo facto, mulierem etiam salutet, &c. *Gruter*.

41. *Vbi*

Pe. At tua præcepta: de meo nihil his novom apposivi.
Ac. Nempe ludificari Militem tuum herum vis? Pa. elocuta es.
Ac. Lepide & sapienter, commode & facete res parata est.
Pa. Atque hujus uxorem esse te volo assimulare. Ac. fiet.
Pa. Quasi Militi animum adjeceris, simulare. Ac. sic futurum est.
Pa. Quasique hæc res per me interpretem & tuam ancillam geratur.
Ac. Bonus vates poteras esse: nam quæ sunt futura, dicis.
Pa. Quasique annulum hunc ancillula tua abs te detulerit ad me,
Quem ego Militi darem tuis verbis. Ac. vera dicis.
Pe. Quid istis nunc memoratis opus est, quæ commeminere? Ac. meliu'st.
Nam, mi patrone, hoc cogitato: UBI PROBUS EST architectus,
Bene lineatam si semel carinam collocavit,
Facile esse navem facere, ubi fundata & constituta est.
Nunc hæc carina satis probe fundata & bene statuta est.
Assunt fabri architectique à me, à te haud imperiti.
Si non nos materiarius remoratur, quod opu'st, qui det,
Novi indolem nostri ingenii; cito erit parata navis.
Pa. Nempe tu novisti Militem meum herum? Ac. rogare mirum est,
Populi odium quid ni noverim? magnidicum, cincinnatum,
Mœchum unguentatum. Pa. num ille etiam te novit? Ac. nunquam vidit,
Quî noverit me, quis ego sim? Pa. nimis lepide fabulare.
Eo potuerit lepidius pol fieri. Ac. potine ut hominem
Mihi des? quiescas cætera, ni lepide ludificata

Ero,

41. *Ubi probus est architectus.*] Significatur per *navem* negotium de decipiendo Milite: per *carinam* commentum & fallacia, totius denique Fabricæ ratio & fundamentum: per *fabros*, Peripl. & meretrices: per *architect.* Palæstrio: per *materiarium*, Miles. *Lambin.*

49. *Cincinnatum.*] Cincinnis, id est, capillis crispis & calamistratis comptum. Sic apud Cic. *Cincinnatus ganeo, & cincinnatus consul.* T.

52. *Potine ut hominem mihi des? &c.*] Quasi dicat: Da mihi tantum hominem: quod ad cætera attinet, otiosus sis: ego curabo. *Lambin.*

55. Alia

Ero, culpam omnem in me imponito. PA. agite igitur intro, abite,
Insistite hoc negotium sapienter. AC. alia cura.
PA. Age, Periplectomene, has nunc jam duc intro, ego ad forum illum
Conveniam, atque illi hunc annulum dabo, atque prædicabo
A tua uxore mihi datum esse, eamque illum deperire.
Hanc ad nos, cum extemplo à foro veniemus, mittito *tu*;
Quasi clanculum ad me missa sit. PE. faciemus. alia cura.
PA. Vos modo curate. ego illum probe jam oneratum huc accibo.
PE. Bene ambula, bene rem gere. at egone hoc si efficiam plane,
Ut concubinam Militis meus hospes habeat hodie,
Atque hinc Athenas abeat, si hodie hunc dolum dolamus, *Dous.* Athenas avehat.
Quid tibi ego mittam muneris? AC. datne ab se mulier operam?
PA. Lepidissume & comissume. AC. confido confuturum.
Ubi facta erit collatio nostrarum malitiarum,
Haud vereor, ne nos subdola perfidia pervincamur.
PE. Abeamus ergo intro, hæc uti meditemur cogitate.
Nequid, ubi Miles venerit, titubetur. AC. tu morare.
Ut accurate & commode, hoc quod agendum est, exequamur. *Gul.* hunc versum ponit loco prioris.

55. *Alia cura.*] Tu aliam rem, finas me hanc curare. Ita loquebantur, si quem de re aliqua securum esse juberent.

61. *Probe jam oneratum.*] Sic Mostellar. 2. 1. *Sarcinam imponam seni*, id est, gravi cura ac molestia afficiam. *Lamb.*

65. *Datne abs se mulier operam?*] Nullo sensu est: *datne abs se mulieri operam?* Quis ferat ita loquentem, si rogatus quidpiam facere promissis additis, ipse respondeat: facitne gratis? Versus sunt septenarii Hipponactei, in quibus quæ ultimam præcedit syllaba semper est producta. Ut statim in principio versus finit *Milphidippa:* secundus, *fallaciasque.* Quod ubi non observat Plautus, ibi duas breves pro una longa subjicit. Ut: *meminisse nequeunt, ludificata lepide.* Ita hic, *mulieri operam*, nisi quis διασυλλαβὰς *operam* malit. Putamus autem vocem unam, quæ sensui integrando est, excidisse ob literarum similitudinem: quod cum factum esset, ex scholio, simul quo versus fulciretur, aliam irrepsisse. Illa est τὸ *mulier:* nam dixerat Acroteleutium: *detne ab se mulier mulieri operam?* Nempe cum præmium pollicitus esset senex, viris, significat illa, gratuitam operam dare non esse meretricium, sed fæminam fæminæ, id vero decere. Alteram vocem censeo esse *mittam*: quæ per se nulli rei est: quare enim *mittam* potius quam *dabo, reddam, referam?* & pulchre tale quid intelligitur. Scribe igitur: *Quid tibi ego muneris? AC. detne ab se mulier mulieri operam?* Gronovius.

66. *Confido confuturum.*] Terentius Andr. *Spero confore. Confieri*, Lucr. & Virg. Glossæ Papiæ; *confieri, compleri, perfici.* Boxhorn.

ACTUS QUARTI SCENA PRIMA.

PYRGOPOLINICES, PALÆSTRIO.

VOlup est quod agas, si id procedit lepide & ex sententiâ.
Nam ego hodie ad Seleucum regem misi parasitum meum;
Ut latrones, quos conduxi, hinc ad Seleucum duceret,
Qui ejus regnum tutarentur, mihi dum fieret otium.
PA. Quin tu tuam rem cura potius, quam Seleuci: quæ tibi
Conditio nova & luculenta fertur per me interpretem!
PY. Immo omnes res posteriores pono, atque operam do tibi.
Loquere: aures meas profecto dedo in ditionem tuam.
PA. Circumspicito dum, ne quis nostro hic auceps sermoni siet.
Nam hoc negotii clandestino ut agerem, mandatum'st mih.
PY. Nemo adest. PA. hunc arrhabonem amoris primum à me accipe.
PY. Quid hic? unde est? PA. à luculentâ atque à festivâ fœmina;
Quæ te amat, tuamque expetissit pulchram pulchritudinem,
Ejus nunc mihi annulum ad te ancilla porro ut deferrem, dedit.
PY. Quid? ean' ingenua an festuca facta è serva libera est?
PA. Vah, egone ut ad te ab libertina esse auderem internuncius,
Qui ingenuis satis respondere nequeas, quæ cupiunt tui!
PY. Nupta ea est, an vidua? PA. & nupta & vidua. PY. quo pacto potis
Vidua & nupta esse eadem? PA. quia adolescens nupta est cum sene.
PY. Euge! PA. lepida & liberali forma est. PY. cave mendacium.
PA. Ad tuam formam illa una digna est. PY. hercle pulchram prædicas.

Sed

15. INgenua, an festuca facta.] Per festucam *liber* quis fieri potest, *ingenuus* non potest, nisi quis ante fuerit. Est autem *festuca* idem quod *vindicta*, nimirum virga Prætoris manumittendis à Lictore imponi solita. *Douza.*

17. *Nequeas cupidis tui.*] Sic Camerarius. MSS. alter *responderet nequeas capiti uti.* alter *responsare nequeasque cupit uti.* Lege: *qua cupiunt tui.* Sic Symmachus I. 8. *Iamdudum vestri cupiunt.* Scioppius. Sic scen. seq. v. 58.

18. *Et nupta & vidua,*] V. N. Sticho act. I. I.

21. *Ad tuam.*] Illa una digna est, cujus forma cum tua comparetur. *Ad* hic comparationem significat. Sic. Ter. Eun. *At nihil ad nostram hanc.* Lamb.

23. *De-*

Sed quis ea est? PA. senis hujus uxor Periplectomeni in proxumo,
Ea demoritur te, atque ab illo incipit abire: odit senem.
Nunc te orare atque obsecrare jussit, uti tui copiam
Sibi potestatemque facias. PY. cupio hercle equidem, si illa volt.
PA. Quæ cupit! PY. quid illa faciemus concubina, quæ domi est?
PA. Quin tu illam jube abs te abire, quo lubet: sicut soror
Ejus huc gemina venit Ephesum, & mater, arcessuntque eam.
PY. Ain tu, advenit Ephesum mater ejus? PA. ajunt, qui sciunt.
PY. Hercle occasionem lepidam, ut mulierem excludam foras. *Lamb. extrudam foras.*
PA. Immo vin' tu lepide facere? PY. loquere, & consilium cedo.
PA. Vin' tu illam actutum amovere, à te ut abeat per gratiam?
PY. Cupio. PA. tum te hoc facere oportet. tibi divitiarum affatim est:
Jube sibi aurum atque ornamenta, quæ illi instruxisti mulieri,
Dono habere, auferreque abs te quo lubeat sibi.
PY. Placet uti dicis. sed ne istanc amittam, & hæc mutet fidem,
Vide modo. PA. vah delicatus, quæ te tanquam oculos amet.
PY. Venus me amat. PA. st, tace! aperiuntur fores: concede huc clanculum.
Hæc celox illius est, quæ hîc egreditur internuncia.
PY. Quæ hæc celox? PY. ancillula illius est, quæ hîc egreditur foras,
Quæ annulum istunc attulit, quem tibi dedi. PY. edepol hæc quidem
Bellula est. PA. pithecium hæc est præ illa & spinturnicium.
Viden'

23. *Demoritur.*] *Demoritur te*, dictum, est *deperit te*, id est, perdite amat.

26. *Quæ cupit.*] Sine interrogationis nota hæc legenda. Explet Palæstrio venuste orationem Pyrgopolinicis. Cupio *hercle*, dixerat ille, si illa cupit. Addit *hic*; *Cupis illam certe quæ te cupit.* Nihil ergo cum *Acidalio* mutandum. *Boxh.*

39. *Celox.*] Vide notas Asinar. act. 2. sc. 1. vs. 10.

42. *Pithecium & spinturnicium.*] Quis non videt hoc loco *spinturnicium* nomen esse quadrupedis, turpis figuræ; ut & *pithecium*, Græci πίθηκον & πιθήκιον

Viden' tu illam oculis venaturam facere, atq; aucupium auribus?

κιον, de homine & muliere deformi sæpe usurpant. *Spinturnicium* igitur hoc Plauti versu est, τὸ σφίγγιον, quod genus simiæ est turpicula facie, & liquet in Græco fuisse, πιθήκιον καὶ σφίγγιον: *pithecium & spinturnicium*. Alibi *clurinum pecus* de turpiculæ formæ puella dixit, id est, simiam. Quod *spinturnicem* quæ sphinx est, de ave quidam veterum interpretati sunt, ex eo factum videtur, quod Græci alatas sphinges ex fabula pingebant; quas Ægyptii sine alis, ut erant revera. *Salmasius*.

ACTUS QUARTI SCENA SECUNDA.

MILPHIDIPPA, PYRGOPOLINICES, PALÆSTRIO.

JAm est ante ædis circus, ubi sunt ludi faciendi mihi? *Scal.* ludificandi.
Dissimulabo: hoc quasi non videam, neque esse hìc etiam dum sciam.
PY. Tace: subauscultemus, ecquid de me fiat mentio.
MI. Num quis nam hìc prope adest, qui rem alienam potius curet quam suam?
Qui aucupet me quid agam? qui de vesperi vivat suo?
Eos nunc homines metuo mihi ne obsint, neve obstent uspiam,
Domo si ibit, ac dum huc transibit, quæ hujus cupiens corporis est,
Quæ amat hunc hominem nimium lepidum & nimia pulchritudine
Militem Pyrgopolinicem. PY. satin' hæc quoque me deperit?
Meam laudat speciem. edepol hujus sermones haud cinerem quæritant.
PA. Quo argumento? PY. quia enim loquitur laute & minime sordide;

Tum

5. QVi de vesperi vivat suo.] Duæ sunt explicationes, Durantii, qui intelligit grassatores nocturnos, & Lambini, qui sua quadra viventes, quibus domi victus est, nec opes alienas exspectant: quales plerumque sunt curiosi de rebus alienis, cum ventri non metuant, si sua in re sunt omissiores. Pejorem adoptarunt. nam verior haud dubie posterior. Sic Rudente act. 1. scen. 2. *si tu de illarum cœnaturus vesperi es*. Huc facit in Trucul. act. 1. scen. 2. *Nimis otiosum arbitror hominem esse te. DI. Quianam arbitrare? AS. Quia tuo vestimento & cibo alienis rebus curas*. Hieronymus ad Eustochium: *Inter hos sæpe sunt jurgia, qui suo viventes cibo, non patiuntur se alicui esse subjectos*. Gronov.

7. *Domo si tibi &c.*] Mendosus locus est. Scribendum puto; *Domo si ibit hac, dum huc transibit, quæ hujus cupiens corporis est*. Sententia est; Non mihi modo, sed & heræ meæ metuo, si domo hac via eat, dum huc ad militem Pyrgopolinicem, cujus cupiens corporis est, vult transire. *Boxh.*

10. *Haud cinerem quæritant.*] Lutum & fordes ad hunc locum adfert, qui tantopere alios contemnit. Legendum scilicet: *Hujus sermones, haud cineres quæritat*. At quomodo convenit huic orationi subjecta ratio, *quia enim loquitur laute*

Tum autem illa ipſa eſt nimium lepida, nimiſq; nitida fœmina.
Hercle vero jam allubeſcit primulum, Palæſtrio.
PA. Priuſne, quam illam oculis? PY. tuis video id, quod credo tibi.
Cum hæc locuta, illam autem abſentem ſubigit me ut amem? PA. hercle hanc quidem
Nihil tu amaſſis, mihi hæc deſponſa eſt: tibi ſi illa hodie nupſerit,
Ego hanc continuo uxorem ducam. PY. quid ergo hanc dubitas colloqui?
PA. Sequere hac me ergo. PY. pediſſequus tibi ſum. MI. utinam, cujus cauſſa
Foras ſum egreſſa, conveniendi mihi poteſtas eveniat!
PA. Erit, & tibi exoptatum obtinget: bonum habe animum, ne formida:

Homo

laute & minime ſordide. An quia mulier aliqua loquebatur laute, neceſſario quærebat militem & ſervum militis? Dein quæ ſimilitudo inter nos & cineres. Veriſſimum quod à Sibero dat Taubmannus, quo tanquam eluantur & nitidentur, ut ſolent hodieque vaſa ex orichalco: quippe jam ſic terſi & ſplendidi. Sed obnunciat Gruterus, ſe ignorare & multos cum ipſo vaſa ex orichalco nitidari cinere. Captavit vocem *Orichalco*: quod acceperant illi pro ære. Hoc igitur nos non commoveat. Videmus enim quotidie. Arnobius lib. 7. *Lavatio deum matri eſt hodie. Sordeſcunt enim divi, & ad ſordes eluendas lavantibus aquis opus atq; adjuncta habent cineris frictione.* Sed & capillos mulieres rutilabant cinere: unde *ciniflones* & *cinerarii.* Valerius Maximus, 2. 1. *Gronov.*

14. *Oculis tuis? PY. video id, &c.*] Puto legendum:

— PY. *video, idque credo tibi:*
Eccum hæc elocutam. PA. *illam autem abſentem?* PY. *ſubigit me ut amem, &c.*

Decorum in libidinoſo Milite ſervans Plautus, facit eum ad conſpectum ancillulæ ſtatim adhinnire: quem reprehendens quaſi Palæſtrio. Minime gentium, inquit, tune ut huic te des priuſquam illam abſentem videris? *Lipſ.*

15. *Cum hæc locuta.*] Ita ultimæ editiones. Ex veſtigiis Mſſ. legendum puto, *Cum hac locutam illam autumem abſentem, ſubigit me ut amem.* Quaſi dicat: cum ea quæ jam dixit & de me prædicavit ancilla, heram dixiſſe autumem, licet abſentem, cujus velut interpres eſt ancilla, ſubigit me ancilla ut amem. Quod & de ancilla & hera accipi poterat. Eſt enim ambigua oratio. Plane id confirmat, quod ſequitur Palæſtrionis reſponſum; *hercle hanc*, id eſt, ancillam, *tu non amaſſis*, Boxh. Lectio vulgata mihi proba videtur, quæ etiam habetur in Mſſ. Camerarii. Vaticani Codices, ut ex multis mihi conſtat, longe ſunt deterioris notæ quam illi Palatini. Optimus autem ſenſus ex vulgata elicitur. Viſa ancilla ejus quæ fingebat ſe amare militem, eam ſibi adlubeſcere is dicit. Quid, inquit Palæſtrio, an priuſquam illam oculis tuis? ſcilicet videris. Reſpondet Miles: *Ideo id, quia credo tibi, cum hac locutus.* Non expeto, inquit, eam videre, quia facile credo tibi talem eſſe, ut narraſti. Cum hæc locutus, pro, cum hæc de ea ac de ejus forma locutus es. Addit, deinde, *Illa autem, abſens adigit me, ut amem hercle hanc quidem.* Cum illa abſens tam amari digna ſit, ut illam vis videri, ſubigit me ut eam amem quoque quæ ab illa venit, quam illa ad me miſit. Hæc argutia fuit ſtulti militis, quæ non apparet in iis lectionibus, quas commenti ſunt viri docti. *Salmaſ.*

25. *Cedo*

Homo quidam est, qui scit, quod quæris, ubi sit. MI. quem ego hic audivi?
PA. Socium tuorum consiliorum, & participem consiliarium.
MI. Tum pol ego, id quod celo, haud celo. PA. immo, etiamsi non celas.
MI. Quo argumento? PA. infidos celas: ego sum tibi firma fide.
MI. Cedo signum, si harunc Baccharum es. PA. amat mulier quædam quendam.
MI. Pol istuc quidem multæ. PA. at non multæ de digito donum mittunt.
MI. Enim cognovi nunc. fecisti modo mihi ex proclivo palam rem. *Guil.* planam.
Sed hic nunquis adest? PA. vel adest, vel non. MI. cedo te mihi solæ solum.
PA. Brevin' an longinquo sermone? MI. tribus verbis. PA. jam ad te redeo.
PY. Quid? ego hic astabo tantisper cum hâc formâ & factis sic frustra?
PA. Patere, atque asta. tibi ego hanc do operam. PY. properando excrucior. *Colv.* properandum excrucior.
PA. Pedetentim. tu hæc scis, tractari ita solere hasce hujusmodi merces.
PY. Age, age, ut tibi maxume concinnum est. PA. nullum est hoc stolidius saxum.
Redeo ad te. quid me voluisti? MI. quo pacto hoc dudum accepi,
Istuc fero ad te consilium. PA. quasi hunc depereat. MI. teneo istuc.
PA. Collaudato formam & faciem, & virtutes commemorato.

MI. Ad

25. *Cedo signum si harunc Baccharum es.*] Ritus observandus. Et est allegoria à sacris Bacchi, quæ erant reconditissima: neque ulli, nisi sacris ejusdem initiato, cognita. Sic Apul. in Apol. 1. *Si qui forte adest eorundem solemnium mihi particeps, signum dato.* Arnob. *symbola* appellat; Clem. Alexandrin. συνθήματα. Apelejus etiam *memoracula*.

27. *Ex proclivo.*] Q. d. facillimo negotio omnem mihi rem aperuisti.

30. *Sic.*] Δεικτικῶς. Et nota orationem Militi glorioso convenientem. *Taubm.*

34. *Redeo ad te.*] Ad Milphidippam scilicet.

46. *Pul-*

MI. Ad eam rem habeo omnem aciem, tibi ut dudum demonstravi.
PA. Tu cætera cura & contempla, & de meis venator verbis.
PY. Aliquam mihi partem hodie operæ des denique: jam tandem ades ilico.
PA. Assum: impera, si quid vis. PY. quid illæc narrat tibi? PA. lamentari
Ait illam miseram, cruciari, & lacrumantem se afflictare,
Quia tis egeat, quia te careat, ob eam rem huc ad te missa'st.
PY. Jube adire. PA. at scin', quid tu facias? face te fastidii plenum,
Quasi non lubeat: me inclamato, quia sic te volgo volgem.
PY. Memini, & præceptis parebo. PA. voco ergo hanc, quæ te quærit?
PY. Adeat, si quid volt. PA. Si quid vis, adi mulier. MI. Pulcher salve.
PY. Meum cognomentum quis commemoravit? Dii tibi dent quæ optes.
MI. Tecum ætatem exigere ut liceat. PY. nimium optas. MI. non me dico,
Sed heram meam, quæ te demoritur. PY. multæ aliæ idem istuc cupiunt,
Quibus non est copia. MI. ecastor haud mirum, si te habeas carum
Hominem tam pulchrum, & præclara virtute, & forma, & factis.
Ecquis dignior fuit, homo qui esset? PA. non hercle humanum est ergo:
Nam volturio plus humani credo est. PY. magnum me faciam
Nunc, quoniam illæc me collaudat. PA. viden' ignavum, ut sese inferat!

Quin

46. *Pulcher.*] Erat cognomentum Clodiorum, quo distinguebantur à Marcellis in gente Claudia, qui erant plebeii, non patricii.

52. *Non hercle humanum est ergo: nam volturio, &c.*] Mihi omnis joci argutia in ambiguitate sententiæ videtur consistere. Ambiguitas vero in vocibus illis duabus; *Est*, & *Volturio*. Nam cum videatur dicere; Volturio plus humanitatis inesse, quam Glorioso huic; aliud longe diversum salse significat, primum in casu τῷ *Volturio* Comice ludens, qui tametsi pro Dativo positus existimari possit, tamen

Quin tu huic responde? hæc illæc est ab illa quam dudum.
PY. Quà nam ab illa tum? nam ita me occursant multæ: meminisse haud possum.
MI. Ab illà, quæ digitos despoliat suos, & tuos digitos decorat.
Nam hunc annulum ab tui cupiente huc detuli huic, qui porro.
PY. Quid nunc tibi vis, mulier? memora. MI. ut, quæ te cupit, eam ne spernas.
Quæ per tuam nunc vitam vivit. sit, nec ne sit, spes in te uno est.
PY. Quid nunc volt? MI. te compellare, & complecti, & contrectare.
Nam nisi tu illi fers suppetias, jam illa animum despondebit.
Age; mi Achilles, fiat quod te oro. serva illam pulchram pulchre:
Exprome benignum ex tete ingenium, urbicape, occisor regum.
PY. Heu Hercle odiosas res! quoties hoc tibi, verbero, ego interdixi,
Meam ne sic volgo pollicitéris operam? PA. audin' tu mulier?
Dixi hoc tibi dudum, & nunc dico: nisi huic verri affertur merces,
Non hic suo seminio quamquam porculam impertiturus est. *MS. porculam. Fdd. aut. porculenam.*
MI. Dabitur quantum ipsus pretii poscet. PA. talentum Philippum huic opus auri est.
Minus ab nemine accipiet. MI. heu ecastor nimis *Acid. nihilo vili'st tandem.*
PY. Non mihi avaritia unquam innata est: satis est divitiarum.
Plus mihi auri mille est modiorum Philippei. PA. præter thesaurum.

Tum

tamen Nominandi casus intelligendus; ut sit, *Volturio, Volturionis*. (Sic *lanio*, & *lanius*: *longurio*, & *longurius*; aliaque multa.) Deinde *Est* haud quidem pertractate aut simpliciter, verum pro *edit* positum accipere debemus. innuitque, *Vulturium plus humani* id est, humanæ carnis (interim dum in cadaveribus depascendis deditus est) rostro vellicatim carpere, quam Pyrgopolinicem possidere: sententia nimiæ verisimilitudinis ergo, quamvis urbana vel ridicula potius. *Dous.*

58. *Detuli huic.*] Scil. Palæstrioni. *Qui porro.*] Scil. tibi traderet.

67. *Huic verri.*] Porco non castrato: cui opponitur *majalis*.

68. *Non hic suo seminio quamquam porculam, &c.*] Porculam sui seminis hic verres admissarius participabit. *Lucr.* lib. 3. —— *suo cum semine seminioque*; *seminium* hic & semen & proles esse potest. *Turneb.*

74. Quid

Tum argenti montes non massas habet. Ætna mons non æque altus.

MI. Heu ecastor hominem perjurum. PA. ut ludo. MI. quid ego? ut sublecto os! PA. scite.

MI. Sed amabo, mitte me actutum. PA. quin tu huic respondes aliquid,

Aut facturum, aut non facturum. quid illam miseram animi excrucias,

Quæ nunquam male de te merita est? PY. at jube eampse exire huc ad nos,

Dic me omnia quæ volt facturum. MI. facis nunc ut facere æquom;

Quod quæ te volt, eandem tu vis. PA. non hic insulsum habet ingenium.

MI. Quomque me oratricem haud sprevisti, sivistique exorare ex te.

Quid est? ut ludo! PA. nequeo hercle quidem risu me admoderarier.

Ob eam causam huc abs te avorti: PY. non edepol tu scis mulier,

Quantum ego honorem nunc illi habeo. MI. scio, & istuc illi dicam.

PA. Contra auro alii hanc vendere potuit operam. MI. istuc pol tibi credo.

PA. Meri bellatores gignuntur, quas hic prægnantes fecit.

Et pueri annos octingentos vivunt. MI. væ tibi nugator.

PY. Quin mille annorum perpetuo vivunt, ab seculo ad seclum.

PA: Eo minus dixi, ne hæc censeret me advorsum se mentiri.

MI. Perii;

74. *Quid ego? ut sublecto os?*] Quam scite ei palpando os demulceo? V. N. Cas. act. 5. 4.

79. *Quod quæ te volt.*] Ita restitui ex ambigua scriptura MSS. sec. *Quod ipse vult eandem.* Alter: *Quodque te volt eadem.* Gruterus.

82. *Huc abs te avorti.*] Pro illis; *ob eam causam huc abs te avorti*, una littera adjecta putem legendum; *ob eam causam hunc abs te avorti.* Id est hunc militem, abs te avorti, ut possem tibi hæc dicere secreto. *Salmas.*

85. *Meri bellatores.*] *Merum*, quid sit, aut eo ut veteres usi, paucos reperias, qui intelligant; nullum, qui explicarit. Putant vulgo nihil esse aliud, quam *solus*: & errant. *Merus* igitur à linguæ Latinæ auctoribus ponitur pro vero, præstanti; non ficto, aut simulato: pro insigni, vehemeni. Ita *merum lac*, in Lucret. est recens, bonum, purum putumque. Cic.

MI. Perii, quot hic ipse annos vivet, quojus filii tam diu vivunt?
PY. Postriduo natus sum ego, mulier, quam Juppiter ex Ope natus est.
PA. Si hic pridie natus foret, quam ille est, hic haberet regnum in cœlo.
MI. Jam jam sat amabo est, finite abeam, si possum, viva à vobis.
PA. Quin ergo abis, quando responsum est. MI. ibo atque illam huc adducam.
Quam propter opera est mihi. nunquid vis? PY. ne magis sim pulcher, quam sum:
Ita me mea forma sollicitum habet. PA. quid hîc nunc stas, quin abis? MI. abeo.
PA. Atque adeo, audin' tu? dicito docte & cordate.
MI. ut cor ei saliat. *Cam. MI. cura aliud.*
PA. Philocomasio dic, si est hic, domum ut transeat: hunc hîc esse.
MI. Hîc cum mea hera est, clam nostrum hunc sermonem sublegerunt.
PA. Lepide factum est: jam ex sermone hoc gubernabunt doctius porro
Rem. MI. memorare. PA abeo; neque te moror, neque te tango, neque te. taceo. *Dis. MI. me morare, abeo. PA. neque te mor. &c. neque te teneo. PY. jube, &c. MI. jam isti &c.*
PY. Jube maturate illam exire huc. jam isti rei prævortemur.

scelera mera loquantur. Idem, *meras proscriptiones, meros Sullas attendere.* Idem *meram bilem, mera monstra nunciare. meros Principes è Schola Isocratis exiisse*, quem locum tentarunt scioli. *Meros bellatores* dixit Plautus. Hoc autem totum à Græcis sumptum est, apud quos admirabili venustate *ἀκρατής* ponitur: *ἄκρατος ὀργή, ἄκρατον ψεῦδος*, &c. *Gifan.*

92. *Viva.*] Ἰδιωτισμὸς hominis ab aliqua re abhorrentis. Cum enim molestam sibi fuisse alicujus garrulitatem volebant indicare, dicebant se adeo fuisse enectos. Sic Horatius metuit, ne à suo illo garrulo enecetur. Ita *θάνατον* sive *morbum* sibi esse dicebant rem auditu molestam. Sophocles, *ἅμα θάνατος μὲν τάδ᾽ ἀκούειν.* Cicero sæpe *mortis instar putare, &c.* Casaub.

95. *Ut cor ei saliat.*] Id [illegible] censeo: ut alludat Ancilla ad id, quod Servus dixerat, *Cordate*; in amore autem vehementi cor subsilire solet. *Lipsius.*

101. *Jube maturate illam.*] *Maturate properare* est festinationis moderatæ, ut *lente festinare*, tardioris maturationis, quod commendabat Augustus cap. 25. *Sueton.* Mercer.

ACTUS

ACTUS QUARTI SCENA TERTIA.

PYRGOPOLINICES, PALÆSTRIO.

QUid mihi nunc es auctor, ut faciam, Palæstrio,
De concubina? nam nullo pacto potest
Prius hæc in ædes recipi, quam illam omiserim.
PA. Quid me consultas, quid agas? dixi equidem tibi,
Quo pacto id fieri possit clementissume.
Aurum atque vestem omnem muliebrem habeat sibi,
Quæ illi instruxisti: sumat, habeat, auferat.
Dicasque tempus maxumum esse, ut eat domum:
Sororem geminam adesse & matrem, dicito,
Quibus concomitata recte deveniat domum.
PY. Quî tu scis eas adesse? PA. quia oculis meis
Vidi hîc sororem esse ejus. PY. convenitne eam?
PA. Convenit. PY. ecquid fortis visa est?
PA. omnia
Vis obtinere. PY. ubi matrem esse ajebat soror? — Schopp. omnia visa obtinere.
PA. Cubare in navi lippam atque oculis turgidis,
Nauclerus dixit, qui illas advexit, mihi.
Is ad hos nauclerus hospitio divortitur.
PY. Quid is? ecquid fortis? PA. abi sis hinc! nam tu quidem
Ad equas fuisti scitus admissarius,
Qui consectare qua mares, qua fœminas.
PY. Hoc age nunc. PA. istuc. PY. quod das consilium mihi:
Te cum illâ verba facere de ista te volo;
Nam cum illa sane congruus sermo tibi.
PA. Quin potius, quom tute ades, tuam rem tute agas.
Dicas uxorem tibi necessum esse ducere;
Cognatos persuadere, amicos cogere.
PY. Itane

8. TEmpus maximum.] Id est, ultimum, post quod nulla superest alia occasio id agendi, de quo agitur. Tacitus Agric. *Imponite expeditionibus maximum diem.* *Magnum diem*, hoc est, ultimum, supremum. *Boxhorn.*

13. *Ecquid fortis visa est.*] Quare *pulcer* inspiretur, ratio declarat. Fuit enim Græcum πολύχϛρ, id est, *fortu*: sic omnium doctissimus Poëta 7. Æn. vs. 656.
— *Satus Hercule pulcro*
Pulcer Aventinus.
Igitur Romani, qui omnia ponerent in forti-

PY. Itane tu censes? PA. quid ego ni ita censeam?
PY. Ibo igitur intro: tu hîc ante ædis interim
Speculare, ut ubi illæc prodeat, me provoces.
PA. Tu modo istuc cura, quod agis. PY. curatum id quidem est,
Quin si voluntate nolet, vi extrudam foris.
PA. Istuc cave faxis: quin potius per gratiam
Bonam abeat abs te, atque illæc, quæ dixi, dato.
Aurum, ornamentaque, quæ illi instruxisti, ferat.
PY. Cupio hercle. PA. credo te facile impetrassere.
Sed abi intro, noli stare. PY. tibi sum obediens.
PA. Nunquid videtur demutare, atque uti ego
Dixi esse vobis dudum hunc mœchum Militem?
Nunc ad me ut veniat, usu'st, Acroteleutium,
Ancillula ejus & Pleusides. proh Juppiter,
Satin' ut commoditas usquequaque me adjuvat!
Nam quos videre exoptabam me maxume,
Una exeunteis video hinc è proxumo.

fortitudine, eum demum bonum & formosum putarunt, qui esset fortis. Itaque *Fortis* quoque pro pulcro positum est apud Plautum hoc loco, neque sine ratione: exemplo enim Græcorum factum est, qui καλὸν æque & *formosum* & *bonum* significarunt. at bonus, fortis est: malus autem κακὸς, imbellis: unde *Cacula*, qui in numero Militum non essent, παρὰ τὸ χάζεσθαι, quod est cedere. χάζειν τὸ δειλιᾶν. *Scaliger*. Vide etiam notas Bacch. 2. 2.

32. *Per gratiam bonam abeat.*] Sic JC. dicunt, matrimonium dissolvi *bona gratia*: ἀγαθῇ χάριτι, *bona venia*, *amicabili separatione*, μετ' ὀλίγης αἰτίας: *sine querela*, ἄνευ μέμψεως.

37. *Demutare.*] Id est, alius esse quam qualem eum esse dudum dixi. *Taubm.*

ACTUS QUATI SCENA QUARTA.

ACROTELEUTIUM, MILPHIDIPPA, PLEUSIDES, PALESTRIO.

SEquimini, simul circumspicite, ne quis adsit arbiter.
MI. Neminem pol video, nisi hunc, quem volumus conventum. PA. & ego vos.
MI. Quid agis, noster architecte? PA. egone architectus? vah! MI. quid est?
PA. Qui enim non sum dignus præ te, ut figam palum in parietem. *Dousa*: quia enim.

Ac. Eja

4. QVi enim non sum dignus.] Tantum abest, ut architecti nomen merear, tecum comparatus: ut dignus non sim, qui palum figam in parietem: quod tamen quivis potest, etiam architecturæ imperitus.

6. De

Ac. Eja vero. Pa. nimis facete, nimisque facunde mala est.
Ut lepide deruncinavit Militem! Ac. at etiam parum.
Pa. Bono animo es, negotium omne jam succedit sub manus.
Vos modo porro, ut occepistis, date operam adjutabilem.
Nam ipse Miles concubinam intro abiit oratum suam,
Ab se ut abeat cum sorore & matre Athenas. Ac. eu, probe!
Pa. Quin etiam aurum atque ornamenta, quæ ipse instruxit, mulieri
Omnia dat dono, se ut abeat, ita ego consilium ei dedi. *Deest.* à se ut abeat.
Pl. Facile istuc quidem est, si & illa volt, & ille autem cupit.
Pa. Non tu scis, CUM EX ALTO puteo sursum ad summum escenderis,
Maxumum periculum inde esse, à summo ne rursum cadas?
Nunc hæc res apud summum puteum geritur: si prosenserit
Miles, nihil hinc ferri poterit hujus. nunc quam maxume
Opus est dolis. Pl. domi esse ad rem video silvæ satis:
Mulieres tres: quartus tute es, quintus ego, sextus senex.
Pa. Quot apud nos fallaciarum est excisum! certo scio
Oppidum quodvis videtur posse expugnari dolis,
Date modo operam. Ac. id nos ad te, si quid velles, venimus.
Pa. Lepide facitis. nunc hanc tibi ego impero provinciam.
Ac. Impetrabis, Imperator, quod ego potero, quod voles.
Pa. Militem lepide & facete & laute ludificarier
Volo. Ac. voluptatem mecastor mihi imperas.
Pa. & scin' tu quemadmodum? *Deest,* at scen. quemad. &c.
Ac. Nempe ut assimulem me amore istius differri. Pa. rem tenes.
Ac. Quasique istius caussâ amoris ex hoc matrimonio
Abierim, cupiens istius summe nuptiarum. Pa. ordine is:
Nisi modo unum hoc: hasce esse ædes dicas dotalis tuas:

6. *Deruncinavit.*] Vide notas Capt. act. 3. sc. 4. vs. 108.

12. *Se ut abeat.*] Sic in Prologo Mercatoris: *Quem navi abire vetui.* Frustra ergo ille conjector: *sed ut abeat.* Gronov.

17. *Poterit hujus.*] Laudo judicium *Jani Guil.* qui ὑποστιγμὴν collocat post *hujus.* Nihil hujus rei, inquit, quam struimus, confici poterit, nihilque hujus auferri, si Miles dolos olfecerit. quare nunc cum maxime dolis utendum est caute. *Acidal.*

30. *Nisi modo unum hoc.*] Scil. addas velim. *Ædes dicas dotales tuas.*] Ex quo factum, ut, soluto jam matrimonio, ad te reversæ fuerint.

Hinc senem abs te abiisse, postquam feceris divortium:
Ne ille mox vereatur introire in alienam domum.
AC. Bene mones. PA. sed ubi ille exierit intus, istic te procul
Ita volo assimulare, præ illius formâ, quasi spernas tuam,
Quasique ejus opulentitatem reverearis, & simul
Formam amœnitatis illius, faciem, pulchritudinem
Collaudato. satin' præceptum'st? AC. teneo. satin' est, si tibi
Meum opus ita dabo expolitum, ut improbare non queas?
PA. Sat habeo. nunc tibi vicissim quæ imperabo. PL. dicito.
PA. Quam extemplo hoc erit factum, ubi intro hæc abierit, tu illico
Facito ut venias huc ornatu nauclerico,
Causiam habeas ferrugineam, culcitam ob oculos laneam,
Palliolum habeas ferrugineum: (nam is colos thalassicu'st)
Id connexum in humero lævo, expapillato brachio,
Præcinctus aliqui, assimulato quasi gubernator sies.
Atque apud hunc senem omnia hæc sunt: nam is piscatores habet.
PL. Quid? ubi ero exornatus, quin tu dicis, quid facturus sim?
PA. Huc venito, & matris verbis Philocomasium arcessito,
Ut, si itura jam est Athenas, eat tecum ad portum cito:

Atque

38. *Expolitum.*] V. N. Asin. 5, 2.

42. *Causiam.*] *Causia,* pileus latas oras ac margines habens, ad prohibendum Solis æstum: à καίω, *incendo, uro.* Val. Max. lib. 5. cap. 1. *Causea, qua velatum caput suum more Macedonum habebat, texit.* Suidas: Καυσία, εἶδος πίλυ βαρβαρικῦ. Et notetur habitus naucleri. *Culcitam.*] *Tomenta* proprie sunt ex ciliciis pilis: *borram* vulgo vocamus: iis igitur tomentis aut ciliciis pilis implebant culcitas. Tamen olim, ut etiam hodie, culcitæ inferciebantur acere, & glumis spicarum. Et quicquid omento inculcabant, vocabant *culcitam*: unde ei nomen. itaque *centunculum*, quod Diosc. πίλημα vocat, id est, *pulvillum*, culcitam appellat hic Plautus. *Scaliger.* Jubet ut oculi vitium simulet: nam id genus hominum laneum paniculum oculis prætendebat. qui mos etiam hodie obtinet: dicebanturque *Laneculi.* Festus: *Laneculus, qui lana tegit oculi vitium.* Meurs.

44. *Exaffilato.*] Recte se habet, *expapillato brachio.* Quam scripturam etiam agnoscit breviator Festi his verbis; *Expapillato brachio, exerto, quod cum fit, papilla nudatur.* Quod in quibusdam veteribus Glossis ac libris legitur, *exfasillato* ex mendo est, ut cum *trofæum* pro *tropæum* scribitur. Apud Placidum in Glossis scribitur, *exfasillato* pro *expapillato.* Apud eundem Festi abbreviatorem *effafilatum* corrupte pro eodem legitur. quod à *filo* deducit, quod omnes *exerto brachio sunt exfilati, id est, extra vestimentum filo contextum.* Quod ineptum mihi videtur. Non enim *effafilatum* potest deduci à filo, nisi legatur, *exaffilatum.* In eadem significatione positum apud eundem repetitur *exinfulatum*; *exinfulabat*, inquit. *exertabat. Infulas enim sacerdotum filamenta vocabant.* Salmas.

52. *Pi-*

Atque adjubeat ferri in navim, si quid imponi velit.
Nisi eat, te soluturum esse navim: ventum operam dare.
PL. Satis placet pictura, perge. PA. ille extemplo illam hortabitur
Ut eat, ut properet. ne moræ sit matri. PL. multimodis sapis. *I. Gell. modico sapis.*
PA. Ego illi dicam, ut me adjutorem, qui onus feram ad portum, roget.
Ille jubebit me ire cum illa ad portum. ego adeo, ut tu scias,
Prorsum Athenas protinus abibo tecum. PL. atque ubi illo veneris,
Triduum servire nunquam te, quin liber sis, sinam.
PA. Abi cito, atque ornare. PL. nunquid aliud? PA. hæc ut memineris.
PL. Abeo. PA. & vos abite hinc intro actutum, nam illum hinc sat scio
Jam exiturum esse intus. AC. celebre apud nos imperium tuum est.
PA. Agite, abscedite ergo: ecce autem commodo aperitur foris.
Hilarus exit, impetravit; inhiat, quod nusquam est, miser. *Mss. hilarus.*

52. *Pictura.*] Fallaciæ in Militem struendæ descriptio. *Lambin.*
60. *Celebre, apud nos.*] *Celeber* in nonnullis veteribus glossis exponitur, *prior, primus.* Vult ergo, primo loco sibi esse imperium Palæstrionis. Sed an male legeretur, *celere*? Quasi dicat; Nos tibi imperanti nequaquam in mora futuri sumus: celeriter tuum præcipientis imperium exsequemur. Cogitent eruditi. *Ber.*

ACTUS QUARTI SCENA QUINTA.

PYRGOPOLINICES, PALÆSTRIO.

QUod volui, ut volo, impetravi per amicitiam & gratiam
A Philocomasio. PA. quidnam tam intus fuisse te dicam diu?
PY. Nunquam ego me tam sensi amari, quam nunc ab illa muliere.

PA. Quid jam? PY. ut multa verba fecit, ut lenta materies fuit?
Verum postremo impetravi ut volui, donavique ei
Quæ voluit, quæ postulavit: te quoque ei dono dedi.
PA. Etiam me? quomodo ego vivam sine te? PY. age, es animo bono:
Idem ego te liberabo; nam si posset ullo modo
Impetrari ut abiret, ne te abduceret, operam dedi:
Verum oppressit. PA. Deos sperabo, teque postremo, tamen
Etsi istuc mihi acerbum'st, quia hero te carendum est optumo,
Saltem id volupe est, cum ex virtute formæ evenit tibi
Mea operá super hanc vicinam, quam ego nunc concilio tibi.
PY. Quid opu'st verbis? libertatem tibi ego & divitias dabo,
Si impetras. PA. reddam impetratum. PY. at gestio. PA. at modice decet;
Moderare animo: ne sis cupidus. sed eccam ipsam, egreditur foras.

4. UT *lenta materies fuit!*] Verum quidem est, *lentum*, Latine nonnunquam dici, quod flexibile & sequax est. Recte Papias in Glossis; *Lentum, molle, tenue, & quidquid flexibile est.* Sed nemo facile verum esse credat, quod tamen est verissimum, postremos Plauti interpretes *lenta* ea significatione hic accepisse. Miseret me ἀβλεψίας. Quanto rectius Lambinus? Ut longum negotium fuit? Nec aliud voluisse Plautum, versiculus proximus satis ostendit. *Boxh.* *Ut lenta materies fuit.*] *Lenta materies*, est quæ tarde expeditur. Sic Cicero: *Teucris illa lentum negotium.* Quod recte adhibuerant interpretes. Sed adjecerant alia quæ parum huc faciunt. *Gronovius.*

10. *Oppreßit.*] Pervicit, ut te secum abduceret.

ACTUS QUARTI SCENA SEXTA.

MILPHIDIPPA, ACROTELEUTIUM, PYRGOPOLINICES, PALÆSTRIO.

HEra, eccum præsto Militem. AC. ubi est? MI. ad lævam, videto,
Aspicito limis oculis, ne ille nos se videre sentiat.
AC. Video. edepol nunc nos tempus est malas pejores fieri.
MI. Tuum est principium. AC. obsecro, tute ipsum convenisti?
Ne parce voci, ut audiat. MI. cum ipso pol sum sequuta
Placide ipsa dum libitum est mihi, otiose, meo arbitratu, ut volui.

PY. Au-

5. LOcuta, &c.] *Secuta* temere interpolatum à doctis viris, cum sit probissimum. Nam, *seco*, & *sequor*, antiqui pro *dicere* usurpabant. hinc *sequester* & *insequo*. Livius Andronic.
Inseque Musa virum versutum.

Ovid.

Py. Audin' quæ loquitur? Pa. audio. quam læta est, quia adit ad te?
Ac. O fortunata mulier! Py. ut amari videor! Pa. dignus es.
Ac. Permirum ecastor prædicas, te adisse atque exorasse.
Per epistolam, aut per nuncium, quasi regem, adiri eum ajunt.
Mi. Namque edepol vix fuit copia adeundi atque impetrandi.
Pa. Ut tu inclitus apud mulieres! Py. patiar, quando ita Venus volt.
Ac. Veneri pol habeo gratiam, eandemque & oro & quæso,
Ut ejus mihi sit copia quem amo, quemque expetesso;
Benignusque erga me ut siet, quod cupiam ne gravetur.
Mi. Spero ita futurum, quamquam illum multæ sibi expetessunt:
Ille illas spernit segregatque ab se omnes, extra te unam.
Ac. Ergo iste metus me macerat, quod ille fastidiosus est,
Ne oculi ejus sententiam mutent, ubi viderit me.
Atque ejus elegantia meam extemplo speciem spernat.
Mi. Non faciet, bonum animum habe. Py. ut ipsa se contemnit!
Ac. Metuo, ne prædicatio tua nunc meam formam exsuperet.
Mi. Istuc curavi, ut opinione illius pulchrior sis.
Ac. Si pol me nolet ducere uxorem, genua amplectar,
Atque obsecrabo alio modo: si non quibo impetrare,
Consciscam letum. vivere sine illo scio me non posse.

Py. Pro-

Ovid. 13. Met.
—— *Refer, ô carissima, dixit:*
Neve tui caussam tege, sum tibi fida, doloris.
Nereis his contra resecuta Crataide natam est.
Dixit *resequi*, ut Sabini *reloqui*. Meursius.

10. *Per epistolam aut per nuncium.*] Nescio cur viri eruditi *Regem* hic dici velint κατ' ἐξοχὴν Regem Persarum. Reges, aut regia potestate omnes per epistolam, aut per fere nuncium adibantur. Tacit. 4. Annal. de Tiberio; *Moris quippe tum erat, quamquam præsentem, scripto adire.* Apulejus de Deo Socratis; *Inter homines, qui fortunæ munere opulentia elatus, & usque ad regni mutabilem suggestum & pendulum tribunal evectus est, ægre aditur, & longe remotis arbitris in quibusdam dignitatis suæ penetralibus degit.* Sic & majestati & securitati consuli credebatur. *Boxhorn.* *Quasi regem.*] *Regem* hic dicit Plautus κατ' ἐξοχὴν Regem Persarum, quem per epistolam aut per nuntium adibant: ut vulgo notum. In hoc autem ἑλληνίζει, nam Græci βασιλέα ἁπλῶς τὸν Περσῶν appellant. Sed & Μέγας βασιλεὺς dicebatur. Scio tamen *Reges* dictos πλουσίους καὶ εὐδαίμονας. Sed hic nullum locum habebunt. *Brisson.*

26. *Consciscam letum.*] Hoc ipso summam præ se fert amoris vehementiam. Eodemque mimo fœminæ heredipetæ, à Simone neglectæ, minantur sibi se illatu-

latu-

PY. Prohibendam mortem video mulieri. adibon'? PA. minime.
Nam tu te vilem feceris, si te ultro largiere.
Sine ultro veniat, quæritet, desideret, exspectet.
Summovere istam vis gloriam quam habes? cave sis, faxis. *Acid.* nisi innuere ist. &c. cave faxis.
Nam nulli mortali scio obtigisse hoc, nisi duobus,
Tibi & Phaoni Lesbio, tam misere ut amarentur.
AC. Eo intro. abi tu: illum evocato foras, mea Milphidippa.
MI. Immo opperiamur, dum exeat aliquis. AC. durare nequeo,
Quin eam intro. MI. occlusæ sunt fores. AC. effringam. MI. sana non es.
AC. Si amavit unquam, aut si parem sapientiam hic habet ac formam, *Edd.* ut habet ad formam.
Per amorem si quid fecero, clementi animo ignoscet.
PA. Ut, quæso, amore perdita est hæc misera? PY. mutuum fit.
PA. Tace: ne audiat. MI. quid astitisti obstupida? cur non pultas?
AC. Quia non est intus, quem ego volo. PA. quî scis? AC. scio edepol, scio.
Nam odore nasum sentiat, si intus siet. PY. ariolatur.
Quia me amat, propterea Venus fecit eam ut divinaret.
AC. Nescio, ubi hic prope adest, quem expeto videre: olet profecto.
PY. Naso pol jam hæc quidem videt plus, quam oculis. PA. cæca amore est.
AC. Tene me obsecro. MI. cur? AC. ne cadam. MI. quid ita? AC. quia astare
Nequeo, ita animus per oculos meos desit. MI. Militem pol
Tu

laturas necem, ut refert *Lucianus* in Somnio.

32. *Phaoni Lesbio.*] Quem perdite amavit Sappho: & ob cujus in Sicilia tum peregrinantis amorem, ex Leucate Epiri promontorio in mare præcipitem sese jactavit. Cujus Epistol. molliss. legere est apud Ovid. numero XXI.

33. *Ea intro.*] Loquitur non ut quæ introit, sed quæ gestit introire. Ita supra dixit Miles; *properando excrucior*. Non quod properaret reapse, sed quod vellet. Non ipsa Acroteleutium it, sed ire Ancillam jubet, ipsa interim ire gestit. *Acidalium* ergo vulgatam lectionem incusantem mutantemque non audio. *Boxhornius.*

41. *Nam odore nasum sent.*] Ita MSS. *Sagax nasum.* Curcul. 1. 2.

50. Ne-

Tu aspexisti. AC. ita. MI. non video, ubi est? AC. videres pol, si amares.

MI. Non edepol tu illum magis amas, quam egomet, si per te liceat.

PA. Omnes profecto mulieres te amant, ut quæque aspexit.

PY. Nescio tun' ex me hoc audieris, an non: nepos sum Veneris.

AC. Mea Milphidippa, adi obsecro, & congredere. PY. ut me veretur!

PA. Illa ad nos pergit. MI. vos volo. PY. & nos te. MI. ut jussisti,

Heram meam eduxi foras. PY. video. MI. jube ergo adire.

PY. Induxi animum ne oderim, item ut alias, quando hoc orasti.

MI. Verbum hercle facere non potis, si accesserit prope ad te. *Dous. facere non poteris.*

Dum te obtuetur, interim linguam oculi præciderunt.

PY. Levandum morbum mulieri video. MI. viden' ut tremit atque ex-

Timuit, postquam te aspexit? PY. viri quoque armati idem istuc faciunt:

Ne tu mirêre plus mulierem. sed quid volt med agere?

MI. Ad sed eas; tecum vivere volt atque ætatem exigere. *Ms. ast at se ut eas.*

PY. Egon' ad illam eam, quæ nupta sit? vir ejus est metuendus.

MI. Quin tua caussa exegit virum à se. PY. quid? quî id facere potuit?

MI. Quia ædes dotales hujus sunt. PY. itane? MI. ita pol. PY. jube eam domum ire.

Jam ego illic ero. MI. vide ne sis in exspectatione,

Ne illam animi excrucies. PY. non ero profecto. abite. MI. abimus.

PY. Sed

50. *Nepos sum Veneris.*] Hæc enim formosos & fortunatos atque adeo venustos facit amatores. Vide infra act. 5.

56. *Linguam oculi præciderunt.*] Eleganter. Nam in amore, cum oculi cupide, quod amant, intuentur; non solum mens, sed etiam lingua obmutescit; ita fit, ut quasi præcipi & præcidi verba ab adspectu videantur. *Lipsius.*

67. *Or-*

PY. Sed quid ego video? PA. quid vides? PY. nescio quis eccum incedit
Ornatu quidem thalassico. PA. jam nos volt hic profecto:
Nauclerus est hic quidem. PY. videlicet arcessit hanc hinc. PA. credo.

67. *Ornatu thalassico.*] Id est, marino, supra scen. 4. dixit, *ornatu nauclerico*.

ACTUS QUARTI SCENA SEPTIMA.

PLEUSIDES, PALÆSTRIO, PYRGOPOLINICES.

Alium alio pacto propter amorem ni sciam — *Dousa.* Si alium, &c. amorem noscam.
Fecisse multa nequiter, verear magis
Me amoris caussa hoc ornatu incedere.
Verum cum multos multa admisse acceperim
Inhonesta, propter amorem, atque aliena à bonis;
Mitto jam, ut occidi Achilles cives passus est.
Sed eccum Palæstrionem, stat cum milite:
Oratio alio mihi demutanda est mea.
MULIER profecto nata est ex ipsa mora.
Nam quævis alia quæ mora est æque, mora
Minor ea videtur, quam quæ propter mulierem est.
Hoc adeo fieri credo consuetudine. — *V. C.* consuetione.
Nam ego hanc arcesso Philocomasium. sed fores
Pultabo. heus, ecquis hic est? PA. adolescens, quid est?
Quid tu ais? quid pultas? PL. Philocomasium quærito,
A matre illius venio: si itura est, eat:
Omnes moratur: navim cupimus solvere.
PY. Jam dudum res parata est. heus, Palæstrio,
Aurum, ornamenta, vestem, pretiosum omne ut ferat.

Duc

6. Mitto jam.] Ita restituo è MSS. Objicit Achilli, quod desidens apud naves Græcorum, civium perniciem non averteret. *Grut.*

10. *Qua mora æque est mora.*] Mirum sane postremis Plauti interpretibus placuisse Palmerii sententiam, tradentis hic medio versu *mora* longa priore poni, idemque significare quod *stulta*. Morum illud plane & stolidum est. *Mora* vocabulum identidem hic repetitum, idem significat. Sententia venustissima est. Mulier, dum moratur semper, ex ipsa mora nata videtur. Si quæ mulieris caussa mora sit, major vulgo creditur, quam quæ, licet non sit minor, viri, aut alterius alicujus rei gratia affertur. *Boxhornius.*

26. Nam

Duc adjutores tecum ad navim qui ferant.
Omnia composita sunt, quæ donavi, ut ferat.
Pa. Eo. Pl. quæso hercle propera. Py. non morabitur.
Quid istuc, quæso, quid oculo factum est tuo?
Pl. Habeo equidem hercle oculum. Py. at lævum dico. Pl. eloquar.
Maris caussa hercle istoc ego oculo utor minus. *Mss.* Moris.
Nam si abstinuissem amare: tanquam hoc uterer.
Sed nims morantur me diu. Py. eccos, exeunt.

26. *Nam si abstinuissem amare.*] Jocus elegantissimus & Plautino dignissimus ingenio. Nam cum Pleusides oculum sibi lævum, ne agnosceretur, obligasset; interrogatus à Milite, cur id faceret, urbanissime respondet, se id maris caussa facere. Nam, inquit, si à mare abstinuissem, eo æque atque altero uterer. ludit autem Militem ambiguitate vocabuli. cum enim dicere videatur duabus vocibus: Si à *mare* abstinuissem; non id dicit; sed si *amare* abstinuissem. revera enim amor ipsi in caussa fuerat, ut eo oculo minus uteretur: aut saltem ita fingeret. *Mare* autem sexto casu usitatum. Ovidius.

— *Libyco de mare carpat aquam.*

Idem lib. 3. Trist. 2.

Exiguum pleno de mare carpat aqua.

Et lib. 4. de Ponto 5.

— *Euxino de mare vertet iter.*

Muret.

Actus Quarti Scena Octava.

Palæstrio, Philocomasium, Pleusides, Pyrgopolinices.

Quid modi flendo, quæso, hodie facies? Ph. quid ego ni fleam?
Ubi pulcherrume egi ætatem, inde abeo. Pa. viden' hominem tibi,
Qui à matre & sorore venit? Ph. video. Py. audistin', Palæstrio?
Pa. Quid vis? Py. quin tu intus jubes efferri omnia, quæ isti dedi?
Pl. Philocomasium, salve. Ph. & tu salve. Pl. materque & soror
Tibi salutem jusserunt dicere. Ph. salvæ sient.
Pl. Orant te ut eas, ventus operam dum dat, ut velum explicent.
Nam matri oculi si valerent, mecum venisset simul.

Ph. Ibo,

PH. Ibo. quanquam invita facio omnia: pietas sic cohibe[t]
PL. sapis.
PY. Si non mecum ætatem egisset, hodie stulta viveret?
PH. Istuc crucior, à viro me tali abalienarier.
Nam tu quamvis potis es facere uti fluat facetiis:
Et quia tecum eram, propterea animo eram ferocior. *Merum. … eram feroci*
Eam nobilitatem amittendam video. PY. nimium hæc fle[s]
PH. nequeo,
Cum te video. PA. habe bonum animum: scio ego, & qui
doleat mihi.
Nam nihil miror, si libenter, Philocomasium, hîc eras.
Forma hujus, mores, virtus, animum attinuere hîc tuum[…]
Quin ego servos, quando aspicio hunc, fleo, quia dijungi[…]
PH. Obsecro licet complecti, priusquam proficiscor? PY. lice[t]
PH. O mei oculi, ô mi anime! PA. obsecro tene mulierem:
Ne affligatur. PY: quid istuc? PA. postquam abs te abit, ani-
mo male
Factum est huic repente miseræ. PY. accurrite intro, atque
afferte aquam.
PA. Nihil aquam moror. PY. cur? PA. malo, ne interveneris
Quæso, dum resipiscit. PY. capita inter se nimis nexa hic
habent.
Non placet: labra labellis ferruminant. PL. acre *Scal. labra & la-bella inter se so[l]-*
malum: *tant admodum.*

Tenta-

14. NEqueo.] Mœcha hic est, aut potius adultera *Lambini* interpretatio. Legitimus sensus talis est: Cum ipse diceret Miles, nimis eam flere: illa hoc ait; non posse nimis se flere, ubi illum talem virum videat ultimo; & cogitet amplius non videndum. *Acidalius.*

20. *Tene mulierem.*] Cum enim Philocomasium se exanimatam esse simularet, Palæstrio hortatur Militem aut Pleusid. ut eam retineat: ne ad terram gravi casu allidatur. *Lambin.*

23. PA. *Malo merum. ne interveneris quæso, dum resipiscit.*] Non video quomodo τὸ *merum* hic locum habere possit. Itaque ejiciendum censeo, ut spurium; præsertim quia Gruterus affirmat vocis *meri* nullum exstare vestigium in libris MSS. habent illi; *malo ne interveneris quæso dum resipiscit.* Quæ haud dubie vera est lectio. Sententia est; Cum Philocomasium tua caussa animi deliquium passa sit, ne intervenias, dum malo, dum à deliquio resipiscit, & ad se redit; ne te conspecto iterum animo linquatur. *Boxhorn.* In MSS. neque *merum* est. neque *ipse*, quæ in vulgatis. Et facile admitto scripturam veterem: sed tam *malo intervenire*, quam *malo resipiscere* displicet. Fingit servus, quum nescio quid se malle vellet dicere, interrumpi orationem suam, dum accedit miles, & ipse eum properat monere, ne quia conspectus ejus mulierem exanimarit

Tentabam spiraret an non. PY. aurem admotam oportuit.
PL. Sin' magis vis, ambos mittam. PY. nolo: retineat. PA. fleo miser.
PY. Exite, atque efferte huc intus omnia, isti quæ dedi.
PA. Etiam nunc saluto te, Familiaris, priusquam eo.
Conservi conservæque omnes bene valete & vivite.
Hunc, quæso, inter vos dicatis & mihi absenti tamen.
PL. Age, Palæstrio, bono animo es. PA. eheu nequeo, quin fleam.
Quom abs te abeam. PY. fer æquo animo. PA. scio ego, quid doleat mihi.
PH. Sed quid hoc? quæ res? quid video? lux salve.
PL. Jam resipisti? PH. obsecro, quem amplexa sum
Hominem? perii! sumne ego apud me? PL. ne time, voluptas mea.
PY. Quid istuc est negotii? PA. animus hanc modo hic reliquerat.
Metuoque & timeo, ne hoc tandem propalam fiat nimis.
PY. Quid id est? PA. nos secundum ferre nunc per urbem hæc omnia,
Ne quis tibi hoc vitio vortat. PY. mea, non illorum dedi;
Parvi ego illos facio: agite, ite cum diis benevolentibus.
PA. Tuâ ego hoc caussa dico. PY. credo. PA. jam vale. PY. & tu bene vale.
PA. Ite cito: jam ego assequar vos: cum hero pauca *etiam* loquar. MSS. pauca eloqui.

Quan-

...it dolore discidii, rursus ille se of... miles, priusquam ad se redierit, ... rursus moriatur, revera autem sen... malle abesse militem, ne nimius pa... *Gronovius.*

26. *Spiraret, an non,* PY. *aurem admotam oportuit.*] Mihi proba videtur lectio Gruterianæ editionis, *aurem admotam oportuit*, sive ex libris illa sit, sive ex conjectura. Philocomasium simulaverat animi deliquium. Ex ea occasione osculabatur eam Pleusides, labra labris ejus jungens. Non placere hoc sibi ait miles, qui jam suspicabatur aliud agi quam quod simulabatur. Ut excusaret factum Pleusides ac tegeret, dicit se tentasse spiraret an non. Respondet miles, nam persona ejus hic reponenda est, *aurem admotam oportuit.* Si hoc tentare volebas, oportuit aurem admotam ori ejus, non os nec labra. *Salmas.*

34. *Lux salve.*] Philocomasium, tanquam ad se rediens, & lucem diei, cujus usuram videbatur amisisse, revisens, hæc loquitur. quod solemne iis, qui ex deliquio animi sibi restituuntur. *Lamb.*

39. *Nos secundum ferre.*] *Secundum ferri*, dicuntur, quæ à servis sectatoribus ferun-

Quanquam alios fideliores ſemper habuiſti tibi
Quam me, tamen tibi habeo magnam gratiam rerum o mnium:
Et ſi ita ſententia eſſet, tibi ſervire mavelim
Multo, quam alii libertus eſſe. PY. habe bonum animum PA. hau mihi!
Cum venit mihi in mentem, ut mores mutandi ſient,
Muliebres mores diſcendi, obliviſcendi ſtratiotici.
PY. Fac ſis frugi. PA. jam non poſſum, amiſi omnem libidinem.
PY. I. ſequere illos, me morere. PA. bene vale. PY. & tu bene vale.
PA. Quæſo, ut memineris, ſi forte liber fieri occeperim,
Mittam nuncium ad te, ne me deſeras. PY. non eſt meum.
PA. Cogitato identidem, tibi quam fidelis fuerim.
Si id facies, tum demum ſcibis, tibi qui bonus ſit, qui malus.
PY. Scio & perſpexi ſæpe: verum cum antehac, tum hodie maxume.
PA. Scies: immo hodie verum factum faxo poſt dices magis.
PY. Vix reprimor quin te manere jubeam. PA. cave iſtuc feceris.
Dicent te mendacem, nec verum eſſe, fide nullâ eſſe te:

Dicant

feruntur: ipſique pueri à pedibus, *ſecundum ire*, Amph. act. 2. 1. *Palmer.*

47. *Hau mihi!*] Latet inſigne mendum. nam membranæ concorditer, *harum.* tantum agnoſcitur. Et vero hæc vox ſuſpirioſo cum fictu efferenda: aut aliud quid excogitandum. *Gruter.*

50. *Amiſi omnem libidinem.*] Ridicule voluntatem aut rationem dixit *libidinem.* nam *libido* eſt rationis expers voluntas. *Lamb.* Latet hic jocus à nemine animadverſus. Miles hortabatur Palæſtrionem, poſtquam cum ſcorto Philocomaſio abiret, ut bene ſe gereret, prout deceret frugi ſervum. ille nequiter ludit, tanquam de Venere loqueretur, reſpondetque, non poſſe ſe: amiſiſſe enim omnem libidinem. Fuit autem Romæ *Venus Frugi*, cujus templum *Frucinal* ſive *Fruginal*, apud Feſtum, &c. *Venus* vero *Frugi* ea eſt, quam veteres honeſtis amoribus præſidere credebant: quam ἑταίραν Græci nominabant. *Meurſ.*

53. *Ne me deſeras.*] Ut mihi victum & cultum præbeas. *Lambin.* *Non eſt meum.*] Scilicet, bene meritos deſerere. *Lambin.*

57. *Scies: immo. &c.*] Non aliud puto mutandum in hoc verſu: niſi quod interrogatione ſcribendum, *Scis? immo hodie verum factis faxo poſt dices magis.* Quem hodie verum eſſe, comperiſti faxo magis poſtea ita eſſe factis dices. *Verum*, id eſt, veriloquum & veracem. Atque ita accipiendum etiam in præcedente verſu, *Scio, & perſpexi ſæpe verum, tum antehac, tum hodie magis*, Ut apud Terentium, *verum ſcias*. Salmaſ. *Scies: immo hodie.*] Nihil mutari velim. Primum *Scies*, inquit, ſcilicet cum tempore, qu[illegible]

Dicant servorum præter me esse fidelem neminem.
Nam si honeste censeam te facere posse, suadeam:
Verum non potest: cave faxis. PY. abi, jam patiar quicquid est.
PA. Bene vale igitur. PY. ire melius est strenue. PA. etiam nunc vale.
PY. Ante hoc factum hunc sum arbitratus semper servom pessimum:
Eum fidelem mihi esse invenio, cum egomet mecum cogito.
Stulte feci, qui hunc amisi. ibo hinc intro nunc jam
Ad amores meos. & sensi, hinc sonitum fecerunt fores.

[illegible]fidelis fuerim. Postea hoc quasi cor[illegible]: *immo hodie*, vel hoc ipso die, id [illegible] *factum* esse *post dices magis*. Et plane contrarium sentit servus ei, quod miles putat. Experietur enim nihil infidelius illo sibi servo fuisse. *Gronovius.*

ACTUS QUARTI SCENA NONA.

PUER, PYRGOPOLINICES.

NE me moneatis: memini ego officium meum.
Ego jam conveniam illunc. ubi ubi est gentium,
Investigabo: operæ non parco meæ. *Mens. non parsco.*
PY. Me quærit illic, ibo huic puero obviam.
PU. Ehem te quæro: salve, vir lepidissume,
Cumulate commoditate: præter cæteros
Duo dî quem curant. PY. qui duo? PU. Mars & Venus.
PY. Facetum puerum. PU. intro te ut eas obsecrat.
Te volt, te quærit, teque exspectans deperit:
Amanti fer opem: quid stas? quin intro is? PY. eo.
PU. Ipsus illic sese jam impedivit in plagas.
Paratæ insidiæ sunt. in statu stat senex,
Ut adoriatur mœchum, qui formâ est ferox:
Qui omnes se amare credit, quæque aspexerit,

Mu-

12. IN *statu stat senex.*] Facete alludit ad modum, quo gladiatores se [illegible]bant, & colligebant in arma, [illegible]ura sui defendendi, alterius pe[illegible]. Quam ex arte posituram, voca[illegible] *statum*. Sic Petron. de anu: *statum præliantis componit.* hinc illud, *Stare in statu: Stare in gradu.* Petron. *ego interto circa brachium pallio, composui ad præliandum gradum.* Allusit D. Hieronymus ad Demetr. *Quasi in procinctu & acie stemus semper ad pugnam. Vult nos loco movere hostis*

Mulieres, eum odêre quâ viri, quâ mulieres.
Nunc in tumultum ibo: intus clamorem audio.

stis, & de gradu decedere: sed solidanda sunt vestigia. Lucifer. Caralit. *Vovimus Christiani, nec prosperis nec adversis de gradu dimoveri.* Lipsius.

ACTUS QUINTUS.

PERIPLECTOMENES, PYRGOPOLINICES, CARIO, SCELEDRUS.

DUcite istum: si non sequitur, rapite sublimem foras:
Facite inter terram atque cœlum ut *medius* sit, discindite.
PY. Obsecro hercle, Periplectomene, te. PE. nequicquam hercle obsecras.
Vide ut istic tibi sit acutus, Cario, culter probe.
CA. Quin jamdudum gestit mœcho hoc abdomen adimere,
Ut faciam quasi puero in collo pendeant crepundia. *Di*. faciam ut quasi puero, &c.
PY. Perii! CA. haud etiam, numero hoc dicis. jam in hominem involo?
PE. Immo etiam prius verberetur fustibus. CA. multum quidem.
PE. Cur es ausus subagitare alienam uxorem, impudens?
PY. Ita me dii ament, ultro ventum est ad me. PE. mentitur: feri.
PY. Mane, dum narro. PE. quid cessatis? PY. non licet mihi dicere?
PE. Dic. PY. oratus sum ad te venire huc. PE. quare ausus? hem tibi.

PY. Oh,

6: VT *faciam*.] Ut faciam ei pendere abdomen, seu caudam salacem, (nam hanc forte, quæ stat in imo ventre, per abdomen significat) quemadmodum pendent puero in collo crepundia. *Victor*.

7. CA. *Haud etiam numero*.] Pessime hoc vulgo interpungitur. Ait, Nondum periisti: numero hoc dicis. præmature periisse te dicis, præ ut peribis. *Acidal*. *Numero*.] *Numero*, pro, *nimium cito*, cur dictum sit antiquitus, patet è lib. 2. Macrobii, ubi scribitur: *Hic Geometricis rationibus applicatur natura numerorum. Et* Μονὰς *Punctum putatur: quia sicut punctum corpus non est, sed ex se facit corpora: ita* Μονὰς *numerus esse non dicitur, sed origo numerorum, &c.* Atque hinc *Puncto* aliqud & *Numero fieri*, dictum est; ac pro iisdem plane usurpatum: indidemque natum fortasse etiam verbum illud vetus: *Ingenium habere in numerato*. Douza.

14. Di-

PY. Oh, hei! ſum ſatis verberatus, obſecro. CA. quam mox ſeco?

PE. Ubi lubet: diſtendite hominem divorſum, & diſpennite.

Meurſ. diſpennite hominem, &c. & diſtennite.

PY. Obſecro hercle te, ut mea verba audias, priuſquam ſecat.

PE. Loquere: nondum nihili factus. PY. viduam eſſe cenſui:

Itaque ancilla, conciliatrix quæ erat, dicebat mihi.

PE. Jura; te nociturum eſſe homini nunc hâc de re nemini;

M.ſ. alii. hominem h. d. r. neminem.

Quod tu hodie hic verberatus; aut quod verberabere,

Si te ſalvom hinc mittimus Venereum nepotulum.

PY. Juro per Dianam & Martem; me nociturum nemini,

Quod ego hic hodie vapulo: ſed mihi id æque factum arbitror.

Cam. vapularid. jureque id factum arb.

Et ſi inteſtatus non abeo, bene agitur pro noxia.

PE. Quid ſi id non faxis? PY. ut vivam ſemper inteſtabilis.

CA. Verberetur etiam, poſt tibi amittendum cenſeo.

PY: Dii tibi benefaciant ſemper, cum advocatus mihi bene es:

CA. Ergo

14. *Diſpendite.*] In Italia perticis metabantur antiquitùs agros: Propertius L. 4. 1.

Abſtulerat miſeras pertica triſtis opes.

Barbari vero funibus: ut eſt in Sacris Literis; & apud Herodotum. Poſtea hunc funem etiam Romanis *arvipendium* nominatum invenio. In vet. Gloſſario perſcptimo exponitur χοῖνος γεωμέτρου. Quare cum in Gallia diceretur *Arpennium* pro jugero, non puto magis Gallicam vocem eſſe, quam Latinam Gallis receptam; quaſi *arvipennium*. Sic Plauto *diſpennere*, hoc loco, pro *diſpendere*. Scalig.

16. *Nondum nihili factus.*] Nondum evirátus, ſeu caſtratus es. Ex hoc loco intelligere licet, Eunuchos, ſpadones, & ſimiles, qui *virilitatem*, ſive (ut Phædrus loquitur) *corpus amiſerunt*, eſſe *homines nihili*. Rigalt.

17. *Conciliatrix.*] Proprie. *Concilio*, in re lenocinii uſurpant etiam Petronius, & Ovid.

Non me nupſiſti conciliante ſeni.

Unde & *Conciliatrix*, pro *adductrice*, id eſt, lena ſeu ſtupri ſequeſtra, Comicis frequentata.

21. *Per Dianam.*] Editio vetus, *per Venerem & Martem.* & vero *Diana* heic non convenit. totus enim decor in eo eſt, quod putidus iſte mœchus poſt verbera & verba ignominioſa, retineat adhuc arrogantem eam præſumptionem pulcritudinis ac fortitudinis; eaque propter per Deos earum præſides jurare pergit. *Taubm.* Lege: *Iuro Nerienem & Martem.* Trucul. 2. 6. 34. *P. Scriverius.*

23. *Et ſi inteſtatus, &c.*] Ludit in ambiguo ſignificatu verbi *inteſtatus*, & *inteſtabilis*. Poteſt enim accipi, pro eo, qui teſticulis privatus eſt; & qui propter fraudem aliquam capitalem, quam admiſit, neque teſtis alteri eſſe, neque teſtes in ſua re adhibere, neque teſtamentum facere poteſt. Sic *inteſtabilis* alibi in Plauto eſt ἀτελής: ut contra τέλειος, ἔνορχος. *Lambin.*

29. Alii

ARGUMENTUM.

Mercatum à se dum filium extrudit pater.
Is peregre unius redimit ancillam hospitis Mſſ. I gre mi
Amore captus, ut venit, navi exilit.
Pater advolat, visam ancillam deperit.
Quojus sit, percontatur. servos, pedisequam
Ab adolescente matri emptam ipsius.
Senex sibi prospiciens, ut amico suo
Veniret, natum orabat: natus, ut sua.
Hic filium subdiderat vicini; pater
Vicinum. præmercatur ancillam senex.
Eam domi deprehensam conjunx illius
Vicini scortum insimulat: protelat virum.
Mercator exspes patria fugere destinat:
Prohibetur à sodale, qui patrem illius
Orat suo cum patre, nato ut cederet.

ALIUD ARGUMENTUM

CAMERARII.

ARgumentum hujus Fabulæ futile & flagitiosum est. Quema
dum autem prodest, venena nota esse, ut respuantur: ita talia
legimus, exsecrari debemus. Sed neque venena nulli prorsus usui :
& hæc ad turpitudinem fugiendam & convertendos animos ad tim
Dei adsumi possunt. *Producitur* Senex immitis, & tamen dissol
itemque alter levis atque iners. Hic iniquior in filium juveniliter pe
tem sævis dictis illum in mercatum abigit. Qui reversus ancillulam :
xerat, quam animi caussa sibi paraverat. Hanc visam amare Senex c
& amatam præripit astute filio, allegato Sene amico, qui illam præ
caretur. Nam & suum sodalem Adolescens subornarat, ut illam em
Postea adducta muliere in ædes Senis vicini, & conductis cocis ad co
coquendam, advenit illius Senis uxor, & turbas movet: & tander
per Adolescentes componitur.

M. ACCI PLAUTI
MERCATOR.

DRAMATIS PERSONÆ.

CHARINUS, *adolescens.*
ACANTHIO, *servos.*
DEMIPHO, }
LYSIMACHUS, } *senes.*
LORARII.

EUTICHUS, *adolescens.*
PASICOMPSA, *meretrix.*
DORIPPA, *uxor.*
SYRA, *anus serva.*
COCUS.

ARGUMENTUM, ut quibusdam videtur, PRISCIANI.

MIssus mercatum ab suo adolescens patre
Emit atque apportat scita forma mulierem.
Requirit quæ sit, postquam eam vidit, senex.
Confingit servos emptam matri pedisequam.
Amat senex hanc. ad se simulans vendere. MSS. alt. *se adsimulans* vide act. 1. sc. 2. v. 39.
Tradit vicino. eum putat uxor illius
Obduxe scortum. tum Charinum ex fuga
Retrahit sodalis, postquam amicam invenerat.

6. *Eum putat uxor illius.*] MSS. Pal. *quem putat uxor sibi.* Veteres edd. *computat uxor sibi.* Academicus: *Cum putat uxor sibi.* Lege: *Amat senex hanc. ad se simulans vendere, Tradit vicino. quem putat uxor sibi Obduxe scortum.* Nam *ad se simulans* recte vidit Camerarius dictum pro *se adsimulans.* ut act. 1. sc. 2. vs. 39. *Vin tu te mihi ob esse sequentem.* quod est, esse obsequentem. Truculento 1. 2. *Ad fores auscultato, atque servato has ædis.* Gronovius.

ARGUMENTUM.

MErcatum à se dum filium extrudit pater.
Is peregre unius redimit ancillam hospitis MSS. Is peregre mulis re.
Amore captus, ut venit, navi exilit.
Pater advolat, visam ancillam deperit.
Quojus sit, percontatur. servos, pedisequam
Ab adolescente matri emptam ipsius.
Senex sibi prospiciens, ut amico suo
Vaniret, natum orabat: natus, ut sua.
Hic filium subdiderat vicini; pater
Vicinum. pramercatur ancillam senex.
Eam domi deprehensam conjunx illius
Vicini scortum insimulat: protelat virum.
Mercator exspes patria fugere destinat:
Prohibetur à sodale, qui patrem illius
Orat suo cum patre, nato ut cederet.

ALIUD ARGUMENTUM

CAMERARII.

ARgumentum hujus Fabulæ futile & flagitiosum est. Quemadmodum autem prodest, venena nota esse, ut respuantur: ita talia dum legimus, exsecrari debemus. Sed neque venena nulli prorsus usui sunt; & hæc ad turpitudinem fugiendam & convertendos animos ad timorem Dei adsumi possunt. *Producitur* Senex immitis, & tamen dissolutus: itemque alter levis atque iners. Hic iniquior in filium juveniliter peccantem sævis dictis illum in mercatum abigit. Qui reversus ancillulam adduxerat, quam animi caussa sibi paraverat. Hanc visam amare Senex cœpit, & amatam præripit astute filio, allegato Sene amico, qui illam præmercaretur. Nam & suum sodalem Adolescens subornarat, ut illam emeret. Postea adducta muliere in ædes Senis vicini, & conductis cocis ad cœnam coquendam, advenit illius Senis uxor, & turbas movet: & tandem res per Adolescentes componitur.

ACTUS

ACTUS PRIMI SCENA PRIMA.

PROLOGUS.

CHARINUS.

DUas res ſimul nunc agere decretum eſt mihi,
Et argumentum & meos amores eloquar.
Non ego idem facio, ut alios in Comœdiis
Vidi facere amatores, qui aut nocti, aut die,
Aut Soli, aut Lunæ miſerias narrant ſuas.
Quos pol ego credo humanas querimonias
Non tanti facere, quid velint, quid non velint.
Vobis narrabo potius meas nunc miſerias.
Græce hæc vocatur EMPOROS Philemonis,
Eadem Latine MERCATOR Marci Accii.
Pater ad mercatum hîc me meus miſit Rhodum.
Biennium jam factum eſt, poſtquam abii domo. *Mſſ.* Abii amore.
Ibi amare occœpi forma eximia mulierem,
Sed, ea ut ſim implicitus, dicam; ſi opera eſt auribus, Non. ſimplicitus.
Atque ad advortendum huc animum adeſt benignitas.
Et hoc parum etiam more majorum inſtiti:

Prius,

1. D*Uas res ſimul.*] *M. Ant. Muretus* hoc reprehendit, quod is ipſe adoleſcens, cujus primæ partes in fabula ſunt, fabulam eam eſſe confitetur, & tum Græci tum Latini Poëtæ nomen eloquitur: & attentionem à Spectatoribus poſtulat. itemque, quod in Ciſtellaria tum demum *προλογίζει*, cum jam inter ſe multa locutæ mulieres eſſent.

4. *Qui aut nocti aut die.*] Ut nutrix Medeæ, apud Euripidem: & Electra, apud Sophoclem. Tale eſt illud in Theognéti Comici *Phaſmate*, apud Athen. γῆ καὶ ὕρανῷ λαλεῖν, *fruſtra verba facere, &c.* Vict.

7. *Non tanti facere.*] Δεικτικῶς geſtu exprimendum. Ita ſola verba non poſſunt mentem hujus verſus exprimere, niſi adjuvemur geſtu. *Taubman.*

15. *Atque advertendum.*] Mſſ. *Atque advortendum ut an.* Lege: *Atque advortendum ad animum.* Acidalius.

16. *Et hoc parum, &c.*] Ad rem ipſam attendenti & ſententiam, quam locus poſtulat, veſtigiaque ipſa veteris ſcripturæ, ita mihi hi verſus deploratiſſimi conſtituendi videntur:

Et hoc, parum etſi morem amatorum inſtiti,
Promere perconatus, ſumque index illico.

Sic ſenſus & verſus conſtant. Pro *etſi* ſcriptum erat *etſe.* Unde *eſſe* poſtea factum à librariis. Pro *perconatus*, quod minus obvium, ſcriptum eſt ab iiſdem *percontatus.* Deinde cum illud verbum *promere* non convenire videretur cum illo *percontatus*, pro eo fecerunt, *per me.* Sententia loci nunc plana eſt. Etſi, inquit, parum morem amatorum inſtiti non ſolum declarando quomodo in eum

amo-

Prius, ac percontatus sum vos, sumpsi indicium ilico.
Nam AMOREM HÆC cuncta vitia sectari solent,
Cura, ægritudo, nimiaque elegantia:
Hæc non illum modo qui amat, sed quemque attigit,
Magno atque solido multat infortunio,
Nec pol profecto quisquam sine grandi malo,
Præquam res patitur, studuit elegantiæ.
Sed amori accedunt etiam hæc, quæ dixi minus,
Insomnia, ærumna, error, terror, & fuga,
Ineptia, stultitiaque adeo, & temeritas,
Incogitantia, excors immodestia,
Petulantia, cupiditas & malevolentia:
Inhæret etiam aviditas, desidia, injuria, *Add.* incuria.
Inopia, contumelia, & dispendium,
Multiloquium, pauciloquium. hoc ideo fit, quia
Quæ nihil attingunt ad rem, nec sunt usui, hæc
Amator profert sæpe advorso tempore.
Hoc pauciloquium rursum iccirco prædico,
Quia NULLUS UNQUAM amator adeo'st callide
Facundus, quæ in rem sint suam, ut possit loqui.

Nunc

amorem inciderim, sed etiam detegendo ac promendo omnia, quæ insunt in amore vitia. Id facere tamen perconabor, & index illico horum omnium ero. Legendum esse *perconatus*, sequentia indicant; *Istuc reverti certum, ut conata eloquar*. Salmasius. *Et hoc parum etiam.*] Dixerat se facturum secus atque in aliis fiat Comœdiis. Huc respicit τὸ *Et hoc*. Præter illud prius, hoc quoque novum faciam, nec ut alii amatores. Si pro *etiam* placeat *ecce*, licet: nam in utroque Mss. *esse*, ut & in membranis Academiæ nostræ: quo Codice nunc demum incipio uti. Deinde scriptus alter: *per me perconatus sumque inde exilio*. Forte: *Per me procemiatus sum inde ab initio*. Non enim ipsam primariam personam amores suos narrantem in prima fabula inducere solent comici, sed alium quemcunque, qui prologum faciat. *Procemiari* & apud Plinium minorem est. *Inde ab initio* ut alibi, *Inde à principio*. Pseud. 4. 2. *Gronovius*.

21. *Magno atque solide multat infortunio.*] Sic in Fabulis Milesiis de Asino aureo: *Paveo & formido solide*, hoc est, vehementer, admodum. Ter. Andr. act. 4. scen. 1. *Gaudium solidum*, id est, magnum & integrum. *I. Guil.*

23. *Res.*] Id est, census. *D.*

25. *Insomnia.*] Capio pro visis nocturnis, ut Græcis sunt ἐνύπνια: quibus amantes terreantur. *Passer.*

32. *Attingunt.*] Id est, attinent: ut *pertinent*, Latini, pro quo vulgo male *pertingunt*. *Nec sunt usui hæc.*] Veteres editi: *nec sumtus videt Tum amator*: ut & Academicus. Camerariani, alter, *nec sunt fidi tam amator*: alter, *nec sum usuidi tam amator*. Scribe: *nec sunt usui di-Cta, amator profert*. Nec novum Plauto novum versum à secta voce incipere. *Gronovius*.

38. Ec-

Nunc vos mihi irasci ob multiloquium non decet:
Eodem quo amorem Venus mihi hoc legavit die. *Iul. Scal.* eodem, quo Amor & Venus me hoc legarunt die.
Illuc revorti certum, ut conata eloquar.
Principio atque animus ephebis ætate exiit, *Meier.* Principio ut ex ephebis ætate exiit.
Atque animus studio amotus puerili est meus,
Amare valide cœpi hîc meretricem: ilico
Res exulatum ad illam abibat clam patris.
Leno importunus, dominus ejus mulieris,
Vi summâ quidque ut poterat, rapiebat domum.
Objurgare pater hæc me noctes & dies,
Perfidiam, injustitiam lenonum expromere:
Lacerari valide suam rem, illius augerier.
Summo hæc clamore; interdum mussans, colloqui,
Abnuere: negitare adeo me natum suum:
Conclamitare totâ urbe & prædicere,
Omnes tenerent mutuitanti credere.
Amorem multos illexe in dispendium.
Intemperantem, non modestum, injurium,
Trahere, exhaurire me quod quirem ab se domo. *MS.* domum.
Rationem pessumam esse; ea, quæ ipsus optuma
Omnes labores invenisset perferens,

38. *Eodem, quo amorem, &c.*] Venus eodem die me fecit multiloquum, quo amatorem. *Camer.*

44. *Leno importunus.*] Aptum Lenoni epitheton. *Importunus* enim est, qui alios quiescere non sinit. Isidorus: *Importunus, inquietus: quia non habet portum, id est, quietem.*

47. *Lenonum expromere.*] Post hunc versum restituendus in locum suum, qui vulgo est 53. *Amorem multos illexe in dispendium.* P. Scriverius.

52. *Omnes tenerent mutuitanti credere.*] Omnes abstinerent, caverent & parcerent credere pecuniam volenti mutuo sumere. Ita enim veterrima quæque editio habet, *mutuitanti.* Recte. nam hujusmodi verba præter eam quæ omnibus nota, frequentandi significationem, etiam cupiditatem interdum & conatum notant. Certe *venditare*, est venditionis causa ostentare, vendere cupere, apud. Cic. Ita hic, *mutuitanti*, mutuari gestienti; ut mutuetur, omnia molienti. *Turneb.*

53. *Dispendium.*] *Dispendium quod in dispendendo solet minus fieri.* Varro.

56. *Rationem pessimam esse.*] Nempe filii sic agentis. Ut apud Terentium: *Nequeo satis mirari vestram rationem.* Male vero quidam: *ipsius optima*: quasi intelligat Lenonis commodo. Sed neque *optima* substantive accipiendum, ut *bona*, cum opes significantur, quasi *optima* sint luculentissimæ opes. Hæc explicatio pessima est: & tamen Lambino subducta, apud quem legis: *ea optima*, hoc est, ea bona, quæ ipse perferens, &c. Quanto melius Taubmannus: *Optima* scil. ratione: *qua* ipse *optima ratione invenisset.* Sic apud Plinium est de Metello: *magnam pecuniam bono modo invenire.* Gron.

[illegible] diffunditari ac deteri.
[illegible] me annos jam se pascere.
[illegible] caveret, ne luberet vivere.
[illegible] ex ephebis postquam excesserit,
[illegible], amori, neque desidiæ in otio
[illegible] esse, neque potestatem sibi
[illegible] arcte cohibitum esse à patre:
[illegible] opere immundo rustico se exercitum:
Neque nisi quinto anno quoque posse tum visere
Urbem, atque extemplo inde, ut spectavisset peplum,
Rursum in rus confestim exigi solitum a patre.
Ibi multo primum se familiarium
[illegible]: quom hæc pater sibi diceret:
[illegible] tibi occas, tibi seris, tibi eidem metis:
Tibi denique iste pariet lætitiam labos.
Postquam recessit vita patrio corpore,
Agrum se vendidisse, atque ea pecunia
Navim, metretas quæ trecentas tolleret,

Pa-

[illegible] Camerar. [illegible] Acad. [illegible] Lege: [illegible] id est, [illegible] [illegible] Pueri adolescens. [illegible] Sic [illegible] ut, [illegible] agrestiam vo- [illegible]] Lege: posse in- [illegible] Nam Pan- [illegible] quin [illegible] enim [illegible]) peplum seu peplum Athenis Minervæ consecrabatur, cui intexta erat Titanomachia & victoria Palladis de Encelado. Peplum Troianæ mulieres ferunt, ut ea veste Minervæ simulacrum induant, & deam propitiam habeant. Magnis enim in periculis deorum fidem & opem implorantes, eos vestibus etiam ornabant; illo cultu favorem numinis emere se credentes. Strenuorum quoque Ducum Athenis gesta in peplo intexta, templo Minervæ suspensa fuere. Et Aristoteles librum [illegible], quem de Heroum tumulis confecerat, *Peplum* ideo vocavit. Pepli autem oblatio in templo Minervæ & Homerica est. [illegible] *Lutatius* Statii vetus & doctus interpres: *Peplum est vestis candida, aurea clavis picta, sine manicis, quod simulacris fiebat.* Turneb. & Scalig.

70. *Labrare.*] *Labrare* etiam dicuntur, qui buccas inflant. ita Plinius de ranis loquitur. *Scalig.*

75. *Metretas.*] Pondus *amphora* sive *cadus* sive *metreta* vini. centum librarum est. *Amphora* autem [illegible] Romanam dimidio, id est, urna superat. *Agricola.*

76. At-

Parasse, atque eapse merces vectatum undique:
Adeo dum, quæ tum haberet, peperisset bona.
Me idem decere, si ut deceret me, forem.
Ego me ubi invisum meo patri esse intellego,
Atque odio esse me quoi placere æquom fuit,
Amens amansque ut ut animum offirmo meum,
Dico esse iturum me mercatum, si velit:
Amorem missum facere me, dum illi obsequar.
Agit gratias mihi, atque ingenium allaudat meum.
Sed mea promissa non neglexit persequi.
Ædificat navim Cercurum & merces emit:
Paratâ navi, imponit. præterea mihi
Talentum argenti ipsus sua annumerat manu:
Servom una mittit, qui olim à puero parvulo
Mihi pædagogus fuerat, quasi uti mihi foret
Custos. iisce confectis navim solvimus:
Rhodum venimus. ubi, quas merces vexeram,
Omnes, ut volui, vendidi ex sententia,
Lucrum ingens facto, præterquam mihi meus pater *Dom. facio.*
Dedit æstimatas merces. ita peculium
Conficio grande. sed, dum in portu illi ambulo,
Hospes me quidam agnovit, ad cœnam vocat.
Venio, decumbo, acceptus hilare atque ampliter.
Discubitum noctu ut imus, ecce ad me advenit
Mulier, qua mulier alia nulla est pulchrior:
Ea nocte mecum illa hospitis jussu fuit.
Vosmet videte, quam mihi valde placuerit!

Postri-

76. *Atque eapse merces vectatum undique.*] Ingeniose sic *Scal.* emendat: paullo tamen propius ad antiquam scripturam ego, *Parasse, atque ea se in Persis vectatum undique*: & convenit aptissime sententia. Solebant enim Attici cives in Persiam aut Asiam aut Ægyptum rei quærendæ caussa navigare; tum illic circumvehi & mercaturæ operam dare. donec onusti opibus & quæstu magno facto, de reditu cogitarent. *I. Gul. Atque eapse merces vectatum.*] Hæc Scaligeri conjectura est, quum legeretur: *atque ea semper ein vectatum.* A quo parum abeunt scripti. Gulielmus: *ea se in Persis.* Acidalius: *ea semet sic.* Scio ut τὸ *vectatum* pro vectasse possit defendi. Malim tamen: *Parasse, atque ipse merces vectatum undique.* Ut *ire ultum*. sic *ire vectatum*. Gronovius.

86. *Cercurum.*] *Cercurus, navis Asiana prægrandis*, ut docet Nonius: à Corcyra vel Cercyra insula. τὴν κέρκουρον, & τὴν πάρωνα Græci navibus nomina fecerunt, ἀπὸ τῆς κερκούρας καὶ τῆς πάρου. *Camer.*

104. *Mu-*

Postridie hospitem adeo, oro ut vendat mihi.
Dico ejus pro meritis gratum me & munem fore. *Lamb.* memorem fore.
Quid verbis opus est? emi, atque advexi heri.
Eam me advexisse nolo rescifcat pater.
Modo eam reliqui ad portum in navi, & servolum.
Sed quid currentem servom à portu conspicor?
Quem navi abire vetui, timeo quid siet.

104. *Munem.*] Id est, *consentientem ad ea, qua amicus velit.* Nonius. Idem est, ac si dixisset; Pro meritis ejus me obligatum illi agnosco. nam immunibus rebus *res munes* contrariæ sunt. Festus, certum & officiosum interpretatur, ἀρχαϊκῶς. *Ravard.*

ACTUS PRIMI SCENA SECUNDA.

ACANTHIO, CHARINUS.

EX summis opibus viribusque usque experire, nitere,
Herus ut minor opera tua servetur: agedum, Acanthio,
Abige abs te lassitudinem. cave pigritiæ prævorteris:
Simul enicato suspiritus, vix suffero hercle anhelitum.
Simul autem plenissume eos, qui advorsum eunt, aspellito, *Palm.* cispellito.
Detrude, deturba in viam. hæc hìc disciplina pessuma est.
Currenti, properanti haud quisquam dignum habet decedere.
Ita tres simitu res agendæ sunt, quando unam occœperis:
Et currendum, & pugnandum, & autem jurgandum est in via.
CH. Quid illud est, quod ille tam expedite exquirit cursuram sibi?
Cura est negotii quid sit, aut quid nunciet. AC. nugas ago.
Quam maxume resisto, tam res in periculo vortitur.
CH. Mali nescio quid nunciat. AC. genua hunc cursorem deserunt. Perii!

1. EX *summis, &c.*] *Seipsum* & pedes suos ad cursuram hortans Acanthio ita loquitur: *Ex summis opibus, &c.* id est, summo opere. Grammatici, qui *opem* significare tantum *auxilium*, *opes*, *divitias*, censent; Sallusto respondeant, & pereant. *Palmer.*

4. *Enicato suspiritus.*] Id est, crebras istas atque identidem repetitas anheli pectoris reciprocationes (vitium asthmaticis peculiare) facito enices atque pervincas, animi invicti pervicacia ac firmitudine. *Douza.* Hic versus trajiciendus post eum qui vulgo est 15. hoc modo: *Nimis nihili tibi censiem Simul emicat suspiritus. vix suffero anhelitum.* P. Scriverius. *Vix suffero hercle anhelitum.*] Idem quod mox dicit: *Perii! animam nequeo vortere*, id est, recipere anhelitum; nempe ut sursum adscendat, *emicetque* quasi *in pectus*, ut loquitur alibi. *Douz.*

5. *Plenissime.*] Bene, cumulate. Plenissime toto corporis impetu. *Boxhornis.*

14. *Lien*

Perii! ſeditionem facit lien, occupat præcordia.
Perii! animam nequeo vortere. nimis nihili tibicen ſiem!
CH. At tu edepol ſume laciniam, atque abſterge ſudorem tibi.
AC. Nunquam edepol omnes balineæ mihi hanc laſſitudinem eximent.
Domin' an foris dicam eſſe herum Charinum? CH. ego animi pendeo,
Quid illud ſit negotii: lubet ſcire ex hoc me, ut ſim certior.
AC. At etiam adſto? at etiam ceſſo foribus facere hiſce aſſulas?
Aperite aliquis. ubi Charinus herus? domin' eſt an foris? *Mſ. alter Charinum ſervus.*
Num quiſquam adire ad oſtium dignum arbitratur? CH. ecce me,
Acanthio quem quæris. AC. nuſquam eſt diſciplina ignavior.
CH. Quæ te res male agitant? AC. multæ, here, te atque me. CH. quid eſt negotii?
AC. Periimus. CH. principium inimicis dato. AC. at tibi ſortito id obtigit.
CH. Loquere id negotii, quicquid eſt. AC. placide: volo acquieſcere.
Tua cauſſa rupi ramices, jamdudum ſputo ſanguinem.
CH. Reſinam ex melle Ægyptiam vorato, ſalvom feceris.

AC. At

14. *Lien occupat præcordia.*] Vide notas Caſin. act. 2. ſc. 6. vſ. 62.

15. *Nimis nihili tibicen ſiem.*] His enim largo & expedito ſpiritu opus eſt. *Anima*, ſpiritus eſt, quo calamus inflatur. Varro: *Phrygio per oſſa cornu liquida canit anima.* Apul. *Nondum quidem tam infeſſa anima ſono; nec tam pluriformi modo; nec tam multiforatali tibia.*

16. *Laciniam.*] Vide notas Aſin. act. 3. ſc. 2. vſ. 41.

20. *Foribus facere aſſulas.*] Vide notas Capt. act. 4. ſc. 2. vſ. 52.

23. *Ignavior.*] Scil. quam domi noſtræ: ubi nemo familiarium pulſanti neque reſpondent, neque fores aperiunt. *Lambin.*

25. *Principium inimicis dato.*] Mos deprecandi ſcæva & infelicia ſolemnis veteribus. Terent. Heaut. *iſtuc inimicis noſtris fiet.*

26. *Placide: volo acquieſcere.*] Ita interpungas. Neque enim hoc dicit Servulus, velle ſe placide quieſcere: ſed jubet herum placide ſingula exquirere. ſibi enim curſu defatigato quiete opus eſſe. *Placide*, id eſt, lente, cum mora, paullatim, cui è regione reſpondet, *propere.* Mil. *Propere hoc, non placide decet.* J. Guil.

27. *Rupi ramices, jamdudum ſputo ſanguinem.*] Scio, quid alii hic dicant. Ego vero & omnes docti negant, ſputum ſanguinis ſcrotum ſequi diruptum. Proinde *ramices* hoc loco explico venas pectoris latas: quas fortaſſe ſic nominat, quod populari ac ruſtico vocabulo quæque venæ amplæ, ut *varices* nuncupatæ, etiam *ramices* vocarentur. *Mercurial.*

28. *Reſinam ex melle.*] Neque vero *Reſinam ex melle Ægyptiam devorare* (quod Charinus ludens Acanthioni ſuadet)

AC. At tu edepol calidam picem bibito, ægritudo abſcesserit.
CH. Hominem ego iracundiorem, quam te, novi neminem.
AC. At ego maledicentiorem, quam te, novi neminem.
CH. Sin ſaluti quod tibi eſſe cenſeo, id conſuadeo.
AC. Apage iſtiuſmodi ſalutem, cum cruciatu quæ advenit.
CH. Dic mihi AN BONI QUID, USQUAM EST; quod quiſquam uti poſſiet
Sine malo omni: aut ne laborem capias, cum illo uti voles?
AC. Neſcio ego iſtæc: philoſophari nunquam didici, neque ſcio.
Ego bonum, malum quo accedit, mihi dari haud deſidero.

Ritterſh. malum quoi accedit.

CH. Cedo tuam mihi dexteram, agedum, Acanthio. AC. hem, dabitur: tene.
CH. Vin' tu te mihi obeſse ſequentem, an nevis? AC. opera licet
Experiri, qui me rupi cauſsa currendo tuâ.
Ut quæ ſcirem, ſcire actutum tibi liceret. CH. liberum
Caput tibi faciam, paucos cis menſes. AC. palpo percutis.
CH. Egon' auſim tibi uſquam quicquam facinus falſum proloqui?
Quin jam priuſquam ſim elocutus, ſcis, ſi mentiri volo. AC. ah.
Laſſitudinem hercle verba tua mihi addunt; enicas.
CH. Siccine mihi obſequens es? AC. quid vis faciam? CH. tun' id quod volo.
AC. Quid eſt igitur, quod vis? CH. dicam. AC. dice. CH. at enim placide volo.
AC. Dormientes ſpectatores metuis ne è ſomno excites.
CH. Væ tibi. AC. tibi equidem à portu apporto hoc. CH. quid fers? dic mihi.
AC. Vim, metum, cruciatum, curam, jurgiumque atque inopiam.

CH. Pe-

det) ramicum eſt remedium. quas ſola Chirurgica operatione curari, magni medicinæ auctores docent. Nos noſtrum agamus. & quidem, *Reſinam ex melle*, valet, *Reſinam cum melle*: μετ̀ μέλιτος, ut loquitur Dioſcorid. Sic. Var. 3. de Ruſt. *Pullis apponitur naſturtium ex aqua in vas*. Et Hom. Od. 19. χῆνες πυρὸν ἔδουσιν ἐξ ὕδατος, *Anſeres triticum ex aqua comedunt*. Mercurial.

42. *Palpo percutis.*] Vide notas Amphitr. act. 1. ſc. 3. v. 9.

56. Quam

CH. Perii! tu quidem thesaurum huc mihi apportavisti mali.
Nullus sum. AC. immo es. CH. scio jam miserum dices. AC. tu
dixti, ego taceo.
CH. Quid istuc est mali? AC. ne rogites: maximum infortunium est.
CH. Obsecro, dissolve jam me: nimis diu animi pendeo.
AC. Placide, multa exquirere etiam prius volo, quam vapulem.
CH. Hercle vero vapulabis, nisi jam loquere, aut hinc abis.
AC. Hoc sis vide, ut palpatur! nullus est, quando occœpit,
blandior.
CH. Obsecro hercle oroque, ut, istuc quid sit, actutum indices:
Quandoquidem mihi supplicandum servolo video meo.
AC. Tandem indignus videor. CH. immo dignus. AC. equidem credidi.
CH. Obsecro, num navis periit? AC. salva est navis, ne time.
CH. Quid alia armamenta? AC. salva & sana sunt. CH. quin
tu expedis,
Quid siet, te quod me per urbem currens quærebas modo.
AC. Tu quidem ex ore orationem mihi eripis. CH. taceo.
AC. tace.
Credo si boni quid ad te nunciem, instes acriter:

Qui

55. *Quam vapulem.*] Leg. *vapules.* dixerat Charinus: *Dissolve me: nimis diu animi pendeo.* metaphora à servis aut aliis, qui in quæstione funibus torquentur, ducta. cui servus in eadem metaphora persistens subjicit: immo nondum tempus est dissolvere: multa enim à te pendente adhuc exquirere volo, antequam vapules, hoc est, si verba spectes, antequam huic cruciatui, quo pendens distineris, etiam virgas addam. vult autem; antequam malum, quod tibi dicturus sum, plene cognoscas. Qui mutarunt in *vapulem*, putarunt servo minus convenire, ut hero hæc dicat: cum tamen tota hac Scena admodum verniliter ipsi insultet. Et herus mox ipsi ex joculario verum malum interminatur, *hercle vero vapulabis, &c.*] Quod si omnino, *vapulem*, retinendum est, active oportet accipias, quod mox adolescens invertit, & passive usurpat. Posset etiam dici, Servum per jocum alias Plauto usitatum, sermonis formam mutare, & quod de hero dicere inceperat, in sese flagitriba desinere. *Pistoris.* *Quam vapulem.*] Jocus est elegans παρὰ προσδοκίαν. Nihil enim tale exspectabant spectatores: sed, *qua scire vis, enuntiem.* At ille, inquit, *quam vapulem.* quasi præsagiret malum nuntium de muliere visa ab sene, se expiaturum plagis ab adolescente hero acceptis, tanquam esset illius culpa, qui non satis custodisset. *Priusquam vapulem*, est, priusquam audias ex me, ob quæ vapulem. Vide 4. obs. 13. *Gronov.*

60. *Equidem credidi.*] Me dignum esse, cui supplices. Alii: me indignum videre tibi, cui supplices. *Lambinus.*

71. Occ-

Qui nunc, cum malum audiundum'st, flagitas me ut eloquar.
CH. Obsecro hercle te, istuc uti tu mihi malum facias palam.
AC. Eloquar, quandoquidem me oras. tuus pater. CH. quid meus pater?
AC. Tuam amicam. CH. quid eam? AC. vidit. CH. vidit? væ misero mihi!
Hoc, quod te interrogo, responde. AC. quin tu, si quid vis, roga.
CH. Quî potuit videre? AC. oculis. CH. quo pacto? AC. hiantibus.
CH. I hinc dierectus: nugare in re capitali meâ.
AC. Quî, malum, ego nugor, si tibi, quod me rogas, respondeo?
CH. Certen' vidit? AC. tam hercle certe, quam ego te, ac tu me, vides.
CH. Ubi eam vidit? AC. intus intra navim, uti prope astitit
Et cum eâ confabulatus est. CH. perdidisti me pater!
Eho tu, eho tu, quin cavisti ne eam videret verbero?
Quin, scelestе, abstrudebas, ne eam conspiceret pater?
AC. Quia negotiosi eramus nos nostris negotiis:
Armamentis complicandis & componendis studuimus:
Dum hæc aguntur, lembo advehitur tuus pater pauxillulo:
Neq; quisquam hominem conspicatu'st, donec in navi super.
CH. Nequicquam mare subterfugi sævis tempestatibus.
Equidem jam me censebam esse in terra atque in tuto loco:
Verum video me ad saxa ferri sævis fluctibus.
Loquere porro quid sit actum. AC. postquam aspexit mulierem,
Rogitare occœpit quoja esset. CH. quid respondit? AC. ilico
Occurri atque interpello, matri te ancillam tuæ

Emis-

71. *Oculis.*] Jocus ex ambiguo. V. N. Mil. 3. 1.

72. *Dierectus.*] Vide notas Capteiv. act. 3. sc. 4. vs. 103.

80. *Et componendis studuimus.*] Male hodie sic legitur, pro *tumicibus*, id est, velis carbasinis: quæ Græcis θώμιγγες, Lucil. *Indimus ei tomices canabinas.* Dicebant etiam, *tumiculas* & *tumiclas*: ut, *tumicla spartea.* apud Apul. Etiam *tumicem* pro vibice usurpabant. Gloss. *Tumex*, σμῶδιξ, αἱμαλώδης τύπος. Sed tunc Latinum est, à *tumendo* scilicet. *Scaliger.*

82. *Conspicatu'st, donec in navi super.*] Id est, in superiore navis parte. Nam qui in navis superiore parte est, is & super & in navi est. Solebant autem præpositiones interdum geminare: ut *In circum* pro, circumquaque: *In super*, *in ante*, *ad ex*.

ad

Emisse illam. CH. visu'st tibi credere id? Ac. etiam rogas?
Sed scelestus subigitare occæpit. CH. illamne, obsecro?
Ac. Mirum, quin me subigitaret. CH. edepol cor miserum meum,
Quod guttatim contabescit, quasi in aquam indideris salem.
Perii! Ac. hem istuc unum verbum dixisti verissumum:
Stultitia istæc est. CH. quid faciam? credo, non credet pater,
Si illam matri meæ emisse dicam. post autem mihi
Scelus videtur, me parenti proloqui mendacium.
Neque ille credet, neq; credibile est formâ eximiâ mulierem,
Eam me emisse ancillam matri. Ac. non taces, stultissume?
Credet hercle, nam credebat jam mihi. CH. metuo miser,
Ne patrem præhendat, ut sit gesta res, suspicio.
Hoc quod te rogo, responde mihi. Ac. quæso, quid rogas?
CH. Num esse amicam suspicari visus est? Ac. non visus est.
Quin, quicque ut dicebam, mihi credebat. CH. verum, ut tibi quidem
Visus est. Ac. non, sed credebat. CH. væ mihi misero, nullus sum!
Sed quid ego hîc in lamentando pereo, ad navim non eo?
Sequere. Ac. si istac ibis, commodum obviam venies patri.
Posteaquam aspiciet te timidum esse atque exanimatum, ilico
Retinebit, rogitabit, unde illam emeris, quanti emeris,
Timidum tentabit te. CH. quin hac ibo potius. jam censes patrem
Abiisse à portu? Ac. quin eâ ego huc præcucurri gratia,
Ne te opprimeret imprudentem, atq; electaret. CH. optume.

ad ultra, ab ante, in coram, in palam, ab usque, ex usque, in usque. Papinianus: *strictam rationem in super habere.* hoc est, ejus, quod superabundabat, loco habere: & quia id quod abundat, negligere plerumque solemus, idcirco *insuper habere*, pro negligere positum est. Et hujusmodi geminatas præpositiones, separatas fuisse, non conjunctas, probari facile potest. Cic. *in ante diem*, & *ex ante diem Non. Junii. ad ex Cal. Mart.* Ter. Eunuch. *Ex Æthiopia est usque hac.* Rævard.

93. *Subigitare.*] Vide notas extrema Capteiv. Per lasciviam nequiter attrectare.

101. *Responde, quæso.* Ac. *quid.*] Desperabundus adolescens quasi supplex fit servo. *Grut.*

111. *Electaret.*] Incogitanter sane Lamb. substituit, *eluctaret*, verbum nihili, nec hic Latinum. *Electaret*, sincerum & probum est; quod valet, rogando & appellando blande eliceret, erogitaret, idem, quod alibi dixit. *exterebrare, expalpare, in quæstione exsculpere.* J. Gul.

Qui nunc, cum malum audiundum'st, flagitas me ut eloqua
CH. Obsecro hercle te, istuc uti tu mihi malum facias palam.
AC. Eloquar, quandoquidem me oras. tuus pater. CH. qui meus pater?
AC. Tuam amicam. CH. quid eam? AC. vidit. CH. vidit væ misero mihi!
Hoc, quod te interrogo, responde. AC. quin tu, si quid vis roga.
CH. Qui potuit videre? AC. oculis. CH. quo pacto. AC. hiantibus.
CH. I hinc dierectus: nugare in re capitali meâ.
AC. Qui, malum, ego nugor, si tibi, quod me rogas, respondeo
CH. Certen' vidit? AC. tam hercle certe, quam ego te, ac t me, vides.
CH. Ubi eam vidit? AC. intus intra navim, uti prope astitit
Et cum eâ confabulatus est. CH. perdidisti me pater!
Eho tu, eho tu, quin cavisti ne eam videret verbero?
Quin, scelesté, abstrudebas, ne eam conspiceret pater?
AC. Quia negotiosi eramus nos nostris negotiis:
Armamentis complicandis & componendis studuimus.
Dum hæc aguntur, lembo advehitur tuus pater pauxillulo:
Neq; quisquam hominem conspicatu'st, donec in navi supe
CH. Nequicquam mare subterfugi sævis tempestatibus.
Equidem jam me censebam esse in terra atque in tuto loco:
Verum video me ad saxa ferri sævis fluctibus.
Loquere porro quid sit actum. AC. postquam aspexit mulierem,
Rogitare occœpit quoja esset. CH. quid respondit? AC. ilic
Occurri atque interpello, matri te ancillam tuæ

Emis

71. *Oculis.*] Jocus ex ambiguo. V. N. Mil. 3. 1.

72. *Dierectus.*] Vide notas Capteiv. act. 3. sc. 4. vs. 103.

80. *Et componendis studuimus.*] Male hodie sic legitur, pro *tumicibus*, id est, velis carbasinis: quæ Græcis θώμιγγες, Lucil. *Indimus ei tomices canabinas.* Dicebant etiam, *tumiculas* & *tumiclas:* ut, *tumiclas partea.* apud Apul. Etiam *tumicem* pro vibice usurpabant. Gloss. *Tumex* σμῶδιξ, αἱμαλώδης τύπος. Sed tun Latinum est, à *tumendo* scilicet. *Scaliger.*

82. *Conspicatu'st, donec in navi super.* Id est, in superiore navis parte. Nam qu in navis superiore parte est, is & super & in navi est. Solebant autem præpositiones interdum geminare: ut *In circum* pro circumquaque: *In super, in ante, ad ex*

ad

Emisse illam. CH. visu'st tibi credere id? AC. etiam rogas?
Sed scelestus subigitare occæpit. CH. illamne, obsecro?
AC. Mirum, quin me subigitaret. CH. edepol cor miserum meum,
Quod guttatim contabescit, quasi in aquam indideris salem.
Perii! AC. hem istuc unum verbum dixisti verissumum:
Stultitia istæc est. CH. quid faciam? credo, non credet pater,
Si illam matri meæ emisse dicam. post autem mihi
Scelus videtur, me parenti proloqui mendacium.
Neque ille credet, neq; credibile est formâ eximiâ mulierem,
Eam me emisse ancillam matri. AC. non taces, stultissume?
Credet hercle, nam credebat jam mihi. CH. metuo miser,
Ne patrem præhendat, ut sit gesta res, suspicio.
Hoc quod te rogo, responde mihi. AC. quæso, quid rogas?
CH. Num esse amicam suspicari visus est? AC. non visus est.
Quin, quicque ut dicebam, mihi credebat. CH. verum, ut tibi quidem
Visus est. AC. non, sed credebat. CH. væ mihi misero, nullus sum!
Sed quid ego hîc in lamentando pereo, ad navim non eo?
Sequere. AC. si istac ibis, commodum obviam venies patri.
Posteaquam aspiciet te timidum esse atque exanimatum, ilico
Retinebit, rogitabit, unde illam emeris, quanti emeris,
Timidum tentabit te. CH. quin hac ibo potius. jam censes patrem
Abiisse à portu? AC. quin eâ ego huc præcucurri gratia,
Ne te opprimeret imprudentem, atq; electaret. CH. optume.

ad ultra, ab ante, in coram, in palam, ab usque, ex usque, in usque. Papinianus: *strictam rationem in super habere.* hoc est, ejus, quod superabundabat, loco habere: & quia id quod abundat, negligere plerumque solemus, idcirco *in super habere,* pro negligere positum est. Et hujusmodi geminatas præpositiones, separatas fuisse, non conjunctas, probari facile potest. Cic. *in ante diem,* & *ex ante diem Non. Iunii. ad ex Cal. Mart.* Ter. Eunuch. *Ex Æthiopia est usque hac.* Ræward.

93. *Subigitare.*] Vide notas extrema Capteiv. Per lasciviam nequiter attrectare.

101. *Responde, quæso.* Ac. *quid.*] Desperabundus adolescens quasi supplex fit servo. *Grut.*

111. *Electaret.*] Incogitanter sane Lamb. substituit, *eluctaret*, verbum nihili, nec hic Latinum. *Electaret*, sincerum & probum est; quod valet, rogando & appellando blande eliceret, erogitaret, idem, quod alibi dixit. *exterebrare, expalpare, in quæstione exsculpere.* J. Gul.

Mihi esse in urbe, ne me exspectet: nam mihi
Tres hodie lites judicandas dicito.
I, & hoc memento dicere. Lo. nunquid amplius?
Ly. Tantum est. De. Lysimache, salve. Ly. euge, Demipho,
Salve. ô quid agis? quid fit? De. quod miserrumus.
Ly. Dii melius faxint. De. Dii hoc quidem faciunt. Ly. quid est?
De. Dicam, si videam tibi esse operam aut otium.
Ly. Quanquam negotium est, si quid vis, Demipho,
NON SUM occupatus unquam amico operam dare.
De. Benignitatem tuam mihi experto prædicas.
Quid tibi ego ætatis videor? Ly. Acheruntícus,
Senex, vetus, decrepitus. De. pervorse vides.
Puer sum, Lysimache, septuennis. Ly. sanun' es?
Qui puerum te esse dicas? De. vera prædico.
Ly. Modo hercle in mentem venit, quid tu diceres:
SENEX CUM extemplo est, jam nec sentit, nec sapit;
Ajunt solere eum rursum repuerascere.
De. Immo bis tanto valeo, quam valui prius.
Ly. Bene hercle factum, & gaudeo. De. immo *si* scias,
Oculis quoque etiam plus jam video, quam prius.
Ly. Bene est. De. malam rem dico. Ly. jam istuc non bonum est.
De. Sed ausimne ego tibi eloqui, si quid velim?
Ly. Audacter. De. animum advorte. Ly. fiet sedulo.
De. Hodie ire in ludum occœpi litterarium,
Lysimache: ternas scio jam. Ly. quid ternas? De. AMO.
Ly. Tun' capite cano amas, senex nequissume?
De. Seu canum, seu istuc rutilum, sive atrum est, amo.
Ly. Ludificas nunc tu me hic, opinor, Demipho.

De. De-

10. L*ites judicandas.*] Lites judicio disceptandas, & peragendas. Notandum, reo tribui: quod proprium est judicis. Pari ratione *condemnare adversarium* dicitur is, qui litem vincit, ac judicatum reum facit. *Siberus.*

11. *I, & hoc memento.*] *Es*, ἀρχαϊκῶς in Plaut. & Terent. semper scribitur, quod nos *ii.* Jubet enim puerum abire, & quæ imperarat, recte nunciare. *I. Guil.*

26. *Valeo.*] *Valeo*, scil. ab animo: hoc est, bis plus sentio ac sapio quam olim.

Iucundum cum ætas florida ver ageret. Douza.

33. *Amo.*] Censet *Emmanuel Alvarus* senem intelligere ternas conjugationes; quarum paradigmata sint, *Amo, Doceo, Lego.*

DE. Decide collum, si falsum est uti loquar:
Vel, ut scias me amare, cape cultrum, seca
Digitum vel aurem, vel tu nasum, vel labrum:
Si movero me, seu secari sensero,
Lysimache, autor sum uti me amando hìc enices.
LY. Si unquam vidisti pictum amatorem, hem illic est.
Nam meo quidem animo vetulus, decrepitus senex
Tantidem est, quasi sit signum pictum in pariete. *Acid.* tantandem est.
DE. Nunc tu me, credo, castigare cogitas.
LY. Egon' te? DE. nihil est jam quod tu mihi succenseas:
Fecêre tale ante alii spectati viri.
HUMANUM amare est, humanum autem ignoscere est.
Ne sis me objurga. hoc non voluntas me impulit. *Douz.* Nescis? ne obj.
LY. Quin non objurgo. DE. at ne deteriorem tamen
Hoc facto ducas. LY. egone te? ah, ne Di siverint!
DE. Vide sis modo etiam. LY. visum'st. DE. certen'? LY. perdis me.
Hic homo ex amore insanit. nunquid vis? DE. vale.
LY. Ad portum propero: nam ibi mihi negotium est.
DE. Bene ambulato. LY. bene valeto. DE. bene sit tibi.
Quin mihi quoque etiam est ad portum negotium.
Nunc adeo ibo illuc. sed optume gnatum meum
Video, eccum operiat hominem: hoc nunc mihi viso est opus.
Huic persuadere, quomodo potis siem,
Ut illam vendat, neve det matri suæ:
Nam ei dono advexe audivi. sed præcauto est opus,
Ne ad illam me animum adjecisse aliqua sentiat.

Lego. Sed mihi dubium non est, quin ternæ literæ *A*, *M*, & *O*, intelligantur Nam pueritia Romana, cui lingua Latina erat vernacula, non conjugationibus discendis occupabatur; sed duntaxat legere scribereque discebat: cujusmodi veterum fuit γραμματική. Illud etiam *Emmanueli* adversatur, quod ternas quidem literas uno die puer in ludo discat; ternas conjugationes tam brevi spatio discere non possit. *Vossius.*

49. *Hoc non voluntas.*] Pro *ad hoc.* L. Sed J. Gul. & Acid. *hoc*, antiqua ratione scribendi ajunt esse *huc*. Libri tamen vett. aliter: neque male distinguunt, *ne objurga hoc:* quasi sit, propter hoc. *T.*

51. *Ah! ne dii siverint.*] Proverbialis deprecatio fuit hæc veteribus. Græci, μὴ γένοιτο.

58. *Hoc nunc mihi viso est opus.*] Lege: *hoc nunc mihi usu est opus.* Scriverius.

ACTUS SECUNDI SCENA TERTIA.

CHARINUS, DEMIPHO.

Homo me miſerior nullus eſt æque, opinor,
Neque advorſa quoi ſint plura ſempiterna.
Satin' quicquid eſt *ut* quam rem agere occœpi,
Proprium nequit mihi evenire quod cupio?
Ita mihi mala res objicitur aliqua,
Bonum quæ meum comprimit conſilium:
Miſer amicam mihi paravi, animi cauſſà, pretio;
Ratus clam patrem meum poſſe habere.
Is reſcivit, & vidit, & perdidit me.
Neque is, cum roget, quid loquar cogitatum eſt,
Ita animi decem in pectore incerti certant.
Nec, quid corde nunc conſilii capere poſſim
Scio, tantus cum cura meo eſt error animo.
Dum ſervi mei perplacet mihi conſilium,
Dum rurſum haud placet: nec pater potis videtur
Induci, ut putet matri ancillam emptam eſſe illam.
Nunc ſi dico ut res eſt, atque illam mihi me
Emiſſe indico, quemadmodum exiſtimet me?
Atque illam abſtrahat, trans mare hinc venum aſportet.
Scio, ſævos quam ſit, domo doctus. igitur hoccine eſt
Amare? arare mavelim, quam ſic amare.
Jam hinc olim invitum domo extruſit ab ſeſe,
Mercatum juſſit ire: ibi hoc malum inveni. UBI
VOLUPTATEM ægritudo vincat, quid ibi ineſt amœni?
Nequicquam abdidi, abſcondidi, abſtruſam habebam.
Muſca eſt meus pater, nihil poteſt clam illum haberi.

Nec

4. *Proprium.*] Id eſt, diuturnum, ſtabile. V. N. Trin. act. 5. 2.

18. *Quemadmodum exiſtimet me.*] Forte: *levom admodum exiſt.* Scriverius. V. N. Curcul. act. 1. 1.

20. *Domo doct.*] *Domo doctus*, vel *domi didiciſſe* dicitur, qui ex ſe ipſo quid expertus eſt, nec opus habuit, ut aliunde diſceret. Amph. 2. 1. *experior domo.* Grut.

21. *Arare mavelim, &c.*] Martialis lib. 9. 22.

Artemidorus amat, Calliodorus arat.

26. *Muſca eſt meus pater, nihil.*] Non enim paraſiti ſolum *muſca* dicti ſunt olim, ſed etiam homines curioſi, qui nihil non exquirunt & penetrant. Itaque Ægy-

Nec sacrum, nec tam profanum quicquam est, quin
Ibi ilico adsit. nec, qui rebus meis
Confidam, mihi ulla spes in corde certa est.
DE. Quid illuc est, quod solus secum fabulatur filius?
Sollicitus mihi nescio quare videtur. CH. attate!
Meus pater hic quidem est, quem video. ibo, alloquar. quid fit, pater?
DE. Unde incedis, quid festinas, gnate mi? CH. recte, pater.
DE. Ita volo. sed istuc quid est, tibi quod commutatu'st color?
Nunquid tibi dolet? CH. nescio quid meo animo est ægre, pater.
Postea hac nocte non quievi satis mea ex sententia.
DE. Per mare ut vectus, nunc oculi terram mirantur tui.
CH. Magis opinor. DE. id est profecto. verum actutum abscesserit.
Ergo edepol palles: si sapias, eas ac decumbas domi.
CH. Otium non est, mandatis rebus prævorti volo.
DE. Cras agito, perendie agito. CH. sæpe ex te audivi, pater:
REI MANDATÆ omnes sapientes primum prævorti decet.
DE. Age igitur, nolo advorsari tuam advorsus sententiam.
CH. Salvos sum, siquidem isti docto solida & perpetua est fides.
DE. Quid illuc est, quod ille solus se in consilium sevocat?
Jam non vereor, ne illam me amare hic potuerit rescisceere.
Quippe haud etiam quicquam inepte feci, amantes ut solent.
CH. Res adhuc quidem hercle in tuto'st, nam hunc nescire sat scio
De illa amica. quod si sciret, esset alia oratio.
DE. Quin ego hunc aggredior de illa? CH. quin ego hinc me amolior?

Eo

Ægyptios Orus tradit cum *impudentiam* signare vellent, muscam pinxisse, quod nimirum vix abacta nihilominus continuo redeat. *Lipsius.*

29. *Spes in corde certa est.*] Forte, *creta est.* Scriverius.

33. *Recte, pater.*] Quasi dicat: Non festino pater. *Recte* enim usurpabant interdum veteres, cum negare vellent: negationis tamen particulam religione obstricti ponere nollent. Terentius Hecyr. *quid es tam tristis? P. recte, mater.* Ad quem locum Donatus: *Sic loquimur, cum sine injuria interrogantis aliquid reticemus.*

39. *Postea.*] Id est, præterea. *D.*

37. *Mirantur tui, &c.*] Ita MSS. Palat. Sed J. Guil. distinguit: *tui magis.* CH. *opinor.* DE. *id.* Scilicet, qui diu in mari vectus erat, magis terram mirabatur, quam solitus erat.

38. *Abscesserit.*] Scil. ægritudo.

 57. Non

Eo ego, ut quæ mandata, amicus amicis tradam. DE. immo mane.
Paucula etiam ſciſcitare prius volo. CH. dic quid velis.
DE. Uſquene valuiſti? CH. perpetuo recte, dum quidem illic fui.
Verum in portum huc ut ſum advectus, neſcio qui animus mihi dolet.
DE. Nauſea edepol factum credo: verum actutum abſceſſerit.
Sed quid ais? ecquam tu advexti tuæ matri ancillam Rhodo?
CH. Advexi. DE. quid? ea ut videtur mulier? CH. non edepol mala.
DE. Ut morata eſt? CH. nullam vidi melius mea ſententia.
DE. Mihi quidem edepol viſa eſt, cum illam vidi. CH. eho, an vidiſti pater?
DE. Vidi: verum non ex uſu noſtro eſt, neque adeo placet.
CH. Quî vero? DE. quia non noſtra formam habet dignam domo.
Nihil opus nobis ancilla, niſi quæ texat, quæ molat,
Lignum cædat, penſum faciat, ædîs verrat, vapulet.
Quæque habeat cotidianum familiæ coctum cibum.
Horunc illa nihilum quicquam facere poterit admodum.
CH. Eâ cauſsâ equidem illam emi, dono quam darem matri meæ.
DE. Ne duis, neu te advexiſſe dixeris. CH. Dii me adjuvant!
DE. Labefacto paulatim. verum quod præterii dicere,
Neque illa matrem ſatis honeſte tuam ſequi poterit comes,
Neque ſinam. CH. qui vero? DE. quia illa forma matremfamilias

Flagi-

57. *Non edepol mala.*] Id eſt, non deformis: ut Catull. D. Vide N. Milit. act. 3. 4.

63. *Ædes verrat.*] Σαίρειν δῶμα, Eurip. Vide P. Vict. l. 11. 1.

64. *Quæque habeat.*] Coquam ſignificat, & quæ panem faciat; non, ut cenſet Palmerius, quæ avide veſcatur miſeris his quotidianis ſervilibus eſcis. in quam quidem ſententiam legebat is, *Quæque aveat quotid.* Eſt ergo hæc circumlocutio coquæ. &, *habere coctum cibum*, nihil aliud, quam cibum coquere. Ita idem noſter apud Varronem libro 6. de lingua Latina: *Plautus Epeum fumificum, coquum: ab Epeo illo, qui dicitur ad Trojam feciſſe equum Trojanum Argivis, & apte cibum curaſſe. Ideo ait; Epeum fumificum, qui legioni noſtræ habet coctum cibum.* Joeoſe cocum ait vocari à Plauto *Epeum fumificum.* Talis autem formula loquendi & illa eſt Cicer. 3. de Rep. *infeſtum*

Flagitium ſit, ſi ſequatur, quando incedat per vias:
Contemplent, conſpiciant omnes, nutent, nictent, ſibilent,
Vellicent, vocent, moleſti ſint, occentent oſtium.
Impleantur meæ fores elogiorum carbonibus.
Atque ut nunc ſunt maledicentes homines, uxori meæ
Mihique objectent lenocinium facere. nam quid eo eſt opus?
CH. Hercle quin tu recte dicis: & tibi aſſentior ego.
Sed quid illa nunc fiet? DE. recte. ego emero matri tuæ
Ancillam viraginem aliquam non malam, forma mala,
Ut matrem addecet familias, aut Syram, aut Ægyptiam:
Ea molet, conficiet penſum, pinſetur flagro, neque
Propter eam quicquam eveniet noſtris foribus flagitii.
CH. Quid ſi igitur reddatur illi unde empta eſt? DE. minime gentium.
CH. Dixit ſe redhibere, ſi non placeat. DE. nihil iſtoc opu'ſt:
Litigare nolo ego vos. quam tuam autem accuſari fidem *Acid.* neque tuam autem.
Multo edepol, ſi quid faciendum eſt, facere damni mavolo,
Quam

ſſum habere, pro infeſtare, & ſimiles alibi. *I. Gul.* Vide Obſervationes noſtras in Scriptores Eccleſiaſticos cap. 17. *Gron.*

73. *Occentent oſtium.*] *Occentare, dicebant pro convicium facere, cum id clare & cum quodam canore fieret, ut procul exaudiri poſſet: quod turpe habebatur: quia non ſine cauſſa fieri putatur.* Feſtus.

74. *Impleantur.*] Qua ratione carbones impleant fores elogiis, quæſtio eſt. Ego id fieri arbitror, cum face extincta inſcribebatur famoſum aliquod oſtio carmen. Jam enim diu eſt quod *Lipſius* docuit, amantes cum non reciperentur à puellis intra ædes, deficientes faculas ſub auroram ad oſtium abjicere ſolitos. Sed hoc fuerit potentiorum. Callidiores, accenſa etiam lumina oſtio illidebant, & minitabantur exuſtionem domus: ut Perſa, 4. 4. Inter hos medii erant, quibus ſufficiebat januas amicarum calcibus impetere, aut ferro incidere, aut conſcribillare extincto titione. Atque iſta eo libentius fiebant à petulanti juventute: quia mala, carbone; bona, creta ſolita erant notari. Perſius Sat. 5.

Quæque ſequenda forent, & quæ vitanda viciſſim,
Illa prius creta, mox hæc carbone notaſti, &c.

Nihil tamen vetat, quin & carbone uterentur; ubi ſcilicet, januæ eo eſſent colore ut creta in iis minus appareret. unde Martial. 12. Epig. 62. *Qui carbone rudi, putrique creta Scribit carmina, &c.* Gruterus.

84. *Dixit ſe redhibere.*] Hoc ſemel ſic uſurpatum reperiſſe notat ſe Scipio Gentilis in Originibus, ut ſit rurſus habere. Sed juriſconſultis placuit *redhibere* dici eum qui reddit: non qui recipit. *Redhibere eſt facere ut rurſus habeat venditor, quod habuerit, & quia reddendo id fiebat, idcirco redhibitio eſt appellata, quaſi redditio;* inquit Ulpianus. Nec ſecus Plautus in Moſtellaria 3. 2. *Si male empta Forent, nobis iſtas redhibere haud liceret.* Itaque & hic malim: *Dixit ſibi redhiberi*, hoc eſt, pactus eſt ſibi reſtitui. *Gronovius.*

Quam opprobramentum aut flagitium muliebre efferri domo.
Me tibi illam posse opinor luculente vendere.
CH. Dum quidem hercle ne minoris vendas, quam ego emi, pater.
DE. Tace modo: senex est quidam, qui illam mandavit mihi *Acid. qui olim.*
Ut emerem ad istanc faciem. CH. at mihi quidam adolescens, pater,
Mandavit ad illam faciem, ita ut illa est, emerem sibi.
DE. Viginti minis, opinor, posse me illam vendere.
CH. At ego, si velim, jam dantur septem & viginti minæ.
DE. At ego. CH. quin ego, inquam. DE. at nescis quid dicturus sum: tace.
Treis minas accudere etiam possum, ut triginta fient.
CH. Quo vortisti? DE. ad illum, qui emit. CH. ubinam est is homo gentium?
DE. Eccillum video, jubet quinque me addere etiam nunc minas.
CH. Hercle illunc dii infelicent, quisquis est. DE. ibidem mihi
Etiam nunc adnutat, addam sex minas. CH. septem, mihi
Nunquam edepol me vincet hodie; commodis poscit pater.
DE. Nequicquam poscit: ego habebo. CH. at illic pollicitus est prior.
DE. Nihili facio. CH. quinquaginta poscit. DE. non centum datur.
Potine ut ne licitere advorsum animi *mei* sententiam?
Maxumam hercle habebis prædam: ita ille est, quoi emitur, senex.

Sanus

87. *Efferri domo.*] Malim: *afferri domo*, id est, quam ut in domum meam aliquid flagitii, occasione istius mulieris inferatur. *Pistor.*

88. *Me tibi illam posse opinor luculente vendere.*] *Tibi vendere* hic idem est, quod tuo nomine, tuo cum lucro & commodo alteri vendere. *Boxhornius.*

90. *Qui illam mandavit mihi.*] Malim legere; *qui ancillam mandavit mihi Ut emerem.* Boxh.

96. *Treis minas accudere.*] Hæc gestu adjuvanda sunt. Demipho enim, dum hæc loquitur, se vertit, & simulat se observare nutus ejus senis, cui ancillam empturum sese receperat. Responsi Charini, quod sequitur: *Quo vortisti?* sententia ex gestu hoc dependet. *Boxhorn.*

101. *Commodis.*] Lego: *hic commodius poscit, pater*, id est, majori commodo nostro licetur, utpote qui majus pretium

Sanus non est, ex amore illius. quod posces, feres.
CH. Certo edepol adolescens ille, quoi ego emo, efflictim perit
Ejus amore. DE. multo hercle ille magis senex, si tu scias.
CH. Nunquam edepol fuit neque fiet ille senex insanior
Ex amore, quam ille adolescens, quoi ego do hanc operam, pater.
DE. Quiesce, inquam, istanc rem ego recte videro. CH. quid agis? DE. quid est?
CH. Non ego illam mancupio accepi. DE. sed ille illam accipit. sine.
CH. Non potes tu lege vendere illam. DE. ego aliquid videro.
CH. Post autem communis est illa mihi cum alio. qui scio
Quid sit ei animi, vænirene eam velit, an non velit?
DE. Ego scio velle. CH. at pol ego esse credo aliquem qui non velit.
DE. Quid id meâ refert? CH. quia illi suam rem esse æquom est in manu.
DE. Quid ais? CH. communis mihi illa est cum alio. is nunc hîc non adest.
DE. Prius respondes, quam rogo. CH. prius tu emis, quam vendo, pater.
Nescio, inquam, velit ille illam, necne abalienarier.
DE. Quid

tium offerat. Et *poscere* hic pro liceri & auctionari omnino ponitur, ita Charisius, *At illic pollicitus est prior*, hoc est, licitatus est. Sed & *Alciatus* in Parerg. *Pollicitationem* vult esse illud primum pretium, quod ultro offert emptor, antequam præconem venalem proclamet: quod ab eo tempore fieri possit licitatio. *Nannius*. Nihil mutandum censeo. Neque tamen *commodas minas* hic acceperim pro integris, totis, justi ponderis, non adulterinis; quomodo Nonius interpretatur; sed pro justo ac sufficienti pretio. De eo enim hic agitur. *Boxhorn*.
Commodis poscit.] Et ego nihil mutandum censeo. Neque tamen abjicienda Nonii interpretatio pro integris, totis, justi ponderis: & *minæ commodæ* accipiendæ sunt pro justo & sufficienti pretio, ut volunt. Neque enim de eo agitur, quod addunt: nam paullo post idem quinquaginta minis poscit, & quod potissimum est, nusquam ita *commoda mina*, *commodum talentum* & similia accipiuntur. Vide Scaligerum de re nummaria pag. 24. *Gronovius*.

112. DE. *Sed ille illam*.] Ita cogente sententia distinguendum. Rejicit pater objectionem filii. Nihil referre de mancupio. quoniam licet ipse non acceperit, accipere tamen illum senem: nec deterreri ab emptione. quod evictionis periculum non præstetur. *Acidal*.

121. *Illic*

DE. Quid illic quidam, qui mandavit, cum ille nolet? nihil agis.
Nunquam edepol quisquam illam habebit potius, quam ille quem ego volo.
Certum est. CH. censen' certum esse? DE. quin ad navim jam hinc eo.
Ibi venibit. CH. vin' me tecum illo ire? DE. nolo. CH. non placet.
DE. Meliu'st te, quæ sunt mandatæ res tibi, prævortier.
CH. Tu prohibes. DE. at tu excusato, te fecisse sedulo
Ad portum ne bitas, dico jam tibi. CH. auscultabitur.
DE. Ibo ad portum, & ne hîc rescîscat cauto opu'st. non ipse emam,
Sed Lysimacho amico mandabo. is se ad portum dixerat
Ire dudum, me moror, cum hîc asto. CH. nullus sum, occidi.

121. *Illic quidam.*] Ille quidam, qui mihi mandavit, ut sibi emerem. Ita *Lambinus*. Sed nugæ meræ sunt. Quin hoc vult: Cur nunc demum dicis, illum, cum quo tibi ancilla communis est, nolle eam vendere: cum antea dixeris, tibi mandatum ab alio ut emeres? Si ille non vult vendere, quid fiet illo, qui tibi mandavit ut emeres? Nihil agis: non constas tibi. Ita mox de mandato eum captat Senex: *Melius est te quæ sunt mandata res, &c.* Pistor.

126. *Te fecisse sedulo.*] Sic solebant dicere, qui à se culpam avertebant. Cato de re Rust. 2. *Si ei opus non apparet, dicit villicus sedulo se fecisse; servos non valuisse, tempestates malas fuisse, &c.* Cicero 10. ad Attic. 6. *De Quincto filio, fit à me quidem sedulo: nosti reliqua.* Similiter villicus apud Senecam ep. 12. *Se omnia facere, in nulla re cessare curam suam, sed illas vetulas esse.* Gronovius.

127. *Ad portum ne bitas.*] Eas V. N. Epid. 1. 2.

ACTUS SECUNDI SCENA QUARTA.

CHARINUS, EUTYCHUS.

PEntheum diripuisse ajunt Bacchas. nugas maxumas
Fuisse credo, præut quo pacto ego divorsus distrahor.
Cur ego vivo? cur non morior? quid mihi est in vita boni?
Certum est, ibo ad medicum, atque ibi me toxico morti dabo.
Quando id mihi adimitur, quâ caussâ vitam cupio vivere.
EV. Mane, mane obsecro, Charine. CH. qui me revocat? EV. Eutychus
Tuus amicus & sodalis, simul vicinus proxumus.

CH. Non

1. PEntheum.] Pentheum Thebarum regem, Agave mater sua, & materteræ Ino & Autonoë, cæteræque mulieres Bacchi œstro percitæ discerpserunt, & quasi

CH. Non tu ſcis, quantum malarum rerum ſuſtineam. EV. ſcio.
Omnia ego iſtæc auſcultavi ab oſtio: omnem rem ſcio.
CH. Quid id eſt, quod ſcis? EV. tuus pater volt vendere. CH. omnem rem tenes.
EV. Tuam amicam. CH. nimium multum ſcis. EV. tuis ingratiis.
CH. Plurimum tu ſcis; ſed quî ſcis eſſe amicam illam meam?
EV. Tute heri ipſus mihi narraſti. CH. ſatin' ut oblitus fui,
Tibi me narraviſſe? EV. haud mirum factum eſt. CH. te nunc conſulo.
Reſponde, quo leto cenſes me ut peream potiſſumum?
EV. Non taces? cave iſtuc dixîs. CH. quid vis me igitur dicere?
EV. Vin' patri ſublinere pulchre me os tuo? CH. ſane volo.
EV. Viſne eam ad portum? CH. qui potius, quam voles? EV. atque eximam
Mulierem pretio? CH. quî potius, quam auro expendas? EV. unde at erit id?
CH. Achillem orabo, aurum mihi det, Hector qui expenſus fuit.
EV. Sanun' es? CH. pol ſanus ſi ſim, non te medicum mihi expetam.
EV. Tanti quanti poſcit, vin' tanti illam emi? CH. auctarium
Adjicito, vel mille nummûm plus quam poſcet. EV. jam tace.
Sed quid ais? unde erit argentum, quod des, cum poſcet pater?
CH. Invenietur, exquiretur, aliquid fiet. EV. enicas.
Jam iſtuc, aliquid fiet, metuo. CH. quin taces? EV. muto imperas.

CH. Sa-

& quaſi particulatim excarnificarunt. De quo Horat. 2. Od. 19. & 2. Sat. 3. Ovid. 3. Metam. Seneca in Theb. Eurip. in Bacchis, alii.

14. *Te nunc conſulo, reſponde.*] Antique & proprie. utrumque enim, tam *Conſuli* quam *Reſpondere.* JCtorum eſt. Horat. 2. Sat. 3.

Ergo Conſulere, & mox Reſpondere licebit?

Sum Relativa. *Douza.*

18. *Qui potius, quam voles?* Id eſt, qui vero aut qua cauſſa potius eas, quam voles? Quaſi dicat: An vero non juſta cauſſa eſt, quo *Dædaleo ocyor Icaro* voles potius, quam eas? Idem de ſequenti hemiſtichio dicendum: *Qui, potius, quam auro expendas?* Scitum eſt Salluſtii: *Animo cupienti nihil ſatis feſtinatur.* Douza.

26. *Aliquid fiet.*] Videtur vox deſperatorum, quique inſigne aliquod ſcelus facturi videntur potius, quam non exſequi quod deſtinarant. *Gruter.* Putem habitam mali ominis eam formulam. tanquam reſpiciat ad eam quæ habet, *Si quid*

CH. Satin' istuc mandatu'st? EV. potin' ut aliud cures? CH. non potest.
EV. Bene vale. CH. non edepol possum, priusquam tu ad me redieris.
EV. Melius sanus sis. CH. vale, & vince, & me serva. EV. ego fecero.
Domi maneto me. CH. ergo actutum face cum prædâ recipias.

Dom. cum præda me ut recipias.

quid de me fuat. Apul. 10. *aliquid de se tristius cogitare.* Passerat.

29. *Melius sanus.*] Melius tibi consuleris si sanus sis. *L.*

ACTUS TERTII SCENA PRIMA.

LYSIMACHUS, PASICOMPSA.

AMice amico operam dedi: vicinus quod rogavit,
Hoc emi mercimonium. mea es tu: sequere sane:
Ne plora: nimis stulte facis, oculos corrumpis tales.
Quid? tibi quidem quod rideas magis est, quam ut lamentere.

Al. quin tibi quidem.

PA. Amabo ecastor, mi senex, eloquere. LY. exquire quidvis.
PA. Cur emeris me? LY. tene ego? ut quod imperetur facias.
Item quod tu mihi imperes ego faciam. PA. facere certum est,
Pro copiâ & sapientiâ, quæ te velle arbitrabor.
LY. Laboriose nihil tibi quicquam operis imperabo.
PA. Namque edepol quidem, mi senex, non didici bajulare,
Nec pecua ruri pascere, neque pueros nutricare.
LY. BONA SI esse vis, bene erit tibi. PA. tum pol ego perii misera.
LY. Qui? PA. quia illic unde advecta huc sum, malis bene esse solitum'st:
Nec mos meu'st ut prædicem quod ego omnes scire credam.
LY. Oratio edepol pluris est hujus, quam quanti hæc emta est:
Quasi dicas, nullam mulierem bonam esse. PA. haud equidem dico.
LY. Rogare hoc unum te volo. PA. roganti respondebo.
LY. Quid ais tu? quod nomen tibi dicam esse. PA. Pasicompsæ.
LY. Ex forma nomen inditum est. sed quid ais Pasicomsa?

Possin'

Possin' tu, si usus venerit, subtemen tenue nere?
PA. Possim. LY. si tenue scis, scio, te uberius posse nere.
PA. De lanificio neminem metuo, una ætate quæ sit.
LY. Bonam hercle te & frugi arbitror, matura jam inde ætate,
Quoniam scis facere officium tuum, mulier. PA. pol docta didici, *Pont. vel à docta didici.*
Operam accusari non sinam meam. LY. hem, istæc hercle res est,
Ovem tibi ancillam dabo natam annos sexaginta
Peculiarem. PA. mi senex, tam vetulam? LY. generis Græci est.
Eam si curabis, perbona est, tondetur nimium scite.
PA. Honoris caussa quicquid est, quod dabitur, gratum habebo.
LY. Nunc, mulier, ne tu frustra sis, mea non es ne arbitrêre.
PA. Dic igitur, quæso, quoja sum? LY. tuo hero redempta es rursum.
Ego redemi te: ille me oravit. PA. animus rediit,
Si mecum servatur fides. LY. bono animo es, liberabit
Ille te homo: edepol deperit atque hodie primum vidit.
PA. Ecastor jam biennium est, cum mecum rem cœpit.
Nunc, quando amicum te scio esse illius, indicabo.
LY. Quid ais tu? jam biennium est cum tecum habet rem?
PA. certo.

Ex

20. SUbtemen.] Aliud *Subtegmen* est, aliud *subtemen*. Nam *Subtegmen*, sive (ut Augustinus in Grammatica legit) *Subtegimen*, est interior pannus, quo vestis suffulta est commoditatis aut ornatus ergo: *Subtemen* vero pars est interior panni, velamentum ἡ ἔνδον ἐπιπολὴ, quæ stamini subest; ut *trama*, ἡ ἔξωθεν ἐπιπολὴ, superior pars, quæ trameat stamen: diciturque ut *tela*, à texendo *temen*. hinc, quod subtexitur, *Subtemen* dictum. Varronis itaque locus lib. 4. de L.L. sic emendandus: *Stamen à stando, quod eo stat omne in tela velamentum* (exterius puta corium, ut ita dicam, & interius panni, ἥ τε ἔξωθεν ἐπιπολὴ καὶ ἡ ἔνδοθεν.) *Subtemen, quod subit stamini: Trama, quod trameat. Phrygius, id genus vestimenti, &c.* Fr. Junius.

26. *Ovem tibi ancillam.*] Dignitatem ei conciliat ab ætate: ponitque certum pro incerto, more Poëtarum: Et bene *Camerarius* ad istud, *generis Graji est*, notat; proprium fuisse pecus illo nomine. deque eo Plin. initio lib. 8. cap. 48. & Col. l. 7. c. 4. Eæ enim erant, quæ ob lanarum præstantiam domi fere alebantur, non foris. Jam, alicujus *ancillam*, dici *ovem*, nihil vetat; cum eo nomine veniat Apuleio *gallina*, Virgilio, *cerva*, aliis alia animalia. Interim alludi heic ad Demiphonem, non dubito. *Gruter.*

27. *Generis Græci est.*] Ad oves Tarentinas allusum, quæ tectæ & pellitæ pascebantur, ob lanæ vellerisque præstantiam. *Turneb.*

30. *Ne tu frustra sis.*] Vide notas Amphitr. act. 2. sc. 2. vs. 200.

40. Non-

Et inter nos conjuravimus, ego cum illo, & ille mecum;
Ego cum viro, & ille cum muliere: niſi cum illo, aut ille mecum,
Neuter ſtupri cauſſa caput limaret. LY. dii immortales,
Etiam cum uxore non cubet? PA. amabo, an maritus eſt?
Neque eſt, neque erit. LY. nolim quidem. homo hercle perjuravit.
PA. Nullum adoleſcentem plus amo. LY. puer eſt ille quidem, ſtulta.
Nam illi quidem haud ſane diu eſt, cum dentes exciderunt.
PA. Quid, dentes? LY. nihil eſt: ſequere ſis huc me. diem unum oravit
Ut apud me præhiberem locum: ideo, quia uxor ruri eſt.

40. *Neuter ſtupri cauſſa caput limaret.*] *Limare caput*, *conjungere* interpretatur Nonius: ſed conjungere ex eo ſignificat, quod qui amatores cum amica caput jungunt, tanquam terunt & limant ſeſe mutuo fricando, dum oſculantur. Limare Vetus Lex. *ſociare* explicat: *συνουσιάζειν*. *Turneb.* l. 15. 6.

ACTUS TERTII SCENA SECUNDA.

DEMIPHO.

Tandem impetravi, ut egomet me corrumperem.
Empta eſt amica clam uxore meâ & filio.
Certum eſt, antiqua recolam, & ſervibo mihi.
Decurſo in ſpatio, breve quod vitæ reliquum eſt. *Grut.* decurſo jam ſpatio.
Voluptate, vino & amore delectavero.
Nam HANC SE BENE habere ætatem nimio eſt æquius.
ADOLESCENS cum ſis, tum cum eſt ſanguis integer,
Rei tuæ quærendæ convenit operam dare:
DEMUM IGITUR cum ſenex ſis, tunc in otium
Te colloces, dum poteſtur: id jam lucro eſt
Quod vivis. hoc ut dico, factis perſequar.
Interea tamen huc intro ad me inviſam domum. *Dousa*, hac ad me interviſam.
Uxor me exſpectat jamdudum eſuriens domi.
Jam jurgio enicabit, ſi intro rediero.
Verum hercle poſtremo ut ut eſt, non ibo tamen,
Sed hunc vicinum prius conveniam, quam domùm

Red-

7. *ADoleſcens cum ſis, tum cum eſt ſanguis integer.*] *Integer ſanguis*, aut copiam ejus ſignificat, aut ſincerum illum & purum. *Victor.* l. 25. cap. 21. Var.

6. *Ver-*

Redeam. ut mihi aedeis aliquas conducat volo;
Ubi habitet istaec mulier. atque eccum it foras.

ACTUS TERTII SCENA TERTIA.

LYSIMACHUS, DEMIPHO.

ADducam ego illum jam ad te si convenero.
DE. Me dicit. LY. quid ais Demipho? DE. est mulier domi?
LY. Quid censes? DE. quid si visam? LY. quid properas? mane.
DE. Quid faciam? LY. quod opus est facto, facito ut cogites.
DE. Quid cogitem, equidem hercle opus hoc facto existumo
Illuc introeam: LY. itane vero, vervex, intro eas?
DE. Quid aliud faciam? LY. prius hoc ausculta; atque ades.
Prius etiam est, quod te facere ego aequom censeo.
Nam nunc si illo introieris; amplecti voles,
Confabulari, atque osculari. DE. tu quidem
Meum animum gestas: scis quid acturus siem.
LY. Pervorse facies. DE. quodne ames? LY. tanto minus.
Jejunitatis plenus, anima foetida,
Senex hircosus, tu osculere mulierem?
Utine adveniens vomitum excutias mulieri?
Scio pol te amare, quom istaec praemonstras mihi.
DE. Quid

11. VErvex.] Homo ad Venerem inepte, ut aries castratus est. *Lamb.*

12. *Quodne ames?*] Pervorsene facit is, qui, quod amat, id osculetur; &c. *Lambin.*

13. *Iam plenus aetatis, animaque foetida.*] Nonius Ms. si non Had. Junii; at Jos. Merceri, praefert; *Iejunitatis plenus anima foetida.* P. Vict. l. 4. 2. Foetorem quendam animae, qui non vitio aliquo oris, provenit; sed in omnibus fere est, qui nihil gustarunt, Graeci significare volentes, νηστείας ὄζειν, quasi *jejunium olere*, dicebant. Caecilius: *Quia mihi, ubi domum adveni, adsedit; extemplo savium dat jejuna anima.* Gruter. *Iam plenus aetatis.*] MSS. Pall. *Iam aetatis plenus anima foetida.* Alter: *Ianutatis plenus anima foetida.* Tertius Academiae nostrae. *Iam aetatis plenus anima foetidia.* Unde satis colligas verum esse, quod legitur apud Nonium: *Iejunitatis plenus, anima foetida.* Quod Gruterus probat, tum ob rotunditatem numerorum, tum quod versu sequenti senectutis iterum fiat mentio. Addo aliud argumentum: nempe quod mox ait Demipho: *Quid si igitur, unum factum hoc si censes, te quum aliquem arripiamus.* Nam in omnibus superioribus nullum est verbum, ex quo colligere possit Demipho, Lysimachum censere sive unum sive bonum hoc factum, ut sitarchia navigium Veneris instruatur; nisi illud unum *jejunitatis*. Gronovius.

14. *Senex hircosus.*] Cujacius lib. 11. Observat. cap. 10. existimat *hircosum* eum esse, cui os male oleat. idque hinc etiam probat. Sed docet Laur. Ramirez Hisp. duo vitia diversa notari in hoc sene: quod illi anima foetida sit, & quod graviter oleant axillae. quem vide comment. ad lib. 3. Epigr. Martial.

DE. Quid si igitur (unum factum hoc si censes) coquum
Aliquem arripiamus, prandium qui percoquat
Apud te hîc usque ad vesperum? LY. hem istuc censeo,
Nunc tu sapienter loquere atque amatorie.
DE. Quid stamus? quin ergo imus, atque obsonium
Curamus, pulchre ut simus? LY. equidem te sequor.
Atque hercle invenies tu locum illi, si sapis.
Nullum hercle, præter hunc diem, illa apud me erit:
Metuo ego uxorem, cras si rure redierit,
Ne illam hîc offendat. DE. res parata est, sequere me.

17. *Factum hoc si censes.*] Nihil mutandum in hoc versu censeo. Nam *factum hoc si censes* positum videtur, pro si faciundum hoc censes. Si scriptum esset *factum hoc si bonum censes*, nemo negaret Latine dictum. Simpliciter dictum æque rectum est, *factum hoc si censes*, vel etiam potius, *facto hoc si censes*, id est, hoc censes esse facto, id est, faciendum. Sic *accepto facere, accepto ferre*, quod etiam dicitur acceptum facere, & acceptum ferre. Reliquæ conjecturæ doctorum non placent. *Salmas.*

22. *Pulchre ut simus.*] Vide notas Menæchm. act. 3. 2. 20.

ACTUS TERTII SCENA QUARTA.

CHARINUS, EUTYCHUS.

SUmne ego homo miser, qui nusquam bene queo quiescere?
Si domi sum, foris est animus: sin foris sum; animus domi est.
Ita mihi in pectore atque in corde facit amor incendium:
Ni oculos lacrimæ defendant, jam ardeat, credo, caput.
Spem teneo, salutem amisi: redeat an non, nescio.
Si opprimit pater, quod dixit; exulatum abiit salus: *Palm.* Si opprimit paternos, vixi.
Sin sodalis, quod promisit, fecit; non abiit salus.
Sed tandem si podagrosis pedibus esset Eutychus,
Jam à portu rediisse potuit, id illi vitium maxumum'st
Quod nimis tardus est, advorsum mei animi sententiam.
Sed isne est, quem currentem video? ipsus est, ibo obviam.

Divûm

6. *SI opprimit pater.*] Si occupat id facere, quod dixit. Vel sic: si pater me opprimit alienando Pasicompsam, perii. *Lambin.*

22. Quo

Divûm atque hominum quæ spectatrix atque Hera eadem es hominibus,
Spem speratam cum obtulisti hanc mihi; tibi grates ago.
Nunquid restat? eheu disperii! voltus neutiquam hujus placet:
Tristis incedit, pectus ardet: hæreo, quassat caput.
Eutyche. Ev. heu, Charine. Ch. priusquam recipias anhelitum;
Uno verbo eloquere: Ubi ego sum? hìccine an apud mortuos?
Ev. Neque apud mortuos, neque hìc es. Ch. salvos sum, immortalitas
Mihi data est: hìc emit illam: pulchre os sublevit patri.
Impetrabilior qui vivat nullus est. dic, obsecro: *Lamb.* impenetrabilior.
Si neque hìc, neque Acherunti sum, ubi sum? Ev. nusquam gentium.
Ch. Disperii! illæc interemit me modo oratio.
ODIOSA EST ORATIO, cum rem agas, longinquom loqui. *Acid.* cum rem aveas.
Quicquid est, ad capita rerum perveni. Ev. primum omnium
Periimus. Ch. quin tu illud potius nuncias, quod nescio.
Ev. Mulier alienata est abs te. Ch. Eutyche, capital facis.
Ev. Qui? Ch. quia æqualem & sodalem civem liberum enicas.
Ev. Ne dii sirint. Ch. demisisti gladium in jugulum: jam cadam.

Ev. Quæ-

12. *Quâ spectatrix, &c.*] *Fortuna* ab antiquis censebatur *Spectatrix* atque *Hera hominum.* Inde illud Ennii apud Cic. 1. Off.

Vosne velit an me regnare Hera.

Atque hanc *Heram*, quam & *δέσποιναν* Græci vocant, tradit Pausan. in Arcadicis, apud eas gentes maximo honori fuisse. Ptolomæus autem fortunæ patrem *Heram* appellavit: Catullus deos omnes, *Heros*, Carm. 64.

Hostia cœlestes pacificasset Heros.

Ibidem:

Quem temere in vitiis suscipiatur Herus.

Turneb. *Atque hera eadem es hominibus.*] Forte: *omnibus*. Scriverius.

15. *Pectus ardet.*] Verba sunt inconstantis & pæne amentis exspectatione adolescentis. Itaque cum videret tristem advenire Eutychum, *pectus ardet*, ait: hoc est, discrucior animi maximo angore. Nam in summo dolore hanc formulam usitatam docet Cicero, his Poëtæ verbis; *Nunc demum mi animus ardet.* quibus è contrario respondere censet illa gestientis lætitia, *Tanta lætitia auctus sum, ut mihi non constem.* J. Gul.

20. *Impetrabilior.*] V. N. extremo Mostellar.

23. *Cum rem agas.*] Nihil mutandum, Hoc vult, Odiosa est oratio multa verba profundere, ubi ad rem veniendum est. Sequentia; *Quicquid est, ad capita rerum perveni*; hanc mentem esse, satis ostendunt. Boxhorn.

24. *Ad capita rerum perveni.*] Dic summatim. L.

Ev. Quæſo, hercle, animum ne deſponde. Ch. nullus eſt,
quem deſpondeam.
Loquere porro aliam malam rem, quoi eſt empta? Ev. neſcio.
Jam addicta, atque abducta erat, cum ad portum venio.
Ch. væ mihi.
Montes tu quidem mali in me ardentes jamdudum jacis.
Perge, excrucia carnufex, quandoquidem occœpiſti ſemel.
Ev. Nec tibi iſtuc magis dividiæ eſt, quam mihi hodie fuit.
Ch. Dic, quis emit? Ev. neſcio hercle. Ch. hem, iſtuccine
eſt operam dare
Bonum ſodalem? Ev. quid me facere vis? Ch. idem quod
me vides,
Ut pereas quin percontatu's, hominis quæ facies foret,
Qui illam emiſſet: eo ſi pacto poſſet indagarier
Mulier? Ev. heu me miſerum! Ch. flere omitte, iſtuc quod
nunc agis.
Ev. Quid ego feci? Ch. perdidiſti me & fidem mecum tuam.
Ev. Dii ſciunt, culpam meam iſtanc non eſſe ullam. Ch. euge,
papæ!
Deos abſentes teſtes memoras: qui ego iſtuc credam tibi?
Ev. Quin tibi in manu eſt, quod credas: ego quod dicam, id
mihi meâ in manu eſt.
Ch. De iſtâc re argutus es, ut par pari reſpondeas:
Ad mandata claudus, cæcus, mutus, mancus, debilis.
Promittebas te os ſublinere meo patri. egomet credidi

Homi-

30. *Loquere porro aliam malam rem.*] Aulul. 3. 5. *Et illa malam rem metuent, quam metuunt magis.* Moſtell. 3. 2. *Res parata eſt mala in veſperum huic ſeni.* Menæch. 3. 2. *An tibi malam rem vis pro maledictis dari poſtea?* Abeat igitur in malam rem correctio: *Loquere porro: abeam in malam rem.* Nam & alibi *mala res* dicitur, non tantum in formula, *abi in malam rem.* Gronovius.

31. *Iam addicta atque abducta erat.*] Non tantum damnati in judicio, ſed etiam venales addicuntur primum in emptione; deinde abducuntur. V. N. Pæn. 3. 3.

32. *Montes tu quidem mali.*] Videtur alluſum ad genus tormenti; cum ferventi pice inſtillata corpora hominum urebantur. Lucret.

Verbera, carnifices, robur, pix, lamina, teda:

Vid. Plaut. Capt. 3. 4. Vel alluſum eſt ad tedas ardentes: de quo cruciatu Euſebius, ut notat Dalech. ad Plin. lib. 14. 20. V. N. Moſtellar. 2. 1. & Brod. Miſcell. l. 2. 10.

39. *Iſtuc quod nunc agis.*] Scil. age, ut ſis miſer.

43. *Quin tibi in manu eſt.*] Quia licet tibi credere, quod libet. T.

47. La-

mini docto rem mandare, is lapidi mando maxumo.
Quid ego facerem? CH. quid tu faceres? men' rogas? requireres,
gitares, quis esset, aut unde esset, quâ prosapiâ.
visne esset, an peregrinus. Ev. civem esse ajebant Atticum.
:. Ubi habitaret, invenires saltem, si nomen nequis.
. Nemo ajebat scire. CH. at saltem hominis faciem exquireres.
. Feci. CH. quâ formâ esse ajebant? Ev. ego dicam tibi:
num, varum, ventriosum, bucculentum, breviculum,
nigris oculis, oblongis malis, pansam aliquantulum.
I. Non hominem mihi, sed thesaurum nescio quem memoras mali.
nquid est, quod dicas aliud de illo. Ev. tantum, quod sciam.
I. Edepol næ ille oblongis malis dedit mihi magnum malum.
on possum durare, certum est exulatum hinc ire me.
d quam capiam civitatem, cogito potissumum:
egara, Eretriam, Corinthum, Chalcidem, Cretam, Cyprum,
cyonem, Gnidum, Zacynthum, Lesbiam, Bœotiam.
. Cur istuc cœptas consilium? CH. quia enim me afflictat amor.
. Quid tu ais? quid, cum illuc, quo nunc ire paritas, veneris?
ibi amare forte occipias, atque item ejus sit inopia,
n inde porro aufugies? deinde item illinc, si item evenerit:
uis modus tibi exilio tandem eveniet? qui finis fugæ?
iæ patria aut domus tibi stabilis esse poterit? dic mihi.
do, si hac urbe abis, amorem te hic relicturum putas?
d forte ita sat animo acceptum est: id pro certo si habes:
anto te satiu'st rus aliquo abire, ibi esse, ibi vivere:

Adeo

apidi, mando max.] Id est, ho-
lidissimo. *T.*
Pansam.] Plinius lib. 11. cap. 45.
ait qui πλαῦτες & latipes est.
Papiæ; *Pansum, apertum, pate-*
extensum, à pando. *Boxh.*
Thesaurum nescio quem mali.] No-
Thesaurus etiam pessima rei copia
let. Sic Euripides Ione: θησαυ-
ἀν dixit. *T.*

61. *Eretria.*] Thessaliæ urbs. V. N.
Persa. 2. 3. *Chalcidem.*] *Chalcis*, urbs
Eubœæ insulæ præcipua.
62. *Sicyonem.*] *Sicyon*, Sicyoniæ
regionis in Peloponneso urbs. *Gni-*
dum.] *Cnidus*, sive *Gnidus* Asiæ oppidum in Doride regione est. Est & insula Rhodi. *Zacynthum.*] insula maris Ionii.

Adeo dum illius te cupiditas atque amor missum facit?
CH. Jam dixisti. EV, dixi. CH. frustra dixti. hoc mihi certissumum est.
Eo domum, patrem atque matrem ut meos salutem: postea
Clam patrem patriâ hâc effugiam, aut aliquid capiam consilii.
EV. Ut corripuit se repente, atque abiit? heu misero mihi!
Si ille abierit, meâ factum omnes dicent esse ignaviâ.
Certum est præconum jubere jam quantum est conducier, (I. Gul. præconum.)
Qui illam investigent, qui inveniant. post ad Prætorem ilico
Ibo, orabo ut conquisitores det mihi in vicis omnibus:
Nam mihi nihil relicti quicquam aliud jam esse intellego.

78. *Præconum jubere, &c.*] Stat sententia, quotquot sunt præcones, συνάγεσθαι & in unum cogi. Ad conquirendas autem res amissas etiam præconibus olim utebantur. *Pretium* autem *indicii* Græcis Ὕρετρον dicitur. immo *Indicium* ipsum pro præmio quod indicibus datur, Petronius dixit. sicuti Cic. ad Attic. *nuntium* & *euangelium* dixit præmium nuntii & euangelii. *Brisson.*

ACTUS QUARTI SCENA PRIMA.

DORIPPA, SYRA.

QUoniam à viro ad me rus advenit nuncius,
Rus non iturum, feci ego ingenium meum,
Reveni, ut illum persequar, qui me fugit.
Sed anum non video consequi nostram Syram,
Atque eccam incedit tandem, quin is ocius?
SY. Nequeo mecastor, tantum hoc oneris est, quod fero,
DO. Quid oneris? SY. annos octoginta & quatuor:
Et eodem accedit servitus, sudor, sitis:
Simul hæc, quæ porto, deprimunt. DO. aliquid cedo
Quî hanc vicini nostri aram augeam, Syra.
SY. Da sane hanc virgam lauri. DO. abi jam tu intro, SY. eo.
DO. Apollo, quæso te, ut des pacem propitius;

Salu-

2. F*Eci ego ingenium meum.*] Morem gessi ingenio meo. *Lambin.*

6. *Tantum oneris.*] V. N. Menæchm. act. 5. 2.

11. *Da sane.*] Id est, in aram impone.

12. *Apollo.*] Προστατήριος Apollo, vel ἀγυιεὺς significatur: cujus statuam consecratam ante ædes ponebant. *Turn.* V. tamen N. Bacch. act. 2. scena 1. vs. 3.

24. Tuam

Salutem & sanitatem nostræ familiæ,
Meoque ut parcas gnato pace propitius.
SY. Disperii, perii, misera, væ miseræ mihi!
DO. Satin' tu sana es obsecro? quid ejulas?
SY. Dorripa mea, Dorripa! DO. quid clamas, obsecro?
SY. Nescio quæ est mulier intus hic in ædibus.
DO. Quid mulier? SY. mulier meretrix.
DO. veron' serio? *Add.* DO. veron' SY. serio. Nim,
SY. Nimium scis sapere, ruri quæ non manseris:
Quamvis insipiens poterat persentiscere
Illam esse amicam tui viri bellissumi.
DO. Credo mecastor. SY. i hâc mecum, ut videas simul
Tuam Alcumenam pellicem, Juno mea.
DO. Ecastor vero istuc eo quantum potest.

24. *Tuam Alcumenam pellicem.*] Ut Alcumena Amphitruonis uxor, cum qua rem habuit Juppiter, Junonis fuit pellex; sic hæc Pasicompsa pellex est Dorippæ. Arnobius lib. 4. *An uxore contentus haud sua, concubinis pellicibus atque amiculis delectatur?* Sed *Pellex* apud antiquos significavit concubinam, quam Græci παλλακὴν vocant, ut JCti annotarunt, D. De verbor. signif. l. 144. & sic Justinus dixit *Cyri pellicem*: Curtius, *regis pellicem*, de Alexandro. *Popm.*

ACTUS QUARTI SCENA SECUNDA.

LYSIMACHUS.

PArum ne est malæ rei, quod amat Demipho,
Ni sumptuosus insuper etiam siet?
Decem vocasset si ad cœnam summos viros?
Nimium obsonavit, sed coquos, quasi in mari
Solet hortator remiges hortarier,
Ita hortabatur, egomet conduxi coquom.
Sed eum demiror non venire ut jusseram.
Sed qui hinc nam à nobis exit? aperitur foris.

5. *Hortator.*] Κελευστής. V. N. Asin. act. 3. 1.

ACTUS QUARTI SCENA TERTIA.

DORIPPA, LYSIMACHUS.

MIſerior mulier, me nec fiet, ne fuit,
Tali viro quæ nupſerim. heu miſeræ mihi?
Hem, quoi te, & tu quæ habeas, commendas viro!
Hem, quoi decem talenta dotis detuli,
Hæc ut viderem, ut ferrem has contumelias!
LY. Perii hercle! rure jam rediit uxor mea:
Vidiſſe eam credo mulierem in ædibus.
Sed quæ loquatur, exaudire hinc non queo.
Accedam propius. DO. væ miſeræ mihi! LY. immo mihi.
DO. Diſperii! LY. ego quidem hercle oppido perii miſer!
Vidit ut. omnes te Demipho Dî perduint.
DO. Pol hoc eſt ire quod rus meus vir noluit.
LY. Quid nunc ego faciam niſi ut adeam, atque alloquar?
Jubet ſalvere ſuus vir uxorem ſuam.
Urbani fiunt ruſtici. DO. pudicius
Faciunt illi quam qui non fiunt ruſtici.
LY. Num quid delinquunt ruſtici? DO. ecaſtor minus
Quam urbani, & multo minus mali quærunt ſibi.
LY. Quid autem urbani deliquerunt? dic mihi.
DO. Quoia illa mulier intus eſt. LY. vidiſtine eam?
DO. Vidi. LY. quoia ea ſit, rogitas? DO. reſciſcam tamen:
Cupio hercle ſcire: ſed tu me tentas ſciens.

LY. Vin'

10. QVia illa mulier,] Docti certatim *Cuja illa* vel *Quoia illa*. Et merito. Sed non docti eſt addere *Cuja* pro *Cujas*. Nunquam enim dixerunt *Cujus* pro *Cujas*: ſed *cuja* eſt cujus hominis vel viri: *cujas*, unde oriunda, cujus patriæ. *Gronovius*.

14. *Iubet ſalvere ſuus vir uxorem ſuam.*] Hunc dicendi modum temere nimis, *inuſitatum* appellarunt: quum etiam *Plautus qui Romana lingua lex quadam fuit*; etiam *Terentius, qui veteris novique Latii lima quadam habitus eſt*, ita & ſcripſerint, & ſcripta totius urbis judicio approbarint. Cicero pro Sylla, *Sylla, ſi ſibi ſuus pudor & dignitas non prodeſſet, nullum auxilium requiſibit*. Scalig.

15. *Urbani fiunt ruſtici.* Dependent hæc à geſtu. Lyſimachus uxorem ſuam comiter ſalutaverat, *Iubet ſalvere ſuus vir uxorem ſuam*. Dorippa uxor irata, ac iccirco muta & immota, ut ſtipes, comiter ſalutata marito ſalutem non reddiderat. Ergo maritus addit: *Urbani fiunt ruſtici*. Qui urbe relicta rus ſæpe eunt, ex urbanis fiunt ruſtici, ruſticos mores pro urbanis induunt. Hæc vera eſt hujus loci ſententia. *Boxhorn*.

21. DO. *Reſciſcam tamen.*] Non putem aliquid hic mutandum, aut tranſponendas perſonas eſſe. Lyſimachus rogando roganti reſponderat, quaſi neſciret, cuja eſſet ea mulier, quæ erat intus: Reſpondet Dorippa; Se nihilominus id cogni-

turam;

Ly. Vin' dicam quoia est? illa, illa. edepol! væ mihi,
Nescio quid dicam. Do. hæres? Ly. haud vidi magis.
Do. Quin dicis? Ly. quin, si liceat. Do. dictum opportuit.
Ly. Non possum, ita instas: urges quasi pro noxio.
Do. Scio, innoxius. Ly. audacter quamvis dicito.
Do. Dic igitur. Ly. ego dicam. Do. atqui dicundum est tamen.
Ly. Illa est. num etiam vis nomen dicam? Do. nihil agis.
Manifesto teneo, in noxiâ es. Ly. qua noxiâ?
Ista quidem illa est. Do. quæ illa est? Ly. illa. Do. jo-
hia! *Dousa*, io, alla!
Ly. Jam si nihil usus esset, jam non dicerem.
Do. Non tu scis quæ sit illa? Ly. immo etiam scio:
De istac sum judex captus. Do. judex? jam scio:
Hac tu in consilium istam advocavisti tibi.
Ly. Immo sic sequestro mihi data est. Do. intellego.
Ly. Nihil hercle istius quicquam est. Do. numero purgitas.
Ly. Nimium negotii reperi. enim vero hæreo.

uram; id velle scire; à sciente marito se tentari. Neque obstat quod fœmina per Herculem juret, contra morem. Est enim sermo perturbatæ, à qua receptæ loquendi leges non observantur. *Boxhorn.*

32. *Jam non dicerem.*] Recte hic se habet vulgata lectio. Turbata hominis est oratio ac nescientis quid velit dicere. Cum toties diceret, *illa*, & urgeret uxor, ut nomen mulieris vellet dicere, cum in manifesto teneretur crimine, aliena dicit, & quæ nullum plane significatum habeant. Cum enim videatur velle hoc dicere, si nihil usus esset, se nomen illius posse edere. Ita enim sæpe nobis usu venit, ut aliud agentibus succurrant, quæ in memoriam non veniunt sedulo ea quærentibus. Cum igitur hoc vellet dicere, *si nihil usus esset, jam dicerem*, pro eo præter expectatum dixit, jam non dicerem. Quia sane non erat mens ejus nec voluntas, ut nomen ejus mulieris uxori suæ indicaret. Talia multa ὀξύμωρα reperiuntur in Comicis, & in Plauto præcipue. *Salmas.*

35. *In consilium istam advocasti tibi.*] Facete scriptum ex consuetudine antiqua. Nam qui judex olim captus vel datus erat, is sibi qui in consilio essent, amicos advocabat: ut verius & melius de re cognosceret & judicaret (*Vide Cic. Verr.* 4.) iique subselliis iisdem considebant, ut & in Tribunali, qui à magistratibus advocabantur. *Cicer.* 1. de Orat. Est autem hic sermo irrisionis amaræ plenus. *Turnebus.*

36. *Sic sequestro mihi data est.*] *Sequester* dicitur, apud quem plures rem, de qua controversia est, deponunt. Græcis ὁ μέσος & μεσέγγυος, id est, *interventor*. Vocabulum à *sequendo* factum est: quod ejus, qui electus sit, utraque pars fidem sequatur. Sed quod apud *sequestrum* depositum erat, *sequestro positum* per adverbium dicebant. Hinc etiam liquet, Homines quoque apud sequestres deponi potuisse; sed & Judicibus olim datos fuisse. Quæ autem res mobilis apud sequestrem non posita fuerit, eam in æde sive fano custoditam esse. *Ravardus.*

37. *Numero purgitas.*] *Numero purgitas* rectum est. Qui nimis cito se purgare conantur, eo ipso se videntur accusare. *Numero* id significare, neminem qui Plautum modo legerit, potest latere. *Salmasius.*

ACTUS QUARTI SCENA QUARTA.

COCUS, LYSIMACHUS, DORIPPA, SYRA.

Agite, ite actutum. nam mihi amatori ſeni
Coquenda'ſt cœna: atque *equidem* cum recogito,
Nobis coquenda eſt, non *quoi conducti* ſumus,
Nam QUI AMAT, QUOD AMAT, ſi id habet, id habet pro cibo:
Videre, amplecti, oſculari, alloqui.
Sed nos confido onuſtos redituros domum.
Ite hac. ſed eccum qui nos conduxit, ſenex.
Ly. Ecce autem, perii! coquus adeſt. Co. advenimus.
Ly. Abi. Co. quid? abeam? Ly. ſt, abi. Co. abeamne? Ly. abi.
Co. Non eſtis cœnaturi? Ly. jam ſaturi ſumus.
Sed interii! Do. quid ais tu? etiamne hæc illi tibi
Juſſerunt ferri, quos inter judex datus?
Co. Hæccine tua eſt amica, quam dudum mihi
Te amare dixti, cum obſonabas? Ly. non taces?
Co. Satis ſcitum filum mulieris: virum hercle avet.
Ly. Abin' dierectus? Co. haud mala eſt. Ly. at tu malus.
Co. Scitam hercle opinor ſatis concubinam hanc. Ly. non abis?
Non ego ſum, qui te dudum conduxi. Co. quid eſt?
Immo hercle tu iſtuc ipſus. Ly. væ miſero mihi?
Co. Nem-

Acid. ſ. interii!

4. *Nam qui amat.*] Vere & ſcite nimis amantium ſententias exprimit hæc ſententia. Et rara dicendi Venus eſt, *habere pro cibo*; qua uſus eſt & alibi: *Qui pro cibo habeas te verberari.* Douz.

6. *Onuſtos.*] Saturos, probe ſaburratos.

15. *Filum mulieris.*] Pro forma mulieris hoc loco dixit Plautus; nam *filum* idem omnino eſt quod *lineamentum*, Græcis χαρακτὴρ, περιγραφὴ εἴδους. Lucret. lib. 2.

Debent nimirum non omnibus omnia prorſus
Eſſe pari filo, ſimilique affecta figura.

Inde *filo pares*, vel *filopares* quæ pari *filo* ſimilique figura ſunt affectæ. *Salmaſius.*

Virum hercle avet.] *Virum hercle amet* habent libri. Pro quo recte à Gulielmio repoſitum; *virum hercle avet. Amet* ſcriptum fuit pro *Abet*, ut iſtæ duæ litteræ invicem ſæpe permutantur. Nam & *Maſcanda* & *Baſcanda*, pro eodem in Gloſſ. veteribus reperitur. *Abet* autem pro amet. *Scitum*, inquit, *filum mulieris*, & quæ virum quærere videtur & *avere.*

Quæ rubet ac pallet, quæ tot ſuſpiria ducit

Pectore,

Co. Nempe uxor ruri est tua, quam dudum dixeras
Te odisse æque atque angueis. Ly. egon' istuc dixi tibi?
Co. Mihi quidem hercle. Ly. ita me amabit Juppiter,
Uxor, ut ego illud nunquam dixi. Do. etiam negas?
Co. Non te odisse ajebat, uxorem verum suam.
Do. Palam istæc fiunt, te me odisse. Ly. quin nego.
Co. Et uxorem suam ruri esse ajebat. Ly. hæc ea est.
Quid mihi molestus? Co. quia me non novisse ais.
Ni metuis tu istanc. Ly. sapio: nam mihi unica est.
Co. Vin' me experiri? Ly. nolo. Co. mercedem cedo.
Ly. Cras petito, dabitur. nunc abi. Do. heu miseræ mihi!
Ly. Nunc ego verum illud verbum esse experior vetus:
ALIQUID MALI esse propter vicinum malum.
Co. Cur hic astamus? quin abimus? incommodi
Si quid tibi evenit, id non est culpa mea.
Ly. Quin me eradicas miserum. Co. scio jam quid velis,
Nempe hinc me abire vis. Ly. volo, inquam. Co. abibitur,
Drachmam dato. Ly. dabitur. Co. dari ergo sis jube.
Dari potest interea dum illi ponunt. Ly. quin abis?
Potin' ut molestus ne sis? Co. agite, apponite
Obsonium istuc ante pedes illi seni.
Hæc vasa aut mox, aut cras jubebo abs te peti:
Sequimini. Ly. fortasse te illum mirari coquom,

Quod

Pectore, quid credas hanc sibi velle? virum.
De juvenibus etiam nimis comptis & in muliebrem modum ornatis dicebant, *hæc virum quærunt*. De scita muliere ac formosa tanto magis id dixeris. *Salmasius*. Sed quum *avet* atque *amat* idem hic significent, hoc potius retinendum, quia proxime accedat ad libros, quam illud reponendum videri decernunt. Quasi illud non accedat, quum codex alter, *amet*, alter *avet* habeat. Præterea Gulielmius & Salmasius sciebant, *avere virum* & *amare virum* nec hic nec alibi idem significare. Nam quæ dicitur *amare virum*, certum aliquem habet propositum, in quo amor ejus fixus sit: at *avere virum*, est, quærere, venari, captare incertum. *Gronov.*

28. *Ni metuis tu istanc.*] Ita vett. edd. & MSS. Cam. *Ni metuis tu istanc?* id est, *ne metuis*, pro *metuisne?* Meurs.

29. *Vin' me experiri?* Emendatur argute à Palmer. *expediri*, sed non vere. *Experimur mercenarios*, cum eorum opera utimur. supra, hac Fabula: *opera licet Experiri:* & hoc rogat Cocus, velitne operam suam experiri in percoquendo prandio Lysimachus. cum abnueret ille: at tu, inquit, mercedem cedo, quæ conducto debetur. *I. Gul.*

34. *Id non est culpa mea.*] Sic ambo MSS. & noster Lugdunensis. Recentiores τὸ *id* deleverant. Sed scribendum: *Si quid tibi evenit, at non est culpa mea.* Sic Captiv. 3. 5. 26. Vide ad Livium 24. 37. *Gronovius.*

38. *Dum illi ponunt.*] Discipuli obsonium.

46. Scor-

Quod venit, atque hæc attulit. dicam quid est.
Do. Non miror, si quid damni facis, aut flagitii,
Nec pol ego patiar, sic me nuptam tam male.
Measque in ædes sic scorta obductarier.
Syra, i, rogato meum patrem verbis meis,
Ut veniat ad me jam simul tecum. Sy. eo.
Ly. Nescis, negotii quid sit, uxor, obsecro?
Conceptis verbis jam jusjurandum dabo,
Me nunquam quicquam cum illa. jamne abiit Syra?
Perii hercle! ecce autem hæc abiit. væ misero mihi!
At te vicine, Dii Deæque perduint,
Tuâ cum amicâ cumque amationibus.
Suspicione implevit me indignissume:
Concivit hostes: domi uxor est accerruma,
Ibo ad forum, atque Demiphoni hæc eloquar,
Me istanc capillo protracturum esse in viam,
Nisi hinc abducit, quo volt, ex hisce ædibus.
Uxor, heus uxor, quanquam tu irata es mihi,
Jubeas, si sapias, hæc intro *hinc* auferrier:
Eadem licebit mox cœnare rectius.

46 *Scorta obductarier.*] In conspectum duci. Lucanus: *tenebra obduxêre oculos*. Cic. *Cicatricem Reip. jam obductam refricare*.

56. *Concivit.*] Concitavit mil stes.

62. *Eadem.*] Scil. opera, vi lautius. *T.*

ACTUS QUARTI SCENA QUINTA.

SYRA, EUTICHUS.

HEra quo me misit ad patrem, non est domi:
Rus abiisse ajebant. nunc demum renuncio.
Ev. Defessus sum urbem totam pervenarier,
Nihil investigo quicquam de illa muliere.
Sed mater rure rediit, nam video Syram
Astare ante ædeis, Syra. Sy. quis est, qui me vocat?
Ev. Herus atque alumnus tuus sum. Sy. salve, alumne.
Ev. Jam mater rure rediit? responde mihi.

Sy

7. ALumnus.] *Alumnum* in Lat. lingua ἀντὶ τοῦ τροφοῦ pariter & τροφίμου sumi, hoc est, active & p tam pro eo qui alit, quam qui alitu

Sy. Sua quidem salute ac familiæ maxuma.
Ev. Quid istuc negotii est? Sy. tuus pater bellissumus
Amicam adduxit intro in ædeis. Ev. quomodo?
Sy. Adveniens mater rure eam offendit domi.
Ev. Pol haud censebam istarum esse operarum patrem.
Etiam nunc mulier intu'st? Sy. etiam. Ev. sequere me.

Hisce vett. Editiones continuo ista attexunt:

Quid? Peristratam hic Demiphonis contuor?
Gradus grandit, emittit oculos, circumfert se, obstipat verticem.
Asservabo hinc rerum quid gerat. magnum est, quicquid quæritat.

Vallam & subsequas ejus, clariss. auctoribus Nonio, Capro, Isidoro, & exemplis docuit *I. Gruq.* ad Horat. 3. Od. 18. 3. *Sua quidem salute.*] Cato: *Si quid bona salute usus venerit, benigne defendent.* *Bona salute*, putem verbum esse, quo bonam valetudinem & salutem ominabantur, contrariaque deprecabantur. Ita ergo fuerit, *bona salute*, tanquam *salute propitia*. Turneb.

Quam SCENAM statim excipiunt duæ aliæ.

PERISTRATA, SYRA, LYCISSA.

DIva Astarte hominum deorumque vis, vita, salus: rursus eadem quæ est,
Pernicies, mors, interitus, mare, tellus, cœlum, sidera.
Jovis quæcumque templa colimus, ejus ducuntur nutu, illi obtemperant.
Eam spectant: quod illi displicet, facile excludunt cæteri.
Quicquid complacitum, id sequontur, quæ vivont omnia, atque sentiunt.
Alios enicat, extinguit, alios suo lacte fovet, atque erigit: sed quos enicat,
Hi vivont, & sapiunt: quos properat alere, ac erigere,
Hi quidem confestim pereunt, atque male sapiunt miseri.
Jacent benevolentes, odiosi humum mordent, caput reptant,
Fremunt, perstrepuntque: cumque putant vivere, tunc ruunt maxume,
Tunc, tunc student persequi, labant juvenes, itidem rapiuntur senes.
Illi se amant: quod amant, amatum volunt, atque cognitum.
Illi vero si amare eâ ætate occœperunt, multo insaniunt acrius.
Verum si non amant, oderunt, molesti itidem, atque difficiles;

Garru-

Garruli, osores, infensi, iracundi, sibi suisque invidi.
Quod in se olim admisere turpiter, id si fiat modestius,
Nec tolerant, ut æquom est patres: sed clamant, indecenter obstrepunt.
Sy. Quantum intelligo, & hanc male habet Demipho. Pe. id verum.
Amat filius & perit, id quom rescivit pater, insanit vehementius:
Quæ istæc intemperies? abegit vir meus olim ipse ad mercatum Rhodum filium:
Nunc ut fert Acanthio, ipse sibimet faciet exilium.
O iniquom patrem, ô infortunatum filium, quo te recipies?
Ubi matrem relinques? sola degam? filium amittam? non patiar.
Vendidit pater? ubi ubi erit inventa, mater redimet.
Dic tu Lycissa, num in hanc viciniam adductam autumant?
Ly. In hanc opinor: in amici senis quojusdam ædeis: Pe. hic, præter Lysimachum,
Nullus quem sciam. Sy. Lysimachum nominant.
Mirum ni senes vicini in unum nidum conspiraverint.
Pe. Dorippam ejus uxorem conveniam. Ly. quid, convenias? non eam vides?
Pe. Video equidem: auscultemus. nescio quid secum iracunda mussitat.

DORIPPA, SYRA, LYCISSA, PERISTRATA.

Syra non redit, quam accersitum patrem jamdiu est quod miseram:
Tarda nimium aut lapis obriguit, aut angue demorsa efflavit turgida,
Sy. Nulla sum, adest hera, me quærit. Do. domi manere nequeo:
Bellulam istanc pellicem mei non patiuntur oculi. exclusissem foras,
At me meus continuit Eutychus. sed omnino quod fert non creduam.
Ly. Audin' hera? Pe. audio: sine pergat. Ly. sino. Do. amici inquit senis
Gratiâ huc ad nos venisse. habet venalem, amanti dum detrahat filio
Hæc quidem aut viri aut gnati fallacia: dissident sententiæ.
Sequestro vir ait datam: eandem vero venalem dicit filius.
Sy. Ibo de improviso obviam, ne cessasse intelligat. Do. istæc filio.
Non credam: qui obsequitur patri: huic vero ut mero cuculo,
Id certum est mentiri ampliter: equidem coquo creduam.
Eccam Syram: ut currit venefica. Syra! Sy. quis me vocat?
Do. Malum quod di tibi danunt. Sy. hera si sapis, hoc potius
Tuæ pellici, & marito dato. Do. istuc dictum tibi non amplius irascor.
Sed ubi pater? quid cessat? an hominem podagra impedit?
Sy. nec podagricus nec articularius est, quem rus ducunt pedes,
Do. Non domi? Sy. non. Do. ubi? Sy. ruri esse autumant.
Atque nunquid redeat incertum hodie: cum villico rationis satis.
Do. Omnia mihi hodie eveniunt præter sententiam. non vivam vesperi,

Nisi

Nisi illanc à me scelestam abigam: eo domum. Ly. hera abit.
Pe. Hem, abit? compella. Ly. Dorippa, Dorippa. Do. quid molestiæ
Hoc est? quis me revocat? Pe. non sum molesta: sed benevolens,
Amica te compellat tua Peristrata: mane quæso.
Do. Hem Peristrata, te pol non noram: mala bilis cruciat
Me atque exagitat. Pe. istuc volo, quæso, ne neges,
Te audivi modo: dic mihi, quæ te nunc habet solicitudo?
Do. Peristrata, sic di tibi unicum gnatum sospitent, da mihi benignius operam,
Nulla dari mihi poterit melius: par est ætas: una crevimus,
Pares ætate habemus viros: nulli colloquor lubentius.
Sollicitor merito quidem, quid tibi animi esse nunc posset,
Si amicam hâc ætate ante oculos tuus adduxerit Demipho?
Pe. Adduxit? Do. factum. Pe. domi est? Do. domi: immo coqui
Conducti; parabatur convivium, ni meus disturbasset adventus omnia.
Senem miserum Venus & Cupido alieno satis vexant tempore.
Pe. Sed ista levia sunt, Dorippa. utinam non ego essem miserior!
Do. Levia? Pe. levia quidem. Do. quæ pejora tibi tuus faceret?
Pe. Immo pejoribus pejora. Do. quæ istæ sunt? quæso loquere:
Ut tu mihi, ego tibi, quæ facto opus sunt demus consilium.
Vetus id dictum est, Feliciter is sapit, qui periculo alieno sapit.
Pe. Unicus mihi, Dorippa, est gnatus: scis? Do. scio. Pe. hunc pater
Olim à se extrusit Rhodum. Do. quare? Pe. quoniam amaret.
Do. Ob id ipsum? Pe. id quidem nunc quoque, quom ancillam domum
Adduxisset, hanc rescifcens pater produxit, venalem præbuit.
Do. Atat novi: verum dixerat filius: ego mariti amicam putabam mei.
Quoidata est? Pe. seni quoidam in hâc amico viciniâ.
Credo hic alium, præter tuum, amicum habere neminem.
Do. Ea quidem est. quid filius? Pe. urbem hanc se deserturum autumat.
Do. In portû res est. quid si invenerit? Pe. mansurum credito.
Do. Præter spem salvæ sumus, ne dubita: apud me ea est.
Pe. Apud te? ea erat opinor, de quâ loqui te audivi modo.
Do. Ea. Pe. ô factum bene. merito te amo, restituisti filium.
Fac videam. Do. eamus intro. Pe. eamus. Lycissa ades,
Acanthioni hæc nuncia: ego ad Dorippam huc devortam.

Actus Quarti Scena Sexta.

SYRA.

Ecastor lege durâ vivunt mulieres,
Multoque iniquiore miseræ, quam viri.
Nam si vir scortum duxit clam uxorem suam,
Id si rescivit uxor, impune est viro.

Uxor

Uxor viro si clam domo egressa est foras,
Viro fit caussa, exigitur matrimonio.
Utinam lex esset eadem, quæ uxori est, viro!
Nam UXOR CONTENTA EST, quæ bona est uno viro,
Qui minus vir unâ uxore contentus siet?
Ecastor, faxim, si itidem plectantur viri,
Si quis clam uxorem duxerit scortum suam,
Ut illæ exiguntur, quæ in se culpam commerent;
Plures viri sint vidui, quam nunc mulieres.

6. E*Xigitur matrimonio.*] Facile indúcor, antiquitus repudiatutos conjuges adjecisse caussam: ideoque assentior Ful. Ursino retinenti. Phil. 2. Cic. *Mimam suas res sibi habere jussit: ex XII. tabulis caussam addidit, exegit.* Et huc respicit hic Syra: item ipsius *Repudii* etymon, quod allegat Festus: *Repudium, Verres ait dictum, quod fit ob rem pudendam.* Si sic eam ipsam rem enunciasse, fit simile vero. *Gruter.*

ACTUS QUINTI SCENA PRIMA.

CHARINUS.

Limen superum inferumque salve, simul autem vale.
Hunc hodie postremum extollo mea domo patria pedem.
Usus, fructus, victus, cultus jam mihi harunc ædium
Interemptu'st, interfectu'st, alienatu'st. occidi!
Dii penates meûm parentum, familiæ Lar pater,
Vobis mando, meûm parentum rem bene ut tutemini.
Ego mihi alios Deos penates persequar, alium Larem,
Aliam urbem, aliam civitatem: ab Atticis abhorreo:
Nam UBI MORES deteriores increbescunt indies,
Ubi, qui amici, qui infideles sint, nequeas pernoscere,
Ubique id eripiatur, animo tuo quod placeat maxume:
Ibi quidem si regnum detur, non est cupita civitas. Sic alter MS. alter cupida.

1. L*Imen superum inferumque salve.*] Limina coli & salutari solita ad instar numinum, vel ostendat solus Deus, *Limentinus* dictus. Tertullianus Barnum quendam & Forculum, & Limentinum Deos conjungit in Scorpiace. Idem lib. de Corona, *Limentinum* à *limine* dictum docet. *Boxhorn.*

12. *Non est cupida civitas.*] Forte melius legatur, *non est cupita civitas.* Retineo tamen *cupida.* Nam voces hujusmodi utramque significationem [illegible] admittunt. Sic *gnarus* & qui novit & qui notus est. *Timidus* qui timet; & qui timetur. *Formidolosus* qui metuit, & qui metuendus est. *Suspiciosus* pro suspecto & pro

pro suspiciente. Ita & *infessus* tam ...siva quam activa notione ponitur. ...sus apud Plautum tam de illo qui ...orat, quam qui ignoratur. In Ru...ne: *Quæ in locis nescius, nescia spe sumus*. Apud Sallustium: *cupidine ignara visendi*, id est, ignota. Talia *ἀντικόνις* reperiuntur apud veteres. *Salmas.* *Ms.* quoque Acad. *cupita*. Gronovius.

ACTUS QUINTI SCENA SECUNDA.

EUTYCHUS, CHARINUS.

DIvûm atque hominum quæ Spectatrix atque Hera eadem es hominibus,
Spem speratam quoniam obtulisti hanc mihi, grates ago:
Ecquis nam Deus est, qui mea nunc lætus lætitia fuat? Ms. alt. fiet, alt. fiet.
Domi erat quod quæritabam. *ibi* sex sodales repperi,
Vitam, Amicitiam, Civitatem, Lætitiam, Ludum, Jocum.
Eorum inventu res *decem* simitu pessimas pessundedi,
Iram, Inimicitiam, Stultitiam, Exitium, Pertinaciam,
Mœrorem, Lacrimas, Exilium, Inopiam, Solitudinem.
Date Dì, quæso, conveniendi mihi ejus celerem copiam.
CH. Apparatus sum, ut videtis: abjicio superbiam.
Egomet mihi comes, calator, equus, agaso, armiger:
Egomet sum mihi imperator, idem egomet mihi obedio:
Egomet mihi fero, quod usu'st. ô CUPIDO QUANTUS ES!
Nam tu quemvis confidentem facile tuis factis facis,
Eundem ex confidente actutum diffidentem denuo.
EV. Cogito, quonam ego illum curram quæritatum. CH. certa re'st.
Me usque quærere illam, quoquo hinc abducta est gentium.
Neque mihi ulla obsistet amnis, neque mons, neque adeo mare; Scal. neque adeo mare. Neq; calor, nec frig.
Nec calor, nec frigus metuo, neque ventum, neque grandinem.

Im-

1. SPectatrix, &c.] Vide notas supra act. 3. sc. 4. vs. 12.

3. *Ecquis nam deus.*] Quisnam Deus est qui ita lætus sit, ita gaudeat, ut ego gaudeo? Pro *fuat*, Palatini codices habent *fiet*. Unde *fiet* hic legi malim. *Boxh.*

10. *Abjicio superbiam.*] Hoc eo dicit, quod eat sine comite, servo, equo & cæteris ad iter necessariis. *Lambin.*

19. *Nec calor.*] Notabam *Calor* hic positum neutro genere, pro *calus*: ut *ador* & *adus*: *decor* & *decus*. nec dubitabam

Imbrem perpetiar, laborem ſufferam, Solem, ſitim;
Non concedam, neque quieſcam uſquam noctu, neque interdius,
Prius profecto, quam aut amicam aut mortem inveſtigavero.
Ev. Neſcio quoja vox ad aurem mihi advolavit. Ch. invoco
Vos Lares viales, ut me bene juvetis. Ev. Juppiter!
Eſtne illic Charinus? Ch. cives bene valete. Ev. ilico.
Sta, Charine. Ch. qui me revocat? Ev. Spes, Salus, Victoria.
Ch. Quid me voltis? Ev. ire tecum. Ch. alium comitem quærite.
Non amittunt hi me comites, qui tenent. Ev. qui ſunt ei?
Ch. Cura, Miſeria, Ægritudo, Lacrimæ, Lamentatio.
Ev. Repudia iſtos comites, atque hoc reſpice, & revortere.
Ch. Si quidem mecum fabulari vis, ſubſequere. Ev. ſta ilico.
Ch. Male facis, properantem qui me commorare. Sol abit.
Ev. Si huc item properes, ut iſtuc properas, facias rectius,
Huc ſecundus ventus nunc eſt, cape modo verſoriam:
Hîc favonius ſerenu'ſt, iſtîc auſter imbricus:

bam quin ad hanc faciem corrigendus apud Nonium locus in *Calor*. inepte enim ibidem legitur *calorem*; cum adducat exempla, quæ utrumque recipiant genus. Sed & Junius Philargyrus ad l. 2. Georg. Virgil. ℣ſ. 349. ita citat hunc verſum:

Neque frigus, neque calor metuo, neque ventum, neque grandinem.

Calor inquit, pro *calorem*: aliter hypermetrus verſus erit. *Gruter.*

21. *Non concedam.*] *Concedere* eſt quieſcendi cauſſa aut conſiſtendi, in locum quempiam ſecedere. Rud. *Paulisper remitte reſtem, dum concedo & conſulo.* Taubmann.

24. *Invoco vos lares viales.*] *Lares Viales*, dii ſunt, qui viæ præſunt, ut ſint θεοὶ ἐνόδιοι: quos invocare ſolent, qui peregre proficiſcuntur, & ad viam ſe accingunt: quo etiam cognomento colebatur Mercurius. *Turneb.* Deos peculiares *ſemitales*, hoc loco, *Lares Viales* vocat Plautus. Eſt & *Bivia* dea Arnobio. Nam in ambiviis & triviis olim carri & ciſia conducebantur, hinc igitur *Semitales dii.* Sed & *Dii Vii* erant. *Scal.* Sed vide mihi Not. Bacc. act. 2. 1. 3.

34. *Vorſoriam.*] *Verſoria* eſt quo velum vertitur; quo nomine *pedem* vocabant. Nam *pedem tenere* in navi dicebatur, qui præerat tendendis, proferendis, vertendiſque velis. Servius *per ſortem diviſi ad officia remigandi, quis proreta eſſet, quis pedem teneret.* Id eſt, quis verſoriam teneret. Inde *facere pedem*, pro navigare: inde & proverbium Græcum, ὑπέρεχν μηθεὶς, τὸ πόδα διώκῃς. *Salmaſ.*

35. *Hic favonius ſerenu'ſt.*] Giſan. ad illud Lucret. lib. 1.

—— Fluctifrago ſuſpenſa in littore veſtes Uveſcunt; eadem diſpanſa in ſole ſereſcunt.

Notat, *ſereſcere*, id eſt, ſiccari, ut recte Nonius: nam *ſerenus* veteribus etiam ſonat *ſiccus*. hinc 1. Georg. *Unde ſerenas Ventus agat nubes*, quas alibi vocat *arida nubila*, id eſt, ſicca. *T.*

Hic facit tranquillitatem, iste omnes fluctus conciet.
Recipe te ad terram, Charine, huc. non ex advorso vides? Mosf. Respice ad dextram.
Nubis ater imberque instat, aspice nunc ad sinistram MS. al. sin. atque dextr. alt. sinistra atque ad dextr. Pas ac vide iis.
* Cœlum ut est splendore plenum, ex advorso vides. MS. tenet.
CH. Religionem illic objecit: recipiam me illuc. Ev. sapis
O Charine, contra pariter fer gradum, & confer pedem,
Porrige brachium, prehende. jam tenes? CH. teneo. Ev. tene.
Quo nunc ibas? CH. exulatum. Ev. quid ibi facere vis? CH. quod miser. MSS. al. hui. unde Gr. ει.
Ev. Ne pave, restituam jam ego te in gaudia, antequam is. CH. eo.
Ev. Maxume quod vis audire, id audies quod gaudeas. MSS. audis Gr. audi iis quo.
Sta ilico, amicus advenio multum benevolens. CH. *quid est?*
Ev. Tuam amicam. CH. quid eam? Ev. ubi sit ego scio. CH. tun' obsecro?
Ev. Sanam & salvam. CH. ubi eam salvam? Ev. quo ego scio. CH. ego me mavelim.
Ev. Potin' ut animo sis tranquillo? CH. quid si animus fluctuat?
Ev. Ego istum in tranquillo & tuto sistam, ne time.
CH. Obsecro te, loquere ubi sit, ubi eam videris,
Quid taces? dic. enicas me miserum tua reticentia.
Ev. non longe hinc abest à nobis. CH. quin ergo commonstras, si tu vides?
Ev. Non video hercle nunc, sed vidi modo. CH. quin ego videam, facis?
Ev. Faciam. CH. longinquom istuc amanti est. Ev. etiam metuis? omnia
Commonstrabo. amicior mihi nullus vivit, atque is est,

Qui

40. *Religionem illic objecit,*] *Rejicit à se religionem,* qui omnem ad alium transfert. Sicut contra, *Objicere religionem,* ἐμβαλεῖν: nimirum ex observatione ominis δεισιδαιμονίαν incutere: *ut hoc* loco Plauti. Sic Horatius religionem objicit Galateæ profecturæ, ab omine: scil. ab exemplo Europæ. Suetonius dixit, *Afferre cui religionem.* Scaliger.

56. *Nullus vivit.*] *Vivit,* pro *est.* Trin. act. 2. 2. *lepidus vivis.* T.

Qui illam habet: neque est quoi magis me velle melius æquom siet.
CH. Non curo istuc, illam quæro. EV. de illa ergo ego dico tibi.
Sane hoc non in mentem venit dudum, uti tibi.
CH. Dic igitur, ubi illa est? EV. in nostris ædibus. CH. ædis probas,
Si tu vera dicis, pulchre ædificatas arbitror.
Sed quid ego istuc credam? vidistin'? an de audito nuncias?
EV. Egomet vidi. CH. quis eam adduxit ad vos? EV. inique rogas.
CH. Vera dicis. EV. nihil, Charine, te quidem quicquam pudet.
Quid tua refert, qui cum istac venerit? CH. dum istuc siet.
EV. Est profecto. CH. opta ergo ob istunc nuncium, quid vis tibi.
EV. Quid, si optabo? CH. Deos orato, ut ejus faciant copiam.
EV. Derides. CH. servata res est demum, si illam videro.
Sed quin ornatum hunc rejicio. heus aliquis, heus actutum huc foras
Exite, illinc pallium mihi huc ferte. EV. hem nunc tu mihi ut places!
CH. Optume adveniens puere, cape chlamydem atque hæc istinc sta ilico:
Ut, si hæc non sint vera, inceptum hoc itiner perficere exsequar.

EV. Non

61. *Pulchre ædificatas.*] Videas ab amatore esse scitam hanc ædium, in qua amica erat, commendationem. nam quid his obsecro urbanius? Allusum enim ad illam venditionis formulam; cujus Officiorum 3. ita commeminit Cic. *Quod si qui proscribunt* VILLAM BONAM BENE-QUE ÆDIFICATAM; *non existimantur fefellisse, etiamsi illa nec bona est, nec ædificata ratione.* Cato: *Patremfamiliæ villam rusticam* BENE ÆDIFICATAM *habere expedit*, unde in proclivi posthac fuerit intelligere, quid sit, quod *ÆDES PULCHRE ÆDIFICATAS* prædicet Charinus, id est, *cum ratione*, ut quidem explicat Cicero. *Douza.*

62. *De audito.*] Vide N. Bacchid. act. 3. 3.

67. *Deos orato, &c.*] Brix. edit. legit: *orabo.* quod præfero; atque in hoc jocus elegantior fuerit, & irrisio apertior. Nam cum optare jussisset Charinus, ipsius erat optatum præstare. Is autem in miseria etiam sua facetus, non se præstiturum quod sodalis exspectabat, sed quod non exspectabat oraturum deos ait qui præstent. *Acidal.*

69. *Sed quin ornatum, &c.*] Sed cur non rejicio chlamydem viatoriam & cætera ad iter instructa. *T.*

84. Ze-

Ev. Non mihi credis? Ch. omnia equidem credo, quæ dicis mihi.
Sed quin introducis me ad eam, ut videam? Ev. paulisper mane.
Ch. Quid manebo? Ev. tempus non est intro eundi. Ch. enicas.
Ev. Non opus est, inquam, nunc intro te ire. Ch. responde mihi,
Qua caussa? Ev. operæ non est. Ch. cur? Ev. quia non est illi commodum.
Ch. Itane commodum illi non est, quæ me amat, quam ego contra amo?
Omnibus hic ludificatur me modis. ego stultior,
Qui isti credam. commoratur: chlamydem sumam denuo.
Ev. Mane parumper, atque hoc audi. Ch. cape sis, puer, hoc pallium.
Ev. Mater irata est patri vehementer, quia scortum sibi
Ob oculos adduxerit in ædis, dum ruri ipsa abest:
Suspicatur illam amicam esse illi. Ch. zonam sustuli.
Ev. Eam rem nunc exquirit intus. Ch. jam machæra est in manu.
Ev. Nam si eo te introducam. Ch. tollo ampullam, atque hinc eo.
Ev. Mane, mane Charine. Ch. erras, me decipere haud potes.
Ev. Neque edepol volo. Ch. quin tu ergo itiner exsequi meum me sinis?
Ev. Non sino. Ch. ego me moror, tu puere, abi hinc intro ocius.

Jam

84. *Zonam sustuli*] Verba sibi dari putat ab Eutycho Charinus. itaque dicit se zonam sumpsisse, quasi iter inceptum perfecturus. Condebant autem viatores in zona pecuniam, ut & milites. *Lam.* Veteres usi sunt verbo *ζῶσαι*, pro eo quod erat, *induere*, præsertim arma: quoniam *ζώνη* imprimis militi debeatur. sicut de baltheo dicere videtur Justinianus. Inde *Minerva, Zostria, & Iuno Cinxia*; alio tamen fini. Itaq; X. Iliad. non potuit Homerus tacere Nestoris baltheum. sed eum magnæ ipsi curæ esse scripsit. Inde Plauti jocus hoc loco; *Zonam sustuli*. Scalig.

85. *Machara est in manu.*] Græci enim, ut & Romani, non gerebant gladium in urbe. *Lambin.*

86. *Tollo ampullam.*] Mos erat pedes oleo ungere, antequam calceos induerent. itaque peregre abeuntes ampullam secum portabant, quæ oleum in eum usum suppeditaret. Posterius ex hoc Plauti loco apparet, prius ex Hesychio. cujus ea verba, *ἠλείφοντο τοὺς πόδας οἱ ἀρχαῖοι, πρὶν τὸ ὑποδήσασθαι.* hinc *λιπαροὶ πόδες* apud Poëtas. *Meurs.*

92. Ex-

Jam in currum escendi, jam lora in manus cœpi meas.
Ev. Sanus non es. Ch. quin, pedes, vos in curriculum conjicitis
In Cyprum recta? quandoquidem pater mihi exilium parat.
Ev. Stultus es. noli istuc quæso dicere. Ch. certum exsequi'st,
Operam ut sumam ad pervestigandum ubi sit illæc. Ev. quin domi est.
Ch. Nam hic quod dixit, id mentitu'st. Ev. vera dixi equidem tibi.
Ch. Jam Cyprum veni. Ev. quin sequere, ut illam videas quam expetis.
Ch. Percontatus non inveni. Ev. matris jam iram neglego.
Ch. Porro proficiscor quæsitum. nunc perveni Chalcidem.
Video ibi hospitem Zacyntho: dico quid eo advenerim:
Rogito quis eam vexerit, quis habeat, si ibi inaudiverit. *Mss.* inde aud. *Grut.* indaudiv.
Ev. Quin tu istas omittis nugas, ac mecum huc intro ambulas?
Ch. Hospes respondit, Zacyntho ficos fieri non malas.
Ev. Nihil mentitus est. Ch. sed de amica sese inaudisse autumat,
Hic Athenis esse. Ev. Chalcas iste quidem Zacynthiu'st.
Ch. Navem conscendo, proficiscor, ilico jam sum domi,
Jam redii exilio. salve mi sodalis Eutyche:

Ut

92. *Exsilium parat.*] Hic tandem blanditur aliquid Grutero, quod recipit ex quadam veteri ed. Pareus: *exsilium imperat*. Sed deluduntur ambo, & scripta lectio multo elegantior. Est in eo, quod si effecerit, ego exsul ero. Sic Livio lib. 1. Quintus Fabius Rullianus pater ad L. Papirium Cursorem: *nec ætas mea, cui tu orbitatem paras*. Ennius Telamone: apud Festum in Obsidionem: *Scibas natum ingenuum Ajacem, cui tu obsidionem paras*. Gronovius.

99. *Video ibi hospitem Zacyntho.*] *Hospes Zacyntho,* hospes est Zacynthius, vel à Zacyntho: ζακυνθόθεν, λεσβόθεν, &c. Sic Terent. *Uxor Lemno: anus Corintho, Vinum Chio*. Turneb.

102. *Zacyntho ficos fieri non malas.*] Quam sententiam habet? Opinor dici, ut fici, quæ acerbæ immaturæque insuavitatem habent; percoctæ tandem ad suavitatem & dulcedinem mitescunt: sic ejus juventutem acerbam esse etiamnum & indomitam, quæ ætate emansuescet & domabitur. Sic enim obliqua figura sermonis adolescens perstringitur. Immo simpliciter hoc vult, Hospitem nihil ad me respondisse: sed quærenti poma, obtrusisse pira. *Turnebus*.

104. *Calchas iste.*] Id est, vetus vates.

110. Me-

Ut valuisti? quid parentes mei valent? cœna dabitur. *Mss. parentis metuat mater dari.*

Bene vocas, benigne dicis: cras apud te, nunc domi.

Sic decet, sic fieri oportet. Ev. eho, quæ tu somnias!

Hic homo non sanus est. Ch. medicari amicus quin properas?

Ev. Sequere sis. Ch. sequor. Ev. clementer quæso, calces deteris.

Audin' tu? Ch. jamdudum audivi. Ev. pacem componi volo

Meo patri cum matre: nam nunc est irata. Ch. i modo.

Ev. Propter istanc. Ch. i modo. Ev. ergo cura. Ch. quin tu ergo i modo.

Tam propitiam reddam, quam cum propitia est Juno Jovi.

110. *Medicari amicus.*] Si non sanus sum: cur tu, qui te amicum profiteris, mihi non mederi properas? *Properas* autem pronuntiandum κτ̀ συγκοπὴν, *propras*. Camer.

111. *Clementer quæso, calces deteris.*] Mira decori observatio est; ubi Charinus, cui, ut amatori, res omnes pro spisso videbantur procedere, ad amicam in ædes festine nimis introire gestiens, sodali illi suo, pone subsequendo, calces fingitur deterere. *Douza.*

ACTUS QUARTI SCENA TERTIA.

DEMIPHO, LYSIMACHUS.

Huic Scenæ;

Quasi tu nunquam quicquam, &c.

Præscripserant Vett. Edd. versus XI. sequentes:

LYs. Demipho: Sapientum illud dictum te audisse reor sæpius:
VOLUPTAS est malorum esca: quod ea non minus homines
Quam hamo capiantur pisces. Hanc quando fugiant senes,
Tu tamen senectuti gratiam non habeas: quoniam hæc tibi
Non abstulit modo, sed in amorem conjecit fortius.
Quo te consiliumque tuum atque mentem perdit funditus,
Atque oculorum tibi præstringit aciem. me quoque
In magnum conjecisti malum, nec quid faciam scio.
De. Lysimache, deûm hoc arbitrium est, non hominum: tute hoc tecum
Si cogites, non æquom te facere arbitrabere,
Quom amico homini, tuique concio, ita succenseas misere.

QUasi tu nunquam quicquam assimile hujus facti feceris.
Ly. Edepol nunquam, cavi ne quid facerem. vix vivus sum miser!
3 Nam mea uxor propter illam tota in fermento jacet.
De. At ego expurgationem habebo, ut ne succenseat.
Ly. Sequere me. sed exeuntem filium video meum.

3. UXor tota in fermento jacet.] *In fermento jacere*, ἐν τῇ ζύμῃ κεῖσθαι, dicebantur, qui animo essent ægro, quique iracundia turgerent. Nota tralatio. Fermentum enim & acorem habet & tumorem. *Lambin. Fermentum* hic pro ira ponitur, ut *Esse in fermento*, sit θυμοῦσθαι, φλεγμαίνειν ὑπὸ χολῆς. Juvenal. *istud fermentum tibi habe*, id est, indignandi caussas. Etiam Hebræi *fermentare* pro ira turgere & βιάζεσθαι accipiunt. Quin & de aliis affectibus dicitur: ut Prudent. *Cum fermentati turgescant mores*. Casaubon.

4. *Expurgationem habebo.*] Id est, apud tuam uxorem te purgabo.

ACTUS QUINTI SCENA QUARTA.

EUTYCHUS, LYSIMACHUS, DEMIPHO.

AD patrem ibo, ut matris iram sibi esse sedatam sciat.
Jam redeo, Ly. placet, principium. quid agis? quid fit, Eutyche?
Ev. Optuma opportunitate ambo advenistis. Ly. quid rei est?
Ev. Uxor tibi placida & placata'st. certe dextras nunc jam.
Ly. Dii me servant. Ev. tibi amicam nullam esse nuncio.
De. Dii te perdant. quid negotii est nam quæso istuc? Ev. eloquar.
Animum advortite igitur ambo. Ly. quin tibi ambo operam damus.
Ev. QUI BONO SUNT genere nati, *si* sunt ingenio malo,
Suâpte culpâ genere capiunt genus, ingenium improbant.
De. Verum dicit hic. Ly. tibi ergo dicit. Ev. eo illud verum est magis.

Nam

1. AD *patrem ibo.*] Hæc Eutychus ad Charinum in ædibus Lysimachi restitantem. *Lambin.*

9. *Suâpte culpa.*] Unica tantum littera mutata ex veteri scriptura lego: *Suopte culpam generi capiunt, genus ingenuum improbant.* Qui sunt, inquit, bono genere nati, si sint ingenio improbo, suopte generi culpam capiunt, hoc est, eorum culpa in genus proprium redundat, & genus ingenuum improbant. Vitium ab illorum ingenio malo adfricatur generi bono,

Nam te iſtâc ætate haud æquom fuerat filio tuo,
Adoleſcenti amanti amicam emptam argento eripere ſuo.
DE. Quid tu ais? Charini amica'ſt illa? EV. ut diſſimulat malus!
DE. Ille quidem illam ſeſe ancillam matri emiſſe dixerat.
EV. Propterea igitur tu mercatus, novos amator, vetus puer?
LY. Optume hercle: perge: ego aſſiſtam hinc altrinſecus.
Quibus eſt dictis dignus, uſque oneremus ambo. DE. nullus ſum.
LY. Filio ſuo qui innocenti fecit tantam injuriam.
EV. Quem quidem hercle ego, in exilium cum iret, reduxi domum:
Nam ibat exulatum. DE. an abiit? LY. etiam loquere, larva?
TEMPERARE iſtâc ætate iſtis decebat artibus.
DE. Fateor: deliqui profecto. EV. etiam loquere larva?
VACUOM eſſe iſtâc ted ætate iis decebat noxiis:
Itidem, ut tempus anni, ætatem aliam aliud factum convenit,
Nam ſi iſtuc jus eſt, ſenecta ætate ſcortari ſenes,
Ubi loci res ſumma noſtra eſt publica? DE. hei, perii miſer!
EV. Adoleſcentes rei agendæ iſti magis ſolent operam dare.
DE. Jam obſecro vobis hercle habete cum porcis; cum fiſcina. *Acid. cum ſportis.*
EV. Redde filio: ſibi habeat. DE. jam ut volt, per me ſibi habeat licet.

EV. Tem-

bono, & culpam capiunt non tantum in ſe, ſed etiam in ipſum genus quod dedecorant. *Salmaſ.* *Suapte culpa.*] Accipio partem à Salmaſio, partem à Lipſio: *Suopte culpam generi capiunt, genus ingenio improbant.* nam & *generis* & *ingenii* mentionem tam poſteriore quam priore verſu facere debuit. *Gronovius.*

24. *Aliud factum convenit.*] Quia *convenit*, idem valet, quod decet, eandem illi conſtructionem attribuit. *Lamb.*

28. *Vobis hercle habete cum porcis, cum fiſcina.*] *Porcis* ſcriptum eſt pro *portis*, ut *C* & *T* in libris veteribus ſæpe permutantur invicem. *Portis* autem pro *ſportis*, ut *Caſteria* apud eundem Plautum pro *Schaſteria*. Proverbium eſt. Habete hoc vobis cum ſportis, cum fiſcina. Sportæ & fiſcinæ ex vimine texebantur, & continendis obſoniis & variis rebus ſerviebant. Nam à ſporta, ſportula dicta ὑποκοριστικῶς. *Fiſcinæ* etiam tunc parabantur ex vimine ad ficus & alia hujuſmodi continenda. Habeatis, inquit, rem ipſam cum iis vaſis quibus continetur. *Cum ſportis, cum fiſcina*, proverbialiter hæc uſur-

Ev. Tempeti edepol! quoniam, ut aliter facias, non est copiæ.
De. Supplicii sibi sumat quid volt ipse ob hanc injuriam.
Modo pacem faciatis, oro ut ne mihi iratus siet.
Si hercle scivissem, sive adeo joculo dixisset mihi,
Se illam amare, nunquam facerem, ut illam amanti abducerem.
Eutyche, ted oro, sodalis ejus es, serva & subveni.
Hunc senem, para me clientem: memorem dices beneficii.
Ly. Ora ut ignoscat delictis tuis atque adolescentiæ.
De. Pergin' tu autem? eia superbe invehere! spero ego mihi quoque
Tempus tale eventurum, ut tibi gratiam referam parem.
Ly. Missas jam ego istas artes feci. De. & quidem ego dehinc jam. Ly. nihil.
CONSUETUDINE animus rursus te huc inducet. De. obsecro,
Satis jam ut habeatis. quin loris cædito, etiam, si lubet.
Ly. Recte dicis. sed istuc uxor faciet, cum hoc resciverit.
De. Nihil opu'st resciscat. Ev. quid istuc? non resciscet, ne time.
Eamus intro, non utibilis hic locus factis tuis, *Mss. Pal.* non utibile'st hic loc.
Dum

usurpantur. Aliquando legebam, *cum porcu*, *cum fuscina*. πορκὸς est rete piscatorium, quod Latine ita dixerit Plautus. *Fuscina* etiam instrumentum piscatorium, tridens, ad figendos pisces. Habete igitur prædam ipsam, & quidquid piscatum, cum porcis & cum fuscina ipsa. Si nihil mutandum sit, ego huic sententiæ nunc magis adhæresco. Cum hoc sensu, etiam *fiscina* retineri plane potest. Vas enim est vimineum in quo & pisces capti reponuntur. *Perci* sive πορκοὶ, sunt retia, sive nassæ potius, Κυρτοί. Unde proverbium εὕδοντι πορκὸς αἱρεῖ, de fortunatis quibus dormientibus nassa impletur. Habete, inquit, vobis totam capturam piscium, cum ipsis nassis ac fiscina. Nisi quis dicat revera mulierem illam *sportas* & *fiscinam* secum attulisse, cum domum senis intravit. *Salmasius.*

37. Ly. *Ora ut ignoscat delictis tuis.*] Ipsumne Demiphonem Lysimachus orare jubet? At quem? filium suumne an ipsius? Equidem non aderat Charinus, qui orandus esset: & oratorem vero sibi parat ille Eutychum, non ipsum orat. Nam hic quid oretur? Ignoscere Charini erat, in quem deliquerat pater. Non convenit igitur vulgata lectio: quam in sensum aptissimum refinges levi mutatione, si pro *tuis* scripseris *hujus*. Inequitat æquali suo Lysimachus, & filium orat, orare atque intercedere apud filium illius pro illo velit. Salsissime rem indignam perstringens, cum, quo modo, quibus delictis, quam veniam filii rogare solent à patribus, eodem iisdem eandem patri è filio nunc rogari cupit. *Acidal.*

38. *Superbe invehere.*] Mihi inequita.

51. *Suam*

Dum memoramus, arbitri ut sint, qui prætereant per vias.
DE. Hercle quin tu recte dicis: eadem brevior Fabula
Erit. eamus. EV. hic est intus filius apud nos tuus.
DE. Optume est. illàc per hortum nos domum transibimus.
LY. Eutyche, hanc volo prius rem agi, quam meum intro refero pedem.
EV. Quid istuc est? LY. SUAM QUISQUE homo rem meminit. responde mihi:
Certon' scis non succensere tuam matrem? EV. scio.
LY. Vide. EV. me vide. LY. satis habeo. at quæso hercle, etiam vide.
EV. Non mihi credis? LY. immo credo, sed tamen metuo miser.
DE. Eamus intro. EV. immo dicamus senibus leges censeo,
Priusquam abeamus, quas leges teneant, contentique sint.
Annos natus sexaginta qui erit, si quem scibimus,
Seu maritum seu hercle adeo cœlibem scortarier,
Cum eo nos hîc lege agemus: inscitum arbitrabimur.
Et per nos quidem hercle egebit, qui suum prodegerit.
Neu quisquam posthac prohibeto adolescentem filium

Quin

I. Gail. quas se lege teneant contentique sint.

51. *Suam quisque homo rem meminit.*] Notat hominum mores, qui in alieno negotio dormitant, in suo quisque vigilat. *T.*

59. *Cum eo nos hic lege agemus.*] Id est, pœnas legibus indictas infligemus, & legem in eum consequemur. In eo significatu capitur apud Tacit. lib. 12. Est igitur, *Lege agere*, quod Cic. alibi dicit, *facere judicatum*, id est, exsequi implereque latam sententiam. *Polletus.* V. & N. Aul. 3. 3. 10. *Inscitum arbitrabimur.*] Scitum in re Venerea usurpatum antiquitus, docuerunt alii, tum Plautus Trucul. Sc. ult.

Quanquam hic horridus, quanquam hic squalidu'st:

At scitus bellum init. (V. N. ibid.) Isti contrarium *Inscitus* hoc loco Plauti. Sic enim hunc versum à nemine hactenus, quod sciam, intellectum interpretor: nec hunc solum, sed & alium Terent. Hec. act. 5. 1.

Nam si facis facturave es, bonas quod par est facere:
Inscitum efferre injuriam tibi immerenti, iniquum est.

Vult senex; iniquum esse, si homo, qui ex rebus amœnis & voluptariis exaruit, injuriam inferat meretrici: cum hoc sit potius calidæ juventutis. *Gruter.*

60. *Et per nos quidem.*] Multo concinnius & non sine joco legeretur hic versus post illum: *Si quis prohib. &c.* Hæc enim, *Et per nos quidem, &c.* quasi sanctio est, qua pœna in eum statuitur, qui id, quod de sumptu adolescentibus subministrando dicitur, violaverit, aut potius servaverit, nempe EGESTAS. *Pistoris.*

62. Quod

PROLOGUS.

STudete hodie mihi: bona in Scenam affero: I. Gul. bon[illegible] scenam af.
Nam BONA BONIS FERRI reor equom maxume;
Ut mala malis: ut, qui mali sunt, habeant mala:
Qui boni, bona. bonos quod oderint mali,
Sunt mali: malos quod oderint boni, bonos
Esse oportet. vosque ideo estis boni: quandoquidem
Semper odistis malos; & lege & legionibus
Hos fugitastis, Quirites, successis bonis.
Huic vos nunc pariter bonam boni operam date gregi,
Qui bonus est, & hodie ad bonos affert bona.
Aures, oculi, animus, amplius fient saturi.
In Scenam qui jejunus venerit, aut sitiens,
Is risu & ventre raso vigilabit sedulo:
Dum ridebunt saturi, mordebunt famelici.
Nunc si sapitis, cedite jejuni, atque discedite.
Vos saturi state, immo sedete, atque attendite:
Non argumentum, neque hujus nomen Fabulæ
Nunc proloquar ego: satis id faciet Pseudolus:
Satis id dictum vobis puto jam atque deputo.
Ubi lepos, joci, risus, vinum, ebrietas decent:
Gratiæ, decor, hilaritas, atque delectatio;
Qui QUÆRIT alta, is malum videtur quærere.
Curas malas abjicite jam, ut otiosi hodie.
EXPORGI meliu'st lumbos, atque exsurgier. MSS. exurger.
PLAUTINA longa FABULA in Scenam venit.

13. *VEntre raso.*] Est jocus inexspectatus; alludens ad rasum caput, cui capilli deerant; ut hic ventri cui cibus. *Taub.*

20. *Ubi lepos, joci, &c.* Hic ordo & sententia, sine lepore omni est & Gratiis. legendum; *Qui quærit alia, is malum, &c.* sensu & aperto & eleganti. Quid enim probabilius, quam eum hominem malum, & mœrorem sibi quærere, qui alia consectatur; quam leporem, jocos, lusus, vinum, & cætera quæ hic commemorantur. *Dousa.*

24. *Exporgi melius est lumbos.*] Vanum hic *Lamb.* commentum, versusque unus aut etiam alter deesse videtur. ut sensus fuerit: Abjicite jam malas curas, ut otiosi nobis operam hodie detis. Si qui autem negotiosi sunt, eos exsurgere atque abire melius est: nam longa fabula in Scenam agenda venit. *Acid.* Sane *Prologus* hic in MSS. Pall. præter ultimos versus duos, desideratur: quem tamen antiquum *Camer.* censet.

ACTUS

ACTUS PRIMI SCENA PRIMA.

PSEUDOLUS, CALIDORUS.

SI ex te tacente fieri possem certior,
Here, quæ miseriæ te tam misere macerant,
Duorum labori ego hominum parsissem lubens,
Mei te rogandi, & tui respondendi mihi.
Nunc, quoniam id fieri non potest, necessitas
Me subigit, ut te rogitem. responde mihi:
Quid est, quod tu exanimatus jam hos multos dies
Gestas tabellas tecum, eas lacrumis lavis,
Neque tui participem consilii quenquam facis?
Eloquere, ut quod ego nescio, id tecum sciam.
CA. Misere miser sum, Pseudole! Ps. id te Juppiter
Prohibessit. CA. nihil hoc Jovis ad judicium attinet.
Sub Veneris regno vapulo, non sub Jovis.

Ps. Licet

4. MEi te rogandi.] Ni A. Gellius palam testaretur sic se legisse, ex ratione manifesta scriberem: *Meo te rogandi & tuo.* Nam quæ afferunt ad probandum hoc genus orationis quid habent simile? *Tuum Samii Lucumonis acumen* male legitur apud Ausonium, & scribendum est: *Anticipesque tuo Samii Lucumonis acumen*, ut monuit Douza lib. 2. Plautin. cap. 22. Tamen si debebat esse Plauto simile, *acumen tui, Samii Lucumonis*, erat habendum. Eodem modo, inquiunt, dicitur *Noster utriusque labor*. Credo, ut, *meus & tuus duorum labor*: non *nostri utriusque labor*, ut, *mei ac tui duorum labor*. Nam Hecuba Enniana cum ait: *Miserere mei anus*: qui poterat aliter loqui? Sic & recte diceret: *Miserere duorum mei & tui*. Sed non ita bene sonat, *labor duorum mei & tui*: neque *labor mei te rogandi*: & *labor tui respondendi mihi*, ut *labor duorum meus ac tuus*, *labor meus te rogandi*, *labor tuus respondendi mihi*. Similiter apud JC. *meus mea facientis testamentum*, si par huic Plautino esset, foret, *meus mei faciendi*. Unicus affertur locus par Ciceronis ad Curionem ep. 6. *Tui unius studio*. Sed hic quidem, quin *tuo unius studio* scripserit, ut semper alias, nullum mihi dubium est. Lepidum vero est, quod istud, *judicium tuum eruditissimi viri*, volunt esse integrum, *tuum tui eruditissimi viri judicium*; *meum unius peccatum* pro *meum mei unius peccatum*. Quis unquam credat quenquam ita locutum, *tuum judicium tui*, *meum peccatum mei*? Immo si verum vis, integrantur illa hoc modo: *tuum judicium*, quod est judicium *eruditissimi viri*, *meum peccatum*, quod est *unius hominis*. *Tuum studium adolescentis*, id est tuum studium, quod erat studium tum adolescentis: *tua vestigia proximi prætoris*: tua vestigia quæ erant vestigia proximi prætoris. Alioqui quemadmodum non dicitur, *uxor mei*, *ager tui*, ita nec *labor mei* & *tui*. Sallustianum quoque *majores vestrum* agnoscit Gellius: sed omnes scripti illic, *majores nostri*, teste Grutero. Quod si dixerunt ista hi duo, solo hellenismo excusantur quem imitari nolim. Volunt etiam *tis* pro *tui* ex Gellio MSS. ambo: *& te respondendi*. Acad. *Mei interrogandi & tui respondendi mihi*. Gronovius.

13. *Sub Veneris regno.*] Apud Veteres, ju-

Ps. Licet me id ſcire quid ſit? nam tu me antidhac
Supremum habuiſti comitem conſiliis tuis.
Ca. Idem animus nunc eſt. Ps. fac me certum quid tibi eſt.
Juvabo aut re, aut operâ, aut conſilio bono.
Ca. Cape has tabellas, tute hinc narrato tibi,
Quæ me miſeria & cura contabefacit.
Ps. Mos tibi geretur. ſed quid hoc quæſo? Ca. quid eſt?
Ps. Ut opinor, quærunt litteræ hæ ſibi liberos,
Alia aliam ſcandit. Ca. ludis me ludo tuo.
Ps. Has quidem pol, credo, niſi Sibylla legerit,
Interpretari alium poteſſe neminem.
Ca. Cur inclementer dicis lepidis literis,
Lepidis tabellis, lepida conſcriptis manu?
Ps. An obſecro hercle, habent quoque gallinæ manus? Mſſ. habent quoque gal.
Nam has quidem gallina ſcripſit. Ca. odioſus mihi es.
Lege, vel tabellas redde. Ps. immo enim pellegam:
Advortito animum. Ca. non adeſt. Ps. at tu cita.
Ca. Immo ego tacebo, tu hinc ex cera cita:
Nam iſtic meus animus nunc eſt, non in pectore.
Ps. Tuam amicam video. Calidore. Ca. ubi ea eſt, obſecro?
Ps. Eccam in tabellis porrectam: in cera cubat.
Ca. At te dii deæque quantus es. Ps. ſervaſſint quidem.
Ca. Quaſi

juvenes virgineſque, ſub Veneris ſe eſſe imperio arbitrabantur: Et ſi quid mali accidiſſet, ejus id ipſum iræ imputabant. Præterea cum amoris ſui compotes factæ, nupſiſſent, coronas ei ſuſpendebant: Juvenes quoque zonas amaſiarum ſuarum, &c. *Meurſ.*

22. *Alia aliam ſcandit.*] Litteræ ſcil. non erant recta linea collocatæ, ſed, ut à puella ſcriptæ, alia alii quaſi incubabat.

23. *Niſi Sibylla.*] Quæ etiamſi legere non poſſit, divinare tamen poſſit. V. N. Pæn. I. 3.

24. *Interpretari alium.*] Alter codicum: *alium poſſe reor neminem*, cui ſubſcribit Academicus: alter, *interpretari poſſe neminem.* Intellexit Camerarius τὸ *reor* eſſe inſiticium: & reddidit *poteſſe.* Ego idem ſuſpicor de τῷ *alium:* & ſcripſiſſe Plautum puto: *Interpretarier poſſe neminem.* Gronovius.

28. *Gallina ſcripſit.*] Ludi in ambiguo, & quaſi ex inſidiis puellam convitio verberari volunt interpretes; ac ſi inter male nominata nomina, meretricibus indi ſolita, etiam fuerit, *gallina.* Non memini id me unquam legiſſe. Certus autem ſum per gallinæ ſcripturam & manus, nihil hic ſignificari aliud, quam inconditas, incompoſitas, & alias aliis ſcandentes litteras, quibus hæ tabulæ erant exaratæ. Nos Belgæ, deſumpta à gallis metaphora, ejuſmodi inconcinnas litteras *haene-pooten*, quaſi tu dixeris, *gallorum pedes?* appellamus. *Boxhorn.*

36. *Quaſi*

CA. Quasi solstitialis herba, paulisper, fui:
Repente exortus sum, repentino occidi.
Ps. Tace, dum tabellas pellego. CA. ergo quin legis?
Ps. Phœnicium Calidoro amatori suo
Per ceram & linum literasque interpretes *Mur. & Lips.* per ceram & lignum.
Salutem mittit, & salutem abs te expetit,
Lacrumans titubanti animo, corde, & pectore.
CA. Perii! salutem nusquam invenio, Pseudole,
Quam illi remittam. Ps. quam salutem? CA. argenteam.
Ps. Pro ligneân' saluté vis argenteam
Remittere illi? vide sis, quam tu rem geras.
CA. Recita modo: ex tabellis jam faxo scies,
Quam subito argento mihi usus invento siet.
Ps. Leno me peregre militi Macedonico
Minis viginti vendidit, voluptas mea:
Et priusquam hinc abiit, quindecim Miles minas
Dederat, nunc unæ quinque remorantur minæ:
Eâ caussâ Miles hìc reliquit symbolum.
Expressam in cera ex anulo suam imaginem,
Ut qui huc afferret ejus similem symbolum,
Cum eo simul me mitteret. ei rei dies
Hæc præstituta est, proxuma Dionysia.
CA. Cras ea quidem sunt. prope adest exitium mihi,
Nisi quid mihi in te est auxilii. Ps. sine pellegam.
CA. Sino, nam mihi videor cum ea fabularier,
Lege, dulce amarumque una nunc misces mihi.
Ps. Nunc nostri amores, mores, consuetudines,
Jocus, ludus, sermo, suavis saviatio,

Com-

36. *Quasi solstitialis herba.*] *Herbam solstitialem* de ea intelligo, quæ tempore solstitii, nocte præsertim frigidiuscula, ut solet, & rorulenta subnascitur, & postea à calore Solis diurni, qui tunc maxime sævit, moritur, aut certe languescit. *Becman.* Proverbialiter dicitur de refugaci & non diuturna. *Scalig.*

40. *Ceram & linum.*] Vide notas Bacchid. act. 4. sc. 4.

45. *Pro lignea salute.*] Quia tabellæ è ligno. Vide & Ovid. 1. Eleg. 1. 12. Amor. eas vocat, *inutile lignum.*

49. *Militi Macedonico.*] *Macedonio.* Scriverius.

53. *Symbolum.*] Vide notas Epid. act. 1. sc. 2. ℣s. 22. & Bacch. act. 2. sc. 3. ℣s. 29. Casaub. in Athen. l. 3. c. 31.

58. CA. *Cras ea quidem sunt.*] Verba hæc non pars epistolæ, sed Calidori, qui fatalem quasi diem sibi instare conqueritur. *T.*

Compreſſiones arctæ amantum comparum,
Teneris labellis molles morſiunculæ,
Papillarum horridularum oppreſſiunculæ,
Harum voluptatum mihi omnium, atque itidem tibi
Diſtractio, diſcidium, vaſticies venit,
Niſi quæ mihi in te'ſt aut tibi eſt in me ſalus.
Hæc quæ ego ſcivi, ut ſcires curavi omnia:
Nunc ego te experiar quid ames, quid ſimules. vale. *Dousa. nunc ego te experiar.*
CA. Eſt miſere ſcriptum, Pſeudole! PS. ô miſerrume!
CA. Quin fles! PS. pumiceos oculos habeo: non queo
Lacrumam exorare ut exſpuant unam modo.
CA. Quid ita? PS. genus noſtrum ſemper ſiccoculum fuit.
CA. Nihilne adjuvare me audes? PS. quid faciam tibi? CA. heu!
PS. Heu? id quidem *tibi* hercle, ne parſis, dabo. *Philag. ne par ſis.*
CA. Miſer ſum, argentum nuſquam invenio mutuom,
Pſeudole. PS. heu? CA. neque intus nummus ullus eſt. PS. eheu!
CA. Ille abducturus eſt mulierem cras. PS. eheu!
CA. Iſtoccine pacto me adjutas? PS. do id quod mihi eſt:
Nam is mihi theſaurus jugis in noſtra eſt domo.
CA. Actum hodie de me eſt. ſed potes nunc mutuam
Drachmam dare mihi unam, quam cras reddam tibi?
PS. Vix hercle opinor, ſi me opponam pignori.

Sed

64. *Amantium comparum.*] Ex vet. cod. leg. *arta amantum comparum*. Compares ſunt σύζυγοι. uſurpatur in amore de duobus, qui inter ſe amant. Horat. 2. Od. 5. *Nondum munia comparis Æquare valet*. Lipſius.

66. *Papillarum horridularum.*] Id eſt, *prominentium*, *exſtantium*. Nonius. Catullo *ſurgentes papillæ* ſunt tumeſcentes & veluti ſtrophio obnitentes; quas hic Plautus *horridulas* vocat. alias & *plenum* ſignificat; ut cum Varro *horreum ab horrido* deducit. *Turneb.*

68. *Diſcidium.*] Vide notas Milit. act. 3. ſc. 1. ꝟſ. 60.

73. *Pumiceos.*] Vide notas Aulular. act. 2. ſc. 4. ꝟſ. 18.

74. *Lacrumam exſpuant.*] Tralatio ridicula & ſervo digna: alioqui putida & inepta. *L.*

77. *Ne parſis.*] Id eſt, ne peperceris, ne parce ejules, ſuppeditabo enim tibi magnam copiam vocum harum flebilium. *Lamb.*

82. *Iugis.*] Perennis: propter incommoda ſervitutis ſcilicet. *Theſaurum* vero de re etiam mala dici, Mercat. notavimus. Sic Oppianus, ὄλβον ὀλέθρου, *theſaurum interitus*, pro mundo & copia ſive δυνάμεις: ut obſervat. *Ritterſh.*

94. Cu-

Sed quid de drachma facere vis? CA. restim volo
Mihi emere. PS. quamobrem? CA. qui me faciam pensilem.
Certum est mihi ante tenebras persequi tenebras.
PS. Quis mihi igitur drachmam reddet, si dederim tibi?
An tu te ea caussa vis sciens suspendere,
Ut me defraudes drachma, si dederim tibi?
CA. Profecto nullo pacto possum vivere,
Si illa à me abalienatur atque abducitur.
PS. Quid fles, cucule? vives. CA. quid ego ni fleam? *Grut.* vive.
Cui nec paratus nummus argenti siet:
Neque *cui* libellæ spes sit usquam gentium.
PS. Ut literarum ego harum sermonem audio,
Nisi tu illi drachmis fleveris argenteis,
Quod tu istis lacrumis te probare postulas,
Non pluris refert, quam si imbrem in cribrum geras.
Verum ego te amantem, ne pave, non deseram.
Spero, alicunde hodie me bona opera, aut hac mea, *Meurs.* bona opera aut mala.
Tibi inventurum esse auxilium argentarium.
Atque id futurum unde, unde dicam nescio,
Nisi quia futurum est: ita SUPERCILIUM SALIT.
CA. Utinam quæ dicis, dictis facta suppetant!
PS. Scis

94. *Cucule.*] Vide notas Asinar. extrema, vs. 73.

96. *Libella.*] *Libella* numulus erat argenteus, decima denarii pars. Proinde *As, libra, libella argenti* Plauto, & *libella* Ciceroni & *assis*, pro eodem accipiuntur. Hinc illa, *Ad libellam debere: sumptum reddere ad assem.* Aliud est apud Plin. *Ad libellam & normam exigere.* V. N. Capt. act. 5. sc. 1. vs. 27.

99. *Quod tu istis lacrumis, &c.*] Quod censes, te existimari ab illa probum amatorem, ob lacrymas, falleris, &c.

102. *Aut hac mea.*] Quia semel cessit *avi* pro *aut* restitutum, hic quoque applicandum fuit, sed, ut opinor, avi mala. Nec tamen placet, *ut hac mea.* Nihil melius vulgato: Bona opera, aut, si bona esse non potest, vel boni à me nihil exspectas, hac mea, qualiscumque esse potest. *Gronovius.*

105. *Ita supercilium salit.*] Ominandi scientia à veterum superstitione diligenter culta fuit: quam κληδονισμῶν vocabant. Quod Ausonius ait, ejus tres species esse: non dubito, quin hæ fuerint: πταρμὸς, παλμὸς, & *tinnitus auris.* De *sternutatione* multi; ut Propert. *Aridus argutum sternuit omen amor.* Cujus ominationis solicitudinem cum deprecabantur Græci, dicebant, Ζεῦ σῶσον: In Epigrammate:

Οὐδὲ λέγει, Ζεῦ σῶσον, ὅταν πταρῇ.

De *palpitatione* autem Theocr.

Ἄλλεται ὀφθαλμός μευ ὁ δεξιὸς, ἦ ῥά γ' ἰδησῶ
Αὐτάν;

Plaut. *Supercilium mihi salit.* Unde *salisatio*

Ps. Scis tu quidem hercle! mea si commovi sacra,
Quo pacto & quantas soleam turbellas dare!
Ca. In te nunc sunt omnes spes ætati meæ.
Ps. Satin' est, si hanc hodie mulierem efficio tibi,
Tua ut sit, aut si tibi do viginti minas?
Ca. Satis, si futurum est. Ps. roga me viginti minas,
Ut me effecturum tibi, quod promisi, scias:
Roga obsecro hercle; gestio promittere.
Ca. Dabisne argenti mihi hodie viginti minas?
Ps. Dabo, molestus nunc jam ne sis mihi.
Atque hoc ne dictum tibi neges, dico prius,
Si neminem alium potero, tuum tangam patrem.
Ca. Dii te mihi omnes servent. verum si potes
Pietatis caussà vel etiam matrem quoque.
Ps. De istac re in oculum utrumvis conquiescito.
Ca. Oculum utrum, anne in aurem? Pe. at hoc pervolgatum ést minus.
Nunc ne quis dictum sibi neget, dico omnibus,
Pube præsenti, in concione, omni populo,
Omnibus amicis, notisque edico meis,
In hunc diem à me ut caveant, ne credant mihi.
Ca. St!

satio, *παλμὸς* dicitur à veteri Glossario. *Scalig.*

107. *Mea si commovi sacra.* Putem hoc interpretandum de sententia *Servii*, scribentis ad illud Virgilii Æneidos 4.

—— *Qualis commotis excita sacris*
Thyas, ubi audito, &c. *Commotis sacris* ideo dixit, quia in Sacrorum renovatione commovebantur simulacra: unde Horatius 1. Od. 18.

—— *Non ego te, candide Bassareu, Invitum quatiam.* quod ad *trieterica*, triennalia Bacchi pertinet. Ea enim sacra tertio quoque anno innovabantur. Sane sciendum ὄργια apud Græcos dici Sacra omnia, sicut apud Latinos *Ceremoniæ* dicuntur. sed jam abusive Sacra Liberi *Orgia* vocant, vel ἀπὸ τῆς ὀργῆς, id est, *furore*, vel ἀπὸ τῶν ὀρῶν, id est, *à montibus*. Douza. Vide 1. Observ. 15. *Gronovius.*

108. *Turbellas.*] Vide notas Bacchid. act. 4. sc. 9. vs. 134.

116. *Nunc jam ne sis.*] Deest huic versui pes. Pareus: *nunc jam*. Forte: *nunc jam ne sies mihi.* Gronovius.

118. *Tangam patrem.*] Vide notas Epidic. act. 5. sc. 2. vs. 4.

119. *Verum si potes, pietatis caussa.*] Per pietatem liceat tibi non patrem tantum; sed matrem quoque tangere. *Pietatis caussa*, sicut, *mea caussa*, per me. Sententia *Lambin.* absurda est: hæc unice vera. *Acidal.*

124. *Pube præsenti.*] *Pubes*, auctore Festo, *συνεκδοχικῶς ab iis, qui puberes sunt, omnem populum significat.* Doctissimus Romanorum *Virgilius*, inter alia conditæ antiquitatis arcana & hoc posuit, cum ait, *puppesque tuæ pubesque tuorum.* ex ea enim consuetudine dixit, cum exprimeret Homericum:

—— *Σὺν νηΐ τε σῇ καὶ σοῖς ἑτάροισι.*

Ibidem: *Pubes, adolescens, qui etiam Vesticeps vocatur. Cui contrarium Investis.*

Pubes,

CA. St! tace obsecro hercle. Ps. quid negotii est? CA. ostium
Lenonis crepuit. Ps. crura mavellem modo.
CA. Atque ipse egreditur penitus perjurum caput.

Meurs. Pœnus perjur. *Rittersh.* intus. &c. *M* [illegible] perjuri.

Pubes, & pro plurium puberum numero dici solet. Festus. *Scalig.*

127. *Ostium crepuit.*] Vide notas Milit. act. 2. sc. 1. vs. 76.

128. *Crura mavellem modo.*] Crura mallem crepuisse, id est, fracta esse. De *crurifragio*. Vide Asin. act. 2. scen. 4. vs. 68.

ACTUS PRIMI SCENA SECUNDA.

LENO, LORARII IV. PSEUDOLUS, CALIDORUS.

EXite, agite, ite ignavi, male habiti, & male conciliati,
Quorum nunquam quicquam quoiquam venit in mentem, ut recte faciant.
Quibus nisi ad hoc exemplum experior, non potest usurpari usura.
Neque ego homines magis asinos unquam vidi, ita plagis costæ callent.
Quos dum ferias, tibi plus noceas: eo enim ingenio hi sunt flagitribæ,
Qui hæc habent consilia, ubi data occasio est, rape, clepe, tene, harpaga,
Bibe, es, fuge, hoc est eorum opus.
Ut mavelis lupos apud oves linquere, quam hos domi custodes.
At faciem cum aspicias eorum haud mali videntur, opera fallunt.
Nunc adeo hanc edictionem nisi animum advortitis omnes.
Nisi somnum socordiamque ex pectore oculisque amovetis.
Ita ego vostra latera loris faciam, ut valide varia sint:
Ut ne peristromata quidem æque picta sint Campanica,

Dousa, nunc habeo hanc edict.

Neque

1. MAle habiti, & male conciliati.] *Male habiti*, id est, damnose, immo (ut Catullus loquitur) *magno cum pretio atque malo* alti eductique mihi: ne quis *male habitos* forte pro strigosis & macilentis inscite habeat. Sic noster alibi: *Bene ego & pudice hanc domi habui mea*, id est, alui atque educavi. Idem de *male conciliatis* dictum velim, nempe ἀντὶ τοῦ *magno*, id est, care & cum dispendio herili comparatis accipiendum, ut contra: *Bene ac pulchre conciliare*, pro vili emere, dictitabant. Consule Donatum ad illud Terent. Eun. act. 4. sc 4. *Fugitive prodi, male conciliate.* ubi omnem conventionem *conciliationem* dici testatur. credoque pervulgatum in improba, nequam malæq; frugi mancipia herile convicium fuisse. *Douz.*

3. *Quibus nisi ad hoc exemplum experior.*] Δεικτικῶς. Videtur enim hoc dicens, scutica & tergino officii quemque sui commonefecisse. *Douza.*

12. *Ut valide varia sint.*] Vide notas Epidic. act. 1. sc. 1. vs. 15.

Neque Alexandrina belluata conchyliata tapetia. Grut. confiq: ta tapetia.
Atque heri ante dixeram omnibus, dederamque eas provincias:
Verum ita vos estis perditi, negligentes, ingenio improbo,
Officium vostrum ut vos malo cogatis commonerier.
Nempe ita animati estis vos. vincite hoc duritia ergo atque me,
Hoc vide sis, ut alias res agunt: hoc agite, hoc animum advortite.
Huc adhibete aures, quæ ego loquar, plagigera genera hominum.
Nunquam edepol vostrum durius tergum erit, quam terginum hoc meum.
Quî nunc? doletne? hem, sic datur, si quis herum servos spernit.
Assistite omnes contra me, & quæ loquor, advortite animum.
Tu qui urnam habes, aquam ingere, face plenum aënum sit cito.
Te, cum securi, caudicali præficio provinciæ.

Lo. At

14. *Alexandrina belluata.*] Intellexit hoc loco Plautus *polymita*; quæ sic Græcis dicebantur à *polymitariis*, qui stragula multis liciis texebant, & inde hoc nomine vocabantur. Hunc texendi modum & artem Alexandriæ primum institutam fuisse, testis Plinius: *plurimis vero liciis texere, quæ polymita appellant, Alexandria instituit.* inde etiam *Alexandrina* dicebantur, quæ ad eum modum erant texta non acu operabantur Alexandrini illi polymitarii, sed pectine: nam in tela & textoriis instrumentis artem suam exercebant, ac per hoc vere & proprie texebant. Tantum tamen eorum artificium fuit & industria, ut majore ferme varietate eorum opera distinguerentur, quam quæ acu Babylonia, aut Phrygia picta essent. nam & in his, & belluarum, & hominum, & avium aliarumque rerum formæ exprimebantur, haud secus atque in Babylonicis. *Salmas.*

14. *Conchyliata tapetia.*] *Conchyliatus color* est è cæruleo & rubro, qualis Martiæ violæ. Dicitur & *purpureus, ostrinus, Sarranus*; *Thessalicus* etiam Lucretio: *blatteus, &c.* Et *tapetum*, vel *tapetem.* Nonius exponit *tegmen unite pictum de variis coloribus.* Cicero: *Conchyliatis Cn. Pompeji peristromatis servorum in cellis lectos stratos videres.* Camer.

18. *Vincite hoc duritia ergo.*] Qui hæc mutare aggressi sunt, ignoravere quam necessarium sit in Comœdiæ lectione gestus identidem sibi repræsentare. *Hoc*, δεικτικῶς hic ponitur. Sententia autem est. Vos, si quidem velitis & possitis, duritia vestra, & hoc terginum (id manu ostenditur) & me eo vos excepturum, vincite. *Boxhorn.*

21. *Terginum.*] *Terginum* pro scutica & corio dixerunt antiqui. Lucill.
—— *Dum salvo tergo & tergino licet.*
Scalig.

25. *Caudicali præficio provinciæ.*] Ut lignum findas, & in tabulas ac fragmenta minuta disseces. *caudex* seu *codex*, arboris truncus. Virgil. 2 Georg. *Quin & caudicibus sectis, &c.* est & interdum plurium tabularum contextus. Varro apud

Non.

Lo. At hæc retunsa est. Le. sine fiet: itidem vos quoque estis plagis omnes.

Num qui minus eâ gratiâ tamen omnium opera utor?

Tibi hoc præcipio, ut niteant ædes. habes quod facias: propera, abi intro.

Tu esto lectisterniator, tu argentum eluito, idem exstruito.

Hæc, cum ego à foro revortor, facite, ut offendam parata,

Vorsa, præsterga, strata, lautaque coctaque omnia uti sint. Sic lib. præsterga. strata. Acid. [illegible]

Nam mihi hodie natalis dies est, decet eum omnes vos concelebrare.

Pernam, callum, glandium, sumen, facito in aqua jaceant. satin' audis?

Magnifice volo enim summos viros accipere, ut mihi rem esse reantur.

Intro abite, atque hæc cito celebrate, ne mora quæ sit, cocus cum veniat,

Mihi. ego eo in macellum, ut piscium quicquid est pretio præstinem.

I puere præ, ne quisquam pertundat cruminam cautio est.

Vel opperire: est quod domi dicere pæne fui oblitus,

Auditin'? vobis mulieres hanc habeo edictionem:

Vos

Non. hinc Claudius, qui primus Romanis persuasit conscendere navem, cognominatus *Caudex*. Seneca de brevit. vitæ.

29. *Idem extruito.*] E thecis exprompum disponito. *Lamb.* imo, in abaco ordine collocato. *Taubm.*

31. *Vorsa.*] *Vorsa, à verrendo, σεσαρωμένα.* Hinc versum videtur in animo habuisse Diomedes, cum scribit lib. 1. cap. 4. *Verro, meto, furio*, horum verborum non facile reperimus tempus perfectum. & tamen, quod est *verro*, in passiva significatione *versus* habet: ut apud Senec. *Versa templa*: & Plaut. *Versa, sparsa.* Douza. *Præsterga.*] Sic MSS. Pall. Membranæ Acad. Lugd. *præstersa*. Verum puto *pertersa*. Ut Horatio, *Gausape purpureo mensam pertersit*: & Columellæ *munda spongia vasa pertergere*. Apud Lucretium quoque semel atque iterum *præterget* pro *perterget* habebatur in corruptioribus libris. Tum *S* & *G* misceri interdum à librariis notavimus etiam in Livio, ubi *senes* pro *genus*. Gronovius. *Coctaque.*] Quæ *cocta* sunt huc non faciunt. Infra demum dicit, coquos sese adducturum. Quomodo igitur aut quare hic vult, ut omnia cocta inveniat, domum reversus? *C* & *D* facile inter se in libris antiquis commutantur. Legendum ergo puto; *doctaque*. *Docta* hic dicuntur scita, elegantia, expolita; quomodo *docta facies* in libris amorum Nasoni appellatur. *Boxhorn.*

34. *Accipere.*] V.N. Cistell. act. 1. 1. 12.

35. *Hæc cito celebrate.*] *Celebre* non solum frequens, sed etiam velox significat. *Nonius.*

37. *Cautio est.*] Id est, *cavendum est*. Donatus Andr. act. 2. sc. 3.

num aliquo pilo minus emam

Vos quæ in mundiciis, molliciis, deliciisque ætatulam agitis,
Viris cum summis inclitæ amicæ: nunc ego scibo, atque hodie experiar,
Quæ capiti, quæ ventri operam det, quæque suæ rei, quæ somno studeat:
Quam libertam fore mihi credam, & quam venalem, hodie experiar.
Facite hodie, ut mihi munera multa huc ab amatoribus conveniant.
Nam nisi penus annuus hodie convenit, cras populo prostituam vos.
Natalem scitis mihi diem esse hunc. ubi isti sunt, quibus vos oculi estis?
Quibus vitæ? quibus delitiæ estis? quibus savia? mammillæ? mellitæ?
Manipulatim mihi munerigeruli facite ante ædis jam hic assint.
Cur ego vestem, aurum, atque ea quibus est vobis usui, præhi- [2] beo? quid mihi
Domi, nisi malum, vostra opera est hodie, improbæ? vino modo cupidæ estis:
Eo vos vostros panticesque adeo madefacitis, cum ego sim hic siccus.
Nunc adeo hoc factum est optumum, ut nomine quamque appellem suo;
Ne dictum esse actutum sibi quæpiam vostrarum mihi neget.
advortite animum cunctæ.
Principio, Hedylium, tecum ago, quæ amica es frumentariis,
Quibus cunctis montes maxumi acervi frumenti sunt domi:

Colv. principio Ædilis sum tecum. &c.

libertati

Fac

42. *Quæ capiti.*] Saluti & libertati.

49. *Prahibeo.*] Præbeo. Vide Menæchm. 5. 2. 51.

51. *Panticesque.*] Vide notas Capt. act. 4. sc. 3. vs. 116. Porro hoc loco scribendum est; *Eo vos vestros pantices usque adeo madefacitis, cum ego sim hic siccus.* Vulgata lectio palam inconcinna est. *Boxh.* *Cum ego sim hic siccus.* Horat. 4. Od. 5.

—— Dicimus integro
Sicci mane die: dicimus uvidi,
Cum Sol oceano subest.

Ita *abstemius* sæpe dicitur, non qui *invinius* priscis illis; ὁ μὴ μετέχων οἴνου, sed ὁ μήπω, qui pro hora diei nihildum vini bibit. quem *Sobrium* vel *Siccum* dicimus. Apul. Apologia: *Nam dicitur ante horam diei secundam, jejunus adhuc & abstemius, testimonium istud vendidisse:* ἄσιτος καὶ ἄοινος. Ita utitur & Tertul. & alii. *Casaub.*

55. *Montes maximi acervi.*] Acervi maximi instar montium. V. N. Ep. 1. 1. & Mil. 4. 2.

59. Re-

Penus in totum annum. [2] præbeo. [3] omasum ... pan ches

Fac sis sit delatum huc mihi frumentum, hunc annum quod satis
Mihi, etiam familiæ omni sit meæ: atque adeo ut frumento affluam,
Ut civitas nomen mihi commutet, meque ut prædicet
Lenone ex Ballione regem Jasonem. Ca. audin' furcifer
Quæ loquitur? satin' magnificus tibi videtur? Ps. pol iste,
Atque etiam malificus. sed tace, atque hanc rem gere.
Le. Æschrodora tu, quæ amicos tibi habes lenonum æmulos
Lanios, qui item ut nos jurando jure malo quærunt rem, audi: *Doux. malam. quærunt rem.*
Nisi carnaria tria grandia tergoribus oneri uberi hodie
Mihi erunt, cras te quasi Dircam olim, ut memorant, duo
Gnati Jovis devinxere ad taurum, item, hodie stringam ad carnarium: id tibi
Profecto taurus fiet. Ps. nimis sermone hujus ira incendor.
Hunccine hìc hominem pati colere juventutem Atticam?
Ubi sunt, ubi latent, quibus ætas integra est, qui amant à lenone?
Quin conveniunt, quin unâ omnes peste hac populum hunc liberant?
Sed nimis sum stultus, nimium fui indoctus, ne illi audeant
Id facere: quibus ut serviant suus amor cogit, simul
Prohibet, faciant advorsum eos quod volunt. Ca. vah! tace,
Ps. quid est?
Ca. Male morigerus male facis mihi, cum sermone huic obsonas. Ps. taceo. *Pass. obscævas.*
Ca. At taceas malo multo, quàm tacere te dicas. Le. tu autem
Xystylis, fac ut animum advortas, quojus amatores olivi
Dyna-

59. *Regem Iasonem.*] Jasonem Thessaliæ tyrannum, qui ætate Epaminondæ floruit, malim intelligi, quam illum Argonautam. *Lambin.*

62. *Lenonum æmulos Lanios.*] V. N. Capt. act. 3. 1.

64. *Tergoribus oneri uberi.*] Tergoribus onere uberi. sic *parti* pro *parte*, &c Taubmann.

65. *Dircam.*] Zethus & Amphion Jovis ex Antiopa filii, Dircen, quam Lycus, Antiopa eorum matre ejecta, uxorem duxerat quæq; Antiopam in vincula conjecerat; caudæ bovis indomiti alligarunt Lycumque interfecerunt. *Tesserat.*

68. *Pati colere.*] *Colere*, absolute, pro, *incolere* & degere aliquo in loco.

69. *Qui amant à Lenone.*] V. N. Milit. act. 2. 2. Pæn. act. 5. 2.

71. *Ne illi audeant.*] J. Guliel. Acidal. & Popma, ajunt anastrophen esse, pro *illine.* Terent. Andr. *Audivi jam omnia.* D. *ah ne tu omnia?* id est, tu ne? V. N. Aulul. Prolog. T.

 77. Dy-

vasa vel loca quibus carnes asservantur. 2 ex domo lenonis 1 cum tuo sermone lenoni obstrepis ita ut ejus sermonem audire non possim.

Dynamin domi habent maxumam.
Si mihi non jam huc culleis oleum deportatur,
Te ipſam culleo ego cras faciam ut deportêre in pergulam.
Ibi tibi adeo lectus dabitur, ubi tu haud ſomnum capias,
Sed ubi uſque ad languorem. tenes quorſum hæc tendant quæ loquor?
En excetra tu, quæ tibi amicos tot habes, tam probe oleo onuſtos,
Num quoipiam eſt hodie tua tuorum opera conſervorum,
Nitidiuſculum caput? aut num ipſe pulmento utor magis M T. nitidiſſimum.
Unctiuſculo? ſed ſcio, tu oleum haud magni pendis, vino te
Devincis. ſine modo. reprehendam ego cuncta hercle una opera, niſi Acid. deungis.
Quidem hodie tu omnia facis, ſcelesta, hæc uti loquor.
Tu autem quæ pro capite argentum mihi jam jamque ſæpe numeras?
Ea paciſci modo ſcis: ſed quæ pacta es, non ſcis ſolvere.
Phœnicium, tibi hæc ego loquor, deliciæ ſummatum virûm:
Niſi hodie mihi ex fundis tuorum amicorum omne huc penus affertur:
Cras Phœnicium Phœnicio corio inviſes pergulam.

77. *Dynamin.*] In Tarviſina, Pariſ. Baſil. & Venera edit. eſt, *amatores olivinam domi habent.* Hinc emendo: *quojus amatores Olivitam domi habent*, nam veteribus *Olivita* ſive *Oliveta*, idem erat quod *Olivetum*: ut *menda, mendum, &c.* Ergo errat Feſtus, qui putat eſſe illud tempus, quo olea colligebatur: quod tamen *Olivitas* dicebatur. *Meurſius.*

79. *Pergulam.*] Nullæ unquam fuerunt pergulæ publicæ, ſed tantum appendices ædificiorum, quæ in publicum ſpectabant. Et ob id artifices & magiſtri, qui minus noti erant, in illis primum ſolebant opera ſua proponere aut docere, ut populo innoteſcerent. Juvenal.

Sed nec ſtructor erit; cui cedere debeat omnis
Pergula.

Et, quod *Turnebus* producit ex Plauto de Lenone, qui interminatur mulieribus, ſe eas expoſiturum in pergula, eſt ipſius Lenonis pergula: qui vult eas mulieres venales proſtare. propterea eas exponit in eo ædium loco, qui omnibus in conſpectu eſſet: quo nomine vetus Gloſſar. exponit *Pergulam* [illegible]. *Scalig.* Non verum eſt, quod vir doctiſſimus ſcripſit, pauperes Grammaticos, quibus in ædibus habendæ ſcholæ poteſtas non erat, in *pergula* docuiſſe. *Pergula* erant cellæ publicæ, in quibus omnium artium doctrinarumque Profeſſores publice dicebant. Cellæ quoque publicæ meretricum, *pergula* hoc loco dicuntur. *Salmaſ.*

82. *Excetra tu.*] Vide notas Caſina act. 3. ſc. 5. vſ. 19.

83. *Tua tuorum opera.*] Quæſtu meretricio ex oleariis facto, &c. *Palmer.*

92. *Phœnicio corio inviſes pergulam.*] *Phœnicium corium*, rubrum vocatur. Hic tergum flagris cruentum ſignificatur. *Turn.*

ACTUS

[1] Vim. copiam. [2] Culleus ex corio constabat et [illegible] continebat. [3] seems a sort of stall before their houses. [4] Vipera

ACTUS PRIMI SCENA TERTIA.

CALIDORUS, PSEUDOLUS, BALLIO.

PSeudole, non audis quæ hic loquitur? Ps. audio here equidem atque animum advorto.
CA. Quid mihi es auctor, huic ut mittam, ne amicam hic meam prostituat?
Ps. Bene curassis, liquido es animo: ego pro me & pro te curabo. *Pist.* tu ne curass.
Jam diu ego huic bene & hic mihi volumus, & amicitia est antiqua.
Mittam hodie huic suo die natali malam rem magnam & maturam.
CA. Quid opus est? Ps. potin' aliam rem ut cures? CA. at. Ps. bat. CA. crucior. Ps. cor dura.
CA. Non possum. Ps. fac possis. CA. quonam pacto possim vincere animum?
Ps. In rem, quod sit, prævortaris, quam re advorsa animo auscultes.
CA. Nugæ istæc sunt: non jucundum est, nisi amans facit stulte. Ps. pergin'?
CA. O Pseudole mi, sine sim nihili: mitte me sis. Ps. sine, modo ego
Abeam. CA. mane, mane: jam ut voles me esse, ita ero. Ps. nunc tu sapis.
BA. It dies: ego mihi cesso. i præ, puere. CA. heus, abiit. quin revocas?

Ps. Quid

3. B*Ene curassu.*] Conjiciunt, *Ne curassu, Tu ne curassu, sine curasu, Bene: ne curassu.* BA. *ne curassu.* Omnia frustra. Censeo formulam esse hortandi aliquem, ne quid ex ordine quotidiano intermittat ob præsentem metum: sed agat solita, quasi nihil sit, quod interpellet. Recte rem aliam gere: noli ob hoc animo perturbato minus curare res alias. Eadem brevitate verbum idem in prologo Pænoli: *Ne & hic varientur virgis & loris domi, Si minus curassint, cum veniant heri domum.* Hinc & mox. *Potin' aliam rem ut cures.* Gronovius.

6. *At. Ps. bat.*] *Bat*, sonus est cornicinis lituum ex ore eximentis. *Charisius.*

8. *Quam re advorsa.*] Futile interpretamentum Lambini dicit hic Acidalius: idem enim per idem interpretatur. Ipse corrigit, *quam rei advorsa*, vel *re* accipit pro τῷ *rei*: ut sit, quam obtemperes animo iis agendis, quæ abs re sunt vel rei adversa. Non perceperunt dignam intelligi

Ballioni

Ps. Quid properas? placide. Ca. at priusquam abeat.
Ba. Quod hoc malum? tam placide is, puere.
Ps. Hodie nate heus, hodie nate, tibi ego dico, heus hodie nate, redi &
Respice ad nos tametsi occupatus, moramur, mane: sunt colloqui
Qui volunt te. Ba. quid hoc est? quis est qui moram occupato molestam obtulit!
Ca. Qui tibi sospitalis fuit. Ba. mortuus est, qui fuit: qui est, vivos est.
Ps. Nimis superbe. Ba. nimis molestus. Ca. reprehende hominem: assequere.
Ba. I, puere. Ps. accedamus hac obviam. Ba. Juppiter te perdat, quisquis es.
Ps. Te volo. Ba. at vos ego ambos. vorte hac te, puere. Ps. non licet.
Colloqui te? Ba. at mihi non lubet. Ca. sin tuam est quippiam in rem? Ba. licet-
Ne obsecro vivere, an non licet? Ps. vah, manta. Ba. omitte. Ca. Ballio,
Audi. Ba. surdus sum, profecto inanilogus es. Ca. dedi, dum fuit.
Ba. Non peto quod dedisti. Ca. dabo, quando erit. Ba. ducito,

Lamb. occupatum moramur.

Lips. bitere, id est, ire.

Quan-

ſigi sententiam. *Animus* nonnunquam veteribus ea pars ingenii est, quæ ministrat, non quæ regit: non ratio, sed quæ suscipit affectus & iis agitatur. Ut in Trinummo 2. 2. 24. *Qui homo cum animo inde ab ineunte atate depugnat suo, &c.* Hoc vult ergo: *Re adversa*, in rebus parum secundis, *pravortaris quod in rem sit*, potius consulas, potius provideas & cures quomodo illas explices, *quam ausculies animo*, id est, perturbere, trepides, insanias. *Gronovius.*

14. *Quod hoc malum.*] Ps. *Quid hoc malum, tam? placide.* Ba. *i puere.* Scriv.

15. *Hodie nate heus.*] Ita Lenonem appellat, quod superiore Scena dixerat, sibi hodie natalem diem esse. *Nascuntur* etiam qui honores adipiscuntur: & *nascuntur*, qui ab exilio reducuntur. *Turneb.*

16. *Tametsi occupatus moramur.*] Lambinus malit *occupatum*. Sed non necesse est scripturam veterem mutare, *Occupatu's*. Sic enim scribendum. Licet occupatus sis, tamen necessario te moramur, detinemus. *Boxhorn.*

18. *Mortuus est, qui fuit.*] Vide N. Capteiv. act. 3. scen. 3. vs. 1.

21. *Te volo.*] Ambiguum. vel, Te volo convenire: vel, Te Juppiter perdat, volo. Atq; hoc modo Pseudolus intelligit, idq; non fefellit Lenonem, qui sic respondit: *At ego volo vos ambos perdat Iuppiter.*

22. *Colloqui te.*] V. N. Asin. 3. 1. *Licetne obsecro vivere.*] Q. d. vos me enecatis odio vestro & molestia. L. V. N. act. 4. 2. & N. Epid. 1. 2.

25. *Ducito.*] Scil. Phœnicium. V. N. Epid. 3. 2. & Trin. 2. 1.

28. Rem

Quando habebis. CA. heu heu, quam ego malis perdidi modis,
Quod tibi detuli & quod dedi! BA. mortua re, verba nunc facis.
STULTUS ES, REM ACTAM AGIS. Ps. nosce saltem hunc qui est. BA. jam diu
Scio qui fuit: nunc quis est is, ipsus sciat. ambula tu.
Ps. Potin' ut semel modo, Ballio, huc cum lucro respicias?
BA. Respiciam istoc pretio: nam si sacruficem summo Jovi,
Atque in manibus exta teneam, ut porriciam, interea loci
Si lucri quid detur, potius rem divinam deseram.
Ps. Non potest pietate obsisti huic, ut res sunt cæteræ!
Deos quidem, quos maxume æquom est metuere, eos minimi facit.
BA. Compellabo, salve multum, serve Athenis pessume.
Ps. Dì te Deæque ament vel hujus arbitratu, vel meo:
Vel si dignus alio pacto, neque ament, neque faciant bene.
BA. Quid agitur, Calidore? Ps. amatur, atque egetur acriter.
BA. Misereat, si familiam alere possim misericordia.
Ps. Eia scimus nos quidem te qualis sis; ne prædices.
Sed scin' quid nos volumus? BA. pol ego propemodo: ut male sit mihi.
Ps. Et id, & hoc quod te revocamus, quæso animum advorte. BA. audio.
Atque in pauca, ut occupatus nunc sum, confer, quid velis.
Ps. Hunc pudet quod tibi promisit: quaque id promisit die,
Quia tibi minas viginti pro amica etiam non dedit.
BA. NIMIO ID quod pudet facilius fertur, quam illud quod piget:

Non

28. *Rem actam agis.*] Donatus Andr. act. 3. sc. 1. *Hæc res secundum jus civile dicitur: in qua cavetur, ne quis rem actam apud judices repetat.* Idem ad Eunuch. act. 1. scen. 1. *Actum est*, sumptum à Jure, *ilicet*, à Judicio; *peristi*, à supplicio.

32. *Ut porriciam.*] *Porriciendi* verbum ex disciplina haruspicum & ex præcepto Pontificum solemne sacrificantibus fuisse, Macrob. l. 3. 2. tradit. Nævius: *Simul atrocia porricerent exta ministratores.* Turneb.

47. *Nimio id.*] Viro bono indigna sententia; cui famæ & existimationis jactura gravior, quam rei, Sophocles:
Τὸ κέρδος ἡδὺ κἂν ἀπὸ ψευδῶν ἴῃ.
V. N. Trin, 2. 2.

porricere exta in aram, 2 Calidori.

55. Non

Non dediſſe, iſtum pudet: me, quia non accepi, piget.
Ps. At dabit, parabit: aliquot hos dies manta modo.
Pont. parabit aliquid: tres dies manta modo.
Nam hîc id metuit, ne illam vendas ob ſimultatem ſuam.
Ba. Fuit occaſio, ſi vellet, jampridem argentum ut daret.
Ca. Quid, ſi non habui? Ba. amabas? invenires mutuom,
Douz. jam haberes, immo.
Ad Daniſtam devenires, adderes fœnuſculum:
Surripuiſſes patri. Ps. ſurriperet hic patri, audaciſſume?
Non periculum eſt, ne quid recte monſtres? Ba. non lenonium eſt.
Ca. Egon' patri ſurripere poſſim quicquam, tam cauto ſeni?
Atque adeo, ſi facere poſſem, pietas prohibet. Ba. audio.
Pietatem ergo iſtam amplexator noctu, pro Phœnicio.
Sed quoniam pietatem amori video tuo prævortere,
Omnes tibi patres ſunt? nullus eſt tibi quem roges mutuum
Argentum? Ca. quin nomen quoque jam interiit Mutuum.
Ba. Heus tu, poſtquam hercle iſti à menſa ſurgunt ſaturi, poti,
Qui ſuum repetunt, alienum reddunt nato nemini,
Ab alienis cautiores ſunt, ne credant alteri?
Ca. Nimis miſer ſum, nummum nuſquam reperire argenti queo:
Ita miſer & amore pereo, & inopiâ argentariâ.

Ba. EME

55. *Non lenonium eſt.*] Scil. recte monſtrare.

62. *Heus tu, poſtquam.*] Ineptiſſima illa ſunt *Lambini*, menſam de cibaria menſa accipientis: cum manifeſto menſam trapezitarum intelligat. Et verborum quidem, quæ in vulgatis hodie habentur, hunc ſenſum eſſe puto: ut ſit jocus in aſtutos trapezitas, qui cum bonis cedere & menſam relinquere decreverunt, prius omnia quæ ipſis debentur, exigunt & abſcondunt, ne ii, quibus ipſi debent, ea occupent. Quaſi dicat: Poſtquam ii, qui bonis cedunt, tam aſtuti facti ſunt, ut non prius à menſa ſurgant, quam debita ſua exegerint, ſane cavent omnes mutuari. *Piſtor.* *A menſa ſurgunt ſaturi, poti.*] Non erat cur deſperarent de hoc loco, tanquam mutilo, aut lurcones aut helluones deſcribi putarent, aut neſcio quos *Saturnipetas* & *Saturipetas* confingerent. De trapezitis agere certum eſt, qui cum bonis cedere & menſam relinquere decreverant, prius omnia, quæ ipſis debentur, exigunt & abſcondunt, ne illi, quibus ipſi debent, ea occupent, ut recte Piſtorius. *Qui ſuum repetunt*, deſcriptio eſt argentariorum. Curcul. 3. *Habent hunc morem plerique argentarii, Ut alius alium poſcant, reddant nemini.* Sed cur addit *ſaturi, poti?* non alia de cauſa, quam quia appellarat *menſam:* quæ eſt & trapezitica & ad quam veſcimur, ſaturique & poti reddimur. Ut cum in Curculione quia dixerat *datores*, addit *& factores*, etſi ad ſententiam *factores*

.EME die cœca hercle olivom, id vendito oculata die.
n hercle vel ducentæ fieri possunt præsentes minæ.
ι. Perii! an non tum Lex me perdit quina vicenaria?
etuunt credere omnes. BA. eadem est mihi lex, metuo credere.
; Credere autem? eho. an pœnitet te; quanto hic fuerit usui?
.. Non est justus quisquam amator, nisi qui perpetuat data, *Lips. non est usui quisquam.*
ıtque usque. quando nihil sit, simul amare desinat.
ι. Nihilne te mei miseret? BA. inanis cedis: dicta non sonant.
:que ego te vivom salvomque vellem. Ps. eho, an jam mortuus est?
ι. Ut ut est: mihi quidem profecto cum istis dictis mortuus est.
.ICO VIXIT amator, ubi lenoni placet. *Dous. ubi ille lenoni.*
:mper tu ad me cum argentata accedito querimonia.
.am istoc, quod nunc lamentare, non esse argentum tibi
.pud novercam querere. Ps. eho an unquam tu hujus nupsisti patri?

BA. Dii

ıihil facerent. Ut cum Menæch. lixisset eum convivas *recreare*, ad- *medicinam facere*. Et tamen ἀλλη- possunt eadem verba ad præsen- rtinere materiam, ut sint sibi cre- cunia saginati & ebrii. Postquam, , argentarii crebro à mensa surge- onis cedere cœperunt, ex eo tem- omines ab alienis, quorum rem ım non probe habent cognitum, tes sunt, & non facile cuiquam ıt. *Gronovius.*

Eme die cæca.] Id est, solutione n prolata. Contra; *Oculata die* est præsenti pecunia emere. Ita lixit, *die vendere*. Sic JCti vocant *stimonia*, quæ scripto perhibentur ibus. Ita Virgil. in *Ætna*:

que oculis hasura tuis.

lt, quod Græci Poëtæ dicunt βλέ- μαρ1ύεια. Plautus vero aliter t:

—— *Rem tibi auctorem dabo.*

Sic infra,

Non illic duce me occultas scrutabere causas:

Occurrent oculis ipsa.

Eodem modo, *oculatam diem* dixit Plautus. *Scalig.*

69. *Lex me perdit quina vicennaria.*] Ita duplici *nn* scribendum. nam *viceni* sunt οἱ εἴκοσι τ' ἀριθμόν: *vicennes* vero εἰκοσαέτεις. *Lex* enim *Lætoria* vetabat filium familias minorem viginti quinque annis stipulari, id est, ἐπερωτᾶσθαι, ut ait Priscianus, lib. 8. & 18. sive stipulanti respondere: aut spondendo obligari: ut JCti loquuntur. *Lipsius.*

80. *Apud novercam querere.*] Lusum putant viri docti in hoc, quod Pseudolus illud *querere* ἀντὶ τοῦ *quereris* accipit, quum sit imperantis. Immo & leno & Pseudolus τὸ *querere* ἀντὶ τοῦ *quereris* accipiunt: neuter ut sit imperantis. Sed lusus

BA. Dii melius faciant. PS. fac hoc, quod te rogamus, Ballio,
Meâ fide, si isti formidas credere, ego in hoc triduo
Aut terra aut mari alicunde evolvam id argentum tibi.
BA. Tibi ego credam? PS. cur non? BA. quia pol, qua opera credam tibi,
Una opera alligem fugitivam canem agninis lactibus.
CA. Siccine mihi abs te bene merenti, male refertur gratia?
BA. Quid nunc vis? CA. ut opperiare hos sex dies saltem modo,
Ne illam vendas, neu me perdas hominem amantem. BA. animo bono es.
Vel sex menses opperibor. CA. euge, homo lepidissume.
BA. Immo vin' etiam te faciam ex læto lætantem magis?
CA. Quid jam? BA. quia enim non venalem habeo Phœnicium.
CA. Non habes? BA. non hercle vero. CA. Pseudole, arcesse hostias,
Victimas, lanios: ut ego huic sacruficem summo Jovi:
Nam hic mihi nunc est multo potior Juppiter, quam Juppiter.
BA. Nolo victimas: agninis me extis placari volo.
CA. Propera, quid stas? arcesse agnos. audin' quid ait Juppiter?
PS. Jam

lusus est in vocabulo *noverca*, quod per translationem accipit Ballio, ceu proprie dictum servus. *Apud novercam queri* est queri apud aliquem qui non exaudiat, παροιμιωδῶς. Si mecum queri velis, quod utile tibi sit, fac venias cum argentata querimonia: nam quod nunc doles sine nummis, doles apud novercam, hoc est, eum qui tui non misereatur. Hoc captat Pseudolus: Ergo tu Callidori noverca es? & sic nupsisti hujus patri. Eam enim novercam dicimus, quæ post matrem patri nostro nupsit. *Gronovius.* *An unquam tu hujus nupsisti patri?*] Argutus, sed licentior sane jocus, qui in verbo *Nubendi* consistit, quod verbum antiquitus inter ea fuit, quæ custos ille hortorum libentius, quam Virgines Vestæ usurparent. Inde Festo, *Nupta verba*, obscœna; & Petronio, *Nuptias facere*, τὸ συννοιάζειν. Inde Virgini Vestali crimen incesti intentatum apud Declamatores, quod versum scripsisset: *Felices nuptæ: moriar, nisi nubere dulce est.* Lipsius. Vide notas Cistellar. act. I. sc. I. 45.

93. *Lanios.*] Ita vocat popas hostiarum mactatores, qui malleo ipsas impeterent, dum à victimario interim tenerentur. *Guther.*

95. *Agninis me extis placari volo.*] *Victimam* de magnis dixere; Certum veteribus illis, qui pure loquebantur, ita observatum fuisse. Quod verum esse; manifesto Plautus docet in Pseud. ex verbis Lenonis:

Nolo victimas: minimis med extis placari volo.

Nam *minima exta* opposuit *victimis*. Sed lusit Comice in voce *minimis*, respiciens ad minas viginti, quibus sibi litari volebat. Adolescens vero jocum non percipiens,

Ps. Jam hîc ero: verum extra portam Metiam currendum est prius.
Ca. Quid eo? Ps. Lanios inde arcessam duos cum tintinnabulis.
Eadem duo greges virgarum inde ulmearum adegero,
Ut hodie ad litationem huic suppetat satias Jovi.
In malam crucem istic ibit Juppiter lenonius.
Ba. Ex tua re non est, ut ego emoriar. Ps. quì dum? Ba. ego dicam tibi:
Quia edepol dum ego vivos vivam, nunquam eris frugi bonæ.
Ps. Ex tua re non est, ut ego emoriar. Ba. quì dum? Ps. sic, quia
Si ego emortuus sim, Athenis te sit nemo nequior.
Ca. Dic mihi, obsecro, hercle verum serio, hoc quod te rogo.
Non habes venalem amicam tu meam Phœnicium?
Ba. Non edepol habeo profecto; nam jampridem vendidi.
Ca. Quomodo? Ba. sine ornamentis, cum intestinis omnibus.
Ca. Meam

piens; jubet arcessi agnos: quia eæ sunt *minimæ bestiæ*, & quæ vere victimæ dici non possunt, quum ait; *Propera, quid stas? arcesse agnos*. Itaque male legitur hodie *agninis extis*: quum pleræque calamo exaratæ membranæ habeant, *minimis extis*. ubi sane vere Plautinus latet jocus. *Scalig.*

97. *Extra portam Metiam currendum, &c. lanios inde arcessam.*] Intelligit carnifices, quorum extra eam portam domus, ad solemnem suppliciis locum. Etiam locus certus fuit extra urbem, quem *Sestertium* dixerunt, quia semitertio ab urbe milliari: ubi cruces, patibula defixa, cadavera abjecta, aliaque, quæ ad supplicia plebis. *Lips.*

98. *Cum tintinnabulis.*] Quid fuit in mentem Scaligero, quum ad quartum Varronis notaret duo esse genera vehiculorum, *sirpeas* & *tintinnabula*, & insultaret scholasticorum ac grammaticorum nationi, quibus hæc essent ignota vocabula? Quid illis, qui toties hoc ex illo describunt? Immo nec *sirpea* vehiculum est, sed imponitur vehiculo, nec *tintinnabulum*, sed, si quando, appenditur. De *Sirpea* alibi. Sed dixerit Lucilius: *Tintinnabulum abest hinc, sirpiculaque oleronum.* Quid hic, quamobrem credam ea esse vehicula? Quid in loco Plauti? Palam est carnifices & tortores describi, qui solebant cædere *κωδωνοφοροῦντας*, ut ab aliis jam notatum. Et tamen etiam nolas ad usum sacrificiorum comminiscuntur. Lusus est servuli, qui de supplicio, quo vult mactari Lenonem, loquitur quasi de sacrificio, quo is, quem Jovem sibi fecerat herus, mactetur. Itaque pro carnificibus dicit lanios, quasi victimarios, sed cum *tintinnabulis*, quibus carnifices ornabant noxios, pro hostiis, *greges virgarum ulmearum*, vel virgas in fascem colligatas. *Gronovius.*

109. *Sine ornamentis cum intestinis omnibus.*] Id est, nudam vendidi: & inest in his verbis faceta antithesis. Hoc ex Lambino usque repetunt. At poterant aliquid doctius. Nempe hunc sermonem translatum à venditione ædium, ubi proprium ejus domicilium est. In iis *ornamenta*, in iis *opus intestinum*: & quum vendebantur, *opus intestinum* fiebat emptoris, *ornamenta* recipiebantur. Cicero in Topicis: *Fecique quod liberales venditores solent, ut cum ædes fundumve*

CA. Meam tu amicam vendidisti? BA. valde, viginti minis.
CA. Viginti minis? BA. utrum vis, vel quater quinis minis,
Militi Macedonio. & jam quindecim habeo minas.
CA. Quid ego ex te audio? BA. amicam tuam esse factam argenteam.
CA. Cur id ausus facere? BA. libuit, mea fuit. CA. eho, Pseudole.
I, gladium affer. Ps. quid opus gladio? CA. qui hunc occidam, atque me.
Ps. Quin tu te occidis potius? nam hunc fames jam occiderit.
CA. Quid ais, quantum terra tegit, hominum perjurissime, *Lips.* quantum in terra degit, hom. &c.
Juravistin' te illam nulli venditurum, nisi mihi?
BA. Fateor. CA. Nempe conceptis verbis. BA. etiam consultis quoque.
CA. Perjuravisti, sceleste. BA. at argentum intro condidi.
Ego scelestus nunc argentum promere possum domo:
Tu, qui pius es istoc genere gnatus, nummum non habes.
CA. Pseudole, assiste altrinsecus, atque onera hunc maledictis.
Ps. licet.
Nunquam ad prætorem æque cursim curram, ut emittar manu. CA. In-

vendiderint, rutis casis receptis, concedant tamen aliquid emptori, quod ornandi causa apte & loco positum esse videatur: sic tibi nos ad id, quod quasi mancipio dare debuimus, ornamenta quædam voluimus non debita accedere. Scilicet ornamenta erant in rutis cæsis. Varro lib. 3. de re rust. cap. 1. *Quum villam haberet opere tectorio & intestino & pavimentis nobilibus spectandam.* Vitruvius lib. 4. cap. 4. *Pluteis marmoreis seu ex intestino opere factis.* Sic apparet, unde quamque eleganter petiverit hunc sermonem Plautus. *Gronovius.*

117. *Quantum terra tegit.*] Sic omnes libri. Conjectant: *Quantum in terra degit: Quantum terra regit: Quantum terra tegit: Quantum terra gerit*: Denique explicant, quantum est Acherunti mortuorum, vel qui unquam fuerunt. Putamus commodius explicari posse, quantum terra tuetur, tectos ac salvos habet. Ut Rud. 1. 3. 26. *Nec cibo nec loco tecta quo sim scio.* Sallustius in Catil. *Neque locus neque amicus quisquam teget, quem arma non texerint.* Ut videtur & in verisimilibus accepisse Scioppius. *Gronovius.*

118. *Juravistin' te illam nulli.*] Tali interrogatione utuntur Scriptores veteres, etiam cum responsionem ajentem subjici volunt, *Lambin.*

119. *Conceptis verbis.*] *Verbis conceptis jurare*, est alio præeunte & jusjurandum verbis certa comprehensis formula dictante jurare. *Turneb.*

121. *Ego scelestus, &c*] Seneca Philosoph. Epist. 115. èvett. Poëtis: *Sine me vocari pessimum; ut dives vocer. An dives, omnes quærimus? nemo, an bonus. Non, Quare, & Unde: Quid habeas, tantum rogant. Ubique tanti quisque, quantum habuit, fuit.* & quæ sequuntur.

124. *Ad prætorem, &c.*] Vide notas Mil. act. 4. sc. 1. vs. 15.

127. Du-

CA. Ingere mala multa. PS. jam ego te differam dictis meis,
Impudice. BA. ita est. PS. scelestе. BA. dicis vera. PS. verbero.
BA. Quippini. CA. bustirape. BA. certe. CA. furcifer. BA. factum optume.
CA. Sociofraude. BA. sunt mea hæc ista. PS. parricida. BA. perge tu.
PS. Sacrilege. BA. fateor. CA. perjure. BA. vetera vaticinamini.
CA. Legirupa. BA. valide. PS. pernicies adolescentum. BA. acerrume.
CA. Fur. BA. babæ. PS. fugitive. BA. bombax. CA. fraus populi. BA. planissume.
PS. Fraudulente. CA. impure leno. PS. cœnum. BA. cantores probos!
CA. Verberavisti patrem atque matrem. BA. atque occidi quoque,
Potius quam cibum præhiberem: num peccavi quippiam?
PS. IN PERTUSUM INGERIMUS DICTA DOLIUM: operam ludimus.
BA. Nunquid alium etiam voltis dicere. CA. ecquid te pudet?
BA. Ted amatorem inventum esse inanem; quasi cassam nucem.
Sed quanquam multa, malaque in me dicta dixistis mihi;
Nisi mihi attulerit Miles quinque, quas debet, minas,
Sicut hæc est præstituta summa argento dies:

Si

127. *Bustirape.*] Qui lucri caussa nefanda omnia subire non verebantur. *bustirapi* audiebant. *I. Gul.*

131. *Baba.*] *Baba*, ut & *Bombax*, hoc loco Interjectiones sunt hominis cum admiratione approbantis, vel negligentis; aut etiam læte alterius dicta ferentis. *Lambin.*

135. *In pertusum,*] Proverbium à fabula Danaidum. Lucret. lib. 4.

Et non omnia pertusum congesta quasi in vas
Commoda perfluxere, atque ingrata interiere. Taubm.

Scite Seneca in Apocolocynth. *Placuit novam pœnam excogitari debere; instituendum illi laborem irritum sine fine & effectu. Tum Æacus jubet illum alea ludere, pertuso fritillo.* Loquitur de Claudio Cæsare. *Boxhorn.*

136. *Nunquid alium.*] Ita Schopp. è MSS. quasi dicat: Num præter superiora illa cognomina, quæ mihi fecistis, insuper aliud mihi facere vultis? *T.*

141. *Of-*

Si is non aderit, posse opinor facere officium *me* meum.
CA. Quid id est? BA. si tu argentum attuleris, cum illo perdiderim fidem.
Hoc meum est officium: ego, operæ si sit, plus tecum loquar:
Sed sine argento frustra est, quod me tui misereri postulas. *Schopp. frustra es.*
Hæc mea est sententia, ut tu hinc porro, quid agas, consulas.
CA. Jamne abis? BA. negotii nunc sum plenus. PS. paulo post magis.
Illic homo meus est: nisi omnes Dî me atq; homines deserunt,
Exossabo ego illum similiter itidem ut murænam cocus. *Non. similiter.*
Sed nunc, Calidore, operam te mihi volo dare. CA. ecquid imperas?
PS. Hoc ego oppidum admœnire, ut hodie capiatur, volo.
Ad eam rem usu'st hominem astutum, doctum, scitum, & callidum,
Qui imperata effecta reddat, non qui vigilans dormiat.
CA. Cedo mihi, quid es facturus? PS. tempori ego faxo scies.
Nolo bis iterare: sat sic longæ fiunt Fabulæ.
CA. Optumum atque æquissumum oras. PS. propera, adduc hominem cito.
PAUCI EX MULTIS sunt amici, homini qui certi sient.
CA. Ego scio istuc. PS. ergo utrimque tibi nunc delectum para: *Acid. utrumque.*
Ex multis exquire illis unum, qui certus siet.
CA. Jam hîc faxo aderit. PS. potin' ut abeas? tibi moram dictis creas.

141. *Officium me meum.*] *Officium lenonis*, est perfidia. ut Capt. *Servile officium*, fuga.
146. *Paulo post magis.*] Plus negotii tibi facessam.
148. *Exossabo ut murænam.*] Vide notas Amph. act. 1. sc. 1. vs. 163.
150. *Admœnire.*] Fossa & vallo cingere. L. V. N. Cist. 2. 2. vs. 5.

ACTUS PRIMI SCENA QUARTA.

PSEUDOLUS.

Postquam illic hinc abiit, tu astas solus, Pseudole:
Quid nunc acturus, postquam herili filio

Largi-

Largitus dictis dapsilis? ubi sunt ea?
Quoi neque parata gutta certi consilii,
Neque adeo argenti: neque nunc quid faciam scio,
Neque exordiri primum, unde occipias, habes,
Neque ad detexundam telam certos terminos.
Sed quasi Poëta tabulas cum cepit sibi,
Quærit quod nusquam est gentium, reperit tamen.
Facit illud verisimile, quod mendacium est.
Nunc ego Poëta fiam: viginti minæ
Quæ nusquam nunc sunt gentium, inveniam tamen
Atque ego huic jam pridem me daturum dixeram,
At volui injicere tragulam in nostrum senem:
Verum is, nescio quo pacto, præsensit prius.
Sed comprimenda est mihi vox atque oratio.
Herum eccum video huc, una Simonem simul,
Cum suo vicino Caliphone incedere.
Ex hoc sepulchro vetere viginti minas
Effodiam ego hodie, quas dem herili filio.
Nunc huc concedam, ut horum sermonem legam.

6. EXordiri.] *Ordiendi* verbum proprium artis Minervæ. *Lipsius.*

7. *Detexundam.*] *Detexere*, de perfecto panno aut tela: quod Theocritus elegantissime dixit, *καταβαίνειν ἀφ' ἱστῶ*. alii *καθαρεῖ ἱστόν*. Vetus Gloss. *Detexo*, *καθαιρῶ ἱστόν*. Titinnius Fullonibus: *Qua inter annos decem nequisti togam unam detexere.* Significantius tamen alii; *deponere*. P. Diaconus lib. 2. cap. 5. *talem se eidem telam ordituram, qualem ipsa dum viveret, deponere ac detexere non posset.* Dixi, significantius. nam proprie *detexere* non est aliud quam τὸν ἱστὸν ὑφαίνειν: & ita sæpe apud Plaut. & Ciceronem. Quare non omnis *detexta tela*, utique & *deposita*. Casaub.

14. *Tragulam injicere.*] Vide notas Epid. act. 5. sc. 2. vl. 25.

19. *Ex hoc sepulcro vetere viginti, &c.*] Putem respectum ad aperturam sepulcrorum, ad eruendos thesauros. Veteres enim partim luxus, partim securitatis caussa, pecuniam ibi condebant. *Freherus.*

ACTUS PRIMI SCENA QUINTA.

SIMO, CALIPHO, PSEUDOLUS.

SI de damnosis aut de amatoribus
Dictator fiat nunc Athenis Atticis,
Nemo antecedat filio, credo; meo:
Ita nunc per urbem solus sermo est omnibus,

Eum

2. D*ictator fiat nunc Athenis.*] Nominat more suo magistratum Romanum in Palliata Comœdia, intelligitque filium suum ducem principemque ac caput esse hominum amore perditorum.

Eum velle amicam liberare, & quærere
Argentum ad eam rem. hoc alii mihi renunciant,
Atque id jam pridem sensi, & subolet mihi,
Ps. Occisa est hæc res, hæret hoc negotium.
Quo in commeatum volui argentarium
Proficisci, ibi nunc oppido obsepta est via.
Præsensit: nihil est prædæ prædatoribus.
Ca. HOMINES QUI GESTANT, quique auscultant crimina,
Si meo arbitratu liceat, omnes pendeant,
Gestores linguis, auditores auribus.
Nam istæc quæ tibi renunciantur: filium
Te velle amantem argento circumducere,
Forsitan ea tibi dicta sunt mendacia.
Sed si vera ea sunt, ut nunc mos est, maxume,
Quid mirum fecit? quid novum? adolescens homo
Si amat, si amicam liberat? Ps. lepidum senem!
Si. Vetus nolo faciat. Ca. at enim nequicquam nevis.
Vel tu ne faceres tale in adolescentia. *Pas. faceres talia.*
PROBUM PATREM ESSE oportet, qui gnatum suum
Esse probiorem, quam ipsus fuerit, postulet.
Nam tu quod damni, & quod fecisti flagitii,
Populo viritim potuit dispertirier.

Id

14. *Gestores linguis.*] Ut, qua quis parte peccaret, eadem & plecteretur. Sic Seneca Epist. 123. *Pessimum genus hominum videbatur, qui verba gestarent: sunt quidam qui vitia gestant. Horum sermo multum nocet. nam etiamsi non statim officit, semina in animo relinquit.*

21. *Vetus nolo faciat.*] Horum sententiam neque *Lambinus*, neque *Acidalius* sunt assecuti. Dixerat Calipho: *quid novum? &c.* quibus verbis ostendit, neque Callidorum Simonis filium primum de Atheniensibus adolescentulis hanc insaniam insanivisse; sed id ab aliis etiam jam longe factum fuisse: at reponit Simo, nolle se ut ista faciat filius suus, cum fuerit ætate provectiore. Huic interpretationi firmandæ unice facit Terentianus Micio, Adelph. I. 2.

Non est flagitium, mihi crede, adolescentulum Scortari, &c.
— *Et tu illum tuum, si esses homo,*
Sineres nunc facere, dum per ætatem licet,
Potius quam, ubi te expectatum ejecisset foras
Alieniore ætate post faceret tamen.

Petitus.

26. *Populo viritim potuit dispertirier.*] Certum est alludi ad viscerationes, in quibus singulis, qui aderant, certa pars cibi dabatur, Et hoc vult: Tam magna sunt flagitia tua, ut cuilibet è populo, tanquam in publica visceratione, pars aliqua

Id ne tu miraris, si patrissat filius?
Ps. Ω ζεῦ, quam pauci estis homines commodi!
Ehem, illuc est patrem esse, ut æquum est, filio!
Si. Quis hic loquitur? meus hic est quidem servos Pseudolus.
Hic mihi corrumpit filium, scelerum caput.
Hic dux, hic ille est pædagogus: hunc ego
Cupio excruciari. Ca. Jam istæc INSIPIENTIA EST,
Sic iram in promtu gerere. quanto satius est,
Adire blandis verbis, atque exquirere,
Sint illa, necne sint, quæ tibi renunciant?
BONUS ANIMUS in mala re dimidium est mali.
Si. Tibi auscultabo, Ps. itur ad te, Pseudole:
Orationem tibi para advorsum senem.
Herum saluto primum, ut æquom est: postea
Si quid supersit, vicinos impertio.
Si. Salve, quid agitur? Ps. statur hic ad hunc modum.
Si. Statum vide hominis, Callipho, quam Basilicum!
Ca. Bene confidenterque astitisse intellego.
Ps. DECET INNOCENTEM, qui sit, atque innoxius,
Servom superbum esse apud herum potissumum.
Ca. Sunt quæ te volumus percontari, quæ quasi
Per nebulam nosmet scimus atque audivimus.
Si. Conficiet jam te hic verbis: ut tu censeas
Non Pseudolum, sed Socratem tecum loqui.
Ps. Ita est. jampridem tu me spernis, sentio,
Parvam esse apud te mihi fidem ipse intellego:
Cupis me esse nequam, tamen ero frugi bonæ.
Si. Fac sis vacivas, Pseudole, ædis aurium,
Mea ut migrare dicta possint quo volo.
Ps. Age, loquere quid vis, tametsi tibi succenseo.

1. *Gal.* hic illi est pædagogus.

Si. Mi-

aliqua inde dari possit. Ad magnitudinem igitur pertinet; non, quod quilibet è populo suam partem ibi inventurus sit. *Pistorius.*

32. *Hic ille est pædagogus.*] Antiquo illo ævo *Pædagogi* distincti à *Præceptoribus*. Nam isti nihil nisi assecIæ erant, & ut puerorum progressus, actiones, mores observarent aut formarent. At *Præceptores* docebant, & artes scientiasque infundebant. Seneca l. 2. 22. De Ira: *Præceptores pædagogique pueris placidi dentur*. Lips.

43. *Statum.*] Vide Not. Amphitr. 1. 1. 110.

54. *Fac sis vacivas.*] Vide N. Casina Prologo vs. 29.

68. *Meum*

SI. Mihin' domino servos tu succenses? PS. jam tibi
Mirum id videtur? SI. hercle qui, ut tu prædicas, *Pist. hercle quin.*
Cavendum est mihi abs te irato: atque alio tu modo
Me verberare, atque ego te soleo, cogitas.
CA. Quid censes? edepol merito esse iratum arbitror,
Cum apud te parum stet fides. SI. jam sic sino, *Lips. parum stet fides.*
Iratus sit: ego ne quid noceat, cavero.
Sed quid ais? quid hoc, quod te rogo? PS. si quid vis, roga
Quod scibo, Delphis tibi responsum dicito.
SI. Advorte ergo animum, & fac sis promissi memor.
Quid ais? ecquam scis filium tibicinam
Meum amare? PS. negare meum est. SI. liberare quam velit?
PS. Καὶ τοῦτο καὶ τοῦτο nego. SI. ecquas viginti minas
Per sycophantiam atque per doctos dolos
Paritas, ut auferas à me? PS. abs te ego auferam?
SI. Ita: quas meo gnato des, qui amicam liberet.
PS. Fateri δεῖ καὶ τοῦτο ναί, καὶ τοῦτο ναί.
CA. Fatetur. SI. dixin', Callipho, dudum tibi?
CA. Memini. SI. cur hæc, ubi tu rescivisti ilico,
Cælata me sunt? cur non rescivi? PS. eloquar.
Quia nolebam ex me morem prægigni malum,
Herum ut servos *suum* criminaret apud herum.
SI. Juberes hunc præcipitem in pistrinum trahi. *Gron. Luberet hunc.*
CA. Nunquid peccatum est Simo? SI. immo maxume.

PS. De-

68. *Meum amare, &c.*] Latent in his voces Græcæ; lego itaque:

Meum amare? PS. ναί γα. ῥῆμ' ἐόν ἐστι.
SI. *liberare quam velit.*
PS. Καὶ τοῦτο καὶ τοῦτο ναί ἐγώ. SI. *ecquas viginti minas*
Per sycophantiam, atque per doctos dolos,
Paritas, ut auferas à me? PS. *abs te ego auferam?*
SI. *Ita: quas meo gnato des, qui amicam liberet.*
PS. Φά· τίς ἐστ' δεῖ. καὶ τοῦτο, καὶ τοῦτο, ναί, καὶ τοῦτο, ναί.

Petitus, de quo vide eum differentem lib. 2. Miscell. 18. *Negare meum est.*] Censeo recte vidisse Petitum in his quoque verbis aliquid Græci latere. Et videtur adamasse Græca & hic, ut bis postea, quia dixerat: *Delphis tibi responsum dicito.* Voluit igitur Græci Dei oracula imitari. Tum alter codicum, *naegar mea est*: alter, ut & codex Academiæ: *negar mea est*. Sed quia non videtur auctor tot supra infraque nexis senariis interjecisse duos hos versus longiores, utrumque breviorem fecerim, ejectis quæ inscitia librariorum interposuit. Ut sit: *Meum amare.* PS. ναὶ ναί. SI. *liberare quam velit.* PS. καὶ τοῦτο ναί, καὶ τοῦτ'. SI. *ecquas viginti minas.* Nam & posterior sic exstat in V. C. *Cetu ton katto ne gras equas viginti minas.* Ac. *Cetu tu au negar sita ecquas, &c.* Gronovius.

71. *Paritas.*] Id est, paras.

78. *Herum.*] Herilem filium apud herum majorem, patrem.

85. In

Ps. Desiste: recte ego rem meam sapio, Callipho.
Peccata mea sunt. animum advorte nunc jam.
Quapropter te expertem amoris nati habuerim,
Pistrinum in mundo scibam, si id faxem, mihi.
Si. Non à me scibas pistrinum in mundo tibi,
Cum ea mussitabas? Ps. scibam. Si. cur non dictum est mihi?
Ps. Quia illud malum aderat, istuc aberat longius.
Illud erat præsens, huic erant dieculæ.
Si. Quid nunc agetis? nam hinc quidem à me non potest
Argentum auferri, qui præsertim senserim.
Ne quisquam credat nummum, jam edicam omnibus.
Ps. Nunquam edepol quoiquam supplicabo, dum quidem
Tu vives: tu mihi hercle argentum dabis:
Abs te equidem sumam. Si. tu à me sumes? Ps. strenue.
Si. Excludito mihi hercle oculum, si dedero. Ps. dabis. *Lamb.* Exsculpito m.
Jam dico, ut à me caveas. Ca. certe edepol scio:
Si abstuleris, mirum & magnum facinus feceris.
Ps. Faciam. Si. si non abstuleris? Ps. virgis cædito,
Sed quid, si abstulero? Si. do Jovem testem tibi,
Te ætatem impune habiturum. Ps. facito ut memineris.
Si. Egon' ut cavere nequeam quoi prædicitur?
Ps. Prædico, ut caveas: dico, inquam, ut caveas: cave.
Hem, istis mihi tu hodie manibus argentum dabis.
Ca. Edepol mortalem graphicum, si servat fidem!
Ps. Servitum tibi me abducito, ni fecero.
Si bene atque amice dicis: nam nunc jam meus es. *Grut.* nam nunc haud meus est.
Ps. Vin' etiam dicam, quod vos magis miremini?
Ca. Studeo hercle audire, nam ted ausculto libens.
Si. Agedum, nam satis libenter te ausculto loqui.

Ps. Prius-

85. *In mundo.*] V. N. Ep. act. 5.1.12.

88. *Huic erant diecula.*] Omnia sibi respondent: *Illud* à filio: *istuc* à te. *Illud* aderat *præsens*, hoc erat *in diem*, ut Ter. loquitur. *Acidal.*

89. *Nam hinc quidem à me.*] Casaubonus ait laborare metri modulum: eoque tollendam Glossam legendumque: *Nam hinc quidem jam non potest:* ad illud *Hinc* fuisse adscriptum *à me:* quod tolli necesse esse, si metrum salvum velimus. Sic ille in epistolis. Quod equidem vehementer miror. Quid enim perfectius versu, ut est in vulgata. Cur autem non diceret: *hinc à me:* ut in Rud. act. 4. sc. 4. *dum hic hinc à me sentiat.* Casin. 2.8. *Vocabit huc eam ad se in nuptias.* Epid. 1. 2. *Eamus intro huc ad te.* Et similia passim. *Gron.*

100. *Ætatem.*] V. N. Asin. act. 2. 2.

104. *Graphicum.*] V. N. Epid. 3.3.29.

 110. *Prius-*

Ps. Priusquam istam pugnam pugnabo, ego etiam prius
Dabo aliam pugnam claram & commemorabilem.
Si. Quam pugnam? Ps. hem, ab hoc lenone vicino tuo
Per sycophantiam atque per doctos dolos
Tibicinam illam, tuus quam gnatus deperit,
Eam circumducam lepide lenonem. Si. quid est?
Ps. Effectum hoc hodie reddam utrumque ad vesperum.
Si. Siquidem istæc opera, ut prædicas, perfeceris,
Virtute regi Agathocli antecesseris.
Sed si non faxis, nunquid caussæ est, ilico
Quin te in pistrinum condam? Ps. non unum quidem Acid. delet. condam?
Diem modo, verum hercle in omnis, quantum est. sed si effecero,
Dabin' mihi argentum quod dem lenoni ilico
Tua voluntate? Ca. jus bonum orat Pseudolus:
Dabo, inque. Si. at enim scin' quid mihi in mentem venit?
Quid si hice inter se consenserunt, Callipho,
Aut de compacto faciunt consutis dolis,
Quî me argento circumvortant? Ps. quis me audacior
Sit, si istuc facinus audeam facere? immo sic, Simo,
Si sumus compecti, sive consilium unquam inivimus
De istâc re, aut si de ea re unquam inter nos convenimus;
Quasi in libro cum scribuntur, calamo literæ,
Stilis me totum usque ulmeis conscribito.
Si. Indice ludos nunc jam, quando lubet.
Ps. Da in hunc diem operam, Callipho, quæso mihi,
Ne quo te ad aliud occupes negotium.
Ca. Quin rus uti irem, jam heri constitueram.
Ps. At nunc disturba quas statuisti machinas.
Ca. Nunc non abire certum est istâc gratiâ.

Lubido

110. *Priusquam istam pugnam pugnabo.*] Priusquam abs te argentum auferam. Lucilius:

Vicimus, ô socii, & magnam pugnavimus pugnam.

126. *Consutis dolis.*] Sic Gr. dicunt, συῤῥάπτειν δόλους. inde *sutelas*, pro fraudibus. Vide insuper notas Amph. act. 1. sc. 1. ✱s. 211.

132. *Stilis ulmeis conscribito.*] Recte, *stilis*, pro virgis dicit: ut perpetuetur metaphora. Virgil. 1. Æn.

—— *Versa pulvis inscribitur hasta.*

Sidonius lib. 1. *mundus incanduit, glacies Alpina deletur, & hiulcis arentium rimarum flexibus terra perscribitur.* Meursius.

143. *Cla-*

Lubido est ludos tuos spectare, Pseudole.
Et si hunc videbo non dare argentum tibi,
Quod dixit: potius quam id non fiat, ego dabo.
SI. Non demutabo. PS. namque edepol, si non dabis,
Clamore magno & multum flagitabere.
Agite, amolimini* hinc vos intro nunc jam, *MSS. alii & edd. amovemini.
Ac meis vicissim date locum fallaciis.
SI. Fiat, geratur mos tibi. PS. sed te volo
Domi usque adesse. SI. quin tibi hanc operam dico.
CA. At ego ad forum ibo. jam hic adero. SI. actutum redi.
PS. Suspicio est mihi nunc vos suspicarier,
Me iccirco hæc tanta facinora promittere,
Quî vos oblectem, hanc Fabulam dum transigam,
Neque sim facturus, quod facturum dixeram.
Non demutabo, atque etiam certum, quod sciam;
Quo sim facturus pacto, nihil etiam scio,
Nisi quia futurum est. nam qui in Scenam provenit
Novo modo, novom aliquid inventum afferre addecet,
Si id facere nequeat, det locum illi qui queat.
Concedere aliquantisper hinc mihi intro libet,
Dum concenturio in corde sycophantias.
Tibicen vos interea hic delectaverit.

143. *Clamore magno & multum flagitabere.*] *Multo.* Scriverius.
159. *Concenturio.*] Id est, in album refero. Cicer. ad Att. *Brutus centuriat Capua.* V. N. Trin. 4. 2. 160.

ACTUS SECUNDI SCENA PRIMA.

PSEUDOLUS.

PRo Juppiter, ut mihi, quicquid ago, lepide omnia prospereque eveniunt!
Neque quod dubitem, neque quod timeam, meo in pectore conditum est consilium.
Nam ea STULTITIA EST, FACINUS magnum timido cordi credere. nam OMNES

Res

3. *Nam ea, &c.*] Tò *Nam*, data opera toties iterat, ad exprimendam Servi non nimis accurate loquentis negligentiam. *Lambin.*

6. Ma-

RES PERINDE sunt, ut agas, ut eas magnifacias. nam ego in meo
Pectore prius ita paravi copias duplicis, triplicis dolos,
Perfidias: ut ubicumque cum hostibus congrediar, malorum meorum
Fretus virtute dicam, meâ industriâ & malitiâ, fraudulentiâ.
Facile ut vincam, facile ut spoliem meos perduelles meis perfidiis.
Nunc inimicum ego hunc communem, meum atque vostrum omnium
Ballionem, exballistabo lepide; date operam modo. hoc ego oppidum
Admœnire, ut hoc die capiatur, volo: atque ad hoc meas legiones
Adducam. si hoc expugno, facilem ego hanc rem meis civibus faciam.
Post ad oppidum hoc vetus, continuo mecum exercitum protinus obducam.
Inde me & simul participes omnes meos præda onerabo, atque opplebo:
Metum & fugam perduellibus meis *injiciam*, me esse ut sciant natum,
Quo sum genere gnatus. magna me facinora decet efficere,
Quæ post mihi clara, & diu clueant. sed hunc quem video, quis hic est,
Qui oculis meis obviam ignorabilis objicitur? libet scire
Quid hic velit, cum machæra: & huic, quam rem agat, hinc dabo insidias.

Grat. majorum meûm.

6. *Malorum meorum.*] Ridicule, imo præter auditorum exspectationem: quum in eo potius esse videretur, ut diceret, *majorum meorum*. Nec minor in illius dicti insolentia festivitas,

Ego sum genere gnatus, magna me facinora decet efficere.

Non sine Amphiboliæ gratia, quæ ambiguo illo τῷ *facinora* vocabulo occultatur. Q. Curtius lib. 9. ex persona Alexandri: *Ea stirpe sum genitus, ut multam prius, quam longam vitam debeam optare.* Douz.

10. *Ballionem exballistabo.*] Similis huic plane metaphora est Bacchid. 4. 4.

11. *Admœnire.*] Vide notas Cistell. act. 2. sc. 2. vers. 5.

12. *Facile ego hanc rem meis.*] *Facile ego claream* (vel *vincam*) *meis cluibus factis.* Scriverius.

14. *Participes.*] Συμμάχους, κοινωνούς.

17. *Quæ post mihi clara & diu clueant.*] *Claritudine clueant.* Scriverius.

ACTUS

Actus Secundi Scena Secunda.

HARPAX, PSEUDOLUS.

Hi loci ſunt, atque hæ regiones, quæ mihi ab hero ſunt demonſtratæ,
Ut ego oculis orationem capio, quam mihi ita dixit herus meus miles, *Lipſ. nam mihi.*
Septimas eſſe ædes à porta, ubi ille habitat leno, cui juſſit
Symbolum me ferre, & hoc argentum. nimis velim, certum qui
Mihi faciat, Ballio leno ubi hic habitat. Ps. ſt. tace, tace.
Meus hic eſt homo, ni omnes dî atque homines deſerunt. novo conſilio
Nunc mihi opus eſt: nova res ſubito mihi hæc objecta eſt:
Hoc prævortar principio: illa omnia miſſa habeo quæ ante agere occœpi.
Jam pol ego hunc ſtratioticum nuncium advenientem probe percutiam.
Ha. Oſtium pultabo, atque intus evocabo aliquem foras.
Ps. Quiſquis es, compendium ego te facere pultandi volo;
Nam ego precator & patronus foribus proceſſi foras.
Ha. Tune es Ballio? Ps. immo vero ego ejus ſum Subballio.
Ha. Quid iſtuc verbi eſt? Ps. condus promus ſum, procurator peni.
Ha. Quaſi te dicas atrienſem. Ps. immo atrienſi ego impero.
Ha. Quid tu, ſervuſne, an liber? Ps. nunc quidem etiam ſervio.
Ha. Ita videre, & non videre dignus qui liber ſies.
Ps. NON SOLES RESPICERE TE, cum dicas injuſte alteri?
Ha. Hunc hominem malum eſſe oportet. Ps. dì me ſervant atque amant.

Nam

4. *Certum qui mihi faciat.*] V. N. Menæchm. act. 2. 1.

14. *Procurator peni.*] Gloſſæ: *Atrienſis*, διαιτάριος, διαιτάρχης. *Diata* aliis eſt *cœnatio*: aliis *habitatio in hortis*. Sidonius: *Ex triclinio in diatam ſive cœnatiunculum ſit tranſitus*. Gloſſar. δίαιτα, τὸ ὑπερῷον, *Cœnaculum*. Servius 1. Æn. aſſerit, veteres in atrio ſolitos epulari. At *atrienſes*, principes ſervi triclinares. Vide notas Aſinar. act. 2. ſc. 1. ÿſ. 16.

18. *Non ſoles reſpicere te.*] Sic Trucul. 1. 2. *Qui alterum incuſat probri, eum ſe intueri oportet.*

20. Nam

Nam hæc mihi incus est: procudam ego hodie hinc multos dolos.
HA. Quid illic secum solus loquitur? PS. quid ais tu adolescens?
HA. quid est?
PS. Esne tu, an non es, ab illo Milite Macedonio,
Servos ejus qui hinc à nobis est mercatus mulierem?
Qui argenti hero meo Lenoni quindecim dederat minas,
Quinque debet? HA. sum. sed ubi tu me novisti gentium,
Aut vidisti, aut collocutus? nam equidem Athenas antidhac
Nunquam adveni, neque te vidi ante hunc diem unquam oculis meis.
PS. Quia videre inde esse: nam olim cum abiit, argento hæc dies
Præstituta est, quoad referret nobis; neque dum rettulit.
HA. Immo adest. PS. tun' attulisti? HA. egomet. PS. quid dubitas dare?
HA. Tibi ego dem? PS. mihi hercle vero, qui res rationesque heri
Ballionis curo, argentum accepto, expenso, & cui decet dato.
HA. Siquidem hercle etiam supremi promptas thesauros Jovis,
Tibi libellam argenti nunquam credam. PS. dum tu strenuas; Scrip. creduam Ps. si tu creduas.
Res erit soluta. HA. vinctam potius sic servavero. Scrip. vinciam potius: sic s.
PS. Væ tibi! tu inventus vero, meam qui forcilles fidem!

Quasi

20. *Nam mihi hic incus est.*] Mss. *hæc incus*. Quod sine mora recipiendum. Sic enim malebant interdum loqui. Vide ad Senecæ Consol. ad Marciam cap. 19. Et hinc firmatur, quod in Amphitr. 2.2.82. *Siquidem hæc jam mulier facta est ex viro.* Quod autem hic subjiciunt ex Gulielmio, Tacitum dixisse *incudem operis & laboris*, falluntur & fallunt. Nam apud Tacitum est, *vetus operis ac laboris*, lib. 1. Annal. 20. *Gronovius.*

34. *Dum tu strenuas.*] Pro *strenuas* quod nihil est, legendum *sternuas*. sed aliter distinguendus locus, & mutandæ personæ hoc modo:

Tibi libellam argenti nunquam credam.
PS. *I dum tu sternuas.*

Id est, rem tibi solvam æque cito quam tu sternuas. Dum tu sternuis, res erit tibi soluta. Nam & legi potest, quod & melius puto, *dum tu sternuis*. Salmas. Lege: *nunquam creduam.* PS. *si tu creduas. Res erit soluta.* Scriverius. Veniebat aliquando in mentem: *da dum strenue: Res erit soluta.* Gronovius.

36. *Meam qui forcilles fidem.*] Pæne assentior illis qui legunt, *suggilles*. Scriptum quippe videtur fuisse, *soccilles* pro suggilles. Unde postea corruptum *forcilles*. Ex cujus vocis vestigiis commode etiam conjiciatur, *meam qui forioles fidem*, id est, inquines, contamines. *Foriare*, & *foriolare* idem, & *lutare* & *lutulare*, à quo & *collutularit*. Mentio forioli apud Nonium: à quo verbum *foriolare*. Salmas.

41. Quid

Quasi mihi non sexcenta tanta soli soleant credier!
HA. Potest ut alii ita arbitrentur, & ego ut ne credam tibi.
PS. Quasi tu dicas me te velle argento circumducere.
HA. Immo vero quasi tu dicas, quasique ego autem id suspicer.
Sed quid est tibi nomen? PS. servos est huic lenoni Syrus,
Eum esse me dicam. Syrus sum. HA. Syrus? PS. id est nomen mihi.
HA. Verba multa facimus: herus si tuus domi est, quin provocas:
Ut id agam quod missus huc sum? quicquid est nomen tibi.
PS. Si intus esset, evocarem, verum si dare vis mihi,
Magis erit solutum, quam ipsi dederis. HA. at enim scin' quid est?
Reddere hoc, non perdere, herus me misit. nunc certe scio
Hoc, febrim tibi esse, quia non licet hoc injicere ungulas.
Ego, nisi ipsi Ballioni, nummum credam nemini.
PS. At illic nunc negotiosus est: res agitur apud judicem.
HA. Dì bene vortant. at ego quando cum esse censebo domi,
Rediero. tu epistolam hanc à me accipe, atque illi dato.
Nam istic symbolum est inter herum meum & tuum de muliere.
PS. Scio equidem, ut qui argentum afferret, atque expressam imaginem
Suam huc ad nos, cum eo ajebat velle mitti mulierem.
Nam hìc quoque exemplum reliquit ejus. HA. omnem rem tenes.
PS. Quid ego ni teneam? HA. dato ergo istum symbolum illi. PS. licet.
Sed quid est tibi nomen? HA. Harpax. PS. apage te Harpax, haud places.
Huc quidem herçle haud ibis intro, ne quid Harpax feceris. Scriv. ne quid harpagaveris

HA. Ho-

41. *Quid est tibi nomen.*] Ita etiam locutus Mostell. 3.1. vs. 127. Menæch. 5.6. vs. 60. & 5.9. vs. 71. V.N. Amphit. 1.1. vs. 240.

48. *Hoc febrim tibi esse.*] Hæc tibi febris instar esse.

55. *Cum eo alebat.*] Ἀναχόλυθον, nam particula, *ut*, quæ supra posita est, non habet, cum quo cohæreat. *Lamb.*

59. *Ne quid Harpax feceris.*] V. N. Trin. act. 4. 2. Lege: *Harpagaveris.* vel *harpage feceris.* Scriverius.

64. *Dic-*

HA. Hoſtes vivos rapere ſoleo ex acie: *ex* hoc nomen mihi eſt.
Ps. Pol te multo magis, opinor, vaſa ahenea ex ædibus. *Lipſ.* pol te vi- vos? magis opi-
HA. Non ita eſt. ſed ſcin' quid te orem, Syre? Ps. ſciam ſi dixeris.
HA. Ego devortor extra portam huc in tabernam tertiam,
Apud anum illam doliarem, cludam, craſſam, Chryſidem.
Ps. Quid nunc vis? HA. inde ut me arceſſas, herus tuus ubi venerit.
Ps. Tuo arbitratu, maxume. HA. nam ut laſſus veni de via,
Me volo curare. Ps. ſane ſapis, & conſilium placet:
Sed vide ſis ne in quæſtione ſis, quando arceſſam, mihi.
HA. Quin ubi prandero, dabo operam ſomno. Ps. ſane cenſeo.
HA. Nunc quid vis? Ps. dormitum ut abeas. HA. abeo. Ps. atque audin' Harpage:
Jube ſis te opperiri: beatus eris ſi conſudaveris.

64. *Diobolarem.*] Verba Donati ad Andr. 4. 4. *Proprium eſt anibus ſuffarcinatas eſſe: ut Perſius, pannucea Baucis, Et Plautus, doliarem, claudam, craſſam.* Et is habuit omnino meliores Plauti codices quam nunc nobis ſunt. Facit illud Auguſti ad Horatium: *Vereri mihi videris, ne majores libelli tui ſint, quam ipſe es. Sed ſi tibi ſtatura deeſt, ventris abunde eſt. Itaque licebit in ſextariolo ſcribas, quo circuitus voluminis tui ſit ὀγκωδέστατος, ſicut eſt ventriculi tui.* Sic Nicetas in Alexio Commeno lib. 3. Ἐκ τοῦ τῶν Κομνηνῶν τις γένους τῷ βασιλεῖ ἐπανίσταται, Ἰωάννης τοὔνομα περικοίλιος δι᾽ ὧν καὶ πιθώδης τὴν πλάσιν τοῦ σώματος, τὴν παχιὼ εἰς ἐπωνυμίαν εἴληχε, At ratio obſtat, inquit Gruterus. Quid enim ineptius, ait, quam poſt *doliarem* appellare *craſſam*? Quaſi vero *doliaris* prorſus ſit idem quod *craſſus*: aut inſolens ſit Plauto in epithetis congeſtis verba propinquæ aut etiam ejuſdem omnino ſignificationis ponere. Quid autem ineptius quam explicare anum *diobolarem*, quæ duobus obolis ſui copiam faciat. Unde enim qui vel duobus obolis anus copiam peteret? Nam ſcorta illa diobolaria, quorum alibi meminit, utcunque ſordida, habebant ætatem bonam. Deinde non ſignificat Harpax ſe pergere in lupanar, ſed in tabernam diverſoriam: & ſe facit frugi. *Gronovius.*

68. *Ne in quæſtione ſis.*] Sic Caſ. 3. 1. *Cave inquiſitioni mihi ſis.* id eſt, quærendus ſis. V. N. Ciſtell. 2. 3.

ACTUS SECUNDI SCENA TERTIA.

PSEUDOLUS.

DI immortales! conſervavit me illic homo adventu ſuo.
Suo viatico reduxit me uſque ex errore in viam.
Nam ipſa mihi Opportunitas non potuit opportunius

Advenire; quam hæcc' allata est mihi opportune epistola:
Nam hæc allata cornucopiæ est, ubi inest quicquid volo.
Hìc doli, hìc fallaciæ omnes sunt: hìc sunt sycophantiæ,
Hic argentum, hìc amica amanti herili filio.
Atque ego nunc me ut gloriosum faciam, ut copi pectore,
Quo modo quicque agerem, ut Lenoni surriperem muliercu-
lam,
Jam instituta, ornata, cuncta in ordine animo ut volueram,
Certa, deformata habebam: sed profecto hoc sic erit.
CENTUM DOCTUM hominum consilia sola hæc divin-
cit DEA
Fortuna. atque hoc verum est: proinde ut quisque fortunâ uti-
tur,
Ita præcellet; atque exinde sapere eum omnes dicimus.
Bene ubi quod consilium discimus accidisse, hominem catum
Eum esse declaramus: stultum autem illum, quoi vortit male.
Stulti haud scimus, frustra ut simus, cum quod cupienter dari
Petimus nobis, quasi quid in rem sit, possumus noscere.

Certa

4. H*Æcce allata est.*] Vett. edd. MSS. Pal. cum Acad. *hac cavata est*. Conjecturæ doctorum probabilitate certant. Scaliger *cavita*. Douza *captata*. Posses & *curata*. Sed *allata* Lipsii Scioppio (etsi prius cogitasset *hacce data*) Meursio, Grutero probatum. Sequenti quidem versu sine dubio MSS. *hac allata*: ut Camerarius, Sambucus, Douza ediderunt, Gruterus edi voluit. Quod fecit idem *cornucopia est*, vix toleres: nam *cornucopiæ* dicimus, non *cornucopiam*: nisi divisa voce: ut *divesque meo bona copia cornu est*, & *cornu qua retinet divite copiam*. Sed credibile est MSS. in quibus, *cornu copia est*. significare, *cornucopia'st*. Membr. Acad. *Nam hac alata copia'st cornu*. Vix putem sectionem vocis ab librario esse: adeo suavis est. Gell. 14. 6. *tanquam si copiæ cornum nactus essem*. Et fere allubescit: *Nam hac allatum copia'st cornu, ubi inest quicquid volo*. Versus est integer Trochaicus: sed ultima vocalis τῦ *cornu* non eliditur. Quod qui non intelligerent, videntur voces transposuisse. Hunc sensum quærebat Lambinus audacius recedendo à veteri scriptura: *Nam hoc illud cornucopia est*. Mox idem codex Acad. *Hic argentum, hic amanti amica herili filio*. Quod etiam suavius videtur. Ubi pariter, quum hiatum non ferrent, nec ultimam in *argentum* non elidi, contra scriptos & vett. editiones, interposuerunt, *est*. Gronovius.

11. *Deformata.*] Seneca l. 7. c. 2. De Benef. *virum, quem deformamus*: Ubi, *deformare* est ὑποτυπῶσαι, *describere*. quo verbo & Cicero eodem sensu utitur. *Lipsius*.

12. *Centum doctum, &c.*] Plenissima hujus sententiæ explicatio à Plinio petenda lib. 5. Epist. 21. *Est omnino iniquum*, inquit, *sed usu receptum, quod honesta consilia vel turpia, prout male aut prospere cedunt; ita vel probantur, vel reprehenduntur. Inde plerumque eadem facta modo diligentiæ, modo vanitatis, modo furoris nomen accipiunt.*

17. *Stulti haud scimus, &c.*] Plane idem dicit, quod tota Satyr. 10. persequitur Juvenalis, & paucis sub initium perstringit:

— *Quid*

Certa amittimus, dum incerta petimus: atque hoc evenit
In labore atque in dolore, ut mors obrepat interim.
Sed jam satis est philosophatum, nimis diu & longum loquor.
Di immortales, aurichalco contra non carum fuit
Meum mendacium! hìc modo quod subito commentus fui,
Quia Lenonis me esse dixi. nunc ego hâc epistolâ *Dorn, qui à lenone.*
Tres deludam; herum & Lenonem, & qui hanc mihi dedit epistolam.
Euge par pari! aliud autem quod cupiebam contigit.
Venit eccum Calidorus, ducit nescio quem secum simul.

—— *Quid enim ratione timemus?*
Aut quid tam dextro pede concipis, ut te
Conatus non paniteat, votique peracti?
Evertere domos totas optantibus ipsis
Dii faciles, &c. Boxhorn.

22. *Aurichalco contra.*] V. N. Epid. 3. 3. 30. De orichalco V. N. Curc. act. 1. 3. 46.

ACTUS SECUNDI SCENA QUARTA.

CALLIDORUS, CHARINUS, PSEUDOLUS.

DUlcia atque amara apud te sum elocutus omnia.
Scis amorem, scis laborem, scis egestatem meam.
CH. Commemini omnia: id tu modo quid me vis facere; fac sciam.
CA. Cum hæc tibi alia sum elocutus, ut scires, si scis de symbolo.
CH. Omnia, inquam, tu modo quid me facere vis, fac ut sciam.
CA. Pseudolus mihi ita imperavit, ut aliquem hominem strenuum,
Benevolentem adducerem ad se. CH. servas imperium probe;
Nam & amicum & benevolentem ducis. sed istic Pseudolus
Novos mihi est. CA. nimium est mortalis graphicus: heuretes mihi est:
Is mihi hæc esse effecturum dixit, quæ dixi tibi.
Ps. Magnifice hominem compellabo. CA. cuja vox sonat?
Ps. jo, jo, *jo*.
Te te te tyranne, te rogo, qui imperitas Pseudolo,
Quæro, quoi ter, trina, triplicia, tribus modis, tria gaudia,
Arti-

13. Q*Uæro cui trina.*] Operæ pretium fecisse putant, qui observant τὸ *quæro* ad sequentia, non ad præcedentia esse referendum. Sed ad utraque referen-

Artibus tribus, ter demeritas dem lætitias; de tribus
Fraude partas; per malitiam, & per dolum & fallaciam,
In libello hoc obsignato ad te attuli pauxillulo.
CA. Illic homo est. CH. ut paratragœdat carnufex! CA. confer gradum
Contra pariter. PS. porrige audaciter ad salutem brachium.
CH. Dic, utrum Spemne an Matrem te salutem, Pseudole?
PS. Immo utrumque. CH. utrumque salve. sed quid actum est? PS. quid times?
CA. Attuli hunc. PS. quid, attulisti? CA. adduxi, volui dicere.
PS. Quis istic est? CA. Charinus. PS. euge! jam χαίρειν οἰωνὸν ποιῶ,
CH. Quin tu quicquid opu'st, audacter imperas. PS. tam gratia est.
Bene sit, Charine: nolo tibi molestos esse nos. *Palm.* bene sit. χαίρειν Charine.
CH. Vos

rendum est, & oratio ob versus necessitatem trajecta, ita construenda: *Te te te tyranne, qui imperitas Pseudolo, te rogo, quaero, ter trina, &c.* Ludit autem numero ternario, quia dixerat præcedenti scena se tres delusurum, herum, Lenonem & à quo acceperat epistolam. *Gronovius.*

19. *Spemne an salutem.*] Veteres libros consensu habere, *Spemne an matrem* notavit Lipsius 4. Ant. 8. Idem expertus in Pall. Gruterus: & in Academico ego. Itaque diutius id excludere nequivi. Nam quod viro dat mulieris titulum, non magis miror quam quum in Curculione ad parasitum adolescens, *ô mea opportunitas*, aut ipse parasitus, *meam nutricem Herculem*: nec incommode ad hunc muliebrem titulum venit, quia nominavit ante *Spem* fœminini nominis numen. Denique videtur alludere ad ædem Spei Romæ & Matris Matutæ, quæ vicinæ erant; hæc intra portam Carmentalem, illa extra eandem. Liv. 24. *In templis Fortunæ ac Matris Matutæ & Spei extra portam late vagatus ignis.* lib. 25. *reficiendas ædibus Fortunæ ac Matris Matutæ intra portam Carmentalem, sed & Spei extra portam.* Gronovius.

22. *Euge! jam.*] Lego: *euge! jam χαίρειν χάριν volo.* Ludit enim in Charini nomine, quem valere & missum fieri vult, non usui nunc illi cui supra jusserat ejusmodi hominem inveniri. Optime omnium hæc *Acidalius.* Verum scriptura eorum, si ductum MSS. *Camer.* sequamur, hæc nobis videtur: *Euge jam! χάριν, ἤγ' εἰπεῖν νῦν ποιῶ.* Jusserat Pseudolus sibi adduci à Calidoro hominem & astutum & callidum: dum in eo erat Calidorus, aliam decipiendi lenonis occasionem nactus, castigat his verbis Calidori moram: *Euge jam!* & ostendit nihil sibi opus esse, ut quidem res erat, χάριν, ὅγ' οἷα νῦν, ποιῶ, *gratiam, ut nunc res est, facio.* Quæ verba sunt recusantis uti opera Charini, quem adduxerat Calidorus. Quod miror non animadvertisse viros eruditissimos, cum vs. seq. ubi Charinus ipse operam suam pollicetur, Pseudolus recuset pæne iisdem verbis: CH. *Quin tu, &c.* Petitus.

23. *Iam gratiam.*] Camerarius intelligit, habemus. Douza F. *jam gratia est.* Sed quum in altero codicum sit, *tam gratiam*, dubium mihi non est, quin sit scribendum: *Tum gratia est*, ut voluit Pareus. Vide ad Stichum 3. 2. 17. Versu autem præcedente lego: Χαρίνῳ χάριν ποιῶ.

CH. Vos-molestos mihi? molestum est *id* quidem. Ps. tum tu igitur mane.
CH. Quid istuc est? Ps. epistolam modo hanc intercepi, & symbolum.
CH. Symbolum? quem symbolum? Ps. qui à milite allatu'st modo,
Ejus servo, qui hunc ferebat cum quinque argenti minis,
Tuam qui amicam hinc arcessebat; ei os sublevi modo.
CA. Quomodo? Ps. horum caussâ hæc agitur spectatorum Fabula.
Hi sciunt, qui hîc affuerunt, vobis post narravero.
CA. Quid nunc agimus? Ps. liberam hodie tuam amicam amplexabere.
CA. Egone? Ps. tute. CA. ego? Ps. ipsus, inquam: siquidem hoc vivet caput.
Si modo mihi hominem invenietis propere. CH. qua facie? Ps. malum,
Callidum, doctum, qui quando principium prehenderit,
Porro suâ virtute teneat, quid se facere oporteat.
Atq; eum qui non hîc usitatus sæpe sit. CH. si servos est, Dom. visitatus sæpe sit.
Nunquid refert? Ps. immo multo mavolo quam liberum.
CH. Posse opinor me dare hominem tibi malum & doctum, modo:
Qui à patre advenit Carysto: nec dum exiit ex ædibus
Quoquam, neque Athenas advenit, unquam ante hesternum diem.
Ps. Bene juvas. sed quinque inventis opus est argenti minis
Mutuis, quas hodie reddam: nam unam hujus mihi debet pater.
CH. Ego

volo. Id est, *Charino gratiam facio*. Gronovius.

25. *Molestum est id quidem.*] Vosne, inquit Charinus, mihi oneri & molestiæ esse censeam? Certe id vos suspicari, mihi molestum est. *Pontanus.*

43. *Nam unam hujus.*] Pro illis *nam unam hujus mihi debet pater*, puto omnino scribendum, *Nam quinam hujus mihi debet pater*. id est, *quinam minam*, pro, quinque minis. Sic *ære quaterno* apud Martialem, pro quatuor assibus. Et *centenus remex* Virgilio, pro centum remis vel remigibus. *Salmasius*. *Nam unam hujus.*] Quomodo *quinam*? An non superius 1. 5. Pseudolus ad senem. *Dabin' mihi argentum, quod dem Lenoni?* Atque ille promittit. Id argentum erat viginti minæ, ut constat ex superioribus. Et infra act. 4. sc. 7. senex: *At me viginti commodu multavit minis*. Tum scena 8. *At ego jam inultus promam viginti minas*.

CH. Ego dabo, ne quære aliunde. PS. ô hominem opportunum mihi!
Etiam opu'st chlamyde & machæra, & petaso. CH. possum à me dare.
PS. Dî immortales, non Charinus mihi hic quidem est, sed copia!
Sed istic servos, ex Carysto huc qui advenit, quid sapit?
CH. Hircum ab alis. PS. manuleatam tunicam habere, hominem decet.
Ecquid habet is homo aceti in pectore? CH. atque acidissumi.
PS. Quid, si opus sit, ut dulce promat indidem, ecquid habet? CH. rogas?
Murrhinam, passum, defrutum, melinam, mel quojusmodi.
Quin

minas. Ergo Palmerius: *nam viginti minas*:, Guilelmius & Gruterus delent τὸ *unam*: tolerabilius & hi & ille quam ὁ πάνυ *quinam*. Forte: *nam omne hujus*. hoc est, totam summam viginti minarum. quam noverat Charinus, apud quem Calidorus dulcia atque amara erat elocutus omnia. *Gronovius*.

48. CH. *Usque à cunabulis*.] Ita omn. Ed. veteres. At vero ego vehementer probem, quod repperi in schedis vetustiss. *Hircum ab alis*. Facetissime, respondet ex ambiguo, in verbo *sapit*: ac si quæsierit Pseud. quid oleret; non, quam sapiens esset. ut pluribus etiam explicat Lambinus. *Hircum* autem notare tetrum illum odorem subalarem, vel Catullus docet: & Horat.

— *Gravis hirsutis cubat hircus in alis*.

Epod. 12. *Turnebus*. *Usque à cunabulis*.] Frustra spectator ille unus dissentit à Turnebo, quem magno totius caveæ consensu locum hunc emendasse fatetur. Frustra sumit operam interpretando, quod Plauti non esse scripti ostendunt, quia cunarum alicubi meminit, ubi quid turpiculum significatur. Nec debuit ambigue respondere Salmasius, si libri vetustissimi habeant, quomodo in his se reperisse dicit Turnebus, non aliud quærendum: sin vetus & vera scriptura sit, *usq; à cunabulis*, ita fore intelligendum, ut interpretatur Lipsius. Quid enim ambiguum potest esse, ubi Pal. alter prorsus *Hircum ab alis*: alter *Hircum ab alis*. Lambinus in duobus reperit *Hircum ab aliis*. in aliis *Ifcum ab alis*. Accedit membranaceus Academiæ nostræ, in quo ut in Pal. sec. *Hifcum ab alis*. At ullo se in Mf. reperisse, *Usque à cunabulis*, ne quidem qui tuetur, dicere ausus, Lipsius. Manicatam autem tunicam minus pati pervenire ad nasos illam pestem, quam colobion, palam est. Et tamen adest Petitus cum suo: Ισκὲν ἀβαλείης, quod non intelligeret ipse Plautus. *Gronovius*.

50. *Quid si opus sit, &c.*] Possumus ex vestigiis *Thuani* & *Rigaltii* Codd. si modo certa sint, hanc lectionem exsculpere:

Quod si opus ut dulce promat, id ex se ecquid dabit? Rogas.
Murrhinam, passum defrutum, &c.

De *murrhina* veterum magna à veritate aberratio est, quum eam à *murrha* dictam deductamque censent. Græcum est, ὁ μυῤῥίνης, inde Latinum hæc *murrhina*; ut ὁ χάρτης, hæc *charta*: ὁ γαυσάπης, hæc *gausapa*. Μυῤῥίνην οἶνον dicebant Græci temperatum unguento, vel cui superfundebatur unguentum, τὸ μύρῳ κεκεραςμένον. Idem & μυῤῥίτης, ut autem à voce φύλλον, ὁ φυλλίτης, sic à μύρον,

Quin in corde instruere quondam cœpit thermopolium.
Ps. Eugepæ! lepide, Charine, me meo ludo lamberas.
Sed quid nomen esse dicam ego isti servo? Ch. Simiæ.
Ps. Scitne in re advorsa vorsari? Ch. turbo non æque citus est.
Ps. Ecquid argutus est? Ch. malorum facinorum sæpissume.
Ps. Quid, cum manifesto tenetur? Ch. anguilla'st, elabitur.
Ps. Ecquid is homo scitus est? Ch. plebiscitum non est scitius.
Ps. Probus homo est, ut prædicare te audio. Ch. immo si scias,
Ubi te aspexerit, narrabit ultro quid sese velis.
Sed quid es acturus? Ps. dicam, ubi hominem exornavero,.
Subditicium fieri ego illum militis servom volo:
Symbolum hunc ferat lenoni cum quinque argenti minis:
Mulierem ab lenone abducat. hem tibi omnem fabulam.
Cæterum quo quicque pacto faciat, ipsi dixero.
Ca. Quid nunc igitur stamus? Ps. hominem cum ornamentis omnibus
Exornatum adducite ad me, jam ad trapezitam Æschinum.
Sed properate. Ch. prius illic erimus, quam tu. Ps. abite ergo ocius.
Quicquid incerti mihi in animo prius, aut ambiguum fuit,
Nunc liquet, nunc defæcatum est: cor mihi nunc pervium'st.
Omnes ordines sub signis ducam legiones meas, Lenoi sub signis ducam legiones meas.

εγν ὁ μυρίνης οἶνος. quin & μυῤῥίνης scribebant geminatione solemni caninæ literæ. *Salmas.* Mss. Acad. cum duobus Pall. ut editur. *Gronovius.*

51. *Passum.*] Vinum ex uvis passis & Sole siccatis confectum. *Uva passa est siccata. Passum est, quidquid ex uva passa compressum effluxerit. Dicitur autem passum à patiendo, vel pandendo. Uva enim tempore suo ad solem expanditur, & dum sicca fuerit, percutitur atque decoquitur. Inde fit passum vinum, quod defrutum, id est, coctum dicimus.* Hæc totidem verbis in optimo veteri Glossario, quod Ms. habeo, leguntur, & huc maxume faciunt. *Boxhornius. Defrutum.*] Vinum musto ad dimidias decocto factum: ἕψημα. *à defervendo.* sed vide Columell. lib. 12. cap. 20.

52. *Thermopolium.*] Tabernam, ubi dulces potiones venibant, quas calidas bibebant: unde & nomen. *Turneb.*

53. *Me meo ludo lamberas.*] *Lamberare,* inquit Festus, *est scindere, laniare.* Verberari igitur & vapulare se suo ludo Servus dicit. Eisdem enim jocis appetitur, quibus lacessiverat. *Turneb.*

56. *Ecquid argutus est?*] Jocus in verbo. Nam cum Pseud. quæsiisset; Ecquid *argutus*, ingeniosus & solleis est? Respondet Charinus, illum esse *argutum*, id est, accusatum malorum facinorum sæpissime, atque adeo convictum. Solinus: *Peccato argutus.* Linac. Glossæ Papiæ; *Argutus, convictus.* Boxhornius.

71. *Omnes ordines.*] Littera *s*, quæ prima sequentis voculæ fini præcedentis facile, ut fit, adhærere potuit, hunc locum corrupit. Omnino rescribendum puto; *Omnes*

Avi sinistra, auspicio liquido, atque ex sententia:
Confidentia est inimicos meos me posse perdere.
Nunc ibo ad forum, atque onerabo meis præceptis Simiam,
Quid agat, ne quid titubet, docte ut hanc ferat fallaciam.
Jam ego hoc ipsum oppidum expugnatum faxo erit lenonium.

Omnes ordine sub signis ducam legiones meas. Nihil certius, ut nihil ineptius vulgata lectione. *Boxhorn.*

73. *Confidentia est.*] Nullus dubito, plenus spei, imo certus sum, futurum ut inimicos meos perdam ac evertam.

74. *Onerabo meis præceptis.*] Quid *quæstionis pondus* ad *præcepta?* Si opus erat, poterant adjicere ex Milite act. 3. 3. *Ecquid hic te oneravit præceptis.* Gronovius.

ACTUS TERTII SCENA PRIMA.

PUER.

CUi servitutem dî danunt lenoniam
Puero, atque eidem si addunt turpitudinem,
Næ illi, quantum ego nunc corde conspicio meo,
Malam rem magnam, multasque ærumnas danunt.
Velut hæc mihi evenit servitus, ubi ego omnibus
Parvis magnisque miseriis præfulcior: *Acid.* ministeriis præfulcior.
Neque ego amatorem mihi invenire ullum queo:
Qui amet me, ut curet tandem nitidiuscule.
Nunc huic lenoni est hodie natalis dies,
Interminatus est à minimo ad maxumum,
Si quis non hodie munus misisset sibi,
Eum cras cruciatu maxumo perbitere.
Nunc nescio hercle rebus quid faciam meis.
Neque ego illud possum, quod illi qui possunt, solent, *Merc.* quod illi possunt, qui solent.
Nunc nisi lenoni munus hodie misero,
Cras mihi potandus fructus est fullonius.
Eheu! quam ille rei ego etiam nunc sum parvulus?

Atque

3. Q*Vantum nunc corde conspicio.*] Videtur legendum *concipio.* id est, quantum mente utor vel valeo: quantum mentis compos & sanæ sum. Verbum elegans quod Catoni & Livio Lipsius, nos ter Senecæ restituimus: & locis, in quibus vulgo etiam *conspicere* habetur. Idem cod. suo adscripserat P. Scriverius. *Gronovius.*

8. *Ut curet.*] Lego: *curer.* Nam in lenonia familia lautius curantur, qui amatorculos facile inveniunt: ii enim domino quæstuosi. *I. Gul.*

16. *Fructus fullonius.*] Non dubium est quin, *fructus fullonius,* ita sit accipiendum, ut vulgo exponunt interpretes. Quod locis aliquot veterum possem confirmare. Etiam hodieque apud nos *fullonis*

Atque edepol ut nunc male eum metuo miser!
Si quispiam det, quoi manus gravior fiet,
Quanquam illud ajunt magno gemitu fieri,
Comprimere dentes videor posse aliquo modo:
Sed comprimenda est mihi vox atque oratio,
Herus eccum recipit se domum, & ducit coquom.

loni dari dicuntur mulieres quæ subiguntur & permoluntur. Latini premi & comprimi mulieres dicunt, quæ verba propria sunt fullonicæ artis. *Salmas.*

18. *Manus.*] Puto omnino scribendum, *quo manus gravior fiet*. Nusquam legi aut extare credo manum pro ea parte qua viri sunt. Sed solebant nequitiæ artifices, cum puero meritorio, aut muliere meretrice congressuri, statim in manus eorum dare quo fieret gravior. Sic interpretantur versum illum veterem, *Mala manu retinens gravida concepit in alvo.* Item illud Propertii, cum deprehendisset dormientem Cynthiam: *Et modo suppositis mala dabam manibus.* Sunt illa *mala braccica*, quæ vocantur ab auctore Priapeorum. Pudet hæc apertius interpretari. *Salmas.* *Quoi manus gravior fiet.*] Frustra turpificant & correctionibus & interpretationibus hæc verba. Legendum: *qui manus*. Et sic uterque scriptus. Nec aliud intelligit quam nummos. Sed & distinguendum: *ut nunc male eum metuo miser, Si quispiam det. Ut* pro utcumque, quamvis. Trucul. 1. 2. *Nam qui manus attulerit steriles ad nos, gravidas foras exportet.* Catullus carm. 20. *Meisque pingus agnus ex ovilibus Gravem domum remittit are dexteram.* Virgilius: *Non unquam gravis ære domum mihi dextra redibat.* Vide 3. Observ. cap. 4. *Gronovius.*

ACTUS TERTII SCENA SECUNDA.

BALLIO, COCUS, PUER.

FOrum coquinum qui vocant, stulte vocant,
Nam non coquinum est, verum furinum est forum;
Nam si ego juratus pejorem hominem quærerem,
Coquum non potui, quam hunc quem duco, ducere,
Multiloquum, gloriosum, insulsum, inutilem:
Quin ob eam rem Orcus recipere hunc ad se noluit,
Ut esset hic, qui mortuis cœnam coquat.
Nam hic solus illis coquere, quod placeat, potest.
Co. Si me arbitrabare isto pacto, ut prædicas,
Cur conducebas? Ba. inopiâ: alius non erat.

Sed

7. M*Ortuis cœnam coquat.*] *Orcus* haud dubie hic accipitur pro Dite patre aut Summano. Porro, mortui non sunt ciborum, aut eduliorum indigentes. Quivis appositi, etiam insulsi, iis placent, si quid iis placeat, quibus nihil potest displicere. Facete ergo hic descripturus coquum insulsum, dicit eum inter viventes mortuis cibum coquere, iisque solis, cum nihil quantumvis insulsissimum appositum his possit displicere, eum placere. Hæc venustissima hujus loci sententia est, quam non viderunt interpretes. *Boxhorn.*

11. *Co-*

Sed cur sedebas in foro, si eras coquus
Tu solus præter alios? Co. ego dicam tibi:
Hominum avaritiâ ego sum factus improbior coquus,
Non meopte ingenio. Ba. qua istuc ratione? Co. eloquar:
Quia enim cum extemplo veniunt conductum coquom,
Nemo illum quærit qui optumus, & carissumu'st:
Illum conducunt potius, qui vilissumu'st.
Hoc ego fui hodie solus obsessor fori.
Illi drachmis issent miseri: me nemo potest
Minoris quisquam nummo ut surgam, subigere.
Non ego item cœnam condio, ut alii coqui,
Qui mihi condita prata in patinis proferunt,
Boves qui convivas faciunt, herbasque oggerunt,
Eas herbas herbis aliis porro condiunt,
Indunt coriandrum, feniculum, allium, atrum olus:
Apponunt rumicem, brassicam, betam, blitum,
Eo laserpicii libram pondo diluunt:
Teritur sinapis scelerata cum illis: qui terunt,
Priusquam triverunt, oculi ut exstillent, facit.

Ei

11. *Coquus.*] Si coquinariæ artis bene peritus eras, cur tu solus otiosus, non conductus ad coquendum, in foro sedebas, cæteris omnibus coquis conductis. Id imperitiæ tuæ in his rebus est argumentum. *Boxhorn.*

13. *Improbior coquus.*] Minus probatus sum; minus opera mea cives utuntur. Ita enim vox, *improbior*, hic accipienda. Non enim vult se malum & insulsum esse coquum, sed carissimum esse, ideoque minus probari. *Boxhorn.*

19. *Illi drachmis iissent miseri.*] Verbum *drachmissare*, à Lamb. repertum, ego ne coquinis quidem Romanis dignum censeo. Legendum, *Illi drachmis sunt miseri. Drachmis esse, venire*, sive *operam drachmis locare*; elegantes loquendi formulæ. Cassius ad Cic. *Nam jam ternis tetradrachmis frumentum apud Cassium est.* J. Gul. *Drachmis iissent.*] In altero cod. est *drachmis sent*. Quod palam arguit τὸ *is* posterioris vocis à fine præcedentis esse absorptum. Illi, inquit, drachmis singulis conducti issent cum conducente domum: ego ut surgam & eam, non possum induci, nisi nummo, hoc est, duabus drachmis, ut superius dictum. Neque enim aureus Romanus intelligitur, ut voluerunt. Neque opus, *drachma issent*: quia loquitur de multis. Et est quale in XII. Tabb. *Libras farris in dies dato*, hoc est, quoque die libram. *Gronovius.*

25. *Atrum olus.*] Atrum olus acceperim pro insipdo, ingrato. *Atrum, nigrum*, pro malo & ingrato passim ponitur.

26. *Blitum.*] *Blitum* genus oleris. à saporis stupore appellatum esse ex Græco putatur, quod ab his βλὰξ dicatur *stupidus*. Festus. V. N. Truc. act. 4. 4.

27. *Laserpicii.*] Vide Not. Rudent. act. 3. 2.

29. *Exstillent.*] Terent. Phorm. 5. 8.

Hisce ego illam dictis ita tibi incensam dabo,
Ut ne restinguas, lacrymis si extillaveris.

Ubi Donatus: *Stillare*, est guttas emittere è corpore. *Exstillare*, ipsum corpus guttatim finire.

Ei homines cœnas sibi coquint, cum condiunt,
Non condimentis condiunt, sed strigibus,
Vivis convivis intestina quæ exedint.
Hoc hic quidem homines tam brevem vitam colunt.
Cum hasce herbas hujusmodi in suum alvom congerunt,
Formidolosas dictu, non esu modo:
Quas herbas pecudes non edunt, homines edunt.
BA. Quid tu? divinis condimentis utere,
Qui prorogare vitam possis hominibus,
Qui ea culpes condimenta? CO. audacter dicito:
Nam vel ducenos annos poterunt vivere,
Meas qui essitabunt escas, quas condivero.
Nam ego cicilendrum quando in patinas indidi,
Aut sipolindrum, aut macidem, aut sancaptidem,
Eæ ipsæ sese patinæ fervefaciunt ilico.
Hæc ad Neptuni pecudes condimenta sunt:
Terrestres pecudes cicimandro condio,
Aut happalopside, aut cataractria. BA. at te Juppiter
Diique omnes perdant, cum condimentis tuis,
Cumque tuis omnibus mendaciis.
CO. Sine sis loqui me. BA. loquere, atque i in malam crucem.
CO. Ubi omnes patinæ fervent, omnis aperio,
Is odos demissis pedibus in cœlum volat:
Eum in odorem cœnat Juppiter cotidie. 1. Gal. cum odorem,
BA. Odor demissis pedibus? CO. peccavi insciens.
BA. Quid est? CO. quia enim demissis manibus volui dicere.
BA. Si

30. *Cœnas sibi coquint.*] Tales coqui cœnas hujusmodi sibi coquant; non aliis, aut mihi.

31. *Sed strigibus.*] *Striges*, aves nocturnæ, ut ait Verrius. Græci στρίγγας appellant: unde maleficis mulieribus nomen inditum est; quas *volaticas* etiam vocant. *Scalig.* Significat; condimenta, quæ alii coqui adhibent, distorquere convivis intestina, ut striges quasdam. *Taubmann.*

43. *Maculem.*] *Macis* cortex aromaticus, nucis myristicæ amiculum.

53. *Eum in odorem.*] Τὸ *in* merito displicet eruditis. puto conjungendum esse cum *odorem*, &, *nidorem* scripsisse Plautum. *Boxhorn.*

55. *Demissis manibus volui, &c.*] *Demissis manibus currit*, qui currit contentissime: quia cum rapido incitati cursu sumus, manus utrasque moventes demittimus. At ille cocus *demissis pedibus*, pro *demissis manibus* dixerat: nam pedibus demissis non potuisset subvolare in cœlum odor, sed inferos petere: cum *demittere pedes*, fit, eos deorsum mittere: ita eo odore inferi pasti fuissent, non superi. Sic labes terræ in altum desidentis & de-

BA. Si nusquam is coctum, quidnam cœnat Juppiter?
Co. It incœnatus cubitum. BA. i in malam crucem.
Istaccine caussâ tibi hodie nummum dabo?
Co. Fateor equidem esse me coquom carissumum?
Verum pro pretio facio, ut opera appareat
Mea, quo conductus veni. BA. ad furandum quidem.
Co. An invenire postulas quemquam coquum,
Nisi milvinis aut aquilinis ungulis?
BA. An tu coquinatum te ire quoquam postulas,
Quin ibi constrictis ungulis cœnam coquas?
Nunc adeo tu qui meus es, jam edico tibi,
Uti nostra properes amoliri omnia:
Tum ut hujus oculos in oculis habeas tuis:
Quoquo hic spectabit, eo tu spectato simul:
Si quo hic gradietur, pariter progrediminor.
Manum si protollet, pariter proferto manum.
Suum si quid sumet, id tu sinito sumere:
Si nostrum sumet, tu teneto altrinsecus.
Si iste ibit, ito; stabit, astato simul.
Si conquiniscet istic, ceveto simul.
Item his discipulis privos custodes dabo.

Co. Habe

& depressæ, Poëta *demissis pedibus factas* dicit in Ætna:

Cervus & in silvis spaciosa cubilia retro
Antraque demissis pedibus fodisse latebras. Turneb.

57. *It incœnatus cubitum.*] *Incœnis* scripsit Plautus. Vide Gloss. Isidori. *Scriverius.*

60. *Pro pretio facio.*] Facio ut & operis & mercedis ratio constet conductori meo, par pari hostimentum reddens. Cato: *si ei opus non apparet, dicit rusticus sedulo se fecisse, servos non valuisse*; id est, sonticam morbum caussatos, quo minus opus facere valuerint. *Douza.*

75. *Conquiniscet.*] *Conquinere*, decubare est: à quo *Conquinisco*. Est enim *conquiniscere*, cernuum se inflectere, vel inclinare, ut faciunt exoneraturi ventrem. Pomponius Attellanarius: *In terra ut cubabat nuda: ad eum ut conquexi, &c.* Hoc etiam *cernuare* dicebant. quanquam & hoc ἀντὶ τοῦ ἀσκωλιάζειν accipiebant. *Scalig.* Corrigi volo Plautum e Nonio, ubi extat, *Si conquiniscet istic, ceveto simul.* cevere enim idem quod *conquiniscere*, hoc est, inclinari: Itaque ut *conquiniscere* interdum pathicis attributum, ita semper *cevere* de iis dictum. Juvenal. *ego te ceventem Sexte verebor?* Et: *Computat, & cevet.* Persius: *An Romule ceves.* Martial. *Sed pulcre Nævole ceves.* Glossæ. *Cevens*, κύφων. Hujus vocis ignoratio corrupit locum Plauti: repertam enim eam in suis libris cum non intelligerent, mutarunt: dein, quia versus nimium excrescebat, quidam vocem *simul*, rejecere in sequentem versum. alii istic è versu sustulerunt. *Mercer.*

76. *Privos custodes dabo.*] *Privi* vetuste, qui nobis singuli. Lucilius:

Culticula accedunt priva centonibu' bonis. J. Gul.

80. Ut

Co. Habe modo bonum animum. Ba. quæso, qui possim, doce,
Animum *bonum* habere, qui te ad me adducam domum?
Co. Quia sorbitione faciam ego te hodie meâ,
Item ut Medea Peliam concoxit senem:
Quem medicamento, & suis venenis dicitur
Fecisse rursus ex sene adolescentulum:
Item ego te faciam. Ba. eho, an *tu* etiam veneficus?
Co. Immo edepol vero hominum servator magis.
Ba. Hem mane. quanti istuc unum me coquinare perdoces? *Pall.* quanto istoc nummo me coq.
Co. Quid? Ba. ut te servem, ne quid surripias mihi.
Co. Si credis, nummo; si non, ne mina quidem.
Sed utrum amicis hodie, an inimicis tuis
Daturus cœnam? Ba. pol ego amicis, scilicet.
Co. Quin tu illos inimicos potius, quam amicos vocas:
Nam ego ita convivis cœnam conditam dabo
Hodie, atque ita suavitate condiam,
Ut quisque quicque conditum gustaverit,
Ipsos sibi faciam ut digitos prærodat suos.
Ba. Quæso hercle priusquam quicquam convivis dabis,
Gustato tute prius, & discipulis dato,
Ut prærodatis vostras furtificas manus.
Co. Fortasse hæc tu nunc mihi non credas quæ loquor.
Ba. Molestus ne sis, nimium jam tinnis, non places.
Hem, illic ego habito. intro huc abi, & cœnam coque
Propere. Co. quin is accubitum, & convivas cedo.
Corrumpitur jam cœna. Ba. hem, subolem sis vide!

Jam

80. *Ut Medea Peliam concoxit.*] De Æsone hoc traditur, non de Pelia: hunc enim concoquendo necavit. Jocatus igitur est & lusit Plautus sciens. vel est hoc μνημονικὸν ἁμάρτημα. *Camer.* Plautus hic de industria affectasse τὸ πρέπον *Famæ*, quæ plurimum mendi, si præsertim de re vetustiori sit, secum trahit. Cum enim hæc historia à vulgo depravate narraretur, Plautus vulgi errorem studio sequi voluit, ex quo errore plane Proverbium originem traxerat: *Tanquam Pelium recoquere.* quo & Cic. ita utitur. *Freher.*

94. *Ipsos sibi faciam, &c.*] Cum suavitatem alicujus cibi, aut aviditatem eorum, quibus appositum iri deberet, Græci ostendere volebant, ὑπερβολικῶς de illis dicebant, καθεσθίειν δακτύλους. Aristoph. in Pythagoreos utitur: immo nos quoque in patrio sermone. *Vict.*

101. *Et convivas cedo.*] Lego: *convivas cedo.* Ut ita usurparint Latini *cedo*, quemadmodum hic hactenus ceperunt, animum inducere non possum ut credam. Certe exempla nulla proferent: at, ut nos correximus, vel sexcenta promi possunt.

Jam hîc quoque ſceleſtus, eſt coqui ſublingio.
Profecto quid nunc primum caveam neſcio,
Ita in ædibus ſunt fures: prædo in proxumo eſt.
Jam à me hic vicinus apud forum paulo prius
Pater Calidori opere petivit maxumo,
Ut mihi caverem à Pſeudolo ſervo ſuo,
Neu fidem ei haberem. nam eum circumire in hunc diem,
Ut me ſi poſſet muliere intervorteret,
Eum promiſiſſe firmiter, dixit ſibi,
Seſe abducturum à me dolis Phænicium.
Nunc ibo intro, atque edicam familiaribus,
Profecto ne quis quicquam credat Pſeudolo.

poſſunt. Curcul. *Auro contra cedo modeſtum amatorem.* J. Gul.

103. *Eſt coqui ſublingio.*] Quaſi dicat: diſcipulus coci ad lingendas patinas, quam ad obſonia coquenda aptior. *Sublingio, nis,* nomen factum à *ſublingendo*: quomodo alibi *loculio*, & *turpio* apud Latinos. *Turnebus.* Legendum puto, *eſt coqui ſublingio.* Coquum ſubliguritorem à ſublingendis, & liguriendis patinis. *Coqui ſublingio*, ut *ſcelus viri.* Salmaſius.

ACTUS QUARTI SCENA PRIMA.

PSEUDOLUS, SIMIA.

SI unquam quenquam Dî immortales voluere eſſe auxilio adjutum,
Tum me & Calidorum ſervatum volunt eſſe, & lenonem extinctum.
Cum te adjutorem genuere mihi, tam doctum hominem atque aſtutum.
Sed ubi illic eſt? ſumne ego homo inſipiens, qui hæc mecum egomet loquor ſolus?
Dedit verba mihi hercle, ut opinor, malus cum malo ſtulte cavi.
Tum pol ego interii, homo ſi ille abiit: neque hoc opus quod volui, ego hodie efficiam.
Sed eccum video verbeream ſtatuam: ut magnifice infert ſeſe!
Hem, te hercle ego circumſpectabam: nimis metuebam male, ne abiiſſes.

SI. Fuit

5. M*Alus cum malos.*] Ita quidem codex alter: ſed alter *cum malo*, ut & Academiæ noſtræ liber. Quod recte probat Acidalius, & confirmat loco ex Moſtell. 5. 2. *Hercle mihi tecum cavendum eſt.* At Diſſaldæus, *cum malum.* Ecce & qui diſtinguit: *Dedit verba, hercle, mihi, ut opinor, malus cum malo. ſtulte cavi.* At illi non intellexerunt, quid eſſet *cavere cum aliquo.* Senex ait: *tecum mihi cavendum eſt*, id eſt, caute & prudenter agendum. Pſeudolus: *ego malus cum malo ſtulte cavi*, id eſt, parum mihi providi parum callide cauteque egi. *Gronovius.*

11. Mo-

SI. Fuit meum officium ut facerem, fateor. PS. ubi restiteras? SI. ubi mihi libitum est.
PS. Istuc ego jam satis scio. SI. cur ergo quod scis, me rogas? PS. at hoc volo monere te.
SI. Monendus ne me moneat. PS. nimis tandem ego abs te contemnor.
SI. Quippe ego te ni contemnam, stratioticus homo qui cluear? PS. jam
Hoc volo quod occeptum'st, agi. SI. nunquid agere aliud me vides?
PS. Ambula ergo cito. SI. immo otiose volo. PS. hæc ea occasio est, dum ille dormit,
Volo tu prior ut occupes adire. SI. quid properas? placide.
Ne time. ita ille faxit Juppiter, ut ille palam ibidem assiet.
Quisquis ille est, qui adest à Milite. nunquam edepol erit ille potior
Harpax, quam ego. habe animum bonum: pulchre ego hanc explicatam tibi rem dabo.
Sic ego illum dolis atque mendaciis in timorem dabo
Militarem advenam, ipse sese ut neget eum esse qui siet,
Meque ut esse autumet, qui ipsus est. PS. qui potest? SI. occidis me
Cum istuc rogitas. PS. ô hominem lepidum! te quoque etiam dolis
Atque etiam mendaciis, Juppiter te mihi servet.
SI. Immo mihi. sed vide, ornatus hic, satis me condecet?
PS. Optume habet. SI. esto. PS. tantum tibi boni Di immortales duint,
Quantum tu tibi optes. nam si exoptem quantum dignus, tantum dent,
Minus nihilo est. neque ego hoc homine quenquam vidi magis malum,

Et

11. *Monendus ne me moneat.*] Id est, *Ne sus Minervam.* Horat. 1. Epist. 17. *Disce, docendus adhuc quæ censet amiculus.*

25. *Tantum tibi boni.*] Pæn. act. 5. 2. *Dii dent tibi omnes, quæ velis.* Quæ proverbialiter extulisse veteres constat. V. N. Stich. 2. 2.

29. So-

Et maleficum. Si. tun' id mihi? Ps. taceo. sed ego quæ tibi dona

Dem. bona dabo & fac.

Dabo & faciam, si hanc rem sobrie accurassis! Si. potin' ut taceas?

MEMOREM immemorem facit, qui monet quod memor meminit. teneo omnia.

In pectore condita sunt, meditati sunt doli docte. Ps. probus hic est

Homo. Si. neque hic est, neque ego. Ps. at vide ne titubes. Si. potin' ut taceas?

Ps. Ita me Dii ament. Si. ita non facient, mera jam mendacia fundes.

Ps. Ut ego ob tuam, Simia, perfidiam te amo & metuo, & magnifico!

Si. Ego istuc aliis dare condidici. mihi obtrudere non potes palpum.

Ps. Ut ego te hodie accipiam lepide, ubi effeceris hoc opus! Si. ha ha he!

Ps. Lepido victu, vino, unguentis, & inter pocula pulpamentis,

Ibidem una aderit mulier lepida, tibi savia super savia quæ det.

Si. Lepide accidis me. Ps. immo si efficis, tum faxo magis dicas.

Si. Nisi effecero, cruciabiliter carnufex me accipito.

Sed propera mihi monstrare ubi ostium lenonis ædium.

Ps. Tertium hoc est. Si. st, tace, ædes hiscunt. Ps. credo animo male'st

Ædibus. Si. quid jam? Ps. quia edepol ipsum Lenonem evomunt.

Si. Illiccine est? Ps. illic est. Si. mala merx est. Ps. illuc sis vide:

Non prorsus, verum ex transvorso cedit, quasi cancer solet.

Actus

29. *Sobrie accurassis.*] *Sobrie fieri* dicitur, quidquid cum cura & diligentia exquisita aggredimur. *Gruter.*

31. *Meditati sunt.*] Μεμελετημένοι. passive. Priscian. lib. 8.

35. *Palpum.*] *Obtrudere palpum*, est arte fucoque decipere. hinc *palpari*, adulari: & *palpones*, adulatores. Tractum ab equisonibus.

40. *Carnufex me accipito.*] Ambiguitas jocum parit. nam *accipito* personæ secundæ & tertiæ est, dumque hæc carnificem imprecatur sibi, simul illa carnificem ipsum appellat Pseudolum. *Acidalius.*

44. *Mala merx est.*] *Merx mala*, de homine, aut re nihili. *I. Gul.*

45. *Non prorsus.*] Fortasse Leno aliquid

quid servis imperabat domo exiens: atque ideo non adversa fronte, sed secundum parietem transversus egrediebatur. *Lambin.* Apparet Varroni in animo hunc locum fuisse, lib. 6. de L. Lat. *Ut transversus cedit, quasi cancer; non prorsus, ut homo.* Est igitur *prorsus*, πρόσω; & *transversus*, πλάγιος. nisi Varro etiam *proversus* accepit, ut nomen. *Camer.* Immo, *prorsus* nihil plane à *proversus* differt. Ita *quorsum* est *quoversum*: *horsum*, *hoc versum*: *aliorsum*, *alioversum*. idem hoc est, quod Casin. act. 2. scen. 8. *imitari nepam.* intelligit καρκίνον λοξοβάτην, ut in Epigram. Græco. *Scalig.*

ACTUS QUARTI SCENA SECUNDA.

BALLIO, PSEUDOLUS, SYCOPHANTA.

Minus malum hunc hominem esse opinor, quam esse censebam coquum:
Nam nihil etiam dum harpagavit, præter cyathum & cantharum.
Ps. Heus tu, nunc occasio est & tempus. Sy. te cum sentio.
Ps. Ingredere in viam dolose. & ego hic in insidiis ero. *I. Gal. dolose; I, ego hic.*
Sy. Habui numerum sedulo, hoc est sextum à porta proxumum
Angiportum, in id angiportum me devorti jusserat;
Quotumas ædes dixerit, id ego admodum incerto scio.
Ba. Quis hic homo chlamydatus est, aut unde est, aut quem quæritat?
Peregrina facies videtur hominis, atque ignobilis.
Sy. Sed eccum, qui ex incerto faciet mihi, quod quæro certius.
Ba. Ad me adit recta: unde ego hominem hunc esse dicam gentium!
Sy. Heus tu, qui cum hirquinâ astas barbâ, responde quod rogo.
Ba. Eho, an non prius salutas? Sy. nulla est mihi salus dataria.
Ba. Nam pol hinc tantundem accipies. Ps. jam inde à principio probi.
Sy. Ecquem in angiporto hoc hominem tu novisti? te rogo.
Ba. Egomet me. Sy. pauci istuc faciunt homines, quod tu prædicas.

Nam

8. CHlamydatus.] Ita Sc. 7. *Chlamydate, &c. Chlamys*, viatoria vestis est: & hinc *Chlamydatos*, qui peregrè advenirent, ab habitu fere vocabant.

23. Per-

Nam in foro VIX DECIMUS quisque est, qui ipsus sese noverit.
Ps. Salvos sum : jam philosophatur. Sy. hominem ego hic quæro malum,
Legirupam, impium, perjurum, atque improbum. Ba. me quæritat:
Nam illa sunt cognomenta, nomen si memoret modo.
Quid est ei homini nomen? Sy. Leno Ballio. Ba. scivin' ego?
Ipse ego is sum adolescens, quem tu quæritas. Sy. tune es Ballio?
Ba. Ego enimvero is sum. Sy. ut vestitus est perfossor parietum!
Ba. Credo in tenebris conspicatus si sis me, abstineas manum.
Sy. Herus meus tibi me salutem multam voluit dicere.
Hanc epistolam accipe à me, hanc me tibi jussit dare.
Ba. Quis is homo'st qui jussit? Ps. perii, nunc homo in medio luto est,
Nomen nescit. hæret hæc res. Ba. quem hanc misisse ad me autumas?
Sy. Nosce imaginem, tute ejus nomen memorato mihi,
Ut sciam te Ballionem esse ipsum. Ba. cedo mihi epistolam.
Sy. Accipe: cognosce signum. Ba. oho! Polymachæroplacides, *Salm. Polymachæroplegides.*
Purus putus est ipsus: novi: heus! Sy. Polymachæroplacides
Nomen est. scio jam tibi me recte dedisse epistolam:
Postquam Polymachæroplacidæ elocutus nomen es.

Ba. Sed

23. *Professor parietum!*] Τοιχωρύχος. Cic. in Vatin. *Licet impune per me parietes in adolescentia perfoderis, vicinos compilaris, matrem verberaris.* Iidem & *Effractores* JCtis dicti: item *vecticularii*, quod vecte, id est, palo ferreo, muros furandi gratia perfodiant. atque hi *vecticulariam facere* dicuntur & eorum vita *vecticularia*. Hinc & Thraso Ter. Donacem cum vecti venire jubet ad ædium expugnationem. Porro, veteres Lenonibus versicolorem habitum attribuere, atque eosdem raso capite & calvos in Scenam induxerunt, T.

27. *In medio luto est.*] Id est, non potest se expedire. *Lambin.*

28. *Hæret hæc res.*] V.N. Amph. act. 2. sc. 2.

31. *Cognosce signum.*] Linum fuit vinculum, quo epistola obligabatur: & cui signum, ipsum impositum impressumque. Nec epistolam aperire fuit, nisi illo soluto. Inde *linum incidere*, apud Cic. & passiva vulgataque phrasis, *Solvere epistolam*. Fere autem signum cum eo fractum : ideoque jubebant semper ante apertionem signa agnosci, fidei caussa.

BA. Sed quid agitis? SY. quod homo edepol fortis, atque bellator probus.
Sed propere hanc pellegere quæso epistolam, ita negotium est,
Atq; accipere argentum actutum, mulieremque mihi emittere.
Nam necesse hodie Sicyoni me esse, aut cras mortem exequi,
Ita herus meus est imperiosus. BA. novi, notis prædicas.
SY. Propera pellegere epistolam ergo. BA. id ago, si taceas modo.
Miles lenoni Ballioni epistolam
Conscriptam mittit Polymachæroplacides,
Imaginem obsignatam: quæ inter nos duo *I. Gul. imagine obsig.*
Convenit olim. SY. symbolum est in epistolâ.
BA. Video, & cognosco signum. sed in epistola
Nullam salutem mittere ne scriptam solet?
SY. Ita militaris disciplina est, Ballio:
Manu salutem mittunt benevolentibus;
Eâdem malam rem mittunt malevolentibus.
Sed ut occepisti, perge operam experirier, *Lips. operã experirier.*
Quid epistola ista narret. BA. ausculta modo.
Harpax calator meus est, ad te qui venit.
Tune is es Harpax? SY. ego sum, atque ipse Harpax quidem.
BA. Qui epistolam istam fert, ab eo argentum accipi,
Et cum eo simitu mulierem mitti volo.
Salutem scriptam dignum est dignis mittere:
Te si arbitrarem dignum, misissem tibi.
SY. Quid nunc? BA. argentum des; abducas mulierem.
SY. Uter remoratur? BA. quin sequere ergo intro. SY. sequor.

Ita & Cic. in Catil. *ostendi tabellas Lentulo, & quæsivi, cognosceretne signum?* Lips.

32. *Purus putus.*] *Putum pro puro dicebant: unde, putata vites; quod cum id, quod impedimento erat decisum est, remanent pura.* Festus.

52. *Calator.*] Festus: *Calatores dicebantur servi, ἀπὸ τοῦ καλεῖν, quod est vocare: quia semper vocari possent, ob necessitatem servitutis.* Calatores, ἐκβιβασταὶ ἱερέων, δοῦλοι δημόσιοι. *Calator*, κλήτωρ. Glossæ Græcorum. Ita Isidorus: *Calator, minister sacrorum.* Et erant libertini, ut patet ex Tacito. *Scalig.*

ACTUS QUARTI SCENA TERTIA.

PSEUDOLUS.

PEjorem ego hominem magisque vorsute malum
Nunquam edepol quenquam vidi, quam hic est Simia.
Nimisque ego illum hominem metuo & formido male,
Ne malus item erga me sit, ut erga illum fuit,
Ne in re secunda nunc mihi obvortat cornua;
Si occasionem capsit, qui siet malus.
Atque edepol equidem nolo: nam illi bene volo.
Nunc in metu sum maxumo, triplici modo.
Primum omnium jam hunc comparem metuo meum;
Ne deserat me, atque ad hostis transeat.
Metuo autem ne herus redeat etiam dum à foro, *r. Gal.* etiam domum à foro.
Ne capta præda capti prædones fuant.
Cum hæc metuo, metuo ne ille huc Harpax adveniat,
Priusquam hinc hic Harpax abierit cum muliere.
Perii hercle! nimium tarde egrediuntur foras.
Cor colligatis vasis exspectat meum,
Si non educat mulierem secum simul,
Ut exulatum ex pectore aufugiat meo.
Victor sum: vici cautos custodes meos.

9. COmparem.] *Compar*, cujusvis rei aut muneris socius. unde & *conjuges*, qui divinæ & humanæ domus socii sunt, *Compares* vocat Plinius l. 18. *Lang.*

16. *Cor colligatis vasis.*] Sumptum à re militari, ubi vasa colligant aut ornantes fugam aut castra mutantes. *Dousa.*

ACTUS QUARTI SCENA QUARTA.

SYCOPHANTA, PSEUDOLUS.

NE plora: nescis ut res sit Phœnicium,
Verum haud multo post faxo scibis accubans.
Non ego te ad illum duco dentatum virum
Macedoniensem, qui te nunc flentem facit.
Quojam esse te vis maxume, ad eum duco te.
Calidorum haud multo post faxo amplexabere.
Ps. Quid tu intus quæso desedisti, quamdiu

Mihi

3. DEntatum.] Vel magnis dentibus; vel mordacem. *Lambin.*

7. *Quid tu intus.*] Lego: *Quid tu intus quæso desedisti tam diu?*

Mihi

Mihi cor retunsum'st oppugnando pectore!
ST. Occasionem repperisti, verbero,
Ubi perconteris me insidiis hostilibus:
Quin hinc metimur gradibus militariis.
PS. Atque edepol, quanquam nequam homo es, recte mo
Ite hác triumphi ad cantharum recta via.

Mihi cor retunsum'st (pro *retusum est*) *oppugnando pectore.*

dum expecto rectene an perperam negotium peregeris, de abducenda virgine à lenone, ita mihi palpitando cor pectus tudit, ut jam ipsum penitus retusum sit. *Dissald.*

11. *Quin hinc metimur.*] Neque lectio vulgata, neque aliorum emendationes mihi probæ videntur. Non enim putem Latine simpliciter dici posse, *metimur*, ut *via* subintelligatur. De novis lectionibus, quas alii fingunt, nihil opus est dicere. Sunt enim palam improbæ. Lego; *Quin hincmet imus gradibus militaribus*; nulla prope mutatione. Nihil obstare video, quo minus *hincmet*, quam *tanquammet*, quod in Curculione Plauti legitur, & ejusmodi alia, dici possit. Porro *gradus militares* sunt, quibus olim ex militiæ disciplina iter facere miles solebat. Horis quinque æstivis xx. millia passuum emetiri tenebatur, ut Vegetiu cet. *Boxh.* Si *hincmet* dicitur ut *ipse* aut *semet*, non dubium est, quin sit lectio, quam excogitavit doctiss. B *Quin hincmet imus.* Legebam olim: *hinc metimur gradibus militaribus*. Si tur, *Quin hinc metimur*, subintelligen erit, *viam*. Salm. *Quin hinc metin* Cum ita suspenderet sententiam su *κοινῶ*, non ignorabat solum sanum quod habent omnes libri: *Quin hin timur*, nempe *viam*, & tam Latinum *Hinc metimur*, quam non Latinum, *met imus*. Sed dedit consultori, ne i videretur interrogasse. In Curculion 29. videbis apud Gruterum, Cam. ter & Lang. habere; *tanquam me & ge meum* non *tanquammet*. Tò *viam* ec modo intelligi vult Rud. 1.2. *Si a xum quo capessit, deorsum cadat, Erra fecerit compendium.* Adde quæ dix ad Liv. 38. 17. *Gronov.*

ACTUS QUARTI SCENA QUINTA.

BALLIO.

HA hæ! nunc demum mihi animus in tuto est loco,
Postquam iste hinc abiit, atque abduxit mulierem.
Mihi libet nunc venire Pseudolum, scelerum caput,
Et abducere à me mulierem fallaciis.
Conceptis hercle verbis satis certo scio.
Ego perjurare mavellem me millies, *Ketter. pe id est, perju*
Quam mihi illum verba per deridiculum dare.
Nunc deridebo hercle hominem, si convenero.
Verum in pistrinum, credo, ut convenit, fore.
Nunc ego Simonem mihi obviam veniat velim,
Ut mea lætitia lætus promiscam siet.

ACTUS QUARTI SCENA SEXTA.

SIMO, BALLIO.

Visso quid rerum meus Ulysses egerit,
Jamne habeat signum ex arce Ballionia.
BA. O fortunate, cedo fortunatam manum,
Simo! SI. quid est? BA. jam, SI. quid jam? BA. nihil est quod metuas. SI. quid est,
Venitne homo ad te? BA. non. SI. quid est igitur boni?
BA. Minæ viginti sanæ ac salvæ sunt tibi,
Hodie quas abs te inde est instipulatus Pseudolus.

Pris. abs te est instipulatus. Cam. indest stipulatus.

SI. Velim quidem hercle. BA. roga me viginti minas,
Si ille hodie illa sit potitus muliere,
Sive eam tuo gnato hodie, ut promisit, dabit:
Rogato hercle obsecro: gestio promittere.
Omnibus modis tibi esse rem ut salvam scias,
Atque etiam habeto mulierem dono tibi.
SI. Nullum periclum est, quod sciam, stipularier.
Ut concepisti verba, Viginti minas
Dabin'? BA. dabuntur. SI. hoc quidem actum'st haud male,
Sed hominem convenistin'? BA. immo ambos simul.
SI. Quid ait? quid narrat? quæso, quid dicit tibi?
BA. Nugas theatri, verba quæ in Comœdiis
Solent Lenoni dici, quæ pueri sciunt:
Malum & scelestum & perjurum ajebat esse me.
SI. Pol haud mentitu'st. BA. ergo haud iratus fui,
Nam QUANTI REFERT TE nec recte dicere,
Qui nihili faciat, quique inficias non eat?
SI. Quid est quod non metuas ab eo? id audire expeto.

BA. Quia

2. *Signum.*] Phœnicium ut olim Ulysses ex arce Trojana Palladium, Vide notas Bacch. act. 4. sc. 9.

7. *Abs te inde est stipulatus.*] Lego: *ab te industipulatus*, id est, instipulatus. *Scriverius.*

14. *Nullum periculum.*] Qui enim stipulatur, se ipse non obligat, nisi accedat *restipulatio*. Passer.

22. *Mentitu'st.*] V. N. Mercat. act. 5. 2.

Ergo haud iratus.] *Ergo*, id est, ob eam caussam, quod non mentitus fuerit. *Gruter.*

23. *Nec recte dicere.*] Est male dicere, κατ' λιτότητα. V. N. Bacch. 4.

31. *Qui*

BA. Quia nunquam ab me abducet mulierem jam, nec poteſt.
Meminiſtine tibi me dudum dicere,
Eam veniſſe militi Macedonio?
SI. Memini. BA. hem, illius ſervos huc ad me argentum attulit,
Et obſignatum ſymbolum. SI. quid poſtea?
BA. Qui inter me atque illum militem convenerat:
Is ſecum abduxit mulierem haud multo prius.
SI. Bonan' fide iſtuc dicis? BA. unde ea ſit mihi?
SI. Vide modo ne illic ſit contechnatus quippiam.
BA. Epiſtola atque imago me certum facit.
Quin jam quidem illam in Sicyonem ex urbe adduxit modo.
SI. Bene hercle factum. quid ego ceſſo Pſeudolum
Facere, ut det nomen ad molarum coloniam?
Sed quis hic homo eſt chlamydatus? BA. non edepol ſcio,
Niſi ut obſervemus quo eat, aut quam rem gerat.

31. *Qui inter me, &c.*] Ad ſymbolum referatur.

38. *Ad molarum coloniam.*] Alludit ad morem Rom. quo, qui educendi erant in aliquam coloniam, in eam nomen dabant. Sic. Aſin. 2. 2. *O catenarum colone!* Et *Colonia* nomen paſſim in noſtro, & apud JCtos, pro quavis etiam habitatione & conductione coloni ſeu domicilii ſumitur. *Sc. Gentil.*

ACTUS QUARTI SCENA SEPTIMA.

HARPAX, SIMO, BALLIO.

MAlus & nequam eſt homo, qui nihili imperium heri
Sui ſervos facit. NIHILI EST autem, ſuum
Qui officium facere immemor eſt, niſi adeo monitus.
Nam qui liberos eſſe ilico ſe arbitrantur,
Ex conſpectu heri ſi ſui ſe abdiderunt,
Luxuriantur, luſtrantur, comedunt quod
Habent, ii nomen diu ſervitutis ferunt:
Nec boni ingenii quicquam in his ineſt, niſi ut im-
Probis ſe artibus teneant. cum his mihi nec locus, nec ſermo

Mss. Luxantur, luſtr. *Grut.* Comedunt quod habent, quod non habent, ii non.

Con-

6. L*Uſtrantur.*] *Luſtro, luſtronis*, eſt, qui in luſtris patrita & avita abſumit. Nævius: *Peſſumorum peſſume, audax, ganeo, luſtro, aleo.* Et verbum *Luſtrari.* Lucilius:

Quem ſumptum facis in luſtris circa oppida luſtrans.

Et *luſtramentum* apud JCtum ἀσέλγεια, ἀφροδισιασμός. *Scalig.* *Comedunt quod habent.*] Non eſt neceſſe mutari diſtinctionem, & referri id *quod habent* ad ſequens *nomen.* Servi comedunt, quod habent dum peculium ſuum turbicinantur. *Salmaſ.*

29. Da-

Convenit, neque his unquam nobilis fui.
Ego ut mihi imperatum est, etsi abest, hîc adesse herum
Arbitror. nunc ego illum metuo, cum hîc non adest;
Ne cum assiet, metuam, ei rei operam dabo.
Nam *me* in taberna usque adhuc sineret Syrus,
Quoi dedi symbolum: mansi ut jusserat:
Leno ubi esset domi, me ajebat arcessere.
Verum ubi is non venit, nec vocat, venio huc ultro,
Ut sciam quid rei siet: ne illic homo me ludificetur.
Neque quicquam est melius, quam ut hoc pultem, atque aliquem
Evocem huc intus. Leno argentum hoc volo à me accipiat,
Atque amittat mulierem mecum simul.
BA. Heus tu? SI. quid vis? BA. hic homo meu'st. SI. quî dum. BA. quia
Præda hæc mea est: scortum quærit, habet argentum.
Jam admordere hunc mihi lubet.
SI. Jamne illum comesurus es? BA. dum recens est,
Dum datur, dum calet, devorari decet: nam
Boni viri me pauperant, improbi alunt.
Augent rem meam mali: populi strenui
Damno mihi, improbi usui sunt. SI. malum,
Quod tibi dei dabunt, qui sic scelestus.
HA. Me nunc commoror, cum has fores non ferio,
Ut sciam sitne Ballio domi. BA. Venus mihi hæc
Bona dat, cum hos huc adigit lucrifugas, damni
Cupidos, qui se suamque ætatem bene curant;
Edunt, bibunt, scortantur. illi sunt alio ingenio atque tu.
Qui neque tibi bene esse patere, & illis, quibus est, invides.
HA. Heus,

29. *Damno mihi.*] Tò *damno* supplementum est Camerarii. Gruterus pro eodem facit *inusui*. Neutrum in scriptis nullis aut editis antiquis repererunt. Acad. *populi strenui mihi improbi usui sunt.* Nos distinctionem modo & literam mutamus unam: imo si grave est, ne literam quidem: *Boni viri me pauperant, improbi alunt. Augent rem meam. malo populi strenui mihi, improbi usui sunt.* Potes & eadem interpunctione: *mali populi strenui.* Strenui, inquit, mihi sunt mali, id est, inutiles & non boni: improbi mihi sunt usui. *Gronovius.*

34. *Bene curant. Curandi* verbo, ut & *Prabendi*, in rebus vitæ ac victui necessariis utebantur. Apul. *prolixe quam curabat!* id est, quam benigne & opipare excipiebat! Cic. *se curare.* Ter. Adelph. *Curasti te molliter.*

HA. Heus, ubi estis vos? BA. hic quidem ad me recta haber rectam viam.
HA. Heus, ubi estis vos? BA. heus, adolescens, quid istic debetur tibi?
Bene ego ab hoc prædatus ibo: novi; bona scæva est mihi.
HA. Ecquis hoc aperit? BA. heus chlamydate, quid istic debetur tibi?
HA. Ædium dominum lenonem Ballionem quærito.
BA. Quisquis es, adolescens, operam fac compendi quærere.
HA. Quid jam? BA. quia te ipsus coram præsens præsentem videt.
HA. Tun' is es? SI. chlamydate, cave sis tibi à curio infortunio,
Atque in hunc intende digitum: hic Leno est. BA. at hic est vir probus.
Sed tu, bone vir, flagitare sæpe clamore in foro,
Cum libella nusquam est, nisi quid Leno hic subvenit tibi.
HA. Quin tu mecum fabulare? BA. fabulor. quid vis tibi?
HA. Argentum accipias. BA. jamdudum, si des, porrexi manum.
HA. Accipe: hic sunt quinque argenti lectæ numeratæ minæ.
Hoc tibi herus me jussit ferre Polimacheroplacides.
Quod deberet, atque ut mecum mitteres Phœnicium.
BA. Herus tuus? HA. ita dico. BA. miles? HA. ita loquor. BA. Macedonius?
HA. Admodum, inquam. BA. te ad me misit Polymachæroplacides?

HA. Vera

39. *Bona scæva.*] *Scævum à Græcis, qui σκαιὸν dicunt sinistrum. Varro: --ne quid obsit bona scæva caussa. Inde Scævola appellatus, à sinistra: quod quæ sinistra sunt, bona auspicia esse existimantur, à quo dicuntur Comitia; aliudve, quod sit ave sinistra, scæva.* Festus. Vide N. Epid. 2. 2.

44. *A curio infortunio.*] Non probo *crucio infortunio* legi, pro *curio*. Nec enim verisimile videtur, vocem adeo notam mutatam fuisse à correctoribus in eam quæ difficilioris esset intellectus. *Curius* à cura. Ita *agnum curionem* supra dixit pro macro, quia præ curis emaciantur homines. Ita hoc loco *curium infortunium* dixit, quo macer reddi possit iste, qui tam sollicite quæreret, ubi esset Ballio leno. *Salmas.*

45. *Digitum.*] Martialis 2. 8. *Rideto multum, qui te Sextille cinædum Dixerit & digitum porrigito medium.* Idem 7. 70. *Ostendi digitum, sed impudicum, Alconti.* Juvenalis: *cum Fortuna ipse minaci Mandaret laqueum, mediumque ostenderet unguem.*

59. *Dic.*]

HA. Vera memoras. BA. hoc argentum ut mihi dares? HA. si tu quidem es,
Leno Ballio. BA. atque ut à me mulierem abduceres? HA. ita.
BA. Phœniciumne esse dixit? HA. recte meministi. BA. mane:
Jam redeo ad te. HA. at maturate propera. nam propero: vides
Jam die multum esse? BA. video: hunc advocare etiam volo.
Mane modo istic: jam revortar ad te, quid nunc fiet, Simo?
Quid agimus? manifesto hunc hominem teneo, qui argentum attulit.
SI. Quid jam? BA. an nescis quæ sit hæc res? SI. juxta cum ignarissumis.
BA. Edepol hominem verberonem Pseudolum: ut docte dolum
Commentu'st! tantundem argenti, quantum miles debuit,
Dedit huic, atque hominem exornavit, mulierem qui arcesseret.
Pseudolus tuus allegavit hunc, quasi à Macedonio
Milite esset. SI. habesne argentum ab homine? BA. rogitas, quod vides?
SI. Heus, memento ergo dimidium isthinc mihi de præda dare:
Commune istuc esse oportet. BA. quid, malum? id totum tuum est.
HA. Quam mox mihi operam dat? BA. tibi do equidem. quid nunc mihi es auctor, Simo?
SI. Exploratorem hunc faciamus ludo suppositicium.
BA. Adeo, donicum ipsus sese ludos fieri senserit:
Sequere. quid ais? nempe tu illius servos es? HA. planissume.
BA. Quanti te emit? HA. suarum in pugna virium victoria.
Nam ego eram domi imperator summus in patria mea.

BA. An

59. *Die.*] Hæc loquutio valde antiquis familiaris; *dies multum præteriit: jam diei multum est*, Græci πολλὸν τῆς ἡμέρας. *Die*, ἀρχαϊκὸν pro diei. Ut apud Poëtam, *Libra die somniaque pares*. Et alio loco, *lætitiamque die*. Salmas.

62. *Iuxta cum ignarissumis.*] Æque nescio ac ignarissimi. Vide N. Aulul. act. 4. 7.

69. *Quid, malum?*] Jocus *Malum* interjectiva particula, in indignatione solemnis. sed & damnum & cruciatum notat. dumque hoc dicere videtur; Quid adeo commune lucrum istuc postulas? totum id quidem est tuum. illud interim dicit: Quid commune tibi postulas mecum? Malum? id vero totum tuum sit: nec mihi partem inde peto. *Acidal.*

 78. *Al-*

BA. An etiam ille unquam expugnavit carcerem patriam tuam?
HA. CONTUMELIAM si dices, audies. BA. quotumo die
Ex Sicyone huc pervenisti? HA. altero ad meridiem.
BA. Strenue mehercle isti. quamvis pernix hic est homo!
Ubi suram aspicias, scias posse eum gerere crassas compedes.
Quid ais? tune etiam cubitare solitus es in cunis puer?
SI. Scilicet. BA. etiamne facere solitus es. scin' quid loquar?
SI. Scilicet solitum esse. HA. sanine estis? BA. quid hoc, quod te rogo?
Noctu in vigiliam quando ibat miles, tum tu ibas simul?
Conveniebatne in vaginam tuam machæra militis?
HA. I in malam crucem. BA. ire licebit tibi tamen hodie tempori.
HA. Quin tu mulierem mihi emittis, aut reddis argentum? BA. mane.
HA. Quid, maneam? BA. chlamydem hanc commemores quanti conducta'st. HA. quid est?
BA. Quid meret machæra? HA. helleborum hisce hominibus est opus.
BA. Eho! HA. mitte. BA. quid mercedis petasus hodie domino demeret?
HA. Quid, domino? quid somniatis? mea quidem hæc habeo omnia,

Meo

78. *Altero ad meridiem.*] Uno die integro & dimidio.

81. *In cunis puer.*] Hæc partim male corrigunt, partim non bene intelligunt docti viri. Nec enim obscœnitatis significatio in eo est, quod *cuna* vocabulum alludat, ad eam vocem quæ honeste nominari non potest, qua fœminæ sunt; sed ad solam cunarum motitationem respicit Comicus: *tune etiam cubitare solitus es in cunis puer?* id est, *tune etiam moveri solitus es?* hoc est, κινεῖσθαι. quo sensu κινεῖν Græci accipiant, solos eos latet, qui Græca vel primoribus labris nondum attigerunt. *Salmas.*

82. *Etiamne facere solitus es.*] Maluissem; *Scilicet.* BA. *Etiamne solitus es puer? scin' quid loquar?* neque enim pueri meritorii faciunt, sed patiuntur: ignorataque vis illius, *solitus*. Ab eadem mente, *consuetum puerum*, quoque vocat Plautus Asin. act. 3. sc. 3. vs. 113. & Lucret. *canes consuetos*, absolute, sine preterea verbo; exemplo eodem, sensu alio. *At consueta domi catulorum blanda propago, &c.* Gruter.

85. *Conveniebatne.*] Cato 21. cap. *Eo fistulam ferream indito, qua in columellam conveniat & in cupam.* κολεός, *vagina.* Et sane pars illa in nobis, quæ honeste nominari non potest, inde dicta est. quo Plautus alludere videtur. *Scalig.*

89. *Helleborum hisce.*] Elleborum insaniæ curandæ perutilem esse, norunt Medici. Rud. *Ellebrosus sum. G. at ego cerritus.* Hor. 2. Sat. 3.

Danda est ellebori multo pars maxima avaris. Turneb.

92. Meo

Meo peculio empta. BA. nempe quod fœmina summa sustinet.
HA. Uncti hi sunt senes, fricari sese ex antiquo volunt.
BA. Responde obsecro hercle hoc vero serio, quod te rogo:
Quid meres? Quantillo argento te conduxit Pseudolus?
HA. Qui istic Pseudolu'st? BA. præceptor tuus, qui te hanc fallaciam
Docuit, ut fallaciis hinc à me mulierem abduceres.
HA. Quem tu Pseudolum, quas tu mihi prædicas fallacias?
Quem ego hominem nullius coloris novi. BA. non tu istinc abis?
Nihil est hodie hîc Sycophantis quæstus: proin' tu Pseudolo
Nuncies, abduxisse alium prædam, qui occurrit prior
Harpax. HA. is quidem edepol Harpax ego sum. BA. immo edepol esse vis.
Purus putus hic sycophanta est. HA. ego tibi argentum dedi,
Et dudum adveniens extemplo symbolum servo tuo,
Heri imagine obsignatam epistolam hîc ante ostium.
BA. Meo tu epistolam dedisti servo? cui servo? HA. Syro.
BA. Non

92. *Meo peculio.*] Ad eam rem dictum etiam in Phallicis: *Pulcre pensilibus peculiati.* Petronius in Satyrico Massiliensi: *prolatoque peculio stuprum rogare cœpit.* In vita Heliogabali leguntur *homines bene vasati & majoris peculii.* *Vasa* quoque in eam partem dicebant. Unde *vasati* Lampridio, qui in Phallicis *bene peculiati.* Alludit Pl. Pœnulo:

Facio quod manifesto mœchi haud ferme solent.

MI. *Quid est?* SY. *refero vasa salva.* Græcorum imitatio. nam apud Medicos ea pars τὸ σκεῦος vocatur. Dicebant & *Res.* Arnobius lib. 5. *Artificii curas tum rebus adhibuisse perituris*, id est, genitalibus. in eodem: *Ocriculam imperavisse captiva, ut intelligeret, & cognosceret, quid sibi res vellent.* Loquitur de illis veretris quæ in foco à Tanaquile, aut Tanaquilis ancilla inventa fuerant. Idem in versione Orphei carminum:

Objecitque oculis formatas inguinibus res.

Etiam in Gallia ita vulgo loquimur, honeste rem fœdam circumloquentes. *Scal.*

Femina summa sustinet.] Ut me breviter absolvam; *femina* hic non mulierem, sed *femora* significant: quod cum non intellexissent nonnulli, *sustinent* in *sustinet* perperam mutarunt. Quam quidem corporis partem summa sustinent femina, nemo dubitat. Eam videlicet innuit, quam Gracchо Corneliam dicit præbuisse Martialis, lib. 11. epigr. 105. Etiam Cælius Curio *femina* hic de interiore coxa interpretatur. *Canter.*

99. *Nullius coloris novi.*] Qui homo mihi plane est ita ignotus, ut id, quod nullo colore præditum est. Phædrus Fabul. 54. l. 3. *Unde illa scivit, niger an albus nascerer?* Apul. in Apolog. *Etiam libenter te, nuper usque albus an ater esses, ignoravi.* quod summi contemptus indicium.

107. Nu-

BA. Non confidit. ſycophanta hic nequam eſt: nugis meditatur male.
Edepol hominem verberonem Pſeudolum, ut doctè dolum
Commentu'ſt! tantundem argenti, quantum miles debuit,
Dedit huic, atque hominem exornavit, mulierem qui abduceret.
Nam illam epiſtolam ipſus verus Harpax huc ad me attulit.
HA. Harpax ego vocor: ego ſervos ſum Macedonis militis; *Deest Macedonii militis.*
Ego nec ſycophantioſe quicquam ago, nec malefice,
Neque iſtum Pſeudolum mortalis qui ſit novi, neque ſcio.
SI. Tu, niſi mirum'ſt, Leno, plane perdidiſti mulierem.
BA. Edepol næ iſtuc magis magiſq; metuo, cum verba audio.
SI. Mihi quoq; edepol jamdudum ille Syrus cor perfrigefacit.
Symbolum qui hoc accepit: mira ſunt! Pſeudolus eſt. eho *Vet. ed. ſunt, ni Pſeud.*
Tu! qua facie fuit dudum, cui dediſti ſymbolum?
HA. Rufus quidam, ventrioſus, craſſis ſuris, ſubniger,
Magno capite, acutis oculis, ore rubicundo, admodum
Magnis pedibus. SI. perdidiſti, poſtquam dixiſti pedes.
Pſeudolus fuit ipſus. BA. actum eſt de me. jam morior Simo.
HA. Hercle haud te ſinam emoriri, niſi argentum mihi redditur,
Viginti minæ. SI. atque etiam mihi aliæ viginti minæ.
BA. Auferetur id præmium à me, quod promiſi per jocum?
SI. De IMPROBIS viris auferri præmium & prædam decet.
BA. Saltem Pſeudolum mihi dedas. SI. Pſeudolum ego dedam tibi?

Quid

107. *Nugis meditatur male.*] Neſcio an ſit Latinum *nugis meditari.* mihi ſine exemplo eſt. Niſi velis ita dictum *nugis meditari*, ut curare amicis, curare rebus alienis, quod alibi annoto. Certe nihil nos vetat legere; *nugas munditatur male.* Ait non eſſe ſatis confidentem, ut probum ſycophantam decet, eumque male meditatas nugas proferre. *Diſſald. Nugis meditatur male.*] Videtur ſcribendum: *Sycophanta hic nequam eſt, nugax, meditatus male.* Non bene edoctus ſuas partes. Perſ. 4. 2. *Satin' eſtu meditati.* 5. 4. *Tragici atq; Comici Nunquam aque ſunt meditati.* Aut, ſi malis, *nugas meditatus male.* Gronov.

122. SI. *Perdidiſti, poſtquam.*] Hoc cum toto ſequente verſu Ballioni dandum. *Scriverius.*

126. *Quod promiſi per jocum.*] Jus civile ſtipulationes introduxit, & ex ſtipulatu actiones. ideoque ſtipulationes omnes fere ipſo jure ſic ex interrogatione & reſponſione ſubſiſtere intelligebantur, ut ad obligationem, etiam jocandi animo eſſent interpoſitæ, ipſo jure prodeſſent. *Rav.*

130. *Vi-*

Quid deliquit? dixin' ab eo tibi ut caveres centies?

BA. Perdidit me. SI. at me viginti modicis mulctavit minis.

BA. Quid nunc faciam? HA. si mihi argentum dederis, te suspendito.

BA. Dî te perdant. sequere sis me ergo hac ad forum, ut solvam. HA. sequor.

BA. Hodie ego peregrinos absolvam, cras agam cum civibus.
Pseudolus mihi centuriata habuit capitis comitia,
Qui illum ad me hodie allegavit, mulierem qui abduceret.
Sequere tu nunc, ne exspectetis dum hac domum redeam via.
Ita res gesta est: angiporta hæc certum est consectarier.

HA. Si graderere tantum, quantum loquere, jam esses ad forum.

BA. Certum'st mihi emortualem facere ex natali die.

130. *Viginti commodis mulctavit minis.*] Ita post Lambinianam legunt sequentes omnes editiones. At certum est, *commodis* non à libris sed Lambino esse. Neque minus certum mihi est, eam lectionem nulla ratione defendi posse. Minæ, quibus quis mulctatur, non commodæ sunt, sed incommodæ. Veterr. lib. & Edd. habent *modicis*. Sed nec illud hic locum habet. Non enim Simo dicere vult modicis, sed immodicis minis esse mulctatum. Et omnino legendum puto; *immodicis*. Litera postrema vocis præcedentis, *viginti*, abstulit sequenti eandem litteram, nempe *i*, quomodo contracte scribitur *in* vel *im*. Sic ex *immodicis* factum est *modicis*, pro quo *immodicis* restituendum. Dicit autem se viginti mulctatum minis, nimium & supra modum esse mulctatum. *Boxhorn.* Sed vide Scalig. de re nummaria pag. 25.

134. *Centuriata habuit, &c.*] Significat Pseudoli consilia omnibus artibus fuisse instructissima & callidissima. Alludit ad *Comitia centuriata*, quæ erant omnium maxima. *Curiata* enim & *Tributa* erant minora. *Lamb.*

ACTUS QUARTI SCENA OCTAVA.

SIMO.

Bene ego illum tetigi, bene autem servos inimicum suum.
Nunc mihi certum est, alio pacto Pseudolo insidias dare,
Quam in aliis Comœdiis fit, ubi cum stimulis aut flagris
Insidiantur: at ego jam inultus promam viginti minas,
Quas promisi, si effecisset, obviam ei ultro deferam.
Nimis illic mortalis doctus, nimis vorsutus, nimis malus.
Superavit Dolum Trojanum atque Ulyssem Pseudolus.

Nunc

7. *Superavit Dolum Trojanum.*] *Dolum*, id est, Dolonem. Sic *Tranium* dixit pro *Tranionem* Mostell. act. 1. 3. & *Electri* pro *Electrionis* Prologo Amphitruonis.

Nunc ibo intro, argentum promam: Pseudolo insidias dabo.

truonis. Quod sic accipiendum; ut per Dolonem Ballio intelligatur, per Ulyssem Simo. Quemadmodum enim Dolo speculator in castra Græcorum missus, ab Ulysse, qui & ipse speculatum venerat, interfectus est; sic & Ballio à Simone factus. *Dousa.*

ACTUS QUINTI SCENA PRIMA.

PSEUDOLUS.

QUid hoc? siccine hoc fit? pedes, statin' an non?
An id voltis ut me hic jacentem aliquis tollat?
Nam hercle si cecidero, vostrum erit flagitium.
Pergitin' pergere? ah, sæviendum mihi
Hodie est. MAGNUM hoc vitium vino est,
Pedes captat primum. luctator dolosu'st.

Pro-

1. S*Iccine hoc fit?*] *Siccine* forte hic secundus casus est, τοῦ *siccusfui*. Pro *fit* script. *fit. Siccine hoc fit?* Estne sobrii & sicci, pedibus ita vacillare? Ebrii, ubi à poculis abstinent, & solita aggrediuntur, & per ebrietatem impedimenta sibi objici sentiunt, mirari fere solent sese siccos & sobrios non esse. Potest tamen ferri lectio vulgata. *Boxh.* Vix est sicci & sobrii hæc scribere. Asin. I. 1. *Siccine hoc fit? foras me ex ædibus ejici.* Mirantur ebrii, non, se non esse siccos & sobrios sed se plus bibisse, & majorem vim vini sentire, quam putarant. Ut ille in Eunucho: *Atat! data hercle verba sunt: vicit vinum quod bibi.* Gronovius.

4. *Pergitin' pergere.*] Pergitisne vacillare? Sic & *Pergere ludos*, *Pergere iter*, *culpam*, *librum*, & hæc talia: pro in itinere, in libro perficiendo, in culpa pergere, eleganter & usitatissime dicitur, *Palmer. Ah, sæviendum mihi hodie est.*] Cum in Roveriano codice disertim legi, *sedendum*, testetur Lipsius; visus mihi sum veram lectionem ex his vestigiis eruisse. Pro *sedendum* reponendum, *sed eundum. Sed eundum mihi Hodie est.* Pergitisne pergere. ô pedes, in cadendo & vacillando? Atqui hodie maxime mihi eundum est, vestro ministerio opus habeo. *Boxhorn.* Difficile est dicere quam orationem tunc habuerit iste ebrius; nulla enim tam stulta fingi potest, quin ebrio conveniat. Haud scio quam bonus ille Codex Roverii fuerit, ex quo Lipsius prompsit *sedendum*. Si alii Codices consentirent, probarem sane conjecturam Clariss. Boxhornii legentis, *sed eundum est mihi.* Si *sæviendum* retineatur ex Camerarii exemplaribus, non alia erit sententia, quam quæ vulgo affertur; ebrium istum sævire in pedes suos voluisse, quia officium suum facere nollent. Sæviunt etiam qui verbis atrocibus & immoderatis in aliquem utuntur. *Ne sævi magna sacerdos* apud Virgilium. Satis bene convenit hæc oratio ebrioso, & mentis suæ impoti. *Salmas. Sedendum mibi.*] Sane optimi codices, *sæviendum*. Quod puto factum ex ignotiore: *cevendum* Habes supra: *si conquiniscet istic, ceveto simul.* Et solet facile ab turpiculis jocum petere. Sic in Casina: *Faciundum est puerile officium, conquiniscam ad cistulam.* Præterea fert vulgaris consuetudo sermonis, ut obscœnis utantur, ubi nihil est obscœni. Ut in illo Catulli: *Pædicabo ego vos, & irrumabo.* Hoc est, male habebo. Et *bene me ac diu supinum, &c.* Quantum video, oportet me hodie inclinari, cernuari, capite sistere. *Gronovius.*

7. Abeo

Profecto edepol ego nunc probe abeo madulſa:
Ita victu excurato, ita mundiciis digne ah!
Itaque in loco feſtivo ſumus feſtive accepti.
Quid opus me multas agere ambages? hoc
Eſt homini quamobrem vitam amet. hìc omnes
Voluptates; in hoc omnes venuſtates ſunt:
Deis proxumum eſſe arbitror. nam ubi amans complexu'ſt
Amantem, ubi labra ad labella adjungit,
Ubi alter alterum bilingui manifeſto
Inter ſe prehendunt: ubi mamma manicula
Opprimitur alia; aut ſi lubet, corpora
Conduplicant; manu candida cantharum dulciferum
Propinare amiciſſumam amicitiam: neque ibi eſſe alium alii
Odio, ibi nec moleſtum, nec ſermonibus morologis uti;
Unguenta, atque odores lemniſcos, corollas dari dapſiles.
Non enim parcipromi victu cætero, ne quis me roget,
Hoc ego modo, atque herus minor hanc diem ſumpſimus prothyme,
Poſtquam opus meum, ut volui, omne perpetravi, hoſtibus fugatis:

Pont. ita mundicius dignati, itaque.

Illos

7. *Abeo madulſa.*] Feſtus: *Madulſa, ebrius: à Græco μαδᾶν deductum. vel quia ſit madidus vino.* Si hoc recte Feſtus, quis hærebit, quin recta mea correctio ſit; *probe habeo madulſa! Probe habeo*, id eſt, pulchre mihi eſt: vel etiam, *Ab eo madulſa.* Lipſius.

15. *Bilingui.*] Μανδαλωτῷ. *Scriverius.*

16. *Manicula.*] Parvam manum interpretantur. At ego jurare auſim, à mala manu hic eſſe, *manicula*. Si de manu ageretur, rectum eſſet *manicula*. Ubi manus manicula opprimitur alia. Cæterum agitur de mamma, ac proinde omnino legendum eſt, *mammicula. Ubi mamma mammicula Opprimitur alia. Mamicula* diminutivum à *mamma*, ut & *mamilla*. A *mamilla* etiam eſſe poſſit *mamillula*, & ſic hic legi. Nihil interim certius, quam aut *mammicula*, aut *mammiliula*, quæ duo idem ſignificant, hic eſſe reponendum. Dulce eſt, inquit, ibi eſſe, ubi Veneris frequentantur complexus; ubi mamma alia mammillula ſuaviter premitur. *Boxhornius.* Nihil puto mutandum. Nihil notius in iſtis amantium nequitiis, quam mammillarum *oppreſſiuncula* & pertractationes. Apud Apollonium de Jaſone & Medea, καλὰ μαμμάρτες ςήθεα παρθενικῆς. At ſi legitur, *mamma mammillula opprimitur alia*, hæc eſſet conduplicatio corporum, de qua ſtatim ſequitur; *aut ſi lubet, corpora conduplicant*, Salmaſ.

18. *Manu candida.*] Hæc veterum librorum ſcriptura eſt, quam non debuerant mutare viri docti. Conſtructio eſt & ordo; cantharum dulciferum candida manu propinare amiciſſimam ſalutem. Sententia eſt; Diis proximum eſſe arbitror, ibi eſſe, ubi cantharus dulcifer candida manu propinat amiciſſimam ſalutem. Non ergo neceſſe erat hic hærere. *Boxhorn.*

21. *Lemniſcos.*] *Lemniſci ſunt faſciola purpurea dependentes ex coronis. Solebant* enim

Illos accubantis, potantis, amantis, cum ſcortis
Reliqui, & meum ſcortum ibidem, cordi atque animo ſuo
Obſequentes. ſed poſtquam exſurrexi, orant med uti ſalte[m]
Ad hunc me modum intuli, ut illis ſatisfacerem ex diſciplina, quippe ego
Qui probe Ionica perdidici. ſed palliolatim amictus
Sic hâc inceſſi ludibundus. plaudunt partim: clamitant me[...] revortar.
Occepi denuo hoc modo volvi. idem amicæ dabam me meæ,
Ut me amaret: ubi circumvortor, cado: id fuit nænia ludo. *I. Gul.* [...] circumvortor.
Itaque dum enitor, pax! jam pæne inquinavi pallium. nimi[...]tum
Voluptati edepol fui, ob caſum datur cantharus, bibi. commuto
Ilico pallium, illud poſivi: unde huc exii, crapulam dum amoverem.
Nunc ab hero ad herum meum majorem venio fœdus commemoratum.
Aperite, aperite, heus Simoni me adeſſe, quis nunciate.

enim veteres coronas faſceis laneis ex purpura alligatas donare. Feſtus.

29. *Ionica.*] V. N. Stich. 5:7. *Palliolatim.*] *Tunica palliolata* mixtum eſt genus veſtis, & formam quodammodo referens & uſum præſtans duarum, tunicæ & pallii. Utraque veſtis tam muliebris quam virilis. Quæ non male pallæ manicatæ dicuntur, quibus matronæ domi utuntur, & *mantelia cubicularia* vocant. *Caſau*

31. *Occepi denuo.*] De ſaltatione Servum agere apparet, quam à ſe inſtauratam ait flagitatione ſodalium, & ut amicæ ſuæ bellus amaſius videretur. Ea cauſa non dubium mihi, quin recte correxerim, *Occepi denuo hoc modo volvi.* Volvi κυβιστᾶν, aptum tendenti ſaltationi verbum. *I. Gul.*

32. *Id fuit nænia ludo.*] Inepti ſunt interpretes, qui Pſeudolum hoc velle volunt; is caſus cantus & carminis vicem fuit. Imo hoc vult; is caſus huic ludo meo finem fecit. Notum eſt, næniam cani ſolitam iis, qui finierant vitam. Inde tracta loquendi ratione, hic nænia ludi eſſe dicitur ludi finis. *Boxhorn.*

33. *Pax.*] V. N. Mil. 3. 1.

36. *Fœdus commemoratum.*] *Fœdus*, ſtipulatio eſt. *Commemorare* valet commonefacere, in memoriam revocare. *Acid.* Admonitum, quod ex pacto debeat. Sed dictione utitur magnifica Tacitus 2. annal. *Inter quæ ab rege Parthorum Artabano legati venere: miſerat amicitiam ac fœdus memoraturos.* Idem lib. 4. *Antequam arma inciperent, miſere legatos amicitiam fœduſque memoraturos.* Cicero lib. 2. in Verrem: *legatum à Verre veniſſe, qui gratiam, amicitiam cognationemque commemoraret.* Livius lib. 27. *Carthalonem præfectum Punici præſidii, cum commemoratione paterni hoſpitii poſitis armis venientem.* Ovidius 7. Met. *fœduſque refert & jura parentum.* Gronov.

ACTUS

ACTUS QUINTI SCENA SECUNDA.

SIMO, PSEUDOLUS, BALLIO.

VOx viri pessumi me exciet foras. sed quid hoc? quo modo? quid tu video ego?
Ps. Cum corona ebrium Pseudolum tuum. Si. libere hercle hoc quidem. sed vide statum!
Num mea gratia pertimescit? magis cogito, sæviter blanditerne alloquar.
Sed hoc me vetat vim facere nunc, quod fero, si qua in hoc spes sita'st mihi.
Ps. Vir malus viro optumo obviam it. Si. di te ament, Pseudole. phui! in malam crucem.
Ps. Cur ergo me afflictor? Si. quid tu, malum, ergo in os mihi ebrius irructas? Dem, me afflictat.
Ps. Molliter siste nunc me, cave ne cadam: non vides me ut madide madeam?
Si. Quæ ista hæc audacia est, te sic interdius cum corolla ebrium incedere? Ps. lubet.
Si. Quid lubet? pergin' ructare in os mihi? Ps. suavis ructus mihi est, sic sine modo. I. Gul. sic sine modo.
Si. Credo equidem potesse te, scelus, Massici montis uberrumos quattuor
Fructus ebibere in hora una. Ps. hiberna, addito. Si. haud male mones:
Sed dic tamen, unde onustam celocem agere te prædicem? Ps. cum tuo filio
Perpotavi modo. sed, Simo, ut probe tactus Ballio est! quæ tibi dixi, ut

Effe-

1. QUid tu video ego?] Lege; *quo modo quid? ten' video ego?* quomodo hic homo adstat coronatus? quid fit? tene ego video? tune es, Pseudole, qui corona ornatus es? *Boxhorn.*

2. *Cum corona.*] V. N. Amph. 3. 4. vs. 16. *Libere hercle.*] Quasi diceret, coronatus tu, quasi jam manu emissus. nam manumissos coronatos disertim affirmat Tertull. cap. 13.

4. *Si qua in hoc spei.*] Si forte aliquid ex pecunia promissa recipere possim, aut servare. *Taubman.*

11. *Fructus.*] Vindemias. *Hiberna.*] Scil. hora: quæ brevissimæ sunt. Atque ita strenuior essem potor. *Cal. Rhodi.* lib. 12. cap. 9. Lect. antiq.

12. *Onustam celocem.*] Quod ἀναβάλλειν esset onus imponere & onerare; hinc

Effecta reddidi! SI. derides? pessumus homo est. Ps. mulier hæc

F. Gal. pessimus homo sit.

Feci cum tuo filio libera accubet. SI. omnia, ut quidque egisti ordine,

Scio. Ps. quid ergo dubitas dare mihi argentum? SI. jus petis, fateor.

Tene. Ps. at negabas daturum esse te mihi, tamen das. onera hunc hominem, atque me

Consequere hac. SI. ego istum onerem? Ps. onerabis, scio. SI. quid ego huic homini faciam?

Satin' ultro & argentum aufert, & me irridet? Ps. væ victis! vorte ergo humerum.

Hem! BA. hoc ego nunquam ratus sum fore, me ut tibi fierem supplex.

Heu heu heu! Ps. desine. BA. doleo. Ps. ni doleres tu, ego dolerem.

BA. Quid hoc? auferrene, Pseudole, abs tuo hero? Ps. lubentissumo corde atque animo.

Pist. auferesne Pseud.

BA. Non audes, quæso, aliquam partem mihi gratiam facere hinc argenti?

Ps. Novi, me dices avidum esse. nam hinc nunquam eris nummo divitior.

Neque

hinc eleganti tralatione de bibulis dicitur, qui celocem onerant & vino se implent. Inde *celocem onerare*, pro inebriare sese, dixit hoc loco Comicus. Hinc ἀναβάλλουσα mulier, quæ celocem libenter laburrat, bibula nempe & multibiba. V. N. Mil. 4. 1. vs. 40. *Salmas.*

17. *Onera hunc hominem.*] Lambini expositio non convenit. Jam enim dederat argentum Senex illo verbo, *Tene.* Vult Pseudolus Ballioni, quem nunc conspicatur, ab hero illudi; & maledictis, aut alia re mala onerari. Mercatore: *quibus est dictis dignus, oneremus usque ambo.* Ita, *Consequere hac*, scil. ad Ballionem, ad quem ibat. *Pistoris.*

19. *Væ victis.*] *Væ victis*; (Titulus Satyræ Varronianæ) in Proverb. venisse existimatur, cum, Roma capta à Senonibus Gallis, aurum ex conventione & pacto appenderetur, ut recederent: quod iniquis ponderibus exigi à barbaris querente Ap. Claudio, Brennus rex Gallorum ad pondera adjecit gladium, & dixit, *Væ victis.* quem postea persecutus Fur. Camillus, cum insidiis circumventum concideret, & quereretur contra fœdus fieri, eadem voce remunerasse dicitur. Hoc autem vulgo Ballioni hic tribuunt. Sed cum sit formula triumphantis, Pseudolo adscribendum, quibus Ballioni insultet. ut & sequentia verba, *Vorte ergo humerum, Hem!* Ut Ballionem aversum, utpote indignabundum, circumrotet illudendi caussa. Et hoc denotat, *Hem.* hoc enim ipso hominem rotat. *Pistoris.*

21. *Ni doleres tu, &c.*] Nisi te Phœnicio intervortissem, quod promiseram Simoni, in pistrinum conditus essem. *Taubm.*

*33. In

Neque te mei tergi misereret, si hoc non hodie effecissem.
BA. Erit ubi te ulciscar, si vivo. PS. quid minitare? habeo tergum.
BA. Age sane. PS. igitur redi. BA. quid redeam? PS. redi modo, non eris deceptus.
BA. Redeo. PS. simul mecum potatum. BA. egone eam? PS. fac quod te jubeo.
Si is, aut dimidium, aut plus etiam faxo hinc feres. BA. eo, duc me quo vis. PS. quid nunc?
Nunquid iratus es aut mihi, aut filio, propter has res, Simo? SI. nihil profecto.
PS. I hac. BA. te sequor. quin vocas spectatores simul? PS. hercle me isti
Haud solent vocare, neque ergo ego istos. verum si voltis applaudere
Atque approbare hunc gregem & Fabulam, in crastinum vos vocabo.

33. *In crastinum, &c.*] Vos jam vocabo, ut cras nobiscum potetis. Sic Mart. lib. 2. 37. *Cras te, Caciliane, non vocavi.* Quasi dicat, non in crastinam, sed in hodiernam cœnam te vocavi. Proverbii autem genus est, ut indicat titulus Varronianæ Satyræ: *Cras credo, hodie nihil.*

FINIS PSEUDOLI.

M. ACCI PLAUTI
POENULUS.

DRAMATIS PERSONÆ.

AGORASTOCLES, *adolescens.*
MILPHIO, *servos.*
ADELPHASIUM, ANTERASTILIS, *meretrices.*
LYCUS, *leno.*
ANTHEMONIDES, *miles.*
ADVOCATI.
COLLYBISCUS, *villicus.*
SYNCERASTUS, *servos.*
HANNO, *Pœnus.*
GIDDENEME *nutrix.*
PUER.

ARGUMENTUM, ut quibusdam videtur, PRISCIANI.

P*Uer septuennis surripitur Carthagine.*
O*sor mulierum adoptat hunc emptum senex,*
E*t facit hæredem. ejus* pueri *cognatæ duæ,*
N*utrixque earum raptæ. mercatur Lycus,*
V*exatque amantem. at ille cum auro villicum*
L*enoni obtrudit: ita eum furto alligat.*
V*enit Hanno Pœnus, gnatum hunc fratris repperit,*
S*uasque agnoscit, quas perdiderat, filias.*

ALIUD ARGUMENTUM CAMERARII.

A Pœno Pœnulus est forma diminutionis. *Pœnus* autem φοῖνιξ. In Prologo & *Patruus* memoratur. nam Pœnus ille qui introducitur, patruus est adolescentis, cujus sunt primæ partes in Fabula. res autem exposita, talis est. Quidam adolescens Carthaginensis furtim surreptus, avehitur Calydona in Ætoliam, & ibi venditur seni civi. hic adoptavit illum, & moriens reliquit hæredem. Amabat adolescens puellam popularem & cognatam: patrui enim ea filia erat, quod ipse nesciebat. nam prædones ruri deprehensas duas parvulas filias hujus, una cum nutrice abductas lenoni Calydonio vendiderant in Anactorio, quod nomen loci & oppidi fuit in Acarnania. Cum nihil æqui adolescens à Lenone de suis amoribus impetrare posset, usus servi sui consilio, insidias fecit Lenoni, ut ille furti manifesti condemnaretur. Interea indicium fit, puellas esse Carthaginenses ingenuas: & pater illarum, qui ubique gentium ipsas quærebat, advenit, & eas agnoscit: & majorem natu nuptum dat fratris filio.

PRO-

PROLOGUS.

AChillem Ariſtarchi mihi commentari lubet. *Mss. mihi imitari lubet.*
Inde mihi principium capiam ex ea Tragœdia.
Sileteque & tacete, atque animum advortite.
Audire jubet vos imperator hiſtricus.
Bonoque ut animo ſedeant in ſubſelliis,
Et qui eſurientes, & qui ſaturi venerint.
Qui ediſtis, multo feciſtis ſapientius:
Qui non ediſtis, ſaturi ſite fabulis.
Nam cui paratum'ſt quod edit, noſtrâ gratiâ,
Nimia eſt ſtultitia, ſeſſum impranſum incedere.
Exurge præco, fac populo audientiam.
Jamdudum exſpecto, ſi tuum officium ſcias.
Exerce vocem quam per vivis & colis.
Nam niſi clamabis, tacitum te obrepet fames.
Age nunc reſide, duplicem ut mercedem feras.
Bonum factum'ſt, edicta ut ſervetis mea.
Scortum exoletum ne quis in proſcenio
Sedeat, neu lictor verbum, aut virgæ muttiant,
Neu diſſignator præter os obambulet,
Neu ſeſſum ducat, dum hiſtrio in Scenâ ſiet,
Diu qui domi otioſi dormierunt, decet
Animo æquo nunc ſtent, vel dormire temperent.

Servi

1. A*Chillem Ariſtarchi.*] Ariſtarchus Poëta tragicus, æqualis Euripidis, Tragœdiam *Achillem* ſcripſit: quam poſtea in Latinum tranſtulit Ennius, teſte Feſto, in *Prolato ære.* Verſus Homeri illi tantum admiſſi ſunt, quos Ariſtarchus probavit: Comœdiæ Terentii, quas Calliopius. ſic Tragœdia vetus Achilles Ariſtarchi: quod ab eo emendata eſſet. *Scalig.*

3. *Sileteque & tacete.*] Fronto: *Silet, cujus loquentis ſermo comprimitur:* ficto verbo ab *ſ.* literâ, quæ nota ſilentii eſt. *Tacet, qui ne loqui quidem cœpit.*

14. *Tacitum obrepet fames.*] Tacitum eſuries. *Turneb.*

16. *Bonum factum'ſt!*] Formula ſolemnis, edictis præfigi ſolita, boni ominis cauſſa. *Briſſon.*

18. *Neu lictor, &c.*] Quemadmodum *Diſſignatores* in funere publico Lictores comitabantur ſeverioris imperii cauſſa & ordinis ſervandi: ſic in theatris. Nam qui hoc refert ad lictores magiſtratuum; errat. nullæ in hac hiſtrica Provincia eorum partes. *Lipſius.*

19. *Præter os obambulet.*] *Obambulare* ultro citroque ambulare eſt hoc loco. Neque Douzæ ſententia audienda. *Præter os.* intellige hiſtrionis. *Boxh.*

21. *Diu qui domi otioſi, &c.* Solebant enim ſpectatores ſummo mane, immo etiam vel nocte occupare locum. Suetonius Caligula cap. 26. *Inquietus fremitu*

M. ACCI PLAUTI
POENULUS.

DRAMATIS PERSONÆ.

AGORASTOCLES, *adolescens.*
MILPHIO, *servos.*
ADELPHASIUM, ANTERASTILIS, *meretrices.*
LYCUS, *leno.*
ANTHEMONIDES, *miles.*
ADVOCATI.
COLLYBISCUS, *villicus.*
SYNCERASTUS, *servos.*
HANNO, *Pœnus.*
GIDDENEME *nutrix.*
PUER.

ARGUMENTUM, ut quibusdam videtur, PRISCIANI.

P*Uer septuennis surripitur Carthagine.*
O*sor mulierum adoptat hunc emptum senex,*
E*t facit hæredem. ejus* pueri *cognatæ duæ,*
N*utrixque earum raptæ. mercatur Lycus,*
V*exatque amantem. at ille cum auro villicum*
L*enoni obtrudit: ita eum furto alligat.*
V*enit Hanno Pœnus, gnatum hunc fratris repperit,*
S*uasque agnoscit, quas perdiderat, filias.*

ALIUD ARGUMENTUM CAMERARII.

A Pœno Pœnulus est forma diminutionis. *Pœnus* autem φοῖνιξ. In Prologo & *Patruus* memoratur. nam Pœnus ille qui introducitur, patruus est adolescentis, cujus sunt primæ partes in Fabula. res autem exposita, talis est. Quidam adolescens Carthaginensis furtim surreptus, avehitur Calydona in Ætoliam, & ibi venditur seni civi. hic adoptavit illum, & moriens reliquit hæredem. Amabat adolescens puellam popularem & cognatam: patrui enim ea filia erat, quod ipse nesciebat. nam prædones ruri deprehensas duas parvulas filias hujus, una cum nutrice abductas lenoni Calydonio vendiderant in Anactorio, quod nomen loci & oppidi fuit in Acarnania. Cum nihil æqui adolescens à Lenone de suis amoribus impetrare posset, usus servi sui consilio, insidias fecit Lenoni, ut ille furti manifesti condemnaretur. Interea indicium fit, puellas esse Carthaginenses ingenuas: & pater illarum, qui ubique gentium ipsas quærebat, advenit, & eas agnoscit: & majorem natu nuptum dat fratris filio.

PRO-

Remigrare, æque ut mecum sitis ignarures.
Ejus nunc regiones, limites, confinia
Determinabo: ei rei ego sum factus finitor.
Sed nisi molestum est: nomen dare vobis volo
Comœdiai: sin odio est, dicam tamen:
Siquidem licebit per illos, quibus est in manu.
CARCHEDONIUS vocatur hæc Comœdia,
Latine Plautus PATRUUS PULTIPHAGONIDES.
Nomen jam habetis; nunc rationes cæteras
Accipite: nam argumentum hoc hîc censebitur.
Locus argumento'st suum sibi proscenium.
Vos juratores estis: quæso, operam date.
Carthaginenses fratres patrueles duo
Fuere, summo genere & summis divitiis:
Eorum alter vivit, alter est emortuus.
Propterea apud vos dico confidentius,
Quia mihi pollinctor dixit, qui eum pollinxerat.
Sed illi seni qui mortuus est, filius,
Unicus qui fuerat, abditivus à patre,

Puer

47. *Ignarures.*] Istuc *ignarures ἀπροσδόκητον* risum excitavit: cum contrarium ejus exspectaret populus. Et verum tamen dixit. nam sane non minus ignorabat regiones, limites, confinia; quam ignarissimus de populo. *Turneb.* V. N. Mostell. 1. 2. 17.

52. *Quibus est in manu.*] V. N. Prol. Amph. vs. 80.

54. *Patruus Pultiphagonides.*] Latine inscripsit Plautus Pœnulum. ergo *Pultiphagus*, Carchedonius est, seu Pœnus. Pœnos pultiphagos fuisse, argumento est puls, quæ à Pœnis Punica vocata est, cujus faciendæ rationem docet Cato. Non ergo *Pultiphagus* pro Romano intelligendus (quod vult doctiss. Turn.) sed Pœnus, ut dictum. *Scaliger.* Mureto & aliis quibusdam placebat legi, *Latine Plauti patruus pultiphagonida*. Quam lectionem nec probare possum, cum nimis longe abeat à scripta lectione omnium Codicum. Idem sensus manet ex vulgata, *Latine Plautus, patruus pultiphagonides.* Carchedonius Græce vocatur hæc Comœdia, Latine Plautus, inscripsit scilicet, *patruus pultiphagonides*, id est, *patruus Pœnulus.* Non enim soli pultiphagi Romani, sed etiam Pœni. Unde pultis genus apud Catonem, cui nomen, *Punica.* Salmas.

57. *Proscenium.*] Ita Lucr. lib. 4. *Post scenia vita*, eleganti tralatione appellat actiones, quas celant homines. Vox Romana civitate donata, ut *Prologus antelogium, elogium.* Gifan.

58. *Vos juratores estis.*] Non testes, sed censores dicti *juratores*, qui jurejurando adigebant in censu cives. Vide quæ diximus 4. Observ. 8. Pessime Dissaldæus *viatores* Gronovius.

63. *Pollinctor.*] Fulgentius *Pollinctor*, *quasi pollutorum* id est, *cadaverum unctor.* Quasi *pellis unctor* dici puto, & *pollingere* tanquam *pellem ungere.* Cadavera enim odoribus & aromatis omne genus sparsa

olim

Puer septuennis surripitur Carthagine,
Sexennio prius quidem, quam moritur pater,
Quoniam periisse sibi videt gnatum unicum,
Conjicitur ipse in morbum ex ægritudine.
Facit illum hæredem fratrem patruelem suum,
Ipse abiit ad Acheruntem sine viatico.
Ille qui surripuit puerum, Calydonem avehit,
Vendit eum domino hîc diviti cuidam seni,
Cupienti liberorum, osori mulierum.
Emit hospitalem is filium imprudens senex
Puerum illum, eumque adoptat sibi pro filio:
Eumque hæredem fecit, cum ipse obiit diem,
Is illic adolescens habitat in illisce ædibus.
Revortor rursus denuo Carthaginem:
Si quid mandare voltis aut curarier,
Argentum nisi qui dederit, nugas egerit.
Verum qui dederit, magis majores egerit,
Sed illi patruo hujus, qui vivit senex,
Carthaginensi duæ fuere filiæ:
Altera quinquennis, altera quadrimula.
Cum nutrice una periere. à Magaribus
Eas qui surripuit, in Anactorium devehit,
Venditque has omnes, & nutricem, & virgines,
Præsenti argento; homini, si leno est homo,

Quan-

olim & peruncta, ad putorem illum lethalem abigendum. Tertull. de resurrect. carnis: *Proinde & corpora medicata condimentis sepulturæ, mausoleis & monumentis sequestrantur.* Turn. *Pollinctores* dicti, quod mortuis os polline oblinerent, ne livor appareret extincti. *Serv.* ad 9. Æn.

71. *Sine viatico.*] Jocatur. Solebant enim tumbis mortuorum imponere viaticum, aurum, & pretiosa vasa; putantes sine his animas nusquam posse diverti. Aristophan. in Ran. duorum obulorum meminit, qui essent πορθμεῖον Charontis: postea ad triobulum excrevit. *Goldast.*

79. *Revortar rursus.*] Ita Sueton. Cæsare: *Rursus repetita Bithynia.* ita alibi: *Ergo igitur*, πάλιν αὖ, ὕστερον αὖθις, &c. Quæ licet speciem habens βαττολογίας, atque ἐκ παραλλήλου dicantur, usitatissima tamen sunt. *Casaub.*

85. *A Megaribus.*] Id est, ab hortis, ad quos ambulatum iverant, volente & jubente patre. Erant enim *Megara*, locus in ipsa urbe Carthagine, hortis & arboribus consitus. Appianus Punicis: χωρίον δ' ἐστὶν εὐμέγεθες ἐν τῇ πόλει τῇ Καρχηδόνι τὰ Μέγαρα, τῷ τείχει παρεζευγμένον. Paulo post: τὸ γὰρ χωρίον τὰ Μέγαρα ἐλαχανεύετο, καὶ φυτῶν ὡραίων ἔγεμεν, αἱμασιαῖς τε καὶ θριγκοῖς βάτων, καὶ ἄλλοις ἀκάνθαις, καὶ ὀχετοῖς βαθέσιν ὕδατος ποικίλοις τε καὶ σκολιοῖς κατάπλεων ἦν. *Petitus.*

87. *Anactorium.*] Oppidum in Acarnania. *Lambin.*

90. Sa-

Quantum hominum terra ſuſtinet, ſacerrumo.
Vosmet nunc facite conjecturam cæterum,
Quid id ſit hominis cui Lyco nomen ſiet.
Is ex Anactorio, ubi prius habitaverat,
Huc commigravit in Calydonem haud diu,
Sui quæſti cauſa. is in illis habitat ædibus.
Earum hic adoleſcens alteram efflictim perit
Suam ſibi cognatam imprudens, neque ſcit quæ ea
Sit, neque eam unquam tetigit: ita eum leno macerat.
Neque quicquam cum ea fecit etiamnum ſtupri,
Neque duxit unquam, neque ille voluit mittere.
Quia amare cernit, tangere hominem volt bolo.
Illam minorem in concubinatum ſibi
Volt emere miles quidam, qui illam deperit.
Sed pater illarum Pœnus, poſtquam eas perdidit,
Marique terraque uſque quaque quæritat.
Ubi quamque in urbem eſt ingreſſus, ilico
Omnes meretrices, ubi quiſque habitant, invenit:
Dat aurum, ducit noctem: rogitat poſtibi
Unde ſit, quojatis, captane an ſurrepta ſit,
Quo genere gnata, qui parentes fuerint.
Ita docte atque aſtu filias quærit ſuas.
Et is omnis linguas ſcit: ſed diſſimulat ſciens
Se ſcire. Pœnus plane eſt, quid verbis opu'ſt?
Is heri huc in portum navi venit veſpere.
Pater harunc idem huic patruus adoleſcentulo eſt,
Jamne hoc tenetis? ſi tenetis, ducite.

Cavo

90. *Sacerrumo.*] Servius ad illud Virgil. 3. Æn. *Auri ſacra fames.* *Sacra*, id eſt, exſecrabilis. Tractus ſermo ex more Gallorum. nam Maſſilienſes quoties peſtilentia laborabant; unus ſe ex pauperibus offerebat alendus anno integro publicis & purioribus cibis. hic poſtea ornatus verbenis & veſtibus ſacris circumducebatur per totam civitatem cum execrationibus, ut in ipſum reciderent mala civitatis: & ſic projiciebatur.

92. *Quoi luco nomen.*] Quaſi ex cujuſque nomine de moribus conjectura fieri poſſit. Sic Bacchid. *Adeon' meſ, &c.* Sic ex nomine *Verris* augurabantur homines, fore ut ab eo Sicilia verreretur. *Muret.*

101. *Tangere hominem vol' bolo.*] *Tangere bolo*, dictum, ut illud apud Non. *patrem argenti talento tetigi*, id eſt, circumveni. *Tangere* enim hic fallere & circumvenire eſt. Tale eſt Ter. Phorm. *Geta ferietur alio munere.* Argum. Trucul. *ingenti militem tangat bolo.* Tralatio ducta à piſcatoribus. *Turneb.*

116. *Ducite.*] Alludit hoc loco ad ludum puerorum, qui ducebant ſparteam reſtem;

Nunc ibo intro, argentum promam: Pseudolo insidias dabo.

truonis. Quod sic accipiendum; ut per Dolonem Ballio intelligatur, per Ulyssem Simo. Quemadmodum enim Dolo speculator in castra Græcorum missus, ab Ulysse, qui & ipse speculatum venerat, interfectus est; sic & Ballio à Simone factus. *Douza.*

ACTUS QUINTI SCENA PRIMA.

PSEUDOLUS.

QUid hoc? siccine hoc fit? pedes, statin' an non?
An id voltis ut me hic jacentem aliquis tollat?
Nam hercle si cecidero, vostrum erit flagitium.
Pergitin' pergere? ah, sæviendum mihi
Hodie est. MAGNUM hoc vitium vino est,
Pedes captat primum. luctator dolosu'st.

Pro-

1. S*iccine hoc fit?*] *Siccine* forte hic secundus casus est, τοῦ *siccus fuit*. Pro *fit* script. *fit.* *Siccine hoc fit?* Estne sobrii & sicci, pedibus ita vacillare? Ebrii, ubi à poculis abstinent, & solita aggrediuntur, & per ebrietatem impedimenta sibi objici sentiunt, mirari fere solent sese siccos & sobrios non esse. Potest tamen ferri lectio vulgata. *Boxh.* Vix est sicci & sobrii hæc scribere. Asin. 1. 1. *Siccine hoc fit? foras me ex ædibus ejici.* Mirantur ebrii, non, se non esse siccos & sobrios sed se plus bibisse, & majorem vim vini sentire, quam putarant. Ut ille in Eunucho: *Atat! data hercle verba sunt: vicit vinum quod bibi.* Gronovius.

4. *Pergitin' pergere.*] Pergitisne vacillare? Sic & *Pergere ludos*, *Pergere iter*, *culpam*, *librum*, & hæc talia: pro in itinere, in libro perficiendo, in culpa pergere, eleganter & usitatissime dicitur, *Palmer.* *Ah, sæviendum mihi hodie est.*] Cum in Roveriano codice disertim legi, *sedendum*, testetur Lipsius; visus mihi sum veram lectionem ex his vestigiis eruisse. Pro *sedendum* reponendum, *sed eundum*. *Sed eundum mihi Hodie est.* Pergitisne pergere. ô pedes, in cadendo & vacillando? Atqui hodie maxime mihi eundum est, vestro ministerio opus habeo. *Boxhorn.* Difficile est dicere quam orationem tunc habuerit iste ebrius; nulla enim tam stulta fingi potest, quin ebrio conveniat. Haud scio quam bonus iste Codex Roverii fuerit, ex quo Lipsius prompsit *sedendum*. Si alii Codices consentirent, probarem sane conjecturam Clariss. Boxhornii legentis; *sed eundum est mihi*. Si *sæviendum* retineatur ex Camerarii exemplaribus, non alia erit sententia, quam quæ vulgo affertur; ebrium istum sævire in pedes suos voluisse, quia officium suum facere nollent. Sæviunt etiam qui verbis atrocibus & immoderatis in aliquem utuntur. *Ne sævi magna sacerdos* apud Virgilium. Satis bene convenit hæc oratio ebrioso, & mentis suæ impoti. *Salmas. Sedendum mihi.*] Sane optimi codices, *sæviendum*. Quod puto factum ex ignotiore: *cevendum* Habes supra: *si conquiniscet istic, ceveto simul.* Et solet facile ab turpiculis jocum petere. Sic in Casina: *Faciundum est puerile officium, conquiniscam ad cistulam.* Præterea fert vulgaris consuetudo sermonis, ut obscœnis utantur, ubi nihil est obscœni. Ut in illo Catulli: *Pedicabo ego vos, & irrumabo.* Hoc est, male habebo. Et *bene me ac diu supinum, &c.* Quantum video, oportet me hodie inclinari, cernuari, capite sistere. *Gronovius.*

7. Abes

Profecto edepol ego nunc probe abeo madulsa:
Ita victu excurato, ita mundiciis digne ah!
Pont. ita mundiciis dignati, Itaque.
Itaque in loco festivo sumus festive accepti.
Quid opus me multas agere ambages? hoc
Est homini quamobrem vitam amet. hìc omnes
Voluptates; in hoc omnes venustates sunt:
Deis proxumum esse arbitror. nam ubi amans complexu'st
Amantem, ubi labra ad labella adjungit,
Ubi alter alterum bilingui manifesto
Inter se prehendunt: ubi mamma manicula
Opprimitur alia; aut si lubet, corpora
Conduplicant; manu candida cantharum dulciferum
Propinare amicissumam amicitiam: neque ibi esse alium alii
Odio, ibi nec molestum, nec sermonibus morologis uti:
Unguenta, atque odores lemniscos, corollas dari dapsiles.
Non enim parcipromi victu cætero, ne quis me roget,
Hoc ego modo, atque herus minor hanc diem sumpsimus prothyme,
Postquam opus meum, ut volui, omne perpetravi, hostibus fugatis:

Illos

7. *Abeo madulsa.*] Festus: *Madulsa, ebrius: à Græco μαδᾶν deductum. vel quia sit madidus vino.* Si hoc recte Festus, quis hærebit, quin recta mea correctio sit; *probe habeo madulsa! Probe habeo*, id est, pulchre mihi est: vel etiam, *Ab eo madulsa.* Lipsius.

15. *Bilingui.*] Μανδαλωτῷ. *Scriverius.*

16. *Manicula.*] Parvam manum interpretantur. At ego jurare ausim, à mala manu hic esse, *manicula*. Si de manu ageretur, rectum esset *manicula*. Ubi manus manicula opprimitur alia. Cæterum agitur de mamma, ac proinde omnino legendum est, *mammicula. Ubi mamma mammicula Opprimitur alia. Mamicula* diminutivum à *mamma*, ut & *mamilla*. A *mamilla* etiam esse possit *mamillula*, & sic hic legi. Nihil interim certius, quam aut *mammicula*, aut *mammillula*, quæ duo idem significant, hic esse reponendum. Dulce est, inquit, ibi esse, ubi Veneris frequentantur complexus; ubi mamma alia mammillula suaviter premitur. *Boxhornius.* Nihil puto mutandum. Nihil notius in istis amantium nequitiis, quam mammillarum *oppressiuncula* & pertractationes. Apud Apollonium de Jasone & Medea, καλὰ μαρμαρπὸς στήθεα παρθενικῆς. At si legitur, *mamma mammillula opprimitur alia*, hæc esset conduplicatio corporum, de qua statim sequitur; *aut si lubet, corpora conduplicant*, Salmas.

18. *Manu candida.*] Hæc veterum librorum scriptura est, quam non debuerant mutare viri docti. Constructio est & ordo; cantharum dulciferum candida manu propinare amicissimam salutem. Sententia est; Diis proximum esse arbitror, ibi esse, ubi cantharus dulcifer candida manu propinat amicissimam salutem. Non ergo necesse erat hic hærere. *Boxhorn.*

21. *Lemniscos.*] *Lemnisci sunt fasciolæ purpureæ dependentes ex coronis. Solebant*

enim

MI. Vin' tu illi nequam dare nunc? AG. cupio. MI. en! me dato.
AG. Abi dierectus. MI. dic mihi vero serio:
Vin' dare malum illi? AG. cupio. MI. hem! eundem me dato.
Utrumque faxo habebit, & nequam & malum.
AG. Jocare. MI. vin' tu illam hodie sine damno & dispendio
Tuo, tuam libertam facere? AG. cupio, Milphio.
MI. Ego faciam ut facias. sunt tibi intus aurei
Trecenti nummi Philippii. AG. sexcenti quoque.
MI. Satis sunt trecenti. AG. quid facturus? MI. tace.
Totum lenonem tibi cum tota familia
Dabo hodie dono. AG. quid facturus? MI. jam scies.
Tuus Collybiscus nunc in urbe'st villicus,
Eum hic non novit leno. satin' intellegis?
AG. Intellego hercle: sed quo evadas nescio.
MI. Non scis? AG. non hercle. MI. at ego jam faxo scies.
Ei dabitur aurum, ut ad lenonem deferat:
Dicatque se peregrinum esse ex alio oppido;
Se amare velle, atque obsequi animo suo.
Locum sibi velle liberum præberier,
Ubi nequam faciat clam, ne quis sit arbiter.
Leno ad se accipiet auri cupidus ilico:
Celabit hominem & aurum. AG. consilium placet.
MI. Rogato, servos veneritne ad eum tuus.
Ille me censebit quæri. continuo tibi
Negabit. quid tu dubitas, quin extempulo
Dupli tibi auri & hominis fur leno fiet?
Neque id unde efficiat, habet. ubi in jus venerit,
Addicet Prætor familiam totam tibi;
Ita decipiemus foveâ lenonem Lycum. AG. Pla-

31. *Vin' tu illi nequam dare.*] *Nequam* veteres usurpabant pro nequitia & malo, cum etiam in homine malo & improbo poneretur: unde jocus hic ex ambiguo. cum enim dixisset, *vin' illi dare malum* & incommodare, ut, qui respondet, intellexit: quasi tamen de se improbo servo locutus, præter exspectationem subjecit, *En! me dato*, qui nequam sum. *Turneb.*

32. *Abi dierectus.*] V. Not. Capteiv. act. 3. scen. 4. vs. 103. Et Trin. 4. 2.

39. *Quid facturus.*] Jam dixerat Milphio quid esset facturus, nempe se totum lenonem cum tota familia hodie daturum dono. Sententia ergo & ordo poscunt, ut hic scribatur; *qui id facturus?* quomodo id effectum dabis? *Boxhorn.*

49. *Locum sibi velle liberum.*] *Locus liber*, ubi remotis interpellatoribus & arbitris, aliquis voluptati operam dare potest. *Turneb.* Vide & notas Asin. act. 5. sc. 2. 17.

56. *Dupli tibi auri.*] Dupli poena in eum constituatur, & auri, & hominis id est, servi surrepti nomine. *Lambin.*

59. *Decipiemus fovea Lenonem.*] Sumptum

Ag. Placet consilium. Mi. immo etiam ubi expolivero
Magis, hoc tum demum dices: nunc etiam rude'st.
Ag. Ego in ædem Veneris eo, nisi quid vis, Milphio.
Aphrodisia hodie sunt. Mi. scio hoc. Ag. oculos volo
Meos delectare munditiis meretriciis.
Mi. Hoc primum agamus, quod consilium cepimus.
Abeamus intro, ut Collybiscum villicum
Hanc perdoceamus ut ferat fallaciam. *I. Gul.* ut ferat fallaciam.
Ag. Quanquam Cupido in corde vorsatur, tamen
Tibi auscultabo. Mi. faciam ut facto gaudeas.
Inest amoris macula huic homini in pectore,
Sine damno magno quæ elui neutiquam potest.
Itaque hic scelestus est homo leno Lycus,
Quoi jam infortunii intenta ballista est probe,
Quam ego haud multo post mittam è ballistario.
Sed Adelphasium eccam exit, atque Anterastilis.
Hæc est prior, quæ meum herum dementem facit.
Sed evocabo. heus, i foras, Agorastocles!
Si vis videre ludos jucundissumos.
Ag. Quid istuc tumulti'st, Milphio! Mi. hem, amores tuos
Si vis spectare. Ag. ô multa tibi Di dent bona!
Cum mihi hoc obtulisti, tam lepidum spectaculum.

ptum à rusticis, qui cæca fovea facta, lupos capere solent.

60. *Expolivero.*] V. N. Asin. 5. 2. 57.

71. *Elui neutiquam potest.*] Proprie. macula enim eluitur. Atque hæc secum Milphio. V. N. Capt. 4. 1.

74. *Ballistario.*] *Ballistarium* locus est unde ballistæ mittebantur. Turnebus, lib. 5. 6. V. N. Capt. 4. 2. Lipsius in Polior. lib. 3. cap. 2. non pro loco, sed pro machina ipsa. *T.*

76. *Hæc est prior.*] Vult dicere; Adelphasium, quam priorem nominaverat, amari ab hero suo Agarastocle. *Meurs.*

Actus Primi Scena Secunda.

ADELPHASIUM, ANTERAST. MILPHIO, AGORASTOCLES, ANCILLA.

Negotii sibi qui volet vim parare,
Navem & mulierem, hæc duo comparato.
Nam nullæ magis res duæ plus negotii
Habent, forte si occeperis exornare.
Neque unquam satis hæ duæ res ornantur,
Neque eis ulla ornandi satis satietas est.
Atque hæc ut loquor, nunc modo docta dico. *Acid.* nunc domi docta dico.

Nam

Nam nos usque ab aurora ad hoc quod diei est,
Ex industriâ ambæ nunquam concessavimus
Lavari, aut fricari, aut tergeri, aut ornari,
Poliri, expoliri, pingi, fingi: & una
Binæ singulis quæ datæ nobis ancillæ,
Eæ nos lavando, eluendo, operam dederunt:
Aggerundaque aqua sunt viri duo defessi.
Apagesis, negotii quantum in muliere una est!
Sed vero duæ, sat scio, maxumo uni
Populo, cui lubet, plus satis dare potis sunt.
Quæ noctes diesque omni in ætate semper
Ornantur, lavantur, tergentur, poliuntur.
Postremo, MODUS MULIEBRIS nullus est,
Neque unquam lavando & fricando scimus
Facere * Nam quæ lavata est, nisi *Mss. clavata*
Perculta est, meo quidem animo, quasi illauta est.
An. Miror equidem, soror, te istæc sic fabulari,
Quæ tam callida & docta sis & faceta.
Nam cum sedulo munditer nos habemus,
Vix ægreque amatorculos invenimus.
Ad. Ita est. verum hoc unum tamen cogitato:

MO-

14. A*Ggerundaque aqua, &c.*] Viri illi qui lavantibus meretricibus aquam aggerebant, Latine *aquarii* vel *aquarioli* vocitabantur. Spartian. in Comment. *aquam gessit, ut lenonum minister*, id est, aquarius fuit. Festus: *aquarioli dicebantur mulierum impudicarum sordidi assecla. Bacariones* etiam appellati isti aquarioli, à bacarione, quod vasis erat genus aquarii, longiore manubrio; *trullam quidam appellabant*, inquit Festus. Eo aquam in balneis hauriebant mediastini, quam super lavantes jactarent & funderent, ad eos perfundendos & eluendos. Hinc *bacariones* aquarioli dicti, qui hujusmodi munus obibant in domo lenonia, & lavantibus meretriculis ministrabant, in aqua aggerunda & effundenda. Glossæ: *bacario*, περρυοδόχον. Vas huic rei serviens in balneis, ἀρύταινα Græce, & ἀρύβαλλος dicebatur, ἀπὸ τοῦ ἀρύειν καὶ βάλλειν τὸ ὕδωρ, ut censet Pollux. inde & βαλλάδες & βαλλίωνες dicti. *Salmas.*

17. *Potis sunt.*] Lego: *potessunt.* ut Ennius lib. 17. Annal.

Spero, si speres quicquam prodesse potessunt.

Nam *potessunt*; *sunt potes.* Merula.

21. *Scimus facere.*] Scripti omnes libri habent, *facere enniam*, vel *en jam.* Scripsit proximo præcedente versu: *Postremo modus muliebris nullus est.* Sequitur; *neque unquam lavando & fricando scimus facere em. Nam quæ elauta est.* Ubi *Em* posuit ἀρχαϊκῶς pro eum, ut *ibus* pro iis *Modus* inquit, *nullus est muliebris, neque eum scimus facere fricando & lavando.* Plautinum est, modum lavando facere; pro *modum lavandi.* Ita eum alibi scio loquutum. Sequitur, *Nam quæ elauta est.* Nam nisi modus adhibeatur la-

van-

MODUS OMNIBUS in rebus, soror, optumum est habitu.
NIMIA OMNIA nimium exhibent negotium hominibus ex se.
An. Soror cogita, amabo, item nos perhiberi
Quasi salsa muriatica esse autumantur
Sine omni lepore, & sine suavitate:
Nisi multa aqua usque & diu macerantur,
Olent, salsa sunt, tangere ut non velis. item nos sumus.
Ejus seminis mulieres sunt insulsæ.
Admodum, atque invenustæ sine munditiâ & sumptu.
Mi. Coqua est hæc quidem, Agorastocles, ut ego opinor:
Scit muriatica ut maceret. Ag. quid molestus?
Ad. Soror parce amabo: sat est istuc alios dicere nobis,
Ne nosmet nostra etiam vitia loquamur.
An. Quiesco. Ad. ergo amo te. sed hoc nunc responde mihi.
Sunt hîc omnia quæ ad Deûm pacem oportet adesse?
An. Omnia accuravi. Ag. diem pulchrum & celebrem & venustatis plenum.
Dignum Veneri, pol, cui sunt Aphrodisia hodie!
Mi. Ecquid gratiæ, cum huc foras te evocavi? jam non
Me decet cado donari vini veteris? dic dari.
Nihil respondes? lingua huic excidit, ut ego opinor. quid hic malum,
Astans obstipuisti? Ag. sine amem: ne obturba, ac tace.
Mi. Taceo. Ag. si tacuisses, jam istuc, Taceo, non natum foret.
An. Eamus mea soror. Ad. eho, amabo. quid illo nunc properas? An. rogas?

Vulg. nos sumus Ejuscemodi mulieres.

V. Gul. Quiesco ergo. AD. amo te.

Quia

randi, ea quæ nimis elauta est, nec tamen se perfectam putat, pro illauta est habenda. *Salmas.*

32. *Muriatica.*] Aliud est *muria*, aliud *garum*. Nam *muria* ex thynnorum, *garum* ex scombrorum tabe conficiebatur. quæ & liquaminis nomine, & liquoris sociorum vocabatur. Et *muria* pauperum tantum erat: contra *garum* divitum: unde & *fastosum* à Martiale l. 13. epigram. 102. vocatur. A muria arida ταρίχη piscium vocarunt Romani, quæ omnino uno nomine Septentrionalium lingua hodie dicuntur, *Stok-fisch*. Nam nisi diu aqua macerata, non coquuntur. *Scalig.*

37. *Invenusta.*] Glossar. *Venustus*, ἐπαφρόδιτος. ita *Invenustus*, pro eo, qui parum in amore felix est. *Muret.*

54. *Pro-*

Quia herus nos apud ædem Veneris mantat. AD. maneas pol: mane.
Turba est nunc apud aram. an te ibi vis inter istas vorsarier Douz. an ibi vis.
Prosedas, pistorum amicas, reliquias alicarias,
Miseras, schœno delibutas, servolicolas sordidas?
Quæ tibi olant stabulum, statumque, sellam & sessibulum merum:
Quas adeo haud quisquam unquam liber tetigit, neque duxit domum:
Servolorum sordidulorum scorta diobolaria.
MI. I in malam crucem: tun' audes etiam servos spernere?
Propudium, quasi bella sit, quasi eampse reges ductitent.
En monstrum mulieris! tantilla tanta verba funditat,
Quojus ego nebulæ cyatho septeni noctes non emam.
AG. Dii immortales omnipotentes, quid est apud vos pulchrius?
Quid habetis, qui mage immortales vos credam esse, quam ego siem?

Qui

54. *Prosedas.*] *A prosedendo in meritoriis vel fornicibus:* Isid. *Prostibula* alibi hæ meretrices dicuntur, *quod ante stabulum stant, quæstus diurni ac nocturni gratia;* ut ait Nonius: tametsi non semper steterint meretrices; interdum enim sellis insidebant: ut vel ex hoc Plauti *loco* liquet. Juven. Sat. 6.

Et dubitas alta Chionem deducere sella?

Ubi commentator: *Inde sellariæ dicuntur, &c.* Wouw. *Alicarias.*] *Alicariæ meretrices appellabantur in Campania, solita ante pistrina Alicariorum versari, quæstus gratia.* Festus. Idem ibidem: *Alica dicitur, quod alit corpus.*

55. *Schœno delibutas, servolicolas.*] *Scœno*, sine aspiratione scribendum. nam Sabini dicebant *Scœnum* pro *cœnum*: ut *scœlum* pro *cœlum*: & *scœna* pro *cœna*: ut ad Amph. act. 3. 1. annotavi. hinc *obscœnus*, scœno sive cœno obnoxius: manifesto retentus in composita voce Sabinismus. Quin immo & hoc argumento esse potest, quod eruditi lectores dictionem æquipollentem, sed notiorem (*cœno*) substituerunt. Jam autem illa de *schœno*, unguento nescio quo, meræ nugæ sunt. Sane ut hic *scœno delibutas*, ita alibi *lutulentas* & *immundas* nominat. Trucul. act. 4. 4.

Blitea & lutea est meretrix, nisi quæ sapit
in vino ad rem suam.

Et Syncerastus de Lenone inferius: *neque tam luteus, neque tam cœno collitus.* Non vero mirum voce Sabina eum uti, cum ex Macrobio discamus, Romanos multa Tuscorum, Oscorum, Sabinorumque finitimorum vocabula usurpasse. *Meurs.*

58. *Servolorum sordidulorum scorta diobolaria.*] *Meretriculæ diobolares*, vilissimi generis quæque merebant binos obulos, hoc est, dupondium. id enim, ut opinor, Declamator apud Senec. innuit, VI. Controversiarum. *Itane decem juvenes perierunt propter dupondios duos?* J. Gul.

62. *Quojus ego vel nebulæ cyatho.*] *Nebulam* pro re nihili ponebant: unde & *nebulones*. Persius: *Grande locuturi nebulas Helicone legunto*, id est, nugas & inania & nugacia Poëtarum figmenta, fumis & nebulis simillima. *Taur.*

67. Af-

Qui hæc tanta oculis bona concipio? nam Venus non est Venus.
Hanc equidem Venerem venerabor, me ut amet posthac propitia.
Milphio, heus Milphio, ubi es? MI. assum apud te eccum. AG. ego elixus sis volo.
MI. Enimvero, here, facis delicias. AG. de te quidem hæc didici omnia.
MI. Etiamne ut ames eam quam nunquam tetigeris? nihil illic quidem est.
AG. Deos quoque edepol & amo & metuo; quibus ego tamen abstineo manus.
AN. Heu ecastor, cum ornatum aspicio nostrum ambarum, pœnitet
Exornatæ ut simus. AD. immo vero sane commode.
Nam pro herili & nostro quæstu satis bene ornatæ sumus.
Non enim POTEST QUÆSTUS consistere, si eum sumptus superat, soror.
Eo illud satiu'st satis quod satis est, habitus plus quam sat est. Dous. habitu, quam plus quam sat est.
AG. Ita me Di ament, ut illa me amet malim, quam Dì, Milphio.
Nam illa mulier, lapidem silicem subigere, ut se amet, potest.
MI. Pol id quidem haud mentire. nam tu es lapide silice stultior,
Qui

67. *Assum.*] Consulendum est auribus & materiæ. ita hic Plautus, quando vocatur, maluit *Assum* dicere quam *Adsum*: ut subinferret, *Elixum volo.* Scaliger.

68. *Delicias facis.*] Τρυφᾶς, rebus secundis elatus, jocaris. *Lamb.* *Enimvero here delicias.*] *Enim here.* V. C. Recte. *Scriverius.*

75. *Eo illud satiu'st.*] Puto legendum ac distinguendum minima mutatione, *Eo illud satius est satis. Quod satis est habitus, plus quam sat est.* Non potest, inquit, quæstus consistere si eum sumptus superet. Ideo illud satis, satius est. Quod enim satis est habitu, plus quam sat est. Ὀξύμωρον est comicum. Quod satis est habitu, ad habitum plus quam satis est. Ideo non transcendendus hic modus, intra quem consistere debemus, ne sumptus quæstum superet. *Salmas.* *Eo illud satius est.*] Suspicor fuisse: *Eo illud satiu'st satis, quod satis est, habitus, plus quam satis. Illud satis habitus* & vestimentorum, *quod satis est*, inquit: nam interdum Τὸ *satis* minuit rem, & est quodammodo non satis. Ut quum Catoni de Re Rust. cap. 137. *bonus locus* est primus, *satis bonus* secundus, inde *tertius*. Quum eidem & Ciceroni in secundo de Officiis extremo *satis bene pascere* est non tantum, quantum bene pascere, sed mediocriter, ut interpretatur Columel. præf. lib. 6. Et ad Atticum. 2. ep. 19 *satis bonis* non

Qui hanc ames. AG. at vide sis cum illa nunquam limavi caput.
MI. Curram igitur aliquo ad piscinam, aut lacum, limum petam.
AG. Quid eo opu'st? MI. ego dicam: ut illi & tibi limem caput.
AG. I in malam rem. MI. ibi sum equidem. AG. pergis? MI. taceo. AG. at perpetuo volo.
MI. Enimvero, here, meo me lacessis ludo, & delicias facis.
AN. Satis nunc lepide ornatam credo, soror, te tibi viderier:
Sed ubi exempla conferentur meretricum aliarum, ibi tibi
Erit cordolium, si quam ornatam melius forte conspexeris.
AD. Invidia in me nunquam innata'st, neque malitia, mea soror:
BONO INGENIO ME esse ornatam, quam auro multo mavolo.
AURUM IN FORTUNA invenitur, natura ingenium bonum.
BONAM EGO QUAM beatam me esse nimio dici mavolo.
MERETRICEM PUDOREM gerere magis decet, quam purpuram:
Magisque meretricem pudorem, quam aurum gerere condecet.
PULCHRUM ORNATUM turpes mores pejus cœno collinunt.

LE-

non tam boni quam boni simpliciter, & in 3. de Orat. 22. Orator *sat bonus* intra bonum. Illud igitur *satis*, quod est, non minus justo, ut interdum est, sed *satis*, id est, omnino sufficiens, *est satius, quam plus satis*, id est, τὸ πλέον τοῦ ἅλις, sive quam id quod plus quam satis est, & justum desiderium & modum excedit. *Gronovius*.

79. *Limavi caput.*] *Limare caput*, conjungere, Nonius interpretatur. Sed *conjungere* ex eo significat, quod qui amatores cum amica caput jungunt, tanquam terunt & limant sese mutuo fricando, dum osculantur. Vetus Lex. *sociare* explicat. *Turneb.*

81. *Ut illi limem caput.*] Jocatur ex ambiguo; quasi Agorastocles *limare*, pro limo inquinare & conspurcare accepisset.

82. *At perpetuo volo.*] *Perpetuam taciturnitatem*, cum aliqua argutia interpteteris *mortem*. Alias nullas video delitias, quas facere dicitur Agorastocles. *Acidal.*

90. *Quam beatam.*] *Beatos* olim vocabant, qui abundarent opibus. Et Græci nonnunquam homines copiosos εὐδαίμονας vocant. Catull.

O quantum est hominum beatiorum! Muret.

99. Pro

LEPIDI MORES turpem ornatum facile factis comprobant.

AG. Eho tu, vin' tu facinus facete lepidum & festivom? MI. volo.

AG. Potesne mihi auscultare? MI. possum. AG. abi domum, ac suspende te.

MI. Quamobrem? AG. quia jam nunquam audibis verba tot tam suavia.

Quid tibi opu'st vixisse? ausculta mihi modo, ac suspende te.

MI. Siquidem tu es mecum futurus pro uva passa pensilis.

AG. At ego amo hanc. MI. at ego esse & bibere. AD. eho tu, quid ais? AN. quid, rogas?

AD. Viden' tu, pleni oculi sordium qui erant, jam splendent mihi?

AN. Immo etiam in medio oculo paullum sordet. AD. cedo sis dexteram.

AG. Ut tu quidem hujus oculos illotis manibus tractes ac teras?

AN. Nimia nos socordia hodie tenuit. AD. qua de re, obsecro?

AN. Quia jam non dudum ante lucem ad ædem Veneris venimus?

Primæ ut inferremus ignem in aram. AD. ah! non facto 'st opus

Mss. primá cum ut infert. *Alter*, prim. cum inf.

Quæ habent nocturna ora, noctu sacruficatum ire occupant:

Priusquam Venus expergiscatur, prius deproperant sedulo

Sacruficare. nam vigilante Venere si veniant eæ,

Ita sunt turpes, credo ecastor Venerem ipsam è fano fugent.

AG. Milphio. MI. edepol Milphionem miserum. quid nunc vis tibi?

AG. Ob-

99. *Pro uva passa pensilis.*] Alludit ad ...as; quæ sæpe suspenduntur, ut passæ ...nt. Horat. 2. Sat. 2.

— *Tum pensilis uva secundas*
Et nux ornabat mensas.

...arn. Sic auctor Priap. *Uvis aridior puel... passis,* Et Græci hominem exsuc...m ἀσταφίδα vocant. Lucill. *passos senes* dixit; Persius *apricos*. Scalig.

105. *Ante lucem.*] Et officii & sacri caussa mature evigilandum fuit. *Casaubonus.*

107. *Nocturna ora.*] Malim legere; *noctuina ora*: à noctuis avibus deformibus & inauspicatis ita appellata; quomodo Curcul. act. 1. sc. 3. *noctuini oculi* dicuntur. *Boxhorn.*

112. Le-

AG. Obsecro hercle, ut mulsa loquitur! MI. nihil nisi laterculos,
Sesamum, papaveremque triticum, & frictas nuces.
AG. Ecquid amare videor? MI. damnum, quod Mercurius minime amat.
AG. Namque edepol LUCRUM AMARE nullum amatorem addecet.
AN. Eamus, mea germana. AD. age sis ut lubet. sequere hac. AN. sequor.
AG. Eunt hæ. quid si adeamus? MI. adeas. AG. primum prima salva sis: *Ritters. quid si adeamus ad eas? Primum, &c.*
Et secunda tu secundo salve in pretio: tertia
Salve extra pretium. ANC. tum pol ego & OLEUM ET OPERAM PERDIDI.
AG. Quo te agis? AD. egone? in ædem Veneris. AG. quid eo? AD. ut Venerem propitiem.
AG. Eho, an irata est? propitia hercle est. vel ego pro illa spondeo.
AD. Quid tu agis? quid mihi molestus, obsecro? AG. ah! tam sæviter. *Mss. ais.*
AD. Mitte, amabo. AG. quid festinas? turba nunc illî est. AD. scio.
Sunt illî aliæ, quas spectare ego, & me spectari volo.

AG. Quî

112. *Latereulos.*] *Laterculus* genus pistorii operis, à forma, in quam fingitur, vocati. Sic Apul. 10. *hic panes, crustula, lucunculos, hamos, laterculos: plura scitamenta mellita.* Turneb.

113. *Sesamum, &c.*] *Sesamum*, vel principem locum obtinebat inter bellaria. *Papaverem* quoque ex eodem numero fuisse, patet vel ex Petronio: *Mellitos verborum globulos, & omnia dicta factaque tanquam papavere & sesamo sparsa.* Jam ex *tritico* multa placentarum genera & olim fiebant, & hodie fiunt; & ut *amygdala*, sic & *nuces fricta* ex melle in secundis mensis apponebantur. Sic *cicer frictum*, sic *fabam frictam* ex melle edebant. Dulcia igitur enumerat Servus, *non mulsis dictis* contraria: ut Lamb. delirat. *Muret.* Inde cum aliquid studiose politum significare vellent, σισαμόειδὲς, & *papavere ac sesamo sparsum* dicebant. *Scal.*

114. *Damnum quod Mercurius.*] Quippe qui lucris præest, & mercatorum deus V. N. Amphit. Prolog.

115. *Namque edepol lucrum, &c.*] Amantem enim oportet esse munificum, atque adeo profusum.

119. *Ancil. tum pol ego & oleum & operam perdidi.*] De ornatu intelligo, quo se in festo Aphrod. procul dubio Ancilla non minus esse pulcram voluit, quam hera. Ideo ait, si tam extra pretium sum, operam perdidi, cum me ornavi. *Pistoris.*

122. *Quid tu agis?*] Ita Cameraria. Amantum enim more eam attrectando morabatur. *Lambin.*

131. *Orcus*

AG. Qui lubet spectare turpes, pulchram spectandam dare?
AG. Quia apud ædem Veneris hodie est mercatus meretricius.
Eo conveniunt mercatores: ibi ego me ostendi volo.
AG. INVENDIBILI MERCE oportet ultro emptorem adducere,
PROBA MERX FACILE emptorem reperit, tametsi in abstruso sita est.
Quid ais tu? quando illi apud me mecum caput & corpus copulas?
AD. Quo die Orcus ab Acheronte mortuos amiserit.
AG. Sunt mihi intus nescio quot nummi aurei lymphatici.
AD. Deferto ad me, faxo actutum constiterit lymphaticum.
MI. Bellula hercle! AG. i dierecte in maxumam malam crucem.
MI. Quam magis aspecto, tam magis est nimbata, & nugæ meræ.
AD. Segrega sermonem. tædet. AG. age, sustolle hoc amiculum.
AD. Pura sum: comperce, amabo, me attrectare, Agorastocles.

AG. Quid

131. *Orcus ab Acheronte.*] Vide notas Mostellar. actus 2. scen. 2. vs. 68. *Nummi lymphatici.*] Antiquis *lymphare* idem quod *Oblucinare* erat, utrumque ἐνθουσιάζειν & furore corripi. ut enim à luco *oblucinare* dicebant, quod lucos sacros diis existimarent, & qui in illis multum versarentur, deorum occursu & præsentia furore agitari: sic eum, cui conspectæ Nymphæ essent, νυμφόληπτον vocabant: & *Lymphatum*, furiosum, &c. Ergo *nummos lymphaticos* dixit Plautus νυμφιῶντας, qui in bulga continere se non possunt: quales prodigorum esse solent. *Heinsius.*

133. *Constiterit lymphaticum.*] Significat se nummos habere qui exire gestiant, nec consistere queant, sed lymphatici sint atque furiosi. Adelphasium pollicetur medicinam, seque effecturam, ut si ad se deferantur lymphatici nummi, consistant, quietique reddantur, sanato furore & lymphatico morbo. Sic Cicero dicit, *Ejus mentem non consistere*, qui furore & vecordia percitus est. qui enim furiosi sunt, jactantur & agitantur, neque vel corpore vel animo conquiescere possunt. *Turneb.*

135. *Est nimbata.*] *Nimbus* erat fascia frontalis. nam cum frons parva inter formæ decora reputaretur, ut magnitudinem dissimulare possent, nonnullæ formæ studiosæ nimbis eam imminuebant: Arnob. lib. 2. *Laminas pertunderent aurium, imminuerent frontes nimbis, fuligine oculos inumbrarent.* Et hos ipsos *Nimbos* tam callide dissimulabant, ut ægre cognosci possent. Inde est, quod dicat hic Milph. meretricem quo attentius intueretur, eo magis videri nimbatam. Imbuebant enim colore eodem, qui esset capillorum: unde *Fascia colorisea* Osce à vetere Poëta nuncupantur, id est, *coloria.* Meurs.

137. *Pura sum.*] Dum jubet Agorastocles, ut amiculum, quod humum verrebat sustollat; & ipse illud tollere annitens, paullo licentius Adelphasium attre-

ctabat:

AG. Quid agam nunc? MI. si sapias, curam hanc facere compendi potes.
AG. Quid ego nunc te curem? quid agis, Milphio? MI. ecce odium meum.
Quid me vis? AG. cur mihi hæc irata est? MI. cur hæc irata est tibi?
Cur ego id curem? namque istæc magis tua est curatio.
AG. Jam hercle tu peristi, nisi illam mihi tam tranquillam facis,
Quam mare est olim, cum ibi alcedo pullos educit suos.
MI. Quid faciam? AG. exora, blandire, expalpa. MI. faciam sedulo..
Sed vide sis, ne tu oratorem hunc pugnis pectas postea.
AG. Non faciam. AD. nos eamus nunc. etiam morare? male facis.
Bene promittis multa, ex multis omnia incassum cadunt.
Liberare juravisti me haud semel, sed centies.
Dum te exspecto, neque usquam aliam mihi paravi copiam:
Neque istuc usquam apparet: ita nunc servio nihilo minus.
I, soror. abscede tu à me. AG. perii, eho! quid agis, Milphio?
MI. Mea voluptas, meæ delitiæ, mea vita, mea amœnitas,
Meus ocellus, meum labellum, mea salus, meum savium,
Meum mel, meum cor, mea colostra, meus molliculus caseus.
AG. Mene ego illæc patiar præsente dici? discrucior miser,
Nisi ego illum jubeo quadrigis cursim ad carnuficem rapi.
MI. Noli, amabo, succensere hero meo caussâ meâ.
Si non ego faxo, irata es, nimium pro te dabit:
Atque te faciet ut sis civis Attica atque libera.

AD. Quin

ctabat; quod ægre ferens puella, rogat, id ne faciat; cum sit à viro pudica. *Lambinus.*

143. *Alcedo.*] Vide notas Casin. Prol. ℣s. 26.

154. *Colostra.*] *Colostra sive Colostrum, lac novum in mammis.* Nonius. Mart. lib. 13. 38.

Subripuit pastor qua nondum stantibus hædis.
De primo matrum lacte colostra damus.

158. *Sine. MI. irata es nimium; argentum.*] Hoc Mureti est, quod Turnebus, cum in MSS. eidem personæ Milphioni totum hunc versum adscriptum hoc modo, *Ego faxo si non irata es nimium pro te dabit.* reperisset, voluerat, *numulum pro se dabit*, cavillantis: nam, si inquit, nummulo uno potuisset liberari Adelphasium, non diu servisset. Sed

Tur-

AD. Quin abire finis? quid vis tibi? QUI BENE VOLUNT, bene vis item. *Lipf. benefici fient.*
MI. Si ante quidem mentitus est, nunc jam dehinc erit verax tibi.
AD. Abscede hinc sis, sycophanta. MI. pareo. at scin' quomodo?
Sine te exorem, sine te prendam auriculis, sine dem savium.
Jam hercule ego faciam plorantem illum, nisi te facio propitiam.
Atque hic me ne verberet (illud faciet, nisi te propitio)
Male formido: novi ego hujus mores morosi malos.
Quamobrem, amabo, mea voluptas, sine te exorarier.
AG. Non ego homo trioboli sum, nisi ego illi mastigiæ
Exturbo oculos atque dentes. hem voluptatem tibi,
Hem

Turnebus diserte explicat, sua pecunia te redimet. Nec mirum foret *παρὰ προσδοκίαν nummulum* dicere servum, cum talentum dicere debuisset, modo constaret ho[c] vocabulo Plautum usum. Interim intrudere *argentum* incivile est. Viderit Muretus, quibus in exolescentibus libris id repererit, quod non Lambinus in suis, non Gruterus in Pall. non ego in Academico. Ego veterem scripturam omnem sartam tectam servandam censeo: *Ego faxo, si non irata es, nimium pro te dabit.* Cur enim non dicam *nimium* pro quantumvis ingenti summa? *Gronovius.*

160. *Bene vis item.*] Veterum librorum & vera scriptura est; *Bene visitem.* Benevolentes mihi bene & blandis oculis aspicio. Cum bonis & faventibus mihi bene ago. *Visito* idem est, quod, *video. Visere, visitare, videre, cupide intueri.* Ita Glossæ Papiæ. *Boxhorn.* Recta est scriptura librorum, *Qui bene volunt bene visitem.* Nec scribendum cum Turnebo, *bene vis item*, aut cum Lipsio, *benefici fient.* Bene videam eos qui bene mihi volunt, non qui male. *Visitare* antiquum pro simplici videre. Inde *invisitata* sæpius in libris vetustissimis optimorum auctorum occurrit, pro re quæ nunquam visa est. *Inaudita atque invisitata.* Pro quo apud Cæsarem, Ciceronem, Livium, & alios vulgo legitur; *inusitata.* Salmas.

163. *Prendam auriculis.*] Inter cæteras antiquæ vetustatis blanditias, observandum est hoc osculi genus, quo solebant pueri parentes aut alios, vel amantes inter se, alterius auribus apprehensis, osculari. Id illi χύτραν sive *ollam* vocabant: credo quod in eo gestu, ut caput ollæ, ita aures ansarum formam referre videbantur. Pollux lib. 10.

Λαβοῦσα τῶν ὤτων φίλησον τὴν χύτραν.
Ollam prehensis osculatur auribus, &c.

Inter Latinos hoc osculi genus primum expressit Plautus hoc loco, & Asin. 3. 3. *prehende auriculis: compara labella cum labellis.* Canter.

165. *Ne verberet (illud faciet)*] Et hic Muretum secuti sunt: atque ita sane in codice Academico video. Non temere tamen est, quod Turnebi, Lambini, Camerariani codices consentiunt exhibendo *illum faciat*: non quasi hoc explicandum censeam, ut illi tentarunt, & infeliciter: sed quod sub hoc corrupto putem longe aliud latere. Vide an sit, *Atque hic me ne verberabilem faciat, nisi te propitio, male formido.* Utitur eadem voce in Aulularia. *Gronovius.*

169. *Exturbo oculos.*] *Exsculpo.* Scriverius.

Hem mel, hem cor, hem labellum, hem salutem, hem savium!

Mi. Impias, here, te: oratorem verberas. Ag. jam istoc magis.

Et jam ocellum addam, & labellum, & linguam. Mi. ecquid facies modi?

Ag. Siccine ego te orare jussi? Mi. quomodo ergo orem? Ag. rogas?

Sic enim diceres, sceleste: Hujus voluptas, te obsecro:

Hujus mel, hujus cor, hujus labellum, hujus lingua, hujus savium,

Hujus colostra, hujus salus amœna, hujus festivitas,

Hujus colostra, hujus dulciculus caseus, mastigia,

Hujus cor, hujus studium, hujus savium, mastigia;

Omnia illa quæ dicebas tua esse, ea memorares mea.

Mi. Obsecro hercle te, voluptas hujus, atque odium meum:

Hujus amica mammeata, mea inimica & malevola:

Oculus hujus, lippitudo mea; mel hujus, fel meum:

Ut tu huic irata ne sis: aut si id fieri non potest.

Ad. Capias restim, ac te suspendas cum hero & vostra familia.

Mi. Nam mihi jam video propter te victitandum sorbilo,

Itaque jam quasi ostreatum tergum ulceribus gestito,

Propter amorem vostrum. Ad. amabo, men' prohibere postulas,

Ne te verberet, magis quam ne mendax me advorsum siet?

An. Aliquid huic responde, amabo, commode, ne incommodus

Nobis sit, nam detinet nos de nostro negotio.

Ad. Verum etiam tibi hanc amittam noxiam unam, Agorastocles.

Non

183. *Fieri non potest.*] Adelphasium irata loquentem interpellat.

185. *Victitandum sorbilo.*] Video mihi propter te vapulandum & gemendum. Suspiria enim & gemitus vapulantium imitantur spiritum sorbentium. *Turneb.* Rectum est, *victitandum sorbilo.* à verbo sorbeo, *sorbilo* sorbilare. Unde & nomen *sorbilum* pro sorbitione, ut à *monstro* monstrum, & similia. *Salmas.*

191. *Verum.*] Adsentientis particula passim est. *Verum.* Ter. Eun. act. 2. sc. 3. *Comites secuti scilicet sunt virginem?* Ch. *Verum.* Ubi Donatus notat, *Inceptivam* esse particulam, non *Relativam*. at melius dicerent, *Affirmativam* esse. Frequens illi Comico: & valet idem prorsus, quod *imo*. Acidal.

4. *Maje-*

Non sum irata. AG. non es? AD. non sum. AG. da ergo, ut credam, savium.
AD. Mox dabo, cum ab re divina rediero. AG. i ergo strenue.
AD. Sequere me soror. AG. atque audin' etiam? Veneri dicito
Multam meis verbis salutem. AD. dicam. AG. atque hoc audi. AG. quid est?
AG. Paucis verbis rem divinam facito. atque audin'? respice.
Respexit. idem pol Venerem credo facturam tibi.

Inf. respice.
AD. respexi.
AG. idem pol.

ACTUS PRIMI SCENA TERTIA.

AGORASTOCLES, MILPHIO.

QUid nunc mihi es auctor, Milphio? MI. ut me verberes,
Atque auctionem facias. nam impunissume
Tibi quidem hercle vendere hasce ædis licet.
AG. Quid jam? MI. majorem partem in ore habitas meo.
AG. Supersede istis verbis. MI. quid nunc vis tibi?
AG. Trecentos Philippos Collybisco villico
Dedi dudum, priusquam me evocasti foras.
Nunc obsecro te, Milphio, hanc per dexteram,
Perque hanc sororem lævam, perque oculos tuos,
Perque meos amores, perque Adelphasium meam,
Perque tuam libertatem. MI. hem, nunc nihil obsecras.
AG. Mi Milphidisce, mea commoditas, mea salus,
Fac quod facturum te esse promisisti mihi,
Ut ego hunc lenonem perdam. MI. perfacile id quidem est.

I, ad-

4. *MAjorem partem in ore habitas meo.*] Hac lectione nihil certius unquam cortina Phœbi protulit. Cum enim Servus frequenter ab immodesto illo amatore vapulans per indignationem dixisset, vende tandem has ædes tuas: demiratus insolentiam dictionis; Qui tandem ædes? inquit adolescens. Nam, respondet servus, ego tibi pro ædibus sum, in cujus ore pugni tui magnam partem sic versantur, ut habitare in eo videaris. Notum autem est, *Habitandi* verbum ita transferri, ut quibus in rebus quis frequens & multus est, *in iis habitare* dicatur. *Lipsius.*

9. *Sororem lævam.*] Lepida figura. Omnia enim paria vocabant *fratres* aut *sorores*. Martialis lib. 14. epigr. 148. *lodices sorores*. Auctor Moreti:

Interdum fessa succedit læva sorori,
Alternatque vices.

Tertullian. cap. 51. De Anima: *Corpus & anima sorores substantiæ*. Gruter.

11. *Nihil obsecras.*] Servus eam obtestationem vanam dicit, quia liber nunquam sit futurus, & perpetuam sibi servitutem ominatur. *Nihil*, est, frustra. *Acidalius.*

 22. *Quan-*

I, adduce testeis tecum. ego intus interim
Jam & ornamentis meis & sycophantiis
Tuum exornabo villicum: propera atque abi.
AG. Fugio. MI. meum est istuc magis officium, quam tuum.
AG. Egone? egone? si istuc lepide effexis! MI. i modo.
AG. Ut non ego te hodie! MI. abi modo. AG. emittam manu?
MI. I modo. AG. non hercle meream ah! MI. vah! abi modo.
AG. Quantum Acheronte'st mortuorum. MI. etiamne abis?
AG. Neque quantum aquæ est in mari. MI. abiturusne es?
AG. Neque nubis quantum. MI. pergin' pergere?
AG. Neque stellæ in cœlo. MI. pergin' aures tundere?
AG. Neque hoc, neque illuc, neque: enim vero serio.
Neque hercle vero. quid opus est verbis? quippini!
Quod uno verbo dicere hîc quidvis licet,
Neque hercle vero serio. scin' quomodo?
Ita me dii amabunt. vin' bonâ dicam fide?
Quod hîc inter nos liceat. ita me Juppiter.
Scin' quam? vide tu. credin', quod ego fabuler?
MI. Si nequeo facere ut abeas, egomet abiero.
NAM ISTI QUIDEM HERCLE orationi Oedipo
Opus est conjectore, qui sphyngi interpres fuit.
AG. Illinc hinc iratus abiit. nunc mihi cautio est,
Ne meamet culpa meo amori objexim moram.
Ibo atque arcessam testìs: quando amor jubet
Meo obedientem *me* esse servo liberum.

22. *Quantum Acheronte est.*] Oratio est non tam perdite amantis, quam studiose nugax, & promittentis ita libertatem servo, ut tamen nulla nimis certa & religiosa affirmatione ad eam dandam velit adstringi. Itaque frustra quærimus, quis unquam poposcerit sibi pro mercede, quantum est in Acherunte mortuorum, quantum aquarum in mari, quantum nubium in cœlo. Dicit enim hæc tantummodo, ut videatur aliquid dicere, quum dicat nihil. Frustra fingitur, eum desiderare tantum ex Adelphasio voluptatum & gaudiorum, quantum mortuorum Acheruns, &c. Desiderabat ille quidem hæc & imaginabatur eventura, si illa potiretur: sed ea se desiderare hic minime dicit, neq; per illa adjurat. *Gron.*

ACTUS

ACTUS SECUNDUS.

LYCUS, ANTHEMONIDES.

DI illum infelicent omnes, qui post hunc diem
Leno ullam Veneri unquam immolarit hostiam:
Quive illum turis granum sacruficaverit.
Nam ego hodie infelix dîs meis iratissumis
Sex immolavi agnos, nec potui tamen
Propitiam Venerem facere uti esset mihi.
Quoniam litare nequeo, abii illinc ilico
Iratus: vetui exta prosicarier:
Neque ea aspicere volui, quoniam non bona
Aruspex dixit, deam esse indignam credidi.
Eo pacto avaræ Veneri pulchre adii manum.
Quando id quod sat erat, satis habere noluit.
Ego pausam feci: sic ago, sic me decet.
Ego faxo posthac dî deæque cæteri

Pal. dea esse indigna credidi.

Con-

7. *Litare.*] Καλλιερεῖν, vel, ut ait Macrob. lib. 3. cap. 5. *facto sacrificio numen placare.* Veteres eo verbo usi, cum grata acceptaque diis sacra fuisse intelligerent. *Sacrificare* igitur est offerre sacrum, & veniam poscere: *Litare* est propitiare, & votum impetrare: non quidem ἀπὸ τῶν λιτῶν, id est, *à precibus*: sed à *luere*, id est, solvere. Varro Hecatombe: *In quo ego, ut puto, quoniam est luere solvere, lutavi.* Turneb.

8. *Prosicarier.*] Exta cocta solebant prosecare: unde & *prosecta* dicebantur, ac partem adolebant, partem consecrabant, sacerdotibusque dabant: partem sibi apponebant. Sic lustralibus extis vescuntur apud Virgilium 8. Æn. Suet. in Augusto, cap. 1. *semicruda exta rapta foco prosecuit.* Ovid. 6. Fast.

Inde ubi libavit, prosecta sub athera ponit, &c.

Turnebus. Nonius: *Prosecta exta quæ aris dantur ex fibris pecudum dissecta.* Facete autem dicuntur: quasi probe sese ultus sit Leno; quod, cum non litasset, exta deo non reddiderit. *Taub.*

10. *Deam esse indignam.*] Taubman. & Gruterus tradunt ita Cam. Samb. Lamb. & Douzam edidisse: reliquos *deam*: sed alterum reconditiorem antiquitatem sapere. Silent autem diligenter de scriptis Palatinis: in quibus plane *deam* fuisse indicavit probavitque primum Pareus: postea mutavit sententiam, quoniam infra. 5. 3. 15. in altero cod. inventum ait *deum*. At præter ipsum nemo priorum illo loco ausus *deum* facere. Et credibile est τὸ *a* superiori parte apertum illic fuisse, ut solet in nonnullis antiquis codicibus. In Acad. nostro est *deam* utroque loco. Nec vel reconditior illa antiquitas vel auctoritas tantorum virorum, quibus libenter assurgimus, tantum apud nos potest, ut à veteri scriptura recta & proba recedamus. *Indignam* autem est non meritam. Aruspex ajebat Veneri displicere sacra: ego interpretabar sacris displicere Venerem; & nolle se illi commoda præbere velut parum ea meritæ. *Gronovius.*

11. *Adii manum*] Mihi videtur; *Adire manum alicui*, dici eum, qui, quod illi, tanquam in manum traditurus, ostentet: cumque ille manum ad id capien-

Contentiores mage erunt, atque avidi minus,
Cum scibunt, Veneri ut adierit leno manum.
Condigne aruspex, non homo triboli,
Omnibus in extis ajebat portendi mihi
Malum damnumque, & deos esse iratos mihi,
Quid ei divini aut humani æquom est credere?
Mina mihi argenti dono postilla data est.
Sed quæso ubinam illic restitit miles modo,
Qui hanc mihi donavit? quem ego vocavi ad prandium.
Sed eccum incedit. AN. ita ut occepi dicere,
Lenulle, de illac pugna pentethronica,
Qua sexaginta millia hominum uno die
Volaticorum manibus occidi meis.
LY. Eh! volaticorum hominum? AN. ita dico quidem.
LY. An, obsecro, usquam sunt homines volatici?
AN. Fuere; verum ego interfeci. LY. quomodo
Potuisti? AN. dicam. viscum legioni dedi,
Fundasque: eo præsternebant folia farferi.
LY. Quoi rei? AN. ne ad fundas viscus adhæresceret.
LY. Perge: optume hercle perjuras. quid postea?

AN. In

piendum, porrexerit, suam ipse manum retro trahat, cumque inanem atque hiantem destituat. Hoc loco autem Leno; Venus, inquit, ut avara est, plures assidue à me hostias exspectabat: ideoque litare me nolebat. at ego, ne prosecari quidem exta volui: eamque hiantem reliqui: & sic ei adii manum. *Muret.*

17. *Condigne aruspex.*] Qui jungendum censent: *Veneri ut adierit leno manum condigne. Aruspex*: & explicant, prout irata vel infesta Venus de me merebatur; ostendunt se nondum observasse, quomodo Plautus hac voce soleat uti, quod & supra jam prodiderunt. Juxta futilis & pari vanitate aruspex, inquit. *Gronovius.*

25. *Lenulle.*] *Lenus* & *leno* veteres dicebant, unde *lenulus* diminutivum, & *lenullus*, quod est hoc loco. à *leno lenunculus*: à *lenus lenullus*, & verbum *lenare*. Isidorus in Glossis: *lenullus, parvus lacator*, *lacare* idem quod scortari & lenocinari, à Græco λαικᾶν & λαικάζειν. *Salmas.* *Lenulle, de illac pugna Pentethronica.*] Leno *Lenullus*, ut homo *homullus*. Deinde scribendum non *Pelethronica* cum Stephano; sed vel *Pterornithica* cum Heraldo. vel nobiscum *Ptenornithica*. Composuit vocem ex πτηνὸς & ὄρνις ὄρνιθος. *Gronovius.*

28. *Eh! volaticorum.*] Sic Gruterus, cum in Mss. esset, ut & in nostro Acad. *Evolaticorum*. pro *Eu*, id est, *Heu*. quam non modo lamentantis, sed & admirantis esse jam notarunt in hac fabula 5. 2. 147. & Rud. 2. 4. 2. *Gronovius.*

32. *Farferi.*] Festus: *Farferum, virgulti genus. Farferum* herba est *nymphea* non dissimilis, tussilago nostra βήχιον, populi albæ folio, sed ampliore: quæ *ferranum* etiam & *farfugium* vocetur. Apulejus: *Folia sunt farferi & nuga mera*. Turn.

34. *Perjuras*] *Perjurare*. pro mentiri simpliciter, ut infra act. 5. 4. AG. *da pignus, ni nunc perjures, &c.* Mil. act. 4. 2.

Hem

AN. In fundas visci indebant grandiculos globos,
Eo illos volantes jussi funditarier.
Quid multa verba? quemquem visco offenderant,
Tam crebri ad terram accidebant quam pira.
Ut quisque acciderat, eum necabam ilico
Per cerebrum pinnâ sua sibi, quasi turturem.
LY. Si hercle istuc unquam factum est, tum me Juppiter
Faciat, ut semper sacruficem, nec unquam litem.
AN. An mihi hæc non credis? LY. credo, ut mihi est æquom credier.
Age eamus intro, dum exta referuntur. AN. volo
Narrare tibi etiam unam pugnam. LY. nihil moror.
AN. Ausculta. LY. non hercle. AN. tuum jam elidam caput,
Nisi auscultas, aut is in malam crucem.
LY. Malam crucem ibo potius. AN. certum ne est tibi?
LY. Certum. AN. tum tu igitur die bono Aphrodisiis
Addice tuam mihi meretricem minusculam.
LY. Ita res divina mihi fuit. res serias
Omnes extollo ex hoc die in alium diem:
Profecto festos habeam decretum est mihi.
Nunc hinc eamus intro. sequere hac me. AN. sequor.
In hunc diem jam tuus sum mercenarius.

Hem ecastor hom. perjurum! Merc. act. 3. 1. Ut autem *perjurium* pro simplici mendacio: sic infra act. 5. 2. *incestus* pro stupro. *Acidal.*

40. *Turturem.*] Solet enim turdus, ut & attagen, aliæque aves, pennæ suæ acumine per cerebrum, qua cervix capiti committitur, ex disciplina venatoria, adacto necari.

50. *Addice.*] Vende, & trade venditam. *Addicere* hic est venditoris: interdum est Prætoris. *Lambin.*

51. *Ita res divina mihi fuit.*] Vulgo *fuerit*, & continuantur hæc à milite. Sed *fuit* legendum, & hæc esse lenonis ex pr. Pal. recte notavit Gruterus: sed quo sensu? Pareus: LY. *Ita res divina mihi fuit.* Quæ minime placet distinctio. Non vult enim Leno eam addicere hoc die, quia rem divinam fecerat, & sic, ut malum ei damnumque portenderetur: eoque se omnes res serias in alium diem proferre. At quod sequitur, *Profecto festos*, reddendum est militi, & legendum *Profestos*, quando MSS. *Profectos*: quod & alibi Plauto pro illo subjectum in scripto animadvertimus. Mihi, inquit Anthemonides, non est illa religio, sed decretum, ut festos habeam profestos, id est, pro profestis. Inde leno: *Nunc eamus intro: sequere hac me.* Gronovius.

ACTUS

ACTUS TERTII SCENA PRIMA.

AGORASTOCLES, ADVOCATI.

ITa me Di ament, TARDO AMICO nihil est quicquam iniquius,
Præsertim homini AMANTI, QUI quicquid agit, properat omnia.
Sicut ego hos duco advocatos, homines spissigradissimos,
Tardiores quam corbitæ sunt in tranquillo mari.
Atque equidem hercle dedita opera amicos fugitavi senes.
Sciebam ætate tardiores, metui meo amori moram.
Nequicquam hos procos mihi elegi loripedis, tardissumos:
Quin si ituri estis hodie, ite; aut ite hinc in malam crucem.
Siccine oportet ire amicos homini amanti operam datum?
Nam iste quidem gradus succretu'st cribro pollinario,
Nisi cum pedicis condidicistis sic hoc grallari gradu.
AD. Heus tu, quanquam nos videmur tibi plebei & pauperes,
Si nec recte dicis nobis, dives de summo loco,
Divitem audacter solemus mactare infortunio.
Nec tibi nos obnoxii sumus, istuc quid tu ames aut oderis:
Cum

4. Corbita.] Naves onerariæ, tardæ & grandes. sic dictæ, quod earum malus præferebat corbem in summo fastigio: ut etiamnum usus obtinuit. V. N. Cas. 4. 1. 20.

7. Procos.] Procorum nomine intelligo adolescentes ea ætate, ut de uxore ducenda cogitare possint. Adolescens enim, qui properat, senes sibi advocare noluerat: adolescentes sumpserat: sed id sibi nihil profuisse dicit: cum præ mollitia & delitiis, (ob id enim eos procos vocat) nihilo celerius incederent, quam senes. Idque ipse ita perspicue dicere videtur: ut mirer, non dico Turnebum, hominem perspicacissimum, sed quenquam omnino fuisse, qui aliter accipere potuerit. Muret.

10. Succretu'st cribro pollinario.] Quod σακκίζειν dicebantur asturcones & tolutares equi, quorum gradus in ambulando perinde minutus & creber, quasi sacco colatus esset & eliquatus (liquores enim per saccum dum exprimuntur, crebris & minutis guttis eunt) prorsus eadem metaphora, de minutissimo ac spississimo gradu, dixit hoc loco Plautus, cum succretum esse cribro pollinario. Vegetius de Persicis equis, qui nostris traquenariis similes erant: Persici statura & positione à ceteris equorum generibus non plurimum differunt, sed solius ambulaturæ quadam gratia discernuntur à ceteris. Gradus est minutus & creber; & qui sedentem delectet & erigat, nec arte doceatur, sed natura veluti jure præstetur. Salmasius. Succretus est cribro pollinario. Errant, qui non ex seta confectum incerniculum, quo vibratur sive excutitur pollen, intelligi volunt, sed cribrum hic esse ipsam pollinem sive farinam, quæ inter depsendum sive subigendum lentissimæ sit materiæ, humecta præsertim, & in fermento jacens: ut mola dicitur pro farre molito. Immo gradus succretus cribro pollinario, est tam lentus ac spissus, quam tarde è cribro tali excer-

Cum argentum pro capite dedimus, nostrum dedimus, non tuum,
Liberos nos esse oportet: nos te nihili pendimus.
Ne tuo nos amori servos tuos esse addictos censeas.
LIBEROS HOMINES per urbem modico magis par est gradu
Ire: servuli esse duco festinantem currere:
Præsertim in re populi placida, atque interfectis hostibus;
Non decet tumultuari. sed si properabas magis,
Pridie nos te advocatos huc duxisse oportuit.
Ne tu opinere, haud quisquam hodie nostrum curret per vias.
Neque nos populus pro cerritis insectabit lapidibus.
AG. At si ad prandium me in ædem vos dixissem ducere,
Vinceretis cervom cursu, vel clavatorem gradu.
Nunc vos quia mihi advocatos dixi, & testes ducere,
Podagrosi estis, ac vicistis cochleam tarditudine.
AD. An vero non justa caussa est, quo curratur celeriter,
Ubi bibas, edas de alieno, quantum velis usque affatim?
Quod tu invitus nunquam reddas domino, de quo ederis.
Sed tamen quomodocunque, quanquam sumus pauperculi,
Est domi, quod edimus: ne nos tam contemptim conteras.
Quidquid est pauxillulum illuc nostrum, illud omne intus est:
Neque

excernitur vel excretus & percolatus excidit flos ille tritici, pollen: quod videre licet quotidie in pistrino fieri quam tardissime. *Gronovius.*

22. *Tumultuari.*] Proprie dixit, *Tumultuari. Tumultus* enim quasi *tumor multus*. Et attende Poëtæ Comicum artificium, quam dissimulanter, & quasi aliud agens, Romanorum res gestas victoriasque de Pœnis victis quæsitas, hic attigerit. *Douza.*

26. *Ædem.*] *Ædem* hic accipio sacram, ex antiquorum ritu: qui sacrificantes ad templa amicos vocare solebant convivatum. Exemplum est initio Rud. Et alias in templis convivia agitabantur: ut cum *Cœna popularis* celebraretur. de qua Trin. —— *quid tu, si in ædem ad Cœnam veneris, &c.* Acidal.

27. *Clavatorem gradu.*] Omnes Grammatici veteres citant: *& grallatorem gradu.* Sed minime dubium est, quin antiqui alicujus Grammatici interpretamentum in textum irrepserit, pro vero verbo Plautino: nam qui *grallatorem* clavatorem esse erat interpretatus, ansam dedit huic mutationi faciendæ. *Clava* igitur colobathrum vel gralla; & *clavator* grallator. Postea *clava*, vel *κλάπα*, ut recentiores Græci dixere, pro quovis ligneo calceo dici cœpta est. *Salmas.*

32. *Quod tu invitus.*] Ad quod reddendum domino, à quo opipare exceptus es, nunquam cogaris. Ludit in vocabulo *alienus*. Qui aliena utenda accepit, ad reddendum cogi potest. Qui vero de alieno bibit & edit, aliena plane facit sua, & ad reddendum cogi non potest. *Boxhorn.*

35. *Quicquid est pauxillulum.*] Quicquid nobis est, id omne domi est, nec aliude

Neque nos quemquam flagitamus, neq; nos quisquam flagitat
Tuâ causâ nemo nostrorum est suos rupturus ramices.
Ag. Nimis iracundi estis: equidem hæc vobis dixi per jocum
Ad. Per jocum itidem dictum habeto, quæ nos tibi respondimus.
Ag. Obsecro hercle operam celocem hanc mihi, ne corbitam date:
Attrepidate saltem, nam vos approperare haud postulo.
Ad. Si quid tu placide otioseque agere vis, operam damus:
Si properas, cursores meliu'st te advocatos ducere.
Ag. Scitis, rem narravi vobis, quod vostra opera mihi opus siet,
De lenone hoc, qui me amantem ludificatur tam diu,
Ei paratæ ut sint insidiæ de auro & de servo meo.
Ad. Omnia istæc scimus jam nos, si hi spectatores sciant.
Horunc hic nunc caussa hæc agitur spectatorum Fabula:
Hos te satius est docere, ut, quando agas, quid agant, sciant. *Acid. quid agas, sciant*
Nos tu ne curassis, scimus rem omnem: quippe omnes simul
Didicimus tecum una, ut respondere possimus tibi.
Ag. Ita profecto est. sed agite igitur, ut sciam vos scire rem
Expedite, & mihi quæ dudum vobis dixi, dicite.
Ad. Itane tentas an sciamus? non meminisse nos ratus,
Quomodo trecentos Philippos Collybisco villico
Dederis, quos deferret huc ad lenonem inimicum tuum;
Isque se ut assimularet peregrinum esse aliunde, ex alio oppido.
Ubi is retulerit, tu eo quæsitum servom adventes tuum
Cum pecunia. Ag. meministis memoriter: servastis me.
Ad. Ille negabit, Milphionem quæri censebit tuum:

Id

aliunde petimus, ut quidem *Lamb.* explicat. Sed id non satis. Etiam suum id esse totum, quod habeant quantillum habeant, affirmant. Interpunges igitur: *Quicquid est pauxillulum illuc, nostrum illud.* Acidal.

37. *Ramices.*] Vid. Not. Merc. act. 1. scen. 2. vs. 27.

40. *Operam celocem.*] Allusio ad *celocem* & *corbitam*: quarum hæc tarda, illa celeris est. V. N. Milite 4. 1.

41. *Attrepidate.*] *Adrepitate.* Scriverius. Senum est attrepidare, ac senili gradu approperare. V. N. Aul. 2. 3.

51. *Didicimus tecum.*] Fabulam Poëta docet: discunt Actores, & discunt simul, dum actionem periclitantur, quod facete hic allusit Plautus. *I. Gul.*

61. *Ad*

Id duplicabit omne furtum. leno addicetur tibi.
Ad eam rem nos esse testis vis tibi. AG. tenetis rem.
AD. Vix quidem hercle, ita pauxilla est, digitulis primoribus.
AG. Hoc cito & cursim est agendum. propera jam quantum potest.
AD. Bene vale igitur: te advocatos melius celeris, ducere:
Tardi sumus nos. AG. optume itis, pessume hercle dicitis. Acid. pessime itis, optime her.
Quin etiam deciderint vobis femina in talos velim. Dous. fictilia
AD. At edepol nos tibi in lumbos linguam, atque oculos in solum.
AG. Eja, haud vostrum est, iracundos esse, quod dixi joco.
AD. NEC TUUM QUIDEM EST, amicis per jocum injuste loqui.
AG. Mittite istæc: quid velim, vos scitis. AD. callemus probe:
Lenonem perjurum ut perdas, id studes. AG. tenetis rem.
Ecce opportune egrediuntur Milphio una & villicus.
Basilice exornatus incedit, & fabre ad fallaciam.

61. *Addicetur.*] A prætore.

62. *Tenetis rem.*] Jocus in voce, *Rem.* Ausonius:

Imperium, Litem, Venerem cur una notat Res!

V. N. supra Prolog. & Pseud. act. 4. 7.

63. *Vix quidem hercle.*] Jocus adhuc non perceptus. Crediderunt enim Lambino, qui per *rem* intelligit aliquid turpiculum, τὸ πέος videlicet. Quod insulsissimum nec ulla hoc in loco est obscœnitas. *Res* significat aliquando negotium, aliquando pecuniam familiarem, patrimonium; ut *rem habere, rem confringere.* Introducuntur autem ubique hi advocati pauperes libertini. Itaque cum rogasset Agorastocles: *tenetis rem?* quod est, scitis quid agendum sit: illi respondent, quasi rogasset de statu illorum & pecunia: Tenemus quidem, sed vix hercle: ut tenentur, quæ minimi modi sunt, digitulis primoribus: ita pauxilla, tenuis, exigua est. Similiter ludit Curcul. act. 5. scen. 2. *Magna res est.* PH. *Nulla est mihi: nam quam habui, absumsi celeriter.* Gronovius.

66. *Optume itis.*] Contra plane vult Plautus. Itaque traducit *Acidalius*: AG. *pessime itis, optume hercle dicitis.* Quasi dicat: Lingua celeres, pedibus inertissimi estis. Sed Acidalius audiendus non est. Ironice loquitur Agorastocles. Optime itis, scilicet, qui tardi estis; certe pessime dicitis. *Boxhorn.*

67. *Femina.*] V. N. Epid. 5. 2. & Pseud. 4. 7.

ACTUS TERTII SCENA SECUNDA.

MILPHIO, COLLYBISCUS, AGORASTOCLES, ADVOCATI.

JAm tenes præcepta in corde. Co. pulchre. Mi. vide sis calleas.
Co. Quid opu'st verbis? callum aprugnum callere æque non sinam.
Mi. Fac modo ut condocta tibi sint dicta ad hanc fallaciam.
Co. Quin edepol condoctior sum, quam Tragœdi aut Comici.
Mi. Probus homo es. Ag. adeam propius. adsunt testes. Mi. tot quidem
Non potuisti adducere homines magis ad hanc rem idoneos.
Nam istorum nullus nefastu'st, comitiales sunt meri:
Ibi habitant: ibi eos conspicias, quam prætorem sæpius.
Hodie juris coctiores non sunt, qui lites creant,
Quam sunt hi: qui si nihil est litium, lites serunt.
Ad. Di te perdant. Mi. vos quidem hercle, commendo, quom quiqui tamen,

Gru. adeamus propius

2. CAllum aprugnum.] Vide notas Capt. act. 4. sc. 3. vs. 4.

3. *Condocta.*] In utroque versu *condoctum* lego; non *conductum*, & membranis adstipulantibus & favente sensu. *Condocti* autem *Comici* sunt, qui Fabulam, quam acturi sunt, una fideliter addidicerunt, gestumque agere sciunt. Oportet enim histriones peritos esse, & Fabulam simul edidicisse, antequam in proscenium prodeant: quo, nisi fallor, respexit. *Turneb.* Cum fabulas suas proferebant spectandas, διδάσκειν eos dicebant: ut Latini: *docere fabulam.* Et qui productis in theatri coronam Poëmatis, de palma invicem certabant, non ἀνταγωνισταὶ proprie, sed ἀντιδιδάσκαλοι vel ἀντίτεχνοι nuncupabantur. *Palmer.*

7. *Nullus nefastus est.*] J. Ræward. Conject. lib. 2. cap. 20. Quem, inquit, Decemviri & JC. *intestabilem* vocant, is hoc loco *nefastus* dicitur. nam sensus est: His testibus non esse nefas testimonium perhibere: & sic nec improbos, nec intestabiles esse: quandoquidem in comitio sedulam quotidie perhibendis testimoniis dent operam. Immo simpliciter hoc vult, metaphora à diebus ducta. Adeo frequentes in foro sunt, ut nullo unquam die abstineant. Quia enim die nefasto jus non dicebatur, ideo is dies quasi in foro non esse, sed forum quasi fugere videbatur. Hoc, ait servus, non faciunt isti; nunquam absunt à foro: nunquam eximuntur. Et ita se explicat ipse servus. *Ibi habitant, &c.* Pistor.

9. *Coctiores.*] *Coctiores* legendum & ridiculum dictu, *juris coctiorem*, pro *juris doctiorem* dicere: quod urbanitate Comica conditum protulit, ambigui occasione usus. nam & jus culinarium coquitur; & *coctus* ac *recoctus* dicitur, qui in aliqua re tyro non est. *Turneb.*

10. *Lites serunt.*] Scripti habent, *lites emunt.* Et recte ita reposuit Turnebus. Litium redemptores intelligit, ac depectores litium. Horum in jure fit mentio. *Salm.*

11. *Commendo.* Non opus legere *cum eo* pro *commendo.* Ambigue lusit servus. Dixerant Advocati, *Di te perdant.* Servulus nequam ut in eorum caput hoc maledictum regereret, ita respondit, ut simul hanc imprecationem in eos retorqueret,

Et bene & benigne facitis; quom hero amanti operam datis.
Sed isti jam sciunt, negotii quid sit? AG. omnem rem ordine.
MI. Tum vos animum advortite igitur. hunc vos lenonem Lycum
Novistis. AD. facile. CO. at ego pol eum qua sit facie nescio.
Eum volo mihi demonstretis hominem. AD. nos curabimus.
Satis præceptum. AG. hic trecentos nummos numeratos habet.
AD. Ergo nos inspicere oportet istuc aurum, Agorastocles,
Ut sciamus quid dicamus mox pro testimonio.
AG. Agite, inspicite: aurum est. CO. profecto, spectatores, Comicum:
Macerato hoc pingues fiunt auro in barbaria boves.
Verum ad hanc rem agundam Philippum est. AD. ita nos assimulabimus.
CO. Sed ita assimulatote, quasi ego sim peregrinus. AD. scilicet,
Et quidem quasi tu nobiscum adveniens hodie oraveris:
Liberum ut commonstraremus tibi locum & voluptarium;
Ubi ames, potes, pergræcere. MI. heu, edepol mortales malos!
AG. Ego enim docui. MI. quis te porro? CO. agite, intro abite, Agorastocles:

Ne

tet, & tamen illi hoc intelligere non possent, id dici; aut saltem ipse excusare posset nihil tale à se dictum. Prima verba responsionis eo trahi possunt, *vos quidem hercle*, nempe dii perdant; sed statim subjungit, *commendo*; ut intellectus defendere posset, se aliud dixisse. Quiqui, inquit, estis, certe vos commendo; utpote peritos & doctos juris, & litium creandarum. Deinde quod & bene ac benigne facerent, qui hero amanti hanc operam darent. *Salmas. Commendo.*] Sane in Acad. *commendo quiqui tamen.* Sed in neutro est Pall. qui haud dubie meliores. Sic enim prior, *hercle quo meo quin* n *quiqui tamen:* alter, *hercle quo meo quam quiqui tamen.* Unde videtur scribendum: *Vos quidem hercule æquum, quom quiqui tamen.* Quæ verba non carent ea ambiguitate, quam certum est captasse Milphionem. Nam τὸ *Vos quidem hercule æquum*, si referantur ad priora, intelligitur sub his, *deos perdere*: si ad posteriora, intelligitur, *facitis*, quum quicumque facitis & bene & benigne, quumque hero amanti datis operam. *Gronovius.*

20. *Comicum.*] *Comicum aurum* hic lupini sunt. Et sicut in Comœdia pro aureis nummis annumerantur lupini, sic & pueri lupini grana pro nummis soliti sunt habere, atque numerare, & inter æs & lupinum parum distinguere: atque idem hodieque in Italia lusitantes pueri, ementiri & æmulari lupinis nummos constat. *Mutet.*

24. *Nobiscum adveniens hodie oraveris.*] *Nobiscum orare*, pro *nos orare*, archaismus est. *Turneb.*

33. Cre-

Ne hic vos mecum conſpicetur leno: neu fallaciæ
Præpedimentum objiciatur. Mi. hic homo ſapienter ſapit.
Facite, quod jubet. Ag. abeamus. ſed vos! ſatis dictum'ſt?
Co. abi.
Ag. Abeo, quæſo, dii immortales. Co. quin abis? Ag. abeo.
Mi. lapis.
Co. St! tace. Ad. quid eſt? Co. fores hæ fecerunt magnum
flagitium modo.
Ad. Quid id eſt flagitii? Co. crepuerunt clare. Ad. di te perduint.
Pone nos recede. Co. fiat. Ad. nos priores ibimus.
Co. Faciunt, ſcurræ quod conſuêrunt: pone ſeſe homines
locant.
Ag. Illic homo eſt qui egreditur leno. Co. bonus eſt: nam ſimilis malo eſt.
Jam nunc ego illi egredienti ſanguinem exſugam procul.

33. *Crepuerunt.*] Alludit ad crepitum ventris, qui non ſine flagitio in cœtu hominum editur. *Lambin.*

35. *Scurra.*] Vide notas Epid. act. 1. ſc. 1. verſ. 13. *Pone ſeſe homines.*] Qui antecedunt, & alios ſequi ſe jubent. *Scurra* hic ſunt homines urbani (quos *aſſiduos cives* in Trin. vocat) militari hominum generi opponi antiquitus ſoliti: ut & inferius act. 5. ſc. 5. *Lindebrogius.*

36. *Bonus eſt: nam ſimilis, &c.*] Hæc quid ſibi vellent, videntur ignoraſſe interpretes. Ideo tacent. Sententia eſt. Bonus leno eſt. Nam, quantum ex vultu ejus colligo, ſimilis malo, malus eſt. Bonus leno eſſe non poteſt, niſi ſit malus. *Bonus leno* ergo dicitur, ut *bonus ſutor*, *miles*. Bonus enim non tantum eſt, qui virtute excellit, ſed qui in eo quod facit, ſive malum id, ſive bonum ſit, virum ſeſe & eximium præſtat. Ex ambigua ſignificatione τῷ *bonus* captatur jocus. Subintelligitur autem, *leno*. Boxh.

Actus Tertii Scena Tertia.

LYCUS, ADVOCATI, COLLYBISCUS.

Jam iſtuc ego revortar, Miles: convivas volo
Reperire nobis commodos, qui una ſient:
Interibi attulerint exta: atque eadem mulieres
Jam ab re divina credo apparebunt domi.
Sed quid huc tantum hominum incedunt? ecquidnam afferunt?
Et ille chlamydatus quiſnam eſt, qui ſequitur procul?
Ad. Ætoli cives te ſalutamus, Lyce:
Quanquam hanc ſalutem ferimus inviti tibi,
Et quanquam bene volumus leviter lenonibus.

Ly. For-

2. *Commodos.*] Facetos, urbanos. Vide Lamb. ad Horat. 4. Od. 8.

12. *Iſtis*

Ly. Fortunati omnes sitis, quod certe scio.
Nec fore, nec fortunam id situram fieri.
Ad. ISTIC EST THESAURUS stultis in lingua situs,
Ut quæstui habeant male loqui melioribus.
Ly. VIAM QUI nescit, quâ deveniat ad mare,
Eum oportet amnem quærere comitem sibi.
Ego male loquendi vobis nescivi viam:
Nunc vos mihi amnes estis: vos certum est sequi.
Si benedicetis, vostrâ ripâ vos sequar.
Si maledicetis, vostro gradiar limite.
Ad. MALO BENEFACERE, tantundem est periculum?
Quantum bono malefacere. Ly. quî vero? Ad. scies.
MALO SI QUID benefacias, id beneficium interit.
Bono si quid malefacias, ætatem expetit.
Ly. Facete dictum. sed quid istuc ad me attinet?
Ad. Quia nos honoris tui caussâ huc ad te venimus.
Quanquam bene volumus leviter lenonibus.
Ly. Si quid boni apportatis, habeo gratiam.
Ad. Boni de nostro tibi nec ferimus, nec damus,
Neque pollicemur, neque adeo volumus datum.
Ly. Credo hercle vobis, ita vostra est benignitas.
Sed quid nunc voltis? Ad. hunc chlamydatum quem vides,
Ei Mars iratus est. Co. capiti vostro istuc quidem.
Ad. Hunc nunc, Lyce, ad te diripiendum adducimus.
Co. Cum præda hic hodie incedet venator domum.
Canes compellunt in plagas lepide Lycum.
Ly. Quis hic est? Ad. nesçimus nos istum quidem qui siet.

Nisi

12. *Istic est thesaurus, &c.*] Scita sententia in maledicos ac velut Scyllæos canes. Vide Cæl. Rhodig. Antiq. lect. lib. 15. cap. 25.

15. *Amnem quærere.*] Amnes enim & flumina ut ex mari nasci, ita in mare velut reverti & exonerare se creduntur. *Boxhorn.*

20. *Tantundem est periculum.*] *Tantundem, idem ipsum, similitudo, figura ejusdem rei, de qua agitur.* Ita Papias in Glossis. Et forte huc respexit. *Boxh.*

23. *Ætatem expedit.*] Id est, diu durat. nam vir bonus injuste læsus non facile placatur, quin sui doloris pœnas repetiverit. *Lambin.*

30. *Benignitas.*] Liberalitas. εἰρωνικῶς dictum. *L.*

32. *Ei Mars iratus est.*] Neque Lambinus, neque Acidalius hic audiendi. Mars iratus illi dicitur, qui adversam bello fortunam expertus est. Talis hic fingitur, & apud Lenonem discribitur Collybiscus. Mox enim fingitur & dicitur; militem eum fuisse in Sparta; inde aufugisse, quia oppidum capiebatur. *Boxhorn.*

34. Co. *Cum præda.*] Venationem ex sen-

Nisi dudum à mani ut ad portum processimus,
Atque istunc è navi exeuntem oneraria
Videmus. adiit ad nos extemplo exiens;
Salutat: respondemus. Co. mortales malos!
Ut ingrediuntur docte in sycophantiam!
Ly. Quid deinde? Ad. sermonem nobiscum ibi copulat,
Ait se peregrinum esse hujus ignarum oppidi.
Locum sibi velle liberum præberier,
Ubi nequam faciat, nos hominem ad te adduximus.
Tu, si te dii amant, agere tuam rem occasio est.
Ly. Itane ille est cupiens? Ad. aurum habet? Ly. præda hæc mea est.
Ad. Potare, amare volt. Ly. locum lepidum dabo.
Ad. At enim hic clam furtim esse volt, ne qui sciant,
Neve arbiter sit, nam hic latro in Sparta fuit,
Ut quidem ipse nobis dixit, apud regem Attalum,
Inde nunc aufugit, quoniam capitur oppidum.
Co. Nimis lepide de latrone, de Sparta optume.
Ly. Di deæque vobis multa bona dent, cum mihi
Et bene præcipitis, & bonam prædam datis.
Ad. Immo ut ipse nobis dixit, quo accures magis,
Trecentos nummos Philippos portat præsidii.
Ly. Rex sum, si ego illum hodie hominem ad me allexero.
Ad. Quin hic quidem tuus est. Ly. obsecro hercle hortamini,
Ut

sententia sibi successuram ait, semet *δικτικῶς* venatorem faciens; Advocatos, canes. *Pistor.*

46. *Tu, si te dii amant.*] *Tu*, si non habet, quo referatur, non est novum. Sæpe Plautus orditur iis casibus nominis vel pronominis orationem, ut aliud verbum destinasse responsurum videatur, quam quod postea reddit. In quo imitatur sermonem quotidianum, non tam negligenter, quam subito, ut res fert, ex tempore & non ex præparato loquentium. Id hic tamen haud quaquam tam dure, quam interdum alibi. Nam quid proclivius, quam illud *Tu* ita exaudire, quasi sit, Heus tu: vel audi tu: vel Tu memento: vel Tu vigila & vide quid agas. Hæc interpretes jam viderunt: itaque sero apparent cum suo *Tum* è Papiæ glossis. *Gronovius.*

53. *De Sparta optume.*] Neque ad flagra Spartanorum, neque ad furta auctorem puto allusisse. *Latronis* nomen hic pro milite, ut alibi passim in Comoedia Romana. Latronem, id est, militem in Sparta fuisse significat, capto eo oppido ad Attalum regem profugisse. Hic infra ipse dicit se narraturum lenoni res Spartiaticas. Et *peregrinus Spartanus* infra vocatur act. 3. sc. 5. *Salmas.*

57. *Præsidii.*] *Præsidium* eleganter pro commeatu sive viatico positum, quod fami arcendæ est. ut Persa. act. 1. sc. 3. *Portare* igitur *nummos præsidii*, est in

Ut devortatur ad me in hoſpitium optumum.
AD. Neque nos hortari, neque dehortari decet
Hominem peregrinum: tuam rem tu ages, ſi ſapis.
Nos tibi palumbem ad aream uſque adduximus:
Nunc te illum melius capere, ſi captum eſſe vis.
LY. Jamne itis? CO. quid, quod vobis mandavi, hoſpites?
AD. Cum illoc te melius tuam rem adoleſcens loqui.
Illic eſt ad iſtas res probus, quas quæritas.
CO. Videre equidem vos vellem, cum huic aurum darem.
AD. Illinc procul nos iſtuc inſpectabimus.
CO. Bonam dediſtis mihi operam. LY. it ad me lucrum.
CO. Illud quidem, quorſum aſinus cædit calcibus.
LY. Blande hominem compellabo. hoſpes hoſpitem
Salutat: ſalvom te advenire gaudeo.
CO. Multa tibi Di dent bona, cum me ſalvom eſſe vis.
LY. Hoſpitium te ajunt quæritare. CO. quærito.
LY. Ita illi dixerunt, qui hinc à me abierunt modo,
Te quæritare à muſcis. CO. minime gentium.
LY. Quid ita? CO. quia à muſcis ſi mihi hoſpitium quærerem,
Adveniens huc irem in carcerem rectâ viâ.
Ego id quæro hoſpitium, ubi ego curer mollius,
Quam regi Antiocho oculi curari ſolent.
LY. Edepol næ tibi poſſum illum feſtivum dare,
Siquidem potes eſſe pati *te*, in lepido loco,
In lecto lepide ſtrato, lepidam mulierem

Com-

in commeatum & ſumptum ſecum ferre. *I. Gul.*

68. *Videre, &c.*] Submiſſa voce loquitur. *Taubm.*

70. *It ad me lucrum.*] Varro: *Quod uſque idem it, quod in aliquo conſiſtit pretium. idem uſque it*, dictum vel de Præcone, qui ſemper vagatur, donec invenerit, in quo conſiſtat pretium: vel de mercede, quæ ſemper ἐπαμφοτερίζει, & incerta eſt, donec in eo mancupe conſiſtit, qui auctionem evicerit. Quo in ſignificatu Plautus dicit, *It ad me lucrum:* nimirum, ut in eo conſiſtat & quieſcat. *Scalig.*

71. *Quorſum aſinus cadit calcibus.*] Aſinus ferociens retro jactat calces. Significat igitur, lucrum non proverſum ad Lycum iturum, ſed verius retrorſum àb eodem abſceſſurum. *Taubman.*

77. *A muſcis.*] Paraſitos & ejuſmodi nugas hominum, qui alienis conviviis non vocati superveniebant, facete *muſcas* vocarunt. Ita interpretandi hi verſus, qui pleriſq; ænigma videntur. Quærebat adoleſcens *hoſpitium à muſcis*, id eſt, liberum ab arbitris & adventoribus. id enim ſupra *Advocati* dixerant. Addit deinde ludens de carcere. nam certe in carcerem periculum non erat, ne qui invocatus veniret. Invenio ita locutos & Græcos. *Lipſius.*

81. *Antiocho oculi.*] Græca fabula eo tempore ſcripta eſt, quo Antiochus regna-

gna-

Complexum contrectare *te*. Co. is leno viam,
Ly. Ubi tu Leucadio, Lesbio, Thasio, Coo,
Vetustate vino edentulo ætatem irriges:
Ibi te replebo usque unguentûm echeumatis.
Quid multa verba? faciam, ubi tu laveris,
Ibi ut balneator faciat unguentariam.
Sed hæc latrocinantur quæ ego dixi omnia.
Co. Quid ita! Ly. quia aurum poscunt præsentarium.
Co. Quin hercle accipere tu non mavis, quam ego dare.
Ly. Quin sequere me intro. Co, duc ergo me intro, addictum
tenes.
Ad. Quid si evocemus huc foras Agorastoclem,
Ut ipse testis sit sibi certissumus,
Heus tu! qui furem captas, egredere ocius,
Ut tute inspectes aurum lenoni dare,

gnabat. Oculis fortasse ægrotabat. Quod ex historia illorum temporum notum tunc poëtæ fuit. *Salmas.*

87. *Vino edentulo.*] Lepide dictum, *Vinum sine dentibus*; quasi nimia vetustate. iisdem verbis Alexis Comicus:
Ἔστι γ' ὅσον ἂν βουλόμεθ', ἔστι καὶ μάλα.
Ἡδύς γ' ὀδόντας οὐκ ἔχων ἤδη σαπρός.
Lipsius. Vinum vetus antiquis laudatum. In comparatione à senibus desumpta, *edentulum* vocat Plautus, quia ut senibus dentes excidunt, ita vinum vetustum sine dentibus est, id est, cruditatem acerbitatemque deposuit. *Edentáre*, *dentes excutere*. *Edentulus*, *sine dentibus*. Ita Glossæ Papiæ. *Boxhorn.*

89. *Quid multa verba? faciam, ubi tu laveris, ibi.*] Ita unguentis balneum, in quo lavabis, effluere faciam, ut non balneum verum, unguentarii officina potius videri possit. Et ἀποκοπὴ sermonis usitata est. *Quid multa verba?* Porro, *facere unguentariam*, ea ipsa lege dictum, qua & *argentariam*, *topariam*, *vellaturam*, *medicinam facere*, & *pullariam*. denique & *scrutariam* dictitabant. *Douza.*

91. *Latrocinantur.*] V. N. Milit. 1. 1.

94. *Duc ergo me.*] Argute alludit ad judiciorum consuetudinem, in quibus damnatus, si solvendo non sit, addicitur adversario, & ab illo domum abducitur. Asin. 5. 2. *Iudicatum me uxor abducit domum.* Nam *abducendi* verbum in ea re proprium. *I. Gul.*

Actus Tertii Scena Quarta.

AGORASTOCLES, ADVOCATI, COLLYBISCUS, LYCUS.

QUid est? quid voltis, testes? Ad. specta ad dexteram.
Tuus servos aurum ipsi lenoni datat.
Co. Age, accipe hoc sis; hic sunt numerati aurei
Trecenti nummi, qui vocantur Philippei,

Hinc me procura, propere hasce absumi volo.
LY. Edepol fecisti prodigum promum tibi.
Age, eamus intro. CO. te sequor. LY. age, age, ambula.
Ibique reliqua alia fabulabimur. *1. Gul ibi, quæ reliqua alia, fabulabimur.*
CO. Eadem narrabo tibi res Spartiaticas.
LY. Quin sequere me ergo. CO. abduc intro. addictum tenes.
AG. Quid nunc mihi auctores estis? AD. ut frugi sies.
AG. Quid si animus esse non sinit? AD. esto ut sinit.
AG. Vidistis, leno cum aurum accepit? AD. vidimus.
AG. Eum vos esse meum servom scitis? AD. scivimus.
AG. Rem advorsus populi sæpe leges? AD. scivimus.
AG. Hem, istæc volo ergo vos commeminisse omnia,
Mox cum ad Prætorem usus veniet. AD. meminerimus.
AG. Quid si recenti re ædis pultem? AD. censeo.
AG. Si pultem, non recludet. AD. panem frangito.
AG. Si exierit leno, censetis hominem interrogem,
Meus servos si ad eum venerit, necne? AD. quippini?
AD. Cum auri ducentis nummis Philippis. AD. quippini?
AG. Ibi extemplo leno errabit. AD. qua de re? AG. rogas?
Quia centum nummis minus dicetur. AD. bene putas.
AG. Alium censebit quæritari. AD. scilicet.
AG. Extemplo denegabit. AD. juratus quidem.
AG. Homo furti sese adstringet. AD. haud dubium id quidem est.
AG. Quantum quantum ad eum erit delatum. AD. quippini?
AG. Diespiter vos perduit. AD. te quippini?
AG. Ibo

6. *Prodigum promum,*] Non potuisti eligere promum largiorem, quam ego sum. *Lamb.*

15. *Populi sæpe leges.*] Non opus alia correctione hic versus habet, sed lectio tantum vetus reponi debet, quæ in meo Cantabrico Codice habetur; *Rem adversus populi esse leges.* Salmas.

19. *Panem frangito.*] Jocus est in voce *pultem*. Dixerat Agorastocles; *Si pultem non recludet.* Quid si pultem, & non aperiat? Advocati, tanquam *pultem* accusandi casu dixisset Adolescens, & de pulte loqueretur, excipiunt; *panem frangito.* Id est, pedibus & pultando fores frangito; haud aliter, quam panis frangitur? ubi puls non datur. Mos enim veterum, *panem frangere.* Quod in Brixiensi editione legitur; *pede ædes frangito,* glossa est, sive intrepretantis τῦ *panem frangito,* quomodo disertim legunt MSS. Pall. *Boxhorn.*

20. *Si exierit leno.*] Videtur moris fuisse, ut quem quis furem esse sciret, eum testibus præsentibus interrogaret, Nunquid illa res apud illum esset; aut, Nunquid eam contrectasset? Si negaret, res testibus iisdem præsentibus comperiebatur: ut hoc loco: item Scena seq. AG. *Hoc age sis l. &c.* item aliquanto post; AG. *Negasne apud te esse aurum, &c.* Hot.

 25. *Illi-*

AG. Ibo & pultabo januam hanc. AD. ita quippini?
AG. Tacendi tempus est: nam crepuerunt fores.
Foras egredier video Lenonem Lycum.
Adeste, quæso. AD. quippini? *quin* si voles,
Operire capita, ne nos leno noverit,
Qui illi malæ rei tantæ fuimus illices.

35. *Illices.*] Vide notas Asinar. act. 1. sc. 3. ℣. 68.

ACTUS TERTII SCENA QUINTA.

LYCUS, AGORASTOCLES, ADVOCATI.

Suspendant omnes nunc jam se haruspices.
Quid ego illis posthac quod loquantur creduam?
Qui in re divina dudum dicebant, mihi
Malum damnumque maxumum portendier,
Is explicavi meam rem post illa lucro.
AG. Salvos sis leno. LY. dì te ament, Agorastocles.
AG. Magis me benigne nunc salutas, quam antidhac.
LY. Tranquillitas evenit, quasi navi in mari:
UTCUNQUE EST VENTUS, exin velum vortitur.
AG. Valeant apud te quas volo, atque haud te volo.
LY. Valent ut postulatum est, verum non tibi.
AG. Mitte ad me, sodes, hodie Adelphasium tuam,
Die festo celebri nobilique Aphrodisiis.
LY. Calidum prandisti prandium hodie? dic mihi.
AG. Quid jam? LY. quia os nunc frigefactas, cum rogas.
AG. Hoc

5. IS *explicavi.*] Id est, extendi & quasi dilatavi, atque auxi. Sic Prolog. Amph. dixit, *expedire rationes*. Douza.

9. *Utrumque est ventus.*] A quacumque parte ventus flat, ad eam velum vertitur. Ita qualis est Fortuna, Talis est hominum animus, vultus, oratio. V. N. Epid. 1. 1.

11. *Non tibi.*] Chlamydato enim has puellas jam pretio destinarat. *Lamb.*

13. *Die festo celebri.*] Non est ab interprete τὸ *festo*, ut putarunt. Sallustius in Bello Jugurthino: *in diem tertium constituunt, quod is festus celebratusq; per omnem Africam ludum & lasciviam magis quam formidinem ostentabat.* Gronov.

15. *Nunc os frigefactas.*] Qui calidum prandet prandium, avide captata aura libenter os frigefactat, qui vero auram captat, nihil agit: sic Agorastocles nihil agit rogando ad se mitti Adelphasium. Sic putant se acute rem expedisse. Sane qui auram captat pro corpore, is nihil agit: sed qui auram captat, ut auram, nempe refrigerandi & recreandi sui caussa, is profecto aliquid agit, & se restitui sentit. Alio & commodius respicit Plautus: *Frigida* dicuntur, in quibus parum est

gratiæ,

AG. Hoc agesis leno, servom esse audivi meum
Apud te. LY. apud me? nunquam factum reperies.
AG. Mentire. nam ad te venit, aurumque attulit.
Ita mihi renunciatum est, quibus credo satis.
LY. Malus es, captatum me advenis cum testibus.
Tuorum apud me nemo est, nec quicquam tui.
AG. Mementote illuc, Advocati. AD. meminimus.
LY. Ha ha he! jam teneo quid sit, perspexi modo.
Hi, qui illum dudum conciliaverunt mihi
Peregrinum Spartanum, id nunc his cerebrum uritur,
Me esse hos trecentos Philippos facturum lucri.
Nunc hunc inimicum quia esse sciverunt mihi,
Eum allegaverunt, suum qui servom diceret
Cum auro esse apud me. composita est fallacia,
Ut eo me privent, atque inter se dividant.
LUPO AGNUM eripere postulant, nugas agunt.
AG. Negasne apud te esse aurum, nec servom meum?
LY. Nego: & negando, si quid refert, ravio. *Mens. annue.*
AD. Peristi leno. nam iste est hujus villicus,
Quem tibi nos esse Spartiatem diximus,
Qui ad te trecentos modo Philippos detulit.
Idque adeo in istoc aurum inest marsupio.
LY. Væ vostræ ætati! AD. id quidem in mundo est tuæ.
AG. Age, omitte actutum furcifer, marsupium:
Manifesto fur es mihi. quæso hercle operam date,

Dum

gratiæ, salis, facetiarum: sic *frigidum schema, frigida urbanitas*. Sic igitur & *frigida* quæ sine gratia excipiuntur, pro fatuis, insulsis, inficetis audiuntur. Tam frigida, inquit, loqueris, ut si calido cibo raptim gustato guttur adussisses, ad hæc verba id refrigerare posses. Sic & Rudente, 5. 2. *Os calet tibi: nunc id frigefactas*. Similiter ludit Martialis 3. 25. *Si temperari balneum cupis fervens, Roga. lavetur, rhetorem Sabinejum: Neronianas is refrigerat thermas*. Et Gnathæna Diphilo, ψυχρὸν γ᾽ ἔχεις τὸ λάκκον ὁμολογουμένως, dicenti sic respondit: τῶν σῶν δραμάτων γὰρ ἐπιμελῶς Εἰς αὐτὸν ἀεὶ τοὺς προλόγους ἐμβάλλομεν, apud Athenæum lib. 13. *Gronovius*. *Frigefactas*.] J. Guliel. & Douza probant *frigidefactas*: qua voce, eodem plane sensu, usus in Rud. act. 5. 2. vs. 39. *Os calet tibi! nunc & id frigidefactas?*

24. *Hi, qui illum, &c.*] Ii, quorum opera hic Spartanus ad me venit, moleste jam ferunt, me hos CCC. Philippos lucrifacturum esse: Illud autem, *hi*, non habet, quo referatur, more Comico. *Turneb.*

33. *Ravio.*] Hoc est, contenta voce ad ravim usque clamans pernego. *Turneb.*

39. *Age, omitte.*] Hinc *furem* dici *manifestum* non posse, post rem in destinatum locum perlatam, quamvis cum ipsa

Dum me videatis servom ab hoc abducere.
LY. Nunc pol ego perii certo, haud arbitrario.
Consulto hoc factum est, mihi ut insidiæ fierent.
Sed quid ego dubito fugere hinc in malam crucem,
Priusquam obtorto collo ad prætorem trahor?
Eheu! quam ego habui ariolos aruspices,
Qui si quid boni promittunt, pro spisso evenit:
Id quod mali promittunt præsentarium est.
Nunc ibo, amicos consulam quo me modo
Suspendere æquom censeant potissumum.

ipsa re deprehendatur: immo ne furem quidem esse: cum dolo malo rem alienam non contrectarit, docet *Hotomannus*.

42. *Haud arbitrario.*] Non est, quod quisquam dicat se arbitrari me periisse, sed potest hoc liquido dicere. L. Stjcho 3. 2. *Perii plane, non obnoxie.* V. N. Amphit. 1. 1.

45. *Obtorto collo.*] *Rapere obtorto collo*, est veste ad collum prehensa gulam & fauces premere & angere, iisque adstrictis urgere & trahere. *Turnebus.*

47. *Pro spisso evenit.*] Id est, perquam tarde & sero. Turneb. lib. 39. 2.

50. *Suspendere.*] Non quærit remedium mali, sed suspendii genus; quasi re omni jam desperata.

ACTUS TERTII SCENA SEXTA.

AGORASTOCLES, COLLYBISCUS, ADVOCATI.

AGe tu progredere, ut testes videant te ire istinc foras.
Estne hic servos meus? CO. sum me hercle vero, Agorastocles.
AG. Quid nunc scelestе leno? AD. quicum litigas,
Abscessit. AG. utinam hinc abierit malam crucem!
AD. Ita nos velle æquum est. AG. cras subscribam homini dicam.
CO. Nunquid me? AG. abscedas. sumas ornatum tuum.
CO. Non sum nequicquam miles factus: paululum
Prædæ intus feci, dum lenonis familia
Dormitat: extis sum satur factus probe.
Abscedam hinc intro. AG. factum à vobis comiter.
Bonam dedistis, Advocati, operam mihi.
Cras mane, quæso, in Comitio estote obviam.

Tu

5. *Subscribam dicam.*] Vide notas Aulular. act. 4. sc. 10. vs. 30.

6. *Ornatum tuum.*] Villici; deposito hoc militari.

Tu ſequere me intro. vos valete. AD. & tu vale.
Injuriam illic inſignite poſtulat:
Noſtro ſervire nos ſibi cenſet cibo.
Verum ITA SUNT ISTI NOSTRI divites:
Si quid benefacias, levior plumâ eſt gratia:
Si quid peccatum'ſt, plumbeas iras gerunt.
Domos abeamus noſtras, ſultis, nunc jam,
Quando id, quoi rei operam dedimus, impetravimus,
Ut perderemus corruptorem civium.

12. *Eſtote obviam.*] Eſtote mihi præſto: ἐμοὶ ἀπαντᾶτε. Notat *Donat.* in Phormion. Terent. act. 2. ſc. 3. item act. 2. ſc. 1. *Adeſſe cauſa*, proprie dicuntur patroni & amici. Veteres enim *amicos* pro teſtibus & advocatis poſuerunt. Vide notas ſupra act. 1. ſc. 1. ℣ſ. 7. Et Epid. 3. 3. de *Comitio*, Menæchm. act. 4. 2.

14. *Inſignite, &c.*] Agoraſtocles aperte à nobis rem injuſtam poſtulat. V. N. Caſ. extr.

18. *Plumbeas.*] Graves & diuturnas. *Lamb.*

ACTUS QUARTI SCENA PRIMA.

MILPHIO.

EXpecto quo pacto meæ technæ proceſſuræ ſient.
Studeo hunc lenonem perdere, velut meum herum miſerum macerat:
Is me autem porro verberat, incurſat pugnis, calcibus:
SERVIRE AMANTI, miſeria eſt, præſertim qui, quod amat, caret.
Attat! è fano recipere video ſe Syncera ſtum
Lenonis ſervum: quid habeat ſermonis, auſcultabo.

ACTUS QUARTI SCENA SECUNDA.

SYNCERASTUS. MILPHIO.

SAtis ſpectatum eſt Deos atque homines ejus negligere gratiam,
Cui homini herus eſt conſimilis, velut ego habeo nunc hujuſmodi.

Neque

2. *Cui homini herus.*] Oratio non ſatis accurata; utpote quæ pueri eſt parum attendentis, qui loquatur. Hoc tamen voluit; Notum eſſe, deos ei infeſtos eſſe, qui herum habeat hero ſuo conſimilem. *Lambin.*

5. Lam

Neque perjurior, neque pejor alter usquam est gentium:
Quam herus meus est: neque tam luteus, neque tam cœno collitus.
Ita me Di ament, vel in lautumiis, vel in pistrino mavelim
Agere ætatem, præpeditus latera forti ferro *mea*,
Quam apud lenonem hunc servitutem colere. quid illuc est genus!
Quæ illic hominum corruptelæ fiunt! Di vostram fidem,
Quodvis genus ibi hominum videas, quasi Acherontem veneris.
Equitem, peditem, libertinum, furem ac fugitivum velis. *Mss. furem ac fugitivum.*
Verberatum, vinctum, addictum: qui habet quod det, ut homo est,
Omnia genera recipiuntur: itaque in totis ædibus
Tenebræ, latebræ: bibitur, estur: quasi in popina, haud secus.
Ibi tu videas literatas fictiles epistolas,
Pice signatas? nomina insunt cubitum longis literis.
Ita vinariorum habemus nostræ delectum domi. *F. Gul. vinariorum.*
MI. Omnia edepol mira sunt, nisi herus hunc heredem facit,
Nam

5. *Lautumiis.*] Recte *lautumias*; quasi λιθοτομίας. *Lamb.* *Lautumiæ* sicut loca lapidibus cæsis exsecta, in quæ noxii damnari solebant. Cujusmodi erant lapidicinæ Syracusis in Sicilia. *Ascon. Pædian.*

14. *Epistolas.*] Testas seu amphoras litteris inscriptas, *epistolas fictiles* appellat. Rud. *Urna litterata*; & *ensiculus litteratus*. Vide interpretes ad illud Arbitri: *statim allata sunt amphoræ vitreæ diligenter gypsatæ, quarum in cervicibus pittacia erant affixa.* Idem: *Sertium affixum ampullis, cui inscripta ætas vini.* Quas igitur noster hic *epistolas* vocat; ille πιττάκιον, & *sertium*: Glossæ, *Breves*, item *Epistolas breves*, & *modicas*: Horat. 1. Sat. 10. *Notas*. Ego *litteratas epistolas* hic simpliciter intelligo, γραμματικὰ ποτήρια Athenæi; quæ & uno verbo ἐπιστολαὶ sint dictæ. *Meurs.*

15. *Nomina.*] Scil. Consulum, quibus condita erant vina.

16. *Vinariorum.*] Est à re militari quæsita tralatio in voce *Delectum*. Eo dico, ne quis forte de vasorum vinariorum multitudine Syncetastum loqui autumet, à *Lambino* inductus. *Douza.*

17. *Nisi hunc heredem facit.*] Invehuntur in inscitiam illorum, qui ex hoc loco collegerunt, qui vivos ludant, ab iis hæredes plerumque scribi. Ipsi sic interpretantur: mirum, si hujus herus leno Lycus, qui haud dubie fallaciis meis jam moritur & interit, hunc servum non facit hæredem; ita magnifica in hujus vel ut mortui laudem meditatur: credibile autem à nemine mortuum impensius laudari, quam ab eo, qui est hæres institutus. Et hoc parum scite. Non enim quasvis laudes & sermones honestos respicit auctor, sed proprie laudationes funebres, quæ defunctis honoratis viris fiebant pro Rostris, quod officium plerumque peragebant hæredes. Sic Tibe-

Nam is quidem illi, ut meditatur, verba facit emortuo.
Et adire lubet hominem, & autem nimis eum auſculto libens.

Mſſ. Samb. equinimis eum.

SY. Hæc cum hîc video fieri, crucior pretiis emptos maxumis,
Apud nos expeculiatos ſervos fieri ſuis heris.
Sed ad poſtremum nihil apparet. MALE PARTUM DISPERIT.
MI. Proinde habet hic orationem, quaſi ipſe ſit frugi bonæ,
Qui ipſus hercle ignaviorem potis eſt facere ignaviam.
SY. Nunc domum hæc ab æde Veneris refero vaſa, ubi hoſtiis
Herus nequivit propitiare Venerem ſuo feſto die.
MI. Lepidam Venerem! SY. nam meretrices noſtræ primis hoſtiis
Venerem placavere extemplo. MI. ô lepidam Venerem denuo!
SY. Nunc domum ibo. MI. heus, Synceraſte. SY. Synceraſtum qui vocat?
MI. Tuus amicus. SY. haud amice facis, qui cum onere offeras moram.
MI. At ob hanc rem tibi reddam operam, ubi voles, ubi juſſeris:
Habe rem pactam. SY. ſi futurum eſt, do tibi operam hanc. MI. quomodo?
SY. Ut enim ubi mihi vapulandum eſt, tu corium ſufferas.
MI. Apage.

berius novem annos natus defunctum patrem pro Roſtris laudavit, Caligula Tiberium, Claudium Nero. Omnia mira ſunt, inquit, niſi Lycus jam moriens (abierat enim cum his verbis: *amicos conſulam, quo me modo ſuſpendere aequum cenſeant potiſſimum*) eoque teſtamentum ordinans, hunc cum maxime hæredem facit: nam, ut loquitur, videtur ſecum meditari & commentari, quomodo mox eum, quum efferetur, laudaturus ſit. *Gronov.*

24. *Facere ignaviam.*] Qui ipſam Ignaviam id docere poſſet, quo ipſa fieri poſſet ignavior. *Boxhorn.*

27. *Primis hoſtiis.*] Hoc vult dicere (de quo tamen Lambinus verbum nullum; haud magis utique, quam ſi Agenoriæ, non Veneris ſacris operatus litaſſet) Adelphaſium & Anteraſtilem Aphrodiſiis Venerem ſibi feciſſe volentem propitiam, id eſt, litaſſe, pacemque à patrona ſua ac veniam impetraſſe haud gravatim, idque *Primis*, hoc eſt, *Præcidaneis hoſtiis*, neque iis, *ſuccidaneas* ſubjici porro opus fuiſſe. vide Feſtum. *Douza.*

33. *Corium.*] Tuum pro me tergum ſupponas. Ita Lambinus, & eum ſecuti alii, ſed peſſime, interpretantur. *Corium* hic ſignificat flagellum ex corio bubulo confectum. Ita ſupra, act. 3. *Tres facile corios contriviſti bubulos.* Alibi: *Iam tibi tuis meritis craſſius corium redditum eſt.* Boxhorn.

Neque perjurior, neque pejor alterusquam est gentium!
Quam herus meus est: neque tam luteus, neque tam cœno collitus.
Ita me Di ament, vel in lautumiis, vel in pistrino mavelim
Agere ætatem, præpeditus latera forti ferro *mea*,
Quam apud lenonem hunc servitutem colere. quid illuc est genus!
Quæ illic hominum corruptelæ fiunt! Di vostram fidem,
Quodvis genus ibi hominum videas, quasi Acherontem veneris.
Equitem, peditem, libertinum, furem ac fugitivum velis. *Mss. furem ac fugitivum.*
Verberatum, vinctum, addictum: qui habet quod det, ut homo est,
Omnia genera recipiuntur: itaque in totis ædibus
Tenebræ, latebræ: bibitur, estur: quasi in popina, haud secus.
Ibi tu videas literatas fictiles epistolas,
Pice signatas? nomina insunt cubitum longis literis.
Ita vinariorum habemus nostræ delectum domi. *F. Gal. vinariorum.*
Mi. Omnia edepol mira sunt, nisi herus hunc heredem facit,

Nam

5. *Lautumiis.*] Recte *lautumias*; quasi *λατομίας*. *Lamb.* *Lautumiæ* sicut loca lapidibus cæsis exsecta, in quæ noxii damnari solebant. Cujusmodi erant lapidicinæ Syracusis in Sicilia. *Ascon. Pedian.*

14. *Epistolas.*] Testas seu amphoras litteris inscriptas, *epistolas fictiles* appellat. Rud. *Urna litterata*; &, *ensiculus litteratus*. Vide interpretes ad illud Arbitri: *statim allata sunt amphoræ vitreæ diligenter gypsata, quarum in cervicibus pittacia erant affixa.* Idem: *Scedium affixum ampullis, cui inscripta ætas vini.* Quas igitur noster hic *epistolas* vocat; ille *πιττάκιον*, & *scedium*: Glossæ, *Breves*, item *Epistolas breves*, & *modicas*: Horat. 1. Sat. 10. *Notas*. Ego *litteratas epistolas* hic simpliciter intelligo, *γραμματικὰ ποτήρια* Athenæi; quæ & uno verbo *ἐπίγραφα* sint dictæ. *Meurs.*

15. *Nomina.*] Scil. Consulum, quibus condita erant vina.

16. *Vinariorum.*] Est à te militari quæsita tralatio in voce *Delectum*. Eo dico, ne quis forte de vasorum vinariorum multitudine Syncetastum loqui autumet, à *Lambino* inductus. *Dousa.*

17. *Nisi hunc heredem facit.*] Invehuntur in inscitiam illorum, qui ex hoc loco collegerunt, qui vivos laudant, ab iis hæredes plerumque scribi. Ipsi sic interpretantur: mirum, si hujus herus leno Lycus, qui haud dubie fallaciis meis jam moritur & interit, hunc servum non facit hæredem; ita magnifica in hujus vel ut mortui laudem meditatur: credibile autem à nemine mortuum impensius laudari, quam ab eo, qui est hæres institutus. Et hoc parum scite. Non enim quasvis laudes & sermones honestos respicit auctor; sed proprie laudationes funebres, quæ defunctis honoratis viris fiebant pro Rostris, quod officium plerumque peragebant hæredes. Sic Tibe-

Nam is quidem illi, ut meditatur, verba facit emortuo.
Et adire lubet hominem, & autem nimis eum auſculto libens. *Mſſ. Samb. æquinimis eum.*
SY. Hæc cum hîc video fieri, crucior pretiis emptos maxumis,
Apud nos expeculiatos ſervos fieri ſuis heris.
Sed ad poſtremum nihil apparet. MALE PARTUM DISPERIT.
MI. Proinde habet hic orationem, quaſi ipſe ſit frugi bonæ,
Qui ipſus hercle ignaviorem potis eſt facere ignaviam.
SY. Nunc domum hæc ab æde Veneris refero vaſa, ubi hoſtiis
Herus nequivit propitiare Venerem ſuo feſto die.
MI. Lepidam Venerem! SY. nam meretrices noſtræ primis hoſtiis
Venerem placavere extemplo. MI. ô lepidam Venerem denuo!
SY. Nunc domum ibo. MI. heus, Syncerafte. SY. Synceraſtum qui vocat?
MI. Tuus amicus. SY. haud amice facis, qui cum onere offeras moram.
MI. At ob hanc rem tibi reddam operam, ubi voles, ubi juſſeris:
Habe rem pactam. SY. ſi futurum eſt, do tibi operam hanc. MI. quomodo?
SY. Ut enim ubi mihi vapulandum eſt, tu corium ſufferas.
MI. Apage.

berius novem annos natus defunctum patrem pro Roſtris laudavit, Caligula Tiberium, Claudium Nero. Omnia mira ſunt, inquit, niſi Lycus jam moriens (abierat enim cum his verbis: *amicos conſulam, quo me modo ſuſpendere æquum cenſeant potiſſimum*) eoque teſtamentum ordinans; hunc cum maxime hæredem facit: nam, ut loquitur, videtur ſecum meditari & commentari, quomodo mox eum, quum efferetur, laudaturus ſit. *Gronov.*

24. *Facere ignaviam.*] Qui ipſam Ignaviam id docere poſſet, quo ipſa fieri poſſet ignavior. *Boxhorn.*

27. *Primis hoſtiis.*] Hoc vult dicere (de quo tamen Lambinus verbum nullum; haud magis utique, quam ſi Agenoriæ, non Veneris ſacris operatus litaſſet) Adelphaſium & Anteraſtilem Aphrodiſiis Venerem ſibi feciſſe volentem propitiam, id eſt, litaſſe, pacemque à patrona ſua ac veniam impetraſſe haud gravatim, idque *Primis*, hoc eſt, *Præcidaneis hoſtiis*; neque iis, *ſuccidaneas* ſubjici porro opus fuiſſe. vide Feſtum. *Douza.*

33. *Corium.*] Tuum pro me tergum ſupponas. Ita Lambinus, & eum ſecuti alii, ſed peſſime, interpretantur. *Corium* hic ſignificat flagellum ex corio bubulo confectum. Ita ſupra, act. 3. *Tres facile corios contrivisti bubulos.* Alibi: *Iam tibi tuis meritis craſſus corius redditus eſt.* Boxhorn.

MI. Quid jam? SY. quasi tu tacere quicquam potis sis. MI. rectius.
Tacitus tibi resistam, quam quod dictum est malæ mulieri.
SY. Animum inducam facile, ut tibi istuc credam, ni te noverim.
MI. Crede audacter meo periculo. SY. male credam, & credam tamen.
MI. Scin' tu herum tuum meo hero esse inimicum capitalem? SY. scio.
MI. Propter amorem. SY. omnem operam perdis. MI. quid jam? SY. quia doctum doces.
MI. Quid ergo dubitas, quin lubenter tuo hero meus quod possiet
Facere, faciat male, ejus merito: tum autem si quid tu adjuvas,
Eo facilius poterit facere. SY. at ego hoc metuo Milphio.
MI. Quid est quod metuas? SY. dum hero insidias parem, ne à te perdeam:
Si herus meus me esse locutum cuiquam mortali sciat,
Continuo is me ex Syncerasto crurifragium fecerit.
MI. Nunquam edepol mortalis quisquam fiet è me certior,
Nisi hero meo uni indicasso, atque ei quoque, ut ne enunciet
Id

54. *Tacitus tibi resistam, quam quod.*] Nihil mutandum nisi scribatur, *Tacitus*, ut jam placuit doctis. Sed nihil necesse est. Subaudiendum, *magis*, ut sæpe, præcipue cum sequitur *quam*. *Tacitus magis tibi resistam* *Resistere* est perseverare, & stare in loco. Ut apud Poëtam *sæpe resistere equos*, de equis qui ab incessu desistunt & stant. *Restare* eodem sensu accipitur. *Dum restat barbarus Hector*; dum resistit, & in propugnando persistit ac perseverat. Ita enim *resistere* pro *persistere* accipitur, ut *remittere* pro *permittere* apud Tacitum & alios, Quod doctis jam notatum. *Salmas.* *Rectius tacitus.*] Nec *Tacitius* est legendum, nec in τῷ *Tacitus* τὸ *magis* intelligendum. nam ejus vicem hic adest τὸ *Rectius*, in quo adverbium illud continetur: est enim idem quod *magis recte*. *Resistam* etsi habent codices, & potest explicari, malo tamen cum Palmerio & Acidalio *rem sistam*, ut infra act. 5. 2. *Suam rem sibi salvam sistam.* Rem, quamcunque credideris, tacitus tibi recte servabo (nam quod sisti & redhiberi potest, servetur necesse est) magis hercle quam, quod dictum est malæ mulieri, servatur. Nec tamen repugnem, si malis, *Tacitum tibi resistam*, vel *Tacitam tibi rem sistam*. Gronovius.

62. *Parem, ne à te perdeam.*] Admitto Parei *paritem*, quum Mss. ambo *parilem*, Et extat hoc verbum Pseudolo 1. 5. *Per doctos dolos paritas, ut auferas à me.* Dein lego, *ne à te pendeam*. Id est, ne salus mea non sua nitatur vi, sed ex te suspensa sit: in tua potestate, in tuis manibus sit, me quando velis perdere. Petronius: *Sine quo non potes vivere? ex cujus osculo pendes?* Simul alludit ad supplicium servorum, qui pendentes plectebantur. Ut sit, ne tua opera & beneficio, quoties tibi lubebit, pendeam, sive in cruce sive ad vapulandum. *Gronovius.*

76. Duas

Id esse facinus ex te ortum. SY. male credam, & credam tamen.
Sed hoc tu tecum tacitum habeto. MI. Fidei non melius creditur.
Loquere, locus occasioque est, libere: hìc soli sumus.
SY. Herus si tuus volet facere frugem, meum herum perdet. MI. quì id potest?
SY. Facile. MI. fac ergo id facile noscam, ut ille possit noscere.
SY. Quia Adelphasium, quam herus deamat tuus, ingenua est. MI. quo modo?
SY. Eodem, quo soror illius altera Anterastilis. MI. sed quî id credam? SY. quia
Illas emit in Anactorio parvolas, duodeviginti minis,
De prædone Siculo. MI. quanti? SY. duodeviginti minis,
MI. Duas illas? SY. nutricem earum tertiam.
Et ille qui eas vendebat, dixit se furtivas vendere:
Ingenuas Carthagine ajebat esse. MI. Dì vostram fidem!
Nimium lepidum memoras facinus: nam herus meus Agorastocles
Ibidem gnatus, inde surreptus fere sexennis, postibi
Qui eum surripuit, huc devexit, meoque hero eum hìc vendidit.
Is in divitias homo adoptavit hunc, cum diem obiit suum.
SY. Omnia memoras. quo id facilius fiat, manu eas asserat
Suas populares, liberali caussâ. MI. tacitus tace modo.
SY. Profecto AD INCITAS LENONEM REDIGET, si eas abduxerit.

MI. Quin

76. *Duas illi, &c.*] Camerariana; *Duas illas tanti quaeso emit.* SY. *nutricem, &c.* quod auctoris arbitror geminum germanum, mutabam in *Duas illas tanti quaeso?* SY. *imo & nutricem earum tertiam*, hoc sensu: Quod tu miraris, duas illas tam vili emptas; accessit etiam tertia: ita ut tres venierint octodecim minis: cum solemne alias pretium unius, ut minimum, triginta. *Acidal.*

84. *Liberali caussa.*] Adserat eas in libertatem caussa liberali, id est, judicio seu actione de libertate. Ter. Adelph. act. 2. sc. 1. *Nam ego illam liberali assero caussa manu.* ad quem locum Donatus; Ordo est: Ego liberali caussa manu assero. Et sunt juris verba, à quibus etiam *Assertores* dicuntur, vindices alienæ libertatis. nam & caussa ipsa *Liberalis* dicitur, quæ actionem in se continet Libertatis. Ita Glossar. Fest. & 12. Tabb. *Liberali manu asserere*, est liberali judicio natalibus restituere, καρπίζειν: & *Assertor, vindex*, καρπιστής; & Gloss. καρπισμὸς, *Vindicta*, *Assertio*. inde καρπιστίαι, *vindiciæ secundum libertatem.*

MI. Quin prius disperibit faxo, quam unam calcem civerit.
Ita paratum est. SY. ita Di faxint, ne apud lenonem hunc serviam.
MI. Quin hercle collibertus meus faxo eris, si Dì volent.
SY. Ita Dî faxint. nunquid aliud me morare, Milphio?
MI. Valeas, beneque ut tibi sit. SY. pol istuc tibi & hero tuo est in manu.
Vale, & hæc cura, clanculum ut sint dicta. MI. non dictum est. vale.
SY. At enim nihil est, nisi, dum calet, hoc agitur. MI. lepidus, cum mones:
Et hoc ita fiet. SY. proba materies data est, si probum adhibes fabrum.
MI. Potin' ut taceas? SY. taceo atque abeo. MI. mihi commoditatem creas.
Illic hinc abiit. Dì immortales meum herum servatum volunt,
Et hunc disperditum lenonem: tantum eum instat exitii.
Satîne, priusquam unum est injectum telum, tum instat alterum!
Ibo intro, hæc ut meo hero memorem. nam huc si ante ædes sevocem,
Quæque audivistis modo, nunc si eadem hîc iterem, inscitia'st.
Hero uni potius intus ero odio, quam hîc sim vobis omnibus.
Dì immortales, quanta advenit calamitas
Hodie ad hunc lenonem! sed ego nunc est, cum me moror.
Id negotium institutum est, non datur cessatio.

Nam

86. *Unam calcem.*] De his dicemus in Trin. act. 2. sc. 4. vs. 136. Quibus hæc licet adjicias ex *Scalig*. Apud Græcos, inquit, alia erat tabula calculorum: quippe quinque linearum. Itaque non in ultimis lineis erant *inciti calculi*, sed in media. Quare cum alteruter ex lusoribus ad incitam lineam cogeretur, tunc movebat calculum ab eadem media linea, hoc dicto, *κινῶ τὸν ἀφ' ἱερᾶς*: nam linea illa vocabatur *ἱερά*: *Calcem* enim vocat hic *calculum*; alluditque ad Proverbium quod usurpavit. Et ita Lucillius: *Naumachiam licet hac, inquam, alveolumque putare, Et calces.* nam *calces* hic *calculi* manifesto. Festus: *Calces, qui per diminutionem vocantur calculi.* Vides ergo, quomodo Pl. dixerit, *Ciere calces*. *κινεῖν τὰς πεσσούς*.

92. *Dum calet.*] Dum recens est; & occasio præsto. Tralatio à ferro, quod, dum calet, tundendum est: ubi refrixit; frustra cuditur. *Lamb.*

100. *Intus ero odio.*] Non erat Milphio, narraturus rem gratam hero, ei odio futurus, sed spectatoribus vel auditori-

Nam & hoc nocte consulendum quod modo concreditum'st,
Et illud autem inserviendum'st consilium vernaculum.
Remora si sit, qui malam rem mihi det, merito fecerit.
Nunc intro ibo: dum herus advenit à foro, opperiar domi.

toribus rem jam dictam repetendo, ut crambe bis cocta ingrata est. Putem proinde legendum; *Hero uni potius intus ego*; nempe memorabo; *odio quam hic*, repetendo scilicet, quæ jam audistis, *sim vobis omnibus*. Boxhorn. *Intus ero odio.*] Distinguunt: *Hero uni potius intus ero*, (quod sit, memorabo) *odio quam hic*: neque enim qui rem gratam narraturus erat, hero poterat odio esse. Immo & qui rem gratam narrat, eadem sæpius inculcando, tundendo, sollicitando, ut occasione utaris, potest esse odio. An non apud Terentium: *Ohe, jam desine deos, uxor, gratulando obtundere, Tuum esse inventum gnatum: nisi illos tuo ex ingenio judicas, Ut nihil credas intelligere, nisi si idem dictum est centies.* Quid autem sermunculi, *esse hero intus* pro memorare. *Gronovius.*

105. *Vernaculum.*] Id est, domesticum illud & à nobis natum consilium, à me servo adjuvandum. Ita Cic. *crimen domesticum ac vernaculum*. Id. *saper vernaculus*. Id. *vernacula festivitas*, id est, domestica. Varro: *verbum vernaculum ac domi natum*. Id. *vinum*, item *uva vernacula*.

ACTUS QUINTI SCENA PRIMA.

HANNO loquitur Punice.

Ythalonim, vualonuth si chorathisima comsyth,
Chym lachchunyth munys thalmyctibari imisci
Lipho canet byth bymithii ad ædin bynuthii.
Byrnarob syllo homalonin uby misyrthoho
Bythlym mothym noctothii nelechanti daschmachon
Yllidele brim tyfel yth chylys chon, tem, liphul

Uth

1. *Ythalonim, vualonuth.*] Punica hæc scripta erant sine punctis vocalibus, ut & Hebræa sive Phœnicia omnia. Librarii vero vocales pro ingenii & eruditionis suæ modulo substituerunt, falso sæpius quam factum vellem. Sunt autem rescribenda Latinis literis, & distinguenda ad hunc modum:

Neth alonim, valonoth, secer eth isi macom soth:
Chym lachchu, vulthmimi, Sty almoth ibarti mischi:
Liphoc anethy bymi Thu ad adin, bymi Thu,
Byrnarob, sylle hem alonim, ubymisyr, tohu:
Bythym othynoth athu: nelech an ta dasmachon?
Esod elle? brum tyfeloth chyli, scontem li, phol
Eth banim. Is diber noth co noth Agorastocles:
Uthemuna tehy chora. sed ucoch, soth nose,
Bynnu. Dchi li ibi gebulim, lasbit thumi:
Bady al ethe ra, ennyn, vasiym minceth nisim
Et alonim valonoth: seccarati misti attic, umasse,
Conco biti miabel lo cuti nibe ani: lo laccu tchina, anus is.
Hoi cesi, lec po, nasse athid amas, con al emum diber Tefelon, ob, uthume:
Cel tum: com ucra: lu enu: et oni mau ose? ubar banthy ach Aristoclem.

Uth bynim yſditut thinno cuth nu Agoraſtocles
Y the manet ihy chyrſae lycoch ſith naſo
Byuni id chil luhili gubylim laſibit thim
Bodyalyt herayn nyn nuys lym moncoth luſim
Exanolim volanus ſuccuratim miſti atticum eſſe
Concubitum à bello cutius beant lalacant chona enus es
Hujec ſilec paneſſe athidamaſcon alem indubette felono buthume
Celtum comucro lueni, at enim avoſo uber bent hyach Ariſtoclem
Et te ſe aneche naſoctelia elicos alemus duberter mi comps veſpiti
Aodeanec lictor bodes juſſum limnimcolus
Deos deaſque veneror, qui hanc urbem colunt,
Ut, quod de meâ re huc veni, rite venerim.
Meaſque ut gnatas, & mei fratris filium,

Re-

At, aſſena chiua ſot, el ialeni, coſa lemum diber termi, cas: upſu aſpoti:
B od eanec lictor bo deſi aſſam limnim coles.

Latine ita reddas licet;

Inclinate & advortite, ô DI Deaque, quorum ſub numine viri hujus civitatis ſunt:
Deprecationem & integritatem meam accipite. Duas filias generavi, robur meum:
Fato impulſus feci ut irent ſingulis Deorum diebus feſtis ad hortos,
Cum gaudio multo quod conturbavit Deus, & in die cantici fuit vacuitas:
Puellæ ſurreptæ abierunt: Quonam ibo thalamos omnes calcans?
Ubi eſt qui illas rapuit? ut tollam ineptitudines doloris mei, quas quaſi fructus producit mihi gignere & educare
Liberos. Dixerunt hic pro certo habitare Agoraſtoclem:
Eſt hoſpitalis teſſera, Saturni imago, (hanc fero)
Inter nos: Eſto aliquis finis itineris mei, quo tandem integritati meæ requies concedatur:
Ne ſolus, & miſer afflictuſque errem huc, illuc, quin potius in liberis meis innover, & rependam dona & oblationes
DIS Deabuſque, quos invocavi conſultores & adjutores mihi,
Ad luſtrandum domum meam à dolore, quo affectus ſum cum illos laudarem. Sed orationem non acceperunt; afflictiſſimuſque ſum & animum deſpondeo.
O ſpes mea, huc veni: & qui me cumque manet labor, perferre facito, animos ſume à veritate oraculi & reſponſorum Dei Ταῦ, à divinationibus, & oſtentis, prodigiiſque:
Numero adimplere: erige te, & precare Utinam exaudiant: faceſſat dolor à patre religioſo, & dignoſcam fratris filium Ariſtoclem:
Attente audi lamentationem iſtam, Deus mea potentia, feſtina ad veritatem verbi exaltationis meæ, ô Deus, & ceſſabunt ſterquilinia mea.
Ecce deinceps de meis facultatibus honorem habebo, ſacrificans ſar DIS omnibus, & laudans.

Ita Petitus lib. 2. Miſcellaneorum, c. 2. quem interpretationis hujus ſuæ rationem reddentem vide.

19. *Fratris filium,*] Agoraſtoclem Jachonis fratris filium.

25. *Teſſe-*

Reperire me siritis: dii vostram fidem!
Quæ mihi surreptæ sunt, & fratris filium.
Sed hic mihi antehac hospes Antidamas fuit.
Eum fecisse ajunt, sibi quod faciundum fuit.
Ejus filium hic prædicant esse Agorastoclem:
Deum hospitalem ac tesseram mecum fero:
In hisce habitare monstratu'st regionibus.
Hos percontabor, qui huc egrediuntur foras.

25. *Tesseram.*] Apud antiquos hospitia erant privata; quæ magna erat necessitudo. Propterea *hospitium* persæpe pro *amicitia* ponitur. Fuit autem antiqui moris tesseram dari hospitibus dimidiatam, quam quicumque attulisset ad hospitem, continuo agnosci posset & hospitio excipi, tanquam amicus & vetus hospes. Hoc autem jus necessitudinis ad posteros transibat: propterea *tesseram hospitalem* diligenter adservabant. Qui autem jus hospitii violabat, is *tesseram hospitalem confregisse* dicebatur: ut Cist. 2. 1. *Budæus.*

Actus Quinti Scena Secunda.

AGORASTOCLES, MILPHIO, HANNO.

AIn' tu tibi dixe Syncerastum, Milphio,
Has esse ingenuas ambas surreptitias
Carthaginiensis? Mi. ajo, &, si frugi esse vis,
Eas liberali iam asseres caussâ manu.
Nam tuum flagitium'st tuas populareis te pati
Servire ante oculos, domi quæ fuerint liberæ.
Ha. Pro dì immortales obsecro vostram fidem!
Creta est profécto horum hominum oratio.
Quam orationem hanc aures dulcem devorant!
Ut mihi absterserunt omnem sorditudinem!
Ag. Si ad eam rem testis habeam, faciam quod jubes.
Mi. Quid tu mihi testis? quin tu insistis fortiter.
Aliqua fortuna fuerit adjutrix tibi.
Ag. INCIPERE MULTO EST, quam impetrare, facilius.

Mi-

8. C*Reta.*] Nego *cretam* per appositionem sumi pro sermone candido & fausto. Arbitror potius Pœnum dicere, orationem Agorastoclis & Milph. eandem vim habere, quam creta, nam ut ea emaculantur vestes, sic illa omnes animo suo ablutas fordes. Jam creta sordidas vestes nitidari solitas, scitur ex Plin. lib. 35. 15. & 17. *Gruter.*

14. *Impetrare.*] *Impetrare* ad exitum perducere sive consummare est. *Impetrare* & *perpetraro* ab antiquo verbo *patro* derivata sunt. *Patrare* est consummare; itaque *Patratio*, rei Venereæ consummatio

Mi. Sed quænam illæc est avis, quæ huc cum tunicis advenit?
Numnam it à balneis circumductus pallio?
Facies quidem edepol * * *
Servos quidem edepol veteres antiquosque habet.
Ag. Qui scis? Mi. viden' homines sarcinatos consequi?
Atque, ut opinor, digitos in manibus non habent.
Ag. Quid jam? Mi. quia incedunt cum annulatis auribus:
Adibo hosce, atque appellabo Punice.
Si respondebunt, Punice pergam loqui:
Si non; tum ad horum mores linguam vortero.
Quid ais tu? ecquid adhuc commeministi Punice?
Ag. Nihil edepol. nam qui scire potui, dic mihi,
Qui illinc sexennis perierim Cathagine?
Ha. Pro dì immortales! plurimi ad hunc modum
Periere pueri liberi Carthagine.
Mi. Quid ais tu? Ag. quid vis? Mi. vin' appellem hunc Punice?
Ag. An scis? Mi. nullus me est hodie Pœnus Punior.
Ag. Adi atque appella. quid velit, quid venerit,
Qui sit, quojatis, unde sit: ne parseris.
Mi. Avo, quojates estis? aut quo ex oppido?
Ha. Hanno muthumballe bechadreanech.
Ag. Quid ait? Mi. Hannonem sese ait Carthagine?
Carthaginiensem Muthumballis filium.
Ha. Avo. Mi. salutat. Ha. donni. Mi. doni volt tibi

Lamb. à M.S. Facies quidem edepol! Punica est, guggast homo.

Daro

tio dicta est: hinc *Patres*: quod patratione peracta filios procreassent; teste Isidoro, & Cornuto ad illud Persii;

— *Patranti fractus ocello.*

Glossar. vetus: *Patrat, μαστιγοῖ. Durand.*

15. *Avis.*] *Avem* nominat Pœnum, ob manicas alarum instar utrinque penfiles libereque fluentes. *Manicatas* autem *tunicas* probro verti, diximus Pseudolo. *Taubman.*

18. *Servos veteres antiquosque.*] V. N. Mostell. 2. 2.45.

19. *Qui scis?*] Ajebat Milphio, servos illi Pœno vetulos esse: id unde sciat rogatus, ipsos homines commonstrat cum sarcinis sequentes. Jocatur autem in schema sarcinatorum, qui sub onere curvi incedentes, videntur senes assimulare ætatis pondere, quasi Ætna depressos. *Acidal.*

21. *Annulatis auribus.*] Male audiebant apud Romanos barbari præsertim Pœni, qui aures perforatas habebant, neque mediocriter eos aversabantur. Lucilius:

Nequam est, aurum aures cujus vehementius ambit.

Unde jocus Cic. in Afrum: *Atqui aurem foratam habes, &c.*

42. Mi-

Dare hinc neſcio quid, audin' pollicerier?
AG. Saluta hunc rurſus Punice verbis meis.
MI. Avo donni, hic mihi tibi inquit verbis ſuis.
HA. Me bar bocca. MI. iſtuc tibi ſit potius quam mihi,
AG. Quid ait? MI. miſeram eſſe prædicat buccam ſibi.
Fortaſſe medicos nos eſſe arbitrarier.
AG. Si *ita* eſt. nega eſſe, nolo ego errare hoſpitem.
MI. Audi tu rufen nuco iſtam. AG. ſic volo,
Profecto vera cuncta huic expedirier.
Roga, nunquid opus ſit? MI. tu qui zonam non habes,
Quid in hanc veniſtis urbem, aut quid quæritis?
HA. Muphurſa. AG. quid ait? HA. mivulechianna. AG. quid venit?
MI. Non audis? mures Africanos prædicat
In pompam ludis dare ſe velle ædilibus.
HA. Laech lachananim limi nichot. AG. quid nunc ait?
MI. Ligulas canalis ait ſe advexiſſe & nuces: *Dint. ligulas venales.*
Nunc orat, operam ut des ſibi, ut ea veneant.
AG. Mercator credo eſt. HA. Iſam aruinam. AG. quid eſt?
HA. Palum erga dectha. AG. Milphio, quid nunc ait?
MI. Palas vendundas ſibi ait, & mergas datas,
Ut hortum fodiat, atque ut frumentum metat.
Ad meſſim credo miſſus hic quidem tuam.

AG. Quid

43. *Miſeram buccam.*] Valde proprie *miſeram buccam* dixit pro mala & ægrota. nam & *miſer locus*, ὁ πεπονθὼς, & *miſerum latus* Horatio; *dens miſer* Marcello. *Miſer* autem ex Græco μογερὸς, quod Æoles μυγερὸς dicebant. Latini enim τὸ γάμμα in σίγμα frequenter vertebant in his vocibus quas ex Græco mutuabantur. *Salmaſ.*

48. *Qui zonam non habes.*] *Zonam perdidit*, caſtrenſe Proverb. in ἀχρημάτους. Horat.

Ibit eo, quo vis, qui zonam perdidit.

Sed in his Plauti verbis duplex eſt alluſio: & ad veſtem Pœnorum more diſtinctam; & ad pecuniam, quæ in zona geſtatur, citra quam in urbe ſumptuoſa non ſat commode vivitur. *Eraſm.*

51. *Mures Africanos.*] Romani illi veteres ſimpliceſque *Elephantem* vocarunt Bovem Lucam; *ſtruthionem*, paſſerem marinum: *Camelopardalim*, ovem feram: *Pantheras*, mures Africanos: *Leones*, Urſos Numidicos ſive Libycos. *Lipſius.*

54. *Ligulas canales.*] Pro *ligulas canales*, non mihi reponendum videtur, *ligulas vanales.* Non enim hic alludit ad Punica quæ Pœnulus protulit, *Lalech lib cananili mi nichot.* Servus nequam qui Punice neſciebat, loquentis Pœni verba ex ſolo ſono interpretatur. Diſtinguendum tantum puto ac legendum: *Ligulas, canales, ait ſe advexiſſe & nuces.* Qui ſunt *canales?* Nempe id quod Latine dicuntur. Sed deridiculi gratia ex ſono Punicæ vocis, canales etiam advexiſſe ait. Sic palas & mergas vendundas ſibi

da-

AG. Quid istuc ad me? MI. certiorem te esse volui,
Ne quid clam furtive accepisse censeas.
HA. Muphonnium sucorahim. MI. hem, cave si feceris,
Quod hic te orat. AG. quid ait, aut quid orat? expedi.
MI. Sub cratim uti jubeas sese supponi, atque eo
Lapides imponi multos, ut sese neces.
HA. Gunebel balsamenierasan. AG. narra, quid est?
Quid ait? MI. non hercle nunc quidem quicquam scio.
HA. At ut scias nunc, dehinc Latine jam loquar.
Servom hercle te esse oportet & nequam & malum,
Hominem peregrinum atque advenam qui irrideas.
MI. At hercle te hominem & sycophantam, & subdolum,
Qui huc advenisti nos captatum migdilybs,
Bisulcilingua, quasi proserpens bestia.
AG. Maledicta hinc aufer: linguam compescas face.
Maledicere huic tu temperabis, si sapis.
Meis consanguineis nolo te injuste loqui.
Carthagini ego sum natus, ut tu sis sciens.
HA. O mi popularis, salve. AG. & tu edepol, quisquis es.
Et si quid opus est, quæso, dic atque impera,
Popularitatis caussa. HA. habeo gratiam.
Verum ego hîc hospitium habeo: Antidame filium
Quæro, commonstra, si novisti Agorastoclem.

Ec-

datas dixisse ait Pœnum, quia punice dixerat *Palu merga dectha*. Punica illa adhuc lucem desiderant, post virorum doctorum operam in his explicandis positam. Sed otium nunc non est ea refutare, quæ perperam ab illis exposita sunt, & dare simul meliora. *Salm.*

58. *Palas.*] *Pala* interdum nomen est instrumenti rustici, quo terra fossa vel egeritur, vel aggeritur. *Taubm. Mergas.*] *Merga, furcula quibus acervi frugum fiunt: dicta à volucribus mergis. quia ut illi se in aquam mergunt, dum pisces persequuntur; sic messores eas in fruges demergunt, ut elevare possint manipulos.* Festus.

65. *Sub cratim.*] Supplicii genus Karthaginensibus usitatum. quod Tacit. lib. De moribus German. ita commemorat: *Proditores & profugos arboribus suspendunt, ignavos & imbecilles & corpore infames cano ac palude, injecta insuper crate mergunt, &c.* Livius lib. 4. *Ad vociferationem eorum, quos sub crate necare jusserat, concursu facto.* Lambin.

73. *Migdilybs.*] *Migdilybs*, mixtus Libys est. ut illum mixti generis significet, & bilinguem, id est, δίγλωττον & μιγάδα: quales erant Carthaginenses; qui utebantur & lingua Tyriorum & Afrorum. Virg. 1. Æneid.

Quippe domum timet ambiguam Tyriosque bilingues,

Duplici autem lingua qui utuntur, infideles & veteratores improbique habentur. itaque Hannonem, ut bilinguem, dicit

Ecquem adoleſcentem tu hìc noviſti Agoraſtoclem?
AG. Siquidem Antidamarchi quæris adoptatitium, *Add. ſiquidem tu Antidamæ hic quæris.*
Ego ſum ipſus, quem tu quæris. HA. hem! quid ego audio?
AG. Antidamæ gnatum me eſſe. HA. ſi ita eſt, teſſeram
Conferre ſi vis hoſpitalem, eccam attuli.
AG. Agedum huc oſtende. eſt par probe: nam habeo domi. *MSS. domum.*
HA. O mi hoſpes, ſalve multum: nam mihi tuus pater,
Pater tuus ergo, hoſpes Antidamas fuit:
Hæc mihi hoſpitalis teſſera cum illo fuit.
AG. Ergo hìc apud me hoſpitium tibi præbebitur.
Nam haud repudio hoſpitium, neque Carthaginem,
Inde ſum oriundus. HA. di dent tibi omnes quæ velis.
Quid ais? quî potuit fieri, ut Carthagini
Gnatus ſis, hìc autem habuiſti Ætolum patrem?
AG. Surreptus ſum illinc. hic me Antidamas hoſpes tuus
Emit, & is me ſibi adoptavit filium,
HA. Demarcho item ipſe fuit adoptatitius.
Sed mitto de illo, & ad te redeo: dic mihi,
Ecquid meminiſti tuûm parentum nomina?
AG. Patris atque matris memini. HA. memora dum mihi!
Si novi forte, aut ſi ſunt cognati mihi.
AG. Ampſigura mater mihi fuit, Iachon pater.
HA. Patrem atque matrem viverent vellem tibi!
AG. An mortui ſunt? HA. factum, quod ægre tuli.
Nam mihi ſobrina Ampſigura tua mater fuit.
Pater tuus is erat frater patruelis meus,

Et

cit eſſe *biſulca lingua quaſi proſerpentem ſtiam.* Turneb.

85. *Antidamarchi.*] Rectum eſt ſicut gitur *Antidama Demarchi*, ut repoſi‑ım eſt à viris doctis. *Antidamarchi* no‑ıen ſicut in anterioribus editionibus le‑:batur, ſtare non poteſt. Antidamæ ado‑:atitius fuit Agoraſtocles, Antidamas orro Demarchi etiam fuit adoptivus fi‑us. Ergo Agoraſtocles dicitur filius Antidamæ Demarchi, & ſubaudiendum eſt, ut in talibus tralatitium eſt, filii. *Salm.*

90. *Pater tuus ergo.*] Id eſt, pater tuus, inquam: ſcilicet ſunt quædam vocabula in Comicis, qui negligentiorem vulgi ſermonem imitantur, quorum vis occulta γνωμετρικῶς oſtendi non poteſt. Cujuſmodi hic τὸ *ergo*: Milite 4. 1. 77. *ſicut*. Mercatore act. 1. 2. vſ. 9. *autem*: & ibid. 2. 2. vſ. 39. *ergo*: Perſa act. 2. 2. vſ. 39. *hodie*: & hujus generis alibi alia. *Lamb.*

125. Si

Et is me hæredem fecit, cum suum obiit diem,
Quo me privatum ægre patior mortuo.
Sed si ita est, ut tu sis Jachonis filius,
Signum esse oportet in manu læva tibi,
Ludenti puero quod momordit simia.
Ostende, ut inspiciam. aperi. AG. vide, eccum adest?

Grut. ostende. AG. inspice jam; HA. ah, perii, AG. Du! ecce adest.

Mi patrue? salve. HA. & tu salveto, Agorastocles.
Iterum mihi gnatus videor, quia te repperi.
MI. Pol istam rem vobis bene evenisse gaudeo.
Et te moneri num ne vis? HA. sane volo.
MI. Paterna oportet reddi filio bona.
Æquom est habere hunc bona quæ possedit pater.
HA. Haud postulo aliter: restituentur omnia.
Suam rem sibi salvam sistam, si illo advenerit.
MI. Facito sis reddas, etsi hic habitabit tamen.
HA. Quin mea quoque iste habebit, si quid me fuat.
MI. Festivom facinus venit mihi in mentem modo.
HA. Quid id est? MI. tuâ est opus opera. HA. dic mihi; quid lubet?
Profecto uteris, ut voles, operam meam.
Quid est negotî? MI. potin' tu fieri subdolus?
HA. Inimico possum, amico insipientia est.
MI. Inimicus hercle est hujus. HA. male faxim lubens.
MI. Amat à lenone hic. HA. facere sapienter puto.
MI. Leno hic habitat vicinus. HA. male faxim lubens.
MI. Ei duæ puellæ sunt meretrices servolæ
Sorores: earum hic alteram efflictim perit:
Neque eam incestavit unquam. HA. acerba amatio est.
MI. Nunc leno ludificatur. HA. suum quæstum colit.
MI. Hic illi malam rém dare volt. HA. frugi, si id facit.

MI. Nunc

125. *Si quid me fuat.*] Id est, si obiero mortem. Lucilius:
Si quid me fuerit humanitus, ut teneatis. Cic. *si quid mihi humaitus accidisset.* De hac loquendi formula vide etiam notas Trinum. Act. 1. sc. 2. vs. 120.

132. *Amat à lenone.*] V. N. Pseud. 1. 2. *Amare à lenone*, eleganter dictum. Palm. Spicil. pag. 115.

136. *Incestavit.*] Id est, vitium attulit: *Lutatius* in 2. Statii Thebaid. scribit, Venerem ad non castas nuptias non veni-

MI. Nunc hocconsilium capio, & hanc fabricam apparo.
Ut te allegemus: filias dicas tuas,
Surreptasque esse parvolas Carthagine,
Manuque liberali caussâ ambas asseras,
Quasi filiæ tuæ sint ambæ. intellegis?
HA. Intelligo hercle, nam mihi item gnatæ duæ
Cum nutrice una surreptæ sunt parvolæ.
MI. Lepide hercle assimulas. jam in principio id mihi placet.
HA. Pol magis, quam vellem. MI. heu! hercle mortalem catum,
Malum, crudumque & callidum atque subdolum!
Ut afflet! quo illud gestu faciat facilius.
Me quoque dolis jam superat architectonem.
HA. Sed earum nutrix, qua sit facie, mihi expedi.
MI. Statura haud magna, corpore aquilo. HA. ipsa ea'st.
MI. Specie venusta, ore parvo, atque oculis pernigris.
HA. Formam quidem hercle verbis depinxti mihi.
MI. Vin' eam videre? HA. filias malo meas.
Sed i, atque evoca illam, si eæ meæ sunt filiæ.
Si illarum est nutrix, me continuo noverit.
MI. Heus! ecquis hic est? nunciare ut prodeat:
Foras Giddeneme: est qui illam conventam esse volt.

Parvo non est in MSS. sed apud Gell. 13. 28.

nire cum suo cesto, unde *incestum* dictum. Paulus lib. 39. de ritu nupt. *Incestum committere intelligitur, qui ex his quas legibus aut moribus prohibemur uxorem ducere, aliquam duxerit.* uterque verum. nam certe scortatio quævis passim in hoc nomine *incestus*. Servius ad 12. Æneid. *Incestus est quæcunque pollutio.* Falsum. *Incestum ab eo venit quod est incastum*, Passer. Papias; *Incestare, coitu inquinare, polluere*, interpretatur. Boxhorn.

147. *Pol magis quam vellem,*] Certe, inquit, magis hæc assimulo, quam vellem. Non enim tam assimulata hæc sunt, quam vera. Et utinam vera non essent! Boxhorn.

151. *Quasi sit.*] *Faciem* pro totius corporis colorisque habitu dixit. neque enim *Facie* os tantum & oculi & genæ, id est, πρόσωπον notatur; sed forma omnis & modus & factura quædam totius corporis à *faciendo*. de quo Agellius libro 13. 28.

152. *Corpore aquilo.*] *Aquilus color*, est fuscus & subniger: ab aqua nominatus, cujus color neque albus neque niger, sed incertus, vel etiam nigrior: unde *Aquilii* pronomen. Glossarium: μέλαν, ὡς λυχνίλιος. Varro:

Atque, Ægeus fluctu quam lævit ante aquilo,
Sævus ubi posuit Neptuni filius urbem.

Aquilum fluctum, μέλαν ὕδωρ, Poetæ. Scal.

ACTUS QUINTI SCENA TERTIA.

GIDDENEME, MILPHIO, HANNO, AGORASTOCLES, PUER.

QUis pultat? Mi. qui te proxumus est. Gi. quid vis? Mi. eho,
Novistin' tu illunc tunicatum hominem, qui siet?
Gi. Nam quem ego aspicio! Pro supreme Juppiter!
Herus meus hic quidem est, mearum alumnarum pater,
Hanno Carthaginiensis. Mi. ecce autem mala!
Præstigiator hic quidem Pœnus probus est,
Perduxit omnis ad suam sententiam.
Gi. O mi here, salve, Hanno, insperatissume,
Mihi tuisque filiis, salve, atque eho
Mirari noli, neque me contemplarier.
Cognostin' Giddenemen ancillam tuam?
Ha. Novi. sed ubi sunt meæ gnatæ? id scire expeto.
Gi. Apud ædem Veneris. Ha. quid ibi faciunt? dic mihi.
Gi. Aphrodisia, hodie Veneris est festus dies:
Oratum ierunt deam, ut sibi esset propitia.
Mi. Pol satis scio impetrarunt, quando hic hic adest.
Ag. Eho an hujus sunt illæ filiæ? Gi. ita ut prædicas.
Tua pietas nobis plane auxilio fuit,
Cum huc advenisti hodie in ipso tempore.
Namque hodie earum mutarentur nomina,
Facerentque indignum genere quæstum corpore.
Puer. Handones illi havon bene si illi in mustine.
Gi. Me ipsi & eneste dum & alamna cestinum.
Ag. Quid illi locuti sunt inter se? dic mihi.
Mi. Matrem salutat hic suam, hæc autem hunc filium.
Ha. Tace atque parce muliebri suppellectili.

Ag. Quæ

6. *Filiis.*] Pro filiabus.

20. *Mutarentur nomina.*] Mulieres, quæ stupri licentiam apud Ædiles professæ meretricium instituerent quæstum, nomen mutare consuevisse ex hoc Plauti loco constat. Præterea ex quæ capturis quæstuique meretricio renunciabant, liberum sibi ingenuumque nomen, priore illo cum persona deposito, assumere solitæ. Cellis etiam meretricum superimpositi erant tituli; & meretricis nomen in fronte pependit. Tertull. *Nomen tuum pependit in fronte, pretia stupri accepisti, & manus, quæ dis dav-*

AG. Quæ ea est suppellex? HA. clarus clamor sine modo.
Tu abduc hos intro, & una nutricem simul
Jube abire hanc ad te. AG. fac quod imperat.
MI. Sed quis illas tibi monstrabit? AG. ego doctissume.
MI. Abeo igitur. AG. facias modo, quam memores, mavelim.
Patruo advenienti cœna curetur volo.
MI. Lachanam vos! quos ego jam detrudam ad molas. Grut. versus hos tres tribuit Han.
Inde porro ad puteum, atque ad robustum codicem.
Ego faxo hospitium hoc leviter laudabitis.
AG. Audin tu patrue? dico, ne dictum neges:
Tuam mihi majorem filiam despondeas.
HA. Pactam rem habeto. AG. spondesne igitur? HA. spondeo.
AG. Mi patrue salve: nam nunc es plane meus.
Nunc demum ego cum illa fabulabor libere.
Nunc, patrue, si vis tuas videre filias,
Me sequere. HA. jamdudum equidem cupio, & te sequor.
AG. Quid si eamus illis obviam? HA. at ne inter vias
Præterbitamus, metuo. magne Juppiter,
Restitue certas mihi ex incertis nunc opes.

AG. Ego

...tura erat sacra, capturas tulit, &c. ...ouza.

33. *Lachanam.*] Punica hæc sunt & ... duas voces dividenda. *La Chanan* vos. ... *Chanan* pro *Chanaan* לא כנען. Non ...os, inquit, reducam in Chanan pa...iam vestram, sed hic jam detrudam ... molas. Pœni in Africa Chananæi at...ue ita etiam ibi se vocari volebant, ...ui ex Chananæa oriundi quæ Græcis ...οινίκη. Græci enim tam Phoenices Sy...æ quam Africæ, qui eorum coloni, ...οίνικας appellabant, Romani hos *Pæ...s* ex Græco vocabulo φοινίκης. Verum ...si, ut dixi, ne in Africa quidem se vo...bant *Phœnices* aut Pœnos, sed Chana...eos. Testatur Augustinus in Epistolam ... Romanos, Hipponenses Rusticos cum ...terrogabantur qui essent, aut quo no...ine appellarentur, respondisse, *Cana...os*. Ex hoc loco apparet, ipsam Africam quam incolebant, voluisse esse *Chanan* vel *Chanaan*, eodem cum antiqua patria nomine. Nam si ibi etiam *Chananaos* se vocabant, ipsa quoque regio *Chanaan* vocabatur. Puto itaque huic versui nomen Pœni præponendum esse non Milphionis. Stephanus: χνὰ est φοινίκης, quod pro *Chanan* intelligendum. *Salmas.*

34. *Robustum codicem.*] *Robur, in carcere is locus, quo præcipitatur maleficorum genus; quod ante arcis robustis includebatur.* Festus. *Codicem* à Robore diversum esse censeo, cum sit ligneus stipes, quem alligati servi, qui diliquerant, trahebant, cuique insidebant vincti; qui hodie apud nos appendi solet simiis. Propertius libro 4. 7.

Codicis immundi vincula sentit anus.

Turn.

43. Ino

AG. Ego quidem meos amores mecum confido fore.
Sed eccas video ipsas. HA. hæcine sunt meæ filiæ?
Quantæ e quantillis jam sunt factæ! AG. scin' quid est?
Græcæ sunt hæ columnæ; sustolli solent.
MI. Opinor hercle hodie quod ego dixi per jocum,
Id eventurum esse & severum & serium,
Ut hæc inveniantur hodie esse hujus filiæ.
AG. Pol istud quidem jam certum est. tu istos, Milphio,
Abduce intro: nos hasce hic præstolabimur.

43. *Inter vias.*] Id est, in via. Terent. Eun. 4. 2.

—— ecce mecum inter vias
Aliam rem ex alia cogitare.

ad quod Donatus: *Inter vias*, figurate & nove.

49. *Græca sunt hæ.*] Quicquid aliis placeat, mihi videtur hæc vera lectio. Neque longe abit vetus scriptura, quæ *Treca* habet. Scriptum erat Cræcæ pro Græcæ. Unde factum *Treca* ut T. & C. in libris sæpe confunduntur. Nullæ sunt Threcæ columnæ, sed Græci operis omnes ferme quæ Romanis in pretio, Jonicæ, Doricæ, Atticæ & Corinthiæ. Ex lapideæ sive marmoreæ fiebant, quæ in bases suas cum sustollerentur ita grandiores & celsiores evadebant. Hoc est quod ergo dicit de his puellis quæ e tantillis tantæ erant factæ, similes esse ait Græcis columnis, quæ parvæ sunt cum fiunt, ubi vero in basin suam collocatæ sunt, tum altæ & proceræ existunt. In columnis ligneis hoc non fiebat. Nam columna simul ex basi, ex eodem ligno conficiebatur. Videntur Punicæ columnæ e ligno factitari solitæ. Ideo Græcas iis opponit. Pœni in ligneis operibus præcipue clari. Unde Punicani lecti. Sed & in Mostellaria de Pœno artifice, non de Romano hæc sunt intelligenda: *Non enim hæc pultiphagus opifex opera fecit Barbarus.* Nam & in hac Fabula Prologo pultiphagonidem dixit pro Pœno. Hæc mea de hoc loco sententia est. *Salmas.* *Græca sunt columnæ.*] Placet omnino *Græca*: non quod diversæ à nescio quibus Punicis; sed quia elegans illarum structura tota est Græcorum: & hinc nomina sortiebantur. Plinius 35. 23. *Columellæ in densius positæ crassiores videntur. Genera earum quatuor. Quæ sextam partem altitudinis in crassitudine ima habent, Doricæ vocantur: quæ nonam, Ionicæ, Præter has sunt, quæ vocantur Atticæ columnæ, quaternis angulis, pari laterum intervallo.* Hæ solent sustolli, sive ligneæ sint, sive saxeæ; sive basin habeant diversi generis, sive ejusdem: nam ideo fiunt columnæ, & nullum in alium usum, quam ut erigantur. Itaque jocus est suavissimus. Miraris ex tam parvis, quum eas ultimum vidisti, nunc tam magnas esse? sunt instar, quibus vulgo utimur, Dorici aut Ionici operis columnarum: non fiunt, ut non erigantur. *Gronovius.*

ACTU

ACTUS QUINTI SCENA QUARTA.

ANTHERASTILIS, ADELPHASIUM, AGORASTOCLES, HANNO.

FUit hodie operæ pretium ejus qui amabilitati animum adjiceret,
Oculis epulas dare, delubrum qui hodie ornatum eo visere venit:
Deamavi ecastor illic ego hodie lepidissuma munera meretricum,
Digna diva venustissuma Venere: neque contempsi ejus opus hodie. *li.s. opus hodie.*
Tanta ibi copia venustatum aderat, in suo quæque loco sita munde:
Arabius murrhinusque omnis odor complebat. haud sordere visus est
Festus dies, Venus, nec tuum fanum: tantus ibi clientarum erat numerus,
Quæ ad Calydoniam venerant Venerem. certo enim, quod quidem ad nos duas *Ald. Venerem. AN. certo enim, &c.*
Attinuit, præpotentes, pulchræ, pacisq; potentes, soror fuimus:
Neque ab juventute ibi irridiculo habitæ: quod pol, soror, cæteris omnibus factum est.
AD. Malim istuc aliis ita videatur, quam uti tu te soror, collaudes. AN. spero equidem.
AD. Et pol ego; cum, ingeniis quibus sumus atq; aliæ cognosco;
Eo

1. OCulis epulas dare.] Sic auricularum escæ sunt οἱ λόγοι, Poëmata vel orationes tritissimæ Græcis ἀρχαιώδεις λόγοι, & ἀνωχλοι καὶ ἐπιδόσεις ἀκοῶν. colligere escat auribus. Casaub. vide & Not. Aul. act. 3. 6. 1.

6. Murrhinusque.] Recte. nam murrhata potio Deis ad pulvinaria addebatur, cum illorum festis delubrum ornaretur. Festus in Murrhata. Gutherius. V. N. Pseud. 2. 4. vs. 51.

9. Præpotentes.] Pro formosissimis. unde & fortes pro formosis, & contra pulcer pro forti: Salutis Herculepulcro Pulcer Aventino. Passerat. Pacisque potentes.] Quæ potuimus pacem à Venere impetrare, &c. Lamb. V. N. Rud. 1. 5.

12. Et pol ego, &c.] Obscurius dictum. Sententia est; Et sane ego futurum confido, ut nos laudent atque commendent alii, præsertim cum recogito quibus nos simus ingeniis, hoc est, optimis, atque aliæ, nempe quibus sint ingeniis; quamque corruptis. Nam post illa; atque aliæ, subintelligendum; vel ἀπὸ τοῦ κοινοῦ repetendum, quibus sint ingeniis. ita omnia plana sunt. Boxhorn.

Eo sumus gnatæ genere, ut deceat nos esse à culpa castas.
HA. Juppiter, qui genus colis alisque hominum, per quem vivimus vitalem ævum,
Quem penes spes vitæ sunt hominum omnium, da diem hunc sospitem, quæso,
Rebus meis agundis: quibus annos multos carui, quasq; è patria
Perdidi parvas, redde his libertatem: invictæ præmium ut esse sciam pietati.
AG. Omnia faciet Juppiter faxo. nam mihi est obnoxius, & me metuit.
HA. Tace quæso. AG. ne lacruma patrue.
AN. Ut volupe'st homini, mea soror, si quod agit, cluet victoria!
Sicut hodie nos inter alias præstitimus pulchritudine.
AD. Stulta, soror, es magis, quam volo. an vero pulchra videre, obsecro,
Si tibi illi non os oblitum est fuligine?
AG. O Patrue, ô patrue mi patruissume!
HA. Quid est, fratris mei gnate? mi gnate, quid vis? expedi.
AG. At enim volo hoc agas. HA. at enim ago istuc. AG. patrue mi patruissume.
HA. Quid est? AG. est lepida & lauta: ut sapit!
HA. Ingenium patris habet, quod sapit. *Acid. quæ sapit.*
AG. Quæ res? jam diu edepol sapientiam tuam abusa est hæc quidem.
Nunc hinc sapit, hinc sentit: quicquid sapit, amore meo *sapit*.
AD. Non eo sumus genere prognatæ, tametsi sumus servæ soror,
Ut deceat facere nos quicquam, quod homo quisquam irrideat.

MUL-

14. *Colis.*] *Colere* veteres etiam dicebant, cum major minorem diligeret, ut Virg. Bucol. 3. *Ille colit terras.* scil. Juppiter. Servius. *Vitalem ævum.*] Ævum dixit & Lucret. 3.
—— *Nec omnem possit durare per ævum.*

17. *Invictæ.*] In qua semper mali.

20. *Cluet victoria.*] Si in eo, quod agit, victoria clarus est & excellit. *Lambinus.*

23. *Os oblitum est fuligine.*] Marcellus: *Subicere, fenestrat, illustrat, & pro ridiculo habent. tractum a genere ludi, quo dormientibus ora pinguntur.* unde perspicue dilucet, hoc pigmenti genus per joculum & lusum iis allini solere, quos aliis deridendos propinare volebant. idque meticulosis puellis potissimum, quas hoc contumeliæ genere à procaci juventute affici mos erat: [illegible] quasi con-

fione

MULTA SUNT MULIERUM VITIA: sed hoc è multis maxumum est,
Cum sibi nimis placent, nimisque operam *dant* ut placeant viris.
ANT. Nimiæ voluptati est, quod in extis nostris portentum est, soror,
Quodque aruspex de ambabus dixit. AG. velim de me aliquid dixerit.
ANT. Nos fore invito domino nostro diebus paucis liberas.
Id ego nisi quid dì aut parentes faxint, quid sperem haud scio.
AG. Mea fiducia hercle haruspex, patrue, his promisit, scio, *Lips.* Patruelis promisit.
Libertatem, quia me amare hanc scit. AD. soror sequere hac. AN. sequor.
HA. Priusquam abitis, vos volo ambas. nisi piget, consistite.
AD. Quis revocat? AG. qui bene volt vobis facere. AD. facere occasio est.
Sed quis homo est? AG. amicus vobis. AD. qui quidem non inimicus est.
AG. Bonus est hic homo, mea voluptas. AD. pol istum malim, quam malum.
AG. Siquidem amicitia est habenda, cum hoc habenda est. AD. haud precor.
AG. Multa bona vobis facere volt. AD. bonus bonis benefeceris. *Acid.* bonis benefecerit.
HA. Gaudio ero vobis. AD. at edepol nos voluptati tibi.
HA. Libertatique. AD. isto pretio tuas nos facile feceris.
AG. Patrue mi, ita me dì amabunt, ut ego, si sim Juppiter,
Jam hercle ego illam uxorem ducam, & Junonem extrudam foras.
Ut pudice verba fecit! cogitate, & commode!
Ut modeste orationem præbuit! certo hæc mea est.
HA. Sed ut astu sum aggressus ad eas! AG. lepide hercle atque commode.

HA. Pergo

ione monitæ, deformitatis suæ in memoriam revocarentur. *Douza.*

38. *Quid sperem.*] Rescribo, *qui sperem*. Qua ratione, inquit, sperare possim, nescio. nisi tamen in diis aut parentibus opis aliquid nobis est. *I. Guilielm.*

54. *Si-*

HA. Pergo etiam tentare? AG. in pauca confer: sitiunt qui sedent.
HA. Quid istic, quod faciundum est, cur non agimus? in jus vos voco.
AG. Nunc tene, patrue. HA. tu, frugi si bonæ es. AG. vin' ego hanc apprehendam? HA. tene.
AD. An patruus est, Agorastocles, tuus hic? AG. jam faxo scibis.
Nunc pol ego te ulciscar probe, nam faxo mea eris sponsa.
HA. Ite in jus, ne moramini. AN. antestare me atque duce.
AG. Ego te antestabor. postea hanc amabo, atque amplexabor
Sed illud quidem volui dicere, immo dixi hercle quod volebam.
HA. Moramini: in jus vos voco, nisi honestiu'st prehendi.
AD. Quid in jus vocas nos? quid tibi debemus? AG. dice tu illi.
AD. Etiam me meæ latrant canes? AG. at tu hercle alludiato: *Lamb. allatrant canes?*
Dato mihi pro offâ savium, pro osse linguam objicito:
Ita hanc canem faciam tibi oleo tranquilliorem.
HA. Ite, si itis. AD. quid nos fecimus tibi? HA. fures estis ambæ.
AD. Nosne tibi? HA. vos, inquam. AG. atque ego scio. AD. quid furti est id? AG. hunc rogato.
HA. Quia annos multos filias meas celavistis clam me:
Atque equidem ingenuas, liberas, summoque genere gnatas.
AD. Nunquam mecastor reperies tu istuc probrum penes nos.
AG. Da pignus, ni nunc perjures, in savium, uter utri det.
AD. Nihil tecum ago, abscede obsecro. AG. atque hercle mecum agendum est.

Nam

54. *Sitiunt qui sedent.*] Scil. Spectatores. *Boxhorn.*

56. *Tu, frugi*] Tu vero eas tene, si bonæ frugi es. ita quidem *Lamb.* Sed id non penetrat interiorem mentem. Jocus est in ambiguitate verbi *tenendi*, quod & inter venerea. *Acid.*

60. *Postea hanc amabo.*] Scil. Adelphasium. voluit dicere, *antestabor*. Lamb.

64. *Mea latrant canes.*] Lamb. maluit *allatrant* quod est in Paris. Acidalius malit Brix. *Etiam mea in me latrant canes?* Vide tamen & Not. Capt. act. 3.2. *Latrant canes.*] Etiamne ii, qui pro me facere debent, mihi adversantur? *Alludiato.*] *Alludiare* dicuntur heri canibus suis, cum eis alludunt, cumque eos demulcent. Sticho, 2. 3. *alludiabo mulieri.*

65. *Pro osse linguam.*] De hoc osculi genere Asin. 3. 3.

66. *Hanc canem.*] Me. *Oleo tranquilliorem.*] Hyperbole Proverbialis, in homines minime iracundos, lenique ingenio præditos. Non plane abludit Cic. *In nostris inimicitiis me fore auricula infima scito molliorem.*

78. Ma-

Nam hic patruus meus est: pro hoc mihi patronus sim necesse est.
Ei prædicabo, quomodo vos furta faciatis multa:
Quoque modo hujusce filias apud vos habeatis servas,
Quas vos ex patria liberas surreptas esse scitis.
AD. Ubi sunt eæ? aut quæ sunt, obsecro? AG. satis sunt maceratæ.
HA. Quin eloquar. AG. censeo hercle, patrue. AD. misera timeo, quid
Hoc sit negotii, mea soror: ita stupida sine animo asto.
HA. Advortite animum, mulieres: primum, si id fieri possit.
Ne indigna indignis Dì darent, id ego evenire vellem:
Nunc quod boni mihi Dî dant, vobis vostræque matri,
Eas Dìs est æquum gratias nos agere sempiternas.
Cum nostram pietatem approbant decorantq; Dì immortales:
Vos meæ estis ambæ filiæ: & hic est cognatus voster:
Hujusce fratris filius, Agorastocles. AD. amabo,
Num hi falso oblectant gaudio nos? AG. at me ita Dii servent
Ut hic pater est voster date manus. AD. salve insperate nobis,
Pater: te complecti nos sine. HA. cupitæ atque exspectatæ.
AN. Pater salve: ambæ filiæ sumus, amplectamur ambæ.
AG. Quis me amplectetur postea? HA. nunc ego sum fortunatus.
Multorum annorum miserias nunc hâc voluptate sedo.
AD. Vix hoc videamur credere. HA. magis qui credatis dicam:
Nam vostra nutrix primum me cognovît. AD. ubi ea, amabo, est?
HA. Apud hunc est. AG. quæso, qui lubet tam diu tenere collum,

78. *Macerata.*] *Macerare*, idem hic, quod cruciare, torquere. *Boxhorn.*

82. *Ne indigna, &c.*] Uti vobis servitutem.

97. *Sperata.*] *Sperata* dicebatur, quam procus sperabat sponsam suam fore. Turneb. lib. 10. 24. V. N. Amph. ac imprimis Alb. Gentilem l. 2. cap. 11. de Nuptiis, ubi docet *Speratum* etiam dici sponsum. *T. Omittes salutem.*] Non mihi videntur hic permutandæ personæ. Quod enim mirum putant salutem puellam ab amatore non velle, maxime cum morem gesserit in eo ut parentis collum linqueret, ego non miror. Præ gaudio in quo sunt ob inventum partem, vix apud se sunt, & nesciunt quid loquantur: tum pro *omitte* forsitan legendum, *omitti*. Turbatorem lætitiæ suæ Agorastoclem ita repellunt. Jubebat ut linqueret collum patris quem amplectebatur. Illa respondet, *omitte*, hoc sine me sic facere. Salutat deinde speratam suam, illa iterum dicit, *omitte salutem*, tu nos turbas. Tunc ad alteram salutandam transit, quæ & similiter importunum hoc dicto sub-

Priusquam te mihi despondetit? AD. omitto. AG. sperata salve. AD. omitte
Salutem. AG. & tu altera. AN. nolo ego istuc: enicas me!
HA. Condamus alter alterum ergo in nervom brachialem,
Quibus nunc in terra melius est? AG. eveniunt digna dignis,
Tandem huic cupitum contigit. ô Apella, ô Zeuxis pictor,
Cur numero estis mortui? hinc exemplum ut pingeretis.
Nam alios pictores nihil moror hujusmodi tractare exempla.
HA. Di Deæque omnes, vobis habeo merito magnas gratias,
Cum hac me lætitia tanta & tantis affecistis gaudiis,
Ut meæ gnatæ ad me redirent in potestatem meam.
AD. Mi pater, tua pietas plane nobis auxilio fuit.
AG. Patrue facito in memoriam habeas, tuam majorem filiam
Mihi te despondisse. HA. memini. AG. & dotis quid promiseris.

submovet; *nolo ego istuc, enicas me!* Et fortasse cum querebatur Agorastocles, quod non linqueret collum patris, voluit eam vi avellere; ideo dixit illi, *omitte*. Salmas.

99. *Condamus.*] Conjungamur inter nos mutuo brachiorum vinculo. *Lamb.* Isthæc putem aptius dari posse juveni, quam patri; ut scilicet speratam suam amplexatus fuerit, respondeatque Adelphasium: *eveniunt digna, &c.* iterumque dicat adolescens: *O Apella.* Gruter.

102. *Exemplum ut pingeretis.*] F. *pingeretis.* Scriverius.

105. *Lætitia & gaudiis.*] *Gaudium*, est affectio animi modeste & constanter se efferentis: *Lætitia* est exultatio quædam animi effuse & inaniter elati, eventu rei expetitæ. Hæc in quemvis cadit, illud in Sapientem, auctore *Seneca*. Terentius: *Gaudia sua si omnes homines conferant unum in locum, tamen mea exsuperet lætitia.* Tamen confunduntur. *Popma.*

ACTUS QUINTI SCENA QUINTA.

ANTHEMONIDES, ADELPHASIUM, ANTHERASTILIS, HANNO, AGORASTOCLES.

SI ego minam non ultus fuero probe, quam lenoni dedi,
Tum profecto me sibi habento scurræ ludificatui.
Is etiam me ad prandium ad se adduxit ignavissumus,
Ipse abiit foras, me reliquit pro atriensi in ædibus:
Ubi nec leno, neque illæ redeunt, nec quod edim quicquam datur;

Pro minore parte prandii pignus cepi, abii foras,
Si dedero, ære militari tetigero lenunculum.
Nactus est hominem, mina quem argenti circumduceret.
Sed mea amica nunc mihi irato obviam veniat velim.
Jam pol ego illam pugnis totam faciam ut sit morula;
Ita replebo atritate, atrior multo ut fiet,
Quam Ægyptii, aut qui cortinam ludis per Circum ferunt.
AD. Tene sis me arcte, mea voluptas: male ego metuo milvos.
Mala illa bestia est: ne forte me auferat pullum tuum.
ANT. Ut nequeo te satis complecti, mi pater! AN. ego me moror.
Propemodum hoc obsonare prandium potero mihi.
Sed quid hoc est? quid hoc? quid hoc est? quid ego video? quomodo?
Quid hoc est conduplicationis? quæ hæc est congeminatio?
Quis hic homo est cum tunicis longis, quasi puer cauponius?
Satin' ego oculis cerno? estne illæc mea amica Antherastilis?
Et ea certo est. jampridem ego me sensi nihili pendier.
Non pudet puellam amplexari baliolum in media via?
Jam hercle ego illum excruciandum totum carnufici dabo.
Sane genus hoc muliebrosum est tunicis demissitiis. *Alii.* mulierosum.

Sed

6. PRæminore.] Nihil mutari placet. Significat autem, se nescio quid ex ædibus lenoniis, manticulatum esse. Pro parte, inquit, prandii minore, quam accepissem, si forte prandium, quod debebatur mihi, datum fuisset; pignus, quod majoris multo pretii est, ex ædibus lenoniis abstuli. Hæc vera est hujus loci sententia. *Douza* legebat; *pro mina ex parte prandii pignus cepi*; Sed caussa nulla est mutandi receptam lectionem. *Boxhornius.*

10. *Morula.*] MSS. & omnes meæ, præter Brix. habent, *merulea*, id est, tota nigra, ut *avis merula*. Turn.

12. *Cortinam ludis per, &c.*] Homines Sole perusti, qui vas aqua plenum ludis Circensibus circumferunt ut equos cursu defessos frigida aspergant. *Lamb. Cortina* τρίπους & λέβης. eaque proprie, in qua lana suffecta succos ebibit. Varro dictam vult à *corde*: at ego à rotunditate; quod, ut cortes, ita hæc rotunda esset. Hinc Ennius *cortinam* pro hemisphærio cœli dixit:

Quaque freto cava cæruleo cortina receptat.

intelligit quæcunque continentur ὑπὸ τῇ οὐρανοῦ σκέπῃ; ut loquuntur Poëtæ. Servius in Ætna, pro theatri incurva parte, sive etiam tholo dixisse videtur, *magni cortina theatri*. Scalig.

16. *Propemodum hoc.*] Δεικτικῶς, eo, quod intus sum furatus. *Lamb.*

22. *Baliolum.*] V. *bajolum*. Scriverius. Puto legi debere *Balliolum*. Ballio est leno & ita Græcis βαλλίων. Sed & βαλλάδες etiam dicebantur, ut olim notavi. à Ballio diminutum *Balliolus*. Nam & *Ballius* dixerunt pro *Ballio*. Ita *lenulus* à leno. *Alliolus*, quod quidam hic reponunt, pro eo qui allio vesceretur, vix dici latine putem. *Salmas.*

24. *Tunicis demissitiis.*] *Laxa toga* &

Sed adire certum est hanc ad amatricem Africam,
Heus tu, tibi dico mulier, ecquid te pudet?
Quid tibi negotii autem est cum istac, dic mihi?
HA. Adolescens, salve. AN. nolo, nihil ad te attinet.
Quid tibi hanc digito tactio est? HA. quia mihi lubet.
AN. Lubet? HA. ita dico. AN. ligula, i in malam crucem. MSS. ligula.
Tune hîc amator audes esse, hallex viri?
Aut contrectare, quod mares homines amant?
Deglupta mæna, Sarrapis sementium,
Mastruga, ἅλς ἀγορᾶς ἅμα: tum autem plenior MSS. Cum halagoras.
Allî ulpicique, quam Romani remiges.
AG. Num tibi, adolescens, malæ, aut dentes pruriunt,
Qui huic es molestus, an malam rem quæritas?
AN. Cur non adhibuisti, dum istæc loquereris, tympanum?
Nam

ad talos demissæ tunicæ probro erant, & argumenta libidinosi & mollis animi. Cic. Invectiva 2. *Quos pexo capillo nitidos & imberbes, aut bene barbatos videtis, manicatis ac talaribus tunicis, velis amictos, non togis.* Horat. 1. Sat. 2. *Malthinus tunicis demissis ambulat.* Varro: *Cum etiam Thais Menandri tunicam demissam habeat ad talos.*

30. *Ligula.*] Pro *ligula* hic non potest reponi *lingulaca*. Nam ad virum sermo est. Præterea versus non fert. *Ligulam* voces de parvo homuncione, qui & in sequenti versu, *hallex viri* dicitur, quasi pollex viri, qui non grandior esset pollice. Qui *Alex* legunt, & pro *halece* accipiunt sive muria, falluntur. *Halec* enim vocatur non *hallex*. *Hallus* autem & *Hallex* est pollex pedis antiqua lingua Romana. *Salmas.*

33. *Sarrapis sementium.*] In his versibus Sarapis videtur vocari Pœnulus, non solum à faciei deformitate, quia Sarapis est Pluton, sed etiam à veste longa discincta, ut pingebatur Sarapis apud Ægyptios. Sic autem vestiti Pœni cum tunicis demissitiis, non cinctis, & sine pallio. Ideo putem etiam legi mox debere, *& sine cinctio mastruga*, id est, mastruga non cincta. Forte etiam *Sarapus* legi posset, id est, Σαράπους à trahendis pedibus, ut Pittacum olim vocatum esse à quibusdam scribit, nisi fallor, Diogenes Laërtius. In sequenti versu scribendum existimo; *Hallagoræ hama*, ἁλαγορᾶ compositum de foro in quo sal venalis proponitur: *Hama* autem vas in quo vendebatur, quæ est σκάφη Græcorum. Vas oblongum fuit & cavum, haud absimile veræ scaphæ. Ita vocat Pœnum à staturæ parvitate. Unde & *Hallix* vel *Hallex viri* supra appellatur. *Salmas.* *Deglupta manas.*] MSS. *mena* Scribe *mana*. Piscis est vilis, ut anguilla, deglubi solitus, cum pararetur ad cibum. De quo vide inter prima ornamenta seculi numerandum, Nic. Heinsium in eruditissimo excursu ad secundum Fastorum Ovid. *Gron.*

34. *Plenior alli ulpicique.*] Nam victus remigum Romanorum erat cum pane nigro allium. *Ulpicum*, allii species est. In vett. edd. *Alli ulpici*, sine copula. potest & epitheton esse allii, *ulpicum*, quasi dixerit, *Punicum allium*. Columella l. 11. c. 3. *Ulpicum, quod quidam allium Punicum vocant. Græci autem ἀφροσκόροδον appellant, longe majoris est incrementi, quam allium.* Acid.

38. *Tympanum.*] Ut Galli Sacerdotes Cybeles, homines semiviri. *Taubm.*

57. In-

Nam te cinædum esse arbitror magis, quam virum.
AG. Scin', quam cinædus sum? ite istinc, servi, foras;
Efferte fustis. AN. heus tu, si quid per jocum
Dixi, nolito in serium convortere.
ANT. Quid tibi lubido est, obsecro, Anthemonides,
Loqui inclementer nostro cognato & patri?
Nam hic noster pater est, hic nos cognovit modo,
Et hunc sui fratris filium. AN. ita me Juppiter
Bene amet, bene factum! gaudeo, & volupe'st mihi.
Siquidem *quid* lenoni obtigit magni mali,
Cumque è virtute vobis fortuna obtigit.
ANT. Credibile ecastor dicit: crede huic, mi pater.
HA. Credo. AG. & ego credo. sed eccum lenonem Lycum,
Bonum virum, eccum video, se recipit domum.
HA. Quis hic est? AG. utrumvis est, & leno & Lycus.
In servitute hic habuit filias tuas. *Dousa*, duas filias tuas.
Et mihi hic auri fur est. HA. bellum hominem, quem noveris.
AG. Rapiamus in jus. HA. minume. AG. quapropter? HA. quia
Injuriarum multam dici satius est. *Dousa*, multam indici,

57. *Injuriarum multam dici*] Non videtur verisimile, videri injuriam Pœno quod Leno raperetur in jus, qui filias ejus in servitute habuisset. Sed nec eorum sententiæ accedo qui putant legendum, *induci*, vel *duci*, quasi duci & rapi opponantur. Nam de his qui ducebantur in jus, si cum aliqua vi & vexatione id fieret, ut fere semper solitum, ab adversariis rapi in jus dicebatur. Obtorto enim collo ut plurimum ducebantur. Puto igitur retinendam lectionem quæ viris doctissimis placuit: *Injuriarum multam dici vel indici satius est*. Salm.

ACTUS QUINTI SCENA SEXTA.

LYCUS, AGORASTOCLES, HANNO, ANTHEMONIDES.

DEcipitur nemo, mea quidem sententia,
Qui suis amicis narrat recte res suas:
Nam omnibus amicis meis idem unum convenit,
Ut me suspendam, ne addicar Agorastocli.
AG. Leno eamus in jus. LY. obsecro te Agorastocles,
Suspendere ut me liceat. HA. Leno in jus te voco.

LY. Quid tibi mecum autem? HA. quia hasce ajo liberas
Ingenuasque esse filias ambas meas,
Quæ sunt surreptæ cum nutrice parvolæ.
LY. Jampridem equidem istuc scivi, & miratus fui,
Neminem venire, qui istas assereret manu.
Meæ quidem profecto non sunt. AN. Leno, in jus eas.
LY. De prandio tu dicis: debetur, dabo.
AG. Duplum pro furto mihi opus est. LY. sume hinc quidem.
HA. Et mihi suppliciis multis. LY. sume hinc quid lubet.
AN. Et mihi quidem mina argenti. LY. sume hinc quid lubet.
Collo rem solvam jam omnibus, quasi bajolus.
AG. Nunquid recusas contra me? LY. adversum quidem.

Turneb. haud verbum quidem.

AG. Ite igitur intro mulieres. sed patrue mi,
Tuam, ut dixisti, mihi desponde filiam.
HA. Haud aliter ausim. AN. bene vale. AG. & tu bene vale.
AN. Leno! arrhabonem hoc pro mina mecum fero.
LY. Perii hercle! AG. immo haud multo post, cum in jus veneris.

Mss. cum intus veneris.

LY. Quin egomet tibi me addico. quid Prætore opus est?
Verum obsecro te, ut liceat simplum solvere.
Trecentos Philippos, credo, corradi potest:
Cras auctionem faciam. AG. tantisper quidem,
Ut sis apud me lignea in custodia.
LY. Fiat. AG. sequere intro, patrue mi, ut hunc festum diem
Habeamus hilarem, hujus malo, & nostro bono.
Multum valete: multa verba fecimus.
Malum postremo hoc omne ad lenonem redit.
Nunc quod postremum est condimentum Fabulæ,
Si placuit, plausum postulat Comœdia.

14. *Sume hinc quidem.*] Δεικτικῶς. Significat se collo & suspendio omnibus satis facturum. *Lambin.*

18. *Adversum quidem.*] Scribendum: *AG. Nunquid recusas contra? LY. Ne adversum quidem.* Lusit in contra & adversum. Qui frigidus jocus, sed Lenonis cum ostenderet se non contrarium esse nec adversarium voluntati Agorastoclis. *Sal.*

23. *Multo post, cum in jus.*] Tu qui te jam periisse dicis, multo magis id dices, quando in jus veneris. *Douza.*

POENU-

POENULO SUPPOSITA.

POst actus V. scenam VI. & ultimam, adjecerunt Vett. Editt. sequentem scenam.

AGORASTOCLES, LYCUS, HANNO, ADELPH. ANTHERAST. ANTHEMONIDES.

QUam rem agit is miles, quoi lubet patruo meo loqui inclementer?
Ne mirere, mulieres quod eum sequuntur: modo cognovit filias
Suas esse hasce ambas. LY. hem, quod verbum aures meas tetigit? nunc perii!
Unde hæ perierunt? AG. domo Carthaginienses sunt. LY. at ego sum perditus.
Illud ego metui semper, ne cognosceret eas aliquis: quod nunc factum est.
Væ misero mihi! periere, opinor, duodeviginti minæ, quî hasce emi.
AG. Et tu ipse periisti, Lyce: Carthaginienses sunt. LY. at ego sum perditus. HA. quis hic est?
Utrum is est novelle novellicus, in servitute hîc qui filias habuit duas?
AG. Et mihi auri fur est. HA. bellum hominem, quem noveris: Leno, rapacem
Te esse semper credidi: verum etiam furacem, qui norunt magis. LY. accedam.
Per ego te tua genua obsecro, & hunc cognatum quem tuum esse intelligo.
Quando boni estis, ut bonos facere addecet, facite & vostro subvenitatis supplici.
Jam pridem equidem istas scivi esse liberas, & expectabam si quis eas assereret manu.
Nam meæ prorsus non sunt. tum autem aurum tuum reddam, quod apud me est:
Et jusjurandum dabo, me malitiose nihil fecisse, Agorastocles.
AG. Quod mihi par facere tamen egomet consulam. omitte genua. LY. mitto.
Si ita sententia est. AG. heus tu leno. LY. quid lenonem vis inter negotium?
AG. Utinam mihi argentum reddas, priusquam hinc in nervom abducêre. LY. dii
Meliora faxint. AG. sic est, video: cœnabis foris: aurum, argentum, collum,
Leno, tris, te nunc debes simul. HA. quid me hac re facere deceat, egomet
Mecum cogito si volo hunc ulcisci, lites sequar in alieno oppido:
Quan-

Quantum audivi ingenium, & mores ejus quo pacto fient. AD. mi pater,
Ne quid tibi cum istoc rei fiet, te maxume me obsecro. AN. ausculta sorori.
Abi, dsijunge inimicitias cum improbo. HA. hoc agesis leno: quanquam ego te
Meruisse ut pereas, scio; non experiar tecum. AG. neque si aurum mihi reddas, mecum
Leno quando ex nervo emissus compingâre in carcerem. LY. jam autem ut solet
Ego, Pœne, tibi me purgatum volo, si quid dixi iratus advorsum
Animi tui sententiam, id uti ignoscas quæso: & cum istas invenisti filias,
Ita me dii ament, mihi volupta'st. HA. ignosco, & credo tibi,
MI. Leno, tu aut amicam mihi des facito, aut auri reddas mihi minam.
LY. Vin' tibicinam meam habere? MI. nihil moror tibicinam: nescias,
Utrum ei majores buccæ, an mammæ fient. LY. dabo quod placeat.
AG. Cura. LY. aurum cras sat referam tuum. AG. facito in memoria habeas.
LY. Miles sequere me. MI. ego vero sequor. AG. quid ais, patrue? quando hinc ire cogitas
Carthaginem? nam tecum una ire certum est. HA. ubi primum potero,
Ilico. AG. dum auctionem facio, hic opus est aliquos ut maneas dies.
HA. Faciam ita ut vis. AG. agesis eamus, nos curemus. Plaudite.

FINIS POENULI.

M. ACCI PLAUTI

PERSA.

DRAMATIS PERSONÆ.

TOXILUS, SAGARISTIO, } servi.
SATURIO, parasitus.
SOPHOCLIDISCA, ancilla.
LEMNISELENE, meretrix.
PÆGNIUM, puer.
VIRGO.
DORDALUS, Leno.

ARGUMENTUM, ut quibusdam videtur, PRISCIANI.

P Rofecto domino suos amores Toxilus
E mit, atque curat, leno ut emittat manu,
R aptamque ut emeret de prædone virginem
S ubornata suadet sui parasiti filia:
A tque ita intricatum ludit potans Dordalum.

ALIUD ARGUMENTUM CAMERARII.

ARgumentum Fabulæ est exile, amationis servilis; & jocosum ac plausibile in Lenonis circumventione. Etiam parasiticæ levitatis exagitationem continet, dum Saturio filiam suam, cibi causa, non dubitat vendere. *Josephus Justus Scaliger* Animadvers. in Eusebium, pag. 130. Contendit hominem ex Perside πέρσην dici, & Latine *Persam.* sic Poëta Græcus, isque is fuit, unde Plautus *Persam* fabulam suam vertit, sine ullo dubio πέρσην illam inscripserat, & recte Plautus vertit *Persam.* Ibi enim Parasitus pro homine Persa inducitur. At omnes edd. præ se ferunt *Persam virginem* filiam Parasiti vocatam fuisse. Tollatur ergo delirium. Nam *Persa* nomen gentilitium virile, non fœmininum.

ACTUS

ACTUS PRIMI SCENA PRIMA.

TOXILUS, SAGARISTIO.

Ui amans egens ingressus est princeps in amoris vias,
Superavit ærumnis is suis ærumnas Herculis:
Nam cum leone, & cum excetra, cum cervo, cum apro Ætolico,
Cum avibus Stymphalicis, cum Antæo deluctari mavelim,
Quam cum amore. ita fio miser quærendo argento mutuo.
Nec quicquam, nisi, Non est, sciunt mihi respondere, quos rogo.
SA. QUI HERO SUO SERVIRE volt bene servos servitutem,
Næ edepol illum multa in pectore suo collocare oportet,
Quæ hero placere censeat præsenti atque absenti suo.
Ego neque libenter servio, neque satis sum hero ex sententia:
Sed quasi lippo oculo me herus meus manum abstinere haud quit tamen,
Quin mihi imperet, quin me suis negotiis præfulciat.
Quis illic est, qui contra me astat? TO. quis hic est, qui contra me astat?
Similis est Sagaristionis. SA. Toxilus hic quidem meus amicus est.

To. Is

1. PRinceps.] Ita recte legitur. Neque cum Meursio *princeps* in *priceps* aut *praceps* mutandum est. Sententia plana est. *Princeps* idem, quod, primum. Ejus, qui & amans & egens primum ingressus est amoris vias, ærumnæ ac labores superant labores & ærumnas Herculis. Sub initium enim amanti & simul egenti maximæ difficultates devorandæ sunt. Princeps enim in amoris vias ingressus hic dicitur, qui primum amare cœpit. Cur, quæso, inquit Meursius, primus majores ærumnas hic exantlare dicitur, quam cæteri? Neque illam mentem Plauti esse, neque necesse esse id hic quærere, patet ex sententia, quam reddidi. *Boxhorn.*

3. *Cum excetra.*] Id est, hydra, quam Heraclides Ponticus πολυκέφαλον ὕδραν applilat. Persequitur labores Herculis & Lucret. lib. 5. sub initium & Martial. lib. 9. 104. & Silius Italicus l. 3. & Diod. Siculus lib. 4. cap. 3.

4. *Cum Antao deluctari.*] *Cum Antao me deluctari*, ex Servio in Ecl. 10. *Scriverius.*

6. *Nisi non est.*] Trinum. 3. 3.

11. *Lippo oculo.*] *Uti tanquam lippo oculo.* Proverb. dicitur de re, qua carere non possumus, cum tamen damnosa nobis sit. Eleganter Plautus ad servos improbos traxit. *Alciat.* V. N. Bacch. act. 4. sc. 8. vs. 72.

12. *Prafulciat.*] Est pellepidum dicendi genus. Hinc servus fidelis & bonus *columen familia* dicitur, Phormione: quod scilicet rebus heri sui fulcri & columinis vicem sit. *I. Gul.*

19. Ni-

To. Is est profecto. Sa. eum esse opinor. To. congrediar.
Sa. contra aggrediar.
To. O Sagaristio, Di ament te. Sa. ô Toxile, dabunt Dì quæ exoptes.
Ut vales? To. ut queo. Sa. quid agitur? To. vivitur.
Sa. Satin' ergo ex sententia? To. si eveniunt quæ exopto, satis.
Sa. Nimis stulte amicis utere. To. quid jam? Sa. quia jam imperare oportet.
To. Mihi quidem tu jam eras mortuus, quia te non visitavi.
Sa. Negotium edepol. To. ferreum fortasse. Sa. plusculum annum
Fui præferratus apud molas tribunus vapularis.
To. Vetus jam istæc militia est tua. Sa. satin' tu usque valuisti? To. haud probe.
Sa. Ergo edepol palles. To. saucius factus sum: in Veneris prælio
Sagitta Cupido cor meum transfixit. Sa. jam servi hic amant?
To. Quid ergo faciam? Dis ne advorser? quasi Titani cum Dis belligerem.
Quibus sat esse non queam?
Sa. Vide modo, ulmeæ catapultæ tuum ne transfigant latus.
To. Basilice agito eleutheria. Sa. quid jam?
To. Quia herus peregre est. Sa. ain' tu. peregre est?
To. Si tute tibi bene esse potes pati, veni, vives mecum,
Basilico accipiêre victu. Sa. vah, jam scapulæ pruriunt,
Quia te istæc audivi loqui. To. sed hoc me unum excruciat.
Sa. Quidnam id est? To. hæc dies summa hodie est, mea amica sitne libera,

Mss. hæc de summa hodie est.

An

19. *Nimis stulte amicis utere.*] Nescis amicis uti.

21. *Ferreum.*] *Negotium ferreum* salse appellat compedes. *Lamb.* *Plusculum annum.*] Plusculam seu majorem anni partem. *Douza.*

22. *Tribunus vapularis.*] Festivus jocus, cum allusione, quasi Tribunus militaris apud Nolam. Sic in Mostell. ergastulos *genus ferratile* appellavit. *Lips.*

28. *Ulmea catapulta.*] Virgæ ex ulmo. *Catapultas* dixit, ut in metaphora militari persisteret.

29. *Eleutheria.*] Regium in morem vivens, ob libertatem nactam festos dies agito. *Eleutheria*, festa quæ celebrabantur Græcis in honorem Jovis Eleutherii: quem & σωτῆρα vocabant. *Lambin.*

32. *Scapulæ pruriunt.*] Scil. mihi V. N. Mil. 2.4. & Pseud. 1. 1.

37. Pro

An sempiternam servitutem serviat. SA. quid nunc vis ergo?
TO. *Facere amicum* tibi me potis es sempiternum. SA. quemadmodum?
TO. Ut mihi des nummos sexcentos, quos pro capite illius pendam,
Quos continuo tibi reponam in hoc triduo; aut quatriduo.
Age si benignus, subveni.
SA. Qua confidentia rogare tu à me argentum tantum audes
Impudens? quin si egomet totus veneam; vix recipi potessit
Quod tu me rogas. nam tu AQUAM à PUMICE nunc postulas;
Qui ipsus sitiat. TO. siccine hoc te mihi facere? SA. quid faciam? TO. rogasne?
Alicunde exora mutuum. SA. tu fac idem quod rogas me.
TO. Quæsivi, nusquam repperi. SA. quæram equidem, si quis credat.
TO. Nempe habeo in mundo. SA. si id domi esset mihi, jam pollicerer: *Dous.* habet in mundo.
Hoc meum est ut faciam sedulo. TO. quicquid erit, recipe te ad me.
SA. Quære tamen ego item sedulo, si quid erit, *faciam* ut scias.
TO. Obsecro te, resecro, operam da hanc mihi fidelem. SA. ah! odio me enicas.
TO. Amoris vitio, non meo, nunc tibi morologus fio.
SA. At pol ego abs te concessero. TO. jamne abis. SA. bene ambulato.
Sed recipe te quam primum potes: cave fuas mihi in quæstione:
Usque ero domi, dum excoxero lenoni malum.

37. *Pro capite.*] *Pro capite dare, numerare*, Servus dicitur, qui pro libertate dat. Sic Pseud. 1.2. Pœnul. act. 3.1. Vide Brisson. lib. 3. de verborum significat. *T.*

ACTUS PRIMI SCENA SECUNDA.

SATURIO.

VEterem atque antiquom quæstum *meum alimoniæ*. *Grut.* quæstum majorum meum. *Mss.* quæstum malo.
Servo atque obtineo, & magna cum cura colo

Nam

1. *Veterem atque antiquom.*] Vide notas Mostell. 2. 2. 45.

8. *Doris*

Nam nunquam quisquam meorum majorum fuit;
Quin parasitando paverint ventres suos:
Pater, avos, proavos, abavos, atavos, tritavos,
Quasi mures semper edere alienum cibum;
Neque edacitate eos quisquam poterat vincere:
His cognomentum erat duris capitonibus.
Unde hunc ego quæstum obtineo & majorum locum:
Neque quadruplari me volo: neque enim decet
Sine meo periculo ire aliena ereptum bona:
Neque illi, qui faciunt, mihi placent: plane loquor:
Nam publicæ rei caussa quicunque id facit
Magis, quam sui quæsti, animus induci potest,
Eum esse civem & fidelem & bonum.
Sed legirupam qui damnet, det in publicum
Dimidium: atque etiam mea lege adscribitor; Douz. in eam legem adscrib.

Ubi

8. *Duris Capitonibus.*] *Durus* pro *im*-*pudente* etiam *& improbo*, antiquitus po-nebatur. unde *duri capitones* hoc loco de-bent exponi, *ore improbo, duro ferreoque* (ut Ter. Catullus & Lucill. loquuntur) hoc est, attrita perfrictaque fronte insi-gnite præditi: cujusmodi habere Parasi-tos convenit. allusumque est ad *Capito*-*num* familiam Romæ haud incelebrem. Negatur *Lamb.* qui à pertinacia in come-dendo eos putat dictos. *Douza.* Olim in-ter alia instrumenta perditi luxus & ma-læ in triclinia inferri solitæ; quas sæpe, ubi incaluissent, in capita sibi invicem miserunt: Hinc dicti propterea parasiti, *duri capitones.* Casaub.

10. *Quadruplari me.*] *Me*, abundat, est; nolo quadruplator esse. Asconius: *Quadruplatores, accusatores sive delatores criminum publicorum sub pœna quadrupli: sive, quod ipsi ex damnatorum bonis, quos accusaverant, quartam partem consequebantur.* Turneb. *Neque quadruplari me volo.*] Transcribunt jamdudum huc ex Marcello Donato, *quadruplari* hic non esse quadruplatorem facere: sed parasitum hoc dicere, se nolle ereptum ire aliena bona, *ne quadrupletur*, quod sit, ne cogatur ad quadruplum solvendum: sic Ulpianum dicere, l. 2. π. de vi bon. rap. *In hac actione intra annum utilem verum pretium quadruplatur.* At ego nego *quadruplari* esse quadruplum solvere. Nec hoc sensu accipit Ulpianus, sed primo & proprio, quo est quadruplum fieri; quemadmodum *duplicari* est duplum fieri. Præterea si veretur parasitus ne solvat quadruplum, quomodo addit; *Sine suo periculo?* Non est dubium, quin dicat, se nolle accusatorem vel delatorem esse, qui quæstus tum multo erat uberrimus, & nisi manifestæ calumniæ convincerentur, sine suo periculo è damnati bonis potiebantur partem. Quod quia invidiosum erat, ideo dicit *rapere* eos *aliena bona*, quod est non bono modo ad se transferre. An autem publicæ rei causâ quisquam potest se raptorem dicere? Non profecto, sed quadruplatorem: quia reipublicæ interest puniri noxios & leges defendi: quam speciem præferebant omnes accusatores. Vide Ciceronem pro Sexto Roscio cap. 20. & divinat. in Q. Cæcilium. cap. 21. *Gronovius.*

17. *Mea lege adscribitor.*] Veteres quidem scripti & editi, *in ea lege*, unde alii *in eam legem*, alii *in illa lege.* Sed recte Gruterus *mea lege*, idest, me ferente: si

Ubi quadruplator quempiam injexit manum;
Tantidem ille illi rursus injiciat manum,
Ubi æquâ parti prodeant ad Tresviros:
Si id fiat, ne isti faxim usquam appareant,
Qui hic albo rete aliena oppugnant bona.
Sed sumne ego stultus, qui rem curo publicam;
Ubi sunt magistratus, quos curare oporteat?
Nunc huc introibo, visam hesternas reliquias,
Quieverint recte, necne: num insuerit febris,
Opertæne fuerint, ne quis obreptaverit.
Sed aperiuntur ædes, remorandus est gradus.

mihi legis de accusatoribus ferendæ copia sit. *Gronovius.*

19. *Tantidem ille.*] Tanta pœna proposita: *vel*, tantidem lite æstimanda. *Lambin.*

20. *Ubi æqua parti.*] Ut pari utrinque proposito periculo ad prætorem eant. *parti* pro parte, Mænechm. act. 3. 2.

21. *Faxim.*] V. N. Aulul. 3. 5.

22. *Albo rete.*] *Albo rete* dixit Plautus, ut idem dicit, *homines creta sese occultare*, (Aul. act. 4. sc. 9.) & Ennius, *Medeam gypsatis manibus.* Quæ omnia translatione dicta sunt de iis, qui dolos suos prætextu exornant, & illis aliquam bonam caussam prætendunt, puta leges & jura, aut simile: quas fraudes ἀπροσωπεῖς καὶ ἀπροφασίστους Græci vocant. Nec vero metaphora est à piscatione. Nam si ita esset, quomodo Pl. dixisset, *oppugnare*; non *captare*, aut *piscari?* Nullum est σχῆμα in v. *oppugnare*, sed allegoria est in v. *Reti.* Nam leges *retia* vocat. Illis enim homines illaqueantur, ut feræ pedicis aut cassibus. *Albus*, ut dictum, ἀπροσωπείας intelligit. Hæc est vera allegoriæ Plautinæ interpretatio Nam Prov. non est: sed potius λόγος ἐσχηματισμένος. *Scal.* *Albo rete.*] Locus & emendationum & explicationum fœcundus. In quo tamen solus aliquid vidisse videtur Gulielmius. Non enim alio fit hoc *albo*, quam Prætoris, in quo is edicta, actiones, interdicta proposita habebat. Horum aliquid, de quibus ille scripserat, *judicium dabo*, arripiebant accusatores, & id migrasse docebant, quos facerent reos: ita eorum oppugnabant bona. Ergo *albo oppugnant* est formulis & actionibus ex albo sumptis. *Albo rete* vel *reti* per epexegesin, id est, tanquam reti: ut cum alibi, *Operam hanc celocem mihi, non corbitam date*: item, *cor acetum acre in pectore.* Comparat album retibus: ut apud Ciceronem de harupsc. responsis: *Illaqueatus omnium legum periculis: irretitus odio bonorum.* Pro Milone: *illam belluam judicii laqueos declinantem.* Pro Cluentio: *Putant enim minus multos laqueos legum ac judiciorum sibi propositos esse oportere.* At est, qui neget Latinum esse *retibus oppugnare.* At frustra negat. Sic Cynegeticorum scriptores, retia & plagas vocant *arma* venantum. Sic Manilius dicit, *pontum vinclis armare*, quod nihil aliud est, quam retibus ductis infestum piscibus reddere: & frustra sollicitant docti. *Gronovius.*

26. *Quieverint ne recte.*] Sic MSS. male subjecerunt: *Quæ invenerint recte, necne.* Quia enim adest matutinus, ut apparet ex sc. sequente v. 34. & adest visum, loquitur de cibis, ut solemus loqui, quibus officium matutinum præstamus decumbentibus; an recte quierint, num commotiunculam senserint. Sic Milite 3. 1. *Priusquam lucet, assunt, rogitant, noctu ut somnum ceperim.* Gronovius.

ACTUS

ACTUS PRIMI SCENA TERTIA.

TOXILUS, SATURIO.

OMnem rem inveni, ut sua sibi pecunia
Hodie illam faciat leno libertam suam.
Sed eccum parasitum, quojus mihi auxilio est opus;
Simulabo quasi non videam, ita alliciam virum.
Curate istic vos, atque approperate ocius.
Ne mihi moræ sit quicquam, ubi ego intro advenero.
Commisce mulsum; struthea colutheaque appara,
Bene ut in scutris concaleant, & calamum injice.
Jam pol ille hîc aderit, credo, congerro meus.
Sa. Me dicit, euge! To. lautum credo à balneis
Jam hîc affuturum. Sa. ut ordine omnem rem tenet!
To. Collyræ facite ut madeant & colliphia:

Ne

7. COmmisce mulsum. &c.] In musto decoquebantur Cotonea mala & alii etiam odores eo adjiciebantur; de qua musti conditura certum est hic Plautum loqui, οἶνον κυδωνίτην Græci vocant; qui ex musto & Cydoneis malis componebatur. γλεῦκος in ea conditura Græci nominant, & de eadem loquitur totis his duobus versibus. mulsum hic in scutris concalere ac fervere vult cum strutheis malis, quæ de genere sunt Cydoniorum malorum. alii enim illis eadem faciunt; & videtur Plautus struthea pro Cydoneis malis dixisse. Sed quæ sunt apud eum coluthea? legendum ego putarem: *strutheaque lutea appara*, quæ sunt lutei coloris & aurei. Addi jubet & *calamum* Plautus in id mustum cum strutheis. Columella: *ne obsistat id facere donec videbitur eliquatum omni fæce mustum carere. tum, sive mala Cydonia, quæ percocta sublaturus sit, seu quoscunque voluerit convenientes odores adjiciat.* Salmas. *Coluteaq; appara.*] Quia *struthea* sunt mala Cydonea, non videntur illis incommode jungi *colutea*, si accipiamus pro fructu arboris coluteæ, cujus est descriptio apud Theophrastum de plantis l. 3. c. 17. Ἴδιον δὲ καὶ ἡ κολουτέα περὶ Λιπάραν. δένδρον μὲν δὲ μέγεθες. τὸ δὲ καρπὸν φέρει ἐν λοβοῖς ἡλίκον φακός. Nec mirum arborem dici *coluteam*, fructum *coluteum*, ut olea & oleum. *Strutheorum* meminit Plinius lib. 15. cap. 11. & 14. *Gronovius.*

9. *Congerro.*] Festus: *Gerrones, leves & inepti, à cratibus dicti, quas Græci γέῤῥας appellant.* Inde *congerrones & congerræ* sunt. *Scal.* V. N. Asin. 3. 3. 10.

12. *Collyra facite.*] Senatus Grammaticorum statuit; *Collyras* videri parvulos panes mundos, sed & genus fictorum farinaceorum, quæ ut laganæ, interdum in sartagine frigantur, interdum cocta per se edantur; interdum ex jure comedantur. quod satis constat ex hoc Plauti loco: subjicit enim;

Tum nisi cremore crasso est jus collyricum.

Jus enim collyricum ecquodnam aliud jus esse potest, quam ex quo collyræ eduntur. atque illud crassius & unctius esse Parasitus postulat.

Quasi (inquit) *juream esse jus decet collyricum.* Turneb.

Collyræ hic omnino significant panem, juri immersum & incoctum. Vetustissimum Glossarium nostrum Latino-Teudiscum MS. *Collyrida, Kyprochenaz-*

Ne mihi incocta detis. SA. rem loquitur meram:
Nihil sunt, crudæ, nisi quas madidas glutias. V. Ed. nihil sunt crudæ.
Tum nisi cremore crasso est jus collyricum.
Nihil est macrum illud, epicrocum, pellucidum:
Quasi juream esse jus decet collyricum.
Nolo in vesicam quod eat, in ventrem volo.
TO. Prope me hìc nescio quis loquitur. SA. ô mi Juppiter
Terrestris, te coëpulonus compellat tuus.
TO. O Saturio, opportune advenisti mihi.
SA. Mendacium edepol dicis, atque haud te decet:
Nam esurio venio, non advenio Saturio.
TO. At edis! nam jam intus ventris fumant focula. Ms. intus Ventris.
Calefieri jussi reliquias. SA. pernam quidem
Jus est apponi frigidam postridie.
TO. Ita fieri jussi. SA. ecquid alecis? TO. vah, rogas?
SA. Sapis multum ad Genium. TO. sed ecquid meministi, here,
Qua de re ego tecum mentionem feceram?
SA. Memini: ut muræna & conger ne calefierent.

Nam

brot vulgo *soppen*, appellamus. *Boxhorn.*
Colliphia.] Panes cum recenti caseo commixti. *Lambin.*

16. *Epicrocum.*] Festus: *Epicrocum genus amiculi croco tinctum, tenue & pellucidum.* Glossar. *Epicrocum*, ἐσθῆτος εἶδος, ἢ χοίνιον ἀρμένου κατώτερον. Ut notat Scaliger. Hic metaphorice usurpatur pro jusculi non crocei, ne quis erret, sed tenuis & pellucidi genere. Allusit huc Papias in Glossis; *Epicrocum, pellucidum.* Boxhorn.

17. *Quasi juream.*] Jurea non est placenta. Jureæ vel Juriæ nomen legitur apud Varronem in libris de re Rustica, pro liquidiore quodam genere pastæ, quæ catulis dabatur. Jus hac juria liquidius. Farina quippe erat cocta in aqua usque crassitiem majorem quam est juris. ea catulos nutriebant. *Salmas.*

18. *Nolo in vesicam.*] Cibum sicciorem in ventrem, liquidiorem in vesicam descendere censuerunt. Varro; *In quo mobilius est Philippeum, quod accipimus, quam quod bibimus: cum alterum addamus in bulgam, alterum in vesicam.* Turnebus.

24. *Focula.*] *Focula*, inquit Nonius, *dicta sunt nutrimenta, unde foculare dicitur* & fovere.

30. *Ut murana.*] *Murana* ab Archestrato vocatur ἔγχελυς ἀπυρῆνος, hoc est, *exossu*, quia donec adhuc est in mari, post brumam ad æquinoctium usque vernum est, ἀνάκανθος. Dorioni autem dicitur ποταμία μύραινα, quod post id tempus, cum adversis fluminibus è mari excipitur, habeat μίαν ἄκανθαν μόνην ὁμοίαν τῷ ὀνίσκῳ, τῷ καλουμένῳ γαλληρία. quam quidem ἄκανθαν omnes Galli vocant *chordam*, quia incipit tunc callum facere, & semper ab eo tempore adversis fluminibus obnititur, ut multæ etiam non solum ad capita magnorum fluviorum; sed etiam in rivulis, qui in magnos fluvios exonerantur, inventæ sint, neque unquam pristinas sedes repetant. *Scalig.*

31. Op-

Nam nimio melius oppectuntur frigida.
Sed quid cessamus prælium committere?
Dum mane est, omnes esse mortalis decet.
To. Nimis pæne mane'st. Sa. MANE QUOD TU occœperis
Negotium agere, id totum procedit diem.
To. Quæso animum advorte: hoc enim jam here narravi tibi,
Tecumque oravi, ut nummos sexcentos mihi
Dares utendos mutuos. Sa. memini & scio,
Et te me orare, & mihi non esse quod darem.
NIHILI PARASITUS est, quoi argentum domi est.
Lubido extemplo cœpere est convivium,
Tuburcinari de suo, si quid domi est.
Cynica esse è gente oportet parasitum probe: Douz. parasitum probum.
Ampullam, strigilem, scaphium, soccos, pallium,
Marsupium habeat, inibi paulum præsidii,
Quî familiarem suam vitam oblectet modo. I. Gul. oblectet domi.
To. Jam nolo argentum, filiam utendam tuam
Mihi da. Sa. nunquam edepol quoiquam etiam utendam dedi.
To. Non ad istoc quod tu insimulas. Sa. quid eam vis. To. scies.
Quia

31. *Oppectuntur.*] Digitis, quasi pectine, circumcarpuntur & comeduntur. *Taubman.*

40. *Nihil parasitus.*] Gnomam hanc non satis videntur percepisse interpretes. Hoc vult; Non bene parasitatur, cui argentum est domi. Talis enim cum tuburcinari possit de suo, aliis serviliter parasitandi non habet necessitatem: Necessitas & domestica inopia facit parasitos. Quo quis pauperior est, eo plerumque melior est parasitus. *Boxhorn.*

43. *Cynica esse è gente.*] Hæc Douzæ conjectura est. Vulgo: *Cynicum esse egentem.* MSS. *Cynicum esse egentem.* Unde Guilelmius: *Cynicam esse gentem oportet parasitum*, postrema voce gignendi casu plurativo accepta. Nimirum verebatur unum parasitum vocari *gentem*. Et sic tamen Virgilius lib. 10. *Vigilasne deum gens Ænea? vigila & velis immitte rudentes.* Ergo retineatur ipsa scriptorum lectio; *Cynicum esse gentem oportet parasitum probe.* id est, oportet bona fide Cynicorum gentem, vel è genere esse. Aut si malis, *Cynicam esse gentem.* Gronovius.

44. *Ampullam, &c.*] *Ampulla* vas olearium est, quo in balneis ad unctiones uti solebant: ut & strigilibus ibi se defricabant, destringebantque. Unde & αὐτολήκυθοι à Græcis vocabantur pauperes, qui sibimetipsis ad balneas ampullam ferebant, cum servos ampulligeros non haberent. sed *scaphium* vas est portorium. *Turneb.*

45. *Præsidii.*] V. N. Pœnul. act. 3. scen. 3. vs. 57.

46. *Oblecta modo.*] Nec *domi* corrigendum est, nec *modo*, semel positum, est interdum: sed quod alioqui, tantummodo. Hoc enim dicit: qui tantummodo oblectet, sustineat, toleret vitam, si quando domi inter familiam vescendum sit. *Gronovius.*

Quia forma lepida & liberali est, SA. res ita'st.
TO. Hic leno neque te novit neque gnatam tuam.
SA. Me ut quisquam norit, nisi ille qui præbet cibum?
TO. Ita est, hoc tu mihi reperire argentum potes.
SA. Cupio hercle. TO. tum tu me sine illam vendere.
SA. Tun' illam vendas? TO. immo alium allegavero
Qui vendat, qui esse se peregrinum prædicet.
Siquidem hic leno nondum sex menses Megaribus
Huc est cum commigravit. SA. pereunt reliquiæ.
Posterius istuc tamen potest. TO. scin' quam potest?
Nunquam hercle hodie hîc prius edis, ne frustra sis;
Quam te hoc facturum, quod rogo, affirmas mihi.
Atque nisi gnatam tecum huc jam, quantum potest,
Adducis, exigam hercle ego te ex hac decuria.
Quid nunc? quid est? quin dicis, quid facturus sis?
SA. Quæso, hercle, me quoque etiam vendas, si lubet.
Dum saturum vendas. TO. hoc si facturus, face.
SA. Faciam equidem, quæ vis. TO. bene facis; propera, abi domum:
Præmonstra docte, præcipe astu filiæ,
Quid fabuletur, ubi se natam prædicet,
Qui sibi parentes fuerint, unde surrepta sit:
Sed longe ab Athenis esse se gnatam autumet,
Et ut affleat, cum ea memoret. SA. etiam tu taces?
Ter tanto pejor ipsa est, quam illam tu esse vis.
TO. Lepide hercle dicis. sed scin', quid facias? cape.
Tunicam atque zonam; & chlamydem afferto & causiam,
Quam ille habeat, qui hanc lenoni huic vendat. SA. heu probe.

TO. Quasi

52. *Norit.*] Simpliciter quidem usurpat notionis verbum Saturio: sed in nequiorem sententiam detorquet Toxilus. V. N. Mostell. 4. 2.

57. *Sex menses.*] V. N. Aul. Prolog. *Megaribus.*] Pro *Megaris*, metaplasmo sane mirifico: si locus mendo vacat. *Camerarius.* Sic eodem metaplasmo veteres dicebant *Iliuribus*. sic & Lucan.

— *Occurrat Iberibus alter.*

Silius:

Omnis Iber, omnis Latio sub nomine miles

Catullus:

Nunc Celtiber in Celtiberia terra.

Scalig. Vide notas Pœnuli Prol. ℣. 86.

63. *Decuria.*] Ordine, dignitatis gradu, &c. *Lambin.*

79. *Chorago.*] V. N. Trinum. 4. ℣. 2.

81. *Sed*

To. Quasi sit peregrinus. Sa. laudo. To. & tu tuam gnatam tamen
Ornatam adduce lepide in peregrinum modum.
Sa. Πόθεν ornamenta? To. abs chorago sumito.
Dare debet: præbenda Ædiles locaverunt.
Sa. Jam faxo hic aderunt. sed ego horum nihil scio.
To. Nihil hercle vero. nam ubi ego argentum accepero,
Continuo tu illam à lenone asserito manu.
Sa. Sibi habeat, si non extemplo ab eo abduxero.
To. Abi, & istuc cura. interibi ego puerum volo
Mittere ad amicam meam, ut habeat animum bonum,
Me esse effecturum hodie. nimis longum loquor.

81. *Sed ego horum nihil scio.*] Hoc est, Ex re & mea & tua fuerit maxime, atque huic sycophantiæ nostræ vel imprimis conducit, ut ita me assimulem, quasi sim peregrinus, quasique horum quæ præmonstrasti mihi, nihil sciam. Ita accipiendum, patet ex responso Toxili, quod sine interrogationis puncto scribendum, hoc modo: *Tox. Nihil h. vero.* Ut sit Parasitici consilii succidanea quasi approbatio. *Dous.*

ACTUS SECUNDI SCENA PRIMA.

SOPHOCLIDISCA, LEMNISELENE.

SAtis fuit indoctæ, immemori, insipienti dicere toties.
Nimis tandem me quidem pro barda & pro rustica reor habitam
Esse abs te. quanquam ego vinum bibo, at mandata non consuevi simul bibere
Una. me equidem jam satis tibi spectatam censueram esse, & meos mores.
Nam equidem te jam sector quintum hunc annum: cum interim, credo,
Cucus si in ludum iret, potuisset jam fieri ut probe litteras sciret,

Cum

1. I*Mmemori.*] *Immemor* interdum indocilem & hebetem significat. Contra, *memor* docilem & dicto audientem illi, unde profeceris. Propertius: *Tu satius memorem Musis imitare Philetam.* J. Gul.

2. *Barda.*] Ingenio tarda.

4. *Simul bibere Una.*] Sic Pœn. 3. 1. *Quippe omnes simul didicimus tecum una.*

5. *Sector.*] Multum & continuo sequor. Donat. Phorm. act. 1. sc. 2. *Sectari* proprie est, ut taurus buculam, ut aries ovem. Hinc etiam Philosophorum secta. *T.*

6. *Cuculus, si in ludum iret.*] *Canis* substituerant. sed illud ex edd. quibusdam anti-

Cum interim tu meum ingenium fans non edidicisti, atque infans,
Potin' ut taceas? potin' ne moneas? memini & scio & calleo, & commemini.
Amas pol misera: id tuus scatet animus. ego istuc placidum tibi
Ut sit, faciam. LE. MISER EST QUI AMAT.
So. Certo is quidem nihili est, qui nihil amat: quid ei homini opus vitâ est?
Ire decet me, ut heræ obsequens fiam, libera mea opera ocius ut sit.
Conveniam hunc Toxilum: ejus aures quæ mandata sunt onerabo.

Palm. id tunc scatet animus.

antiquis retinendum censuit Gruterus, vel certe *cucus*, quod propius accedit ad MSS. quorum alter *cuis* alter *cujus* (quemadmodum est etiam in membranis Academiæ) præsertim cum & apud Isidorum lib. 12. cap. 7. sit: *Cucos quos Hispani cuculos vocant.* Hoc postquam adamasset Pareus, displicuit auctori & comminiscitur in authenticis fuisse *Cucus*: quo voluerint bis ponendam priorem syllabam. Apparet voluisse quoquo modo dissentire, & quod ipse in contextu ausus non esset, id neminem alium tentare. At valet illud in iis, quibus non potest aliter consuli. Mihi vero dignus Plautus, qui non modo dixerit cuculum, sed & cucum. Gronovius.

9. *Id tunc scatet animus.*] Cum videret Palmerius, quomodo dicatur *scatet*, ut spectet illud *placidum* (quæ scatent enim, fretum atque æstum ac bullas aquæ fluctuantis imitari) debebat temperare atque adeo carere suo *caret*. Cælius ad Ciceronem de Curione tribuno violentissimo: *Ut spero & volo, & se fert ipse, bonos & senatum malet: totus, ut nunc est, hic scaturit.* Gronovius.

ACTUS SECUNDI SCENA SECUNDA.

TOXILUS, PÆGNIUM, SOPHOCLIDISCA.

SAtin' hæc tibi sunt plana & certa? satin' hæc meministi & tenes?
PÆ. Melius, quam qui docuisti. To. ain' vero, verbereum caput?
PÆ. Ajo enimvero. To. quid ergo dixi? PÆ. ego recte apud illam dixero.
To. Non edepol scis. PÆ. da hercle pignus, ni omnia memini & scio.
To. Equidem si scis tute, quot habeas hodie digitos in manu:

Eodem pignus tecum. PÆ. audacter, si lubido est perdere.
TO. Bona pax sit potius. PÆ. tum tu igitur sine me ire. TO. & jubeo & sino.
Sed ita volo te curare, ut domi sis, cum ego te esse illi censeam.
PÆ. Faciam. TO. quo ergo is nunc? PÆ. domum: uti domi sim, cum illi censeas.
TO. Scelus tu pueri es: atque ob istam rem ego aliquid te peculiabo. Domi, aliqui.
PÆ. Scio fidei hercle herili ut soleat impudicitia opprobrari.
Nec subigi queantur unquam, ut pro ea fide habeant judicem. Pist. habeant indicem.
SO. Abi modo. PÆ. ego laudabis faxo. TO. sed has tabellas Pægnium,
Ipsi Lemniselenæ fac des; & quæ jussi nunciato.
SO. Cesso ire ego, quo missa sum?
PÆ. Eo ego. TO. i sane: ego domum ibo: face rem hanc cum cura geras.
Vola curriculo. PÆ. istuc marinus passer per Circum solet.

6. E *Odem pignus tecum.*] Id est, ea de re ausim tecum pignore certare, me sc. melius scire quot sint mihi digiti in manu; quam tu, quod ego tibi dixi. *Dissald.*

7. *Tum tu igitur sine me ire.*] Pægnium cum tabellis mandatisque à Toxilo ad Lemn. missus; post aliquantam verborum commutationem dimitti se postulans, ait tandem: *Tum igitur sine me ire.* Cui respondet Tox.

—— *Et jubeo & sino.*
Sed ita volo te curare, ut domi sis, cum ego te esse illi censeam.

Septuosa edictione innuere volens, properato opus esse adeo, ut citius confectum sit negotium, quam cuiquam inchoatum videatur: utque redux compareat prius, quam à Lemn. remissus censeatur Toxilo. Quod quidem jocosum mandatum in serium convortens atque aliorsum interpretatus Puer, assimulat subdole domum rursus vorsoriam capere decretum sibi; neque quo jussus erat, quoque intenderat antea, velle jam ulterius proficisci: proinde sic quasi edixisset Toxilus: Usque domi meæ præstoleris volo, ut apud nos sis, cum te apud Lemniselenam esse arbitrabor. Igitur subjungit statim, velut dicto ejusdem obediens, Puer: *Faciam.* Cujus inopinæ vorsoriæ caussam demiratus Toxilus, quærit porro: *Quo ergo is nunc? &c.* Scio hæc longe aliter à Lambino enarrari. *Douza.*

10. *Peculiabo.*] Ludit in ambiguo, nam *Peculium* inter nequitiæ vocabula. Pseud. act. 4. 7.

Mea hac habeo omnia, meo peculio empta.
Ps. *Nempe quod fœmina summa sustinet.*

17. *Marinus passer*] E Festo discimus *Passerem marinum esse struthiocamelum.* Nam quid avis esset, *passerem* vocarunt, imitatione Græcorum, qui στρουθίον vocant; quod peregrinus & ultramarinus, *marinum*, hoc est, διαπόντιον. Sic *pastinacam marinam* Celsus dixit, id est, peregrinam. Græcis στρουθὸς διαπόντιος, & στρουθὸς ἀραβικὸς, seu, λιβυκὸς, στρουθὸς μεγάλη. *Scalig.*

Illic abiit hinc intro huc. sed quis hæc, quæ me advorsum incedit?

So. Pægnium hic quidem est. Pæ. Sophoclidisca hæc peculiaris est ejus,

Quo ego sum missus. So. Nullus esse hodie hoc puero pejor perhibetur.

Compellabo. Pæ. commorandum'st apud hanc obicem.

Douz. apud hanc inebram. Mss. objeci.

So. Pægnium, deliciæ pueri, salve, quid agis? ut vales?

Pæ. Sophoclidisca, dì me amabunt. So. quid me? utrum? Pæ. hercle *nescio.*

Sed si ut digna es faciant, odio hercle habeant, & faciant male.

So. Mitte male loqui. Pæ. cum ut digna es, dico, bene, non male loquor.

So. Quid agis? Pæ. fœminam scelestam te astans contra contuor.

So. Certe equidem puerum pejorem, quam te, novi neminem.

Pæ. Quid mali facio? aut cui male dico? So. cui pol cumque occasio est.

Pæ. Nemo homo unquam ita arbitratus est. So. at pol multi esse ita sciunt.

Pæ. Heja! So. heja! Pæ. tuo ex ingenio mores alienos probas.

So. Fateor ego profecto me esse, ut decet lenonis familiæ.

Pæ. Satis jam dictum habeo. So. sed quid tu? confitere, ut te autumo?

Pæ. Fatear, si ita sim. So. jam abi, vicisti. Pæ. abi nunc jam. So. ergo hoc mihi expedi,

Quo agis? Pæ. quo tu? So. dic tu: prior rogavi. Pæ. at post scies.

So. Eo ego hinc haud longe. Pæ. & quidem ego haud longe. So. quo ergo, scelus?

Pæ. Nisi

19. *Peculiaris.*] Vide notas Asinar. 3. 2. 39. & Capt. 5. 4. 16.

21. *Apud hanc obicem.*] Id est, quæ instar obicis remoram mihi incommode objectat. *T.*

30. *Probas.*] Metiris, æstimas. *L.*

31. *Ut decet lenonis.*] *Decet* cum Dativo positum, id est, ut lenonis familia, vel ea, quæ in ejusmodi domo, tanquam in lutulento cæno volutetur, condignum esse deputo. *Douza.*

32. *Ut te autumo.*] V. N. Menæchm. act. 2. 3.

38. *Me*

PÆ. Nisi sciero prius ex te, tu ex me nunquam hoc, quod rogitas, scies.
So. Nunquam ecastor hodie scibis, priusquam ex te audivero.
PÆ. Itane est? So. itane est? PÆ. mala es? So. scelestus.
PÆ. decet me. So. me quidem haud decet.
PÆ. Quid ais? cettumne est celare, quo iter facias, pessuma?
So. Offirmastin' occultare quo te immittas, pessume?
PÆ. Par pari respondes dicto: abi jam, quando ita certa res est.
Nihili facio scire. valeas. So. asta. PÆ. at propero. *Ms. Nihilo. Dein, SO. asta.*
So. & pol ego item.
PÆ. Ecquid habes? So. ecquid tu? PÆ. nihil equidem.
So. cedo manum ergo. PÆ. estne hæc manus?
So. Ubi illa altera est furtifica læva? PÆ. domi. eccam huc nullam attuli.
So. Habes nescio quid. PÆ. ne me attrecta, subagitatrix.
So. sin te amo?
PÆ. Male operam locas. So. quî? PÆ. quia enim NIHIL AMAS, cum ingratum amas.
So. Tempori hanc vigilare oportet formulam, atque ætatulam:
Ne ubi capillus versipellis fiat, fœde semper servias: *Grut. ne, capillus versipelle, fœd. &c.*
Tu quidem haud etiam es octoginta pondo. PÆ. at confidentia
Illa militia militatur multo magis, quam pondere.

Atque

38. *Me quidem haud decet.*] Suspicor potius, *haud dedecet.*] Reddunt enim fere sibi paria, nec apparet ratio, cur alteram personam non deceat malam esse. *Gron.*

42. *Asta.*] Festivius legas divisim, *Ac-sta.* D.

44. *Domi. eccam.*] Mallim, *domi eccam! huc.* V. N. Milit. 3. 1. vs. 191.

46. *Ingratum.*] Jocus occultior. *Ingratus* vulgo tritum pro eo, qui immemor beneficii accepti, & mutuo amori non respondet. sed & *invitum* significat. Nihil agit, inquit Puer, cum me non volentem & invitum amas. Quod altera accipere poterat, tanquam dixisset, ingratum & non dignum amore. *Colvius.*

49. *Octoginta pondo.*] Ætatulæ ejus teneritudinem certis ponderibus ac librarum numero circumscribens cum hæc dixisset Sophoclidisca, subjicit statim Puer: *at confidentia Illa militia militatur multo magis, quam pondere*: militiam Veneris intelligi volens. Atque hoc est, quod de se etiam Magister Amoris ille, in *Eroticis* haud indiserte profitetur: *Pondere, non nervis corpora nostra carent.* Douz.

51. Po-

Atque ego hanc nunc operam perdo. So. quid jam? Pæ. quia peritæ prædico.
Sed ego cesso. So. mane. Pæ. molesta es. So. ero quoque, nisi scio
Quo agis te. Pæ. ad vos. So. & pol ego ad vos. Pæ. quid eo? So. quid id ad te attinet?
Pæ. Enim non ibis nunc vicissim, nisi scio. So. odiosus es. Pæ. lubet.
Nunquam hercle istuc exterebrabis tu, ut sis pejor, quam ego siem.
So. Malitia certare tecum, miseria est. Pæ. merx tu mala es.
So. Quid est quod metuas? Pæ. idem istuc, quod tu. So. dic ergo, *quid est?*
Pæ. Ne hoc cuiquam homini edicerem, omnes muti ut loquerentur prius.
So. Et edictum est magnopere mihi, ne cuiquam homini crederem:
Omnes muti ut loquerentur prius hoc, quam ego. at tu hoc face:
Fide data credamus. Pæ. novi. OMNES SUNT lenæ levifidæ:
Neque tippulæ levius pondus est quam fides lenonia.
So. Dic, amabo. Pæ. dic, amabo. So. nolo ames. Pæ. facite impetras.
So. Tecum habeto. Pæ. & tu hoc taceto. So. tacitum erit. Pæ. celabitur.
So. Toxilo has fero tabellas tuo hero. Pæ. abi: eccillum domi.
At ego hanc ad Lemniselenem tuam heram obsignatam abietem.

51. *Petita.*] Id est, in palæstra meretricia exercitatæ. *D.*

55. *Exterebrabis.*] Id est, vi extorquebis.

62. *Tippula.* Festus; *Tippula, bestiola genus sex pedes habentis, sed tanta levitatis, ut super aquam currens non desidat.* Glossar. ἐφυδρίς, ἐξάλλουσ ἐπινηχόμενον τῷ νώτῳ. Gaza perperam *ἀσκαρίδας* vertit *tippulas.* siquidem *Tippulæ* non sunt vermes, sed potius aliud insecti genus, quod semper in rivis & fontibus visitur, summa celeritate superficiem aquæ percurrens: quas vulgus Aquitanum & accolæ Garumnæ *Capras* vocant. Itaque dicta sunt ἀπὸ τὰ τίφη. Τίφεα enim τὰ ἕλη, ubi ea versari solent. Varro:

——— *Levis*
Tipula lymphôn frigidos transit lacûs.

Scalig.

66. *Abietem.*] Tabellas abiegnas. V. N. Bacch. 4. 4. 64. & Pseud. 1. 1.

So. Quid iſtic ſcriptum? PÆ. juxta tecum, ſi tu neſcis, neſcio.
Niſi fortaſſe blanda verba. So. abeo. PÆ. at ego abiero.
So. ambula.

ACTUS SECUNDI SCENA TERTIA.

SAGARISTIO.

JOvi opulento, inclyto, Ope gnato, ſupremo, valido, viri potenti.
Opes, ſpes, bonas copias commodanti lubens meritoque vitulor:
Quia meo amico amiciter hanc commoditatis copiam
Danunt argenti mutui, uti egenti opem afferam: *Lipſ. danit.*
Quod ego non magis ſomniabam, neque opinabar, neque cenſebam,
Eam fore mihi occaſionem, ea nunc quaſi decidit de cœlo:
Nam herus meus me Eretriam miſit, domitos boves uti ſibi mercarer, *Paſſ. Erythiam.*
Dedit argentum: nam ibi mercatum dixit eſſe die ſeptimi.
Stultus, qui hoc mihi daret argentum, cujus ingenium noverat.
Nam hoc argentum alibi abutar. boves quos emerem, non erant.
Nunc & amico meo proſperabo, & Genio meo multa bona faciam,
Diu quod bene erit, die uno abſolvam. tax tax tergo meo erit: non curo.
Nunc amico homini bobus domitis mea ex crumena largiar.

Nam

2. L*Ubens meritoque vitulor.*] Verbum, *vitulari*, aptiſſime hic reponitur: & recte Nonius deducit, *à vita*, quæ interdum lætitiam lubentiamq; ſignat: unde dea hilaritatis præſes, *Vitula*. etiam *vivere*, lubentiis diffluere, hoc eſt, *vitulari*. Et induxit illum, ut ita arbitraretur, Nævius Lycurgo, qui ſi à vitulo derivaſſet, primam ſyllabam corripuiſſet, nunc produxit:

Ducite eo argutu linguis mutas quadrupedes,
Ut in venatu vitulantes ex ſuis
Locis nos mittant Pœnis decoratos feris.

Neque aliter Ennius apud Feſtum;

Habet is coronam vitulans victoria.

Nam quod ibidem à *vitulo* deducitur, Longobardi mutilatoris ſomnium eſt, non Feſti oraculum. *I. Gulielm.* Varro tamen etiam à *vitulo* deducit: quod rectum puto. Id enim eſt μοσχιᾶν Græce, apud Menandr. Hypobolimæo. *Scal.*

7. *Eretriam.*] Cujus & mentio Mercat. 3.4. vſ. 61.

13. *Bobus domitis.*] Mire hic hallucinatur Lamb. ſed aut mihi cor bubulum eſt, aut dicit Sagariſtio: Nunc ego Toxilum donabo pecunia, quam impendere debebam boum emptioni. Similis locus ſtatim act. 2. 5. *Caveſis à cornibus boves*

bini

Nam id demum lepidum est, triparcos homines, vetulos, avidos, aridos
Bene admordere, qui salinum servo obsignant cum sale.
VIRTUS est, ubi occasio admonet, dispicere. quid faciet mihi?
Verberibus cædi jusserit, compedes imponi. vapulet.
Ne sibi me credat supplicem fore. væ illi! mihi jam nihil novi
Offerri potest, quin sim peritus. sed Toxili puerum Pægnium eccum.

bini hic sunt in crumena. Induxit eum vox *largior* cum auferendi casu. de quo multa alibi Douza. *Gruter.*

15. *Bene admordere.*] Insigni damno efficere. Lamb. V. N. Mostell. act. 1. 1. *Salinum cum sale.*] Pro, salinum vas, in quo est sal, non inane. Sicut Curcul. *sinus cum vino*, pro, sinus in quo est vinum. *Schopp.*

16. *Quid faciet mihi?*] Et hoc iis usitatum loquendi genus, qui periculum aut minas alterius contemnant. Eunuch. *Quid faciam? quid mea autem? quid faciet mihi?* J. Gul.

17. *Vapulet.*] Hoc officium est servi nequam, verbera, compedes, omnia floccifacere; & super etiam herum mandare malum. Quod, inquit, malum mihi dare herus possit? *vapulet.* Sic enim, quem insigniter à se contemni ostenderent, *vapulare* jubebant, ut Græci οἰμώζειν: in vulgato illo dicto libertæ: *Salve liberta. vapula Papiria.* Grut.

ACTUS SECUNDI SCENA QUARTA.

PÆGNIUM, SAGARISTIO.

PEnsum meum, quod datum'st, confeci. nunc propero domum. SA. mane, etsi
Properas, Pægnium, ausculta. PÆ. emere oportet quem tibi obedire velis.
SA. At sta. PÆ. exhibeas molestiam, ut opinor; si quid debeam?
Qui nunc sic tam es molestus. SA. scelerate, etiam respicis?
PÆ. Scio ego quid sim ætatis, eo istuc maledictum impune auferes.
SA. Ubi Toxilus est tuus herus? PÆ. ubi illi libet? neque te consulit.

SA. Etiam.

5. S*Cio ego quid sim ætatis.*] Quis credat Lambino hæc ita interpretanti. ac si vellet Pægnium; Scio me puerum esse; & in eam ætatem cuivis licere impune maledicta conjicere; idcirco nihil quicquam asperius tibi respondebo. Quis credat, cuivis impune licere maledictis aggredi puerilem ætatem? Ad pueritiam imbellem, invalidam, & pugnæ cum viris imparem puer respicit. Scio, inquit, infirma me esse ætate, ideo impune hoc maledictum jam auferes. Alias, si per ætatem & idoneas corporis vires liceret, maledicenti tibi injicerem manus. *Bokh.*

12. *Mer-*

SA. Etiamne dicis, ubi sit, venefice? PÆ. nescio, inquam, ulmitriba tu.

SA. Maledicis majori. PÆ. prior promeritus perpetiare.

SERVAM operam, linguam liberam herus me jussit habere.

SA. Dicis ne mihi, ubi sit Toxilus? PÆ. dico, ut perpetuo pereas.

SA. Cædêre hodie tu restibus. PÆ. tua quidem, cucule, caussa:

Non hercle si os perciderim tibi, metuam, morticine.

SA. Video ego te: jam incubitatus es. PÆ. ita sum. quid id attinet ad te?

At non sum ita, ut tu, gratis. SA. confidens. PÆ. sum hercle vero.

Nam ego me confido liberum fore, tu te nunquam speras.

SA. Potin', ut molestus ne sies? PÆ. quod dicis, facere non quis.

SA. Abi in malam rem. PÆ. at tu domum: nam ibi tibi parata præs est. *Mss.* præsto'st.

SA. Vadatur hic me. PÆ. utinam vades desint, in carcere ut sis!

SA. Quid hoc? PÆ. quid est? SA. etiam, scelus, male loquere? PÆ. tandem ut liceat,

Cum servos sis, servom tibi maledicere. SA. itane? specta

Quid dedero. PÆ. nihil: nam nihil habes. SA. dî deæque me omnes perdant,

Nisi

12. *Morticine.*] *Morticina*, κνίζεια dicebantur. Etiam *morticinus* convitium erat in tetros & exsangui facie homines: ut hic Græci vocant δημητρείους καὶ δημητριακούς. Plutarchus interpretatur νεκροειδεῖς. ab eo *cadaverosa facies*, Ter. Hec. act. 3. 4. Latini etiam vocant *Cereritos*, postea *Cerritos*, interpretantes illud δημητριακούς. *Scalig.*

13. *Incubitatus.*] Nihil mutandum, cum ita omnes libri & editiones habeant. *Incubitatur* puer, cui Embasicœtas incubat. Nolo hoc pluribus explicare. Et falluntur qui negant hoc verbi Latina moneta esse percussum. *Salmasius.* *Incubitatus es.*] *Incurvatus*: Scriverius.

17. *Parata præs est.*] Id est, adest, vel præsto est πάρεστι. Græcus interrogatus - εἰ πάρεστι; respondet potius πάρεσ. quam πάρειμι. Sic Romanus interrogatus, an *præses?* respondebat, *præs*; non *præs sum*. Festus inquit, *prædem* dictum esse, quod interrogatus à populo si præs esset; respondebat, *præs*. supple, *sum*. *Præs esse* antiquitus significat præsentem esse, παρεῖναι: unde superest Participium *præsens*. Scalig.

18. *Vadatur hic me.*] Hoc vult: ille tam cito præcurrit, & me cogit ut sequar, quasi in judicium pertraheret. *Pist.* de v. *Vadari*. V. N. Aul. 2. 4.

22. Co-

Nisi te hodie, si prehendero, defigam in terram colaphis.
PÆ. Amicus sum, eveniant volo tibi quæ optas, atque id fiat:
Tu me defigas, te cruci ipsum prope diem affigent alii. *Diss. affigent alii.*
SA. Quin te di deæque, scis quid hinc porro dicturus fuerim,
Ni linguæ moderari queam. potin' abeas? PÆ. abigis facile.
Nam umbra mea intus vapulat. SA. ut istunc di deæque perdant.
Tanquam proserpens bestia, est bilinguis & scelestus.
Hercle illum abiisse gaudeo: fores apertæ. eccere autem *Pist. foris aperitur.*
Quem convenire maxume cupiebam, egreditur intus.

22. *Colaphis.*] *Alapa* fit palma, id est, deducta & explicata manu: (noster; *porrecta manu ferire.*) ῥάπισμα Græcis. Glossar. *Alapator*, ὁ καυχητής. At *Colaphus* idem quod κόνδυλος, qui fit digitis compressis & in pugnum coactis. Aristophanes: κόνδυλον αὐτῷ δίδου, *pugnos ei ingere*: Demosthenes: κονδύλοις λαβεῖν. Ter. Adelph. act. 2. 1. *Plus quingentos colaphos infregit mihi*: quasi cum fragore & sonitu illisit & inflixit.

24. *Propediem affigent alii.*] Forsan fuerit: *te cruci ipsum propediem affigent clavi.* Gronov.

28. *Bilinguis.*] Hoc loco garrulus & loquax erit; alias alius. Lamb. V. N. Poen. 5. 2.

ACTUS SECUNDI SCENA QUINTA.

TOXILUS, SAGARISTIO, SOPHOCLIDISCA.

PAratum jam esse dicito, unde argentum sit futurum:
Jubeto habere animum bonum, dic me illam amare multum:
Ubi se allevat, ibi me allevat: quæ dixi ut nunciares, *Grut. ubi se adjuvat, ibi me adjuvat.*
Satin' ea tenes? So. magis calleo, quam aprugnum callum callet.
To. Propera, abi domum. SA. nunc ego huic graphice facetus fiam.
Subnixis alis me inferam, atque amicibor gloriose.
To. Sed quis hic ansatus ambulat? SA. magnifice conscreabor.
To. Sa-

2. A*Mare multum.*] Amanter orare. V. N. Menæchm. act. 2. 3. & 3. 3.

3. *Allevat.*] *Allevare se*, est, ægritudinem remittere; atque adeo, quod modo dixit, *habere animum bonum*, qua forma & Cic. ad Attic. usus: *Allevor*, *cum loquor tecum absens.* Pistor.

4. *Aprugnum.*] Pœnul. 3. 2. vs. 3.

7. *Conscreabor.*] Ita Bryardus; apud Lips. 2. Ep. Q. 4. nam in illo gestu glorioso exprimendo, etiam *conscreatio* sive *exscreatio* adhibetur. Et notavimus alibi è Casaub. in Theophr. *procul spuere, fuisse signum eminentiæ.* Quintil. *clare exscreatus*

To. Sagaristio hic quidem est. quid agitur, Sagaristio? ut valetur?
Ecquid, quod mandavi tibi? estne *quid* in te speculæ? Sa. adito.
Videbitur, factum volo: venito: præmoneto. *V. E.* promoveto.
To. Quid hoc hic in collo tibi tumet? Sa. vomica'st, pressare parce. *Dous.* hoc sic.
Nam ubi qui mala tetigit manu, dolores cooriuntur.
To. Quando istæc innata'st nam tibi? Sa. hodie. To. secari jubeas.
Sa. Metuo ne immaturam secem, ne exhibeat plus negotii.
To. Inspicere morbum tuum lubet. Sa. abi, atque cavesis
A cornu. To. quid jam? Sa. quia boves bini hic sunt in crumena.
To. Emitte sodes, ne enices fame, sine ire pastum,
Sa. Enim metuo, ut possim in bubilem rejicere, ne vagentur. *Acid.* in bubile.
To. Ego rejiciam, habe animum bonum. Sa. creditur: commodabo.
Sequere hac sis: argentum hic est, quod me dudum rogasti.
To. Quid tu ais? Sa. dominus me boves mercatum Eretriam misit.
Nunc mihi Eretria erit hæc tua domus. To. nimis tu facete loquere.
Atque ego omne argentum tibi actutum incolume redigam:
Nam jam omnes sycophantias instruxi & comparavi,

Quo

e. Ita Aristophan. innuit, Oratores solitos screari, Thesmoph. Σίγα σιώπα, πρόσεχε τὸν νοῦν. χρέμπτεται γὰρ ἤδη, ὅπερ ποιοῦσ᾽ οἱ ῥήτορες. *Taubm.* MSS. Camerarii habent, *constabor.* Vett. Codd. *contestabor.* Unde legendum puto; *magnifice contra stabo.* Magnifice resistam Toxilo mihi obviam venienti. *Boxhornius.*

11. *Vomica.*] *Vomica* est abscessus malignus latens, puris plenus: ἀποστήματος εἶδος. Hic facete significat crumenam, quam nummis prægnantem è collo gerebat Sagaristio. *Taubm.*

12. *Mala manu.*] V. N. Amph. 1. tr.

18. *Rejicere.* Apposite. Virgil. *à flumine reice capellas.* qui *reigere*, ab agendo, hic fingunt; ne audias. *Acidal.* *Ne vagentur.*] Vulgatum ita planum facio. Dixerat Toxilus: *Emitte boves.* Cui Sag. At metuo, ne, si emittam, longius vagentur, neque eos recipere facile possim. Huic mox operam in reducendis pollicetur Toxilus. Notum, boves extra bubile in pascuis vagari, & sæpe intercipi. In bubuli autem servantur. Manet itaque in metaphora. *Gruterus* noster hic frustra ingeniosus fuit. *Pistor.*

2. Pe-

Quo pacto ab lenone auferam hoc argentum. SA. tanto melior.
TO. Et mulier ut sit libera, atque ipse ultro det argentum.
Sed sequere me, ad eam rem usus est tua mihi opera. SA. utere ut vis.

ACTUS TERTII SCENA PRIMA.

SATURIO, VIRGO.

QUæ res bene vortat mihi & tibi & ventri meo,
Perennitatisque adeo huic perpetuo cibo,
Ut mihi supersit, suppetat, superstitet:
Sequere hac, mea gnata, me, cum diis volentibus.
Quoi rei detur, scis, tenes, intellegis:
Communicavi tecum consilia omnia.
Ea caussâ ad hoc exemplum te exornavi ego.
Venibis tu hodie, virgo. VI. amabo, mi pater,
Quanquam libenter escis alienis studes,
Tuin' ventris caussâ filiam vendis tuam?
SA. Mirum, quin regis Philippi caussâ, aut Attali
Te potius vendam, quam mea, quæ sis mea.
VI. Utrum tu pro ancilla me habes, an pro filia?
SA. Utrum hercle magis in ventris rem videbitur:
Meum, opinor, imperium in te, non in me tibi'st.
VI. Tua istæc potestas est, pater; veruntamen,
Quanquam res nostræ sunt, pater, pauperculæ,
Modice & modeste melius est vitam vivere:
Nam SI AD PAUPERTATEM admigrant infamiæ.
Gravior paupertas fit, fides sublestior.
SA. Enimvero odiosa es. VI. non sum, neque me esse arbitror,
Cum

2. PErennitatisque.] *Cibum perennitatis* dixit cibum perennem. etsi *cibum Perennitatis* non damnem, quasi alicujus deæ: malim tamen, *Perennitatique ad*. Acidal.

8. *Venibis*.] Venderis.

18. *Modice & modeste*.] *Modicum* dictum, quasi *medium*. Alii à *modo* deducunt, cum, auctore Nonio, *modicum* veteribus fuit *moderatum*, *quodque fit cum modo*. Varro: *Sapiens & bonum ferre potest modice, ac malum fortiter ac leviter*. Scal.

20. *Sublestior*.] Id est, *levior*, *infirmior*. Festus atque idem ait, Plautus in Nervol. *vinum sublestissimum* dixisse, quia infirmos faciat vel corpore vel animo. V. N. Bacchid. 3. 6.

23. Nam

Cum parva natu recte præcipio patri.
Nam INIMICI FAMAM non ita, ut nata est, ferunt.
SA. Ferant, eantque in maxumam malam crucem,
Non ego inimicitias omneis pluris æstimo,
Quam mensa inanis nunc si apponatur mihi.
VI. Pater, HOMINUM IMMORTALIS est infamia,
Etiam tum vivit, cum esse credas mortuam.
SA. Quid? metuis ne te vendam? VI. non metuo, pater.
Verum insimulari nolo. SA. at nequicquam nevis.
Meo modo istud potius fiet, quam tuo.
Fiat. quæ hæ res sunt! VI. cogita hoc verbum, pater:
HERUS SI MINATUS est malum servo suo,
Tametsi id futurum non est, ubi captum'st, flagrum,
Dum tunicas ponit, quanta afficitur miseria!
Ego nunc, quod non futurum'st, formido tamen.
SA. VIRGO ATQUE MULIER nulla erit, quin sit mala,
Quæ præter sapiet, quam placet parentibus.
VI. VIRGO ATQUE MULIER nulla erit quin sit mala,
Quæ reticet, si quid fieri pervorse videt.
SA. Malo cavere melius est te. VI. at si non licet
Cavere, quid agam? nam ego tibi cautum volo.
SA. Malusne ego sum? VI. non es: neque me dignum'st dicere:
Verum ei rei operam do, ne alii dicant quibus licet.
SA. Dicat quod quisque volt: ego de hac sententia
Non demovebor. VI. at, meo si liceat modo,
Sapienter potius facias, quam stulte. SA. lubet.
VI. Lubere per me tibi licere intellego:

23. *Nam inimici.*] Inimici non ita de iis, quos oderunt loquuntur, ut res est; sed ut suspicantur, & ut probabiliter eis confingere licet. *Lambin.*

27. *Immortalis est infamia.*] Variis modis infamia quis notari potest; imprimis hominum opinione. Nam is, qui apud bonos & graves viros male audit, *infamis* dicitur; licet ei jure & legibus nulla irrogetur infamia. Itaque eum, qui restitutus est famæ, hac nota adhuc laborare existimo: verumque esse, quod Plautus ait: *Hominum immortalis, &c.* Hinc Claudius Cæsar, cum cuidam notam appositam, deprecantibus familiaribus, ademisset; Litura tamen, inquit, extat. senties, remissa culpa, infamiæ prioris vestigium manere. *Duarenus.*

38. *Quæ præter.*] Plus aut aliter. *Lambinus.*

42. *Cautum.*] Consultum & provisum. *L.*

Verum lubere haud lubeat, si liceat mihi.
SA. Futura es dicto obediens, an non, patri?
VI. Futura. SA. scis nam, tibi quæ præcepi? VI. omnia.
SA. Et id, ut surrepta fueris? VI. docte calleo.
SA. Et qui parentes fuerint? VI. habeo in memoria,
Necessitate me, mala ut fiam, facis.
Verum videto, ubi me voles nuptum dare,
Ne hæc fama faciat repudiosas nuptias.
SA. Tace stulta, non tu nunc hominum mores vides?
Quojusmodi hic cum fama facile nubitur. *Ms.* cum mali
DUM DOS SIT, nullum vitium vitio vortitur.
VI. Ergo istuc facito, ut veniat in menten tibi,
Me esse indotatam. SA. cavesis tu istuc dixeris.
Pol deûm virtute dicam, & majorum meûm,
Ne te indotatam dicas, quoi dos sit domi.
Librorum eccillum habeo plenum soracum.
Si hoc accurassis lepide, quoi rei operam damus,
Dabuntur dotis tibi inde sexcenti logi,
Atque Attici omnes, nullum Siculum acceperis:
Cum hac dote poteris vel mendico nubere.
VI. Quin tu me ducis, si quo ducturus, pater,

Vel

49. *Verum lubere.*] Hoc vult; Si mihi liceret lubere, id est, omnia pro libitu facere, profecto non lubeat, non placeat, quod tibi, mi pàter, allubescit. Non luberet certe filiam vendere. *Boxhorn.*

57. *Nunc-hominum.*] *Nunc-hominum* ἀνθρώπων τῶν νῦν ὄντων Sic Virg. *ante-malorum*, τῶν ἔμπροσθεν κακῶν, id est, præteritorum malorum. Tibul. *ante-comas*, τὰς πρὶν κόμας. Catul. *olim-furores*, τοὺς πάλαι θυμούς. ita, *semper-lenitas*, apud Terent. Et *semper-deus*, apud Virgil. & *semper-pauper*, lib. 4. Distichorum Dionys. Catonis, unum verbum est. *Scalig*

64. *Soracum.*] *Soracum* vel *Sarracum*, *genus vehiculi, quo ornamenta portantur Scenicorum.* Festus. Glossæ: ἁμάξα.

66. *Dabuntur dotis tibi inde sexcenti logi.*] Filiæ dotem promittit ex artis suæ libris sexcentos logos. Ridicule: sed Homeri scil. exemplo, qui suæ quoque filiæ, propter inopiam, Cypria sua carmina dedisse in dotem perhibetur. quod ex Æliano cognoscimus l.9 .c.15. *Acidal.*

67. *Attici.*] Ita Cicero: *si litteras Græcas Athenis, non Lilybæi; Latinas Romæ, non in Sicilia didicisses.* Sed & Asconius: *Dicit illum Græcas litteras simul Latinas in Sicilia didicisse: in ea insula, qua neutra lingua bene utatur. Ita enim Pl. in Persa, Dabuntur, &c.* De *logis* V. N. Men. 5. 2. 29.

68. *Vel mendico.*] Pulcherrime, παρὰ προσδοκίαν, *mendicum* supposuit homini ditissimo. nam auditores expectabant, ut cum tam præclara dote nubi posse diceretur vel primori civitatis. at ille, mendici conditionem inveniri posse ait. In quo & ipso honestissima sensus ambiguitas. dum enim hoc innuitur, vilitate

dotis

Vel tu me vende, vel face quod tibi lubet.
SA. Bonum æquumque oras. sequere hâc. VI. dicto sum audiens.

dotis non nisi mendicum conciliatum iri, simul ejusdem præstantia commendari videtur: atque ita interpretari licet, quasi tam opulenta ea dos sit, ut si vel egentissimo nubat, tamen abunde habeat, unde familiam sustentet. *Acidal.*

ACTUS TERTII SCENA SECUNDA.

DORDALUS.

QUidnam esse acturum hunc dicam vicinum meum,
Qui mihi juratus est sese hodie argentum dare?
Quod si non dederit, atque hic dies præterierit,
Ego argentum, ille jusjurandum amiserit.
Sed ibi concrepuit foris. quisnam egreditur foras?

ACTUS TERTII SCENA TERTIA.

TOXILUS, DORDALUS.

CUrate istuc intus: jam ego domum me recipiam.
Do. Toxile, quid agitur? To. eho, lutum lenonium,
Commictum cœnum, sterquilinium publicum:
Impure, inhoneste, injure, illex, labes populi, *Non.* injurie
Pecuniæ accipiter, avide atque invide,
Procax, rapax, trahax: trecentis versibus
Tuas impuritias traloqui nemo potest.
Accipin' argentum? accipe sis argentum, impudens,
Tene sis argentum: etiam tu argentum tenes?
Possum te facere, ut argentum accipias, lutum?
Qui nisi jurato mihi nihil ausus credere.
Do. Sine respirare me, tibi ut respondeam.
Vir summe populi, stabulum servitricium, *val.* servitutium.

Scor-

10. LUtum.] *Lutum* pro lutulentis hominibus posuerunt: ut & *Cænum* pro cænosis & turpissimis. Turneb. lib. 29. 17.

13. *Stabulum servitricium.*] Sic dici servum plenum tricarum, dolorum, captionum, ut sit vocabulum factum à servis & tricis, insolens & intolerandum existimo. Longe tolerabilius Colerus *servitutium*. Fere tamen malim: *stabulum meretricium*. Nam & vox *stabulum* ad hanc rem aptior & sequitur, *Scortorum liberator*. Nisi malis *stabulum ferriterium*; qua voce & alibi utitur. *Gronov.*

Scortorum liberator, ſubiculum flagri,
Compedium tritor, piſtrinorum civitas,
Perenniſerve, lucro, edax, ſurax, fugax,
Cedo ſis mihi argentum, da mihi argentum, impudens:
Poſſum à te exigere argentum: argentum, inquam, cedo.
Quin tu mihi argentum reddis? nihilne te pudet?
Leno te argentum poſcit, ſolida ſervitus,
Pro liberanda amica, ut omnes audiant.
To. Tace obſecro hercle: næ tua vox valide valet.
Do. Referundæ ego habeo linguam natam gratiæ,
Eodem mihi pretio ſal præhibetur, quo tibi.
Niſi me hæc defendet, nunquam delinget ſalem.
To. Jam omitto iratus eſſe: id tibi ſuccenſui,
Quia te negabas credere argentum mihi.
Do. Mirum, quin tibi ego crederem, ut idem mihi
Faceres, quod partim faciunt argentarii;
Ubi quid credideris, citius extemplo à foro
Fugiunt, quam ex porta ludis cum emiſſu'ſt lepus.
To. Cape hoc ſis. Do. quin das? To. nummi ſexcenti hîc erunt
Probi, numerati: fac ſit mulier libera,
Atque huc continuo adduce. Do. jam faxo hîc erit.
Non hercle, cui nunc hoc dem ſpectandum, ſcio.

To. For-

14. *Subiculum flagri.*] Aſſidue ſubjecte flagro. Lamb. At Gruterus ita vocatum ait, quod flagrum ipſum ſubigeret, qui alibi videlicet vocetur, *ulmorum Acherung*, *&c.* Meurſius legit *ſudiculum flagri*. nam *ſudiculum* antiquis *flagelli genus erat*, *quod vapulantes* [ut ait Paulus Feſti mutilator] *ſudantes facit*. Sed ſudor ille ſanguis erat.

16. *Perenniſerve.*] *Perenniſervus*, qui perpetuo ſervit uni domino, auctore T. Popma. *Lurco.*] Feſtus: *Lura; os culei, vel etiam utris. unde Lurcones capacis gulæ homines & bonorum ſuorum conſumptores.* Et notat Scalig. *loram* pro ipſo *utre* Auſonium dixiſſe, qui Homer. ἀσκός. Nonius: *Lurcare eſt cum aviditate cibum ſumere.* Lucill. *Vivite lurcones, comedones vivite ventres.* Taubman.

23. *Referunda.*] Ad bene dicendum, ſi quis mihi prior benedixerit; & ad male dicendum, ſi laceſſerit. *Lamb.*

24. *Eodem.*] Tanti mihi conſtat victus, quanti tibi: tu ſervis domino, ego ei, qui me paſcit. mihi magis quam tu, gratis vivo. *Sal* convivii principium, & tenuiorum obſonium. *Lamb.*

25. *Niſi.*] Niſi lingua mea regerere poſſit maledicta, ne ſal quidem ei dabitur. quod noſter, *delingere ſalem*: Gr. ἁλίαν τρυπᾶν. *Caſaub.*

31. *Ex porta.*] In Caveis ſive Circo erant portæ (Varro *Oſtia* appellat) ad beſtias emittendas: quas hic Plaut. notat. *Lipſ.*

35. *Spectandum.*] Neſcio cui hoc arg.

dem

To. Fortasse metuis in manum concredere.
Do. Mirum. quin citius jam à foro argentarii
Abeunt, quam in cursu rotula circumvortitur.
To. Abi istac avorsis angiportis ad forum,
Eadem istæc facito mulier ad me transeat
Per hortum. Do. jam hîc faxo aderit. To. at ne propalam.
Do. Sapienter sane. To. supplicatum cras eat.
Do. Ita hercle vero. To. dum stas, reditum oportuit.

dem spectandum, utrum probum sit, nec ne. Donatus in Eun. act. 3. 5. annotat, hos, *spectatores pecuniæ*, id est, probatores dictos. Talis Menandro δοκιμαστὴς est. *Taubm.*

37. *Mirum quin.*] Scil. tibi in manum concredam. *Vel*, Mirum quin metuam, id est, omnino metuo. Sic enim Plautus ubique ea formula utitur: in qua frustra Lamb. se multis locis torquet. *Acidal.*

39. *Averſis angiportis.*] *Traverſis.* Scriverius.

42. *Supplicatum cras.*] Quasi dicat; non hodie. Atque hinc colligere est morem antiquitus fuisse, ut servi pileo donati, sive etiam ancillæ post manumissionem, supplicatum diis irent, quorum virtuti ac benignitati potissimum libertatem acceptam referrent suam: magno religionis ac pietatis argumento. *Donz.*

ACTUS QUARTI SCENA PRIMA.

TOXILUS.

SI QUAM REM accures sobrie an frugiliter,
Solet illa recte sub manus succedere.
Atque edepol, FERME UT QUISQUE REM accurat suam,
Sic ei procedunt post principia denique.
Si malus aut nequam'st, male res vortunt, quas agit:
Sin

Acid. Principio. sic et procedit post denique.

2. *SUb manus succedere.*] Ex animi sententia: quasi eam manibus tractans suo arbitratu fingeret, ac in quamvis partem confirmaret. *L.* Milit. act. 3. 2. versu ultimo.

4. *Post principia.*] Castrense proverbium est, *A postprincipiis incipere: In postprincipiis stare: In postprincipiis esse.* Varro loquens de disciplinis Mathematicis apud Agellium: *Sed hæc*, inquit, *aut omnino non discimus, aut prius desistimus, quam intelligamus, cur discenda sint. Voluptas autem vel utilitas talium disciplinarum in postprincipiis existit, cum perfectæ absolutæque sunt: in principiis vero ipsis ineptæ & insuaves videntur.* In quibus non solum usus hujus Proverbii patet, sed etiam explicatur Proverbium ipsum. Et ipse Varro hic quoque exponit Proverb. cum subjungit; *id est, ab his potius temporibus quam superioribus.* hoc & Plautus hoc loco usurpavit. Et non disjuncta hæc, sed conjuncta sunt, *postprincipia, &c.* Scalig.

Sin autem frugi'st, eveniunt frugaliter.
Hanc ego rem exorsus sum facete & callide:
Igitur proventuram bene confido mihi.
Nunc ego lenonem ita hodie intricatum dabo,
Ut ipsus sese, qua se expediat, nesciat.
Sagaristio; heus exi, atque educe virginem,
Et istas tabellas, quas consignavi tibi,
Quas tu attulisti ab hero meo usque è Persia.

ACTUS QUARTI SCENA SECUNDA.

SAGARISTIO, TOXILUS.

NUnquid moror? To. euge, euge, exornatus basilice?
Tiara ornatum lepide condecorat tuum.
Tum hanc hospitam autem crepidula ut graphice decet!
Sed satin' estis meditati? Sa. Tragici & Comici
Nunquam æque sunt meditati. To. lepide hercle adjuvas.
Sa. Age illuc abscede procul è conspectu, & tace.
Ubi cum lenone me videbis colloqui,
Id erit adeundi tempus: nunc agite, ite vos.

Al. lect. exornatus basilice tiara! theatrum lepida condecoras schema.

2. *Tiara ornatum.*] E vett. scriptura Prisciani hanc lect. eruo, quam germanissimam Plauti censeo:

Tiara ut lepidam lepide condecorat schemam!

Dicitur Tiara imposita reliquum Persicum habitum lepide condecorare. Nam *schema* pro habitu & ornatu Plautus accepit, quem Græca vox ipsa sonat. itidem, ut in prol. Amph. Nec me movet, quod vir magnus *schemam* ibi penulæ servilis genus interpretetur. *Tiaram* autem (ut hoc addam) diversam à *Mitra* fuisse & genus pileoli, quo Persæ Chaldæique usi sint, docet Herodotus lib. 7. & D. Hieronymus ad cap. 3. Danielis.

4. *Tragici, &c.*] Vide Notas Pœnul. act. 3. 2. 4.

6. *Age illuc abscede procul è conspectu.*] Conjectura Douzæ F. & Acidalii: nam scripti & vett. edd. *Age illuc adspice de procul in conspectum.* Forte: *Age illic adsistito procul in conspectius.* Gronovius.

ACTUS QUARTI SCENA TERTIA.

DORDALUS, TOXILUS.

CUI HOMINI DI PROPITII sunt, aliquid objiciunt lucri.
Nam ego hodie compendi feci binos panes indies,
Ita ancilla mea quæ fuit hodie, sua nunc est: argento vicit:

Jam

Jam hodie alienum cœnabit, nihil gustabit de meo.
Sumne probus? sum lepidus civis, qui Atticam hodie civitatem
Maxumam majorem feci, atque auxi civi fœmina?
Sed ut & ego hodie fui benignus! ut ego multis credidi!
Nec satis à quiquam homine accepi: ita prorsum credebam omnibus.
Nec metuo quibus credidi hodie, ne quis mihi in jure abjurassit.
Bonus volo jam ex hoc die esse: quod neque fiet, neque fuit.
To. Hunc ego hominem hodie in transennam doctis ducam dolis,
Itaque huic insidiæ paratæ sunt probe. aggrediar virum.
Quid agis? Do. credo? To. unde agis te, Dordale? Do. credo tibi.
To. Di dent quæ velis: eho, an jam manu emisisti mulierem?
Do. Credo pol, credo, inquam, tibi. To. jam liberta auctus es? Do. enicas.
Quin tibi me dico credere. To. dic bona fide: jam libera est?
Do. I, i ad forum, ad Prætorem, exquire; siquidem credere mihi non vis:
Libera, inquam, est: ecquid audis? To. at tibi dî benefaciant omnes.
Nunquam enim posthac tibi, nec tuorum quod nolis, volam.
Do. Abi, ne jura: satis credo. To. ubi nunc tua liberta'st? Do. apud te. To. ain',
Apud me est? Do. ajo, inquam: apud te est, inquam. To. ita me dî ament, ut ob istam rem
Tibi multa bona instant à me: nam est res quædam, quam occultabam

Tibi

7. B*Enignus.*] Id est, liberalis. Ter. Adelph. 5. 4. *blande dicere aut benigne facere*, id est, munificum esse. *T.*

8. *Nec satis, &c.*] Nec à quoquam sponsorem accepi, cujus fidem secutus, crederem. *Lambin.*

11. *Transennam.*] *Transenna*, hic extentus funis, quo captantur aves. Vide notas Bacchid. act. 4. scen. 6. ℣s. 227. Rud. 4. 7.

13. *Unde agis te?*] Vide notas Bacch. act. 5. sc. 1. ℣s. 20. *Credo tibi.*] Facete, postquam ab eo pecuniam accepit, dicit se ei credere. *Lambin.*

17. *Ad Prætorem.*] Hoc eo spectat, quod nomen manumissi in Acta olim referri moris erat, caussa etiam seu titulo manumissionis adscripto. Potest etiam ad Prætoris *vindictam* referri. *Douza.*

25. *Bene-*

Tibi dicere: nunc eam narrabo, unde tu pergrande lucrum facias:
Faciam ut mei memineris, dum vitam vivas. Do. benedictis
Tuis benefacta aures meæ auxilium expostulant.
To. Tuum promeritum'st merito ut faciam. & ut me scias esse facturum,
Tabellas tene has, pellege. Do. hæ quid ad me? To. immo ad te attinent,
Et tua refert. nam è Persia ad me allatæ modo sunt istæ à meo domino.
Do. Quando? To. haud dudum. Do. quid istæc narrant? To. percunctare ex ipsis,
Ipsæ tibi narrabunt. Do. cedo sane mihi. To. at clare recitato.
Do. Tace, dum pellego. To. haud verbum faciam.
Do. Salutem dicit Toxilo Timarchides,
Et familiæ omni: si valetis, gaudeo.
Ego valeo recte, & rem gero, & facio lucrum.
Neque isto redire his octo possum mensibus:
Itaque hîc est, quod me detinet, negotium.
Eleusipolim Persæ cepêre urbem in Arabia,
Plenam bonarum rerum, atque antiquom oppidum;
Ea comparatur præda, ut fiat auctio
Publicitus. ea res me domo expertem facit:
Operam atque hospitium ego isti præhiberi volo,
Qui tibi tabellas affert. cura, quæ is volet:
Nam is mihi honores suæ domi habuit maxumos.
Do. Quid id ad me, aut ad meam rem refert, Persæ quid rerum gerant,
Aut quid herus tuus? To. tace stultiloque: nescis quid instet boni.

Ne-

25. *Benedictis tuis benefacta.*] Constructio est; Aures meæ expostulant benedictis tuis auxilium benefacta tua, id est, ut benefactis tuis benedicta tua juventur, hæc illis faveant & respondeant. *Boxhorn.*

38. *Plenam bonarum.*] Sic Ennius de Athenis Atticis, versu vere Tragico.

Adsta, atque Athenas antiquum opulentum oppidum
Contempla.

Nam *Bonas res*, pro *Opulentitate* ab antiquis, sicut è contrario *Malas* pro *inopia* ac *egestate*, acceptas notum est. Trin. *Bonis tuis rebus meas res irrides malas.* Douza.

46. Fa-

Nequicquam tibi fortuna faculam lucrificam allucere volt. *MSS. faculam lucrificam.*
Do. Quæ istæc fortuna lucrifica est? To. istas, quæ norunt, roga.
Ego tantundem scio, quantum tu, nisi quod pellegi prior.
Sed ut occœpisti, ex tabellis nosce rem. Do. bene me mones.
Fac silentium. To. nunc ad illud venies, quod refert tua.
Do. Iste qui tabellas affert, adduxit simul
Forma expetenda liberalem mulierem,
Furtivam, advectam ex Arabia penitissuma, *MSS. Pal. adductam.*
Eam te volo accurare, ut istic veneat,
Ac suo periculo is emat, qui eam mercabitur:
Mancipio neque promittet, neque quisquam dabit.
Probum & numeratum argentum ut accipiat, face.
Hæc cura, & hospes cura ut curetur. vale.
To. Quid igitur, postquam recitasti quod erat ceræ creditum,
Jam mihi credis? Do. ubi nunc ille'st hospes, qui hasce attulit?
To. Jam hîc credo aderit: arcessit illam à navi. Do. nihil mihi opus est
Litibus, neque tricis. quamobrem ego argentum numerem foras?
Nisi mancipio accipio, quid eo mihi opus mercimonio?
To. Tacen' an non taces? nunquam ego te tam esse matulam credidi.
Quid metuis? Do. metuo hercle vero: sensi ego jam complures:

Neque

46. *Paculam lucrificam.*] Allegoria, pro lucrifaciendi occasionem & facultatem præbere, sive adeo lucrum certum objicere. sic Curcul. *Lucere cereum*, dixit. *Lambin.*

52. *Liberalem.*] Festus: *Liberales dicuntur non solum benigni, sed etiam ingenua forma homines.* Apul. 4. Met. *virginem filo liberalem*, &c.

55. *Ac suo periculo.*] Interdum paciscebatur venditor, ne fugitivum aut erronem præstaret. Nam & ita quandoque lex dicebatur, ut periculo suo emeret emptor. Servos autem quorum nomine venditor nihil præstaret, PILEATOS venum solitos ire, docet Agell. libro 7. 4. *Brisson.* V. N. Curcul. act. 4. 2. Merc. 2. 3. & Trinum. 2. 4.

59. *Ceræ creditum.*] Id est, scriptum ceratis tabellis.

64. *Matulam.*] Vilem, insulsum, meticulosum, ignavum, vanum. *Indignus, qui ei matulam porrigat*: de vehementer inæqualibus. *Taubmann.*

66. Ne-

Neque mihi haud imperito eveniet, tali ut in luto hæream.
To. Nihil periculi videtur. Do. scio istuc, sed metuo mihi.
To. Mea quidem istuc nihil refert; tua ego refero gratiâ.
Ut tibi recte conciliandi primo facerem copiam.
Do. Gratiam habeo. sed TE DE ALIIS, QUAM alios de te suaviu' st
Fieri doctos. To. ne quis vero ex Barbaria penitissuma
Persequatur. etiam tu illam destinas? Do. videam modo
Mercimonium. To. æqua dicis. sed optume eccum ipse advenit
Hospes ille, qui has tabellas attulit. Do. hiccine est? To. hic est.
Do. Hæccine illa' st furtiva virgo? To. juxta tecum æque scio,
Nisi quia aspexi, equidem edepol liberali' st, quisquis est.
Do. Sat edepol concinna est facie. To. ut contemptim carnufex!
Taciti contemplemur formam. Do. laudo consilium tuum.

66. *Neque mihi haud imperito.*] Aut duplex negatio magis negat: aut ita construendum: Neque mihi, utpote non imperito, eveniet. *Pistor.*

67. *Sed metuo.*] Notat *Donatus* Ter. Adelph. consuetudinem hanc esse Terentii, ut inducat etiam eos qui falluntur, aliquid sapere: idemque à Plauto cum sæpe alibi, tum hic observari. *Taub.*

68. *Refero.*] Renuncio.

72. *Persequatur.*] Scil. metuendum est, ut sit ironia. *L. Destinas.*] Non tu eam emere properas? Vide notas Epid. 2. 2. 92.

ACTUS QUARTI SCENA QUARTA.

SAGARISTIO, VIRGO, TOXILUS, DORDALUS.

SAtin' Athenæ tibi visæ fortunatæ atque opiparæ?
Vi. Urbis speciem vidi, hominum mores prospexi parum.
To. Nunquid in principio cessavit verbum docte dicere? *Dour. verbum doctum.*
Do. Haud potui etiam in primo verbo perspicere sapientiam.
Sa. Quid id quod vidisti: ut munitum muro tibi visum' st oppidum?
Vi. SI INCOLÆ BENE sunt morati, pulchre munitum arbitror.
Perfidia & Peculatus ex urbe & Avaritia si exulant,
Quarta Invidia, quinta Ambitio, sexta Obtrectatio,

Septi-

Septimum Perjurium. To. euge! Vi. octava Indiligentia:
Nona Injuria: decimum, quod pessumum aggressu, Scelus:
Hæc nisi inde aberunt, centuplex murus rebus servandis parum est.
To. Quid ais tu? Do. quid vis? To. tu in illis es decem sodalibus:
Te in exilium ire hinc oportet. Do. quid jam? To. quia perjurus es.
Do. Verba quidem haud indocte fecit. To. ex tuo inquam usu est: eme hanc.
Do. Edepol qui cum hanc magis contemplo, magis placet. To. si hanc emeris,
Dî immortales nullus leno te alter erit opulentior.
Evortes tuo arbitratu homines fundis, familiis.
Cum optumis viris rem habebis: gratiam cupient tuam: *MS. Pal.* concipient.
Venient ad te comessatum. Do. at ego intromitti *non sinam.*
To. At enim illi noctu occentabunt ostium, exurent fores:
Proinde tu tibi jubeas concludi ædes foribus ferreis:
Ferreas ædes commutes, limina indas ferrea:
Ferream seram atque annulum: ne si ferreo parseris,
Ferreas tute tibi impingi jubeas crassas compedis.
Do. I in malum cruciatum. To. i sane, hanc eme atque ausculta mihi.
Do. Modo ut sciam, quanti indicet. To. vin' huc vocem? Do. ego illo accessero.

To. Quid

10. Scelus.] *Facinus, Flagitium, Scelus.* hoc differunt: quod *Facinus* vi aut malitia committitur: *Flagitium* fit libidine, vel nequitia: unde *flagitiosi* dicuntur impudici, adulteri, ganeones. aleatores, facinorosi, parricidæ, sicarii, sacrilegi, perjuri, &c. *Scelus*, utrumque comprehendit. Cic. Catil. 1. *Quod facinus à manibus unquam tuis, quod flagitium à toto corpore absfuit.* Popma.

20. *Occentabunt ostium.*] Convicium tibi facient ante ostium. Vide notas Merc. 2. 3. 73.

24. *Iubeas.*] Facito tibi fores ferreas, & ferrea cætera; ne si sumptu deterritus, ferro peperceris, eadem opera tute tibi ferreas compedes impingas. *Lamb.* Allusit autem ad custodiam Danaës. Ovid. 3. Amor. el. 7. *Ærati postes, ferrea turris erat.* Propert. 2. el. 20. *Ferratam Danaës transiliamque domum.* Passerat.

25. *I sane.*] Ambiguum. V. N. Mil. act. 2. scen. 3. vs. 15.

35. *Hos*

To. Quid ais, hoſpes? Sa. venio, adduco hanc, uti dudu[m] dixeram.
Nam heri in portum noctu navis venit: vænire hanc volo,
Si poteſt: ſi non poteſt, ire hinc volo quantum poteſt.
Do. Salvos ſis, adoleſcens. Sa. ſiquidem hanc vendidero pre tio ſuo.
To. atqui aut hoc emptore vendes pulchre, aut alio non po tes.
Sa. Eſne tu huic amicus? To. tanquam dî omnes qui cœlum colunt.
Do. Tum tu mihi es inimicus certus. nam GENERI LE NONIO
Nunquam ullus deus tam benignus fuit, qui fuerit propitius.
Sa. Hoc age, opus ne'ſt hac tibi empta? Do. ſi tibi vænisſe'[ſt] opus,
Mihi quoque empta eſt: ſi tibi ſubiti nihil eſt, tantundem'[ſt] mihi.
Sa. Indica, fac pretium. Do. tua merx eſt, tua indicatio e[ſt].
To. Æquom hic orat. Sa. vin' bene emere? Do. vin' t[u] pulchre vendere?
To. Ego ſcio hercle utrumque velle. Do. age, indica prognariter. *Lamb. pro gnaviter.*
Sa. Prius dico: hanc mancupio nemo tibi dabit. jam ſcis? Do. ſcio.
Indica, minimo daturus quî ſis, qui duci queat.
To. Tace, tace, nimis tu quidem hercle homo ſtultus e[s] pueriliter?
Do. Quid ita? To. quia enim te ex puella prius percont[ari] volo,
Quæ ad rem referunt. Do. & quidem hercle tu me monuiſ[ti] haud male.

Vid

35. *Hoc age.*] Τȣ̃το πρᾶττε. Utimur, cum uni rei mentem adhiberi volumus, & animum adverti. *Taubmann.*

37. *Indica.*] *Indicare* vendentis eſt: ut *mercari* & *liceri* emptoris. Aul. act. 2. 8. *Indicant caros.* Briſſon.

38. *Bene, pulchre.*] Cum lucro. V. [...] Pſeud. act. 1. 3.

40. *Hanc mancupio.*] Hanc nemo c[um] lege tibi vendet, ut velit ſubire periculum evictionis. *T.*

41. *Qui duci.*] Ut à me emptore ab duci queat. *Lambin.*

45. I[...]

Vide sis, ego ille doctus leno pæne in foveam decidi,
Ni hîc adesses. QUANTUM est adhibere hominem amicum, ubi quid geras!
To. Quo genere, aut qua in patria sit nata, aut quibus parentibus;
Ne temere hanc te emisse dicas suasu atque impulsu meo.
Nisi molestum est, percontari hanc paucis hic volt. Sa. maxume,
Suo arbitratu. To. quid stas? abi tute, atque ipse itidem roga.
Ut tibi percontari liceat quæ velis, etsi mihi
Dixit dare potestatem ejus: sed ego te malo tamen
Eum ipsum adire, ut ne contemnat te ille. Do. satis recte mones.
Hospes, volo ego hanc percontari. Sa. à terra ad cœlum, quid lubet.
To. Jubedum ea huc accedat ad me. Sa. i sane, ac morem illi gere.
Percontare, exquire quid vis. To. age, age nunc tu, i præ: vide
Ut ingrediare auspicato. Do. liquidum est auspicium. To. tace.
Concede sis, jam ego illam adducam. Do. age; ut rem esse in nostram putas.
To. Sequere me. adduco hanc: si quid vis ex hac percontarier.
Do. Enim volo te adesse. To. haud possim, quin huic operam dem hospiti,
Quoi herus jussit. quid si hic non volt me adesse una. Sa. immo i modo.
To. Do ego tibi operam. Do. TIBI ibidem das, ubi tu tuum amicum adjuvas.

To. Ex-

45. *In foveam decidi.*] Pæne deceptus & illaqueatus sum. *Lambin.*

46. *Nisi hic adesses.*] Douza malit, *Nisi hic adesset.* scil. Toxilus.

54. *A terra.*] Ἀπ' ἐρχῦ μέχρι γῆς. Quasi dicat: quacunque de re: ab extremo initio usque ad supremum finem. Proverb. *Taubm.*

56. *Age, age nunc tu, i præ: vide ut, &c.*] Hoc loco inextricabiles sunt absurditates: nisi ille versus exturbetur, To. *Iubedum, &c.* aut alius de Vett. lib. illi subjiciatur, qui sententiam expleat expliceteque: aut Personæ plane aliter ordinentur. Nam quod Toxilus ad se nunc puellam vocat, prorsus ineptum est. Lenonis enim ea postulatio est. Sed ineptius subdit Sagaristio, *I sane, &c.* puellam iis alloqui visus, quæ procul tamen abstiterat; adeunda ultro, ut adduceretur. *Acidal.*

71. Ha-

To. Exquire. heus tu, advigila. Vi. satis est dictum: qu
quam ego serva sum,
Scio ego officium meum, ut quæ rogitet, vera, ut [illegible]
accepi, eloquar.
To. Virgo, hic homo probus est. Vi. credo. To. non
apud hunc servies.
Vi. Ita pol spero; si parentes facient officium suum.
Do. Nolo ego te mirari, si nos ex te percontabimur
Aut patriam tuam, aut parentes. Vi. cur ego id mirer,
homo?
Servitus mea mihi interdixit, ne quid mirer meum
Malum. To. Dii istam perdant, ita cata est Lamb. [illegible] TO. [illegible] TO. [illegible]
& callida.
Habet cor! quam dicit quod opu'st! Do. quid nomen tibi
To. Nunc metuo ne peccet. Vi. Lucridi nomen in p
fuit.
To. Nomen atque omen quantivis est pretii. quin tu
emis?
Nimis pavebam ne peccaret. expedivit. Do. si te emam
Mihi quoque Lucridem confido fore te. To. tu si hanc e
Nunquam hercle hunc mensem vortentem, credo, s
tibi.
Do. Ita velim quidem hercle. To. optata ut eveniant, o
addito.
Nihil adhuc peccavit etiam. Do. ubi tu nata es? Vi. ut
Mater dixit, in culina, in angulo ad lævam manum.

Tc

71. *Habet cor.*] Cordata est. V. N. Epid. act. 3. 3.

73. *Nomen atque omen.*] Mos religionis priscæ: quibus magnæ curæ in his talibus initiis, homines præessent, aut interessent *bono nomine*, id est, è quorum nominibus captari velut augurium aliquod posset prosperitatis & diuturnitatis. Talia sunt *Salvius*, *Longinus*, *Statorius*. *&c.* Mala contra, è quibus triste aliquod, infirmum, breve: *ut Curtius*, *Minutius*, *Furius*, *Hostilius*, *&c.* Tale vaticinium Lenonis hujus Plautini. [illegible] Facit huc elegans locus Plutarchi i[illegible] cia; ubi notat & observat ex [illegible] mali ominis fuisse Atheniensibus [illegible] ὁ ἀπὸ τῆς νίκης ἔχων τοὔνομα, ip[illegible] cet Nicias, militiæ imperator [illegible] munus illud abnueret. *Boxhorn.*

74. *Expedivit.*] Cura me & [illegible] beravit. ad spectatores. [illegible]

76. [illegible] sem integrum. [illegible]

79. [illegible] rogata [illegible]

To. Hæc erit tibi fausta meretrix: nata est in calido loco,
Ubi rerum omnium bonarum copia est sæpissume. *Acid. copia est. Tox. scitissime Tactus est leno.*
Tactus est leno, qui rogarat, ubi nata esset, diceret.
Lepide lusit. Do. at ego patriam te rogo quæ sit tua:
Vi. Quæ mihi sit, nisi hæc ubi nunc sum? Do. at ego illam quæro, quæ fuit.
Vi. OMNE EGO PRO NIHILO esse ducto; quod fuit quando fuit:
Tanquam hominem, quando animam efflavit; quid eum quæras qui fuit?
To. Ita me Dì bene ament, sapienter! atque equidem miseret tamen.
Do. Sed tamen, Virgo, quæ patria est tua? age mihi actutum expedi: quid taces?
Vi. Dico equidem patriam. quandoquidem hic servio; hæc patria est mea.
To. Jam de istoc rogare omitte. non vides nolle eloqui,
Ne suarum se miseriarum in memoriam inducas? Do. quid est?
Captusne est pater? Vi. non captus, sed quod habuit, id perdidit.
To: Hæc erit bono genere nata, nihil scit, nisi verum loqui.
Do: Quis fuit? dic nomen. Vi. quid illum miserum memorem qui fuit?
Nunc & illum Miserum & me Miseram æquom est nominarier.
Do. Quojusmodi is in populo habitus est? Vi. nemo quisquam acceptior:
Servi liberique amabant. To. hominem miserum prædicas,
Cum ipsus prope perditus est, & benevolentis perdidit.
Do. Emam, opinor. To. etiam, Opinor? Do. summo genere esse arbitror.

To. Di-

rat in utero matris, situm, & locum genitalem. In genitura quippe ut mares in uteri parte dextra, ita fæmellæ ad lævam sive sinistram materni uteri collocantur, ut Medici & Anatomici observant. *Boxhorn.*

86. *Qui fuit.*] Mortuus est. V. N. Cap. act. 3. 3.

To. Divitias tu ex istac facies. Do. ita dî faxint. To. eme modo.
Vi. Jam hoc tibi dico: jam actutum ecastor meus pater, ubi me sciet
Venisse huc, aderit hîc, & me absentem redimet. To. quid nunc? Do. quid est?
Do. Audin' quid ait? Vi. nam, etsi res sunt fractæ, amici sunt tamen.
Do. Ne sis plora, libera eris actutum, si crebro cades.
Vin' mea esse? Vi. dum quidem ne nimis diu tua sim, volo.
To. Satin' ut meminit libertatis! dabit hæc tibi grandes bolos.
Age, si quid agis: ego ad hunc redeo, sequere, reduco hanc tibi.
Do. Adolescens, vin' vendere istanc? Sa. magis lubet, quam perdere.
To. Tum tu pauca in verba confer: quî datur, tanti indica.
Sa. Faciam ita, ut te velle video. ut emas, habe tibi centum minis.
Do. Nimium'st. Sa. octoginta. Do. nimium'st. Sa. nummus abesse hinc non potest,
Quod nunc dicam. Do. quid id est ergo? eloquere actutum, atque indica.

Sa. Tuo

102. *Venisse huc.*] D. F. legit *venisse hic*, id est, venditam esse.

104. *Si crebro cades.*] Id est, siquidem inclinari te crebro ac muliebris patientiæ legem accipere sustinueris. Quomodo & nos in Belgis Veneres istiusmodi *Curto calci insistere* cavillantes, lepida sane vernaculæ vocis compositione; *Kort ghehielt* perhibemus, quasi dicas, *brevicalces*. Quo enim calcaneum brevius homini, eo ad resupinandum accommodatior. Easdem etiam ab eadem caussa, *Comitiales esse*, hoc est, calabundas dictabant. *Douza*. Recta est & proba lectio, *si crebro cades*. Cadere puellæ & mulieres dicebantur, quæ præbent viris. Non enim nisi resupinatæ officium hoc faciunt. Unde apud Juvenalem, *aviam resupinat amici*. Et vulgo dicimus in nostro Idiomate talos curtos habere mulieres, quæ crebro ac libenter cadunt. Non enim magno impulsu opus est, ut resupinentur. *Salmas.*

106. *Grandes bolos.*] Magno hæc erit tibi emolumento. *L.*

110. *Habe tibi centum minis.*] Ita est in Veneta Pap. at Ms. pr. *habe trecentis minis.* secunda *habe trecentum minis.* Alii, *tercentum minis.* Sed quod edidimus videtur & *Meursio* rectum: idque inde apparet, quod Dordalo lenone nimium id esse dictitante, *octoginta* dicat. nam alias nimis esset absurdum à trecentis statim ad octoginta descendere. Decepti autem sunt istis Toxili verbis:

—— Abi, argentum effer huc.
Non edepol minis trecentis cara'st. fecisti lucri.

Gruterus.

3. *Grave.*]

SA. Tuo periculo sexaginta hæc datur argenti minis.
DO. Toxile, quid ago? TO. dî deæque te agitant irati, scelus,
Qui hanc non properes destinare. DO. habeto. TO. heu, prædatus probe!
Abi; argentum effer huc.
Non edepol minis trecentis cara'st: fecisti lucri.
SA. Heus tu, etiam pro vestimentis huc decem accedent minæ.
DO. Abscedent enim, non accedent. TO. tace sis, non tu illum vides
Quærere ansam, infectum ut faciat? abisne, atque argentum petis?
DO. Heus, tu serva istum. TO. quin tu is intro? DO. abeo, atque argentum affero.

ACTUS QUARTI SCENA QUINTA.

TOXILUS, SAGARISTIO, VIRGO.

EDepol dedisti, Virgo, operam allaudabilem, *Celer.* adjutabilem.
Probam & sapientem & sobriam. VI. SI QUID BONIS
BONI FIT, esse idem & grave & gratum solet.
TO. Audin' tu, Persa, ubi argentum ab hoc acceperis,
Simulato quasi eas prorsum in navem. SA. ne doce.
TO. Per angiportum rursum te ad me recipito
Illâc per hortum. SA. quod futurum est, prædicas.
TO. At ne cum argento protinam permutes domum:
Moneo te. SA. quod te dignum'st, me dignum esse vis.
TO. Tace; parce voci, præda progreditur foras.

3. GRave.] *Grave* pro pretioso & caro accipiunt Latini. Unde *grave donum* Symmacho. ita Græci *βαρύ*: ut *βαρύτιμον*. *Salmas.*

4. *Persa.*] Sagaristio, qui Persam mentiris.

5. *Prorsum.*] Quasi provorsum, recta via.

ACTUS QUARTI SCENA SEXTA.

DORDALUS, SAGARISTIO, TOXILUS, VIRGO.

PRobati hîc argenti ſunt ſexaginta minæ,
Duobus nummis minus eſt. SA. quid ei nummi ſciunt?
Do. Cruminam hanc emere, aut facere ut remigret domum.
SA. Ne non ſat eſſes leno, id metuebas miſer,
Impure, avare, ne cruminam amitteres.
To. Sine, quæſo: quando leno'ſt, nihil mirum facit.
Do. Lucro faciundo ego auſpicavi in hunc diem:
Nihil mihi tam parvi'ſt, quin me id pigeat perdere.
Age, accipe hoc ſis. SA. hunc in collum, niſi piget
Impone. Do. vero fiat. SA. nunquid cæterum
Me voltis? To. quid tam properas: SA. ita negotium'ſt,
Mandatæ quæ ſunt, volo deferre epiſtolas. *Acid. volo pergere.*
Geminum autem fratrem ſervire audivi hîc meum,
Eum ego ut requiram atque ut redimam, volo.
To. Atque edepol tu me commonuiſti haud male.
Videor vidiſſe hîc forma perſimilem tui,
Eadem ſtatura. SA. quippe qui frater ſiet.
Do. Sed ſcire velimus, quod tibi nomen ſiet.
To. Quid attinet nomen ſcire? SA. auſculta ergo, ut ſcias:
Vaniloquidorus, Virginiſvendonides,
Nugipolyloquides, Argentiexterebronides,
Tedigniloquides, Nummorum expalponides:
Quodſemelarripides, Nunquam*poſtea*eripides.

Do. Heu

2. QVid ei nummi.] Quare abſunt? quid facere ſciunt? *Lambin.*

3. *Cruminam.*] Ut crumenam hanc emas; aut ſi duos iſtos nummos tibi dari etiam poſtulas, crumenam mihi reddas. *Lambin.*

4. *Ne non ſat.*] Sic Terent. Phorm. act. 3. ſc. 2. —— *Eja, ne parum leno ſies.* Ὑφὲν, id eſt, vereris ne non obtineas lenonum mores: ne non reſpondeat ſatis tuo nomini tuæque turpitudini. *Gruter.*

12. *Mandata.*] Forte legendum, *Mandata quæ.* Sunt enim epiſtolæ, mandata. Heſychius: ἐπιστολαὶ, ἐντολαί. ita quoque Suidas exponit. Hinc putem, *cum mandatis mittere*, eſſe cum epiſtolis, in quibus mandata perſcripta, mittere. *Cellerus.*

21. *Nugipolyloquides.*] Mſſ. Camerarii habent, *Nugipiloquides.* Ea veſtigia ſequutus malim ſcribere; *Nugipililoquides*; vocabulo facto *à nuga*, *pilus* & *loquor*. *Pili non facere* quid Latinis ſignificet, nemo neſcit. *Pilus*, res nihili. *Boxh.*

22. *Tedigniloquides.*] Ficta nomina Ariſtophanis more & Græcorum: pro

re

DO. Nonne attestaris? SA. tuan' ego caussa, carnufex,
Quoiquam mortali libero aureis atteram?
Qui hîc commercaris cives homines liberos.
DO. Sine dicam. SA. nolo. DO. audi. SA. sum surdus, ambula.
Sequere hac, scelesta feles virginaria.
Sequere hac, mea nata, me usque ad Prætorem. VI. sequor.

10. *Tuan' ego caussa.*] Homines enim infames, & intestabiles, ut fures aut lenones, sine antestatione, injecta manu invitos in jus trahere licebat. *Donz.* V.N. Curc. act. 5. 3. 177.

14 *Scelesta felles virginaria.*] Personas ita disting. *Sequere hâc.* DO. *scelesta felles virginaria.* sic apud Auson. Ep. 69. *felles pullaria est, subulo* Lucillii, à rapiendis pueris sive pullis.

Quis Marcus? Felles nuper pullaria dictus,
Corrupit totum qui puerile secus.

Sic Rud. 3. 4. *felles virginales* appellat lenones: tracto convicio à rapacitate ejus animalis. *Lipsius.*

ACTUS QUINTI SCENA PRIMA.

TOXILUS, SAGARISTIO, LEMNISELENE.

HOstibus victis, civibus salvis, re placida, pacibus perfectis,
Bello exstincto, re bene gesta, integro exercitu & præsidiis,
Cum bene nos, Juppiter, juvisti, dîque alii omnes cœlipotentes,
Ea vobis grates habeo, atque ago: quia probe sum ultus meum inimicum.
Nunc ob eam rem inter participes dividam prædam & participabo.
Ite foras: hîc volo ante ostium & januam meos participes bene accipere.
Statuite hîc lectulos, ponite hîc quæ assolent. hîc statui volo primum
Aquilam mihi: unde ego omnes hilaros, lubentes, lætificantes faciam ut fiant,

Quo-

PAcibus perfectis.] Conditionibus pacis transactis. Nonius: *Paces, plurali numero nove positum.* Varro, *constituere paces.*

4. *Ea.*] Ob ea, ob eam caussam. *L.*

7. *Statuite hic.*] Servilis convivii descriptio. Huc pertinet locus Asinar. act. 1. & 2. *Assolent.*] Flores, corollas, panem, obsonia, vinum, &c. *Lambinus.*

8. *Aquilam.*] Aquam duplicem initio statim poni mos erat; Calidam, Frigidam. Faceta autem allusio Comici servi, quasi ad *Aquilam* etiam *militarem.* Lipsius. *Unde ego omnes hilaros.*] Lepidissimi versus; sed perobscurus hic est, ob insolentiam formulæ, *faciam hilaros ut fiant*; elegantis tamen, & in uno Plauto locis sexcentis obviæ, Accusandi casu pro Nominandi posito. Porro, *lubentes*, convivii verbum proprium est, cum fronte jam exporrecta jocandi & sese exhilarandi cuique libido est. Ter. Adelph.

Quorum opera hæc mihi facilia factu facta sunt, quæ volui, effieri.
Nam IMPROBUS est homo, qui beneficium scit sumere & reddere nescit. *Ms. al. scit accipere.*
LE. Toxile mi, cur ego sine te sum? cur autem tu sine me es? To. agedum ergo,
Accede, mea, ad me, atque amplectere sis. LE. ego vero. oh, nihil magis dulce'st!
Sed, amabo, oculus meus, quin lectis nos actutum commendamus?
To. Omnia quæ tu vis, ea cupio. LE. mutua fiunt à me. To. age, age, age, ergo,
Tu Sagaristio, accumbe in summo. SA. ego nihil moror: cedo parem quem pepegi.
To. Temperi. SA. mihi istuc temperi, sero'st. To. hoc age accumbe: hunc diem suavem
Meum natalem agitemus amoenum: date aquam manibus: apponite mensam.
Do hanc tibi florentem florenti: tu hìc eris dictatrix nobis, age, puere,

A sum-

Hilarem ac lubentem fac te in nati nuptiis.

Sententia est: Jubet Toxilus lectulos statui, cyathos, vinum, cætera quæ assolent, imprimis caldam temperando vino adponi: ut lubentia & hilaritate impleat omnes, quorum opera fallaciæ ex sententia successerint. *I. Gul.*

15. *Cedo parem.*] Quicquid alii dicant, aut mutent, placet quod Lambinus reposuit; *cedo partem, quam pepegi.* Cedo, id, quod ex pacto mihi debes. *Boxhorn.* *Ego nihil moror.*] Hinc manifesto dilucet summi lecti ordinem in discubitu honoratiorem habitum antiquitus, quoties non nisi biclinium, ut hic, stratum erat. His patratis, reliquum erat, ut mensa ante utrumque lectum collocaretur: id quod mox fieri imperat Toxilus. Quæ eadem post cibum sumptum rursus removebatur. Argumento est Maronianum illud:

Postquam epulis exempta fames, mensæque remota. Douza.

18. *Florentem, &c.*] Errat hic Lambinus. De *corolla* enim *florea*, non de puella Sagaristioni oblata à Toxilo intelligendum. *Gruterus.* Ex illo, *do hanc tibi, &c.* probo, Magistros interdum sola corollæ impositione dictos esse. Qui enim leges bibendi præscribebat, *Magister* vulgo dicebatur: Varroni etiam *Modimperator:* Horatio *Arbiter*: Plauto *Dictator.* Græc. συμποσίαρχος, βασιλεὺς, στρατηγός. qua postrema voce & noster usus est, Sticho act. 5. sc. 4. Hæc autem *Magisteria* (ut Cicero vocat) seu *Regna vini* (ut Hor.) sortiebantur & eligebant talis, in omni convivio. Et quanquam talorum jactus varii erant, *Venus, Canis, Senio, Chius*; tamen proprius fuit Magistro creando jactus Veneris: qui enim primus è convivis hanc jecerat, is *Magister.* Horat.

— Quem

Do. Heu hercle nomen multis modis ſcriptum'ſt tuum.
Sa. Ita ſunt Perſarum mores, longa nomina
Contortiplicata habemus. nunquid cæterum
Voltis? Do. vale. Sa. & vos: nam animus in navi'ſt meus.
Do. Cras ires potius, hodie hic cœnares. Vale.

re præſenti tamen ſententiam præferre debent: itaque altero verſu legerim, *Technilequides*, quaſi qui loquitur technas. *Lipſius.*

ACTUS QUARTI SCENA SEPTIMA.

TOXILUS, DORDALUS, SATURIO, VIRGO.

Poſtquam illic abiit, dicere hic quidvis licet.
Næ hic tibi dies illuxit lucrificabilis!
Nam non emiſti hanc, verum feciſti lucri.
Do. Ille quidem jam ſcit, quid negotii geſſerit,
Qui mihi furtivam meo periclo vendidit.
Argentum accepit, abiit. quid ego nunc ſcio.
An jam aſſeratur hæc manu? quo illum ſequar?
In Perſas? nugas. To. credidi gratum fore
Beneficium meum apud te. Do. immo equidem gratiam
Tibi, Toxile, habeo: nam ſenſi te ſedulo
Mihi dare bonam operam. To. tibin' ego? immo ſervii. *Acid.* tibin' ego, Do. immo ſervio.
Do. Attat oblitus ſum intus dudum edicere
Quæ volui edicta, aſſerva hanc. To. ſalva'ſt hæc quidem.
Vi. Pater nunc ceſſat. To. quid ſi admoneam? Vi. tempus eſt.
To. Heus, Saturio, exi. nunc eſt illa occaſio
Inimicum ulciſci. Sa. ecce me. nunquid moror?
To. Age, illuc abſcede procul è conſpectu. Sa. tace.
To. Ubi cum lenone me videbis colloqui,
Tum turbam facito. Sa. dictum ſapienti ſat eſt.

Actus Quarti Scena Octava.

DORDALUS, TOXILUS.

TRanſcidi loris omneis adveniens domi,
Ita mihi ſuppellex ſqualet, atque ædes meæ.
To. Redis tu tandem? Do. redeo. To. næ ego hodie tibi
Bonam vitam feci. Do. fateor habere gratiam.
To. Num quippiam aliud me vis? Do. ut bene ſit tibi.
To. Pol iſtuc quidem jam ego omne uſurpabo domi:
Nam jam inclinabo me cum liberta tua.

4. *Bonam vitam.*] Lambin. corrigit, *Bona multa feci.* Sed nihil neceſſe eſt hinc ejicere propriam & elegantem formulam; *Bonam vitam facere:* cum ſignificare vellent, in voluptatem & gaudium ſe opera alicujus conjectos. Caſin. 4. 4. *Venus multipotens bonam vitam mihi dediſti.* J. Gul.

7. *Iam inclinabo me.*] Fruſtra hic notant lenonum genus, ſalaciſſimum fuiſſe: non hæc dicit leno, ſed Toxilus, qui ab lenone amores ſuos redemerat. Fruſtra *inclinabo* hic detorquent in ſenſum turpem: nihil eſt enim aliud quam accumbam: id quod paullo poſt faciunt. *Gronovius.*

Actus Quarti Scena Nona.

SATURIO, DORDALUS, VIRGO.

NIſi ego illunc hominem perdo! Do. perii! Sa. atque optume
Eccum ipſum ante ædes. Vi. ſalve multum, mi pater.
Sa. Salve, mea gnata. Do. hei, Perſa me pesſundedit.
Vi. Pater hic meus eſt. Do. hem! quid? Pater? perii oppido!
Quid ego igitur ceſſo infelix lamentarier
Minas ſexaginta? Sa. ego pol te faciam, ſcelus,
Te quoque etiam ipſum ut lamenteris. Do. occidi!
Sa. Age, ambula in jus, leno. Do. quid me in jus vocas?
Sa. Illi apud Prætorem dicam: ſed ego in jus voco.
Do. Non-

9. *Illi apud prætorem*] Si reus non latitaret, ſed agendi ſecum Actori faceret poteſtatem, ſolebat poſtulationum die in jus ſequi adverſarium. cumque citatus reſpondiſſet, ſtatim Actor cauſam dicebat, ſuamque reo, ſedente pro tribunali Prætore, actionem edebat. Antequam autem in jus ventum eſſet, reo actionem edere Actorem olim cogi non ſolere, ex hoc Plauti loco probari poteſt. *Revard.*

To. Jurgium hinc auferas, si sapias. Do. at bona liberta, hæc scivisti,
Et me celavisti? Le. STULTITIA'ST, quoi bene esse licet, eum prævorti
Litibus: posterius istæc te magis par agere'st. Do. uritur cor mihi.
To. Da illi cantharum: extingue ignem, si cor uritur, caput ne ardescat.
Do. Ludos me facitis, intellego. To. vin' cinædum novom tibi dari, Pægnium?
Quin elude, ut soles, quando liber locu'st hic.
Hui, babæ! basilice te intulisti & facete.
Pæ. Decet me facetum esse: & hunc irridere
Lenonem lubido'st quando dignu'st.
To. Perge ut cœperas. Pæ. hoc, leno, tibi. *Acid.* hem, leno, tibi.
Do. Perii, perculit me prope. Pæ. hem, serva rursum.
Do. Delude ut lubet, herus dum hinc abest.
Pæ. Viden', ut tuis dictis pareo?
Sed quin tu meis contra item dictis servis,
Atque hoc quod tibi suadeo, facis? Do. quid est id?
Pæ. Restim tu tibi cape crassam, ac suspende te.
Do. Cave sis me attingas, ne tibi hoc scipione
Malum magnum dem. Pæ. utere, te condono.
To. Jam jam, Pægnium, da pausam ***
Do. Egopol vos eradicabo. Pæ. at te ille, qui supra nos habitat.
Qui

omnia impedimenta ita appellabantur: unde *intricare*, *extricare*. Non alia ratione usurpat hic Plautus. *Meurs.* *Manus est adita.*] Opinor *adire manum*, pro callide frustrari, sumptum esse ab re athletica, in qua manum adire artis forsan præcipuæ fuerit & industriæ callidioris, ad adversarium occupandum. *Acidal.*

20. *Prævorti Litibus.*] Id est, potius lites sequi, ut loquitur Terent. vide & Plin. lib. 7. cap. 32. *Posterius*, scil. lites sequi.

23. *Ludos me facitis.*] *Illudere, ludificari, ludibrio habere*, sæpe turpitudinis & obscœnitatis significationem habere: ut apud Græcos, ὑβρίζειν. ἐμπαίζειν, καταπαίζειν. Suet. in Tib. *Fœminarum capitibus illudere solitus.* Ter. Hecyra:

—— *Eam ludibrio habere.* Ad quod Donatus: *Honesto verbo & pleno pudoris usus est: & nove, pro vitiari.* Muret.

36. *Te condono.*] Tibi permitto, ut isto scipione me ferias. Ridicule ita Lambinus. Tu de *Magno malo* intelliges: quod cum Dordalus puero se daturum minaretur; ille recusat, eoque munere ipsum condonat, ut sibi fruatur. *Acidalius.*

37. *Da pausam.*] Id est, quietem, finem. Ita *Pausare*, Trin. act. 1. 2.

40. *Cir-*

Qui tibi male volt, maleque faciet. non hi dicunt, verum ego.
To. Age circumfer mulsum: bibere da usque plenis cantharis.
Jamdiu factum est postquam bibimus: nimis diu sicci sumus.
Do. Dì faciant, ut id bibatis, quod vos nunquam transeat.
Pæ. Nequeo, leno, quin tibi saltem staticulum *dem*, olim quem Hegea
Faciebat. vide vero, si tibi satis placet. Sa. me quoque volo
Reddere: Diodorus quem olim faciebat in Ionia.
Do. Malum ego vobis dabo, nisi abitis. Sa. etiam muttis impudens?
Jam ego tibi, si me irritassis, Persam adducam denuo.
Do. Jam taceo hercle. atque tu Persa es, qui me usque admutilavisti ad cutem.
To. Tace stulte: hic ejus geminus est frater. Do. hiccine'st? To. ac geminissimus.
Do. Dì Deæque & te, & geminum fratrem excrucient. Sa. qui te perdidit:
Nam ego nihil merui. Do. at enim, quod ille meruit, tibi id obsit volo.
To. Agite, sultis, hunc ludificemus, nisi non dignu'st. Sa. non opu'st.
Le. At me haud par est. To. eo credo, quia non inconciliavit, cum te emo.

Le. At-

40. *Circumfer.*] *Circumferre potionem*, idem, quod in orbem præbere à summo. *Lipsius.*

42. *Quod vos nunquam.*] Venenum interpretatur Douza. Ei obloquuntur nullam esse causam, cur sic accipiamus: veneni nullam fieri mentionem. Quasi non innumera, quorum nulla fit mentio intelligendo accipiantur. Volunt simpliciter esse, quod ἐξουρεῖν sive excernere non possitis, ut ilia quasi rumpantur. At quid est illud? aut venenum utique, aut pro veneno, vel eundem eventum habens quem venenum, sive vi sua, sive ob aliam infirmitatem corporis. Itaque pugnare non debebant, sed sua jungere, ne ambo anguste nimis locuti viderentur. Bibatis, cujus fœces priusquam exornatis, pereatis. hoc est, quod sit aut venenum aut pro veneno. *Gronovius.*

43. *Staticulum.*] *Staticuli* sunt saltationes statariæ quædam non proinde motoriæ: (Macrob. ex Catone, l. 3. 14.) quales erant in eo Chori genere, quod στάσιμον à Græcis vocatur. vel *Staticuli* à parte saltationis dicuntur, in qua *statur*. Turneb. V. N. Sticho extrema. *Hegea* ille & *Diodorus* noti erant eo tempore saltatores, de quibus nihil legi nisi hic. *Salmas.*

45. *In Ionia.*] Vide notas Sticho 5. 7.

53. *Quia non inconciliavit.*] Iterum Ironia est. Eo, credo, non debes eum ludificare, quia de te bene meritus est; & quia, cum te emebam, non mihi adversatus est scilicet. *Lambinus.* V. N. Trin. 1. 2.

54. At-

A ſummo ſeptenis cyathis committe hos ludos. move manus;
propera.
Pægnium, tarde cyathos mihi das, cedo ſane. Bene mihi, bene
vobis, bene amicæ meæ.
Optatus hic mihi dies datus hodie'ſt ab dis, quia te
licet liberam me amplecti. Douz. deles, me.
LE. Tua factum opera BENE omnibus nobis, hoc mea ma-
nus tuæ poculum donat;
Ut amantem amanti decet. TO. cedo. LE. accipe.
TO. Bene ei qui invidet mihi, Acit. qui non invidet mihi.
Et ei qui hoc gaudio gaudet.

— *Quem Venus arbitrum*
Dicet bibendi. —
Lipſius.

19. *Summo.*] V. N. Aſin. Act. 5. ſc. 2. vſ. 41. *Septenis cyathis committe.*] Non ad gymnicos ludos Plautus vetuſti moris non ignarus alluſit, ſed ad curules: quorum curſum olim apud Græcos non ſeptimo, ſed duodecimo ſpacio finitum, ex Pindaro ejuſque Scholiaſte; apud Romanos autem ſeptimo, paſſim docemur. *Faber. Committe hos.*] A metaphora ludorum Circenſium; qui dicuntur *committi*, cum factiones quadrigarum è carceribus emittuntur. ſic Varro: *Dominus maturo ovo cænam committit.* Cicer. 3. de Fin. *Heri ludis commiſſis ex urbe profectus.* Nonius: *Committit*, id eſt, incipit. *Scaliger.*

ACTUS QUINTI SCENA SECUNDA.

DORDALUS, SAGARISTIO, LEMNISELENE, PÆGNIUM.

QUi ſunt, qui erunt, quique fuerunt, quique futuri ſunt
poſthac,
Solus ego omnibus antideo facile, miſerrumus hominum ut
vivam.
Perii, interii! peſſumus hic mihi dies hodie illuxit! cor-
ruptor
Ita me Toxilus perfabricavit, itaque meam rem divexavit.
Vehiculum argenti miſer ejeci, amiſi: neque quamobrem
ejeci, habeo.

4. P*Erfabricavit.*] Fabricis & dolis planiſſime perdidit. *Lamb.*

5. *Amiſi, &c.*] Mihi videtur ſcriptum fuiſſe, *verriculum argenti ejeci.* ut ſit idem, quod, *Aureo hamo piſcatus ſum.* (quod Proverb. ſeculo Auguſti poſtea celebratum eſt.) Hoc enim vult: Magnum argentum profudi, ſperans id mihi lucro futurum. nunc & pecuniam amiſi & id quod captabam. Quod *Acidalius* ad illud trahit, *Plauſtrum perculi*, vix quadrat. *Plauſtrum percellere* concinnius dicitur, quam *Plauſtrum ejicere. Ejicere* proprie dicitur de retibus piſcatorum,

Qui illum Persam, atque omnes Persas, atque etiam omnes personas
Male dì omnes perdant! ita miser! Toxilus hæc mihi concivit. *Pist. ita miser Toxilus hæc.*
Quia ei fidem non habui argenti, eo mihi eas machinas molitu'st:
Quem pol ego ut non in cruciatum, atque in compedis cogam, si vivam,
Siquidem huc unquam herus redierit ejus, quod spero. sed quid ego aspicio?
Hoc vide, quæ hæc fabula est? pol hîc quidem potant: aggrediar. ò bone vir
Salveto, & tu bona liberta. To. Dordalus hic quidem est. Sa. quin jube adire.
To. Adi, si libet. agite, applaudamus. Dordale, homo lepidissume, salve.
Locus hic tuus est, huc accumbe. ferte aquam pedibus, præben' tu puere?
Do. Ne sis me uno digito attigeris, ne te ad terram, scelus, affligam.
Pæ. At tibi ego hoc continuo cyatho oculum excutiam tuum.
Do. Quid ais, crux, stimulorum tritor? quomodo me hodie vorsavisti!
Ut me in tricas conjecisti! quomodo de Persa manus mihi adita'st!

To. Jur-

Quo etiam pertinebit illud: *neque, quamobrem ejeci, habeo.* Nec tam facile τὸ *amisi* patitur se extrudi. Si autem me sequeris, constant omnia. *Ejeci verriculum argenti*, id est, aureo hamo piscatus sum. *Amisi* hamum, ut contingit nonnunquam piscatoribus. *nec quamobrem ejeci, habeo*, id est, piscis, quem captabam, evasit: non sum nactus quod petebam. Hoc proprie est, *aureo hamo piscari*. Judicent eruditi. *Pistoris.*

9. *Quem pol, &c.*] Oratio non est integra, ut quæ irati sit hominis, aut rei novæ spectaculo commoti. *Lambin.*

11. *Fabula est?*] *Fabula* rem etiam gestam notat. *Gruter.*

14. *Ferte aquam pedibus.*] Ridet lenonem: itaque dicit, *pedibus*; non, *manibus*. Lambinus. Lotio non solum Judæis, sed & Gentibus ipsis usitata. Quia enim in lectis discumbentes epulabantur, propterea prius depositis soleis lavabant: ne scilicet pulverosis pedibus strata inquinarent. *Scalig.*

17. *Vorsavisti.*] *Versare*, est idem fere quod vexare; hoc est, aliquem habere exercitum excruciatumque. V. N. Bacchid. 4. 5. 6.

18. *Ut me in tricas conjecisti!*] *Tricæ* proprie pili: quia viles & nullius pretii, inde res ejusmodi isto nomine insignite. Porro & funes vinculaque, ac translate

omnia

LE. Attamen. To. non tamen: cave ergo sis malo, & sequere me,
Te mihi dicto audientem esse addecet. nam hercle absque me
Foret & meo præsidio, hîc faceret te prostibilem propediem.
Sed ITA PARS LIBERTINORUM est, nisi patrono qui advorsatus est,
Nec satis liber sibi videtur, nec satis frugi, nec satis honestus:
Ni id efficit, ni ei male dixit, ni grato ingratus repertus est. *Pis.* Ni illi officit.
LE. Pol benefacta tua me hortantur, tuo ut imperio paream.
To. Ego sum tibi patronus plane, qui huic pro te argentum dedi.
Pro hisce hunc volo ludificari. LE. meo ego in loco sedulo curabo.
Do. Certo illi homines mihi nescio quid mali consulunt, quod faciant. SA. heus vos.
To. Quid ais? SA. hiccine Dordalus est leno, qui hic liberas virgines? *Mss. alt.* qui hic liberas virgines mercatur?
Hiccine est qui fuit quondam fortis? Do. quæ hæc res est? hei, colaphum icit. *Taubmann.* κολαφίζει.
Malum vobis dabo. To. at tibi nos dedimus, dabimusque etiam. Do. hei nates pervellit.
PÆ. Licet: diu sæpe sunt expunctæ. Do. loquere tu etiam, frustum pueri?
LE. Patrone, i intro, amabo, ad cœnam. Do. mea ignavia, tu nunc me irrides?
LE. Quiane te voco, bene ut tibi sit? Do. nolo mihi bene esse. LE. ne sit.

To. Quid

54. *Attamen.* To. *non tamen: cave.*] Sermo Lemniscel. interrumpitur. Non oggere mihi, inquit, tuum *Attamen*, ac mitte de priore hero, maloque cave, quam nunc meam meo dicto decet esse audientem. *Acidal.*

56. *Prostibilem.*] V. N. Sticho 5. 6.

57. *Libertinorum.*] Pulcre expressit libertinorum mores: ut & Persius Sat. 5. ubi vide Casaub. pag. 413.

66. Do. *Hei nates pervellit.*] Non videtur hunc locum intellexisse Lambinus: in quo manifesto ad Atheniensium παρατιλμὸν respectum est. de quo Suidas, & Aristophan. Pluto act. 1. scen. 2. ὁ δ' ἀλὺς γε μοιχὸς διὰ σέ πυ παρατίλλε). *Meursius.*

68. *Mea ignavia.*] Male hæc vulgo distinguuntur. Lege; *Mea ignavia tu nunc me irrides.* Per meam ignaviam & simplicitatem, dum me eludi passus sum, factum est, ut jam me irrideas, ut me deridendi materia & occasio tibi sit oblata. *Boxhorn.*

72. Ma-

To. Quid igitur, sexcenti nummi quid agunt? quas tur[illegible]
danunt!
Do. Male disperii! sciunt referre probe inimico gratiam.
To. Satis sumpsimus supplicii jam. Do. fateor, manus vo[illegible]
do. To. & post dabis
Sub furcis. abi intro. Sa. in crucem. Do. an me hic par[illegible]
exercitum
Hisce me habent? To. convenisse te Toxilum memineris.
Spectatores, bene valete: leno periit. Plaudite.

72. *Manus vobis do.*] *Dare manus*, est cedere, & fateri se inferiorem. Lucret. 2.

— Si tibi vera videtur,
Dede manus; aut si falsa est, accingere contra.

Utitur eo Cæsar, Cicero, Virgilius, alii. Hanc locutionem natam putem ab iis, qui manus afferunt vinciendas victoribus. Alii, à gestu supplicantum. *Erasm.*

75. *Plaudite.*] Mss. Camer. *Plaudite pantio.* Nos emendandum putamus; *Pla[udite] pensio.* Est autem *pensus* vox proba[illegible] Glossarium, quid significet, explica[illegible] *Pensus*, [illegible]. Quare vero Tox[i]lus istud nomen sibi ipse imponat, & quam vere, tota nos docet Fabula. *Po[...]titus.* Quod sub finem Comœdiæ legitu[r] in Mss. Camerarii, *plaudite pantio*, qu[id] sit, nescio. Et illud *pantio* extra vers[us] mensuram excurrit. Alii divineat, q[ui] possunt hariolari. *Salmas.*

FINIS PERSÆ.

M. ACCI PLAUTI

RUDENS.

DRAMATIS PERSONÆ.

ꞮCTURUS, *Prologus.*
ꞮEPARNIO, *servos.*
ꞮEUSIDIPPUS, *adolescens.*
Æ MONES, *senex.*
ꞮLÆSTRA, } *mulieres.*
ꞮMPELISCA,
ꞮCERDOS, *anus.*
PISCATORES.
TRACHALIO, *servos.*
LABRAX, *leno.*
CHARMIDES, *parasitus.*
LORARII.
CRIPUS, *piscator.*

ARGUMENTUM, ut quibusdam videtur, PRISCIANI.

Reti piscator de mari extraxit vidulum,
Ubi erant herilis filiæ crepundia,
Dominum ad lenonem quæ surrepta venerat.
Ea in clientelam suipte imprudens patris
Naufragio ejecta devenit: cognoscitur,
Suoque amico Pleusidippo jungitur.

ALIUD ARGUMENTUM CAMERARII.

NOmen Fabulæ ex re inditum. Introducitur enim piscator, qui in mari cepisset vidulum. Funes autem nauticos atque omnino grandiores, rudentes dixere, sive à strepitu, seu aliunde. RGUMENTUM tale est. Amiserat parvulam filiam civis quidam heniensis, ea venierat Lenoni Cyrenensi. Pater hujus injuriis civium ɔrum ad inopiam redactus, Athenis sese Cyrenas contulit. Puellam ticam amat adolescens, & redimere vult: sed Leno spe majoris lucri nculum in Siciliam avehere illam parat. Navi autem fracta, hæc & era quædam conserva ipsius, ad littus Cyrenaicum in scapha referun-: & Leno rejicitur fluctibus: omnibus, quæ secum auferre voluerat, nis amissis. Repertas autem puellas ad fanum Veneris abducere vult. ıibus senex ille Atticus opem fert, ignarus adesse filiam suam. Superɔit adolescens, Lenonem in jus rapit. Senex filiam cognoscit de crendiis inditis in vidulum, quem servus senis illius de mari extraxerat ɔtum reti. Tum prospera contingunt omnibus omnia. Uxorem dupuellam amatam adolescens: Lenoni pecunia redditur: & piscatori ıciliatur libertas.

AR-

* ARCTURUS,

PROLOGUS.

QUI gentes omnes, mariaque & terras movet,
Ejus ſum civis civitate cœlitum.
Ita ſum, ut videtis, ſplendens ſtella candida,
Signum quod ſemper tempore exoritur ſuo,
Hic atque in cælo. nomen Arcturo eſt mihi.
Noctu ſum in cœlo clarus, atque inter deos:
Inter mortales ambulo interdius.
Et alia ſigna de cœlo ad terram accidunt. *Dous.* decidunt:
Qui eſt imperator divûm atque hominum Juppiter;
Is nos per gentis alium alia diſparat, *Lamb.* alium in alii:
Hominum qui facta, mores, pietatem & fidem
Noſcamus: ut quemque adjuvet opulentia:
Qui falſas lites falſis teſtimoniis
Petunt: quique in jure abjurant pecuniam:
Eorum referimus nomina exſcripta ad Jovem.
COTIDIE ILLE ſcit, quis hic quærat malum.
Qui hic litem adipiſci poſtulant perjurio,
Mali res falſas qui impetrant apud judicem:
ITERUM ILLE EAM rem judicatam judicat;

Ma-

* ARcturus proprie dicitur ad femur ſeu coxam Bootæ, quem & ἀρκτοφύλακα nominant. ſtella clara, tempeſtatem ciens occaſu ſuo, qui eſt autumnalis. Eſt & hiemalis veſpertinus. *Cam.*

4. *Tempore ſuo.*] Diebus II. ante æquinoctium autumnale. ſic quidam; verum ego ſimpliciter intelligo de tali ortu, quo per vices nunc in cœlo, nunc in terra adſit. *Acid.*

8. *Ad terram accidunt.*] Dicit: alia etiam Signa idem munus habere, ut noctu quidem in cœlo luceant, interdiu autem in terra obambulent, & facta hominum annotent, &c. alludit ſcilicet ad opinionem communem, qua obtinet, cæteros Deos de die cœlum fere tenere, de nocte vero verſari in terris. ergo quidquid die noctuque fit in orbe univerſo à mortalibus, minime latet cœleſtes. quare ſi qui ſuam non reverentur conſcientiam, & vereantur ſaltem tot teſtes Deos. *Taubm.*

12. *Ut quamque adjuvet opulentia.*] Quare hic *Opulentia* nomen ſit deæ opes largientis, cauſam nullus video. Qua ratione ad quemque veniant divitiæ, quibus juvantur homines. *Gronovius.*

14. *In jure abjurant.*] Apud Prætorem cum perjurio inficiantur. Curc. *qui abjurant, ſi quid creditum eſt.* Lamb.

20. Ma-

Majore multa multat, quam litem auferunt.
Bonos in aliis tabulis exscriptos habet.
Atque hoc SCELESTI in animum inducunt suum,
Jovem se placare posse donis, hostiis:
Et operam & sumptum perduunt: id eo fit, quia
NIHIL EI ACCEPTUM est à perjuris supplicii.
FACILIUS, SI QUI pius est, à dis supplicans,
Quam qui scelestus est, inveniet veniam sibi.
ICCIRCO MONEO VOS EGO hæc, qui estis boni,
Quique ætatem agitis cum pietate & cum fide,
Retinete porro: post factum ut lætemini.
Nunc, huc qua caussâ veni, argumentum eloquar.
Primum dum huic esse nomen urbi Diphilus
Cyrenas voluit. illic habitat Dæmones
In agro atque villa proxuma propter mare;
Senex, qui huc Athenis exul venit, haud malus.
Neque is adeo propter malitiam patria caret:
Sed, dum alios servat, se impedivit interim.
Rem bene paratam comitate perdidit.
Huic filiola virgo periit parvola,

Eam

20. *Majore multa.*] Juppiter rem ab improbo judice contra leges & jusjurandum judicatam, iterum judicat & sententiam latam corrigit: & eos, qui vicerunt, majore multa multat, quam sit ea utilitas, quam ex lite eis condonata consequantur. *Lambin.*

21. *Tabulis.*] Alluditur ad *diphtoram*, in qua Juppiter omnium mortalium acta describere fingitur à Poëtis. *Taubm.*

23. *Donis, hostiis.*] Donatus Eunuch. act. 5. sc. ult. *Donum Deorum est: Præmium virorum fortium: Munus hominum.* Et conjunctio illa copulativa elegantiæ vel energiæ caussa: cum hîc tum alibi sæpissime prætermissa est. *Dousa.* Mss. Palatini habent *omnibus ostiis.* Quare hæc legenda & distinguenda puto hoc modo, *Scelesti illi in animum inducunt suum, Iovem se placare posse; omnibus hostiis Et operam & sumptum perduunt.* Sententia ita est aperta, ut explicationem non requirat. *Boxhorn.* Non ambo Mss. Palatini, sed alter tantum: cui tamen accedit Academicus. At τὸ *illi* nec hic & neuter Palli habent. *Gronovius.*

25. *Supplicii.*] *Supplicia*, pro precibus & supplicationibus, pro hostiis & sacrificiis, sæpe capiuntur. Sallust. *In suppliciis deorum magnifici, domi parci, in amicos fideles erant.* Taubm.

36. *Malitiam.*] Videtur hic *malitiam* accipere, pro ea quam Græce *κακίαν* appellant. *Lamb.*

38. *Comitate.*] Dubitat Gruterus, an velit auctor, vel sua perdidisse; dum aliis subvenit fidejussor, aut benefactori vel eadem illa prodegisse inter scorta & parasitos. Cæterum prius illud modo velle Plautum, ex sequentibus satis est manifestum. Neque *comitatis* vocabulo aliud significatur. *Boxhorn.*

Eam de prædone vir mercatur pessumus,
Is eam huc Cyrenas leno advexit virginem.
Adolescens quidam civis hujus Atticus
Eam vidit ire e ludo fidicino domum. Mss. è ludo fidicinio.
Amare occœpit: ad lenonem devenit,
Minis triginta sibi puellam destinat,
Datque arrhabonem, & jurejurando alligat.
Is leno, ut se æquum est, flocci non fecit fidem:
Neque, quod juratus, adolescenti dixerat.
Ei erat hospes, par illius, Siculus, senex
Scelestus, Agrigentinus, urbis proditor:
Is illius laudare infit formam Virginis.
Et aliarum itidem, quæ ejus erant mulierculæ.
Infit lenoni suadere, ut secum simul
Eat in Siciliam: ibi esse homines voluptarios
Dicit: posse ibi fieri eum divitem:
Ibi esse quæstum maxumum meretricibus.
Persuadet. navis clanculum conducitur.
Quicquid erat, noctu in navem comportat domo
Leno: adolescenti, qui puellam ab eo emerat,
Ait sese Veneri velle votum solvere.
Id hic est fanum Veneris, & eo ad prandium
Vocavit adolescentem huc. ipse hinc ilico
Conscendit navem, avehit meretriculas.
Adolescenti alii narrant, ut res gesta sit:
Lenonem abivisse. ad portum adolescens venit:
Illorum navis longe in altum abscesserat.
Ego, quoniam video virginem asportarier,
Tetuli ei auxilium & lenoni exitium simul:

In-

43. *Ludo fidicino.*] Ubi fidibus canere discitur. *Ludus fidicinus*, ut Cic. *Modi tibicini*, in Oratore. *Camer.*

45. *Puellam destinat.*] *Destinatum* tripliciter dici potest, *Corde*, *Ore*, *Opere*. Et destinationem, ipso opere, idem est cum sponsalibus: quod patet ex hoc loco, & illo in Persa: *Non properas hanc virginem destinare?* item Apul. l. 4. Miles. *Pacto jugali destinatus, &c.* Et videtur, *destinare* etiam esse, pro desponsata arrhas dare. sicuti *destinare* erat emere data arrha, & dilato in diem pretio. *Alb. Gentil.*

49. *Par illius.*] Vide N. Persa, actus 5. scen. 1. vs. 15.

56. *Quæstum meretricibus.*] Pro eo qui fit habendis meretricibus: vel, ex meretricibus, per lenocinium infra act, 2. 6. *Acidal.*

69. In-

Increpui hibernum, & fluctus movi maritimos.
Nam Arcturus signum sum omnium acerrumum:
Vehemens sum exoriens, cum occido, vehementior.
Nunc ambo in saxo, leno atque hospes, simul
Sedent ejecti: navis confracta est ibus.
Illa autem virgo atque altera itidem ancillula,
De navi timidæ desiluerunt in scapham.
Nunc eas ab saxo fluctus ad terram ferunt,
Ad villam illius, exul ubi habitat senex;
Quojus deturbavit ventus tectum & tegulas.
Et servos illic est ejus qui egreditur foras.
Adolescens huc jam adveniet quem videbitis,
Qui illam mercatu'st de lenone virginem.
Valete, ut hostes vostri diffidant sibi.

69. *Increpui hibernum.*] Id est, ajunt, ventos & fluctus hibernos: nam *increpo* non modo significat reprehendo, sed & inclamo, invoco, provoco. Immo, *increpui hibernum*, est insonui hiberno more: tempestatem feci, qualis solet esse, cum hiemat. *Gronovius.*

74. *Virgo.*] Palæstra. *Ancillula.*] Ampelisca.

82. *Diffidant.*] V. N. Pœnul. Prolog.

ACTUS PRIMI SCENA PRIMA.

SCEPARNIO.

PRo dî immortales, tempestatem cujusmodi
Neptunus vobis nocte hac misit proxuma!
Detexit ventus villam. quid verbis opu'st?
Non ventus fuit: verum Alcumena Euripidi,
Ita omnîs de tecto deturbavit tegulas:
Illustriorîs fecit, fenestrasque indidit.

4. *Alcumena Euripidi.*] Tragœdia Euripidis, nomine *Alcumena*: in qua cum Alcumena pariebat, Juppiter faciebat spurcam tempestatem oriri. *Euripidi*, genitivus antiquus, pro *Euripidis*, ut *Thucydidi*, *Thymarchidi*, &c Lambin.

6. *Illustrioris.*] *Illustriores* propter lumen per rimas & fenestras in tecto factas, tegulis vento dejectis immissum. *Taubm. Inlustrioris fecit.*] Sic. MSS. pro *illustriores*. Cæterum non est mutandum, ut sit, *illustrioru fecit*, vel *illustriores fecit fenestras*: *quin dedit*: nec loquitur Plautus quasi priore versu *ades*, non *tegulas* nominasset. Sed loquitur prorsus respiciens ad *tegulas*, quæ dupliciter dicuntur partim nempe, ut singulos imbrices significent, partim ut tectum omne ex iis compositum. Ut in Milite 2. 2. *Nisi hercle*

cle desfregeritis tales, ut quemque in tegulis viderites alienum. Et sequente: *Simiam hodie sum sectatus nostrum in horum tegulis.* Plin. 35. 12. *tegularum extremis imbricibus.* Altera significatione versu priore, altera posteriore Plautus accepit. Quum legis. *Ita omnes*, accipe ὑπερβολικῶς, quasi esset, ita passim. *Gronovius.*

ACTUS PRIMI SCENA SECUNDA.

PLEUSIDIPPUS, DÆMONES, SCEPARNIO.

ET vos à vostris abduxi negotiis,
Neque id processit, qua vos duxi gratia,
Neque quivi lenonem ad portum prehendere.
Sed mea desidia spem deserere nolui:
Eo vos amici detinui diutius.
Nunc huc ad Veneris fanum venio visere,
Ubi rem divinam se facturum dixerat.
SC. Si sapiam, hoc, quod me mactat, concinnem lutum.
PL. Prope me hinc nescio quis loqui tur. DÆ. heus, Sceparnio!
SC. Qui nominat me? DÆ. qui pro te argentum dedit.
SC. Quasi me tuum esse servom dicas, Dæmones?
DÆ. Luto usu'st multo, multam terram confode:
Villam integundam intellego totam mihi:
Nam nunc perlucet ea, quam cribrum, crebrius.
PL. Pater salveto, amboque adeo. DÆ. salvos sies.
SC. Sed utrum tu mas an fœmina es, qui illum patrem
Voces? PL. vir sum equidem. DÆ. quære vir porro patrem.
Filiolam ego unam habui, eam unam perdidi.
Virile secus nunquam ullum habui. PL. at DI DABUNT. *Mss. Pal.* virile sexus.
SC. Tibi quidem hercle, quisquis es, magnum malum,
Qui oratione hîc nos occupatos occupes.
PL. Isticcine vos habitatis? SC. quid tu id quæritas!
An quo furatum mox venias, vestigas loca? *Doux:* venias nox. *id est, noctu.*
PL. Peculiosum esse decet servom & probum,

Quem

8. MActat.] Mactat, affligit. Ita interpretantur Glossæ veteres. Nihil ergo hic mutandum. *Boxhorn.* *Concinnem.*] Id est, *conficiam*. Nonius.

15. *Pater salveto.*] Sic vocat, ut senem juvenis. *L.*

19. *Virile secus.*] Varro lib. 6. *Secus pro sexus, neutri generis, & unius casus.* Ita Sallust. lib. 2. Hostoriar. *Concurrentium undique virile, & muliebre secus.* A. gell. libro tertio, *Quod ejus virile secus futurum est.*

24. *Probum.*] Non puto quicquam mutandum in his versibus. Sed sic eos inter-

Quem hero præsente prætereat oratio; *Pyl. prævorsato*
Aut qui inclementer dicat homini libero.
SC. ET IMPUDICUM & impudentem hominem addecet,
Molestum ultro advenire ad alienam domum,
Cui debeatur nihil. DÆ. tace, Sceparnio.
Quid opus, adolescens? PL. isti infortunium,
Qui præfestinet, ubi herus assit, præloqui.
Sed nisi molestum'st, paucis percontarier
Volo ego ex te. DÆ. dabitur opera, atque in negotio.
SC. Quin tu in paludem is, exsicasque arundines,
Qui pertegamus villam, dum sudum'st? DÆ. tace.
Tu, si quid opus est, dice. PL. dic, quod te rogo.
Ecquem tu hic hominem crispum, incanum videris,
Malum, perjurum, palpatorem? DÆ. plurimos.
Nam ego propter ejusmodi viros vivo miser.
PL. Hic dico in fanum Veneris qui mulierculas
Duas secum adduxit? quique adornaret sibi,
Ut rem divinam faciat aut hodie aut heri.
DÆ. Non hercle, adolescens, jam hos dies complusculos
Quenquam istic vidi sacruficare: neque potest
Clam me esse, si qui sacruficant, semper petunt
Aquam hinc, aut ignem, aut vascula, aut cultrum, aut veru,
Aut aulam extarem, aut aliquid: quid verbis opu'st?
Veneri paravi vasa & puteum, non mihi.
Nunc intervallum jam hos dies multos fuit.
PL. Ut verba præhibes, me periisse prædicas.

DÆ. Mea

interpretor. Peculiosi servi ut plurimum sunt audaces ad loquendum, etiam præsente domino. Sunt etiam probi servi. Nam servi nequam peculium non acquirunt. Ab eadem confidentia & audacia, quam facit peculium, illud etiam venit, quod homini libero tales servi audacter convitium dicant. Non multum differt quantum attinet ad audaciam, peculiosus servus à liberto opulento. *Salmas.*

34.] *Exsicasque,*] *Exsicare, præsicare,* pro *exsecare* dicebant. *Turn.* V. N. Curcul. act. 3, 1, 54.

37. *Incanum.*] Valde canum: vel canum, simpliciter, Virgil. 3. Georg. *Incanaque mente*, id est, cana. *Charis.*

47. *Aulam extarem.*] Ollam in qua exta coquuntur. Festus: *Aulicoqua exta dicebant, quæ in aulis coquebantur, id est, elixa.* Nam sæpe torrebant. Virg. 2. Georg.

Pinguiaque in verubus torrebimus exta colurnis.

Varro: *Hæ sunt, quarum in sacrificiis exta in olla, non in veru coquuntur.* hinc & *olla extaris.* Et in antiquo Lexico, *Extar* exponitur *olla, ubi exta coquuntur,* Turneb.

 52. *Fana*

DÆ. Mea quidem hercle caussa salvus sis, licet.
SC. Heus tu, qui fana ventris caussa circumis,
Jubere melius est prandium ornari domi;
Fortasse tu huc vocatus es ad prandium.
Ille, qui vocavit, nullus venit. PL. admodum.
SC. Nullum'st periculum te hinc ire impransum domum.
Cererem te melius quam Venerem sectarier,
Amore hæc curat, tritico curat Ceres. *Schopp. amori hæc curat.*
PL. Deludificavit me ille homo indignis modis.
DÆ. Pro dii immortales, quid illuc est, Sceparnio,
Hominum secundum littus? SC. ut mea est opinio,
Propter viam illi sunt vocati ad prandium.
DÆ. Qui? SC. quia post cœnam, credo laverunt heri, *Diff. laverunt, here,*
Confracta navis in mari est illis. DÆ. ita est.
SC. At hercle nobis villa in terra & tegulæ. DÆ. hui!
HOMUNCULI, QUANTI ESTIS! ejecti ut natant;
PL. Ubi sunt ii homines, obsecro? DÆ. hac ad dexteram,
Viden' secundum littus? PL. video, sequimini.
Utinam sit is, quem ego quæro, vir sacerrumus!
Valete. SC. si non moneas, nosmet meminimus.

Sed

52. *Fana ventris caussa circumis.*] Βωμολόχος circumscribitur. dicebantur autem βωμολόχοι proprie scurræ, qui templa & aras frequentabant, sacrificiorum nidorem secuti: ut dicacitate sua victum sibi emerent, & sacris scilicet epulis ventrem explerent. *Acid.*

58. *Amore hæc curat.*] Venus amore, Ceres cibo homines reficit & delectat. Schoppius leg. *amori.* Notat & Meurs. non nisi cum Dativo extulisse τὸ *curo*, pro ἐπισκοπῶ. *Amore hæc curat.*] MSS. *Amorem.* Et cum utrovis modo alibi Plautus, non video quare utroque genere loquendi ludere non potuerit. Sed & MS. Sambuci: *tritico cum curat.* Ut suspicari possis, *tritico concurat* dixisse. Bacch. I. 2. *Satu ut commode Pro dignitate obsonii hæc concuret cocus.* Gronovius.

62. *Propter viam.*] Jocus ex ambiguo. Sacrificium apud veteres fuit, quod vocabatur *Propter viam*, in eo si quid ex epulis superfuisset, igne consumi necesse erat. Festus: *Propter viam fit sacrificium, quod est proficiscendi gratia Herculi aut Sanco, qui scilicet idem est deus.* Significat Sceparnio, hos naufragium fecisse omnium bonorum: ut illi, qui propter viam faciunt, omnes reliquias flammis consumunt. *Turneb.*

63. *Post cœnam, &c.*] Putem velle servum, eos lavisse priore vespera, ut interessent maturius sacrificio *Propter viam*: id enim fere fieri solitum illo casu. *Gruter.*

69. *Sacerrumus.*] Id est, omnibus modis execrandus. V. N. Prol. vs. 90. Poen.

70. *Moneas.*] Scilicet ut valeamus. *Lambin.*

77. Ne-

Sed ô Palæmon, ſancte Neptuni comes,
Quique hercule *illi* ſocius eſſe diceris; *Mſſ. ab. qui Herculis ſoc. Alt. Herculi*
Quod facinus video. DÆ. quid vides? SC. mulierculas
Video ſedenteis in ſcapha ſolas duas.
Ut afflictantur miseræ? euge euge, perbene,
Ab ſaxo avortit fluctus ad littus ſcapham.
Neque gubernator unquam potuit. *Grut. Non æque guberna.*
Non vidiſſe undas me majoris cenſeo.
Salvæ ſunt, ſi illos fluctus devitaverint.
Nunc, nunc periculum'ſt, ejecit alteram,
At in vado'ſt. jam facile enabit. eugepæ! *Diſſ. jam facio evadu.*
Viden' alteram illam ut fluctus ejecit foras!
Surrexit: horſum ſe capeſſit: ſalva res.
Deſiluit hæc autem altera in terram è ſcapha.
Ut præ timore in genua in undas concidit!
Salva'ſt, evaſit ex aqua, jam in littore eſt.
Sed dextrovorſum avorſa it in malam crucem.
Hem, errabit illæc hodie! DÆ. quid id refert tua?
SC. Si ad ſaxum quo capeſſit, ea deorſum cadit, *Lamb. eo deorſum cadat.*
Errationis fecerit compendium.
DÆ. Si tu de illarum cœnaturus veſperi es,
Illis curandum cenſeo, Sceparnio:
Si apud me eſurus es, mihi dari operam volo.
SC. Bonum æquomque oras. DÆ. ſequere me hac ergo.
SC. ſequor.

77. *Neque gubernator unquam potuit.*] *Neque gubernator uſquam melius potuit.* Quaſi dicat: adeo feliciter ſcapha ad littus ſua ſponte appulit, ut nullus gubernator melius eandem regere potuiſſet. Gubernatorem non habuiſſe, ex iſtis patet: *Video ſedentes in ſcapha ſolas duas.* Piſtor.

87. *Crucem.*] Vide notas Prol. Men. *vſ.* 66.

91. *De illarum cænaturus veſperi.*] Vide notas Milit. act. 4. 2. 5.

ACTUS PRIMI SCENA TERTIA.

PALÆSTRA.

NIMIO HOMINUM FORTUNÆ minus miſeræ memorantur,
Quam reapſe experiundo iis datur acerbum!
Hoc Deo complacitum eſt? me hoc ornatu ornatam,

In incertas regiones, timidam, ejectam?
Hanccine ego ad rem natam miseram me memorabo?
Hanccine ego partem capio ob pietatem præcipuam?
Nam hoc mihi haud labori est laborem hunc potiri,
Si erga parentem aut deos me impiavi:
Sed id si parate curavi ut caverem,
Tum hoc mihi indecore, inique, immodeste
Datis dî. nam quid habebunt sibi igitur impii
Posthac, si ad hunc modum est innoxiis honor
Apud vos? nam me, si sciam fecisse, *Meurs.* vos nam pol
Aut parentes scceleste, minus me miserer:
Sed herile scelus me sollicitat: ejus me impietas male
Habet. is navem atque omnia perdidit in mari.
Hæc bonorum ejus sunt reliquiæ: etiam, quæ simul
Vecta mecum in scapha'st excidit. ego nunc sola sum.
Quæ si mihi foret salva saltem, labor
Lenior esset hîc mihi ejus operâ. *Lamb.* Levior
Nunc quam spem, aut opem, aut consilii quid capessam?
Ita hîc solis locis compotita sum,
Hîc saxa sunt, hîc mare sonat, nec quisquam
Homo mihi obviam venit.
Hoc quod induta sum, summæ opes oppido,
Nec cibo, nec loco tecta quo sim scio.
Quæ mihi est spes, qua me vivere velim?
Nec loci gnara sum, nec diu hîc fui.
Saltem aliquem velim, qui mihi ex his locis

Aut

6. P*Artem capio.*] Μοῖραν, *sortem*. Ex antiquorum consuetudine dictum; qui sæpe à diis pietatis suæ in ipsos præmia mercedemque petebant: quod æquum esse videretur, à diis eos facilius aliquid impetrare, qui numina pie colerent. *Turneb.*

9. *Parate.*] Accurate, dedita opera. Vide Joh. Merceri Opion. l. 1. c. 9.

13. *Apud vos.*] Nihil est addendum, vult enim æquiore animo laturam calamitatem si aut ipsa peccasset enorme, aut adeo parentes suos. hotum sane delicta puniri etiam in liberis, notius est quam uti probari debeat. *Grut.*

14. *Minus me miserer.*] Sic. Epid 4. 1. —— *qua ipsa se miseratur*, id est miseram se dolenter prædicat. Tacit. *Planci gravem casum facunde miseratur*, id est, movendæ miserationi commemorat.

25. *Summa.*] Ex conjectura leg. *sunt mea.* de puella naufraga, cui nihil reliqui erat, præter vestitum. Ita act. 1. sc. 5. vs. 21. *Neque hoc amplius, quam quod vides, nobis quicquam est.* Hodie vulgi joco dicitur: *Cum subsilio, facultates omnes meæ commoventur.* Lipsius.

26. *Tecta.*] Nec scio cibum, nec scio locum, quo cibo, quo loco tecta sim. *Gruter.*

30. *Viam*

Aut viam aut semitam monstret: ita nunc hâc
An illac eam, incerta sum consilii:
Nec prope usquam hic quidem cultum agrum conspicor.
Algor, error, pavor, membra omnia tenent!
Hæc parentes haud mei scitis miseri,
Me nunc miseram ita esse uti sum. libera ego
Prognata fui maxume, nequicquam fui.
Nunc quî minus servio, quam si forem serva nata?
Neque quicquam unquam iis profui, qui me sibi eduxerunt.

30. *Viam aut semitam.*] Vide notas Casin. act. 3. sc. 5. vs. 40.

ACTUS PRIMI SCENA QUARTA.

AMPELISCA, PALAESTRA.

Quid mihi melius est, quid magis in rem est, quam corpore vitam secludam?
Ita male vivo atque ita mihi multæ in pectore sunt curæ exanimales.
Nunc dein vitæ haud parco: PERDIDI SPEM, qua me oblectabam.
Omnia jam circumcursavi, atq; omnibus in latebris perreptavi
Quærere conservam voce, oculis, auribus: ut pervestigarem.
Neque eam usquam invenio, neque quo eam, neque qua quæram consultum'st,
Neq; quem rogitem responsorem, quenquam interea invenio.
Neque magis solæ terræ sunt, quam hæc loca atque hæ regiones.
Neque si vivit, eam vivam unquam quin inveniam, desistam.
PA. Quænam vox mihi prope hic sonat? AM. pertimui,
Quis hîc loquitur prope? PA. Spes bona obsecro subventa
Mihi. AM. mulier est, muliebris vox mihi ad aures
Venit; an eximes ex hoc miseram metu? *Pist.* eximei ex.
PA. Certo vox muliebris auris tetigit meas.

Num

1. V*itam secludam*] Idem est cum *excludere.* sed præposita litera propter suavitatem; vel hiatum vitandum; ergo notat heic *secernere, separare.* Inde *seclusa sacra* Festo, mysteria arcana. *Passer.*

2. *Exanimales.*] Tabificæ, βιοφθόροι, quæ ψυχολέτορες exanimant. *Lamb.*

8. *Neque magis sola.*] Meursius legit, *Neque magis sola terra sola sunt.* V. N. Bacch. act. 2. 3. & Trin. 4. 3.

Y 5

20. *Mihi*

* ARCTURUS,

PROLOGUS.

QUI gentes omnes, mariaque & terras movet;
Ejus ſum civis civitate cœlitum.
Ita ſum, ut videtis, ſplendens ſtella candida,
Signum quod ſemper tempore exoritur ſuo,
Hic atque in cælo. nomen Arcturo eſt mihi.
Noctu ſum in cœlo clarus, atque inter deos:
Inter mortales ambulo interdius.
Et alia ſigna de cœlo ad terram accidunt. *Dous.* occidunt.
Qui eſt imperator divûm atque hominum Juppiter;
Is nos per gentis alium alia diſparat, *Lamb.* alium in alid.
Hominum qui facta, mores, pietatem & fidem
Noſcamus: ut quemque adjuvet opulentia:
Qui falſas lites falſis teſtimoniis
Petunt: quique in jure abjurant pecuniam:
Eorum referimus nomina exſcripta ad Jovem.
COTIDIE ILLE ſcit, quis hìc quærat malum.
Qui hìc litem adipiſci poſtulant perjurio,
Mali res falſas qui impetrant apud judicem:
ITERUM ILLE EAM rem judicatam judicat;

Ma-

* ARcturus propriè dicitur ad femur ſeu coxam Bootæ, quem & ἀρκτοφύλακα nominant. ſtella clara, tempeſtatem ciens occaſu ſuo, qui eſt autumnalis. Eſt & hiemalis veſpertinus. *Cam.*

4. *Tempore ſuo.*] Diebus 11. ante æquinoctium autumnale. ſic quidam; verum ego ſimpliciter intellego de tali ortu, quo per vices nunc in cœlo, nunc in terra adſit. *Acid.*

8. *Ad terram accidunt.*] Dicit: alia etiam Signa idem munus habere, ut noctu quidem in cœlo luceant, interdiu autem in terra obambulent, & facta hominum annotent, &c. alludit ſcilicet ad opinionem communem, qua obtinet, cæteros Deos de die cœlum fere tenere, de nocte vero verſari in terris. ergo quidquid die noctuque fit in orbe univerſo à mortalibus; minime latet cœleſtes. quare ſi qui ſuam non reverentur conſcientiam, & vereantur ſaltem tot teſtes Deos. *Taubm.*

12. *Ut quamque adjuvet opulentia.*] Quare hic *Opulentia* nomen ſit deæ opes largientis, cauſam nullus video. Qua ratione ad quemque veniant divitiæ, quibus juvantur homines. *Gronovius.*

14. *In jure abjurant.*] Apud Prætorem cum perjurio inficiantur. Curc. *qui abjurant, ſi quid creditum eſt.* Lamb.

20. *Ma-*

ACTUS PRIMI SCENA QUINTA.

SACERDOS, PALÆSTRA, AMPELISCA.

QUi ſunt, qui à patrona preces mea expeteſſunt? *Lamb. p. xxi.*
Nam vox precantum me huc foras excitavit.
Bonam atque obſequentem deam, atque haud gravatam
Patronam exſequuntur, benignamque multum.
PA. Jubemus te ſalvere, mater. SA. ſalvete
Puellæ. ſed unde vos ire cum uvida
Veſte dicam, obſecro, tam mœſtiter veſtitas?
PA. Ilico hinc imus haud longule ex hoc loco.
Verum longe hinc abeſt, unde huc vectæ ſumus.
SA. Nempe equo ligneo per vias cæruleas
Eſtis vectæ. PA. admodum. SA. ergo æquius vos erat
Candidatas venire hoſtiataſque. ad hoc
Fanum ad iſtunc modum non veniri ſolet.
PA. Quæ ne ejectæ è mari ſumus ambæ, obſecro,
Unde nos hoſtias agere voluiſti huc?
Nunc tibi amplectimur genua egentes opum,
Quæ in locis neſciis neſcia ſpe ſumus,
Ut tuo recipias tecto, ſerveſque nos,
Miſerarumque te ambarum uti miſereat,
Quibus nec locus ullus, nec ſpes parata eſt,
Neque hoc amplius, quam quod vides, nobis quicquam'ſt.
SA. Manus mihi date, exſurgite à genibus ambæ:
Miſericordior nulla me eſt fœminarum.

Sed

2. EXcitavit.] Vide Not. Amphit. act. 1. 1.

5. *Salvere, mater.*] Solemne eſt compellantibus matres ſalutare. Petron. *Accedo aniculam quandam, quæ agreſte olus vendebat, Rogo, inquam, mater numquid ſcis ubi ego habitem, &c.* Wouw.

10. *Equo ligneo.*] Id eſt, navi. etiam Hom. Douza indice, naves ἁλὸς ἵππους appellat. Et vetus verſus eſt apud Chariſ. *Typhin aurigam celeris fecere carinæ.* Vid. Muret. lib. 1. Var. lect. cap. 20.

12. *Candidatas.*] Albati enim, id eſt, candida & pura veſte ad deos adibant. Perſ. Satyra 2.

—— *Negato.*
Iuppiter hæc illi, quamvis te albata rogarit.

Caſaubon.

Hoſtiatas.] Hoſtiis inſtructas. *L.*

14. *Quæ ne ejecta.*] V. N. Epid. 5. 2.

17. *Neſciis.*] Id eſt, in locis ignotis dubia & incerta ſpe. *Neſcium* paſſive poſuit, pro ignoto. Arminius apud Tacitum Annal. 1. in Oratione ad Cheruſcos; *Aliis gentibus ignorantia imperii Romani* inex-

Sed hic pauperes res sunt inopesque puellæ,
Egomet vix vitam colo: Veneri cibo meo
Servio. AM. Veneris fanum, obsecro, hoc est? SA. fateor ego
Hujus fani sacerdos clueo. verum, quicquid est,
Comiter fiet à me, quo nostra copia — *Mß. alt. quo nunc copia valebit. Alt. m.*
Valebit. ite hac mecum. PA. amice benigneque
Honorem, mater, nostrûm habes. SA. oportet.

inexperta esse supplicia, nescia tributa. Nescia tributa, ut hic *nescia loca*, quæ ignorantur. Vide Agell. lib. 9. 12. item N. Capt. 2. 2. *Boxhorn.*

28. *Quo nostra copia.*] Ita J. Guliel. & Lud. Carrio. id est, quantum potero scíveroq;. Sic Mercat. *facere certum pro copia & sapientia, quæ te velle arbitrabor*, id est, ut sese ferent res fortunæ & sapientiæ.

30. *Habes.*] Tueris. *L.*

ACTUS SECUNDI SCENA PRIMA.

PISCATORES.

OMNIBUS MODIS, qui pauperes sunt homines, miseri vivunt,
Præsertim quibus nec quæstus est, nec didicere artem ullam,
Necessitate, quicquid est domi, id sat est habendum.
Nos jam de ornatu propemodum ut locupletes simus, scitis. — *Schopp. Vos jam de.*
Hisce hami, atque hæ harundines sunt nobis quæstu & cultu.
Ex urbe ad mare huc prodimus pabulatum: — *Lamb. Cottidie ex urbe,*
Pro exercitu gymnastico & palæstrico, hoc habemus,
Echinos, lepadas, ostreas, balanos captamus, conchas,
Marinam urticam, musculos, plagusias, striatas. — *Bryed. mytulos.*

Post

5. HIsce.] Parif. & Brix. edd. leg. *Hi schœni.* χοινὶς enim funis juncusque, unde piscatores nassas suas conficiunt. Hinc *schœnicula* dictæ meretrices, à juncis, quibus se præcingebant, sic artem profitentes suam & facilitatem solvendæ zonæ ut observavit *Albericus Gentilis.*

8. *Lepadas.*] Λεπὰς, ostrei genus est, quæ exteriore tantum parte concha tegitur: interiore & carnosa ita scopulis adhærescit, tanquam osculetur, & arctissime juncta vix divellatur. V. N. Ca. 2. 8. 34.

9. *Plagusias.*] Versus ostendit legi debere, *Plagusias, striatas*, vel potius, *placusias*, πλακοῦσσα πλακοῦσα à latitudine. Inde Latinum *placusia.* Nam *pelagusia* à pelago, ratio Græci nominis non fert. Immo πλακούσιος revera Græcum est. Nam ex πλακοῦς πλακοῦντος factum πλακούσιος, ut à Ῥαμνοῦς, Ῥαμνοῦντος, Ῥαμνούσιος, & similia. Ergo legendum, *Placusias striatas*, à latitudine qualis est placentarum, quæ πλακοῦντες Græcis. *Salmasius.*

10. Ha-

Post id piscatum hamatilem & saxatilem aggredimur.
Cibum captamus è mari. sin eventus non venit,
Neque quicquam captum est piscium, salsi lautique pure
Domum redimus clanculum, dormimus incœnati.
Atque ut nunc valide fluctuat mare, nulla nobis spes est
Nisi quid concharum capsimus, incœnati sumus profecto. *Dis. incœnati simus.*
Nunc Venerem hanc veneremur bonam, ut nos lepide adjuverit hodie.

10. *Hamatilem & saxatilem.*] In scopulis olim piscatores piscatum exercuere; quod ex Oppiano, Aristæneto. Petronio, Isidoro, aliisque patet. hinc Plautus dixit *Piscatum saxatilem*. Meursius.

12. *Salsi lautique.*] Jocus ex ambiguo. *Salsi*, non salibus, sed aqua marina: *lauti*, non opiparis epulis, sed madidi. *Pure*, dicit, quia aqua marina sordes omnes abluit. *Lamb.* At tu mihi etiam vide quid *pure lautum* in Sacris sit, Aulul. act. 2. 3. 3. quo allusum arbitror. *Taubman.*

13. *Redimus clanculum.*] Nihil hic mutandum. Qui rebus pro voto gestis domum redeunt, palam & læti se ostendunt; qui vero re infecta latere, quam aspici malunt, & clanculum se domum recipiunt, *Boxhorn.*

Actus Secundi Scena Secunda.

TRACHALIO, PISCATORES.

ANimo advorsavi sedulo, ne herum usquam præterirem. *Diss. animum adversavi.*
Nam cum modo exibat foras, ad portum se ajebat ire,
Me huc obviam jussit sibi venire ad Veneris fanum.
Sed quos perconter, commode eccos vide astare: adibo.
Salvete fures maritimi, conchitæ, atque hamiotæ, *Samb. Cod. salvete mures.*
Famelica hominum natio, quid agitis? ut peritis?
Pi. Ut piscatorem æquom est, fame, sitique speque. Tr. ecquem adolescentem huc,
Dum hîc astatis, strenua facie, rubicundum, fortem, qui tres
Duceret chlamydatos cum machæriis, vidistis venire?
Pi. Nullum istâc facie, ut prædicas, venisse huc scimus.
Tr. ecquem

Recal-

5. *Conchitæ atque hamiotæ,*] Vos, qui conchas legitis & hamo pisces captatis. *L.*

9. *Duceret chlamydatos, &c.*] Hic certe nugantur interpretes. Nam proprie chlamys, χλαμὺς, fuit vestis militaris, pallio brevior ac strictior, ut esset expeditior. Auctor Etymologici magni: χλαμὺς,

Recalvom ac silonem senem, statutum, ventriosum,
Tortis superciliis, contracta fronte, fraudulentum,
Deorum odium atque hominum, malum, mali vitii probrique plenum,
Qui duceret mulierculas duas secum satis venustas?
PI. Cum istiusmodi virtutibus operisque natus qui sit,
Eum quidem ad carnuficem est æquius, quam ad Venerem commeare.
TR. At si vidistis, dicite. PI. huc profecto nullus venit.
Vale. TR. valete! credidi: factum est quod suspicabar.
Data verba hero sunt; leno abiit scelestus exulatum.
In navem ascendit, mulieres avexit, ariolus sum.
Is huc herum etiam ad prandium vocavit sceleris semen.
Nunc quid mihi meliu'st, quam ilico hîc operiar herum dum veniat?
Eâdem hæc sacerdos Veneria si quid amplius scit,
Si videro, exquisivero: faciet me certiorem.

μὺς, τὸ περιφερὲς καὶ κυκλοειδὲς, τὸ ἐν συνηθείᾳ λεγόμενον σαγὸς. ἱμάτιον ὅπερ φοροῦσιν οἱ κηροφόροι. Κηροφόρους vocat militares homines, quasi θανατηφόρους. Ut sit idem Chlamys quod Sagum, indumentum militare. Ait ergo hic servus; Pleusidippum herum suum secum duxisse tres homines militares qui sibi præsidio essent adversus lenonem, quem è fuga volebat retrahere. *Dissald.*

11. *Silonem.*] *Silo*, qui & *silus* Ciceroni, σιμὸς, qui nasum habet resimum, id est, sursum versus repandum, more simiæ. *Scalig.* *Statutum.*] Id est, magnæ staturæ. V. N. Asin. act. 2. 3. 21.

21. *Sceleris semen.*] Sceleris origo & artifex. *L.*

ACTUS SECUNDI SCENA TERTIA.

AMPELISCA, TRACHALIO.

INtellego: hanc quæ proxuma est villam Veneris fano
Pulsare jussisti, atque aquam rogare. TR. cuja ad auris
Vox mihi advolavit? AM. obsecro, quis hîc loquitur? quem ego video?
TR. Estne Ampelisca hæc, quæ foras è fano egreditur?
AM. Estne hic Trachalio, quem conspicor, calator Pleusidippi?

TR. Ea

5. *Calator.*] Id est, servus. Vide notas Pseudol. act. 4. scen. 2. vs. 52.

12. Co-

Tr. Ea eſt. Am. is eſt. Trachalio, ſalve. Tr. ſalve, Ampeliſca.
Quid agis tu? Am. ætatem haud mala male. Tr. melius ominare. *Mſ. alt. malam.*
Am. VERUM OMNES ſapientes decet conferre & fabulari.
Sed Pleuſidippus tuus herus ubi, amabo eſt? Tr. eja vero.,
Quaſi non ſit intus! Am. neque pol eſt, neque ullus quidem huc venit.
Tr. Non venit? Am. vera prædicas. Tr. non eſt meum, Ampeliſca.
Sed quam mox coctum eſt prandium? Am. quod prandium, obſecro te?
Tr. Nempe rem divinam facitis hîc. Am. quid ſomnias, amabo?
Tr. Certe huc Labrax Pleuſidippum ad prandium vocavit
Herum meum, herus voſter. Am. pol haud miranda facta dicis.
Si Deos decepit & homines, lenonum more fecit.
Tr. Non rem divinam facitis hic vos, neque herus? Am. ariolare.
Tr. Quid tu agis hic igitur? Am. ex malis multis, metuque ſummo,
Capitalique ex periculo, orbas auxiliique opumque huc
Recepit ad ſe Veneria hæc ſacerdos, me, & Palæſtram.
Tr. An hic Palæſtra'ſt, obſecro, heri mei amica? Am. certo.
Tr. Ineſt lepos in nuncio tuo magnus, mea Ampeliſca.
Sed iſtuc periculum perlubet quod fuerit vobis ſcire.
Am. Confracta eſt, mi Trachalio, hac nocte navis nobis.
Tr. Quid, navis? quæ iſtæc fabula eſt? Am. non audiviſti, amabo,
Quo pacto leno clanculum nos hinc auferre voluit *Acid. avehere voluit.*
In Siciliam, & quicquid domi fuit, in navem impoſivit?
Ea nunc perierunt omnia. Tr. oh! Neptune lepide, ſalve:
Nec te aleator ullus eſt ſapientior. profecto
Nimis lepide jeciſti bolum: perjurum perdidiſti.

Sed

12. *Coctum eſt prandium.*] V. N. Sticho 2. 1.

30. *Ieciſti bolum.*] *Iactus retis*, etiam *jactus* abſolute dicitur. Valerius Max. lib.

Sed nunc ubi est leno Labrax? AM. perit potando opinor.
Neptunus magnis poculis hac nocte eum invitavit.
TR. Credo, hercle, anancæo datum quod biberet. ut ego amo te,
Mea Ampelisca! ut dulcis es! ut mulsa dicta dicis!
Sed tu & Palæstra quomodo salvæ estis? AM. scibis faxo.
E navi timidæ ambæ in scapham insiluimus: quia videmus
Ad saxa navem ferrier, properans exsolvi restim:
Dum illi timent, nos cum scapha tempestas dextrovorsum
Differt ab illis, itaque nos ventisque fluctibusque
Jactatæ exemplis plurimis miseræ perpetuam noctem,
Vix hodie ad littus pertulit nos ventus exanimatas.
TR. Novi, Neptunus ita solet: quamvis fastidiosus
Ædilis est: si quæ improbæ sunt merces, jactat omnes.
AM. Væ capiti atque ætati tuæ! TR. tuo, mea Ampelisca,
Scivi lenonem facere hoc quod fecit: sæpe dixi *Dousa.* factuum hoc.

Capil-

lib. 4. 1. *A piscatoribus in Milesia regione verriculum trahentibus, quidam jactum emerat.* ita & Græc. βόλος: quo verbo aleæ etiam jactus significatur. unde hic jocus male ab aliquibus enarratus. *Perdere*, autem perimere & evertere interdum significat: unde jocus resultat: & alcatores autem & piscatores bolon jaciunt. Perdidisti igitur, Neptune hominem perditissimum, id est, lenonem maxime perdendum: propterea, Neptune, aleam pulcre jecisti; pulcerrimum jactum fecisti. Id. Curcul. act. 5. sc. 2. *si vis tribus bolis vel in chlamydem, &c.* Ab hoc *eubolin* Græci Venereum jactum dicunt, qui in alea felicissimus. Cic. 1. De Divinat. *Bolus* priore producta frustum significat. Ter. Heautont. *crucior, bolum tantum mihi esse ereptum subito è faucibus.* Budæus.

33. *Anancæo.*] *Anancæum* puto fuisse poculum magnum, quod in potandi certamine necesse esset ebibere: quasi ἀναγκαῖον. *Turneb.* Poëta vetus Ἀνάγκην vocat τὴν φρενῶν ἔκστασιν, cum poto liberalius vino, homo suæ spontis non est, neque mentis sanæ: & hanc necessitatem vocant γλυκεῖαν: quia erat aliud olim *anancææ potionis* genus, cujus tristis necessitas. Plautus, *perit potando, &c.* Alludit, vel ad sorbitionem cicutæ necessariam, & fatalem sontibus in Græcia aliquot urbibus; vel ad haustum illum è flumine Lethæo, qui nemini mortalium non est necessarius. *Casaubon.*

34. *Mulsa dicta.*] V. N. Pœn. 1. 2.

36. *E navi timida ambæ.*] MSS. sine præpositione: *Navis timidæ.* Scioppius: *Navi timidæ.* Quid si retineamus scriptam lectionem? *Navis timidæ ambæ*, id est, navem timentes ambæ. Quemadmodum Ovidio Met. 5. *Emathion æqui cultor, timidusque deorum.* Horat. *Timidus procellæ.* Gronovius.

39. *Differt.*] In diversa aufert ab illis. *Lambin.*

42. *Quamvis fastidiosus.*] Id est, admodum fastidiosus. V. N. Pseud. 4. 7.

43. *Ædilis est.*] Solebant enim Ædiles improbas merces in profluentem interdum jactare; ut edulia quæ putebant. De mensuris etiam cognoscebant, quæ æquæ: iniquas frangebant. D. Hieronym. *Ab Ædilibus, quos ἀγορανόμους Græci appellant, vendentium coërcebatur rabies.* Turneb.

46. Ca-

Capillum promittam optumum'st, occipiamque ariolari.
AM. Cavistis ergo tu atque herus, ne abiret, cum scibatis?
TR. Quid faceret? AM. si amabat, rogas quid faceret? asservaret
Dies noctesque: in custodiâ esset semper. verum ecastor
Ut multi fecit, ita probe curavit Pleusidippus.
TR. Cur tu istuc dicis? AM. res palam est. TR. scin' tu etiam,
QUI IT LAVATUM
IN BALINEAS, ibi cum sedulo sua vestimenta servat,
Tamen surripiuntur: quippe qui, quem illorum observet, falsus est:
Fur facile, quem observet, videt: custos, qui fur sit, nescit.
Sed duce me ad illam. ubi est? AM. i sane in Veneris fanum huc intro,
Sedentem flentemque opprimes. TR. ut jam istuc mihi molestum est!
Sed quid flet? AM. ego dicam tibi: hoc sese excruciat animi,
Quia leno ademit cistulam ei, quam habebat, ubique habebat
Quî suos parentes noscere posset: eam veretur
Ne perierit. TR. ubi nam ea fuit cistellula? AM. ibidem in navi
Conclusit ipse in vidulum, ne copia esset ejus,
Qui suos parentes nosceret. TR. ô facinus impudicum,
Quam liberam esse oporteat, servire postulare!
AM. Nunc eam cum navi scilicet abivisse pessum in altum.

Et

46. *Capillum promittam.*] Sic. Tib. l. 2. 5.

Iactavit fusa sed caput ante coma.

Nam fanaticorum hic mos erat, ut capillum funderent. *Scalig.*

50. *Ut multifecit.*] *Multifacere*, hic idem quod *magni facere*. eique opponitur *minoris facere*. dicitq; ex levi cura, quam si herus impenderit, fidem facile facere, amicam in exiguo apud eum fuisse pretio. Possent verba illa compelli in unum; sed forte non magis quam *lucrificare*, *sumptifacere*, *compendifacere*: quod ultimum totis vocibus separatum Bacchid. 2. 2. *compendi verba multa jam faciam tibi.* Taubm.

51. *Qui it lavatum.*] Vide Alciat. Parerg. lib. 2. cap. 38. Pet. Victor. Var. lect. lib. 7. 17. & Muret. ad Carm. 30. Catulli:

O furum optime balneariorum.

56. *Sedentem.*] Ritus adorationis, & eorum qui precabantur deos. Propert. lib. 2. *Ante tuosque pedes illa ipsa adoperta sedebit.* Item supplicum, & eorum, qui tutelæ sui caussa confugiebant ad deûm aras. *Colvius.*

64. Sci-

Et aurum & argentum fuit lenonis omne ibidem.
Credo aliquem immersisse, atque eum excepisse. id misera mœsta'st,
Sibi eorum evenisse inopiam. TR. jam istoc magis usus facto'st,
Ut eam intro, consolerque eam, ne se sic excruciet animi:
Nam MULTA PRÆTER spem scio multis bona evenisse.
AM. At ego etiam, qui speraverint, spem decepisse multos.
TR. Ergo ANIMUS Æquus optumum est ærumnæ condimentum.
Ego eo intro, nisi quid vis. AM. eas: ego, quod mihi imperavit
Sacerdos, id faciam, atque aquam hinc de proxumo rogabo.
Nam extemplo si verbis suis peterem, daturos dixit:
Neque digniorem censeo vidisse anum me quenquam,
Cui Deos atque homines censeam benefacere magis decere.
Ut lepide, ut liberaliter, ut honeste, atque haud gravate
Timidas, egentes, uvidas, ejectas, exanimatas.
Accepit ad sese! haud secus, quam si ex se simus natæ:
Ut eapse *sic* succincta aquam calefactat, ut lavemus!
Nunc ne moræ illi sim, petam hinc aquam, unde mihi imperavit.
Heus, ecquis in villa'st? ecquis hoc recludit? ecquis prodit?

64. *Scilicet.*] *Scire licet*, perspicuum est, eam demersam in profundum. V. N. Pœn. act. 5. 2.

ACTUS SECUNDI SCENA QUARTA.

SCEPARNIO, AMPELISCA.

QUis est, qui nostris tam proterve foribus facit injuriam?
AM. Ego sum. SC. hem, quid hoc boni est?
heu, edepol specie lepida mulier! *Dousa.* specie lepida mulierem.
AM. Salve, adolescens. SC. & tu multum salveto, adolescentula.
AM. Ad vos venio. SC. accipiam hospitio, si mox venis, *Pal.* mox.
Item ut affectam: nam nunc nihil est qui te inanem. *Scal.* ut adfectata. *Car.* adfectas.

Sed

4. ACcipiam hospitio, &c.] Locus multis eruditorum conjecturis vexatus est; præsertim illud versu proximo; *qui te inanem.* quod nulla ratione potest defendi. Libri Palatini habent; *manem*, pro *inanem*. Unde scribendum conjiciebam, *maneam*. *Nam nunc nihil est qui te maneam*, id est, exspectem. *Boxhorn.*

Probo

Sed quid ais, mea lepida, hilara? AM. aha, nimium familiariter
Me attrectas. SC. pro di immortales, Veneris effigia hæc quidem est.
Ut in ocellis hilaritudo est! eja, corpus quojusmodi!
Subvolturium; illud quidem, subaquilum volui dicere.
Vel papillæ quojusmodi! tum quæ indoles in savio est!
AM. Non ego sum pollucta pago. potin' ut me abstineas manum? Pors. polluta pago.
SC. Non licet te sicce placide bellam belle tangere?
AM. Otium ubi erit, tum tibi operam ludo & delitiæ dabo:
Nunc, quamobrem huc sum missa, amabo, vel tu mihi ajas, vel neges.
SC. Quid nunc vis? AM. sapienti ornatus, quid velim, indicium facit.
SC. Meus quoque hic sapienti ornatus, quid velim, indicium facit.
AM. Hæc sacerdos Veneris hinc me petere jussit à vobis aquam.
SC. At ego basilicus sum: quem nisi oras, guttam non feres.
Nostro illum puteum periculo & ferramentis fodimus.
Nisi multis blanditiis, à me gutta non ferri potest.

AM. Cur

Probo omnino conjecturam eorum qui rescribunt, *Accipiam hospitio, si nox venit*. In altero versu: *nihil est qui te inanem*. Illud *inanem* corruptum est, & cum Palatini Codices habeant *manem*, pro eo legendum *maneam* aut *mantem*. Et hoc verius. Nam hujus verbi ignoratio ansam loco corrumpendo dedit. *mantare* supra legitur, pro expectare in Mostellaria. *Salmas.*

9. *Subvolturium.*] Corpus colore subnigro: vel, corpus alacritate & hilaritate, ad vulturii corporis similitudinem prope accedens. *Lambin. Subaquilum.*] Quia aquilæ generosiores sunt vulturibus similes, hac correctione usus est, ut quidem *Lamb.* visum. Quid *aquilus color* sit, diximus Pœnul. 5. 2. 152. Quamvis Marcell. Donatus in Dilucidat. *aquilum colorem* non ab *aqua*, sed ab *aquila* alite, cujus color sit subniger, dictum censet. *Taubman.*

11. *Pollucta pago.*] Vult, se non esse scortum pagi publicum, vel tanquam dapem profanatam omnibus expositam; qualem, *publicam libidinis victimam*. vocat Tertullianus. *Scalig.* Turnebus, *polluctam pago*, interpretatur *communem atque expositam pago*: *ut in polluсto Herculis omnia exponebantur obvia*. Ea vero explicatio cum paullo duriuscula Lipsio videretur, placuit duabus litteris mutantis, legi:

Non ego sum poluta, appage, potin', &c.

Quomodo idem in re simili: *pura sum, comparce amabo me attrectare, Agorastocles.*

18. *Basilicus.*] Magnificus, & à quo nihil auferas, nisi vel per interpretem, vel supplici habitu. *Gruter.*

AM. Cur tu aquam gravâre, amabo, quam hostis hosti co
modat?
SC. Cur tu operam gravâre mihi, quam civis civi commod
AM. Immo etiam tibi, mea voluptas, quæ voles faciam om
SC. Eugepe! salvus sum! hæc jam me suam voluptatem voca
Dabitur tibi aqua, ne nequicquam me ames. cedo mihi
nam. AM. cape.
Propera, amabo, efferre. SC. manta: jam hic ero, volu
mea.
AM. Quid sacerdoti me dicam hîc demoratam tam diu?
Ut etiam nunc misera timeo, ubi oculis intueor mare!
Sed quid ego misera video procul in littore,
Meum herum lenonem Siciliensemque hospitem.
Quos periisse ambos misera censebam in mari.
Jam illud mali plus nobis vivit, quam ratæ.
Sed quid ego cesso fugere in fanum, ac dicere hæc
Palæstræ, in aram uti confugiamus prius,
Quam huc scelestus leno veniat, nosque hîc opprimat?
Confugiam hinc, res ita suppetit subito *mihi*.

21. *Aquam gravare.*] *Gravare* dixit, pro gravate dare. sicut Cicero. *pracidere alicui*, pro, præcise negare. sic Mil. *ut*, *quod cupiam, ne gravetur*. & Epid. *n vetur quod velis*. Schopp.

ACTUS SECUNDI SCENA QUINTA.

SCEPARNIO.

PRo dì immortales, in aqua nunquam credidi
Voluptatem inesse tantam! ut hanc traxi lubens!
Nimio minus altus puteus visus est, quam prius.
Ut sine labore hanc extraxi! præfiscine,
Satis nequam sum: utpote qui hodie inceperim
Amare. hem tibi aquam, mea tu bella. hem, sic volo
Te ferre honeste, ut ego fero: ut placeas mihi.
Sed ubi tu es, delicata? cape aquam hanc sis. ubi es?
Amat hercle me, ut ego opinor: delituit mala.

4. PRæfiscine.] *Præfiscine* germanum esse, docent illa etiam Asin. 2. 4. 84. Quasi dicat Servus: Vere sine labore extraxi: neque enim jocum hic facio: aut fascino. Nam *præfiscine* est sine dia & sine fascino, &, ut Sosipate terpretatur, ἀβασκάντως. *præ* enim negat. *Turneb.*

21. *L*

Ubi tu es? etiamne hanc urnam acceptura es? ubi es?
Commodule melius: tandem vero ſerio.
Etiam acceptura es urnam hanc? ubi tu es gentium?
Nuſquam hercle equidem illam video: ludos me facit.
Apponam hercle urnam jam ego hanc in mediâ viâ.
Sed autem, quid ſi hanc hinc abſtulerit quiſpiam.
Sacram urnam Veneris? mihi exhibeat negotium.
Metuo hercle, ne illa mulier mihi inſidias locet,
Ut comprehendar cum ſacrâ urnâ Veneriâ.
Nempe optimo *me* jure in vinculis enicet
Magiſtratus, ſi quis me hanc habere viderit.
Nam hæc literata'ſt: ab ſe cantat cuia ſit. *Mſ. alt.* eapſe cantat;
Jam hercle evocabo hinc hanc ſacerdotem foras,
Ut hanc accipiat urnam, accedam huc ad fores.
Heus ſis, Ptolemocratia, cape hanc urnam tibi:
Muliercula hanc neſcio quæ huc ad me detulit.
Intro ferunda eſt. repperi negotium:
Siquidem his mihi ultro aggerunda etiam eſt aqua.

21. *Litterata eſt.*] Id eſt, litteris inſcripta eſt: vel potius Veneris imagine inſignita unde ſacrificiis inſervire ſignificetur. id quod in omnibus Sacrorum vaſis obſervari ſolitum, ad Plin. ex Athenæo notat Hermol. Barbarus. Apul. quoq; l. 6. *lacinias auro litteratas* fingit Pſychen in Junonis fano vidiſſe, id eſt, litteris aureis inſcriptas. *Litteratum* Gr. γραμματικῶν vocatur, quicquid litteris inſcriptum eſt: &, πολλῆς γραμματικῆς meminit etiam Lexiphanes Luciani. *Caſaub.*

ACTUS SECUNDI SCENA SEXTA.

LABRAX, CHARMIDES.

QUI HOMO SESE miſerum & mendicum volet,
Neptuno credat ſeſe atque ætatem ſuam:
Nam ſi quis quid cum eo rei commiſcuit,
Ad hoc exemplum amittit ornatum domum.
Edepol Libertas lepida es, quæ nunquam pedem
Voluiſti in navem cum Hercule una imponere.
Sed ubi ille meus eſt hoſpes, qui me perdidit?

6. *Cum hercule.*] Quæ hæc libertas quæ cum Hercule noluit navigare? Nugamenta mera. Lego ex vett. codd. *in navem mecum hercle una imponere.* Jocatur adhuc Leno in miſeria ſua, dicens, ſe mendicum factum, amiſiſſeque omnes fortunas ſuas naufragio; præter Libertatem, quæ ſecum pedem navim inferre noluerat. *Meurſius.* Quæ ſit illa Libertas neſcio, quæ nunquam voluit pedem cum Hercule una in navem impo-

Atque eccum incedit. CH. quo, malum, properas Labrax?
Nam equidem te nequeo consequi tam strenue.
LA. Utinam te prius quam oculis vidissem meis,
Malo cruciatu in Siciliam perbiteres:
Quem propter hoc mihi obtigit misero mali!
CH. Utinam, cum in ædes me ad te adduxisti tuas,
In carcere illo potius cubuissem die!
Deosque immortales quæso, dum vivas, uti
Omnes tui similes hospites habeas tibi.
LA. Malam Fortunam in ædis te adduxi meas,
Quid mihi scelesto tibi erat auscultatio?
Quidve hinc abitio? quidve in navem inscensio?
Ubi perdidi etiam plus boni quam mihi fuit.
CH. Pol minume miror, navis si fracta'st tibi,
Scelus te, & scelesté parta quæ vexit bona.
LA. Pessum dedisti me blandimentis tuis.
CH. Scelestiorem cœnam cœnavi tuam,
Quam quæ Thyestæ quondam anteposita est, & Tereo.
LA. Perii, animo male fit! contine, quæso, caput.
CH. Pulmoneum edepol nimis velim vomitum vomas.
LA. Eheu Palæstra atque Ampelisca? ubi estis nunc?
CH. Piscibus in alto credo præbent pabulum.
LA. Mendicitatem mihi obtulisti opera tua,
Dum tuis ausculto magnidicis mendaciis.
CH. Bonam est quod habeas gratiam merito mihi,
Qui te ex insulso salsum feci opera mea.
LA. Quin tu hinc is à me in maxumam malam crucem.
CH. Eas: easque res agebam commodum. *Diss.* Meas tuasque res agebam commodum.
LA. Eheu,

nere. Alludit ad aliquam fabulam quæ mihi ignota est. *Salmas.*

11. *Perbiteres.*] V.N.Capt. act.3.5.35.

17. *Malam fortunam.*] V. N. Aulul. act. 1. 2. 22.

25. *Thyestæ, &c.*] Fabula nota est, qua Atreus Thyestæ fratri suos liberos epulandos apposuisse narratur. De Tereo, cui Progne uxor communem filium Itym comedendum objecit; vide vel Ovidii Metam. lib. 6. Fab. 7. & seqq.

26. *Animo male fit.*] Λειποψυχῶ significat se vomiturire. *L.*

29. *Pabulum.*] Sic Petron.

—— *Regnum Neptuni pavit Ulysses.* Nimirum, quod piscibus in mari pabulum præbuerit toties, & suis & sociorum naufragiis: apud Hom. *Douza.*

33. *Salsum.*] Jocus ex ambiguo. *Salsum* enim & urbanum significat, & aqua marina imbutum. *L.*

35. *Eas: easque res.*] Mendosa est scriptu-

LA. Eheu, quis vivit me mortalis miserior?
CH. Ego multo tanto miserior, quam tu, Labrax.
LA. Qui? CH. quia ego indignus sum, tu dignus, qui sies.
LA. O scirpe, scirpe, laudo fortunas tuas,
Qui semper servas gloriam aritudinis.
CH. Equidem me ad velitationem exerceo:
Nam omnia corusca præ tremore fabulor.
LA. Edepol, Neptune, es balneator frigidus:
Cum vestimentis posteaquam abs te abii, algeo.
Ne thermopolium quidem ullum instruit:
Ita salsam præbet potionem & frigidam.
CH. Ut fortunati sunt fabri ferrarii,
Qui apud carbones assident! semper calent.
LA. Utinam fortuna nunc anatina uterer,
Uti cum exivissem ex aqua, arerem tamen!
CH. Quid, si aliquo ad ludos me pro manduco locem?
LA. Quapropter? CH. quia pol clare crepito dentibus.
Jure optumo me lavisse arbitror.
LA. Qui? CH. quia auderem tecum in navem ascendere,
Qui à fundamento mihi usque movisti mare.
LA. Tibi auscultavi, tu promittebas mihi

Illic

scriptura Codicis Camerarii, *Das easque res*. Nec etiam probo ex ea legi, *meas tuasque res*. Nunquam veteres imprecationem sibi factam tacitam præterierunt, quin regererent in caput ejus qui eam fecisset. Cum igitur Labrax Charmidi dixisset, *quin is hinc à me in maxumam malam crucem*, respondet Charmides, *eas*, sed figurate, quasi alio sensu illud *eas* diceret, repetiit ac dixit, *easque res agebam commodum*. Id est, eas res agebam commodum, hoc est, id agebam ut à te abirem. Hujus loquutionis figuratæ, qua regeritur in dicentem maledictio & imprecatio, multa exempla reperiuntur. *Salmas.*

39. *O scirpe.*] Leno se præ scirpo contemnit: quia si suis bonis contentus, ut scirpus ariditate sua, fuisset; nunquam eo miseriarum venisset. *Schoppius.* Laudat in scirpo, quod ne in mediis quidem aquis uvescat. *Gruter.*

41. *Velitationem.*] *Velitatio, dicta est ultro citroque probrobrum objectio: ab exemplo velitaru pugna.* Festus.

45. *Thermopolium.*] Vide notas Curcul. act. 2. sc. 3. vs. 13. Trin. act. 4. 3.

49. *Fortuna anatina.*] Anates enim licet diu sint in aquis: neque madent tamen, neque algent.

51. *Manduco.*] *Manducus* est μορμολυκεῖον, quod in ludis circumferebatur inter cæteras ridicularias & formidolosas personas, magnis malis lateque dehiscens, & clare crepitans dentibus: in Atellanis præsertim. Juvenalis Sat. 3.

—— *Tandemque redit ad pulpita notum*
Exodium; cum personæ pallentis hiatum
In gremio matris formidat rusticus infans.

Dentes enim magnos, & voracitatem attribuebant nocturnis illis terriculamentis. Quo nomine factum, ut *Lamiam* puerorum infantium deglutricem fingerent.

Illic esse quæstum maxumum meretricibus;
Ibi me corruere posse ajebas divitias.
CH. Jam postulabas te, impurata belua,
Totam Siciliam devoraturum insulam.
LA. Quænam balæna meum voravit vidulum,
Aurum atque argentum ubi omne compactum fuit?
CH. Eadem illa, credo, quæ meum marsupium,
Quod plenum argenti fuit, in sacciperio.
LA. Eheu, redactus sum usque ad hanc unam tuniculam,
Et ad hoc misellum pallium. perii oppido!
CH. Vel consociare mihi quidem tecum licet: Mss. P. conscii
Æquas habemus partes. LA. saltem si mihi
Mulierculæ essent salvæ, spes aliquæ forent.
Nunc si me adolescens Pleusidippus viderit,
A quo arrhabonem pro Palæstra acceperam,
Jam se exhibebit hic mihi negotium.
CH. Quid, stulte, ploras? tibi quidem edepol copia'st,
Dum lingua vivet, quî rem solvas omnibus.

rent. Etiam *Pythonem* pro terriculamento, & *Gorgonium* pro manduco dixerunt: quia γοργόνες cum magnis dentibus pingebantur. Lucilius:

Illo quid fiet Lamya, & Pytho oxyodontes, &c. Scaliger.

47. *Illi.*] In Sicilia. *L.*

58. *Corruere.*] Conjicere, coacervare, συναθροίζειν. Varro: *spica corruuntur in corbem.* Quod inde est, quia *Rutrum*, significat, quod Græce χρωπίον. Varro: *Rutro caput displanavit.* Significat & *bosterium.* quod Græci ῥόχανον. Lucilius;

Frumentarium est, modium secum, atq rutellum.

Unum adfert.

Ruere enim est modio cumulum a... quare. Cic. ad Attic. lib. 16. *De laudi... Dolabella deruam cumulum.* Hor. 2. Se... *Divitias ærisque acervos ruam.* Scalig...

64. *Sacciperio.*] *Sacciperium* maj... modi marsupium, à sacco & pera: q... alia etiam recipere posset. *Camer.*

67. *Vel consociare.*] Si quid mut... dum esset, legerem ex vestigiis vet... lectionis; *vel conbinare mihi quidem cum licet.* Salmas.

ACTUS SECUNDI SCENA SEPTIMA.

SCEPARNIO, CHARMIDES, LABRAX.

QUid illuc, obsecro, negotii, quod duæ mulierculæ
Hic in fano Veneris signum flentes amplexæ tenent?
Nes...

1. *AMplexa tenent.*] Qui magno adfectu & studio deos colebant, aut in magno periculo erant, ut deorum tuti essent, aut à diis magni periculi li... ration...

Nescio quem metuentes miseræ, nocte hac vero proxuma *Dis. nocte hac vero proxuma se jactatas, atque ejectas hodie.*
Se jactatas atque ejectas hodie esse ajunt è mari.
La. Obsecro hercle, adolescens ubi istæc sunt, quas memoras, mulieres?
Sc. Hìc in fano Veneris. La. quot sunt? Sc. totidem quot ego & tu sumus.
La. Nempe, meæ. Sc. nempe nescio istuc. La. qua sunt facie? Sc. scitula.
Vel ego amare utramvis possim, si probe appotus siem.
La. Nempe, puellæ? Sc. nempe, molestus es: vise, si lubet.
La. Meas oportet intus esse hìc mulieres, mi Charmides.
Ch. Juppiter te perdat, & si sunt, & si non sunt tamen.
La. Intro rumpam jam huc in Veneris fanum. Ch. in barathrum mavelim.
Obsecro, hospes, da mihi aliquid, ubi condormiscam loci.
Sc. Istic ubi vis condormisce: nemo prohibet, publicum est.
Ch. At vides me, ornatus ut sim vestimentis uvidis:
Recipe me in tectum, da mihi vestimenti aliquid aridi,
Dum mea arescunt: in aliquo tibi referam gratiam.
Sc. Tegillum eccillud mihi unum arescit: id si vis, dabo: *Salm. mihi unum aret.*
Eodem amictus, eodem tectus esse soleo, si pluvit.
Tu istæc mihi dato; exarescunt faxo. Ch. eho, an te pœnitet,
In mari quod elavi, ni hìc in terra iterum eluam?
Sc. Eluas tu an exungare, ciccum non interduim. *J. Gul. Eluas tu, an emungare.*

Tibi

rationem petebant; aut aras, aut divum simulacra amplectebantur. Virgil. 2. Æn.
— *Et divûm amplexæ simulacra tenebant.* Turneb.

18. *Tegillum.* Id est, *cucullionculum è scirpo factum.* Festus. *Tegillum* pro integumento corporis, seu veste vili & plebeja frequentatum, constat etiam è Nonio. Apul. lib. 9. *Nonnulli exiguo tegillo tantummodo pubem intecti.* Porro adjicit Nonius, deminutum esse à *tecto*; recte. sic enim à *recta*, quod itidem vestis genus est, *regilla*, & *tecto* quoque vestem significari idem docet. *Taubm.*

21. *Elavi.*] Pellepide jocatur. Nam qui naufragium fecerat, elavisse se dicit: cum etiam *eluere* sit amittere, perdere, consumere. nam *in terra eluam*, est amittam & perdam. Asinar. act. 1. 2. *in mari reperi, hic elavi bonis:* translatio ducta est à balneis, in quibus luxu lavandi nequiores rem profligabant, & edebant. *Turnebus.*

22. *An exungare.*] V. N. Trin. 2. 4. J. Gul. tamen hic, inquit, malim legi: *eluas tu, an emungare. Ciccum non interduim.*] *Ciccum* est leve quiddam, ut *hilum.* Glossæ: *Ciccum* ῥοᾶς ὑμὴν. *Membrana*

Tibi ego nunquam quicquam credam, nisi accepto pignore:
Tu vel suda, vel peri algu, vel tu ægrota, vel vale:
Barbarum hospitem mihi in ædes, nihil moror: sat litium est.
CH. Jamne abis? venales illic ductitavit, quisquis est:
Non est misericors. sed quid ego hìc asto infelix, uvidus?
Quin abeo hinc in Veneris fanum, ut edormiscam hanc crapulam,
Quam potavi præter animi, quam libuit, sententiam.
Quasi vinis Græcis Neptunus nobis suffudit mare:
Itaque alvom prodi speravit nobis salsis poculis.
Quid opu'st verbis? si invitare nos paulisper pergeret,
Ibidem obdormissemus: nunc vix vivos amisit domum.
Nunc lenonem, quid agit intus, visam, convivam meum.

Acid. quid agat intus.

brana tenuis, quæ est in malo Punico cellularum discrimen, ut Varro ait. Hesych. *κοκκὸς διαχώρισις*. Glossarium H. Stephani: *Ciccum· χὺ κόκκος*. quod Græci, ὅδὲ χύ: Latini, *nec ciccum*: & *κόκκος* eadem notione apud Græcos. Timon Syllographus,

Πτωχὸς μὲν φρένας εἰμὶ, νόυ δ᾽ μοὶ ὡκ ἐνὶ κόκκος.

Exsensum mihi pectus, & haud hilum mihi mentis.

Lipsius.

26. *Venales.*] Servos venales hic homo ductitavit: est mango. Hoc eo dicit, quod mangones sævi & immisericordes esse soleant. *Lambin.*

30. *Vinis Græcis.*] Vinis Græcis, quæ travehebantur in titulum, solebant aquam marinam suffundere, præterquam Chiis. ad quem morem alludit Plautus. Vide Athen. lib. 1. & Plutarch. *Διὰ τί τῷ οἴνῳ θάλασσαν παραχέουσι; Lambin.*

31. *Prodisperavit.*] Monstrum hoc verbi est *prodisperavit*. Mihi omnia tentanti, visum est dispescere voces male coalitas:

Itaque alvum prodi speravit nobis salsis poculis.

Neptunus, ait, large sane & prolixe nos accepit in mari: & speravit verba nobis dari posse, & alvum prodi salsis poculis: hoc est, futurum, ut potaremus largius, quam alvo vitæque adeo nostræ conduceret. nam convivæ, cum dulcedine apparatus inducti pluscule, aut comedunt aut bibunt, quam satis est, *prodi* dicuntur. Cic. lib 7. epistola Galli; *Lex sumptuaria quæ videtur λιτότητα attulisse, ea mihi fraudi fuit. Nam, dum volunt isti lauti terra nata, quæ Lege excepta sunt, in honorem adducere, fungos, helvellas, herbas omnes ita condiunt, ut nihil possit esse suavius. in eas cum incidissem in cœna augurali apud Lentulum tanta me διάῤῥοια arripuit, ut hodie primum videar cœpisse consistere.* Unicus is locus huic explicando. Nam ut Ciceroni *alvus prodita dulcedine escarum*, ita his pænissime *multitudine poculorum*: quæ si paululum continuasset διάῤῥοια major aliquanto, quam illa fuit Ciceronis, consecuta esset. *Speravit prodi*, Hellenismus est Plauto, Ciceroni, aliis usitatissimus. *I. Gul.*

34. *Convivam.*] Naufragii socium. ridicule. *Lambin.*

ACTUS

ACTUS TERTII SCENA PRIMA.

DÆMONES.

MIRIS MODIS dî ludos faciunt hominibus,
MIRISQUE exemplis somnia in somnis *l. Gul.* omnia in somnis.
danunt.
Ne dormientes quidem sinunt quiescere.
Velut ego hac nocte, quæ præcessit, proxuma
Mirum atque inscitum somniavi somnium.
Ad hirundininum nidum visa est simia
Ascensionem ut faceret, admolirier:
Neque eas eripere quibat inde. post ibi
Videbatur ad me simia aggredirier,
Rogare, scalas ut darem utendas sibi.
Ego ad hoc exemplum simiæ respondeo,
Natas ex Philomela atque ex Progne esse hirundines:
Ago cum illa, ne quid noceat meis popularibus.
Atque illa animo jam fieri ferocior, *Acid.* atque illa nimio.
Videtur ultro mihi malum minitarier.
In jus vocat me. ibi ego nescio quomodo
Iratus videor mediam arripere simiam:
Concludo in vincla bestiam nequissumam.
Nunc quam ad rem dicam hoc attinere somnium,
Nunquam hodie quivi ad conjecturam evadere.
Sed quid hîc in Veneris fano *Lamb.* In Veneris fano meæ viciniæ Clamoris oritur?
Clamoris oritur? animus mirat.

6. *Hirundininum.*] Hoc possessivum notat *Prisc.* lib. 2.
12. *Natas ex.*] Confundit Plautus hanc metamorphosin, Comica licentia Vide *Pierii Valer.* Hieroglyph. lib. 2. *Douza.*

ACTUS TERTII SCENA SECUNDA.

TRACHALIO, DÆMONES.

PRo, Cyrenenses populares! vostram ego imploro fidem,
Agricolæ, accolæ, propinqui qui estis his regionibus,
Ferte opem inopiæ, atque exemplum pessumum pessundate,
Vindicate: ne impiorum potior sit pollentia,

Quam

Quam innocentium, qui se scelere fieri nolunt nobiles.
Statuite exemplum impudenti, date pudori præmium. *Lamb. impudentiæ.*
Facite hic lege potius liceat, quam vi, victo vivere.
Currite huc in Veneris fanum: vostram iterum imploro fidem,
Qui prope hic adestis, quique auditis clamorem meum,
Ferte suppetias, qui Veneri, Veneriæque antistitæ
More antiquo in custodiam suum commiserunt caput,
Prætorquete injuriæ prius collum, quam ad vos perveniat.
DÆ. Quid istuc est negotii? TR. per ego te hæc genua obtestor, senex,
Quisquis es. DÆ. quin tu ergo omitte genua, & quid sit, mihi expedi,
Quid tumultues? TR. teque oro & quæso, si speras tibi
Hoc anno multum futurum sirpe & laserpitium,
Eamque eventuram exagogam Capuam salvam & sospitem, *Lamb. eamque venturam.*
Atque ab lippitudine usque siccitas ut sit tibi.
DÆ. Sanun' es? TR. seu tibi confidis fore multam magudarim,
Ut te ne pigeat dare operam mihi, quod te orabo senex.

DÆ. At

10. F*Erte suppetias.*] Et hæc quidem moris antiqui religionisq; prærogativa tam servis quam libertis hominibus competebat: ut hic apparet. *Hic aræ sunt, hic foci, hic Dii penates, hic sacra religionis cerimoniæ continentur. hoc perfugium est ita sanctum omnibus, ut inde abripi neminem fas sit.* RæVard. V. N. Most. act. 5. 1. 45.

13. *Obtestor.*] *Obtestatio, est precatio cum mentione earum rerum, per quas petimus.* Donatus.

16. *Sirpe & laserpicium.*] Hoc loco *Sirpe*, ὅλος ὁ θάμνος σὺν τῇ ῥίζῃ: *laserpicium*, ὀπὸς τοῦ σιλφίου Σίρφι. aut σίλφι *sirpis* radicem vocasse videntur Cyrenenses, apud quos nascebatur: ex σίρφι Latini *sirpe*: ex σίλφι Græci σίλφιον fecerunt. Etiam σέρφι legitur, unde *serpe*, & *laserpicium* ὀπὸς σιλφίου, non planta, quasi *lac serpicium*. Ex voce *laserpicium* truncata, factum *laser*, quod ὀπὸν proprie significat Latinis; postea *laser* & *laserpicium* pro ipsa planta usurparunt. Plinius: *auctoritate clarissimum laserpicium, quod Græci σιλφιον appellant.* Et *laserpicifera Cirena* Catullo. Ita & σίλφιον Græci aliquando pro succo ipso posuerunt; unde σιλφιωτὰ *lasere* inspersa. quæ Latinis *laserata*. Salmas.

17. *Exagogam.*] Id est, exportationem sive evectionem eam, & eas merces Cyrenis aut ex Lybia exportatas, salvas Capuam venturas. *Lambin.*

19. *Magudarim.*] Veteres σίλφιον radicem appellarunt, semen vero μαγύδαριν. Pollux, τὸ δὲ σιλφίου σπέρμα καλεῖται μαγύδαρις. Nihil certius quam *magudarim* pro semine laserpicii hoc loco poni. Si tibi confidis, inquit Trachalio, fore multam laserpicii sementem. cum enim magudaris semen sit, prout multum est & abundans; ita bona laserpicii annona laserisque, & contra. nam ex semine laserpicium nascebatur, ex laserpicio semen, ut in aliis. Erat etiam *magudaris*, non laserpicii semen tantummodo, sed aliud etiam fruticis genus, quod

in

DÆ. At ego te per crura & talos, tergumque obtestor tuum,
Si tibi ulmeam uberem esse speras virgidemiam,
Et tibi eventuram hoc anno uberem messem mali,
Ut mihi istuc dicas negotii quid sit, quod tumultues.
TR. Quî lubet maledicere? equidem tibi bona exoptavi omnia.
DÆ. Bene equidem tibi dico, qui, te digna ut eveniant, precor.
TR. Obsecro, hoc prævortere ergo. DÆ. quid negotii est? TR. mulieres
Duæ innocentes hîc sunt, tui indigentes auxilii,
Quibus advorsum jus, legesque insignite injuria hîc
Facta est, fitque in Veneris fano. tum sacerdos Veneria
Indigne afflictatur. DÆ. quis homo est tantâ confidentiâ,
Qui sacerdotem audeat violare? sed eæ mulieres
Quæ sunt? aut quid iis iniqui fit? TR. si das operam, eloquar.
Veneris signum sunt amplexæ, nunc ***
Eas deripere volt. eas ambas esse oportet ***
DÆ. Quis istic est, qui Deos tam parvipendit?
TR. Fraudis, sceleris, parricidii, perjurii plenus,
Legirupa, impudens, impurus, inverecundissumus:
Uno verbo absolvam, Leno'st: quid illum porro prædicem?
DÆ. Edepol infortunio hominem prædicas donabilem.

Ritters. Idque in Veneris fano.

TR. Qui

in Syria, non etiam in Cyrenaïca proveniebat: verum de hac Syriaca magudari non potest accipi hic versus Plautinus, sed de semine laserpicii. *Salm.*

22. *Si tibi ulmeam.* Taubmannus & Gruterus: Ita Acidal. cogente sententia. Vulgo, *Ut tibi*, & *speres*. Pareus: Mss. Pall. & pr. edd. *Ut. tibi*: nullo sensu: sequitur enim *Ut* v. 24. At, ô boni, non est hoc mutandum, & nulla cogit sententia. Obtestor te, ut tibi ulmeam uberem esse speras virgidemiam, dictum est, *Ut vos in vostris voltis mercimoniis. &c. ita huic facietis.* Et, *Sicut tuum vis unicum gnatum tua, &c. ita te obtestor.* Sed sequitur τὸ *Ut.* v. 24. alio sensu. Quid tum? etiam Cic. sic solet, diversos significatus ejus particulæ eodem in complexu orationis jungere. Vide 3. Observ. 6. *Gronovius.*

32. *Sacerdotem audeat violare.*] Eî enim ordini eundem habuere honorem homines quem ipsis Deis. *Artemidorus* lib. 2. cap. 73.

34. *Nunc.*] Ita est in Mss. & edd. primis: quod *Camerarius* ad hoc exemplum expleri posse suspicatus est: *Vir sceleratissimus.* aut, *Vir audacissimus.* Idem ad vers. sequentem attexit *liberas*: quod nusquam alibi video. Ita tertium compleri posse censet tali clausula:

—— *Parvipendit? eloquere, obsecro.*

36. *Deos tam parvipendit.*] Forte addendum, *& deas.* Scriverius.

40. *Donabilem.*] Donandum, mutabilem. *L.*

43. Tur-

Quam innocentium, qui se scelere fieri nob… …rit.
Statuite exemplum impudenti, date pudo…
Facite hîc lege potius liceat, quam vi, … ite istinc foras;
Currite huc in Veneris fanum; vostr… …ecro, intro, subveni
Qui prope hîc adestis, quique aud… …quimini hac.
Ferte suppetias, qui Veneri, Ve… …epiis faciunt coqui.
More antiquo in custodiam fr… …abus huc, itidem quasi
Prætorquete injuriæ prius c…
Dæ. Quid istuc est nego… stor, senex, …pinor leno pugnis pectitur.
Quisquis es. Dæ. … …mo homini malas edentaverint.
…hi expedi… …diuntur timidæ è fano mulieres.
Quid tumultu…
Hoc anno m…
Eamque ev…
Atque a…
Dæ. S…
Ut …

Pis. iterum haud impe… bis.

Mss. ah. a… porrigite.

…lorariorum alterum, ἀπὸ τ̃ σπαράξαι, lacerat… …formæ: prius Camer. …tumultuator.

45. Septis.] Vide Notas Casina 2.8.59.

…TUS TERTII SCENA TERTIA.

…ESTRA, AMPELISCA, TRACHALIO.

…est, cum omnium copiarum atque opum,
…uxilii, præsidii, viduitas nos tenet;
…lla specula est, quæ salutem afferat:
…scimus quam in partem ingredi persequamur.
Maxumo misera in metu nunc sumus ambæ,
Tanta importunitas, tantaque injuria
Facta in nos est modo hîc intus ab nostro hero;
Qui scelestus sacerdotem anum præcipem
Reppulit, propulit, perquam indignis modis,
Nosque ab Signo intimo vi deripuit sua.
Sed nunc sese ut ferunt res fortunæque nostræ,
Par est moriri. NEQUE EST MELIUS morte, in malis
Rebus, miseris. Tr. quid est? quæ illæc oratio'st?
Cesso ego has consolari? heus, Palæstra! Pa. qui vocat?
Tr. Heus, Ampelisca! Am. obsecro, quis est qui vocat?
Pa. Quis is est qui nominat? Tr. si respexis, scies.
Pa. O salutis meæ spes! Tr. tace, ac bono animo es.
Me vide. Pa. si modo id liceat, vis ne opprimat:

Mss. præcipes

Rittersh. vi diripuit summa.

Quæ

2. *Salutem afferat.*] J. Gul. leg. *afferat.* Spes, inquit, salutem non affert, sed promittit; animo certis rationibus inducto. *Asserere* autem confirmare est, caussis, cur ita sentias, expositis.

30. Ma-

vim mihi afferam ipſa, adigit. TR. ah, *Meurſ.* TR. quam vim? PA. vim mihi afferam, ipſa adigit.
...ſine. nimis inepta es.
...dictis nunc jam miſeram me conſolari.
...præſidium apparas, Trachalio, acta hæc res

...quam hunc pati *graſſari* lenonem in me.
...mo ſum tamen: miſeræ *ubi venit* in mentem
...metus membra occupat edepol. TR. *etſi* hoc acer-
...um,
...m animum habete. PA. nam, obſecro, unde *animus* mihi invenitur?
TR. Ne, inquam, timete: aſſidite hîc in arâ. AM. iſtæc quid ara
Prodeſſe nobis *plus* poteſt, quam ſignum in fano hîc intus
Veneris, quod amplexæ modo, unde abreptæ per vim miſeræ?
TR. Sedete hîc modo: ego hinc vos tamen tutabor. aram habete hanc
Vobis pro caſtris: mœnia hinc ego defenſabo. *Meurſ.* ego vos def. *Acid.* mœnia hunc. ego vos defenſabo.
Præſidio Veneris malitiæ lenonis contra incedam.
AM. Tibi auſcultamus. &, Venus alma, ambæ te obſecramus,
Aram amplexantes hanc tuam lacrimantes, genibus nixæ,
Nos in cuſtodiam tuam ut recipias, & tutere:
Illos ſceleſtos, qui tuum fecerunt fanum parvi,
*Ut ulciſ*care, noſque ut hanc tua pace aram obſidere
*Patiare, quæ e*lautæ ambæ ſumus opera Neptuni noctu:
*Ne invi*ſ*as* habeas, neve iccirco nobis vitio vortas,
Si quippiam'ſt minus quod bene eſſe lautum arbitrare.
TR. Æquum has petere intellego: decet abs te id impetrari:
Ignoſcere his te convenit: metus has, id ut faciant, ſubigit.
Te ex concha natam eſſe autumant: cave tu harum conchas ſpernas.
Sed optume eccum exit ſenex, patronus mihique & vobis.

ACTUS

30. *Mœnia.*] Habete aram hanc pro caſtris: ego caſtrorum iſtorum mœnia hinc defenſabo. nam alia ſunt caſtra, alia mœnia ipſorum. *Meurſ.*

42. *Te ex concha.*] Hoc examuſſim feſtiviſſimum & ſcita eſt Lipſii obſervatio; *Conchas* inter verba nequitiæ uſitatas antiquitus. neque id tamen propter id

id concharum genus quæ à conchigena illa alma Æneadum genetrice *Veneriarum* nomen sortitæ, (quarum mentio est apud Senecam Epist. 96.) sed vero ob alterum illud potius, quod *virginalium* & *spuriorum* titulo venit Apulejo. Nec abhorrens ab hocce tralatitio dicendi genere idiotismus noster. Ridicule vero ad conchas nescio quas, puellis muneri dari solitas, hoc accommodat Lambinus & alter hominis Collega. *Douz.* *Cave tu harum conchas.*] *Concha* pro natur. muliebri, cui ea non nimium absimilis allusumque forte ad Græcum, quo marinæ conchæ χοιρίνας vocantur, tanquam dicas *porcinas*. Porca autem & χοῖρος inter verba nequitiæ. unde lepide in Acharnan. apud Aristophanem nescio quis affirmat, *soli dearum Veneri porcum maxime sacrum*. Occasione hujus voculæ jucunda est narratio apud Macrob. lib. 1. c. 6. Saturn. in fine. *Gruter.*

ACTUS TERTII SCENA QUARTA.

DÆMONES, LABRAX, MULIERES, LORARII, TRACHALIO.

EXi è fano, natum quantum est hominum sacrilegissume.
Vos in aram abite sessum. sed ubi sunt? TR. huc respice.
DÆ. Optume. LO. istuc volueramus. jube modo accedat prope.
DÆ. Tune legirupionem hìc nobis cum dìs facere postulas?
Pugnum in os impinge. LA. iniqua hæc patior cum pretio tuo.
DÆ. At etiam minitatur audax. LA. jus meum ereptum est mihi,
Meas mihi ancillas invito me eripis. TR. *ergo dato*
De senatu Cyrenensi quemvis opulentum *arbitrum*;
Si tuas esse oportet, nive eas esse oportet liberas;
Nive te in carcerem compingi est æquom, ætatemque ibi
Te usque habitare, donec totum carcerem contriveris.
LA. Non hodie isti rei auspicavi, ut cum furcifero fabuler.
Te ego appello. DÆ. cum istoc primum, qui te novit, disputa.
LA. Te-

4. T*Un' legirupionem.*] Ita retinendum, contra Carrionem & Palmerium. Inepte tamen Interpres explicat. Nam *legirupio* est nomen. *Facere diis*, est sacrificare. Tune, inquit, putas licere tibi, ut una nobiscum diis sacrifices? *Gruterus.*

5. *Cum pretio.*] Est quod alias dicit, *magno cum malo tuo*: quasi dicat minitans, non impune illi abiturum. Casina:
Malo hercle vostro tam versuti vivitis.
Nam *Pretium* pro *pœna* à Poëtis identidem ponitur: Horat. 3. Odâ. 24.
Et peccare nefas, aut pretium est mori.
Quemadmodum item è contrario, *pœna* pro *præmio* à Propert. accipitur lib. 3.
At postquam sacra captiva est reddita pœna,
Fortem illum Emoniis Hectora traxit equis. Douza.

12. *Auspicavi.*] Non hodie hoc consilium cepi, ut &c. Tractum à more veterum, qui nihil nisi auspicato suscipiebant. *Lambin.*

16. Fl-

LA. Tecum ago. TR. atqui mecum agendum'st. suntne illæ ancillæ tuæ?

LA. Sunt. TR. agedum ergo, tange utramvis digitulo minumo modo.

LA. Quid, si attigero? TR. extemplo hercle ego te follem pugilatorium

Faciam, & pendentem incursabo pugnis, perjurissume.

LA. Mihi non liceat meas ancillas Veneris de arâ abducere?

DÆ. *Non licet: ita* est lex apud nos. LA. mihi cum vostris legibus

Nihil est commercii; equidem istas jam ambas educam foras.

Tu senex, si istas amas, huc arido argento'st opus. *Pist.* si istas ambis.

DÆ. Hæ autem Veneri complacuerunt. LA. habeat, si argentum dabit.

DÆ. Do tibi argentum. nunc adeo ut scias meam sententiam, *Iamb.* Dem tibi argentum? modo acco. *Diss.* Det tibi, &c. *sul. Venus.*

Occipito modo illis afferre vim joculo pausillulum,

Ita hinc ego te ornatum amittam, tu ipsus te ut non noveris.

Vos adeo, ubi ego innuero vobis, si ne ei caput exoculassitis.

Quasi

16. *Follem pugilatorium.*] *Follis pugilatorius* pila est coriacea, vento completa. *Pugilatorius* autem dictus, quod non palma sed pugno percutiatur. Cæterum & follem suspensum pugnis insectabantur pugiles. *Taubm.*

21. *Si istas amas.*] In his manifestissima ἀλογία. Quomodo enim Labrax ducturum se foras dicit mulierculas? cum omnia hæc non intra fanum, sed exterius agantur, apud eam aram, quæ in publico erat præ foribus fani. Haud dubie Plautus scripsit:

—— *Equidem istas jam ambas abducam: uvidas:*

Tu senex si istas amas, huic arido arg. est opus.

Ita infra ỿ. 55. contemptim *uvidas* vocat; atque his *aridum arg.* opponitur. *Huic*, id est, mihi. Et quia *uvidas p.* leno dixit, eo senex subjungit excusabundus; *Hæ autem Veneri complacuerunt*: quantumvis humidæ & incultæ. *Acid.* *Arido argento'st.*] Cur *argentum aridum?* An, quia hydrargyrum etiam est, id est, liquidum argentum, cujus in commerciis non est usus? intervenit enim eis nummus ex sicco & duro argento, non è liquido vivoque: ut dicat; Ad medicandum amorem tuum non liquido, sed arido figuratoque argento est opus. An quod, ut fructus sunt aridi & liquidi sic & metalla? An è sermone vulgi, quem effingit Comœdia, dictum est? ut enim hodie *siccum argentum* dicit vulgus: sic *aridum* hic dici arbitror. quale & sentitur magis, quod signatum est, propter asperitatem. Nonius *purum & lucidum* interpretatur. *Turneb.* Acute hic multa Turnebus. at putarim potissimum meminisse *aridi*, quia ipse *uvidus* totus. quod adeo moleste ferret scilicet, ut uvida omnia execraretur etiam, vel usque ad argentum; quod tale: & sic tamen allusit ad sonum, qui in argento excocto & puro clarior & tinnulus magis, quam in vulgaris venæ. *Gruter.*

Quasi murteta juncis, item ego vos virgis circumvinciam.
LA. Vi agis mecum. TR. etiam vim opprobras, flagitii flagrantia?
LA. Tun', trifurcifer, mihi audes inclementer dicere?
TR. Fateor, ego trifurcifer sum: tu es homo apprime probus.
Num quî minus hasce esse oportet liberas? LA. quid, liberas?
TR. Atque heras tuas quidem, hercle, atque ex germana Græcia:
Nam altera hæc est nata Athenis ingenuis parentibus.
DÆ. Quid ego ex te audio? TR. hanc Athenis esse natam liberam.
DÆ. Mea popularis, obsecro, hæc est? TR. non tu Cyrenensis es?
DÆ. Immo Athenis natus altusque educatusque Atticis.
TR. Obsecro, defende cives tuas, senex. DÆ. ô filia
Mea! cum ego hanc video, mearum me absens miseriarum commones, *Diss.* miseriarum commouet.
Trima quæ periit mihi: jam tanta esset, si vivit, scio. *Lips.* tanta est.
LA. Argentum ego pro istisce ambabus, cujæ erant, domino dedi:
Quid mea refert, hæ Athenis natæ, an Thebis sient,
Dum mihi recte servitutem serviant? TR. itane impudens,
Tune hîc felles virginalis liberos parentibus
Sublectos habebis, atque indigno quæstu conteres?
Nam huic alteræ patria quæ sit, profecto nescio:
Nisi scio probiorem hanc esse, quam te, impuratissime.
LA. Tuæ istæ sunt? TR. contende ergo, uter sit tergo verior. *Pis.* veran' ista sunt? TR. contende tergo, uter sit ergo verior.
Ni offerumentas habebis plures in tergo tuo,
Quam ulla navis longa clavos, tum ego ero mendacissumus:
Postea aspicito meum, quando ego tuum inspectavero,

Nisi

27. *Quasi murteta.*] Fasciculi myrtorum junco colligati Veneri offerebantur. Est enim myrtus Veneri sacra.

43. *Felles virginalis.*] Vid. N. Persa, act. 4. 9. Turneb. lib. 21. 12.

44. *Conteres.*] Id est, prostitues. V. N. Capteiv. act. 4. 2. 108.

48. *Offerumentas.*] Eleganti joco ita appellat plagas & vibices, quæ tergo offerentur, atque ita imprimerentur, ut

sacris

Nisi erit tam sincerum, ut quivis dicat ampullarius,
Optimum esse opere faciundo corium, & sincerissimum.
Quid caussæ est, quin virgis te usque ad saturitatem saucium?
Quid illas spectas? quas si attigeris, oculos eripiam tibi.
LA. Atquin, quia vetas, utramque jam mecum abducam simul.
DÆ. Quid facies? LA. Volcanum adducam, is Veneris est advorsarius.
DÆ. Quo illic it? LA. heus, ecquis hic est? heus! DÆ. si attigeris ostium,
Jam, hercle, tibi messis in ore fiet mergis pugneis. *Mss. mergis pugnis.*
LO. Nullum habemus ignem, ficis victitamus aridis.
DÆ. Ego dabo ignem, siquidem in capite tuo conflandi copia'st.
LA. Ibo, hercle, aliquo quæritatum ignem. DÆ. quid, cum inveneris?
LA. Ignem magnum hîc faciam. DÆ. quin ut humanum exuras tibi.
LA. Immo hasce ambas hîc in arâ, ut vivas, comburam. DÆ. id volo:
Nam, hercle, ego te barba continuo arripiam, & in ignem conjiciam,
Teque ambustulatum objiciam magnis avibus pabulum.
Cum conjecturam egomet mecum facio, hæc illa est simia,
Quæ has hirundines ex nido volt eripere ingratiis,
Quod ego in somnis somniavi. TR. scin' quid? tecum oro, senex,

Ut

icris parietibus deorum donaria affigi olent. Festus: *Offerumenta sunt, quæ offeruntur.* Douza.

51. *Ampullarius.*] Qui ampullas corio integit. Posterior ætas scorteas ampullas vocabat *pilascas*. Isid. glossæ: *pilasca, vas vinarium ex corio*: Græcis ...πη. Scholiastes Theocr. Pharmac. ...πη κωρύκος ἢ δερματίνη λέκυθος. ...inc lucem capit Plautus. Varro: *Antiquissimi in convivia utres vini primo, postea tinas ponebant.* Lucill. *terginus calix.* ...polluci ἀσκὸς inter vasa vini condiria est. *Wouwer.*

56. *Vulcanum adducam.*] V. N. Mostell. act. 5. 1. 65.

58. *Mergis pugneis.*] Vid. N. Pœnul. act. 5. 2. 58.

62. *Ut humanum exuras tibi.*] Malim. *humanum exuras tibi*, quam *manum*. Non enim satis mali precaretur Lenoni, si manus cladem potius, quam mortem optaret. Festus autem scribit, *Humanum* esse sacrificium, quod mortui caussa fiat. Ergo, *exurere sibi humanum*, est se exurere. si quis tamen *manum* defendit, à me non oppugnabitur. *Turneb.*

65. *Magnis avibus.*] Hoc nomine rapa-

Ut illas ſerves, vim defendas, dum ego herum adduco meum.
DÆ. Quære herum atque adduce. TR. at hic ne. DÆ. maxumo malo ſuo.
Si attigerit, ſive occeptaſſit. TR. cura. DÆ. curatum eſt, abi. *Doett. ſive occentaſſit.*
TR. Hunc quoque aſſerva ipſum, ne quo abitat. nam promiſimus,
Carnifici aut talentum magnum, aut hunc hodie ſiſtere.

rapaces aves intelligit, & cadavera appetentes. fere enim quæ rapto vivunt alites & viſcere, majoris ſunt formæ, quam aliæ aves: ut *vultures* & *aquila*. Turneb.

70. *At hic ne.*] Scilicet ab ara abſtrahat.

ACTUS TERTII SCENA QUINTA.

DÆMONES, LABRAX, PALÆSTRA, AMPELISCA, LORARII.

UTrum tu, leno, cum malo libentius
Quieſcis, an ſic ſine malo, ſi copia eſt?
LA. Ego, quæ tu loquere, flocci non facio, ſenex.
Meas quidem te invito, & Venere & ſummo Jove,
De ara capillo jam deripiam. DÆ. tange dum.
LA. Tangam hercle vero. DÆ. agedum ergo, accede huc modo.
LA. Jube dum recedere iſtos ambo illuc modo.
DÆ. Immo ad te accedent. LA. non hercle egomet cenſeo.
DÆ. Quid ages, ſi accedent propius? LA. ego receſſero.
Verum, ſenex, ſi te unquam in urbe offendero,
Nunquam hercle quiſquam me lenonem dixerit,
Si non te ludos peſſumos demiſero.
DÆ. Facito iſtuc quod minitaris. ſed nunc interim
Si illas attigeris, dabitur tibi magnum malum.
LA. Quam magnum vero? DÆ. quantum lenoni ſat eſt.
LA. Minacias ego iſtas flocci non facio tuas.
Equidem te invito jam ambas rapiam. DÆ. tange dum.
LA. Tangam hercle vero. DÆ. tange: ſed ſcin, quomodo?

I dum,

5. DEripiam.] *Deripere*, eſt deorſum rapere vel trahere. Tibullus: *Sertaque de ſanctis deripuiſſe focis.* Sic *degredi*, pro *deſcendere*, apud Salluſt. Livium. Tacitum, Auſonium. Victorinus de Orthographia: *Degredi, de ſuperiore loco deſcendere.* Rittersh.

25. *Cla-*

I dum, Turbalio, curriculo affer
Duas clavas. LA. clavas? DÆ. ſed probas, propera cito.
Ego te hodie faxo recte acceptum, ut dignus es.
LA. Eheu, ſceleſtus galeam in navi perdidi:
Nunc mihi opportuna hìc eſſet, ſalva ſi foret.
Licet ſaltem iſtas mihi appellare. DÆ. non licet.
Ehem optume edepol eccum clavator advenit!
LA. Illud quidem, Edepol, tinnimentum eſt auribus.
DÆ. Age, accipe illanc alteram clavam, Sparax:
Age, alter iſtinc, alter hinc aſſiſtite.
Aſſiſtite ambo. ſic! audite nunc jam:
Si hercle illic illas hodie digito tetigerit
Invitas, ni iſtunc iſtis invitaſſitis *Meurſ. ni iſtunc iſtis exoculaſſitis.*
Uſque adeo, donec, qua domum abeat, neſciat.
Periſtis ambo. ſi appellabit quempiam,
Vos reſpondetote iſtinc iſtarum vicem:
Sin ipſe abire hinc volet, quantum poteſt,
Extemplo amplectitote crura fuſtibus. *Adde. amplectitote.*
LA. Etiam me abire hinc non ſinent? DÆ. dixi ſatis.
Et ille ubi ſervos cum hero huc advenerit,
Qui herum arceſſivit, itote extemplo domum.
Curate hæc ſultis magna diligentia.
LA. Heu, hercle, næ iſtic fana mutantur cito!
Jam hoc Herculi eſt, Veneris fanum quod fuit.
Ita duo deſtituit Signa hìc cum clavis ſenex.
Non hercle quo hinc nunc gentium aufugiam ſcio,

Ita

25. *Clavator.*] Qui clavam geſtat: κορυνήτης. De *ſervis clavigeris* vide Turn. lib. 13.6.

26. *Tinnimentum.*] Clavam intelligit: quia, cum caput ea tunditur, aures tinnitum audiunt. *Turneb.*

31. *Invitaſſitis.*] *Invitare* hic non eſt occidere, ſed accipere hoſpitio, immo & convivio: ut ſicut ibi homines adeo implebantur cibo ac potu, ut neſcirent, qua abirent domum; etiam heic impleri velit Lenonem fuſtibus, (ut loquitur Aul. act. 3. ſc. 3.) donec neſciat ubi ſit locorum. Sic in Amph. act. 1. 1. eadem figura, *accipere hoſpitio pugna:* item, *pugnos edere.* Et quid mirum? cum ſaturitate quis non ſecus lædatur quam ferro: non ſecus alienetur mente quam plagis. Theocr. eidyll. ἔςι ἢ πληγαῖς μεθύων. *Gruter.*

42. *Herculi.*] Hoc eo dicit, quod Senex duos ſervos cum clavis adſtare juſſerat: ac ſi eſſent duæ ſtatuæ, clavas, in modum Herculis, gerentes. Silius lib. 3 —— *Clavigeri veneratur numinis aras.* Taubmann.

43. *Deſtituit.*] Id eſt, ſtatuit. Cic. Epiſt. Fam. *Deſtituit omnes ſervos ad menſam ante ſe.* Liv. lib. 7. *duo armati in medio deſtituuntur.* L.

Ita nunc mihi utrumque sævit & terra & mare.
Palæstra! Lo. quid vis? La. apage, controversia est.
Hæc equidem Palæstra, quæ respondit, non mea est.
Heus, Ampelisca! Lo. cavesis infortunio.
La. Ut potest, ignavi homines satis recte monent.
Sed vobis dico, heus vos! num molestia est,
Me adire ad illas propius? Lo. nihil nobis quidem.
La. Numquid molestum mihi erit? Lo. nihil, si caveris.
La. Quid est quod caveam? Lo. hem à crasso infortunio.
La. Quæso, hercle, abire ut liceat. Lo. abeas, si velis.
La. Bene hercle factum: habeo vobis gratiam.
Non. accedam potius. Lo. illic astato ilico.
La. Edepol proveni nequiter multis modis,
Certum'st hasce hodie usque obsidione vincere.

Adil. apage controversias.

46. *Controversia.*] Nihil hic mutandum cum *Carrione.* nam dicit, ludi se ambiguitate vocis *Palæstra.* Sic. Epid. act. 2. 2. *enim isthæc captio est.* Grut.

53. *Crasso infortunio.*] Quod crassæ hæ clavæ tibi dabunt. *Lambin.*

57. *Proveni nequiter.*] Apul. *Favet enim Rufino Æmilianus, & proventum cupit.* qui sermo elegans & Plautinus. Atqui, *Bene provenisse: Recte provenisse,* dicuntur, qui re vel liberis aucti. In malam quoque partem sumi, Nonius ostendit. Apul. lib. 10. *At ille nequam ut posset de me suave provenire, lucro suo tantum contentus annuit.* Stewichius. V. N. Truc. 2. 4. 33. Menæchm. act. 5. 5.

ACTUS TERTII SCENA SEXTA.

PLEUSIDIPPUS, TRACHALIO, MULIERES, LABRAX, LORARII, CHARMIDES.

MEamne ille amicam leno vi, violentia,
De ara deripere Veneris voluit? Tr. admodum.
Pl. Quin occidisti extemplo? Tr. gladius non erat.
Pl. Caperes aut fustem, aut lapidem. Tr. quid ego, quasi canem,
Hominem insectarer lapidibus nequissumum?
La. Nunc pol ego perii! Pleusidippus eccum adest;
Converret jam hic me totum cum pulvisculo.
Pl. Etiamne in ara tunc sedebant mulieres,

Cum

7. *Converret cum pulvisculo.*] V. N. Trucul. Prolog. vs. 19.

11. *Vicinus Veneris.*] Pro ædi Veneris.

14. *Opta*

Cum ad me profectus ire? TR. ibidem nunc sedent. *Dousa. cum ad me profectus ires?*
PL. Quis illas nunc illic servat? TR. nescio quis senex,
Vicinus Veneris; is dedit operam optumam.
Is nunc cum servis servat: ego mandaveram.
PL. Duc me ad lenonem recta. ubi illic est homo!
LA. Salve. PL. nihil salutem moror. opta ocius,
Rapi te obtorto collo mavis, an trahi?
Utrum vis opta, dum licet. LA. neutrum volo.
PL. Abi sane ad littus curriculo, Trachalio:
Jube illos in urbem ire obviam ad portum mihi,
Quos mecum duxi, hunc qui ad carnificem traderent.
Post huc redito; atque agitato hìc custodiam:
Ego hunc scelestum in jus rapiam exulem.
Age, ambula in jus. LA. quid ego deliqui? PL. rogas?
Quin arrhabonem à me accepisti ob mulierem, & *Dousa. quine arrhabonem.*
Eam hinc abduxisti. LA. non avexi. PL. cur negas?
LA. Quia pol provexi; avehere non quivi miser.
Equidem tibi me dixeram præsto fore
Apud Veneris fanum: quid muto? sumne ibi?
PL. In jure caussam dicito: hic verbum sat est:
Sequere. LA. obsecro te, subveni, mi Charmides:
Rapior obtorto collo. CH. quis me nominat?
LA. Viden' me ut rapior? CH. Video, atque inspecto lubens.
LA. Non

14. *Opta ocius.*] Id est; elige ocyus. *Optare* non tantum desiderare significat. sed & eligere. quod & Donatus docet ad Terentianam Andriam. Inde *optio*, electio, *αἵρεσις*. Hinc & *adoptare aliquem*, pro in filium eligere. Quod & vetus Vocabulista voluit; *optare, eligere, in filium facere*. Sic enim apud eum legendum. *Boxhorn.*

15. *Obtorto collo.*] V. N. Pœnul. act. 3. 5. 45.

18. *Obviam ad portum.*] Vera lectio est: *ad forum*. Id liquet infra 4. 5. 10. ubi Dæmones servum Pleusidippi jussit exire ad forum arcessitum herum. *Pareus.* Videtur idem confirmari 5. 1. 2. *Quem ad recuperatores modo damnavit Pleusidippus.* Gronovius. *Ad portum.*] Indubitato rescribendum, *à portu*. cum nec ad portum adolescens erat: nec ire cogitabat, sed potius in urbem: nisi si portus in urbe: Apella credat. *Acidal.*

19. *Carnuficem.*] *Carnificem* fuisse carceris custodem, non Triumviros capitales vix dubitem. Idque adeo verum est, ut, *in carcerem*, &, *ad carnificem* trahere, uno eodemque sensu frequenter potuerint veteres: ut hoc loco Plautus. Proinde verisimilius est, Triumviros, carceris custodes non fuisse, sed curam custodiæ carceris habuisse. *Ravard.*

21. *In jus.*] V. N. Menæch. act. 4. sc. 2. vs. 19.

23. *Ob mulierem.*] Id est, pro muliere. Epid. *Dedin' tibi minas triginta ob filiam?* Asin. *Ob asinos ferre argentum.* D.

 36. In-

LA. Non ſubvenire mihi audes? CH. quis homo te rapit?
LA. Adoleſcens Pleuſidippus. CH. ut nactu's, habe
Bono animo: melius eſt te in nervom correpere.
Tibi obtigit quod plurimi exoptant ſibi.
LA. Quid id eſt? CH. ut id quod quærant, inveniant ſibi.
LA. Sequere, obſecro, me. CH. pariter, ſuades, qualis es.
Tu in nervom rapere, eo me obſecras, ut te ſequar.
Etiam retentas? LA. perii! PL. verum ſit velim! *Piſt.* etiam me tentas?
Tu, mea Palæſtra & Ampeliſca, ibidem illico
Manete, dum huc ego redeo. LO. equidem ſuadeo
Ut ad nos abeant potius, dum recipis. PL. placet:
Bene facitis. LA. fures mihi eſtis. LO. quid, fures? PL. rape.
LA. Oro, obſecro, Palæſtra. PL. ſequere, carnufex. *J. Gul.* ora obſecro.
LA. Hoſpes. CH. non ſum hoſpes repudio hoſpitium tuum.
LA. Siccine me ſpernis? CH. ſic ago: ſemel bibo. *Lipſ.* ſic mel bibo.
LA. Di te infelicent. CH. iſti capiti dicito.
Credo alium in aliam belluam hominem vortier,
Illic in columbum, credo, leno vortitur:
Nam in columbari collum haud multo poſt erit.
In nervom ille hodie nidamenta congeret.
Veruntamen ibo, ei advocatus ut ſiem,
Si quî mea opera citius addici poteſt.

35. *Inveniant ſibi.*] Nempe & *damnum & malum.* Douz.

42. *Dum recipis.*] Donec eas recuperes. *Lamb.* Immo, dum redis. Alibi: *Quam mox te recipis tu?* Piſtor.

46. *Semel bibo.*] Non debuit mutari vera ſcriptura. De malo enim & infortunio, ut de potione aliqua ſæpe loquitur Plautus. Aulul. 2, 3.

Nam ecaſtor malum mœrorem metuo ne miſtum bibam.

Caſ. extrema: *Ut ſenex hoc eodem poculo, quo ego bibi, biberet.* Non lubet ergo Charmidi iterum cum Lenone bibere, neque ad eum devorti in hoſpitium: qui tam acidis poculis nuper in mari acceptus eſſet. ea cauſſa hoſpitii jus ei renunciat: ne ea malæ rei potio iterum ſibi bibenda ſit. Ita recte & venuſte interpretatus eſt J. Guilielmius. Gruteri, qui metaphoram à fullonibus tractam vult, ſententia, neque vera eſt, neque probari debebat poſtremis interpretibus. *Boxh.*

53. *Columbari.*] Ut κύφων eſt *numella*, nam utriuſque vocabuli eadem notatio eſt, illius à κύπτω, hujus, *à nuo*: ſic *columbar* genus eſt vinculi, cui collum inſeritur, *collariumque* vocatur hic ex parte: cum foramen ipſum vinculi *columbar* ſit. ſed & quia *columbaria* ſunt foramina in periſterotrophiis, ubi columbæ nidilantur, ſubdit ludens; *In nervum hodie ille nidamenta congeret.* ubi *nidamenta* ſunt flocci, pinnæ, muſcus, tomentum, pili, acus, cæteraque unde nidos aves parant: qua in ſignificatione *congerere* proprie etiam dicitur. Virgil. 3. Eclog.

—— *Aëria quo congeſſere palumbes.*

Id eſt, nidificavere. *Turneb.*

53. *Addici.*] Pleuſidippo à Prætore.

ACTUS

ACTUS QUARTI SCENA PRIMA.

DÆMONES.

BENE FACTUM & volupe est, hodie me his mulierculis
Tetulisse auxilium: jam clientas repperi;
Atque ambas forma scitula atque ætatula.
Sed uxor scelesta me omnibus servat modis,
Ne quî significem quippiam mulierculis.
Sed Gripus servos noster, quid rerum gerat
Miror, de nocte qui abiit piscatum ad mare.
Pol magis sapisset, si dormivisset domi.
Nam nunc & operam ludos facit, & retia;
Ut tempestas est nunc atque ut noctu fuit:
In digitis hodie percoquam quod ceperit.
Ita fluctuare video vehementer mare.
Sed ad prandium uxor me vocat, redeo domum,
Jam meas opplebit aures sua vaniloquentia. *Crat.* oppilabit. *quid Mss.* oppilebit.

5. NE *qui.*] Id est, aliquo modo. *Acid.*

11. *In digitis.*] Proverbialis loquendi ratio, cujus usus, cum quis nihil effectum dedit. In digitis nihil percoqui potest. Ergo nihil cepit, qui cepit, quod in digitis percoqui potest. Nihil in oculos compingi potest. Ergo nihil habet, qui dicitur habere quod in oculos potest compingi. quomodo vulgo etiam loquimur. *Boxh.*

ACTUS QUARTI SCENA SECUNDA.

GRIPUS.

NEptuno has ago meo patrono gratias,
Qui salsis locis incolit pisculentis;
Cum me ex suis pulchre ornatum expedivit
Templis reducem, plurima præda onustum
Salute horiæ, quæ in mari fluctuoso

Piscatu

4. TEmplis.] V. N. Milit. act. 2. s. 3.

5. *Salute horiæ.*] Id est, salva atque incolumi horia. sic Bacchid. *salute nostra.* Menæch. act. 1. 2. *Averti prædam ab hostibus nostrum salute socium*, id est, salvis nostris sociis. Est autem *horia*, navicula piscatoria: ut docent Non. & Fulgentius. *Douza.*

6. Com-

GR. Non audio. TR. at pol quin audies. GR. quin post loquere quid vis.
TR. Eho, modo est operæ pretium quod tibi ego narrare volo.
GR. Eloquere, quid id est? TR. vide num quispiam consequitur prope nos.
GR. Ecquid est quod mea referat? TR. scilicet. sed boni consili
Ecquid in te mihi est? GR. quid negotii est, modo dic. TR. dicam.
Tace, si fidem modo das mihi te non fore infidum.
GR. Do fidem tibi, fidus ero, quisquis es. TR. audi. furtum ego vidi
Qui faciebat: noveram dominum, id cui fiebat; post ad
Furem egomet devenio, feroque ei conditionem hoc pacto:
Ego istuc furtum scio cui factum est. nunc mihi si vis
Dare dimidium, indicium domino non faciam. is mihi nihil
Etiam respondit. quid inde æquum est dari mihi? dimidium
Volo ut dicas. GR. immo hercle etiam amplius: nam nisi dat, domino dicundum
Censeo. TR. tuo consilio faciam: nunc advorte animum;
Namque hoc attinet omne ad te. GR. quid est factum? TR. vidulum
Istum, cujus ille est, novi ego hominem jampridem. GR. quid est?
TR. Et quo pacto periit. GR. at ego quo pacto inventu'st scio.
Et qui invenit, hominem novi: & dominus qui nunc est, scio.
Nihilo pol pluris tuâ hoc, quam quanti illud refert mea.
Ego illum novi, cujus nunc est, tu illum, cujus antehac fuit.
Hunc homo feret à me nemo: ne tute speres potius. 1. Gul. feres ocius.
TR. non ferat,

9. GR *Quin post loquere.*] Ita pauxilla mutatione sequor cætera Acidalium. Abstrudere prædam cupiebat ante Gripus. Igitur sermonem vult differri, & postea quidvis dici. In qua contentione vis est iteratarum utrinque particularum *quin.* Alter urget, ut statim audiatur: idque valet, *Eho modo.* Taubm. *Quin post loquere.*] Ab Acidalio hoc accepit Gruterus. MSS. & vulgatæ antea: TR. *At pol quin audies post.* GR. *quin loquere.* Puteo fuisse: TR. *At pol quin audies.* GR. *Pol quin loquere.* Gronovius.

23. *Vidulum istum.*] Comicum est: pro, jampridem novi hominem, cujus iste vidulus est. *Lamb.* V.N. Epid. act. 4. 2.

29. *Potius.*] Gulielmi conjecturam plane rejicio. Vult enim; Nemo mortalium hoc à me auferet, nedum tu. Pseudolo, act. 4. 1.

Nun-

Si dominus veniat? GR. dominus huic nemo, ne frustra sis,
Nisi ego, nemo natu'st, hunc qui cepi in venatu meo.
TR. Itane vero? GR. ecquem esse dices in mari piscem meum?
Quos cum capio, siquidem cepi, mei sunt; habeo pro meis:
Nec manu asseruntur neque illinc partem quisquam postulat.
In foro palam omnes vendo pro meis venalibus.
MARE QUIDEM commune certo'st omnibus. TR. assentio,
Quî minus hunc communem quæso mihi esse oportet vidulum?
In mari inventu'st, commune est. GR. næ impudenter impudens.
Nam si istuc jus sit, quod memoras, piscatores perierint:
Quippe cum extemplo in macellum pisces prolati sient,
Nemo emat: suam quisque partem piscium poscat sibi:
Dicat, in mari communi captos. TR. quid ais, impudens? *Prisc. in mare commune.*
Ausus etiam comparare vidulum cum piscibus?
Eadem tandem res videtur? GR. in manu non est meâ:
Ubi demisi retem atque hamum, quicquid hæsit, extraho.
Meum quod rete atque hami nacti sunt, meum potissumum'st.

TR. Im-

Nunquam edepol erit ille potior Harpax quam ego. Aulul. act. 4. sc. 10. *haud causificor, quin eam ego habeam potissimum* : & aliis millies. *Gruter.*

31. *In venatu meo.*] *Venatus* de piscibus Homero etiam & Platoni dicitur. *G. Anselmus.*

34. *Manu asseruntur.*] V. N. Pœnul. act. 4. sc. 2. vs. 84.

38. *In mari inventu'st, commune est.*] Mira Philosophandi ratio.. Quanquam enim jure gentium commune sit mare, non tamen communia manent, quæ in mari inveniuntur aut capiuntur. Ideo enim etiam commune est mare, ut quæ in eo capiuntur propria fiant singulorum. Sed & neque recte argumentum hic petit à vocabulo, *commune*. Neque enim sequitur, commune omnibus est, igitur etiam est meum. Plato laudans in Republ. bonorum communionem, rationem addit; quia tum omnes quidem dicere possint; Hoc est meum, nemo autem respondere; Hoc non est tuum. Et sic contentiones omnes, lites ac seditiones evanescere posse, statuebat. Sed Aristoteles lib. 3. Polit. docet; fieri nequaquam posse ut unusquisque dicat de re communi; Hoc est meum: cum potius unicuique dicendum sit, hoc est nostrum. Quippe quod commune est, multitudinem ac communionem, non distinctionem aut proprietatem respicit. *Boxhorn.*

40. *Cum extemplo.*] More Græco dixit: ut ἐπειδὴ τάχιστα: pro *extemplo quam*: vel, *statim quam*. Turneb.

47. *Philosophe.*] Qui seria verba facit, hic dicitur *Philosophus*. Taubm.

51. *Vio-*

TR. Immo hercle haud est, siquidem quod vas excepisti.
GR. Philosophe!
TR. Sed tu en unquam piscatorem vidisti, venefice,
Vidulum piscem cepisse? aut protulisse ullum in forum?
Non enim tu hîc quidem occupabis omnîs quæstus quos voles.
Et vietorem & piscatorem te esse, impure, postulas:
Vel te mihi monstrare oportet, piscis qui sit vidulus,
Vel, quod in mari non natum est, neque habet squamas, ne feras.
GR. Quid tu, nunquam audivisti esse antehac vidulum piscem?
TR. scelus.
Nullus est. GR. immo est profecto. ego, qui sum piscator, scio:
Vero rare capitur: nullus minus sæpe ad terram venit.
TR. Nil agis: dare verba speras mihi te posse, furcifer.
Quo colore est? GR. hoc colore capiuntur pauxilluli.
Sunt alii puniceo corio, magni item atque atri. TR. scio.
Tu hercle, opinor, in vidulum te piscem convortes, nisi caves:
Fiet tibi puniceum corium, postea atrum denuo.
GR. Quod scelus hodie hoc inveni! TR. verba facimus: it dies.
Vide sis, quojus arbitratu nos facere vis? GR. viduli
Arbitratu. TR. ita enim vero? stultus es. GR. salve, Thales!
TR. Tu istunc hodie non feres, nisi das sequestrum aut arbitrum,
Quojus hæc res arbitratu fiat. GR. quæso sanus es?
TR. Elleborosus sum. GR. ego cerritus, hunc non amittam tamen.

TR. Ver-

51. *Vietorem.*] Recte hoc loco legitur, *vietorem*, aut potius *vitorem*. Quod melius: Nam à *vio* vel *vico*, *vitor*, *vitula*, *vimen*. Qui ex vimine texto utensilia faciunt, *vitores*. Recte ita in Glossis scribitur, & in scriptis Codicibus hoc loco. *Salmas.*

59. *Puniceo.*] Cædere virgis: & ita corium tuum fiet rubrum, &c. *Taubm.* V. N. Pseud. 1. 2. vs. 92.

64. *Salve, Thales.*] Hoc expressum videtur ex illo Aristoph. in Avibus, ubi Geometræ multa in Mathematicis disserenti, respondet quidam: ἄνθρωπος Θαλῆς: quod & Scholiastes ἐν σαρκασμῷ dictum notat. *Douz.*

65. *Sequestrum.*] V. N. Merc. act. 4. sc. 3. vs. 36. Trucul. act. 2. 2.

67. *Cerritus.*] V. N. Men. act. 5. 4. 2. Amph. act. 2. 2. 144. *Elleborosus.*] [illegible] est, insanus sum. *L.*

68. *Abstrudam.*] V. N. Pers. 2. 4. [illegible]

69. *Pu-*

TR. Verbum adde etiam unum, jam in cerebro colaphos abstrudam tuo.
Ego jam hìc te, itidem quasi penicillus novus exurgeri solet,
Ni hunc amittis, exurgebo quicquid humoris tibi'st. *Dous.* exugebo.
GR. Tange: affligam ad terram te itidem, ut piscem soleo polypum.
Vis pugnare? TR. quid opu'st? quin tu potius prædam divide.
GR. Hinc tu, nisi malum, frunisci nihil potes, ne postules.
Abeo ego hinc. TR. at ego hinc ostlectam navem, ne quo abeas: mane.
GR. Si tu proreta isti navi es, ego gubernator ero. Erasm. κυβερνήτης ero.
Mitte rudentem, scelesle. TR. mittam: omitte vidulum.
GR. Nunquam, hercle, hinc hodie ramenta fies fortunatior.
TR. Non probare pernegando mihi potes, nisi pars datur,
Aut ad arbitrum reditur, aut sequestro ponitur.
GR. Quemne ego excepi in mari? TR. at ego inspectavi è litore.
GR. Mea opera, labore, & rete & horia. TR. num quî minus,
Si veniat nunc dominus, quojus est, ego qui inspectavi procul,
Te hunc habere, fur sum, quam tu? GR. nihilo. TR. mane, mastigia.
Quo argumento socius non sum, & fur sum? fac dum ex te sciam.

GR. Ne-

69. *Penicillus.*] Cur autem hic *novus*? [...]xistimem quod *novus* plus humoris so[...]at imbibere, & ideo crebrius exugen[...]us. *Pistoris.*

73. *Fruisci.*] Cam. in suis libris repe[...]sse ait, *frunisci*: quod & Lamb. de suis [...]firmat, idque rectum censent. alludit [...]rima editio *frunisti* vulgo *fruisti*. Certe [...]n Glossis Papiæ idem verbum exstat; *Fru[...]asor, frunisscitur, fruitur, intercipit*. Boxh.

75. *Proreta.*] *Proreta* est, qui in prora [...] ventos aucupatur & captat, & eorum [c]onversiones dicit in flectendis pro[m]ontoriis gubernatori, quique rupes [s]copulosque ne navis eis impingatur, [p]rospicit & explorat. Allusit Claudia[n]us ad Mallium:

—— *Excitus lentandis navita tonsis*
Præficitur lateri custos hinc ardua prora
Temperat & fluctus tempestatesq; futuras
Edocet. Turneb.

Gubernator.] *Gubernator* sedet in puppi. Usurpatur autem Proverb. quoties aliquo in negotio neuter alteri vult cedere. *Dou.*

77. *Ramenta.*] *Ramentum* & *ramentam* dixerunt & *scobem*, quod humi cadit, cum lima aut scobina similive instrumento aliquid atteritur. Affines sunt voces *rasura* & *rasamen*. *Rasuram eboris* apud Veget. leges, quæ *scobs eborea* Scribonio Largo dicitur & *serrago*, à serra. ita Cæl. Aurelianus: *cum cervini cornu serragine aspersa, &c.* Græc. ψήγματα, πρίσματα, ξίσματα, ῥινήματα. *Is. Casaub.*

86. *Hunc*

GR. Nescio. neque ego istas vostras leges urbanas scio,
Nisi quia, Hunc meum esse, dico. TR. & ego item esse ajo meum.
GR. Mane jam: reperi rem, quo pacto nec fur, nec socius sies.
TR. Quo pacto? GR. sine me hinc abire: tu abi tacitus tuam viam:
Nec tu me quoiquam indicassis, neque ego tibi quicquam dabo.
Tu taceto, ego mussitabo: hoc optumum atque æquissumum est.
TR. Ecquid conditionis audes ferre? GR. jamdudum fero:
Ut abeas, rudentem amittas, mihi molestus ne sies.
TR. Mane, dum refero conditionem. GR. te obsecro, hercle, aufer te modo.
TR. Ecquem in his locis novisti? GR. oportet vicinos meos.
TR. Ubi tu hìc habitas? GR. porro illic longe usque in campis ultimis.
TR. Vin' qui in hac villa habitat, ejus arbitratu fieri?

Lamb. rem eim arbitratu fieri

GR. Paulisper remitte restem, dum concedo & consulo.
TR. Fiat. GR. euge, salva res est: præda hæc perpetua est mea.
Ad meum herum arbitrum vocat me, hìc intra præsepîs meas.
Nunquam, hercle, hodie adjudicabit ab suo triobolum.
Næ iste haud scit quam conditionem tetulerit. ibo ad arbitrum.
TR. Quid igitur? GR. quanquam istuc esse jus meum certo scio,
Fiat istuc potius, quam nunc pugnem secum. TR. nunc places.
GR. Quanquam ad ignotum arbitrum me appellis; si adhibebit fidem,
Et si est ignotus, notus: si non; notus, ignotissumus est.

86. *Hunc meum esse dico.*] Respexit solemnem vindicationis morem; de quo *Brisson.* Form. l. 5. pag. 374.

99. *Præsepis.*] *Non solum ubi pecora pabulantur, sed & omnia loca clausa & tuta præsepia dicta.* Nonius. V. N. Circul. 2. 1. 13.

ACTUS

ACTUS QUARTI SCENA QUARTA.

DÆMONES, PALÆSTRA, AMPELISCA, TRACHALIO, GRIPUS.

SErio, edepol, quanquam *volo* vobis quæ voltis, mulieres,
Metuo, propter vos, ne uxor mea me extrudat ædibus:
Quæ me pellices adduxisse dicet ante oculos suos.
Vos confugite in aram potius, quam ego. MU. miseræ periimus.
DÆ. Ego vos salvas sistam, ne timete. sed quid vos foras   *DIT. sed quia vos foras.*
Prosequimini? quoniam ego assum, faciet nemo injuriam.
Ite, inquam, domum ambo nunc jam ex præsidio præsides.
GR. O here, salve! DÆ. salve, Gripe. quid fit? TR. tuusne hic servos est?
GR. Haud pudet. TR. nihil ago tecum. GR. ergo abi hinc sis. TR. quæso responde, senex.
Tuus hic servos est? DÆ. meus est. TR. hem istuc optume, quando tuus est.
Iterum te saluto. DÆ. & ego te. tune es, qui haud multo prius
Abiisti hinc herum arcessitum? TR. ego is sum. DÆ. quid nunc vis tibi?
TR. Nempe hic tuus est? DÆ. meus est. TR. istuc optime, quando tuu'st.
DÆ. Quid negoti'st? TR. vir scelestus illic est. DÆ. quid fecit tibi
Vir scelestus? TR. homini ego isti talos suffringi volo.
DÆ. Quid est, qua de re litigatis nunc inter vos? TR. eloquar.
GR. Im-

4. *Quam ego.*] Scil. in aram confugiam, præ ira uxoris ex ædibus tantum non extrusus. *Taubmann.*

7. *Ambo.*] Scil. Lorarii. nam mulieres maxime foris esse volebat. Ad geminos igitur Lor. hæc loquitur, quos act. 3. sc. 5. Lenoni custodes addiderat; qui, postquam Pleusidippus Lenonem in jus rapuerat, domum reversi erant. *Præsides* appellat, & *ex præsidio deducit*: quia supra in hoc constituerat, ut præsidio mulieribus essent. *Pistor.*

9. GR. *Haud pudet.*] Pessime hæc *Lambinus* explicat, cum germana & facillima sententia ista sit. Interrogante Trachalione Dæmonem, Essetne is ipsius servus: ipse pro hero occupat respondere, & ait affirmanter, *Haud pudet*, id est, sum vero illius: neque mei pudet eum, ut esse suum neget. *Acidal.*

15. *Talos suffringi.*] V.N. Mil. act. 2. 2. vs. 1.

GR. Immo ego eloquar. TR. ego, opinor, rem
facesso. GR. siquidem
Sis pudicus, hinc facessas. DÆ. Gripe, animum advorte, ac
tace.
GR. Utin' istic prius dicat. DÆ. audi, loquere tu. GR. alie-
non' prius,
Quam tuo dabis orationem? TR. ut nequitur comprimi!
Ita ut occœpi dicere, illum quem dudum
Lenonem extrusisti, hic ejus vidulum, eccillum.
GR. Non habeo. TR. negas, quod oculis video? GR. at ne
videas, velim.
Habeo, non habeo. quid tu me curas, quid rerum geram?
TR. QUOMODO HABEAS, illud refert, jurene
an injuria.
GR. Ni istum cepi, nulla caussa est quin me condones cruci:
Si in mari reti apprehendi, quî tuum potius est, quam meum?
TR. Verba dat. hoc modo res gesta est, ut ego dico. GR. quid
tu ais?
TR. Quoad primarius vir dicat, comprime hunc sis, si tuus est.
GR. Quid? tu idem mihi vis fieri, quod herus consuevit tibi?
Si ille te comprimere solitus, hic noster nos non solet.
DÆ. Verbo illo modo ille vicit. quid nunc tu vis? dic mihi.
TR. Equidem neque ego partem posco mihi istinc de istoc vi-
dulo,
Neque meum hodie esse unquam dixi. sed istic inest cistellula
Hujus mulieris, quam dudum dixi fuisse liberam.
DÆ. Nempe tu hanc dicis, quam esse ajebas dudum popula-
rem meam.

Boxh. qui rem fa[...] cesso, id est, acc[...]

Lamb. dudum è fano Veneris Lenonem.

TR. Ad-

17. *Ego, opinor, rem facesso.*] Sic Mss. & sic distinguendum. Argumentum dicit; collectionem ex hoc argumento, ut cuivis obviam, relinquit audientibus: nimirum, Ergo priorem loqui me oportet. *Facessere rem*, ut *facessere negotium*. Non igitur opus, *qui rem:* non, *qui reum:* non, *Ego opinor. Rem facesso.* Gronovius.

18. *Sis pudicus.*] Id est, si quem habeas pudorem. Trinum. 3. 2.

20. *Ut nequitur comprimi.*] Quam difficile est Gripum comprimere! Apul. *Sola virginitas cum semel accepta reddi nequitur.* Taubmannus. V. N. Amph. 1. 1.

29. *Quoad primarius vir.*] Notant interpretes, *primarium virum* dici accusatorem, cujus primæ sunt agendi partes: quas sibi Trachalio vindicat. Ego simpliciter putem *virum primarium* hic dici, qui prior loqui occœpit. Primarius, prior, non modo dignitate & auctoritate, sed agendi etiam aut dicendi ordine: qualis hic Trachalio. *Boxhorn.* Neutrum placet

Sed

TR. Admodum: & ea quæ olim parva gestavit crepundia,
Istic in istâ cistulâ insunt, quæ istic inest in vidulo.
Hoc neque isti usus est, & illi miseræ suppetias feret,
Si id dederit, qui suos parentes quærat. DÆ. faciam ut det: tace.
GR. Nihil, hercle, ego sum isti daturus. TR. nihil peto, nisi cistulam,
Et crepundia. GR. quid si ea sunt aurea? TR. quid istic tua?
Aurum auro expendetur; argentum argento exequabitur.
GR. Fac sis aurum ut videam, post ego faciam videas cistulam.
DÆ. Cave malo, ac tace tu: tu perge, ut occœpisti dicere.
TR. UNUM te obsecro, ut te hujus commiserescat mulieris.
Siquidem hic lenonis ejus est vidulus, quem suspicor.
Hic nisi de opinione certum nihil dico tibi.
GR. Viden' scelestus ut aucupatur? TR. sine me, ut occœpi, loqui.
Si scelesti illius est hic, quojus dico, vidulus,
Hæ poterunt novisse: ostendere his jube. GR. ain' ostendere?
DÆ. Haud iniquom dicit, Gripe, ut ostendatur vidulus.
GR. Immo hercle insignite inique. DÆ. qui dum? GR. quia si ostendero,
Continuo hunc novisse dicent scilicet. TR. scelerum caput,
Ut tute es, item omnis censes esse? perjurii caput.
GR. Omnia istæc ego facile patior, dum hic hinc à me sentiat. Carrio delet, hinc.
TR. Atqui nunc abs te stat: verum hinc ibit testimonium.
DÆ. Gri-

Sed aut servus ridiculum se præbet *primarium virum* appellando: aut scribendum *Quod* pro *Quoad*. Rogat Gripus: *quid tu ais?* Ille respondet: nihil absonum nec absurdum, neque indignum quovis vel primario viro, si par eum occasio deprehendisset: nempe, ut tu, Dæmones, hunc comprimas, si tuus est. *Gronovius*.

42. *Quid istic tua?*] *Istuc*. Scriver.

56. *Hinc.*] Scil. ex vidulo testimonium sumendum. *Hinc à me sentiat.*] sententiam pro me ferat. *A me*, est, pro me. Contra: *Abs te*, est, contra te. Qui usus sane particulæ *ab* & *abs* venustus ac frequens, sed non ubique intellectus. ut Trinum. act. 2. sc. 1. *ab re consulit*. Ubi Lambini contrariam interpretationem merito Douza explodit. *Acid.*

57. *Verum hinc ibit testimonium.*] Sic Douza, vel *dabit*. Vulgo *tibi*. Acidal. *cibi*. MSS. *ibi*. Videtur omnino versum ita restitui oportere: *At si nunc abs te stat verum, hinc erit testimonium*. Duodecim tabulæ apud Festum in Portum: *Cui testimonium defuerit*. Gronovius.

65. *Cau-*

DÆ. Gripe, advorte animum. tu paucis expedi, quid postulas?
TR. Dixi equidem: sed si parum intellexti, dicam denuo:
Hasce ambas, ut dudum dixi, ita esse oportet liberas.
Hæc Athenis parva fuit virgo surrepta. GR. dic mihi,
Quid ista ad vidulum pertinent, servæ sint istæ an liberæ?
TR. Omnia iterum vis memorari, scelus, ut defiat dies.
DÆ. Abstine maledictis, & mihi, quod rogavi, dilue.
TR. Cistellam istic inesse oportet caudeam in isto vidulo, *Meurs. canderam.*
Ubi sunt signa, quî parentes noscere hæc possit suos,
Quibus cum parva Athenis periit, sicuti dixi prius.
GR. Juppiter te Dîque perdant. quid ais, vir venefice? *Diss. quid ais, tri venefice?*
Quid? istæ mutæ sunt, quæ pro se fabulari non queant?
TR. Eo tacent, quia TACITA BONA'ST MULIER semper, quam loquens.
GR. Tum pol tu pro oratione nec vir nec mulier mihi es. *Mss. proportione nec vir.*
TR. Quî dum? GR. quia enim neque loquens es, neque tacens unquam bonus.
Quæso, en unquam hodie licebit mihi loqui? DÆ. si præter hac
Verbum faxis hodie, ego tibi comminuam caput.
TR. Ut id occœpi dicere, senex, eam, te quæso, cistulam
Ut jubeas hunc reddere illis: ob eam si quid postulat
Sibi mercedis, dabitur: aliud quicquid ibi est, habeat sibi.
GR. Nunc demum istuc dicis, quoniam jus meum esse intellegis:
Dudum dimidiam petebas partem. TR. immo etiam nunc peto.
GR. Vidi petere milvum, etiam cum nihil auferret tamen.
DÆ. Non ego te comprimere possum sine malo? GR. si istic tacet,

Ego

65. *Caudeam.*] *Caudea cistella è junco, à similitudine equina cauda facta.* Festus.

70. *Tacita bona est.*] Subintellige *magis*, vel *potius*. Sophocl. γυναιξὶ κόσμον ἡ σιγὴ φέρει. L. D. Genus hoc loquendi Tacito percrebrum notat Lipsius, quem vide lib. 5. Epistol. Quæst. 23. itemque Menæch. act. 5. 1.

71. *Pro oratione.*] *Pro oratione*, id est, quantum ex oratione tua colligo: ut verba facis. Amph. 1. 1. *Meus pater nunc pro hujus verbis recte & sapienter facit.* J. Guil.

80. *Vidi.*] Vidi milvium captare prædam, nec tamen capere. *Lamb.*

82. *Pro*

Ego tacebo: si iste loquitur, sine mea pro re me parte loqui.
DÆ. Cedo modo mihi istum vidulum, Gripe. GR. concredam tibi.
At si istorum nihil sit, ut mihi reddas. DÆ. reddetur. GR. tene.
DÆ. Audi nunc jam, Palæstra atque Ampelisca, hoc quod loquor.
Estne hic vidulus, ubi cistellam tuam inesse ajebas? PA. is est.
GR. Perii, hercle, ego miser! ut, priusquam plane aspexit, ilico
Eum esse dixit! PA. faciam ego hanc rem *planam* tibi: *I. Gul. ex proclivi pl.*
Cistellam istic inesse oportet caudeam in isto vidulo.
Ibi ego dicam quicquid inerit nominatim, tu mihi
Nullus ostenderis. si falsa dicam, frustra dixero.
Vos tamen istæc, quicquid illìc inerit, vobis habebitis.
Sed si erunt vera, tum obsecro te, ut mea mihi reddantur. DÆ. placet.
Jus merum oras, meo quidem animo. TR. ac meo, hercle.
GR. Quid si ista aut superstitiosa, aut ariola est, atque omniá
Quicquid insit vera dicet? anne habebit ariola?
DÆ. Non feret, nisi vera dicet: nequicquam ariolabitur. *Iamb.* non refert.
Solve vidulum ergo, ut quicquid sit verum, quam primum sciam.
GR. Hoc habet: solutum est: ah! perii! video cistellam. DÆ. hæccine est?
PA. Istæc est. ô mei parentes, hìc vos conclusos gero!
Huc opesque spesque vostrum cognoscendum condidi.
GR. Tunc tibi, hercle, Deos iratos esse oportet, quisquis es,
Quæ parenteis in tam angustum tuos locum compegeris.
DÆ. Gripe, accede huc, tua res agitur, tu puella, istinc procul
Dicito,

82. *Pro re mea parte loqui.*] Sic Academicus: sic Gruterus edidit. Pareus τὸ *parte* censet insiticium. Rittershusius *parte.* Scribe: *meam partem.* Asinar. 3. 1. *Ergo una pars orationis de die dabitur mihi.* PH. *Et meam partem loquendi & tuam trado tibi.* Milite 3. 1. *In commoditate abstinere me apud convivas commode Commemini & meæ orationis justam partem persequi.* Gronov.

85. *Superstitiosa.*] Id est, fatidica. V. N. Curcul. act. 3. 1. 27.

99. *Hoc habet.*] *Hoc habet,* Gripus tralatitio more exultantium exclamat statim à solutione. *Taubm.*

Dicito, quid insit, & qua facie, memorato omnia.
Si hercle tantillum peccassis, quod posterius postules
Te ad verum convorti, nugas, mulier, magnas egeris.
GR. Jus bonum oras. TR. edepol haud orat te: nam tu injurius.
DÆ. Loquere nunc jam puella. Gripe animum advorte, ac tace.
PA. Sunt crepundia. DÆ. ecca video. GR. perii in primo prælio!
Mane, ne ostenderis. DÆ. qua facie sunt? responde ex ordine.
PA. Ensiculu'st aureolus primum literatus. DÆ. dice dum:
In eo ensiculo litterarum quid est? PA. mei nomen patris.
Post altrinsecus est securicula ancipes, item aurea
Literata: ibi matris nomen in securicula'st. DÆ. mane.
Dic, in ensiculo quid nomen est paternum? PA. Dæmones.
DÆ. Dî immortales, ubi loci sunt spes meæ? GR. immo edepol, meæ?
DÆ. Perge, te obsecro, continuo. GR. placide: aut ite in malam crucem.
DÆ. Loquere matris nomen hic in securicula quid siet.
PA. Dædalis. DÆ. dî me servatum cupiunt. GR. at me perditum.
DÆ. Filiam meam esse hanc oportet, Gripe. GR. sit per me quidem.
Quî te Dî omnes perdant, qui me hodie oculis vidisti tuis?
Meque adeo scelestum, quî non circumspexi centies
Prius, me ne quis inspectaret, quam rete extraxi ex aqua.

PA. Post

112. *Literatus.*] Literas inscriptus. V. N. supra. 2. 5. 22.

114. *Ancipes.*] Pro *anceps*, id est, utrinque secans. Priscian. lib. 3. & 6.

120. *Dædalis.*] Ἀπὸ τῦ δαιδάλυ. Δαιδαλὶς, forma patronymici fæminini. *Camer.*

125. *Post est sicilicula.*] *Secula*, falces sunt Varroni à *secando*, & *sicilire* deducitur, quod est tanquam *seculire*: inde *sicilices*. Ennius:

Incedit veles vulgo sicilicibu' latis.

& per diminutionem, *sicilicula*, parvula quædam spicula aut falculæ, quæ in crepundiis interdum puerorum habebantur. *Turneb.* Glossar. Sicila, σμίλα, ἀρβήλιον *sicilum.* ξυρὸν σκυτέως. *sicila*, σμίλα χαρτοτόμος. Est autem vox magnæ Græciæ. eo nomine intelligebant quicquid secandi vim habet: inde *Sicilia* dicta, quia ab Italia absecta. inde *sicilire prata*, secare. Catull. *sicelices* aut *sicilices* cultra tonsoria vocat. *sicilire* est cædere; *sicilices* sunt, quas in sybinis aut lanceis, aut venabulis, αἰχμὰς Græci vocant. *Scal.*

126. *Idie-*

PA. Post est ſicilicula argenteola & duæ connexæ maniculæ, &
Sucula. GR. quin tu i dierecta cum ſucula & cum porculis.
PA. Et bulla aurea eſt, pater quam dedit mihi natali die.
DÆ. Ea eſt profecto. contineri, quin complectar, non queo.
Filia mea, ſalve: ego is ſum, qui te produxi, pater:
Ego ſum Dæmones, & mater tua ecca hic intus Dædalis.
PA. Salve, mi pater inſperate. DÆ. ſalve. ut te amplector libens!
TR. Volupe'ſt, cum iſtuc ex pietate voſtra vobis contigit.
DÆ. Capedum: hunc, ſi potes, fer intro vidulum, age Trachalio.
TR. Ecce Gripi ſcelera. cum iſtæc res male evenit tibi,
Gripe, gratulor. DÆ. age, eamus, mea gnata, ad matrem tuam,
Quæ ex te poterit argumentis hanc rem magis exquirere:
Quæ te magis tractavit, magiſque ſigna pernovit tua.
TR. Eamus intro omnes, quando operam promiſcuam damus.
PA. Sequere me, Ampeliſca. AM. cum te Dii amant, voluptati eſt mihi.
GR. Sumne ego ſceleſtus, qui illunc hodie excepi vidulum?
Aut cum excepi, qui non alicubi in ſolo abſtruſi loco?
Credebam edepol turbulentam prædam eventuram mihi,
Quia illa mihi tam turbulenta tempeſtate evenerat.
Credo edepol ego illic ineſſe auri & argenti largiter.
Quid melius eſt, quam ut hinc intro abeam, & me ſuſpendam clanculum,
Saltem tantiſper, dum abſcedat hæc à me ægrimonia.

126. *I dierecta.*] Vide notas Capteiv. act. 3. ſc. 4. vſ. 103. Trin. act. 2. 4. *Cum ſucula & porculis.*] *Succulam* in torculari velut ſcrophæ ſimilitudine vocatam auguror. ut enim ſcropha vel ſuccula porculos habet, ut Plautus ait: eodem etiam modo ſuum hæc machina porculum habebat, &c. Cato cap. 19. *porculum in media ſuccula facite:* Atque hinc Plauti eruenda eſt ſententia. *Turneb.*

ACTUS QUARTI SCENA QUINTA.

DÆMONES.

PRo Dii immortales, quis me eſt fortunatior,
Qui ex improviſo filiam inveni meam?

SATIN' SI QUOI HOMINI Dei esse benefactum volunt,
Aliquo illud pacto obtingit optatum piis!
Ego hodie, *qui* neque speravi, neque credidi,
Is improviso filiam inveni tamen:
Et eam de genere summo adolescenti dabo
Ingenuo, Atheniensi, & cognato meo.
Ego eum adeo arcessi huc ad me quam primum volo,
Jussique exire huc ejus servom, ut ad forum
Iret. nondum egressum esse eum, id miror tamen.
Accedam opinor ad fores. quid conspicor?
Uxor complexa collo retinet filiam:
Nimis pæne inepta atque odiosa ejus amatio est.

14. *ODiosa ejus amatio est.*] Malim, *otiosa*. quippe qui postea objurget uxorem, quod otiose amplexando filiam tempus terat. *Heinsius.*

ACTUS QUARTI SCENA SEXTA.

DÆMONES, TRACHALIO.

ALiquando osculando melius est, uxor, pausam fieri.
Atque adorna, ut rem divinam faciam, cum intro advenero,
Laribus familiaribus: cum auxerunt nostram familiam:
Sunt domi agni & porci sacres. sed quid istum remoramini,
Mulieres, Trachalionem? atque optime eccum exit foras.
TR. Ubi ubi erit, tamen jam investigabo, & mecum ad te adducam simul
Pleusidippum. DÆ. eloquere ut hæc res obtigit de filia:
Eum rogato, ut relinquat alias res, & huc veniat. TR. licet.
DÆ. Dicito daturum meam illi filiam uxorem. TR. licet.
DÆ. Et patrem ejus me novisse: & mihi esse cognatum. TR. licet.
DÆ. Sed propera. TR. licet. DÆ. jam hic fac sit, cœna ut curetur. TR. licet.

DÆ. O-

1. *ALiquando.*] Id est, tandem sic. Cic. *collegi me aliquando.* Douza. in Præcid. ad Petron. lib. 2. 6. *Pausam.*] V. N. Persa act. 5. 2.

4. *Porci sacres.*] Porci sacris destinati appellabantur *sacres.* Tibullus *mysticos* vocat. Aristoph. μυστηρικὰς & μυστικάς. Turn. lib. 26. cap. 2. Vide notas Men. act. 2. 2. 15.

11. *Iam hic fac sit.*] Omnino, *sit*, legendum, non, *fis.* ut habent MSS. & edd. Vult enim, ut herus ejus quamprimum

DÆ. Omnian' licet? TR. licet, sed scin' quid est, quod te volo?
Quod promisisti ut memineris, hodie ut liber sim. DÆ. licet.
TR. Fac ut exores Pleusidippum, ut me emittat *manu*. DÆ. licet.
TR. Et tua filia facito oret: facile exorabit. DÆ. licet.
TR. Atque ut mihi Ampelisca nubat, ubi ego sim liber. DÆ. licet.
TR. Atque ut gratum mihi beneficium factis experiar. DÆ. licet.
TR. Omnian' licet? DÆ. licet. tibi rursum refero gratiam.
Sed propera ire in urbem actutum, & recipe te huc rursum. TR. licet.
Jam hic ero. tu interibi adorna cæterum, quod opus est. DÆ. licet.
TR. Hercules istum infelicet cum sua licentia,
Ita meas replevit aures. quicquid memorabam, licet.

mum ibi sit, cujus caussa cœnam erat paraturus; & fortassis etiam nuptialem. *Acidal.*

ACTUS QUARTI SCENA SEPTIMA.

GRIPUS, DÆMONES.

QUam mox licet te compellare, Dæmones?
DÆ. Quid est negotii, Gripe? GR. de illo vidulo
Si sapias, sapias: HABEAS QUOD DI danunt boni. *Pist.* si sapias, capias.
DÆ. Æquom videtur tibi, ut ego, alienum quod est,
Meum esse dicam? GR. quodne ego inveni in mari?
DÆ. Tanto melius illi obtigit, qui perdidit:
Tuum esse nihilo magis oportet vidulum.
GR. ISTO TU PAUPER ES, cum nimis sancte pius.
DÆ. O Gripe Gripe, IN ÆTATE HOMINUM plurimæ

Fiunt

3. SI *sapias, sapias: habeas, quod di danunt.*] Pistorius *capias* pro altero *sapias*. Sed videtur potius delendum & scribendum: *si sapias, habeas quod dei danunt boni.* Sic etiam melior fit versus. *Gronovius.*

10. *Tran-*

Fiunt transennæ, ubi decipiuntur dolis.
Atque edepol in eas plerumque esca imponitur:
Quam si quis avidus poscit escam avariter, *Thomson. poscit escam avariter.*
Decipitur in transenna avaritia sua
Ille qui consulte, docte, atque astute cavet,
Diutine uti bene licet partum bene:
Mihi istæc videtur præda prædatum irier,
Ut cum majore dote abeat quam advenerit.
Egone ut quod ad me allatum esse alienum sciam,
Celem? minume istuc faciet noster Dæmones. *Acid. volet Dæmones.*
SEMPER CAVERE HOC sapientes æquissumum est,
Ne conscii sint ipsi maleficiis suis. *I. Gul. maleficii suis.*
Ego mihi cum lusi, nihil moror ullum lucrum.
GR. SPECTAVI EGO pridem Comicos ad istum modum
Sapienter dicta dicere, atque iis plaudier,
Cum illos sapientis mores monstrabant poplo.
Sed cum inde suam quisque ibant diversi domum,
Nullus erat illo pacto, ut illi jusserant.
DÆ. Abi intro, ne molestus, linguæ tempera.
Ego daturus tibi nihil sum, ne tu frustra sis.
GR. At ego Deos quæso, ut quicquid in illo vidulo'st;
Si aurum, si argentum est, omne id ut fiat cinis.

DÆ. Illuc

10. *Transenna.*] V. N. Bacchid. act. 4. sc. 6. vs. 22.

13. *Decipitur in transenna.*] Malim hic: *Excipitur in transenna*: Verbum proprium de illis qui ex insidiis capiuntur. *Gronovius.*

16. *Mihi istac, &c.* Nulla causa est, cur à recepta lectione cum *Schoppio* abeamus. Nam si aliquis it prædam prædatum, hoc est, ad prædam prædatum, sive si aliquis prædam prædatur; præda omnino id erit, quod quis it prædatum; eoque recte dicitur, *præda itur prædatum*, hoc est, præda est, ob quod itur ad prædatum; seu, quod prædatur: hac voce accepta passive, ut olim deponentia capi solent. *Vossius.* Mihi videbatur legi posse; *Mihi istac videtur præda prædatum irier, Ut cum majore dote abeat; quam advenerit.* Hæc, quam ad me detulisti, præda ad prædam ire mihi videtur, Gripe. Nam cum majore dote abitura est, quam advenit. Ut alludat Dæmones ad dotem, qua agnitam & inventam, occasione capti viduli, filiam suam adolescenti ingenuo Atheniensi erat desponsaturus. *Boxhorn.* Nihil mutandum, *isthac præda prædatum irier videtur.* Ubi *irier* pro *iri*, & *iri* pro ire. Sic *itur* in Duodecim tabulis pro it. *Fitur* notatum Prisciano pro fit. *Potestur* apud Virgilium legitur pro potest. *Salmasius.*

22. *Cum lusi.*] Ego, cum me honeste oblectem, lucrum contemno. Ita *Lamb.* sed ridicule. Sensus est: Postquam mihi lusi; seu, postquam mihi non modo non damno, sed & usui fuit hic vidulus, inventa nempe filia, nullum præterea lucrum inde quæro. *Acidal.*

25. *Cum illos sapientis mores.*] Vult: populum quidem in theatro probare meliora, plausumque adeo dare, cum à Comico

DÆ. Illuc est, quod nos nequam servis utimur.
Nam illic cum servo si quo congressus foret,
Et ipsum sese & illum furti adstringeret,
Dum prædam habere se censeret, interim
Præda ipsus esset: præda prædam duceret.
Nunc hinc introibo, & sacrificabo: post ibi
Jubebo nobis cœnam continuo coqui.

mico pronunciatur sententia aliqua honestior: verum eundem populum, ut domum abiit, obtinere mores suos, neque facere in privato illud ipsum, quod voce manuque publice probaverat. *Taub.*

32. *Illuc est.*] Illa caussa est, quamobrem servos improbos habemus: nempe, quod connivemus eorum peccatis. *Lambin.*

36. *Præda ipsus esset.*] Quia addicendus esset dominus, aut noxæ dedendus noxali judicio. *Lambin.*

ACTUS QUARTI SCENA OCTAVA.

PLEUSIDIPPUS, TRACHALIO.

ITerum mihi istæc omnia itera, mi anime, mi Trachalio,
Mi liberte, mi patrone, immo potius, mi pater.
Repperit patrem Palæstra suum atque matrem? TR. repperit.
PL. Et popularis est? TR. opinor. PL. & nuptura est mihi?
TR. suspicor.
PL. Censen' hodie despondebit eam mihi, quæso? TR. censeo.
PL. Quid, patri etiam gratulabor, cum illam invenit?
TR. censeo.
PL. Quid, matri ejus? TR. censeo. PL. quid ergo censes?
TR. quod rogas,
Censeo. PL. dic ergo quanti censes? TR. egone? censeo.
PL. At sume quidem, ne censionem semper facias. TR. censeo. *Pont.* at summa quidem: ne cens.
PL. Quid

9. AT *sume quidem.*] *At sume quidem, ne censionem semper facias.* Ita omnino legendum, sed aliter exponendum quam vulgo censent. Illud *sume* referendum ad illa, *dic ergo quanti censes*, id est, quanti æstimas. ubi æstimatio facta est, nihil restat quam sumere in venditione, de cujus æstimatione ac pretio convenit. Cum toties illud verbi repetiisset *censeo*, ad id respondet quod dixerat, *quanti censes*. Immo, inquit, rem sume quanti eam censes atque æstimas, ne semper facias censionem. Lusit in ambiguo significationis verbi *censeo*, ut sæpe fit apud Plautum. *Salmasius.* *At sume quidem.*] *Sumo* Grutero est, absumo; Pistorio, eligo; Salmasio, duco venditum & aufero. Turneb. *Adsum equidem:* Lipsius, *Absume quidem:* Pontanus *At summa quidem.* Hunc proxime sensum accessisse puto. Sed *sumo* est id ipsum, quod ille vult *summo*. Trinum. 42. *Hem ista*

PL. Quid si curram? TR. censeo. PL. an sic potius placide? TR. censeo.
PL. Etiamne eam adveniens salutem? TR. censeo. PL. etiamne, ejus patrem?
TR. Censeo. PL. post ejus matrem? TR. censeo. PL. quid postea?
Etiamne adveniens complectar ejus patrem? TR. non censeo.
PL. Quid, matrem? TR. non censeo. PL. quid eampse illam? TR. non censeo.
PL. Perii! delectum dimisit. nunc non censet, cum volo.
TR. Sanus non es: sequere. PL. duc me, mi patrone quo libet.

ista ratio maxima est. ST. *Non tibi illud apparere, si sumas, potest.* Lucilius apud Nonium: *Hæc est ratio perversa: æra sumpta & subducta improbe.* *Sumere* igitur est subducere, summam facere. At *consere æra* est dispungere, conspicere, numquid digna sint, quæ accipiantur & subscribantur. Ut in Truculent. 1. 1. *Accipiat illa expensa, neque censeat.* Quem habuerunt in promptu locum interpretes, sed eo nescierunt uti. Cum toties dixisset servus *Censeo*, *Sume tandem*, inquit herus: summam fac: satis censuisti, vel dispunxisti rationem. *Gronovius.*

ACTUS QUINTI SCENA PRIMA.

LABRAX.

QUis me est mortalium miserior, qui vivat alter hodie,
Quem ad recuperatores modo damnavit Pleusidippus.
Abjudicata à me modo est Palæstra, perditus sum:
Nam lenones ex gaudio credo esse procreatos,
Ita omnes mortales, si quid est mali lenoni, gaudent.
Nunc alteram illam, quæ mea est, visam huc in Veneris fanum.
Saltem ut eam abducam, de bonis quod restat reliquiarum.

2. *Recuperatores.*] Vide Notas Bacch. act. 2. sc. 3. ℣. 36.

ACTUS QUINTI SCENA SECUNDA.

GRIPUS, LABRAX.

NUNQUAM edepol hodie ad vesperam Gripum inspicietis vivum,
Nisi vidulus mihi redditur. LA. perii, cum mentionem

Fieri

Fieri audio usquam viduli, quasi palo pectus tundat. Dom. tundat.
GR. Illic scelestus liber est: ego qui in mari prehendi
Rete atque excepi vidulum, dare ei negatis quicquam.
LA. Pro Dì immortales, suo mihi hic sermone arrexit aures.
GR. Cubitum, hercle, longis literis signabo jam usque quaque,
Si quis perdiderit vidulum cum auro atque argento multo,
Ad Gripum ut veniat. non feretis istum, ut postulatis.
LA. Meum, hercle, illic homo vidulum scit, qui habet, ut ego opinor.
Adeundus mihi illic est homo: Dì, quæso, subvenite.
GR. Quid me intro revocas? hoc volo hic ante ostium extergere,
Nam hoc quidem pol è robigine, non è ferro factum est;
Ita quanto magis extergeo, rutilum atque tenuius fit:
Nam quidem hoc Vere natum est verum: ita in manibus consenescit.
LA. Adolescens, salve. GR. Dì te ament cum irraso capite. LA. quid fit?
GR. Verum

4. EGo qui.] Ἀνακόλουθον. nam, *ego* quo referatur, non habet. *Lambertus.*

7. *Cubitum.*] Homines pauperculi in re tali compendium Præconis facere solebant. ut Gelasimus in Sticho. Opulentiores vero præconem conducebant è publico, palamque per eos, si quid vellent, prædicari jubebant. Qui mos in hunc usque diem nobis quasi per manus traditus observatur. ut & ille alter, quo libellos indices sive tabulas papyrinas, longis, decumanis ac capitalibus litteris scriptas basilicarum vel templorum valvis, pilisque ac portis proponimus. Sunt autem *longæ litteræ* pro *in longum formatis productisque* accipiendæ. Ad quas item Longam illam litteram singularem, quam ex se facturam sibi Euclionis Staphyla minatur, referundam censeo. De *longis* item *litteris* & quidem cubitali modo etiam Pœnul. act. 4. 2.

Ibi tu videas litteratas fictiles epistolas,
Pice signatas: nomina insunt cubitum longis litteris.

Douza. Vide notas Aular. act. 1. sc. 1. ỷs. 38.

15. *Vere natum est verum.*] Ludit in floribus & fructibus vernis, qui fugaces sunt & in diem. cum contra pleriqne æstivi & autumnales fructus in totum durent annum. *Veru* ergo, quod antiquo sermone *verum* (ut *cornum, genum*) appellat, rubiginosum dicit è vernis esse fructibus, & in manibus consenescere. *Turneb.* Non est reponendum, *Veuenatum* pro *vere natum*, quamvis sic habeant Codices. Non enim potest huic loco convenire. At recte interpretantur viri docti illud, *vere natum*. Salmas.

16. *Cum irraso capite.*] Qui è naufragio servati erant, radebant caput: in signum liberationis; ut hic *Longolius* notat. Quanquam illi potius in periculo, & tempestate jam invalescente caput radere, atque etiam ungues præcidere solebant. At enim cum Leno, supra scen. 1. *crispus* dicatur, putem eum hic dici, *irraso capite*, id est, non raso: propter cincinnos in capillo crispo. *Pistoris.*

24. Fa-

GR. Verum extergetur. LA. ut vales? GR. quid tu, num medicus, quæso, es?

LA. Immo edepol unâ literâ plus sum, quam medicus. GR. tum tu

Mendicus es? LA. tetigisti acu. GR. videtur digna forma,

Sed quid tibi est? LA. hâc proximâ nocte in mari elavi.

Contracta est navis, perdidi, quicquid erat, miser ibi omne.

GR. Quid perdidisti? LA. vidulum cum auro atque argento multo.

GR. Ecquid meministi in vidulo, qui perît, quid infuerit ibi?

LA. Quid refert, qui periit? GR. tamen si non hoc, aliud fabulemur.

Quid si ego sciam qui invenerit? volo ex te scire signa.

LA. Nummi octingenti aurei in marsupio infuerunt.

Præterea centum denaria Philippea in pasceolo seorsus. *Mss. Pal.* centum mna Philippa.

GR. Magna hercle præda'st: largiter mercedis indipiscar:

Dii homines respiciunt. bene ego hinc prædatus ibo.

Profecto hujus est vidulus. perge alia tu expedire.

LA. Talentum argenti commodum magnum inerat in crumina.

Præterea sinus, epichysis, cantharus, gaulus, cyathusque.

GR. Papæ! divitias tu quidem habuisti luculentas.

LA. MISERUM istuc verbum & pessimum est, Habuisse, & nihil habere.

GR. Quid

24. *Fabulemur.*] Potentialis modus est; ne suasionis in eo vim perperam arbitreris. *Acidal.*

27. *Pasceolo.*] Nonius · *Pasceolus ex alута sacculus.* à Græc. φασκώλιον & φάσκωλον. Suidas: φασκώλιον ἐστὶ μαρσύπιον. Asconius vocat *Scorteas*. Est autem *pasceolus* ὑποκοριστικὸν à *pascelo*. Meurs.

22. *Dii me hominesque respiciunt.*] Ita Bacchid. *Tace modo: deus respiciet nos aliquis.* Alluditur ad *Fortunam Respicientem*, id est, felicem & propitiam. *Taubmannus.*

31. *Commodum.*] Vide notas Mercat. act. 2. sc. 3. vs. 101.

32. *Sinus.*] *Sinus* vel *sinum*, vas sinuosum, rotundum & capace alveo. Virgil. Ecl. 7.

Sinum lactis, & hæc tibi liba, Priape, quotannis
Expectare sat est.

Græc. δῖνος. Alii *sinum* interpretantur vas, quod vini stillicidio excipiundo siphunculis subjicitur, quod *excipulum* dicitur. *Taubm.* *Epichysis.*] Vas vinarium, è quo in cyathos vinum affundebatur. *Turneb.* Ex Polluce constat, vasis etiam coquinarii genus fuisse. *Scaliger.* *Gaulus.*] Vasculum in formam cymbii. *Lambin.*

36. *Pro-*

GR. Quid dare velis, qui istæc tibi investiget indicetque? Eloquere propere celeriter. LA. nummos trecentos. GR. tricas.

LA. Quadringentos. GR. tramas putridas. LA. quingentos. GR. cassam glandem.

LA. Sexcentos. GR. curculiunculos minutos fabulare.

LA. Dabo septingentos. GR. os calet tibi: nunc id frigidefactas? *Aliàs. nunc git frigefactas.*

LA. Mille dabo nummos. GR. somnias. LA. nihil addo: abi. GR. igitur audi:

Si, hercle, abiero hinc, hìc non ero. LA. vin' centum & mille? GR. dormis.

LA. Eloquere quantum postules. GR. quo nihil invitus addas;

Talentum magnum: non potest triobolum hinc abesse.

Proin tu vel ajas, vel neges. LA. quid istic necessum est, video:

Dabitur talentum. GR. accede dum huc: Venus hæc volo arroget te.

LA. Quod tibi libet, id mihi impera. GR. tange aram hanc Veneris. LA. tango.

GR. Per Venerem hanc jurandum est tibi. LA. quid jurem? GR. quod jubebo.

LA. Præi

36. *Propere celeriter.*] Glossulam sapit. Vel scripsit forte Plautus, *Eloquere properiter.* qua voce alibi usus, ut & simia ejus Apulejus. *Scriverius.*

37. *Tramas.*] Id est, fila putrida. V. N. Epid. 5. 1.

38. *Curculiunculos.*] Id est, res nullius usus narras. V. N. Curcul.

39. *Numgit frigidefactas.*] Puto meliorem esse lectionem sicut edidit Camerarius, *Os calet tibi, nunc id frigidefactas.* Pro quo disparatim lectum est, *num cid* & pro eo factum *numgit.* Quæ scriptura nihili est. V. N. Pœn. 3. 5. *Salmas.*

43. *Talentum magnum.*] Vide notas Mostell. act. 3. sc. 1. vs. 114.

45. *Arroget.*] Interroget, & tibi jusjurandum concepturo voce præeat. In stipulatione est *Adstipulator* plerumque, ut in promissione *Adpromissor.* Stipulator rogat: adstipulator adrogat, cujus vice nunc Venus erit, cujus in fano ad aram pactum conventum initur. *Turnebus.*

46. *Tange aram.*] Habetur hic formula Jurisjurandi corporaliter præstiti conceptis verbis, & adversario præeunte. Et notetur, jusjurandum aris tactis præstitum, quod & Cic. pro Flacco indicat, cum ait: *Is si aram tenens juraret, crederet nemo.* Juvenal. Sat. 14.

Falsus erit testis: vendit perjuria summa
Exigua, Cereris tangens aramque pedemque.

Nam & sacramentum dicturi & precaturi aras tangebant, vel tenebant. habebant enim aræ ansulas quasdam, [illegible] *Scalig.* Brisson.

LA. Præi verbis quid vis. id quod domi est, nunquam ulli su
plicabo.
GR. Tene aram hanc. LA. teneo. GR. dejura, te mihi arge
tum daturum,
Eodem die, viduli ubi sis potitus. LA. fiat.
GR. LA. Venus Cyrenensis testem te testor mihi,
Si vidulum illum, quem ego in navi perdidi,
Cum auro atque argento salvom investigavero,
Isque in potestatem meam pervenerit.
GR. Tum ego huic Gripo dico, inquito, & ne tangito.
LA. Tum ego huic Gripo dico, Venus, ut tu audias.
GR. LA. Talentum argenti magnum continuo dabo.
GR. Si fraudassis; dicito, uti te in quæstu tuo
Venus eradicet caput atque ætatem tuam.
Tecum hoc habeto tamen, ubi juraveris.
LA. Et illum ego advorsum, si quid peccasso, Venus,
Veneror te, ut omnes miseri lenones sient.
GR. Tamen fiet, etsi tu fidem servaveris.
Tu hic operire, jam ego faxo exibit senex:
Eum tu continuo vidulum reposcito.
LA. Si maxume mihi illum reddiderit vidulum,
Non illi ego hodie debeo triobolum.
Meus arbitratus est, lingua quod juret mea.
Sed conticescam. eccum exit, & ducit senem.

48. *Id quod domi.*] Hoc quod habeo, & proprie meum est, nunquam aliunde supplex petam. Lenones enim perjuri. Allegoria. *Lambin.*

60. *Tecum hoc habeto.*] Hanc tamen precationem diram tibi servato, eaque in tuum caput vertatur. *Lambin.*

ACTUS QUINTI SCENA TERTIA.

GRIPUS, DÆMONES, LABRAX.

SEquere hac: ubi istic leno est? heus tu, hem tibi, hic ha-
bet vidulum.
DÆ. Habeo, & fateor esse apud me: &, si tuus est, habeas
tibi.
Omnia ut quicquid insuere, ita salva sistentur tibi.

Tene,

Tene, situs est. LA. ô Dî immortales! meus est. salve, vidule.

DÆ. Tuusne est? LA. rogitas? siquidem hercle Jovis fuit, meus est tamen.

DÆ. Omnia insunt salva: una istinc cistella excepta est modo

Cum crepundiis, quibuscum hodie filiam inveni meam.

LA. Quam? DÆ. tua quæ fuit Palæstra: ea filia inventa est mea.

LA. Bene mehercle factum est: cum istæc res tibi ex sententia

Pulchre evenit, gaudeo. DÆ. istuc facile non credo tibi.

LA. Immo, hercle, ut scias gaudere me, mihi triobolum

Ob eam ne duis: condono te. DÆ. benigne edepol facis.

LA. Immo tu quidem hercle vero. GR. heus tu, jamne habes vidulum? *MS. Jam habeas vidulum.*

LA. Habeo. GR. propera. LA. quid properabo. GR. reddere argentum mihi?

LA. Neque edepol tibi do, neque quicquam debeo. GR. quæ hæc factio est?

Non debes? LA. non hercle vero. GR. non tu juratus mihi es?

LA. Juratus sum: & nunc jurabo, si quid voluptati est mihi.

JUSJURANDUM rei servandæ, non perdendæ, conditum est.

GR. Cedo sis mihi talentum magnum argenti, perjurissume.

DÆ. Gripe, quod tu istum talentum poscis? GR. juratu'st mihi

Dare. LA. libet jurare. tun' meo, Pontifex, perjurio es? DÆ. Qua

18. *Conditum est.*] Inventum & comparatum est. Priscos hac brevitate sermonis elegantiss. sæpe usos, docet Lipsius Not. ad lib. 4. Taciti.

21. *Pontifex.*] Pro arbitro accipiendum, eoque qui quasi pontificatum sine suffragio populi gerens, jus ipse sumit sibi de divinis humanisque rebus statuendi.

DÆ. Qua pro te argentum promisit hic tibi? GR. si vidulum
Istum redegissem in potestatem ejus, juratus dare
Mihi talentum magnum argenti. LA. cedo qui cum habeam judicem,
Ni dolo malo instipulatus sis, nive etiam dum siem
Quinque & viginti natus annos. GR. habe cum hoc. LA. alio'st opus.
DÆ. Jam ab isto auferre haud sinam, nisi istum condemnavero.
Promisisti huic argentum? LA. fateor. DÆ. quod servo meo
Promisisti, meum esse oportet: ne tu leno postules
Te hic fide lenonia uti: non potes. GR. jam te ratus
Nactum hominem quem defraudares. dandum huc argentum est probum:
Id ego continuo huic dabo, adeo me ut hic emittat manu.
DÆ. Quando ergo erga te benignus fui, atque opera mea
Hæc tibi sunt servata. GR. immo hercle mea, ne tu dicas tua.

DÆ. Si

tuendi. *Douza*. Istud non ad ultionem vel jurisdictionem Pontificum retulerim, sed ad criminis expiationem, quæ à Pontifice quæri solebat. nam commissum piaculum dicebatur, cum id factum esset, cujus caussa hostiæ aut libamenta deberentur; ut fraus, scelus, aut flagitium purgaretur: quod ex Pontificum præcepto fiebat, si quid domestica religione piandum esset. *Guthier.* *Tun' meo pontifex perjurio es.*] Rad. quoque Fornerius 6. Quot. 2. hinc conjicit de jurejurando pontifices cognovisse. Sed neque *pontificem* pro arbitro pati possum accipi, neque aut ultionem jurisdictionemque fuisse Pontificum in perjuros, aut expiationem, quæ à pontifice fieri soleret, respici à Plauto puto; sed sacramentum, quod erat poena perjurii inter litigantes. Erat enim *sacramentum* pecunia apud Pontificem deposita ab illis, qui de alia re apud judicem contendebant; victus perdebat suam, victor recipiebat. Cum autem juraret uterque, actor se non calumniari, à quo petebatur, se non inficiari calumniæ causa; contra quem pronunciabatur, etsi non damnaretur calumniæ, & ex animi sui sententia jurasset, tamen ipse eventus quodammodo faciebat perjurum: & hujus levitatis mulctam habebat amissum sacramentum. *Tun' meo pontifex perjurio es*, hanc habet sententiam: tibi ne ob id, tanquam pontifici, debetur sacramentum. *Gronovius*.

24. *Cedo qui cum habeam.*] Sensus hic est: Quid is, quod dare juratus sum, auferet à me judicio, si probaverim, te stipulatum esse, dolo malo: & per hoc stipulationem non valère: meque viginti quinque annis minorem esse; & ob id *Latoria legis* beneficio uti posse? *Revard.*

26. *Habe cum hoc.*] Scil. judicem. Certato sponsione cum Dæmone, non mecum. *Lamb.*

27. *Iam ab isto.*] Quasi dicat: volo de hac controversia vestra cognoscere. nisi autem à me damnatus sit Gripus vidulum non auferes. *Lambin.*

35. *Tum*

DÆ. Si ſapies, tacebis; tum te mihi benigne itidem addecet,
Benemerenti bene referre gratiam. LA. nempe pro meo
Jure oras. DÆ. mirum quin tuum jus meo periculo abs te expetam.
GR. Salvos ſum: leno labaſcit: libertas portenditur.
DÆ. Vidulum iſtic ille invenit; illud mancipium meum eſt:
Ego tibi hunc porro ſervavi cum magnâ pecuniâ.
LA. Gratiam habeo, & de talento nulla cauſſa eſt quin feras,
Quod iſti ſum juratus. GR. heus tu! mihi dato ergo, ſi ſapis.
DÆ. Tacen' an non? GR. tu meam rem ſimulas agere, tibi mu **.
Non hercle iſtoc me intervortes, ſi aliam prædam perdidi.
DÆ. Vapulabis, verbum ſi addes iſtuc unum. GR. vel hercle enica,
Non tacebo unquam alio pacto, niſi talento comprimor.
LA. Tibi operam hic quidem dat; taceto. DÆ. concede hoc tu leno. LA. licet.
GR. Palam age, nolo murmur ullum neque ſuſurrum fieri.
DÆ. Dic mihi, quanti illam emiſti tuam alteram muliercu-lam
Ampeliſcam? LA. mille nummos denumeravi. DÆ. vin' tibi
Conditionem luculentam ferre me? LA. ſane volo.
DÆ. Dividuom telentum faciam. LA. bene facias. DÆ. pro illa altera,
Liberta ut ſit, dimidium tibi ſume, dimidium huic cedo.
LA. Maxume. DÆ. pro illo dimidio ego Gripum emittam manu,

Acid. pro tuo Iure.

Dous. vidulum iſtuunc.

Ed. Pariſ. tuam agis. *Lam.* nunc commodus.

Quem

35. *Tum te mihi.*] Continuat orationem à Gripo interruptam.

36. *Pro me Iure.*] Nempe cum dicis, me tibi gratiam referre oportere, vidulum mihi reddis. *Lambin.*

37. *Mirum quin, &c.*] Cum diſſimulatione urbana pronunciandum. Mirum, inquit, me tuum jus non cum damno meo perſequi! Quaſi dicat: ſtultum fuerit jus tuum in meum damnum expetere. *Lamb.* V.N. Aul. act. 1. 2. & Moſtell. 2. 2.

39. *Mancipium meum.*] Gripus meus eſt: ita quod abs te ſtipulatus eſt, mihi debetur. *L.*

44. *Non hercle iſtoc.*] Non hercle talentum argenti mihi debitum avertes à me, ſi maxime vidulus mihi ereptus eſt. *Lambin.*

58. *Iuris-*

PL. Quid si curram? TR. censeo. PL. an sic potius placide? TR. censeo.
PL. Etiamne eam adveniens salutem? TR. censeo. PL. etiamne, ejus patrem?
TR. Censeo. PL. post ejus matrem? TR. censeo. PL. quid postea?
Etiamne adveniens complectar ejus patrem? TR. non censeo.
PL. Quid, matrem? TR. non censeo. PL. quid eampse illam? TR. non censeo.
PL. Perii! delectum dimisit. nunc non censet, cum volo.
TR. Sanus non es: sequere. PL. duc me, mi patrone quo libet.

ista ratio maxima est. ST. *Non tibi illud apparere, si sumas, potest.* Lucilius apud Nonium: *Hac est ratio perversa: æra sumpta & subducta improbe. Sumere* igitur est subducere, summam facere. At *censere æra* est dispungere; conspicere, numquid digna sint, quæ accipiantur & subscribantur. Ut in Trucul. I. I. *Accipiat illic expensa, neque censeat.* Quem habuerunt in promptu locum interpretes, sed eo nescierunt uti. Cum toties dixisset servus *Censeo, Sume tandem*, inquit herus: summam fac: satis censuisti, vel dispunxisti rationem. *Gronovius.*

ACTUS QUINTI SCENA PRIMA.

LABRAX.

QUis me est mortalium miserior, qui vivat alter hodie,
Quem ad recuperatores modo damnavit Pleusidippus.
Abjudicata à me modo est Palæstra, perditus sum:
Nam lenones ex gaudio credo esse procreatos,
Ita omnes mortales, si quid est mali lenoni, gaudent.
Nunc alteram illam, quæ mea est, visam huc in Veneris fanum.
Saltem ut eam abducam, de bonis quod restat reliquiarum.

2. *Recuperatores.*] Vide Notas Bacch. act. 2. sc. 3. vs. 36.

ACTUS QUINTI SCENA SECUNDA.

GRIPUS, LABRAX.

NUNQUAM edepol hodie ad vesperam Gripum inspicietis vivum,
Nisi vidulus mihi redditur. LA. perii, cum mentionem

Fieri

Fieri audio uſquam viduli, quaſi palo pectus tundat. *Dom. tundar.*
Gr. Illic ſceleſtus liber eſt: ego qui in mari prehendi
Rete atque excepi vidulum, dare ei negatis quicquam.
La. Pro Dì immortales, ſuo mihi hic ſermone arrexit aures.
Gr. Cubitum, hercle, longis literis ſignabo jam uſque quaque,
Si quis perdiderit vidulum cum auro atque argento multo,
Ad Gripum ut veniat. non feretis iſtum, ut poſtulatis.
La. Meum, hercle, illic homo vidulum ſcit, qui habet, ut ego opinor.
Adeundus mihi illic eſt homo: Dî, quæſo, ſubvenite.
Gr. Quid me intro revocas? hoc volo hic ante oſtium extergere,
Nam hoc quidem pol è robigine, non è ferro factum eſt;
Ita quanto magis extergeo, rutilum atque tenuius fit:
Nam quidem hoc Vere natum eſt verum: ita in manibus conſeneſcit.
La. Adoleſcens, ſalve. Gr. Dî te ament cum irraſo capite. La. quid fit?

Gr. Verum

4. Ego qui.] Ἀνακόλουθον. nam, *ego* quo referatur, non habet. *Lambertus.*

7. *Cubitum.*] Homines pauperculi in re tali compendium Præconis facere ſolebant. ut Gelaſimus in Sticho. Opulentiores vero præconem conducebant è publico, palamque per eos, ſi quid vellent, prædicari jubebant. Qui mos in hunc uſque diem nobis quaſi per manus traditus obſervatur. ut & ille alter, quo libellos indices ſive tabulas papyrinas, longis, decumanis ac capitalibus litteris ſcriptas baſilicarum vel templorum valvis, piliſque ac portis proponimus. Sunt autem *longæ litteræ* pro *in longum formatis productiſque* accipiendæ. Ad quas item Longam illam litteram ſingularem, quam ex ſe facturam ſibi Euclionis Staphyla minatur, referundam cenſeo. De *longis* item *litteris* & quidem cubitali modo etiam Pœnul. act. 4. 2.

Ibi tu videas litteratas fictiles epiſtolas,
Pice ſignatas: nomina inſunt cubitum longis litteris.

Douza. Vide notas Aulul. act. 1. ſc. 1. vſ. 38.

15. *Vere natum eſt verum.*] Ludit in floribus & fructibus vernis, qui fugaces ſunt & in diem. cum contra plerique æſtivi & autumnales fructus in totum durent annum. *Veru* ergo. quod antiquo ſermone *verum* (ut *cornum*, *genum*) appellat, rubiginoſum dicit è vernis eſſe fructibus, & in manibus conſeneſcere. *Turneb.* Non eſt reponendum, *Veuenatum* pro *vere natum*, quamvis ſic habeant Codices. Non enim poteſt huic loco convenire. At recte interpretantur viri docti illud, *vere natum*. Salmaſ.

16. *Cum irraſo capite.*] Qui è naufragio ſervati erant, radebant caput: in ſignum liberationis; ut hic *Longolius* notat. Quanquam illi potius in periculo, & tempeſtate jam invaleſcente caput radere, atque etiam ungues præcidere ſolebant. At enim cum Leno, ſupra ſcen. 1. *criſpus* dicatur, putem eum hic dici, *irraſo capite*, id eſt, non raſo: propter cincinnos in capillo criſpo. *Pistoris.*

24. Fa-

ACTUS PRIMI SCENA PRIMA.

PANEGYRIS, PINACIUM.

Redo ego miseram fuisse Penelopam,
Soror, suo ex animo; quæ tam diu vidua
Viro suo caruit. nam nos ejus animum
De nostris factis nóscimus, quarum viri hinc absunt, — *Meurs. de nostris factis noscimus.*
Quorumque nos negotiis absentum, ut est æquum,
Sollicitæ noctes & dies, soror, sumus semper.
PI. NOSTRUM OFFICIUM nos facere æquom est: neque
Id magis facimus, quam nos monet pietas.
Sed hîc, mea soror, assis-dum: multa volo tecum
Loqui de re viri. PA. salvene, amabo?
PI. Spero quidem, & volo: sed hoc, soror, crucior,
Patrem tuum meumque adeo, unice qui unus
Civibus ex omnibus probus perhibetur,
Eum nunc improbi viri officio uti; — *Iamb. viri officio fungi.*

Viris

2. V*Idua.*] Verbum *vidua*, quod in Mss. & ed. omnibus est ejecit *Muretus*: nullam ob caussam. Si putavit, non convenire: sciat *viduam* dici, & quæ maritum adhuc habet, & quæ nunquam habuit. Seneca Agamem. ✠s. 157.

Decem per annos vidua respiciam virum? Ibid ✠s. 195.

An te morantur virgines viduæ domi? Gruter.

4. *De nostris factis.*] Lambinus expungit, *factis*, Gulielmus mutat in *facil.* ἀρχαϊκῶς pro facile. Neuter recte. Proba est veterum librorum scriptura, *De nostris factis noscimus*, si bene interpreteris. *Nostris* non construendum est cum *factis*, sed subintelligendum *animis*. *Factis* idem est, quod reapse, revera, experiendo. Penelopæ afflictum ob absentiam mariti Ulyssis animum, nos ex nostris animis itidem eadem de caussa jam mœstissimis facile metimur. *Boxhorn.*

10. *Salven' amabo.*] Persuasit plerisque Donatus ad Terentii Eunuchum. 5. 5. dicendum esse, *Satin, salve* & posterius vocabulum esse adverbium, quod significet, *integre, commode, recte*. Addiderunt suppressum in eo esse verbum *agis*. Ego quidem memini apud Appelujum legi: *quam salve agis*: sed id apud antiquiorem monstrari mihi unum velim: aut ad illud, *Quid agis*, responderi usquam, *salve*. Interim potius duco scribi: *Satin salva?* ut intelligatur, *res sunt*. Hoc jubent integra, *salva res est*, & *salvis rebus* toties frequentata. Sed & apud Livium Lucretia interrogata, *Satin salva*, non tantum respondet, *Minime*: quod majusculis literis ponit Brissonius, tanquam argumentum in interrogatione etiam adverbium esset, quod ille vult: sed etiam: *quid enim salvi est mulieri amissa pudicitia?* Ubi intelligas cum rogaretur, *salvane res sunt*, respondisse: *minime salvæ sunt: quid enim rerum salvum est mulieri, &c.* At in Menæchm. 5. 2. *Salva sit: salve advenio? salven arcessi jubes?* Sed ineptum rogare senem, an ipse salvus adveniat. Scribendum vero: *Salvene advenio? salvan arcessi jubes.* Gronovius.

19. *Divi-*

Viris qui tantas absentibus nostris
Facit injurias immerito,
Nosque ab his abducere volt.
Hæ res vitæ me, soror, saturant:
Hæ mihi dividiæ & senio sunt.
PA. Neu lacruma, soror; neu tuo id animo
Faç, quod tibi tuus pater facere minatur.
Spes est eum melius facturum.
Novi ego illum: istæc joculo dicit:
Neque ille sibi mereat Persarum
Montes, qui esse aurei perhibentur,
Uti istuc faciat, quod tu metuis.
Tamen si faciat, minume irasci
Decet: neque id immerito eveniet.
Nam viri nostri domo ut abierunt,
Hic tertius annus. PI. ita ut memoras.
PA. Cum ipsi interea vivant, valeant;
Ubi sint, quid agant, ecquid agant,
Neque participant nos, neque redeunt.
PI. An id doles, soror, quia illi suum officium
Non colunt, cum tuum facis? PA. ita pol.
PI. Tace sis: cave sis audiam ego istuc;
Cave, posthac ex te. PA. nam qui jam?
PI. Quia pol meo animo OMNES SAPIENTES
SUUM OFFICIUM æquom est colere, & facere.
Quamobrem ego te hoc, soror, tametsi es major,
Moneo,

19. *Dividia.*] V. N. Bacchid. 4.6. *Senio.*] Id est, tædio & odio. *Non.* V. N. act. 2. 1.

20. *Neu tuo id animo.*] Non perceperunt Plauti mentem interpretes. Pater ultro ægre & male facere, filiasque à maritis absentibus abducere, aliisque in matrimonium dare minabatur. Dixerat Pinacium; eas res vitæ se saturare, & senio sibi ac dividiæ esse, animi sui dolores lachrymis testata. Monet ergo eam Panegyris; ne querelis aut lachrymis se affligeret; neve propter irritas forte & vanas patris minas, certam animo suo ægritudinem adferret. Hæc vera est hujus loci sententia. *Boxhorn.*

29. *Domo ut abierunt.*] Haud dubie allusit ad antiquam legem, qua certum tempus absentiæ viri fuit definitum. Sane simile quid de patre absente relatum in jure est, in leg. 10. D. de Ritu Nupt. *Boxh.*

30. *Hic tertius annus.*] Utrum ejusmodi absentia legitimam caussam præstet divortii, disputat Hotoman. De Rit. Nupt. cap. 24.

40. *Tametsi es major.*] Acad. *tamen etsi es major.* Quam particulam & alibi Plauto docti viri restituerunt. *Gronovius.*

Moneo, ut tuum memineris officium.
Et si illi improbi sint, atque aliter
Nos faciant, quam æquum est: tamen pol
Ne quid magis simus omnibus obnoxiæ opibus,
Nostrum officium meminisse decet.
PA. Placet: taceo. PI. at memineris facito.
PA. Nolo ego, soror, me credi esse immemorem viri,
Neque ille eos honores, mihi quos habuit, perdidit:
Nam mihi pol grata acceptaque hujus est benignitas:
Et me quidem hæc conditio nunc non pœnitet:
Neque est cur nunc studeam has nuptias mutarier.
Verum postremo in patris potestate est situm:
FACIENDUM ID nobis quod parentes imperant.
PI. Scio, atque in cogitando mœrore augeor.
Nam propemodum jam ostendit suam sententiam.
PA. Igitur quæramus, nobis quid facto usus sit.

43. *Nos faciant.*] Lambinus legit; *in nos faciant secus*, contra librorum omnium consensum. Aliter aliquem facere quam æquum est, haud minus Latine dicitur quam, *magni, plurimi, parvi aliquem facere.* Boxhorn. Nihil hæc ad propositum. Sed genus est loquendi, quale Trucul. 1. 2. 79. *Linguis dicta dulcia datis, corde amare facitis, Amantes, si qui non danunt.* Gronovius.

44. *Obnoxia.*] Id est, affines sive compotes noxæ. Sallust. *Nobilitas obnoxia atque eo perculsa.* Douza.

50. *Hac conditio.*] Conditio nuptiarum. Inde recepta formula; *conditione tua non utor.* Vide L. 1. de Divort. & Repud. *Boxhorn.*

52. *In patris potestate.*] Vide Hotoman. de ritu Nupt. c. 24. *An coëmptione filia è patris potestate sit emancipata.*

54. *In cogitando mœrore augeor.*] Qui volunt ἀδιάφετον esse *incogitando*, falluntur. Concedimus. Sed quare? Si enim *incogito*, Latine diceretur, significaret idem quod non cogito. Id vero increpat Horatius, qui lib. 2. ep. 1. *Non fraudem socio puerove incogitat ullam Pupillo.* At illi putant, quod dixerunt, confirmari vocabulis, *incogitantia*, *incogitans*, *incogitatus.* At id est argumentum fallax. Nam & *invisus* est non conspectus, nec tamen *invideo* non video: & *impastus* jejunus: at Columella 6. 5. *In ea loca perducendi sunt, quibus nullum impascitur pecus:* & *incoctum dare* Plauto nostro, nec tamen sic *incoquo.* Sic etiam *indictum* est aliquando non dictum: at non *indico* taceo. Quid superest? nempe scribendum, *im cogitando*: hanc levem esse & prope nullam mutationem: *Im* ἀρχαϊκῶς pro *eum*, quod sit patrem & patriam potestatem. Certe levis est, & nullius ponderis hæc mutatio. At qui sapit, mutare caveat. Nam & sic in Trinummo 2. 1. *Multas res simitu in meo corde vorso, multum in cogitando dolorem adipiscor.* Gell. 11. 16. cum diutius tacitus in cogitando fuissem. Dicit se scire, quæ dixerit soror, & crescere sibi mœrorem, dum cogitat. *Gronov.*

ACTUS PRIMI SCENA SECUNDA.

ANTIPHO. PANEGYRIS. PINACIUM.

QUI MANET UT MONEATUR semper servos homo officium suum,
Nec voluntate id facere meminit, servos is habitu haud probus est.
Vos meministis quotcalendis petere demensum cibum,
Quî minus meministis, quod opus sit facto, facere in ædibus?
Jam quidem in suo quidque loco nisi erit mihi situm supellectilis,
Cum ego revortar, vos monumentis commonefaciam bubulis.
Non homines habitare mecum mihi hìc videntur, sed sues.
Facite, sultis, nitidæ ut ædes meæ sint, cum redeam domum.
Jam ego domi adero; ad meam majorem filiam inviso domum. *Acid.* filiam inviso. domum Si quis.
Si quis me quæret, inde vocatote aliqui: aut jam egomet hìc ero.
PI. Quid agimus, soror; si offirmabit pater advorsum nos?
PA. PATI NOS OPORTET quod ille faciat, cujus potestas plus potest.
AN. Si manere hìc sese malint potius, quam alio nubere,
Non faciant. quid mihi opu' st decurso ætatis spacio cum eis
Gerere

2. VOluntate, &c.] *Voluntate meminit*, hoc est, ut loquitur alias, à se, sua sponte, nullo alio monente. *Dissald.*

3. *Quotcalendis.*] Dictum, ut *quotannis, quotmensibus, quotdiebus*: pro, singulis annis, mensibus, &c. Ulpianus, *Nihil interesse*, inquit, *utrum in annos singulos vel quotannis: an in singulos menses, vel quotmensibus; an in singulos dies, an quotdiebus legetur.* Popma. *Demensum.*] Donatus: *Servi quaternos modios accipiebant frumenti in mensem: & id Demensum dicebatur. utrum à Menso, an à metiendo, incertum est.* Ego à *dimetiendo* dictum non dubitem: quoniam certa mensura daretur. Juven.

Servorum ventres modio castigat iniquo
Ipse quoque esuriens.

Potest fieri, imo solet, ut honestiores plusculum acciperent. Atque alia erant *Rustica* cibaria, alia *Urbana*. Et quia petebatur dabaturque singulis Calendis, Scriptores inferioris ævi *demensum* pro stipendio, salario, honorario quolibet, vitæ ratione etiam usurparunt. *Colv.*

6. *Vos monumentis.*] V. N. Most. 4. 1. Urbane lora è corio bubulo vocat *monumenta bubula*. nam à monendo dicuntur *monumenta*.

11. *Offirmabit.*] Glossæ; *Obfirmatum, firmum, decretum, obstinatum.* Boxhornius.

14. *Decurso ætatis spacio,*] Eleganter. *Spaciari* proprie est in stadio currere. nam τὸ στάδιον Æoles vocabant σπάδιον: unde Latini, qui multum Æoles imitantur, fecerunt *Spatium* suum. Inde in Eleg. De obitu Mæcenat. *restaciens*

Gerere bellum? cum nihil, quamobrem faciam, meruisse arbitrer?
Minume! nolo turbas. sed hoc mihi optumum factu arbitror, *Dous. minime volo turbas.*
Principium ego quo pacto cum illis occipiam, id ratiocinor:
Utrum ego perplexim lacessam oratione ad hunc modum,
Quasi nunquam quicquam in eas simulem: quasi nihil indaudiverim,
Eas in se meruisse culpam: an potius tentem leniter; *Acid. ac potius.*
An minaciter? scio lites fore: ego meas novi optume.
PI. Exorando, haud advorsando sumendam operam censeo.
Gratiam à patre si petimus, spero ab eo impetrassere:
Advorsari sine dedecore & scelere summo haud possumus.
Neque ego sum factura; neque tu ut facias, consilium dabo:
Verum ut exoremus. novi ego nostros: exorabili'st.
AN. Sic faciam: assimulabo quasi aliquam culpam in sese admiserint.
Perplexabiliter earum hodie perpavefaciam pectora:
Post id agam igitur deinde; ut animus meus erit, faciam palam. *Acid. Post id agam.*
Multa, scio, facienda verba. ibo intro. sed aperta est foris.
PI. Certo enim mihi paternæ vocis sonitus aures accidit.
PA. Is est ecastor. ferre advorsum hominem occupemus osculum. *Dous. homini.*
PI. Salve, mi pater. AN. & vos ambæ. ilico agite, abscedite.
PI. Osculum. AN. sat est osculi mihi vostri. PI. qui, amabo, pater?
AN. Quia ita meæ animæ salsura evenit. PI. asside hic, pater.
AN. Non sedeo istic: vos sedete: ego sedero in subsellio.

PI. Mane

equus dicitur qui finivit curriculum & spacium suum. *Scalig.*

19. *In eas simulem.*] Tmesis: pro; *eas insimulem.* Donatus ad illud Terent. Phorm. act. 2. 3. *Si herum insimulabis avaritia, male audies.* notat: *Insimulatio est & falsi & veri criminis incusatio.* Lambin.

27. *Assimulabo quasi aliquam culpam.* Nihil tamen horum fecit postea. *Taubm.*

29. *Post id agam igitur: deinde, &c.*] *Post id agam igitur, deinde, ut animus meus erit, faciam palam.* Id est, ultimo, & postea omnia faciam palam, quid mihi animi sit. *Salmas.*

35. *Salsura.*] Translatio ad animum à palato, quod nimio sale offenditur. *Dousa.*

37. *Mane*

PI. Mane pulvinum. AN. bene procuras mihi: satis sic fultum est mihi.
PI. Sine, pater. AN. quid opus est? PI. opus est. AN. morem tibi geram. atque hoc satis est.
PI. NUNQUAM enim NIMIS curare possunt suum parentem filiæ.
Quem æquius est nos potiorem habere, quam te? postidea, pater,
Viros nostros, quibus tu voluisti esse nos matres familias?
AN. Bonas ut æquom est facere, facitis: cum tamen absentes viros
Perinde habetis, quasi præsentes sint. PI. PUDICITIA est, pater,
Eos MAGNIFICARE, qui nos socias sumpserunt sibi.
AN. Nunquis hic est alienus nostris dictis auceps auribus?
PA. Nullus, præter nosque teque. AN. vostrum animum adhiberi volo.
Nam ego ad vos nunc imperitus rerum, & morum mulierum,
Discipulus venio ad magistras. quibus matronas moribus,
Quæ optumæ sunt, esse oportet? sed utraque ut dicat mihi.
PA. Quid istuc est, quod huc exquæsitum mulierum mores venis?
AN. Pol ego uxorem quæro, postquam vostra mater mortua est.
PA. Facile invenies & pejorem & pejus moratam, pater,
Quam illa fuit: meliorem neque tu reperies, neque Sol videt.
AN. At ego ex te exquiro, atque ex istac tua sorore. PI. edepol, pater,
Scio, ut oportet esse, si sint ita, ut ego æquum censeo.
AN. Volo scire ergo, ut æquum censes. PI. ut per urbem cum ambulent,
Omnibus os obturent, ne quis merito maledicat sibi.

AN. Dic

37. *Mane pulvinum.*] Exspecta pulvinum qui supponatur.
41. *Matresfam.*] Quid *Matrona*, quid *Materfam.* docet Agellius lib. 18. 6.
44. *Magnificare.*] Pro magni facere. V. N. Pseud. act 4. 1. & Cistell. 1. 1. *Quia me colitis & magnificatis.*
57. *Omnibus os.*] Talis sit omnium de iis existimatio, ut nemo eis maledicere merito possit vel audeat. *Lamb.*
59. *Ubi.*]

AN. Dic vicissim nunc jam tu. PI. quid vis tibi dicam, pater?
AN. UBI FACILLIME SPECTATUR mulier, quæ ingenio est bono?
PA. Cui malefaciundi est potestas, quæ, ne faciat, id temperat. *Acid. cum malef.*
AN. Haud male istuc. age tu altera; utra sit conditio pensior, Virginemne an viduam habere? PI. quanta mea sapientia est,
E MALIS MULTIS malum quod minumum est, id minumum est malum. *Herald. id minime est malum.*
QUI POTEST mulieres vitare, vitet: ut QUOTIDIE
PRIDIE CAVEAT, NE FACIAT QUOD PIGEAT POSTRIDIE.
AN. Quæ tibi MULIER videtur multo sapientissuma?
PA. Quæ tamen, cum res secundæ sunt, se poterit noscere:
Et illa quæ æquo animo patietur sibi esse pejus, quam fuit.
AN. Edepol vos lepide tentavi, vostrumque ingenium ingenii.
Sed

59. *Ubi.*] Qua in re exploratur? *Lambinus.*

61. *Pensior.*] V. N. Bacchid. act. 3. 2. 10.

63. *E malis multis, &c.*] Epicharmum, tradidit Aristoteles, interdum sententias quasdam ita conformasse, ut è contrariis constare viderentur: cum tamen in eis bis idem diceretur. Risum autem commovet illa stultitiæ imitatio καὶ τὸ παρὰ προσδοκίαν: cum auditor, qui aliquid aliud expectabat, sua se spe delusum videt. Quo in genere Plautus frequenter ludit: & interdum sine illa simulata contentione contrariorum ridiculi caussa ejusmodi enunciationes ponit: in quibus, ut Dialecticorum more loquar, idem sit τὸ κατηγορούμενον τῷ ὑποκειμένῳ: idque nonnunquam paullo aliis, nonnunquam etiam plane iisdem verbis. Sic in Curcul. (act. 4. 4.) Leno: *Quoi homini dii sunt propitii:* exspectes, dum dicat, Ei omnia succedunt sub manum; aut aliquid ejusmodi: at ille; *ei*, inquit, *non esse irates puto.* Quod tale est, ac si quis diceret: *Vinum quod album est, nigrum non esse arbitror.* Itaque ridicule quidam illic acutus esse voluit, & argumentari eum à contrariis dixit. Simile illud quod est hoc loco:

E malis multis malum quod minimum est,
id minimum est malum.

Talia erant illa, quæ ridentur à Stoicis, *Si dies est, dies est. Est autem dies: Est igitur dies.* Cui enim dubium esse potest, quin quod malum minimum est, id sit minimum malum? Sed sunt quidam μωρόσοφοι, qui hæc perinde accipiunt, ac si serio à Plauto dicerentur. Simile est illud è principio Capt.

Hos, quos videtis stare hic captivos duos,
Illi qui stant, hi stant ambo, non sedent.

Hoc enim dicit, eos captivos, qui illic stant in conspectu omnium, eos igitur stare, non sedere. Deinde quasi res dubia sit, aut testibus egeat, itidem risus caussa. *Vos, vos*, inquit, *mihi testes estis, me verum loqui.* Muret.

69. *Ingenium ingenii.*] Vide notas Pæn. 5. 4. 12.

78. La-

Sed hoc est, quod ad vos venio, quodque esse ambas conventas volo.
Mihi auctores ita sunt amici, ut vos hinc abducam domum.
Pa. At enim nos, quarum res agitur, aliter auctores sumus.
Nam aut olim, nisi tibi placebant, non datas oportuit.
Aut nunc non æquom est abduci, pater, illisce absentibus.
An. Vosne ego patiar cum mendicis nuptas, me vivo, viris?
Pi. Placet ille meus mihi mendicus: suus rex reginæ placet.
Idem animus est in paupertate, qui olim in divitiis fuit.
An. Vosne latrones & mendicos homines magnipenditis?
Pa. Non me tu argento dedisti, opinor, nuptum, sed viro.
An. Quid? illos exspectatis, qui abhinc jam abierunt triennium?
Quin vos capitis conditionem ex pessuma primariam?
Pa. STULTITIA EST, pater, venatum ducere invitas canes.
HOSTIS EST UXOR, invita quæ ad virum nuptum datur.
An. Certumne est neutram vostrarum persequi imperium patris?
Pi. Persequimur: nam quo dedisti nuptum, abire nolumus.
An. Bene valete: ibo, atque amicis vostra consilia eloquar.
Pa. Probiores credo arbitrabunt, si probis narraveris.
An. Curate igitur familiarem rem, ut potestis, optume.
Pa. Nunc placet, cum recte monstras: nunc tibi auscultabimus.
Nunc, soror, abeamus intro. Pi. immo intervisam prius domum.
Si à viro tibi forte veniet nuncius, facito ut sciam.
Pa. Neque ego te celabo, neque tu me celassis quod scies.
Eho, Crocotium, i, parasitum Gelasimum huc arcessito:
Tecum adduce. nam illum ecastor mittere ad portum volo,
Si quæ forte ex Asiâ navis heri aut hodie venerit.

Nam

78. *Latrones.*] Id est, Milites. V. N. Mil. 1. 1. 76.

81. *Conditionem.*] Vide notas Aulular. 3. 5. 2.

89. *Nunc placet.*] Lego: *nunc places.* Et nescio an unquam aliter. Cui respondet, & tanquam adversatur, *Non places.* Trucul. *Non places: in mutum confers culpam.* J. Gul.

1. *Famem*

Nam dies totos apud portum servos unus assidet:
Sed tamen volo intervisi. propera. *ac* actutum redi.

ACTUS PRIMI SCENA TERTIA.

GELASIMUS, CROCOTIUM.

Famem fuisse suspicor matrem mihi:
Nam postquam natus sum, satur nunquam fui.
Quam ego matri meæ retuli invitissumus,
Eam mihi nunquam retulit mater gratiam.
Nam illa me in alvo menses gestavit decem,
At ego illam in alvo gesto plus annos decem.
Atque illa puerum me gestavit parvolum,
Quo minus laboris illam cepisse existimo:
At ego non pauxillulam in utero gesto famem,
Verum hercle multo maxumam & gravissumam.
Uteri dolores mihi oboriuntur cotidie;
Sed matrem parere nequeo: nescio quomodo.
Audivi sæpe hoc volgo dicier,
Solere elephantum gravidam perpetuos decem
Esse annos. ejus ex semine hæc certo est Fames.
Nam jam complures annos utero hæret meo.
Nunc si ridiculum hominem quæret quispiam,

Ven[ar]

1. F*Amem fuisse, &c.*] Festivissime ridiculus est Gelasimus, & nomen suum egregie tuetur; novo inauditoque exemplo *Famem* sibi olim *matrem*, & nunc *filiam* eandem argutans: quam parere vicissim nequeat tamen: & eo, de ingratitudine ipsius, ventrisque sui inanitate pleni, diutina verminatione queritur. *Taubm.*

4. *Eam mihi nunquam.*] Hæc conjectura est Acidalii. MSS. *Quam ego matri mea refero invitissimus, Neque retulit quam ego refero mea matri Fami.* Unde τὸ *fami* tollendum non fuisse ostendit Sosipater Charisius, qui annotavit Plautum in Sticho dixisse *fami*. Pareus igitur id trajicit in priorem versum, sublato τῷ *refero*. Deinde nescio quam bene, qui beneficium dat, à quo incipit benignitatis commercium, is dicatur retulisse gratiam. Suspicor autem ita scriptum fuisse: *Gratiam ego matri mea refero invitissimus. Nemo retulit, quod ego, mea matri Fami.* Sic versus constant, sic sensus. Ex *Gra* facile potuit fieri *quam*. Neque mirum τὸ *refero*, quod adscriptum erat, tanquam intelligendum in contextum migrasse. *Gronovius.*

14. *Elephantum.*] Plin. 8. 10. *Decem annis gestare in utero vulgus existimat: Aristoteles biennio: nec amplius, quam semel gignere: vivere ducenis annis, & quosdam trecenis. Iuventa eorum à sexagesimo incipit.*

17. *Nunc si ridiculum.*] Id est, parasitum, qui vel agendo, vel patiendo ridiculum se aliis præbet. Qui ad morem præconum in mancipia hastæ subjecta

jocos

Venalis ego sum cum ornamentis omnibus.
Inanimentis explementum quærito.
Gelasimo nomen mihi indidit parvo pater:
Quia inde jam à pauxillo puero ridiculus fui.
Propter paupertatem adeo hoc nomen repperi;
Eo, quia PAUPERTAS fecit, ridiculus forem:
Nam ILLA OMNES ARTES PERDOCET, ubi quem attigit.
Per annonam caram dixit me natum pater:
Propterea, credo, nunc esurio acrius.
Sed generi nostro hæc reddita est benignitas,
Nulli negare soleo, si quis esum me vocat.
Oratio una interiit hominum pessume,
Atque optuma, hercle, meo animo, & scitissuma,
Qua ante utebantur, Veni illo ad cœnam! Sic face!
Promitte vero! Ne gravate! Est commodum!
Volo inquam fieri! Non amittam, quin eas!
Nunc repererunt ei verbo vicarium,
Nihili quidem, hercle, verbum ac vilissumum,
Vocem te ad cœnam, nisi egomet cœnem foris.
Ei, hercle, ego verbo lumbos defractos velim,
Ni vere perierit, si cœnassit domi. *Mss.* domo.

Hæc

os & dicteria jactantium, alludi hic tant, nimis falluntur. Notum illud Junalis; Nihil durius in se habere pautatem, quam quod ridiculos homines iat. Ipse Gelasimus infra;

Gelasimo nomen mihi indidit parvo pater:
Quia inde jam à pauxillo puero ridiculus &c.

thorn.

:8. *Cum ornamentis.*] Cicer. pro Se- : *Vivus, ut ajunt, & videns cum victu ac vestitu publicatus.* Sic ista duo ijungebant, cum personam cum rebus nibus se vendere significabant. Venant & servos cum *ornamentis*, id est, n vestitu, nonnunquam & si quid oris sibi instruxerant. Quod Plautem Fabula,

Aes cibo & vistitu rem curo publicam;

dixit, ista duo copulans. *Victum* & *cultum* etiam sæpe conjungi reperias. *Turnebus.*

28. *Quis esum me vocat.*] Sic Menæch. act. 3. 1. *Qui esum neque vocantur, neque vocant.* *Vocare* solemne Romæ, verbum in invitationibus conviviorum fuisse, docuit luculentissime J. Gul. Verisim. lib. 1. 18. Pl. Quæst. in Amphit. cap. 8. testimoniis Ciceronis, Justinian. J. C. & aliorum.

31. *Veni.*] Μίμησις orationis eorum, à quibus olim vocabantur. *Lamb.*

38. *Ni vere.*] Velim huic verbo, *Vocem te ad cœnam, nisi egomet cœnem foris,* lumbos defractos esse: nisi ille, qui id usurpat, continuo pereat, si me eo delusit, & domi nihilominus cœnet. Ita Pistoris interpretatur, sed malc. *Perierit* ad *verbum*; *Vocem te ad cœnam, &c.* referen-

Hæc verba ſubigunt me, mores ut barbaros
Diſcam, atque ut faciam præconis compendium; *Mſſ. præcones comp.*
Itaque auctionem prædicem, ipſe ut veneam.
Cr. Hic ille eſt Paraſitus quem arceſſitum miſſa ſum.
Quæ loquitur, auſcultabo, priuſquam colloquar.
Ge. Sed curioſi ſunt hic quam plures mali,
Alienas res qui curant ſtudio maxumo,
Quibus ipſis nulla eſt res, quam procurent, ſua:
Ei quando quem auctionem facturum ſciunt,
Adeunt, perquirunt quid ſiet cauſſæ ilico:
Alienum æs cogat, an pararit prandium; *Ipſ. parrit prælium.*
Uxorin' ſit reddenda dos divortio?
Eos omnes, tametſi hercle haud indignos judico,
Qui ut multum miſeri ſint, laborent, nihil moror:
Dicam auctionis cauſſam, ut animo gaudeant,
(Nam CURIOSUS NEMO eſt, quin ſit malevolus,)
Ipſe egomet quamobrem auctionem prædicem:
Damna evenerunt maxuma miſero mihi;
Ita me mancupia miſerum affecerunt male;
Potationes plurimæ demortuæ:
Quot adeo cœnæ, quas deflevi, mortuæ!
Quot potiones mulſi! quot autem prandia!

Qua

ferendum eſt, non ad illum, qui eo utitur. Lumbis defractis eſſe, & plane periiſſe differunt. Hoc ergo vult; Huic verbo, *Vocem te ad cœnam, &c.* lumbos eſſe defractos velim; niſi id plane perierit, eo, qui id uſurpavit, non foris, ſed domi cœnante. Plerique enim obvii paraſitis foris ſeſe cœnaturos mentiebantur, ne domi cum edacibus & famelicis paraſitis cœnare cogerentur. Cum autem domi cœnarent, qui foris ſe cœnaturos mentiti erant, non tantum lumbis defractis erat, ſed omnino perierat illud verbum, quo ſe foris cœnaturos erant teſtati. In eo conſiſtit Plautinus hic jocus. *Boxhorn.*

41. *Itaque auctionem prædicem.*] Tanquam Præco res venales proclamem. Vide notas Epid. 2. 2.

49. *Alienum æs cogat.*] Utrum ære alieno coactus auctionem faciat.

52. *Miſeri.*] Nam curioſus ultro miſeriam, ſuo labore, ſibi attrahit. *Taubmannus.*

54. *Nam curioſus.*] Sic Sueton. *Curioſum ac ſpeculatorem ratus.* Et proprie *curioſus* eſt πολυπράγμων; ut Plutarch. [illegible] *Caſaub.* Porro pro ſententia hac Plautina inprimis facit Taciti locus fine Vitæ Agricolæ. ubi de Domitiano *Per omne valetudinem ejus* (nempe Agricolæ) *crebrius, quam ex more principatus, per nuntios viſentes & libertorum primi & medicorum intimi venere, ſive cura illud, ſive inquiſitio erat.* Boxhorn.

63. Cu-

Quæ inter continuum perdidi triennium.
Præ mœrore adeo miser atque ægritudine
Consenui: pæne sum fame emortuus.
CR. Ridiculus æque nullus est, quando esurit. *Pist. quam dum esurit.*
GE. Nunc auctionem facere decretum est mihi:
Foras necessum est quicquid habeo vendere.
Adeste sultis, præda erit præsentium.
Logos ridiculos vendo, agite, licemini.
Qui cœnâ poscit? ecqui poscit prandio?
Hercules te amabit prandio? cœnâ tibi?
Ehem annuistin'? nemo meliores dabit:
Nullis meliores esse parasitos sinam. *Cod. parasitis.*
Vel unctiones Græcas, sudatorias,
Vel alias malacas crapularias, *Colev. malacas ampullarias.*

Cavilla-

63. *Consenui.*] Hinc *senium* ponunt ἀντὶ κακότητος ἢ κακουχίας, sine squallore & illuvie. Manilius:

Æternisque senes curis. Casaub.

67. *Præda erit præsentium.*] Quasi dicat: Non est, quod emptor quispiam bellissima hac occasione semel dilapsa, unquam porro speculam sibi faciat, ex hac Parasitica auctione vel ramenta plumea se propensiorem discessurum. nihil enim quæstus erit animo aut corpore absentibus aliudve jam agentibus. Oppido quam ridicule, immo vere Parasiticum in morem. *Lambinus* sententiam Parasiti non assecutus est. *Dousa.*

68. *Licemini.*] Vide N. Menæch. 5. 9. 97.

69. *Qui cœna poscit.*] Quis vult me data cæna emere. *L.*

70. *Hercules.*] Lego: *Hercules te ama. tibi prandio? cœna tibi?* Ridicule Herculem invocat, ut in auctione sibi præsto sit. & ita precatur, quasi non tam sibi ab illo, quam ipsi à semetipso velit beneficium præstari: ideoque ait, non, *me*, sed *te ama.* Cur hoc? quia decimam ex auctione voverat Herculi. *Acid.* Non videtur stare posse lectio scriptorum Codicum, *prandia, cœnas tibi.* Lex enim metrica repugnat. Deinde verba illa, *nemo meliores dabit*, plane constat referenda esse ad ea quæ præcedunt: *Logos ridiculos vendo, agite, licemini.* Salmas. *Hercules te amabit. prandio? cœna tibi?*] Ità distinguendum censeo. Alloquitur quasi aliquem de corona circumstantium in auctione. Si redimas meos logos, amabit te Hercules. Quare? quia hujus tutelæ se ducebant parasiti: quod & ipse fingatur escæ maximæ (Vide Euripidis Alcestim) & quia pollucis Herculi nunquam deerant parasiti. Inde in Curcul. *Invoco almam meam nutricem Herculem.* Nec mirandum Herculem dici nutricem: nam sic & agrum dicit *nutricem* Trinum. 2, 4, 111. Similiter sequentia cum dicit, ab alio ad alium oculos circumfert, & significat: tune prandio poscis tibi tanquam pretio, quos vendo, logos? tune cœna? Sic &, *Ehem annuisti?* quasi aliquis licere visus fuisset. Et huc pertinet Suetonii in Calig. cap. 28. *Aponio Saturnino inter subsellia dormitante monitum à Cajo præconem, ne prætorium virum crebro capitis motu nutantem sibi præteriret.* Gronovius.

73. *Græcas.*] Quæ elegantiores erant, propter unguentorum copiam. *Lambin.* *Sudatorias.*] Solebant enim & Græci & Romani, priusquam accubitum irent, in balneis sudare & inungi. *Lambin.*

74. *Malacas.*] Molles, delicatas esse-

que

Cavillationes, assentatiunculas,
Ac perjuratiunculas parasiticas.
Rubiginosam strigilem, ampullam rubidam,
Parasitum inanem, quo recondas reliquias.
Hæc venisse jam opus est, quantum potest.
Uti decumam partem Herculi polluceam.
CR. Ecastor auctionem haud magni pretii!
Adhæsit homini ad infimum ventrem fames.
Adibo hominem. GE. quis hæc est, quæ advorsum it mihi?
Epignomi ancilla hæc quidem est Crocotium.
CR. Gelasime, salve. GE. non est id nomen mihi.
CR. Certo mecastor id fuit nomen tibi.
GE. Fuit disertim: verum id usu perdidi:
Nunc Miccotrogus nomine ex vero vocor.
CR. Heu ecastor, risi te hodie multum. GE. quando, aut quo in loco?
CR. Hic cum auctionem prædicabas. GE. pessuma,
Ehon' audivisti? CR. te quidem dignissimam.
GE. Quo nunc is? CR. ad te. GE. quid venis? CR. Panegyris
Rogare jussit te opere maxumo,
Mecum simitu ut ires ad sese domum.
GE. Ego illo mehercle vero eo, quantum potest.
Jamne exta cocta sunt? quot agnis fecerat?

Gru. verum id usu perdidi.

Mss. te ut opere. *unde Grut.* temet opere max.

CR. Illa

que adhibendas, qui Veneri familiariores, quam Baccho. V. N. Mil. 3, 1. versu 73. Bacch. act. 1. 38. *Crapularias.*] Unctiones, quæ adhibendæ sunt iis, qui hesternam crapulam nondum exhalarunt.

77. *Strigilem.*] Strigilibus defricabantur veteres, posteaquam uncti fuerant, & divites quidem à Parasitis. *Scaliger.* Vide & N. Persa act. 1. sc. 3. versu 44. *Ampullam rubidam.*] *Scortea ampullæ vetustate rugosa & coloris ejusdem, Rubidæ dici solent.* Festus. V. N. Pers. act. 1. 3. 44.

78. *Parasitum inanem.*] Jocose de se, ut inani vase loquitur. *Lamb.*

80. *Uti decumam, &c.*] Decimam partem bonorum Herculi consecrabant veteres, causam reddit Plutarch. Quæst. Rom. *Pollucere* autem sacrificale verbum est, & reddentium libamenta diis. *Pollucibiliter cænare*, id est, Salialiter, opipare & splendide: & *Polluctum* hujusmodi cæna. Vide etiam N. Rud. 5. 3. ℣s. 63. & N. Mostell. act. 1. sc. 1. ℣s. 23.

87. *Disertim.*] Id est, plane.

88. *Miccotrogus.*] A *μικκὸς*, id est, *μικρὸς*, & *τρώγειν*, id est, *rodere*, quasi *Pauciredus.* Convenit autem hoc verbum Parasitis; qui, ut mures, aliena rodunt. *Taubmannus.*

96. *Exta cocta.*] V. N. Amph. 3. 3. 13. Mil. act. 3. 1. 118. Rud. act. 2. 3. *Quot agnis fecerat.*] Id est, sacrificarat. Virg. *Cum faciam vitula.*

101. Nec

CR. Illa quidem nullum sacrificavit. GE. quomodo?
Quid igitur me volt? CR. tritici modios decem
Rogare, opinor, te volt. GE. mene, ut ab se petam?
CR. Immo, hercle, ut abs te mutuum nobis dares.
GE. Negato esse quod dem, nec mu; nec mutuum, Dogm. neo mihi. aoc.
Neque aliud quicquam; nisi hoc quod habeo pallium.
Linguam quoque etiam venditariam.
CR. Hau, nulla tibi lingua est; quæ quidem dicat; Dabo?
GE. Veterem reliqui: eccam illam; quæ dicat; Cedo.
CR. Malum tibi Dî dent! GE. hæc eadem dicit tibi.
CR. Quid nunc, iturus; an non? GE. abi sane domum;
Jam illo venturum dicito, propera, atque abi.
Demiror quid illæc me ad se arcessi jusserit;
Quæ nunquam jussit me ad se arcessi ante hunc diem;
Postquam vir abiit ejus miror quid fiet,
Nisi ut periculum fiat, visam quid velit.
Sed eccum Dinacium ejus puerum. hoc vide:
Satin' ut facete, atque ex picturâ astitit?
Næ iste edepol vinum poculo pauxillulo
Sæpe exanclavit submetum scitissume.

101. *Nec mu, nec mutuum.*] *Mu* minimum quid notare, inquit Varro 6. de Ling. Lat. respexitque interim ad *mutui* primam syllabam: quasi ne illa quidem ipsi, ne dum totum *mutuum*. Gruterus.

103: *Venditariam.*] *Lingua venditaria*, ea est; non quæ vendit, sed quæ vendere cupit. Nam *vendito*, non est frequenter vendo, sed vendere *cupio*. Cic. Arusp. Resp. *Atque ei sese, cui totus venierat. etiam vobis inspectantibus venditaret*, id est, se ei vendere vellet. Talia multa sunt, quæ Frequentativæ formæ censentur; cum sint Desiderativa. Sic *prendo*, non est prendo frequenter, sed prendere cupio. *Capto*, capere desidero: ita *dormito* & *ostento*, ostendere me in aliqua re volo. *Munito*, munire cupio, Cic. pro Rosc. Am. *Turneb.*

114. *Ex pictura.*] Id est, *graphice, euschemé*: ut alibi loquitur. V. N. Epid. act. 3. 3. 29.

116. *Submetum.*] Aliquantum merum, non admodum aqua dilutum. *Lambinus.*

ACTUS SECUNDI SCENA PRIMA.

DINACIUM, GELASIMUS.

MErcurius, Jovis qui nuncius perhibetur, nunquam æque patri

Suo nuncium lepidum attulit, quam ego nunc meæ heræ nunciabo.
Itaque onustum pectus porto lætitia lubentiaque:
Neque lubet, nisi gloriose, quicquam proloqui. profecto
Amœnitates omnium venerum atque venustatum affero.
Ripisque superat mihi atque abundat pectus lætitia meum. *Acid. Heraisque.*
Propterea, Dinacium, pedes hortare: honesta dicta factis: *Acid. Propterea, Din.*
Nunc tibi potestas adipiscendi est gloriam, laudem, decus,
Heræque egenti subveni: benefacta majorum tuorum exauge.
Quæ misera exspectatione est Epignomi adventus viri.
Proinde, ut decet, amat virum suum cupide. nunc expedi Dinacium.
Age, ut placet. curre ut lubet, cave quenquam flocciseceris.
Cubitis depulsa de viâ, tranquillam concinna viam.
Si rex obstabit viam, regem ipsum ptius pervortito.
GE. Quidnam dicam, Dinacium
Lascivibundum tam lubenter currere?
Harundinem fert, sportulamque, & hamulum piscarium.
DI. Sed tandem, opinor, æquius est heram mihi esse supplicem,
Atque oratores mittere ad me, donaque ex auro, & quadrigas
Quî vehar: nam pedibus ire non queo. ergo jam revortar.
Ad me iri & supplicari egomet mihi censeo æquom.
An vero nugas censeas; nihil esse quod ego nunc scio.
Tantum à portu apporto bonum, tam gaudium affero grande,
Vix ipsa domina hoc, nisi sciat, exoptare à Dìs audeat.
Nunc ultro hoc deportem? haud placet: neque id vero officium arbitror.

Hìc

3. *Lubentia.*] Vide notas Persa act. 5. sc. 1. vs. 8.

7. *Honesta.*] *Honestare dicta factis*, valet *verba ad rem conferre*. Inhonesta enim oratio est, cui fidem re non facias. *Palm.*

13. *Cubitis depulsa.*] *Perurgere*, est perrumpere turbam, ὠσίζεσθαι: pro quo Horatius 2. Sat. 6. dixit: —*facienda injuria tardis*. In Ep. Epicuri non absimile, τελκωλιςός εἰμι ἀποθεῖσθαι. Plautus melius; *cubitis depulsa de via*. Scalig.

16. *Lascivibundum.*] F. *lixabundum*. Festus: *Lixabundus, iter libere & prolixe faciens*. Scriverius.

33. *Tal-*

Hîc hoc videtur mihi magis meo convenire huic nuncio. *Acid.* sic hoc videtur.
Advorsum ut veniat, obsectet, se ut nuncio hoc impertiam.
SECUNDAS FORTUNAS decent superbiæ.
Sed tandem cum recogito quî potuit scire hæc scire me?
Non enim possum, quin revortar, quin loquar, quin edissertem,
Heramque ex mœrore eximam, benefacta majorum meûm
Exaugeam, atque illam augeam ex insperato opportuno modo. *J. Gul.* ex insperato à portu bono.
Contundam facta Talthybii, contemnamque omnis nuncios: *Palm.* contoramque.
Simulque ad cursuram meditabor me ad ludos Olympiæ.
Sed spacium hoc occidit: breve' st curriculo: quam me pœnitet! *Acid.* spacium hoc (occidi!) breve.
Quid hoc? occlusam januam video, ibo & pultabo fores.
Aperite atque approperate, fores facite ut pateant, removete moram.
Nimis hæc res sine cura geritur. vide, quamdudum hic asto & pulto!
Somnon' operam datis? experiar, fores an cubiti, an pedes plus valeant.
Nimis vellem hæ fores herum fugissent, eâ caussâ ut haberent malum.

Defes-

33. *Talthybii.*] *Talthybius* & *Eurybates*, nuncii & præcones in exercitu Græcorum. *Taubm. Contemnamque.*] Proprie dictum *contemnam*. Id verbum superbiam indicat ex alto despicientium alios. Ter. Eun. *Hic ego illum contempsi præ me.* Itaque, Ulpiano auctore, à contemnendo *contumelia:* quæ aut fit, cum contemptum alicujus facto ostendis: aut dicitur, cum verbis solis. Asin. *Tu contumeliam alteri facies, tibi non dicatur?* J. Gul.

34. *Meditabor.*] *Meditari* pro exercere dictum Vegetio frequentissime, item Ciceroni, aliis, Virgil. Bucol. 1. *musam meditaris avena*, id est, exerces: vel cantas, μελετᾷς: ut Serv. exponit, & Latinum inde deducit. Etiam μελετᾷν quandoque *declamare* significat, apud Plutarch. in Cicerone & lib. 2. Epigram. etiam *meditatio*, eadem notione est. *Stewech.*

35. *Sed spacium.*] Id est, spacium hoc nimis cito confici potest; nimisque breve est ad cursum Olympicum: vel spacium jam à me confectum & decursum est. *Lambinus.* Spacium sive curriculum istud citius à me decursum est, quam me cursuræ porro longioris tædium aut satietas cepit. *Douza.*

40. *Nimis vellem.*] Precatur foribus, quod putat esse summum flagitium; ab hero fugere: ut postea receptæ pœnas darent, quas solent fugitivi. *Lamb.*

 45. *Pisun-*

Defessus sum pultando.
Hoc postremum est vobis.
GE. Ibo atque hunc compellabo.
Salvus sis. DI. & tu salve.
GE. Jam tu piscator factus?
DI. Quampridem non edisti?
GE. Unde is? quid fers? quid festinas?
DI. Tuâ QUOD NIHIL refert, ne
Cures. GE. quid istîc inest?
DI. Quas tu vides colubras?
GE. Quid tam iracundus? DI. si in te
Pudor assit, non me appelles.
GE. Possum scire ex te verum?
DI. Potes. hodie non cœnabis.

45. *Piscator factus.*] Quia harundinem & sportulam, & hamum ferebat. *Lamb.*

50. *Quas tu vides colubras?*] Insanum dicit esse Parasitum puer, atque à Furiis & intemperiis agitari: ideoque ex eo quærit, quas colubras videat: quod Furiæ non tædis modo ardentibus, sed colubris quoque ac serpentibus insectari eos, quos agitabant, putabantur. *Muret.*

ACTUS SECUNDI SCENA SECUNDA.

PANEGYRIS, GELASIMUS, DINACIUM.

QUisnam, obsecro, has frangit fores? ubi est?
Tun' hæc facis? tun' mihi huc hostis venis?
GE. Salve, tuo arcessitu venio huc. PA. ean' gratia fores effringis?
GE. Tuos inclama, tui delinquunt: ego quid me velles visebam:
Nam equidem harum miserebat. DI. ergo auxilium propere latum est. Ritt. Nam me quidem.
PA. Quisnam hic loquitur tam prope nos? DI. Dinacium. PA. ubi is est?
DI. Respice me, & relinque egentem parasitum, Panegyris.
PA. Dinacium! DI. istuc indidere nomen majores mihi.
PA. Quid agis? DI. quid agam, rogitas? PA. quid ni rogitem? DI. quid mecum est tibi?

PA. Mein'

PA. Mein' fastidis, propudiose? eloquere propere, Dinacium.
DI. Jube me omittere igitur hos qui retinent. PA. qui retinent? DI. rogas?
Omnia membra lassitudo mihi tenet. PA. linguam quidem
Sat scio tibi non tenere. DI. ita celeri curriculo fui
Propere à portu, tui honoris caussâ. PA. ecquid apportas boni?
DI. Nimio impertior multo tanta plus, quam speras. PA. salva sum.
DI. At ego perii, quoi medullam lassitudo perbibit.
GE. Quid ego, quoi misero medullam ventris percepit fames.
PA. Ecquem convenisti? DI. multos. PA. at virum ecquem? DI. plurimos?
Vulg. quam plurimos.
Verum ex multis nequiorem nullum, quam hic est. GE. quomodo?
Jamdudum ego istum patior dicere injuste mihi.
Præter hac si me irritassis. DI. edepol, esuries male.
GE. Animum inducam, ut istuc verum te elocutum esse arbitrer.
DI. Munditias volo fieri. efferte huc scopas, simulque arundinem,
Ut operam omnem aranearum perdam & texturam improbem,
Dejiciamque earum omnîs telas. GE. miseræ algebunt postea.

DI. Quid

10. *Men' rogas propudiose.*] Sic recentiores. Antiquæ editiones, *Men' fastidis.* MSS. *Mihi infastidis.* Legendum: *Mein fastidis.* Ut in Aulul. 2. 2. *Abiit neque me certiorem fecit: fastidit mei.* Scioppius. MSS. Acad. *Men infastidis.*

14. *Appertas.*] V. N. Mostell. act. 2. 2.

15. *Nimio impertior multo tanta.*] Edit. Brix. & traduces, *tanto*, quod præfero, & junctim efferenda omnia, *Nimio multo tanto plus.* In qua forma sunt aliquot gradus augmenti; *Plus, tanto plus, multo tanto plus, nimio multo tanto plus.* Non dissimile Bacchid. act. 4. 4. *nimio minus multo parum.* Frequentius tamen hæc junguntur, *nimio tanto plus:* ut in Bacchid. act. 1. 2. Frequentissime, *multo tanto*, cum gradu comparativo. Apulejus Apol. *pari quidem stultitia, sed multo tanto vanius & nequius excogitatum.* Acidal.

17. *Quid ego.*] V. N. Amphitr. act. 4. sc. 3. vs. 6.

24. *Texturam improbem.*] Sic MSS. pr. Cam. ut ædiles in mercibus & opificibus examinandis multa publice improbabant. Verbum enim hic est *improbem*, (non nomen, ut acceperat nonnemo fingens *improbu*,) cui contrarium *approbo.* Pistoris & Gruterus. Facit huc illud Rudent. 2. 3. *quamvis fastidiosus ædilis est: si qua improba sunt merces, jactat omnes.* Gronov. *Operam aranearum perdam.*] *Tergam* Nonius in Araneæ. *Scriverius.*

28. Na-

DI. Quid illas itidem esse censes, quasi te cum veste unica?
Cape illas scopas. GE. capiam. DI. hoc egomet, tu hoc converte. GE. fecero.
DI. Ecquis huc effert nasiternam cum aqua? GE. sine suffragio
Populi tamen ædilitatem hic quidem gerit. DI. age, tu ocius
Pinge humum, consperge ante ædis. GE. faciam. DI. factum oportuit. *Lips. Tinge humum.*
Ego hinc araneas de foribus dejiciam, & de pariete.
GE. Edepol rem negotiosam! PA. quid sit, nihil etiam scio;
Nisi forte hospites venturi sunt. DI. lectos sternite.
GE. Principium placet de lectis. DI. alii ligna cædite,
Alii pisces depurgate, quos piscator attulit; *Lips. quos piscatu rettuli.*
Pernam & glandium dejicite. GE. hic, hercle, homo nimium sapit.
PA. Non ecastor ut ego opinor, satis heræ morem geris.
DI. Immo res omnis relictas habeo, præ quod tu velis.
PA. Tum tu igitur, qua caussa missus es ad portum, mihi expedi.
DI. Dicam, postquam me misisti ad portum cum luci simul,
Commodum radiosus ecce Sol superabat ex mari,
Dum percontor portitores, ecquæ navis venerit
Ex Asia; negant venisse: conspicatus sum interim
Cercurum, quo ego me majorem non vidisse censeo:
In portum vento secundo, velo passo pervenit:

28. *Nasiternam.*] *Nasiterna*, genus vasis aquarii, ansati & patentis, quale est, quo equi post confecta spacia in Circensibus perfundi ac recreari solent. (Pœnulo, act. 5. 5.) Ita dicta, quod tres *nasos*, hoc est, ansas haberet. ita Vatinianis calicibus assignat *nasos* Mart. & Juven. *Siccabis calicem nasorum quattuor.* Scaliger. *Sine suffragio.*] Usurpatur, ubi quis in alieno negotio imperiosior. Cicero: *Sed quæro quid hac re turpius: quam sine provocatione senator, sine mandatis legatus?* Taubm.

30. *Pinge humum.*] Scil. floribus. Sic in Appendice Virgilii:

Ver pingit vario gemmantia prata colore.

Et Lucret. lib. 2.

—— *Pinguntque rosarum Floribus*, &c.

Id est, variant ac distinguunt. Unde *Ver*, *pictorem mundi*, quidam vocavit eleganter.

41. *Commodum.*] Alciatus, *jam*, Lambinus, *tantum quod*, interpretantur.

44. *Cercurum.*] V. N. Mercat. 1. 1. 86.

45. *Velo passo.*] *Passo*, id est, *laxo & rugoso*. Nonius, Recte atque ex nautica disciplina Nonius, qui morem hunc habent; ut quotiescunque portubus insinuanda sunt navigia, *pedem faciant* illico, laxentque velorum sinus: ne vento secundo impetum navis adjuvante syrtibus ac pulvinis illisa, vado adhærescant. *Douz.*

Alius alium percontamur. Cuja eſt navis? quid vehit?
Interim Epignomum conſpicio, tuum virum, & ſervom Stichum.
PA. Hem, quid? Epignomum elocutus? GE. tuum virum, & vitam meam.
DI. Venit, inquam. PA. tun' eum ipſum vidiſti? DI. ita ego, libens.
Argenti aurique advexit multum. PA. nimis factum bene.
GE. Hercle vero capiam ſcopas, atque hoc converram libens.
DI. Lanam purpuramque multam. GE. hem, quî ventrem veſtiam?
DI. Lectos eburatos, auratos. GE. accubabo regie.
DI. Tum Babylonica periſtromata, conſutaque tapetia
Advexit nimium bonæ rei. GE. hercle rem geſtam bene!
DI. Poſt ut occœpi narrare, fidicinas, tibicinas,
Sambucinas advexit ſecum formâ eximiâ. GE. eugepæ!
Quando adbibero, alludiabo: tum ſum ridiculiſſumus.
DI. Poſtea unguenta multigenerum multa. GE. non vendo logos.

53. *Eburatos.*] Sic Apul. *Eboranitentes lecti.* Ex eo enim fiebant tam cubiculares, quam tricliniares. Varro: *Cum in eburato lecto ac purpurei operis toro, cubare videas ægrotum.* Colvius.

54. *Conſutaque tapetia.*] Al. *ſolluta.* Lege: *belluta.* Scriver. *Conſutaque.*] *Conſuta tapetia* dixit hoc loco Plaut. quæ Græcis ῥαπτὰ, κεντητὰ, ῥαπιδοποικιλτά. ῥαπιδοποιοὶ Græcis, οἱ ποικιλταὶ *qui acu faciunt*, ut de Phrygibus dicit Plinius. Tertullianus Phrygum in pingendis veſtibus artificium, & Babyloniorum in pingendis periſtromatis ita ſeparat, ut Phrygibus inſuendi artem, Babyloniis intexendi tribuat. Sane Babylonii ſtragulis veſtibus, quas pingebant, diverſos colores intexebant: ſed ars tamen hæc eorum pingendi acu tota peragebatur; quare non minus *inſuere*, quam *intexere* dici poſſent. nota illa Martialis:

—— Babylonica picta ſuperbe
Texta Semiramia quæ variantur acu.

Verum etſi utrique acu uterentur, conſtat tamen diverſum Phrygionum, & eorum qui Babylonica variabant, plumariorum artificium fuiſſe, & in diverſis operibus artem eos exercuiſſe. *Salmaſ.* *Conſutaque tapetia.*] Mirum eſt in ſuendis tapetiis iſtis potuiſſe occupari magnos etiam viros, Scaligerum & Salmaſium. Ecce tibi, qui in vet. ed. reperit *ſella & tapetia*, & inde conſtituit *ſolla & tapetia.* Liber optimus, *periſtromatan ſilla & tapetia.* Alter eodem modo, niſi quod *ſella:* ut & Academicus. Quis hinc non videat faciendum: *periſtromata, conchyliata tapetia?* Ut Pſeudolo 1. 2. 14. *belluata, conchyliata tapetia.* Ubi item caſtiſſimæ membranæ alteræ, *conſiliat appetia:* alteræ, *conſilia tappetia.* Et item fruſtra eſt Gruterus cum *conſutis* ſuis. Qui autem *conſiliata* fecerunt, tenebantur errore pluſculorum doctorum virorum *conſilium* neſcio quid eſſe in tingenda purpura: à quo ſemper facile cavi. & poterant cavere illi, ſi Salmaſium ad Tertulliani Pallium legiſſent. *Gronov.*

Jam non facio auctionem. mihi obtigit hæreditas.
Malevoli perquisitores auctionum perierint *Mʃ. mutat.*
Hercules decumam esse adauctam, tibi quam vovi, gratulor.
DI. Post autem advexit secum Parasitos. GE. hei, perii miser!
DI. Ridiculosissumos. GE. reverram, hercle, hoc, quod converri modo.
PA. Vidistin' virum sororis Pamphilippum? DI. non. PA. adest?
DI. Immo ajebant eum venisse simul. sed ego huc citus
Præcucurri, ut nunciarem nuncium exoptabilem.
GE. Venales logi sunt illi, quos negabam vendere;
Ilico & meo malo est quod malevolentes gaudeant, *Add. Ilico meo malo.*
Hercules sane, qui Deus sis, discessisses non male.
PA. I, i intro, Dinacium: jube famulos rem divinam mihi apparent.
Bene vale. GE. vin' administrem? PA. sat servorum habeo domi.
GE. Enim vero, Gelasime, opinor provenisti futile,
Si neque ille adest, neque hic, qui venit, quicquam subvenit.
Ibo intro ad libros & discam de dictis melioribus.
Nam ni illos homines expello, ego occidi planissume.

57. *Sambucinas.*] Inter cœnandum, acroamata omnis generis adhibebantur. Nam aut symphonia personabat Triclinium, aut instrumenta varia organaque concinebant: aut Tragœdiæ aut Comœdiæ Mimique agebantur: incendebantur odores naribus gratissimi. Menæch. act. 2. 3. *Sternite lectos: incendite odores.* Hinc apud Virgil. 1. Æneid. in convivio Didonis;

—— Cithara crinitus Iopas
Personat aurata.

Et Livius lib. 29. *Tunc psaltria sambucistriaque, & convivalia ludionum oblectamenta, addita epulis.* Pius.

70. *Discessisses.*] Decima scilicet adaucta tibi ex hæreditate, quam frustra cupidissime inhiaveram credulus, quasi ex sententia utriusque nostrum cenare contigisset, næ tu pulcre ac basilice decima ista, quam vovi, mactus & pollunctus discessisses. Lambinus Poëtæ mentem vidit. *Dousa.*

72. *Administrem.*] V. N. Curc. 4. 1. 22.

73. *Provenisti futile.*] Ut à facilis, facile, ita à futilis, *futile* adverbium est. *Provenisti futile* nihil hic aliud significat, quam; Nihil effecisti, frustra es. *Boxhorn.*

ACTUS

ACTUS TERTII SCENA PRIMA.

EPIGNOMUS, STICHUS.

CUm bene re gesta salvos convortor domum,
Neptuno grates habeo & tempestatibus:
Simul Mercurio, qui me in mercimoniis
Juvit, lucrisque quadruplicavit rem meam.
Olim quos abiens affeci ægrimonia,
Eos nunc lætantes faciam adventu meo,
Nam jam Antiphonem conveni affinem meum,
Cumque eo reveni ex inimicitia in gratiam.
VIDETE, QUÆSO, quid potest pecunia!
Quoniam re bene gesta redisse me videt,
Magnasque apportavisse divitias domum,
Sine advocatis ibidem in cercuro, in stega,
In amicitiam, atque in gratiam convortimus.
Et hic hodie apud me cœnat, & frater meus.
Nam heri ambo in uno portu fuimus. sed mea
Hodie soluta est navis aliquanto prius.
Age, abduc has intro, quas mecum abduxi, Stiche.
ST. Here, sive ego taceam, seu loquar scio, scire te,
Quam multas tecum miserias multaverim.

Schopp. si ego taceam, seu. Feli. ærumnulas mult.

Nunc

12. STega.] Vide notas Bacch. act. 2. sc. 3. vs. 44.

19. *Multaverim.*] Id est, ἐξηριθμημένην. Veteres enim *multare*, id est, numerare dicebant. quanquam proprie est πληστηριάζειν in auctionibus, quod *polliceri* dicunt Latini. *Scalig.* Non potest ferri, *miserias mulcare*, quamvis hoc loco, *mulcaverint* præferant libri pro *multaverint.* Nihil frequentius in libris occurrit, quam permutatio harum litterarum invicem. Hinc sæpe scriptum invenitur *multare* pro *mulcare*. Multare est quod Græci dicunt πληστηριάζειν. *Salmas. Miserias multaverim.*] Quæ fingunt docti viri de *multare* pro numerare & πληστηριάζειν, cupio magis credere, quam possum. Ab ἀμέλγω *mulgeo* est. Inde *mulceo*, quia mulcendo, fingendo, deducendo, ex uberibus lac elicitur. Hinc *mulctare* & *mulcare* pro *mulcitare*: utrumque proprie ac primum est mulcere nimis, ut doleat: dein distinxerunt, ut hoc esset tractim tangere verberibus: illud pœnæ causa ita mulcere, ut emulgeas partem sanguinis viscerum de patrefamilias: hoc est, bonorum: quæ ista quoque appellatione contineri ostendimus 4. Observat. 24. Hinc *mulcta*. Nec Sabinum aut Oscum est hoc, ut Varro & Festus tradunt: nisi illi primi hæc omnia ex Græco fonte hauserunt: neque à *multus*, quod à μάλα μάλιστα descendere puto: sed *multa* & *multare* quidam maluerunt lenioris pronunciationis ergo. Hic igitur, nisi finxit verbum vel duriter transtulit joci causa (nam quodammodo plectuntur ærumnæ, cum superantur & domantur) malim *mutaverim*, id est, alias post alias subierim ac toleraverim. *Gronov.*

28. *Eo*

Nunc hunc diem unum ex illis multis miseriis
Volo me Eleutheriam capere advenientem domum.
Ep. Et jus & æquom postulas: sumas, Stiche,
In hunc diem: te nihil moror, abi quo lubet.
Cadum tibi veteris vini propino. St. papæ!
Ducam hodie amicam. Ep. vel decem, dum de tuo,
Ubi cœnas hodie, si hanc rationem instituis?
St. Amicam ego habeo Stephanium hinc ex proxumo,
Tui fratris ancillam: eo condixi, in symbolam
Ad cœnam, ad ejus conservom Sagarinum Syrum.
Eadem est amica ambobus, rivales sumus.
Ep. Age, abduc eas intro: hunc tibi dedo diem.
St. Meam culpam habeto, nisi probe excruciavero.
Jam, hercle, ego per hortum amicam transibo meam, *Acid.* per hortum ad amicam transibo.
Mihi hanc occupatum noctem: eadem symbolam
Dabo, & jubebo ad Sagarinum cœnam coqui.
Aut egomet ibo atque obsonabo obsonium.
Atque id ne vos miremini, hominos servolos
Potare, amare, atque ad cænam condicere.
Licet hoc Athenis nobis. sed cum cogito,
Potius quam in dividiam veniam, est etiam hîc ostium
Aliud posticum nostrarum harunce ædium.

(Posti

28. *Eo condixi.*] Ad Stephanium amicam communem. *Condicere*, apud JC. est denunciare. Hinc *Condicere cœnam*, cum quis alteri denunciat, se cum eo cœnaturum. ut convivæ, non convivatoris sit. Cic. lib. 1. Epist. F. 9. absolute dixit; *cum mihi condixisset, cœnavit apud me*: Suetonius Claudio cap. 21. *velut ad subitam condictamque cœnulam invitare se populum dixerat*. qualis nimirum amicis, qui seipsos invitant, apponitur: quam idem non illepide *sportulam* vocabat. *Torrent.* de *symbola*. Vide notas Epid. 1. 2. 12.

32. *Meam culpam.*] Me accusato, nisi ego hunc diem totum in Genio curando consumsero. Quasi dies videatur vexari cum eum potando, obsonando, scortando conterimus. *Lambinus.*

37. *Atque id ne vos miremini.*] Ex[cu]sat Plautus, quod homines servulos p[o]tantes, amantes atque ad cœnam con[di]centes inducat in Scenam: quod mir[um] nemini videri debere dicit, in palli[ata] præsertim Comœdia, & quæ Athe[nis] gesta fingatur; qua in urbe servis tal[ia] patrare potestas semper fuit. Quam re[m] Stichus tamen, Romæ se scilicet, ha[ud] Athenis esse, serio demum cogitans, p[o]tius, quam *in dividuam veniat*, id est, R[o]manis legibus, quæ ista vetabant, fra[u]dem faciat, unde periculum capit[is] creet suo; igitur sibi constitutum e[sse] prædicat, nusquam in publicum prodi[re] sed partem ædium posticam uti potiu[s]. *Douza.*

44. Vn

(Posticam partem magis utuntur ædium)
Eâ ibo obsonatum, eâdem referam obsonium
Per hortum: utroque commeatus continet.
Ite hac secundum vos me: ego hunc lacero diem.

44. *Utroque.*] Ad alteras ædes ab alteris commeatus continuatus est. V. N. Mil. act. 2. 5. *Taubm.*

45. *Lacero diem.*] Nimium diu loquor, & verbosus diei molestiam creo: atque ita stulte garriendo eum excrucio. *Turneb.* *Secundum vos.*] *Secundum ire*, sequi est. V. N. Mil. act. 4. 8.

Actus Tertii Scena Secunda.

Gelasimus, Epignomus.

Libros inspexi, tam confido, quam potest,
Me meum obtenturum regem ridiculis meis.
Nunc intervisi, jamne a portu advenerit,
Ut eum advenientem meis dictis deliniam.
Ep. Hic quidem Gelasimus est parasitus, qui venit.
Ge. Auspicio hodie optumo exivi foras;
Mustela murem abstulit præter pedes.
Cum strena obscœvavit, spectatum hoc mihi est.

Nam

Libros inspexi.] Περὶ γελοίων, De ridiculis.

2. *Regem.*] Epignomum qui me alit. V. N. Asin. extrema.

3. *Nunc intervisi.*] Lege; *Nunc intervise jamne à portu advenerit.* Hoc enim agit Gelasimus, ut intervisat, an à portu advenerit Epignomus. Nondum intervisit. *Boxhorn.*

7. *Mustela.*] Utrumque animal, & *mustela domestica*, & *felis* inter ea fuit, quæ occursu suo facerent auspicium: quod Græci vocabant ἐνόδιον σύμβολον, exemplum de mustela hic est: de *fele* apud Terent. Atque hæc μαντικῆς doctrina proprie οἰκοσκοπικὴ dicebatur. *Casaub.*

8. *Cum strena.*] Pall. ambo, sicut & add. vett. habent, *obscavavit*. Quod hic locum suum tueri non potest, neque potremis editoribus placere debebat. *Obscavare* est malum omen offerre. Hic autem de bono agitur. Alii aliter atque aliter mutant. Non dubito quin pro *obscavavit*, quæ librariorum festinantium scriptura est, Plautus scripserit; *obcœnavit*, id est, comedit. Eo verbo & usus est noster in fragmento, quod exstat apud Varronem libro 6. de L. L. *De lumbo obcœnabis.* Hoc ergo vult. Mustela eum murem strenue, aut avide comedit, devoravit. His oculis meis id vidi. *Obcœnare*, ut *obstudere*, *obcedere*, & ejusmodi alia apud Plautum. *Boxh.* Probo unice conjecturam Clariss. Boxhornii, *eum strenue obcœnavit*, id est, comedit. Nam cœnare proprie est θοινᾷν. Vult autem comestum fuisse à mustela murem, non obsonatum; quod aliud est. *Salm.* *Cum strena obscavavit.*] Id est, cum cibo scævam vel omen mihi fecit. Strenæ dicebantur, quæ mittebantur Calendis Januariis. Eæ autem maximam partem erant cibaria. Vide Libanium in Εὐφράσει Καλανδῶν. Inde & infra 5. 2. *Domum redeundi principium placet. Bona scæva strenaque obviam occessit mihi.* Ea erat Stichus cum cado vini. *Gronov.*

9. Vi-

Nam ut illa vitam repperit hodie ſibi,
Item me ſpero facturum; augurium hæc facit.
Epignomus hîc quidem eſt, qui aſtat: ibo atque alloquar.
Epignome, ut ego te nunc conſpicio libens!
Ut præ lætitiâ lacrumæ præſiliunt mihi!
Valuiſtin' uſque? Ep. ſuſtentatum' ſt ſedulo.
Ge. Bene atque amice dicis. Dì dent quæ velis.
Propino tibi ſalutem plenis faucibus.
Cœnabis apud me, quoniam ſalvos advenis.
Ep. Vocata eſt opera nunc quidem: tam gratia eſt.
Ge. Promitte. Ep. certum eſt. Ge. ſic fac, inquam.
Ep. certa res' ſt.
Ge. Lubente me, hercle, facies. Ep. idem ego iſtuc ſcio.
Quando uſus veniet, fiet. Ge. nunc ergo uſus eſt.
Ep. Non edepol poſſum. Ge. quid gravare? cenſeo Dem. ceteri, Neſcio.
Eas: neſcio quid vero habeo in mundo. Ep. i modo,
Alium convivam quærito tibi in hunc diem.
Ge. Quin tu promittis? Ep. non graver, ſi poſſiem.
Ge. Unum quidem hercle certum promitto tibi:
Libens accipiam, certo ſi promiſeris.
Ep. Valeas. Ge. Certumne eſt? Ep. certum, cœnabo domi.
Ge. Quandoquidem *operam* tuam non vis promittere:

9. *Vitam.*] Id eſt, victum. V. N. Trin. act. 2. 4.

10. *Augurium hæc facit.*] Auſpicium illi muſtela fecerat: Epignomus auſpicii fides & eventus erat, à quo victus reperiendus. Nam dum augurium ſuum commentatur ſecum, interim conſpicit Epignomum, quem noſcitans adit ſtatim & compellat. *Acidal.*

14. *Suſtentatum.*] *Suſtentare ſe*, eſt portare ſe, & bene valere, χαὶ ἐῤῥῶσθαι. Ita Satyricus de eo, cui conſtabat valetudo, *Et pedibus me porto meis*, id eſt, bene valeo. Ita *vectare ſe*, ut *ſuſtentare ſe*, eſt de optima corporis conſtitutione dictum Latinis. *Scalig.*

18. *Nunc quidem.*] Schoppius legit, *Vocata eſt opera nunc quidem tam: gratia eſt.* Ge. *Promitte.* ut *tam* pro *tamen* ſit p[...] tum. Ita Menæch. *Bene vocas. tam gr[...] eſt.* ut recte ibi Gulielm. Certe Scho[...] adſtipulantur duo Mſſ. in quis, [...] *gratiam eſt*. Taubm. *Tam gratia e[...]* Verum hoc: neque ideo *Tam* hic c[...] ſeo poſitum pro *Tamen*: ſed eſſe cu[...] loquendi genus, & intelligi, *quan[...] excepiſſes.* Senſus ſimilis apud Ovid[...] 11. Metam. 390. *Plena eſt promiſſi g[ra]tia veſtri.* Neque enim accipio c[...] Berſmanno: perfecta atque cum[...] ſatis mihi eſt beneficii veſtri gratia, p[...] miſſum à vobis hoſpitium: ſed, [...] magnam gratiam iniiſtis apud me p[...] mittendo auxilium adverſus v[...] rem lupum, ac ſi tuliſſetis: neq[...] to indigeo & ejus gatiam vobis [...] *Gronov.*

Vin' ad te ad cœnam veniam? EP. si possim, velim:
Verum hic apud me cœnant alieni novem.
GE. Haud postulo equidem me in lecto accumbere:
Scis tu me esse imi subsellii virum.
EP. At ii oratores sunt populi summi viri,
Ambracia veniunt huc legati publice. *Charis. publicitus.*
GE. Ergo oratores populi summates viri,
Summi accumbent, ego infimatis infimus.
EP. Haud æquom est te inter oratores accipi.
GE. Equidem hercle orator sum, sed procedit parum.
› EP. Cras de reliquiis nos volo. multum vale.
GE. Perii hercle vero plane, nihil obnoxie.

Uno

32. *Me in lecto.*] Accumbebant reclinata supera parte corporis in cubitum sinistrum, infera in longum porrecta ac [ja]cente: capite leviter erecto, dorso à [pu]lvillis modice suffulto. Sed quomodo, [in]quis, omnes æqua parte ad mensam [a]ttingebant? Hoc modo. Primus de[cu]mbebat ad caput lecti: pedes porrige[ba]ntur pone dorsum secundi. Secundus [ve]ro occiput obvertebat ad umblicum [pr]imi, pulvillo interjecto; pedes jace[ba]nt ad tergum tertii: & sic deinceps ter[ti]us; sic quartus. De loco digniori. Is, [q]ui primus & ad caput lecti decumbe[ba]t, *Summus* dicebatur: qui ad pedes, [*I*]*mus*: qui inter istos, *Medius*. Hinc illa [Pl]auti, *Da puer ab summo, &c.* Et si tres [co]nvivæ in uno lecto; medius, dignissi[m]us Summus. *Lips.* Servi non in lecto, [se]d in subsellio juxta lectum sedentes [va]sci solebant. *Gruterus.* Vide notas in[...]a act. 5.4.21.

33. *Imi subsellii.*] Asconius in Ver[re]m: *Subsellia sunt Tribunorum, Trium[vi]rorum, Quæstorum & hujusmodi mino[ra] exercentium; qui non in sellis curulibus, [ne]c tribunalibus, sed in subselliis conside[ba]nt.* Varro l. 4. *Ut subsipere, quod non [pl]ane sapit; quod non plane erat sella, sub[se]llium dictum.* Hinc ergo *imi subsellii [vi]rum* dixit Plautus. V. N. Capt. act. 3. [sc]en. 1. vs. 11.

35. *Ambracia.*] Urbs est Epiri, seu [Th]esprociæ potius. *Taubmannus.*

41. *Perii hercle vero plane, nihil obnoxie.*] Nec distinctio nec lectio sollicitanda in hoc versu, quem sic producit ut hic scriptus est, Agellius lib. 7. cap. 17. ubi dicit Plautum hæc duo inter se tanquam contraria opponere, *plane* & *obnoxie*. Obnoxius qui ab alio pendet & quasi ei subjectus. Qui sui arbitrii & tutelæ est, res plane agit ut vult, & solide. Qui alteri obnoxius est, obnoxie, & minus integre, dum eum à quo pendet respectat. Sic *obnoxie perire* dicitur, qui non plane nec funditus perit, sed aliquam spem salutis habet; ut illi qui non condemnati sunt à judice sui periculi, ut Latini dicunt, sed ab illo ad quem appellatio datur. Judices supremi condemnant reum plane non obnoxie. At illi unde appellatio est, obnoxie, non plane possunt condemnare. *Salm.* *Nihil obnoxie.*] Docte ὁ πάνυ, ut semper: sed & satis erudite Acidalius exposuit, quid sit *obnoxie perire*, nempe clementer, atque ita, ut ei, per quem sic peris, obnoxius sis, atque aliquam gratiam debeas. Ut in Epid. 5. 2. *arcte colliga: nihil vero obnoxiose*, quasi mihi parcas. Quanquam hoc sit potius timide, trepidanter, cum respectu aliquo & metu, ut agunt homines prætrepidi atque obnoxii. Et sic *nihil obnoxie* esset, nihil dubie. Videtur tamen illud *obnoxie* cum τοῦ *perire* jungi non debere: nec id serium dicendi genus magis esse quam *potare pro Ilio*, & *pila factores* & me-

Uno Gelasimo minus est, quam dudum fuit.
Certum est mustelæ posthac nunquam credere:
Nam incertiorem nullam novi bestiam;
Quæ ne & ipsa decies in die mutat locum.
Eam auspicavi ego in re capitali mea.
Certum est amicos convocare, ut consulam
Qua lege nunc me esurire oporteat.

medicinam facere, qui recreat cibo & similia. *Obnoxius* est ob noxam; vel quam quis nocuit, vel quam ob quamcunque caussam exspectat, humilis, demissus, aliis subjectus. Hinc hic loquitur, quasi & *obnoxia loca* dicerentur, quasi humilia, servientia: & eam vocem hic applicando nihil aliud respicit quam τὸ *plane*. Planum enim est & æquale, non confragosum, non declive, cum de loco dicitur. Itaque si referas ad τὸ *perii* est omnino; si ad sequens, quasi esset in plano loco. Asinaria 3. 3. quum dixisset: *colloca cruminam in collo plane*: paullo post subjicit servus: *Nam istuc proclive est, quod jubes me plane collocare.* Gronovius.

46. *Auspicavi.*] Eam, ut auspicium mihi faceret, sumsi in re mea, quæ ad caput & salutem pertinet. *Lambinus.*

ACTUS QUARTI SCENA PRIMA.

ANTIPHO, PAMPHILIPPUS, EPIGNOMUS.

Ita me Dî bene ament, measque mihi bene servassint filias;
Ut mihi volupe'st, Pamphilippe, quia vos in patriam domum
Redîsse video, bene gesta re, ambos, te & fratrem tuum.
PA. Satis abs te accipiam, nisi videam mihi te amicum esse, Antipho. *Pont.* Vades abs te accipiam.
Nunc quia te amicum mihi experior esse, creditur tibi.
AN. Vocem ego te ad me ad cœnam, frater tuus nisi dixisset mihi,
Te apud se cœnaturum esse hodie, cum me ad se ad cœnam vocat.
Et magis par fuerat me dare vobis cœnam advenientibus,
Quam me ad illum promittere, nisi nollem ei advorsarier.
Nunc me gratiam abs te inire verbis nihil desidero:
Cras apud me eritis, & tu & ille, cum vostris uxoribus.

PA. Et

4. S*Atis abs te.*] Vide notas Mostellariæ 1. 3. 67.

5. *Creditur.*] Scilicet à me. quasi dicat: Creditor fio tibi sine prædibus: neque satisfactionem ullam desidero; quam rem ipsam, qua te & amicum mihi, & benevolentem esse, satis compertum habeo, *Dent.*

16. Ut

PA. Et apud me perendie. nam ille heri me jam vocaverat Mss. est apud te.
In hunc diem. sed satin' ego tecum pacificatus sum, Antipho?
AN. Quando ita rem gessistis, uti vos vellem, amicos atque addecet,
Pax commerciumque est vobis mecum. nam hoc tu facito cogites,
UT CUIQUE HOMINI RES parata est, firmi amici sunt: si res lassa labat,
Itidem amici collabascunt. RES AMICOS INVENIT.
EP. Jam redeo. nimia est voluptas, si diu abfueris à domo,
Domum si redieris, si tibi nulla est ægritudo animo obviam.
Nam ita me absente familiarem rem uxor curavit meam,
Omnium me exilem atque inanem fecit ægritudinum. Lamb. omnium me exulem.
Sed eccum fratrem Pamphilippum, incedit cum socero suo.
PA. Quid agitur, Epignome? EP. quid tu? quamdudum in portum venis
Huc? PA. longissume. EP. postilla jam iste est tranquillus tibi?
AN. Magis quam mare, quo ambo estis vecti. EP. facis ut alias res soles.
Hodiene exoneramus navem, frater? PA. clementer volo,
Nosmet potius oneremus vicissatim voluptatibus.
Quam mox cocta est cœna? impransus ego sum. EP. abi intro ad me, & lava.
PA. Deos salutatum atque uxorem modo intro devortor domum.

EP. Apud

16. *Ut cuique homini res.*] Imo adulatores adversa fortuna fugat, non amicos, quibus nullum pretium in amicitia placet, præter ipsam. Paupertas sola amicos retinet & ostendit in vero suo vultu. *Taubmannus*.

18. *Iam redeo.*] Errat hic Lamb. Verba domo egredientis sunt, sed ad familiares pronunciata, quibus se mox rediturum affirmat. Nam forte fortuna incidit in Pamphilip. non destinato. *Acid.*

24. *Longissume.*] Dudum veni.

26. *Clementer.*] Non nimis propere.

27. *Oneremus.*] Festiviter & concinne. Etenim ad exonerationem, quæ præcesserat, allusum. Quam metaphoræ formam etiam Mil. act. 3. 1. amplexus est: *Onera te hilaritudine.* Douz. *Vicissatim.*] Id est, per vices. *Non.*

29. *Deos salutatum.*] *Salutare deos*, pro Deos adorare. Vide Turneb. lib. 25. cap. 1.

Ep. Apud nos eccilla festinat cum sorore uxor tua.
Pa. Optumum est. jam istoc moræ minus erit. Ep. jam eg[o]
apud te ero.
An. Priusquam abis, præsente te huic apologum agere un[um]
volo.
Ep. Maxume. An. fuit olim, quasi ego sum, senex: eifili[æ]
Duæ erant, quasi nunc meæ sunt: eæ erant duobus nuptæ fr[a]-
tribus,
Quasi nunc meæ sunt vobis. Pa. miror, quo evasurus st apo-
logus.
An. Erat minori illi adolescenti fidicina & tibicina;
Peregre advexerat quasi nunc tu: sed ille erat cœlebs senex,
Quasi ego nunc sum. Pa. perge porro. præsens hic quidem
est apologus.
An. Deinde senex ille illi dixit, quojus erat tibicina,
Quasi ego nunc tibi dico. Pa. ausculto, atque animum ad-
vorto sedulo.
An. Ego tibi meam filiam, bene quì cum cubitares, dedi.
Nunc mihi reddi ego æquom esse abs te, quî cum cubi-
tem, censeo.
Pa. Quis istuc dicit? an ille quasi tu? An. quasi ego nunc
dico tibi.
Immo duas dabo, inquit ille adolescens, una si parum est:
Et si duarum pœnitebit, inquit, addentur duæ.
Pa. Quis istuc, quæso? an ille, quasi ego? An. is ipse,
quasi tu; *tum* senex
Ille, quasi ego, si vis, inquit, quattuor sane dato:
Dum equidem, hercle, quod edant addas: meum ne con-
truncent cibum.
Pa. Videlicet parcum illum fuisse senem, qui dixerit:

Quo-

33. *Quasi ego sum.*] V. N. Epid. 3.3.7.

38. *Præsens hic.*] Scilicet, quia nos in re præsenti sumus, in quorum personas Apologus iste examussim convenit. *Taubmannus.*

45. *Is ipse, quasi tu.*] Is ipse adolescens, quasi tu senex, dixit illa superiora. *Lamb.*

49. *Videlicet.*] Bryardus legit: *qui ... dixerit*; hoc sensu: Inique & insipientissimis facere senem, qui suapte sponte munificum ulterius porro sumptibus onerare pergat. est enim proprie *Polliceri* apud JCtos, quum ultro offerimus, & *Pollicitatio* solius offerentis promissio. Unde recte est in Casina act. 3.2. *Opera ...*

Quoniam ille illi pollicetur, qui eum cibum popoſcerit.
AN. Videlicet fuiſſe illum nequam adoleſcentem, qui ilico,
Ubi ille poſcit, denegavit ſe dare granum tritici.
Hercle; quia æquom poſtulabat ille ſenex, quandoquidem
Filiæ illæ dederat dotem, accipere pro tibicina.
PA. Hercle, ille quidem certo adoleſcens docte vorſutus fuit,
Qui ſeni illi concubinam dare dotatam noluit.
AN. Senex quidem voluit, ſi poſſet indipiſci de cibo:
Quia nequit, qua lege licuit, velle dixit fieri:
Fiat; ille inquit adoleſcens. facis benigne, inquit ſenex:
Habeon' rem factam? inquit. faciam ita, inquit, ut fieri voles.
Sed ego ibo intro, & gratulabor voſtrum adventum filiis.
Poſtea ibo lavatum in pilum: ibi fovebo ſenectutem meam. *Palm. ibo lavatum à pilo.*
Poſt ubi lavero, otioſus vos opperiar accubans.
PA. Graphicum mortalem Antiphonem: ut Apologum fecit, quam fabre!
Ut jam nunc ſceleſtus eſſe ducit pro adoleſcentulo! *Dous. ſeſe ducit pro adol.*
Dabitur homini amica, noctu quæ in lecto accendet ſenem: *Piſ. occentet ſenem.*
Namque, edepol, aliud quidem illi quid amica opus ſit; neſcio:
Sed quid agit paraſitus noſter Gelaſimus? etiam valet?
EP. Vidi

uxoris pollicetur foris, quaſi catella. Placet autem, ut cum interrogatione potius reſcribatur: *Qui enim cibum popoſcerit?* τὸ *Qui*, adverb. ut fiat ſcilicet. *Douz.*

51. *Videlicet fuiſſe illum.*] Mſ. uterque: *Videlicet non fuiſſe.* Forte: *Videlicet imo fuiſſe.* Corrigit enim, quod dixerat Pamphilippus: & hanc particulam non ſemper inchoare orationem ſupra notavimus. *Grouov.*

57. *Indipiſci cibo.*] Cum puellis etiam alimoniam obtinere.

62. *Pilum.*] Malim legi; *Pyelum*, id eſt, balneum ſeu labrum. I. Pollux l. 10. 16. Πύελος; *vas amplum, in quo veteres lavabant.* Lambini. Probo conjecturam Lambini legentis, ibo lavatum in *pyelum*, hoc eſt, πύελον. Nihil verius. *Salmaſ.*

64. *Fabre.*] Id eſt, artificioſe. *L.*

66. *Accendet ſenem.*] Illo, *accendere* putat Pamphilippus Antiphoni, tanquam ſeni decrepito, amicam juvenculam nulli uſui eſſe, niſi ut eum complexu ſuo foveat & calefaciat: quod Davidi regi factum ex ſacra hiſtoria didicimus. *Accendere* igitur non erit hic libidinem alicui concitare; ſed vero corpus ſenile & egelidum fovere ac concalefacere. *Schop.*

EP. Vidi edepol hominem haud perdudum. PA. quid agit?
EP. quod famelicus.
PA. Quin vocasti hominem ad cœnam? EP. ne quid adveniens perderem.
Atque eccum tibi lupum in sermone; præsens esuriens adest.
PA. Ludificemur hominem. EP. capti consilii memorem mones.

70. *Ne quid adveniens perderem.*] Oratio abrupta, Gelasimo præter exspectationem conspecto. Plena esset; Non invitavi ad cœnam Gelasimum, ne quid statim adveniens perderem, meis sumptibus cœna parasito apparata. *Boxhorn.* *Ne quid adveniens.*] Male hic interrogationem facit Acidalius: sed nec abrupta est oratio, quasi Gelasimo præter exspectationem conspecto. Responsio est integra, & minime obscura, ad interrogationem; Cur non vocasti? Ne quid ipso in reditu perderem. Non poterat enim ignorare, qui rogabat, & malum hoc omen in principio esse: & quod in parasitum impenditur, perdi. Itaque nihil plenius requirit oratio. *Gronov.*

71. *Lupum in sermone.*] *Sermo* pro familiari colloquio. eadem est vis verbi *Fabula:* unde *fabulari:* quod & elegans & veteribus est pervulgatum, hodie vix notum in eo significatu. hinc Terent. Adelph. act. 4. 1. *Lupus in fabula*: quod Plautus, *in sermone* Donatus & alii minus recte accipiunt. *Gifan.*

ACTUS QUARTI SCENA SECUNDA.

GELASIMUS, PAMPHILIPPUS, EPIGNOMUS.

SED ita quod occœpi narrare vobis; cum hic non affui,
Cum amicis deliberavi jam, & cum cognatis meis:
Ita mihi auctores fuere, ut egomet me hodie jugularem fame.
Sed videone ego Pamphilippum cum fratre Epignomo? atque is est.
Aggrediar hominem. sperate Pamphilippe, ô spes mea,
O mea vita, ô mea voluptas, salve. salvom gaudeo,
Peregre te in patriam redisse salvom. PA. salve, Gelasime.

GE. Va-

1. SED *ita quod occœpi.*] Nihil causæ est, cur iis adstipulemur, qui huic scenæ principium deesse volunt. Haud dubie respexit Gelasimus ad illa ultima scenæ ultimæ act. 3.

Certum est amicos convocare, ut consulam,
Qua lege me nunc esurire oporteat.

Hoc ergo vult hoc loco; Quod jam ante narrare vobis occœpi, convocavi amicos, ut consulerem, qua lege me nunc esurire oporteret. Interea autem dum absui à vobis, cum amicis convocatis deliberavi & decrevi, ut egomet me hodie fame jugularem. Nihil planius. *Boxhorn.*

8. *Suf-*

GE. Valuiſtin' bene ? PA. ſuſtentavi ſedulo. GE. edepol, gaudeo.
Edepol næ egomet mihi modiûm nunc mille eſſe argenti velim.
EP. Quid eo tibi opus eſt ? GE. hunc ad cœnam hercle ut vocem, te non vocem.
EP. Advorſum te fabulare illud quidem. GE. ambos ut vocem.
EP. Edepol te vocem libenter, ſi ſuperſiat locus.
GE. Quin tu. ſtans obſtruſero aliquid ſtrenue. EP. immo unum hoc poteſt.
GE. Quid ? EP. ubi convivæ abierint, tum venias. GE. væ ætati tuæ!
EP. Unà lautum, non ad cœnam dico. GE. Dî te perduint!
Quid ais, Pamphilippe ? PA. ad cœnam, hercle, alio promiſi foras.
GE. Quid, foras ? PA. foras hercle vero. GE. quî, malum, tibi laſſo libet
Foris cœnare ? PA. utrum tu cenſes ? GE. jube domi cœnam coqui,
Atque ad illum renunciari. PA. ſolus cœnabo domi ?
GE. Non enim ſolus. me vocato. PA. at ille ne ſuccenſeat,
Meâ qui cauſsâ ſumptum fecit. GE. facile excuſari poteſt;
Mihi modo auſculta: jube domi cœnam coqui. EP. non me quidem
Faciet auctore, hodie ut illum decipiat. GE. non tu hinc abis ?
Niſi me non perſpicere cenſes quid agas, cave ſis tu tibi.
Nam illic homo tuam hæreditatem inhiat, quaſi eſuriens lupus.
Non tu ſcis, quam efflictentur homines noctu hîc in viâ ?
PA. Tanto plureis, qui defendant, ire advorſum juſſero.

EP. Non

8. *Suſtentavi ſedulo.*] Vide Notas ſupra, 3. 2. 14.

13. *Quin tu ſtans.*] Diſtingue; *Quin tu ? ſtans obſtruſero aliquid.* Quin tu me invitas, etiamſi non ſuperſiat locus ad ſedendum. Stans etiam ſtrenue poſſum aliquid obſtruere. *Boxhorn.*

18. *Utrum tu cenſes ?*] Scil. me domi cœnare an foris. *Lambinus.*

19. *Renunciari.*] Scilicet te non iturum.

EP. Non it, non it; quia tanto opere suades ne ebitat. GE. jube
Domi mihi, tibi, tuæque uxori celeriter cœnam coqui.
Si, hercle, faxis, non opinor dices, deceptum fore.
PA. Per hanc tibi cœnam incœnato, Gelasime, esse hodie licet.
GE. Ibisne ad cœnam foras? PA. apud fratrem cœno, in proxumo.
GE. Certumne est? PA. certum. GE. edepol te hodie lapide percussum velim.
PA. Non metuo: per hortum transibo, non prodibo in publicum.
EP. Quid agis, Gelasime? GE. oratores tu accipis: habeas tibi.
EP. Tua, pol, refert enim. GE. siquidem mea refert, opera utere,
Posce. EP. edepol tibi, opinor, etiam uni locum conspicor.
Ubi accubes. PA. sane faciundum censeo. GE. ô lux oppidi!
EP. Si arte poteris accubare. GE. vel inter cuneos ferreos.
Tantillum loci ubi catellus cubet, id mihi sat est loci.
EP. Exorabo aliquo modo. veni. GE. huccine? EP. immo in carcerem;
Nam hic quidem meliorem Genium tuum non facies. eamus, tu.

PA. Deos

31. *Per hanc tibi cœnam.*] Si nulla tibi alia cœna parata est, quam ea quæ domi nostræ parabitur, incœnatus hodie dormies. *Lamb.*

33. *Lapide.*] De insolentia Atheniensium juvenum, vide notas Amphitr. act. 1. 1. 1. & Trinum. act. 2. 2.

36. *Opera utere, posce. Ep. edepol.*] Eleganter. Qui beneficium alicui offerebant, atque uti eum amicitia jubebant: his fere verbis id faciebant: *Tua opera est: utere, posce.* Aul. act. 2. sc. 1. Jam ergo Parasitus, quod eum deceret, Epignomum poscere suam operam, & uti ea in edendo jubet; qui ipsi tam amicus sit, quam quisquam possit. *Palmer.*

39. *Inter cuneos.*] Id est, vel in arctissimo potero accumbere loco, qualis est inter cuneos, quibus aliquid duobus simul inditis & adactis, magis adstringitur, vel durissimum lignum finditur & discluditur: tum enim inter duos sic adactos patet tantum tenuissima rima. *Turneb.*

41. EP. *Exorabo aliquo.*] Recte. Epignomus enim erat convivator: & hic ab hospitibus suis aliquo modo se pollicetur impetraturum, ut arctius cubare velint, Gelasimo recepto: ac simul eum venire jubet. Minime tamen serio, sed magis ludificandi hominis esuriosi. *Acidal.*

50. *Cata-*

PA. Deos salutabo modo, postea ad te continuo transeo.
GE. Quid igitur? EP. dixi equidem, in carcerem ires. GE. quin jusseris,
Eo quoque ibo. EP. Dì immortales! hic quidem in summam crucem
Cœna aut prandio perduci potest. GE. ita ingenium meum est;
Quîcumvis dèpugno multo facilius, quam cum Fame.
PA. Non ergo is tu? apud me satis spectata est mihi jam tua felicitas:
Dum parasitus mihi atque fratri fuisti, rem confregimus.
Nunc ego nolo è Gelasimo mihi te Catagelasimum.
GE. Jamne abîsti? Gelasime, vide, quid es capturus consilii.
Egone? tune? mihine? tibine? vides, ut annona est gravis!
Vides, benignitates hominum ut periere & prothymiæ:
Vides, ridiculos nihili fieri, atque ipsos parasitarier.
Nunquam, edepol, me vivom quisquam in crastinum prospiciet diem;
Nam mihi jam intus potione vincea onerabo gulam.
Neque ego hoc committam, ut homines mortuum me dicant fame.

50. *Catagelasimum.*] Nolo te è ridiculo & urbano risum movente, fieri deridiculum & derisui esse. *Lambinus.*

51. *Abisti.*] *Abiisti* ἀντὶ τῦ *obiisti*. positum suspicor. *Abitionem* enim pro morte δυσφημίας vitandæ, veteres usurpasse, notum ex Festo. ut semetipsum interroget Parasitus, quasi ambigens, utrumne inter vivos an mortuos potius numerari porro debeat occisissimus. *Douz.*

53. *Prothymia.*] Animorum alacritates, promptæ voluntates. Pseud. act. 5. 1.

54. *Ipsos parasitarier.*] A divitibus ut à parasitis, captari ac lactari. *Lambinus.*

56. *Potione vincea.*] Lepide, ita me Deus amat, laqueum vocat *potionem vinceam*: ac potionem quidem, quod cum potum guttur soleat transmittere ipsi inditum, inditur & induitur ei laqueus, quasi transmissuro: *vinceam* autem à vinciendo venuste deflexit, & ad potionem *vineam* vel *vinaceam* interim eleganter allusit, quod laqueo collum vinciatur. *Vincea*, (vel ut alii, *vicea*,) continens est Festo. *Turneb.*

ACTUS QUINTI SCENA PRIMA.

STICHUS.

MOre hoc fit, atque stulte, mea sententia:
Si quem hominem exspectant, eum solent provisere;
Qui hercle illa caussa nihil ocius venit.
Idem ego nunc facio, qui proviso Sagarinum,
Qui nihil ocius venit tamen hâc gratiâ. *Cam.* qui nihilo citius.
Jam hercle ego decumbam solus, si ille huc non venit.
Cadum modo hinc à me huc cum vino transferam:
Postea accumbam. quasi senex tabescit dies.

ACTUS QUINTI SCENA SECUNDA.

SAGARINUS, STICHUS.

SAlvete Athenæ, quæ nutrices Græciæ.
Terra herilis patria, te video libens. *Dousa.* Ut terra herilis patria.
Sed amica mea & conserva quid agat Stephanium,
Cura est, ut valeat. nam Sticho mandaveram,
Salutem ut nunciaret; atque ei ut diceret,
Me hodie venturum, ut cœnam coqueret temperi.
Sed Stichus est hic quidem. St. fecisti, here, facetias,
Cum hoc donavisti dono tuum servum Stichum.
Pro Dî immortales, quot ego voluptates fero!
Quot risiones, quot jocos, quot savia,
Saltationes, blanditias, prothymias!
Sa. Stiche. St. hem. Sa. quid fit? St. euge, Sagarine lepidissime!
Fero convivam Dionysium mihique & tibi.
Namque edepol cœna dicta est, locus liber datus est
Mihi & tibi apud vos: nam apud nos est convivium.
Ibi voster cœnat cum uxore adeo & Antipho.

Ibidem

1. SAlvete.] Vide notas Bacch. act. 2. sc. 1. ☧. 1.

16. *Ibi voster cœnat.*] Nam convivium erat apud ipsum, Epignomum nempe, cujus servus iste Stichus. ita mox puditissime vulgatur, *Ibid. hec est, noster.* quod corrigendum: *Itidem herus es noster.* Apud Epignomum herum ipsius, erant in convivio Sagarini herus Pamphilippus, cum uxore & Antiphone. Contra liber locus erat datus servis apud Pamphilipp. ubi interea vicem heri

Sagari-

Ibidem herus est noster. hoc mihi dono datum'st.
SA. Quis somniavit aurum? ST. quid id ad te attinet?
Proin' tu lavare propera. SA. lautus sum. ST. optume:
Sequere ergo hac me intro. SA. ego vero sequor.
ST. Volo eluamus hodie. peregrina omnia
Relinque: Athenas nunc colamus: sequere me.
SA. Sequor, & domum redeundi principium placet. *Acid. redeundi.*
Bona scæva strenaque obviam occessit mihi.

Sagarinum sibi & æque dominum convivii fore, Stichus ludibundus ait. *Acid.* *Et Antipho.*] Sic volunt dictum pro Antiphone: quemadmodum *Tranium* pro Tranione in Mostellaria. Quasi copula *Et* hic conjungeret necessario τὰ *Uxore* & *Antipho*, ac non *vester* & *Antipho*. Ita enim prorsus accipiendum quasi dictum esset: Ibi cœnat Antipho & vester herus cum uxore. *Gronov.*

18. *Quis somniavit.*] Turnebus hanc sententiam facit: *Quis somniavit aurum*, id est, quis furatus est aurum? *Somniator*, inquit, idem qui *dormitator*. Addit deinde exemplum Trinummo, ubi *dormitator* nocturnum furem significet, quæ omnia sane illo viro indigna sunt. Nam si ea sententia spectaretur, reponendum fuit; *quis summanavit aurum? Summanare* enim, subducere & furari est. Sed mihi simplicissimum quod est, probatur: SA. *Quis obsonavit?* ST. *aurum: quid id &c.* Stichus, Cœna, inquit, dicta est, & vinum mihi dono datum. tum Sagarinus. Quis ergo, inquit, obsonavit? Nam de cado dixerat solum Stichus; de esca nihil. *Palmer.*

21. *Volo eluamus.*] Quicquid peculii est, profundamus. *Lamb.*

24. *Bona scæva strenaque.*] *Scæva* quid sit, diximus Pseud. act. 4. 7. 39; *Strenam vocamus*, inquit Festus, *quæ datur die religioso, ominis boni gratia, à numero quo significatur, alterum tertiumque venturum similis commodi, veluti trenam, præposita S littera; ut in loco & lite solebant antiqui.*

ACTUS QUINTI SCENA TERTIA.

STEPHANIUM.

MIrum videri nemini vostrum volo, spectatores,
Quid ego hinc, quæ illic habito, exeam: faciam vos certiores,
Domo dudum huc arcessita sum quoniam nunciatum est, *Grut. quoniam jam nunciatum est.*
Istarum venturos viros. ibi festinamus omnes,
Lectis sternendis studuimus, munditiisque apparandis.
Inter illud tamen negotium meis curavi amicis,
Sticho & conservo Sagarino meo, cœna cocta ut esset,

Stichus

2. *Hinc.*] Ex ædibus Epignomi. *L.*

8. *Cæterum ego curando id alle-gavi.*] Cæteroqui ego aliquem privatum misi, qui id curaret & coqueret. *Lambin.*

Stichus obsonatus est. cæterum ego curando id allegavi.
Nunc ibo hinc, & amicos meos curabo hîc advenientes.

ACTUS QUINTI SCENA QUARTA.

SAGARINUS, STICHUS.

AGite, ite foras, ferte pompam. cado te præficio, Stiche.
Omnibus modis temperare certum' st nostrum hodie convivium.
Ita me Dî ament, lepide accipiemur, cum hoc recipiamur in loco.
Quisquis prætereat, comissatum volo vocari. ST. convenit;
Dum quidem, hercle, quisque veniat cum vino suo. nam hinc quidem
Hodie polluctura, præter nos, jactura dabitur nemini.
Nosmet inter nos ministremus, monotrophe. hoc convivium est
Pro opibus nostris satis commodule, nucibus, fabulis, ficulis,
Olea in tryblio, lupilli comminuto crustulo. *Turn. cum minuto crust.*

Sa

6. HInc quidem hodie Polluctura præter nos jactura.] Sic Mss. *jactura.* inquio, non *jam*, ut fecit Camerarius: cui scilicet magnum pondus addiderunt, nihil aliud, quam quia sic sententia aperta est, ita se malle professi. Ex Gutherio adscribunt *pollucturam* esse partem Herculanam, quam Budæus male de ferali cœna interpretetur. Gruteri est *jacturam* respicere ad illorum iter maritimum: ubi scilicet adjiciebatur in altum omne id, quod gravaret naves præsentaneo vectorum damno. Fuerunt etiam, qui sub vocabulo *jactura* talorum jactum imaginarentur. Quæ omnia facile aversere. Scribenbum. *Hac* pro *hinc*. *Polluctura* nihil est aliud quam epulum vel convivium. Quia enim qui decimam pollucerent Herculi, cœnam popularem dabant, ideo in Rudente extrema *polluctî nihil est*; dicit pro eo, quod est: nihil apparati ad cœnam: & hic *polluctura*, convivium. Jacturæ autem est, ubi significent largitiones & liberalitates in publicum gratiam plebis promerendi ergo: quo in genere omnia erant proprie dicta *polluct a*: dei Herculis nomen prætexebant, cæterum homines colebant. De his jacturis vide 4. de pec. vet. cap. 4. Sic igitur *jacturam* dixit pro sua cujusque portione de illo, quod in commune conferebatur ac præbebatur. Jam intelligis rem plane, nihil obnoxie: *Hac quidem hodie Polluctura præter nos jactura dabitur nemini*. id est: Hac cœna vel epulo præter nos, pars dabitur nemini. *Gronovius.*

7. *Monotrophe.*] Stichus Sagarinum appellat *monotrophum*, quod solus sit, nec contubernalem habeat ancillam, nec vicarium: qui enim talis est, ipse sibi minister esse cogitur, solusque vescitur. *Turneb.* *Monotrophe* accipio, ut sit adverbium, hoc sensu: Nos simus ipsi nobis ministri; ut ii, qui soli vivunt, ministroque carent. *G. Longol.*

12. Batio-

Sat est. SERVO homini modeste melius facere sumptum, quam ampliter.

SUUM quemque decet. quibus divitiæ domi sunt, scaphio & cantharis,

Batiolis bibunt: at nos nostro Samiolo poterio *Turn.* batiocis.

Tamen vivimus: nos tamen efficimus pro opibus nostra mœnia.

SA. Amicæ uter utrubi accumbamus? ST. abi tu sane superior.

Atque adeo ut tu scire possis, factum ego tecum divido.

Vide utram tibi libet etiamnum capere, cape provinciam.

SA. Quid istuc est provinciæ? ST. utrum Fontinali an Libero

Imperium te inhibere mavis? SA. nimio liquido Libero.

Sed amica mea & tua dum comit, dumque se exornat, nos volo

Tamen ludere inter nos. strategum te facio huic convivio.

ST. Nimium lepide in mentem venit. potius in subsellio *Mss.* potius quam in subsellio Cynice accipimur, quam in lecticis.

Cynice

12. *Batiolis bibunt.*] F. *Galiolis.* Vide Nonium in illa voce. Idem Nonius ex Plauti Colace *batiolarum aurearum* meminit in hac voce. *Scriverius. Samiolo.*] V. N. Bacch. act. 2. 2. 23.

13. *Pro opibus.*] Comicus in Servi persona dicit, eorum imitatione qui pro suis opibus & facultatibus non deesse se Reipub. prædicant, sed se munera facere dicunt, & de patrimonio fungendis muneribus impendere. *mœnia* enim pro *muneribus* dixit antique. *Turn.*

15. *Atque adeo ut tu scire possis, factum.*] Pro *facto*, quod habent libri, non videtur legendum *pacto*. Nullum enim pactum heic intervenit. Sed optionem dat conservo suo hic Stichus, utrum velit. Proba est ergo distinctio quæ in aliquot editionibus invenitur; *Atque adeo ut tu scire possis factum, ego hoc tecum divido.* Salmas.

18. *Imperium te inhibere.*] *Fontinalis*, deus fontium: unde *Fontinalia*, vocata *sacra*. *Imperium* autem *inhibere Fontinali* est in aqua imperium habere. Sententia est: Utrum aquæ an vino præesse mavis? Festus: *Fontinalia, fontium sacra. unde & Roma Fontinalis porta.* Tertullianus *Fontinalis, dea fontium.* Turn. V. N. Bacch. act. 3. 3. 44.

20. *Ludere.*] V. N. Mil. act. 2. 2. 9. *Strategum.*] V. N. Pers. act. 5. 1. 18.

21. *In subsellio.*] In humiliore sede, Cynicorum more. Notum est veteres & Romanos & Græcos, non sedisse ad mensam, sed accubuisse. Quem morem etiamnum plerusque Oriens usurpat. Aliter fuit vetustissimis illis & heroicis temporibus: nam & Homerus heroas suos & procos Penelopes sedentes facit in convivio: & Catullus in nuptiis Pelei. Servi item, & sordidi interdum Cynici Philosophi ad mensam non accumbebant: quo respexit hic Plautus. immo & liberi ad fulcra lectorum pedesque parentum *sedentes* vescebantur: quasi luxuriæ ritus illi ætati ordinive non decorus. Vulgatus tamen mos erat, accumbere

Cynice accipiemur, quam in lectis. SA. immo enim hic magis est dulcius.

Sed interim, stratege noster cur hic cessat cantharus?

Vide, quot cyathos bibimus. ST. tot, quot digiti sunt tibi in manu.

Cantio est Græca: ἢ πέντε πῖν', ἢ τρεῖς πῖν', ἢ μὴ τέτταρα. *Turn.* ἢ τρία πῖν'.

SA. Tibi propino decuma fonte: tibi tute inde, si sapis. *Acid.* Tibi propinod ecum! à fonte tibi, &c.

Bene vos, bene nos, bene te, bene me, bene nostram etiam Stephanium.

ST. Bibe, si bibis. SA. non mora erit apud me. ST. edepol convivî sat est,

Modo nostra huc amica accedat: id abest, aliud nihil abest.

SA. Lepide

bere in lectis: & hic fere talis. In cœnaculo mensa collocabatur rotunda, humilis, inferiorum quidem hominum tripes, & ex simplici ligno: lautiorum citrea aut acerna, aut laminea argentea intecta: quam pes eburnus fabrefactus, puta in modum Pardi aut Leonis, sustinebat. Circum mensam tres ut plurimum lecti erant; ex quo *Triclinii* nomen: vel duo etiam; quod Plautus *Biclinium* vocat. Ii porro lecti instruebantur aulæis, purpura aut alia veste stragula, pro copia aut inopia convivatoris. Id sub horam cœnæ fiebat, quæ erat ut plurimum diei nona. Sed priusquam accumberent, togas mutabant vestibus, quas à re *Cœnatoria* dixerunt. Tum etiam soleas pedibus demebant, ne lectum conspurcarent. Occupabant autem terni aut plerumque quaterni unum lectum. Si plures, sordidum habebatur. Ita fiebat, ut ex una communi mensa vix supra XII. vescerentur. *Lips.* Jam de *modo accumbendi*, diximus supra act. 3. 2. 32.

22. *Magis dulcius.*] V. N. Menæch. Prolog.

25. *Cantio est Græca.*] Id est, *Aut quinque bibe, aut tres, aut non quattuor. Non quattuor* autem, id est, quinque. Hanc cantionem Eustath. in lib. ἰῶτα ὀδυσ. explicat & Athenæus lib. 10. sed aliter videntur, quam Plautus intelligere. Hic enim ad numerum cyathorum vini refert: ille ad aquæ & vini temperationem. Vide notata ad Horat. 3. Ode. 19. Quidam legunt non, ἢ μὴ τέτταρα, sed καὶ ἢ μὴ τέτταρα, id est, *& semiquattuor*, id est, duo. Atque ita volunt significare, Stichum velle bibi decem cyathos, quot litteris constet nomen amicæ suæ STEPHANIUM. V. N. Persa act. 5. 1. *Lambin.*

26. *Tibi propino decuma.*] Ita MSS. sec. & omn. vett. edd. at MS. pr. *decumam à fonte*, quod valet, aquæ decima parte, auctore Turnebo. At vero Douza, Hanc, inquit, lectionem pro corrupta ducit Lipsius, ac restituendum hoc modo:

Tibi propino decem, affunde tu tibi inde, si sapis.

Nihil melius occurrit quam Lipsii conjectura eamque unice probo. *Tibi propino decem. affunde tibi tute inde si sapis.* Dixerat Stichus cantionem esse Græcam, ἢ πέντε πῖν'. ἢ τρεῖς πῖν', ἢ μὴ τέτταρα. Respondet Sagarinus, Ego vero tibi propino decem, quod duplum est, cum illa cantio quinque tantum bibenda pocula ad summum præcipiat. *Salmas.*

30. *Lepide*

Sa. Lepide hoc actum est, tibi propino cantharum : vinum tu habes.
Nimis vellem aliquid pulpamenti. St. si horum quæ adsunt pœnitet,
Nihil est, tene aquam. Sa. melius dicis: nihil moror cupedia. *Alius*, merum jus dicis.
Bibe tibicen : age, si quid agis. bibendum, hercle, hoc est, ne nega.
Quid hìc fastidis ? quod faciundum vides esse tibi, quin bibis ?
Age, si quid agis: accipe, inquam. non hoc impendet publicum. *Acid.* non impedit hoc publicum.
Haud tuum istuc est te vereri. eripe ex ore tibias.
St. Ubi illic biberit, vel servato meum modum, vel tu dato.

Nolo

30. *Lepide hoc actum.*] Sagaristio biberat, & propinarat Sticho, ea lege, ut ipse sibi *è fonte*, id est, è cado, affunderet. Nunc trádit cantharum evacuatum, & ait : *Lepide hoc actum est ; tibi propino cantharum*: tu vinum habes, quo iterum impleas. Stichum autem vinum in sua potestate habuisse, apparet ex versu, infra :

Si peccassis, multam hic retinebo ilico,

Id est, multabo te vino, quod penes me. *Pistor.*

31. *Pulpamenti.*] *Pulpamentum*, obsonium est lautum è pulpa, id est, parte carnosiore animalis : verbi gratia, quæ pars est posterior in lepore. *Lepus* enim (ut scribit Donatus) *ex parte sui posteriore pulpamentum prabet*. Hinc illud Livii Andronici dictum, à Terent. Eun. act. 3. sc. 1. usurpatum, *Lepus tute es : & pulpamentum quaris*. verbis tectum, re impudentissimum. quale illud apud Catull. *Ipse olera olla legit*. Muretus.

32. *Cupedia.*] Festus : *Cupes & Cupedia antiqui lautiores cibos nominabant*. Cic. 3. Tusc. *Ambitio, mulierositas, pervicacia, liguritio, vinolentia, cupedia*, &c. Isidorus : *Cuppes fastidiosus est & cupidus*. Glossar. *Cupedius*, κνιπός. Et revera κνιπὸς est, quem *fastidiosum* vocamus ; qui non multa, ut voratores, sed electilia edit : neque facile invenit, quod ad palatum faciat. *Scalig.*

35. *Non hoc impendet publicum.*] Lambinus : hoc poculum, quod te bibere volo, nullum vectigal pensitabit. Acidalius legit : *non impedit hoc publicum* : quia in publico convivium agitatur, in propatulo tibicinem bibere juberi, eoque ipso nihil debere impediri. Gruterus : in eo non sunt sitæ fortunæ publicæ. Accessit postremus, qui alia suis adferunt, aliena à Plauti mente scribere præfatus. Quæ ista ? *Hoc publicum*, inquit, est, Hæc res publica : & sententia omnis : Hujus reipublicæ onus tibi non imminet aut incumbit. Ego autem eodem ordine hæc habeo, quo priora, dixisse autem Plautum puto : *Non hoc*, quod sumti facimus, quodque tu in poculo sumes, *impendet*, erogabit, *publicum* : non respublica gravabitur hac impensa : non ærario aut rebus populi decedet hic sumtus, ut sine metu peculatus capere possis. Quod sequitur : *Haud tuum istuc est te vereri* ; non decet neque personam neque ordinem tuum, qui tibicen es genus merobibum & multibibum, verecundari ad sumenda pocula. *Gronov.*

38. *Nolo*

Nolo ego nos pro summo bibere; nulli relerimus postea:
Namque edepol, quamvis desubito vel cadus vorti poteſt.
SA. Quîd igitur? quamquam gravatus fuisti, non nocuit tamen.
Age tibicen, quando bibisti, refer ad labias tibias. *Pyr. refer ad labia.*
Suffla celeriter tibi buccas, quasi proserpens bestia.
Agedum, Stiche, uter demutassit, poculo multabitur. *Crug. uter demutassit poculo, multabitur.*
ST. Bonum jus dicis: IMPETRARE oportet, quia æquom postulas. *Schop. qui æquom postulas.*
Age, ergo observa: si peccassis, multam hîc retinebo ilico.
SA. Optumum atque æquissumum oras. ST. hem tibi hoc primum omnium.
Hæc facetia' ſt amare inter se rivales duos;
Uno canthara potare, & unum scortum ducere.
Hoc memorabil' eſt: ego tu sum, tu es ego: uni animi sumus:
Unam amicam amamus ambo: mecum ubi eſt, tecum eſt tamen.
Tecum ubi autem eſt, mecum ibi autem eſt: neuter utri invidet. *Dous. Tecum aut mihi est, mecum autem tibi est.*
SA. Ohe, jam satis! nolo obcædes: cætuli ut ludunt nunc volo.
Vin' amicam huc evocemus? ea saltabit. ST. censeo.
SA. Mea suavis, amabilis, amœna Stephanium, ad amores tuos

Fo[...]

38. *Nolo ego nos pro summo*] Hic sensus eſt hujus loci. Nolo ego nos quasi ultimum, & non amplius postea bibituros, bibere. Sic enim nulli releverimus, & quamvis desubito cadus verti poteſt, immanibus iſtis poculis, quæ tanquam extrema hauriuntur. *Salmas.*

43. *Uter demutassit.*] Id eſt, uter noſtrum ab hac lege discesserit, pro multa poculum ei auferetur. *Lambin.* Excogitatum erat ludi genus poſt cœnam, quo non Magiſtri imperio ad bibendum cogebantur, ne nimium ebrietati indulgeretur: sed ut ea coërceretur nemo, si aliqua in re peccarat, calicem ducebat: ut bibere, pœnæ & dedecoris eſſet, non invitationis aut magiſterii. *Turneb.*

48. *Potare & unum.*] Forte: *potare & unum scortum ducere.* Scriverius.

49. *Uni animi sumus.*] F. *unanimi sumus.* Scriverius.

52. *Nolo obcades.*] Nolo hic quicquam tragicum & cruentum, quodque caedem imitetur. malo ludum catellorum, qui inter se lascive luſitant. *Turneb.*

Foras egredere, ſatis mihi pulchra es. ST. at enim pulcherruma.
SA. Fac nos hilaros hilariores opera atque adventu tuo.
Peregre advenientes te expetimus, Stephaniſcidium, mel meum;
Si amabilitas tibi noſtra placet, ſi tibi ambo accepti ſumus.

ACTUS QUINTI SCENA QUINTA.

STEPHANIUM, SAGARINUS, STICHUS.

MOrem vobis geram, meæ deliciæ. nam ita me Venus amœna amet,
Ut ego hîc jamdudum exiſsem ſimitu vobiſcum foras.
Niſi me vobis exornare. nam ITA EST INGENIUM muliebre,
Bene cum lauta eſt, terſa, ornata, ficta eſt; infecta eſt tamen.
Nimioque ſibi mulier meretrix repperit odium ocius
Sua immunditia, quam in perpetuom ut placeat munditia ſua.
SA. Nimium lepide fabulata eſt. ST. Veneris mera eſt oratio,
Sagarine. SA. quid eſt? ST. totus doleo. SA. totus? tanto miſerior.
STE. Utrubi accumbo? SA. utrubi tu vis? STE. cum ambobus volo: nam ambos amo.
STI. Vapulat peculium: actum eſt, fugit hoc libertas caput.
STE. Date mihi locum ubi accumbam, amabo, ſiquidem placeo: tum mihi
Cupio cum utroque mihi eſſe bene. ST. diſpereo! SA. quid ais? ST. quid, ego?
SA. Ita me Dî ament, nunquam enim fiet hodie, hæc quin ſaltet tamen.

10. V*Apulat peculium.*] Id eſt, minuitur & diſſipatur his nequitiis. Forte ſubeſt ambiguitas in dictione *Peculium*, & æs ſervile & verpam ſalacem pariter ſignificante. ſed quid ſi *Vapula peculium*, reſcribamus? ad exemplum, inquam, Proverbii veteris, *Vapula Papiria*. Douza.

Age mulsa mea, suavitudo, salta: saltabo ego simul.
St. Nunquam edepol me istoc vinces, quin ego ibi pru-riam.
Ste. Siquidem mihi saltandum est, tum vos date, bibat, tibicini.
St. Et quidem nobis. Sa. tene tibicen primum, postidea loci
Si hoc eduxeris, proinde ut consuetus antehac, celeriter
Lepidam & suavem cantationem aliquam occipito cinædicam,
Ubi perpruriscamus usque ex unguiculis. inde huc aquam.

Mss. si hoc eduxeris.

19. *Cantionem cinæditam.*] *Cantionem cinædicam* vocat proterviorem libidinosioremque pruritumque excitantem. *Turneb.*

20. *Usque ex unghiculis.*] Ut usque ab extremis partibus corporis toti flagremus. *Lambin.* *Inde huc.*] Infunde. Cur hæc Scena in plures discerpta sit, olim caussam comminisci nullam potui. nunc judicio factum arbitror: ut scilicet aliis inter istas potantium, saltantium, lascivientium molitiones, luculentior & amplior esset, & Fabula aliàs non longa, sic longior fieret. *Taubm.*

Actus Quinti Scena Sexta.

Eidem.

Sa. Tene tu hoc, educe: dudum haud placuit potio:
Nunc minus gravate jam accipit, tene tu. interim
Meus oculus, da mihi suavium, dum illic bibit.
Prostibili est autem stantem stanti savium
Dare amicum amicæ. euge euge, sic furi datur!
Quid igitur? quanquam gravatus, non nocuit tamen.
Age jam infla buccas. St. nunc jam aliquid suaviter:
Redde cantionem veteri pro vino novam.

Prost. Prostibuli.

4. Prostibili.] *Meretrix*, quæ & *Quæstuaria*, πρακτικὴ, honestioris loci erat, quam *Prostibulum*: cum illa tantum nocte (hinc *noctes* passim, pro concubitu & furto Venereo) sui copiam faceret: hoc vero etiam die se publice & ubivis prostituebat. *Fronto.* *Prostibili est autem.*] *Possibile est tandem.* V. C. *Scriverius.*

5. *Furi datur.*] *Furi datur*; quod datur clam & propere. *Gruter.*

7. *Nunc jam aliquid suaviter.*] *Nunc jam liquido suaviter Redde.* Scriverius.

ACTUS QUINTI SCENA SEPTIMA.

EIDEM.

SA. QUi Ionicus aut cinædicus, qui hoc tale facere possiet?
Si istoc me vorsu viceris, alio me provocato:
Fac tu hoc modo. ST. at tu hoc modo. SA. babæ! ST. tatæ!
SA. papæ! ST. pax!
SA. Nunc pariter ambo. omnes voco cinædos, contra
Satis esse nobis non magis potis est, quam fungo imber.
Intro hinc abeamus. nunc jam saltatum satis pro vino'st.
Vos spectatores plaudite, atque ite ad vos comissatum.

1. QUI *Ionicus aut.*] Hic *cinædici* nomen non esse infamis nefandique probri, à Nonio est annotatum; sed in saltatore poni: ut & mox *cinædus contra Staticulis stare nobis non magis potis est, quam fungus imbri:* tamen & enervem fractumque & velut exossem tripudiatorem, eo nomine intelligi crediderim: cum in Aul. act. 3. 2. scribatur, *Ita fustibus sum mollior miser magis, quam ullus cinædus.* *Ionicum* quoque *saltatorem* fere molliculum & effœminatum, delicatiusque se moventem, interpreter: ut apud Hor. 3. Od. 6.

Motus doceri gaudet Ionicos
Matura virgo.

Tum, quod Ionum mores & saltationes petulantiores erant; tum, quod (si id è propinqua repeti insula placet, nec in Asiam navigari) Siculi saltationem quandam, ut reor, blandam & voluptariam in honorem Dianæ celebrabant, *Ionicam* vocatam. Pollux lib. 4. Onom. cap 14. τὸ δὲ ἰωνικὸν ἀρτέμιδι ὠρχοῦντο σικελιῶται μάλιστα. Cum autem, ut à Plutarcho scriptum est in Symposiacis, tres sint saltationis partes, φορὰ, σχῆμα & δεῖξις, *Motus Gestus*, & *Demonstratio*: *Staticulos* ad quietem, quæ in gestu & statu est & in demonstratione, pertinere crediderim, nec (ut opinor) injuria: *Versus* ad motum. Est enim *Versus & Orbis saltatorius*, species quædam motus, cujus multa genera tripudiatores frequentant. sed iidem etiam sæpe se versant, in orbemque rotant. *Turneb.*

3. *Tata.*] Ἐκφώνησις ἀρχαϊκή *Charis. Pax!*] Vide Notas Mil. act. 3. 1. 213.

5. *Fungo imber.*] Jocus servilis; tanquam videlicet imber fungo nocere nequeat, munito primum capitis grandi cooperculo, deinde oriente ad radices arborum, ab imbre immunium. *Taubm.* Non video quid mutandum sit in hoc versu. Fungi ex imbribus nascuntur, siccitate non proveniunt. Res satis clara est. *Salmas.*

7. *Ite ad nos.*] Facetissima & certissima est correctio; *atque ite ad vos comessatum.* Plaudere jubet spectatores Stichus, & ire comessatum; non tamen in hoc suum convivium, sed ad semetipsos. Solent quidem spectatores & alibi vocari, sed per jocum & oblique, nunquam serio & nuncupatim: tum vero semper eluditur illa vocatio rejectione in aliud tempus; Pseudolo, Rudente. *Acidalius.*

FINIS STICHI.

M. Acci Plauti
TRINUMMUS.

DRAMATIS PERSONÆ.

LUXURIA.
INOPIA.
MEGARONIDES, } *senes.*
CALLICLES, }
LYSITELES, *adolescens.*
PHILTO, *senex.*
LESBONICUS, *adolescens.*
STASIMUS, *servos.*
CHARMIDES, *senex.*
SYCOPHANTA.

ARGUMENTUM, ut quibusdam videtur, PRISCIANI.

T *Hesaurum abstrusum abiens peregre Charmides,*
R *emque omnem amico Callicli mandat suo.*
I *stoc absente male rem perdit filius.*
N *am & ædis vendit: has mercatur Callicles.*
V *irgo indotata soror istius poscitur:*
M *inus quo cum invidia ei det dotem Callicles;*
M *andat qui dicat aurum ferre se à patre.*
V *t venit ad ædis, hunc deludit Charmides.*
S *enex, ut rediit; quojus nubunt liberi.*

ALIUD ARGUMENTUM CAMERARII.

HÆc Fabula & elegans est, & exemplum boni ac fidelis Amici proponit: & abundat utilibus sententiis. Commendarat liberos suos & rem familiarem Senex, ad mercatum abiens, amico. Interea aliis absumptis, ædes etiam paternas venditurus erat filius perditus. In illis ædibus thesaurus defossus erat: id quia Senex is, cujus fidei omnia commissa fuerant, sciebat, præmercatur ædes. Hoc nomine cum male audiret vulgo, castigatur ab amico quodam suo verbis. Sed facile defendit se, re explicata. Petebatur autem in matrimonium filia absentis Senis ab adolescente nobili & divite: cui quærunt duo Senes, quomodo dotem dare possint, cum non vellent thesaurum indicare. Et devenitur ad fallaciam hanc, ut allegent quendam, qui quasi à patre Virginis adveniat, & aureos Philippos M. afferat. Hunc forte rediens ante ædes convenit ille Senex pater virginis, & ignarus omnium, quid rei sit, miratur. Idem cognoscit amicum suum emisse ædes: & fert inique. Sed mox omnibus exploratis, & fidem illius collaudat, & filiam adolescenti illi, cui erat desponsa, tradit: & filio ignoscit.

PRO-

PROLOGUS.

* LUXURIA & INOPIA.

SEquere me, mea gnata, ut munus fungaris tuum.
In. Sequor? sed finem fore quem dicam, nescio.
Lu. Adest. hem, illæ sunt ædes: i intro nunc jam.
Nunc, ne quis erret vostrûm, paucis in viam
Deducam, siquidem operam dare promittitis.
Nunc primum igitur, quæ ego sim, & quæ illa hæc siet,
Huc quæ abiit intro, dicam, si animum advortitis.
Primum mihi PLAUTUS nomen LUXURIÆ indidit:
Tum hanc mihi gnatam esse voluit INOPIAM. *Lamb.* Tum mihi natam hanc is esse voluit.
Sed ea huc quid introierit impulsu meo,
Accipite, & date vacivas auris, dum eloquor.
Adolescens quidam est, qui in hisce habitat ædibus:
Is rem paternam me adjutrice perdidit.
Quoniam ei, qui me aleret, nihil video esse reliqui,
Dedi meam gnatam, quîcum ætatem exigat.
Sed de argumento ne exspectetis Fabulæ.
Senes qui huc venient, hi rem vobis aperient.
Huic nomen Græce est THESAURO Fabulæ:
Philemo scripsit, Plautus vortit barbare:
Nomen TRINUMMO fecit. nunc hoc vos rogat,
Ut liceat possidere hanc nomen Fabulam.
Tantum est. valete, adeste cum silentio.

* LUxuria & Inopia.] Trinummo διπρόσωπον fecit Plautus Prologum, quem sane queas ἠθικὸν appellare, accommodatis ad Adolescentis nequitiam personis *Luxuria* atque *Inopia*. Quemadmodum in Rudente *Arcturi* & in Aul. *Laris familiaris*. Scalig.

3. *Adest.*] Lego: *Ades*, vel certe, *Adesto*. nam ad se eam verbis & gestu trahit, ut in domum Lesbonici intrudat. *I. Gulielm.*

14. *Quoniam.*] Id est, postquam. Non enim ratio datur, cur adolescens rem perdiderit: sed illa perdita, postquam nil superfuit, ei filiam suam Luxuria dicitur junxisse. infra act. 1. sc. 2. vs. 112. *Acid.*

15. *Meam gnatam, quicum.*] *Quicum* & *quocum* utrumque indeclinabile, tam plurali quam singulari numero, ablativi loco positum; omnibusque adeo generibus ἀδιαφόρως accommodari potest; illi autem peccant largiter, qui pro *quicum* usurpare *quibuscum*, vel etiam *queiscum*; in pluralibus dativis ausi. *Douza.* Vide lib. 2. Observ. cap. 6. *Gronovius.*

19. *Philemo.*] Menander & Philemo Thesaurum scripserunt: quam Plautus vertit, & *Trinummum* inscripsit. *Vertit barbare.*] Id est, Latine: nam *Barbari* dicebantur antiquitus omnes gentes, exceptis Græcis, ut ait Festus.

ACTUS PRIMI SCENA PRIMA.

MEGARONIDES.

NÆ AMICUM CASTIGARE ob meritam noxiam, *V. C. Meamicum.*
Immune est facinus; verum in ætate utile
Et conducibile. nam ego amicum hodie meum
Concastigabo pro commerita noxia,
Invitus, nì me id invitet ut faciam fides.
Nam hic nimium morbus mores invasit bonos,
Ita plerique omnìs jam sunt intermortui.
Sed dum illi ægrotant, interim mores mali
Quasi herba irrigua succreverunt uberrume.
NEQUE QUICQUAM hic vile nunc est, nisi mores mali.
Eorum licet jam messem metere maxumam,
Nimioque hìc pluris pauciorum gratiam
Faciunt pars hominum, quam id, quod prosit pluribus.
Ita vincunt illud conducibile gratiæ;
Quæ in rebus multis obstant, odiosæque sunt,
Remoramque faciunt, rei privatæ & publicæ.

2. I*Mmune.*] Nonius quidem, *Immune, sine officio, sine munere* interpretatur: quasi *Officioso* contrarium. Festus contra, pro *improbo* dictum sumere videtur. Sed neque Noniana explicatio satis Plautino argumento respondens; ni forte quis τὸ *Officio* pro *Beneficio* ab illo positum argutetur. Utut est, in obscuro esse non potest, quidnam castigator iste sibi velit: cujus ego hanc esse sententiam opinor: Amicum ob meritam noxiam concastigare, *immune* quidem *facinus* videri, id est, non haberi pro munere, sive beneficio: cæterum ex re & usu magis, quam ex sententia peccantis esse; ejus dico, qui ab amico severe ac serio increpitus, officii sui intempestive commonetur, fitque melior præceptis objurgatoris sui. *Immune facinus* ergo nihil aliud fuerit, quam ingratum benefactum, sive officium; parumque adeo ex lubidine ejus, cuja res agitur, & ad quem castigatio illa peculiariter pertinet. *Douza.* Veteribus Grammaticis *Munes* dicti amici, qui in unum consensum mutuis animis conspirabant. Lucil. apud Non. *Munifices munesque amicis nostris videamur viri.* Sc. Gentil. *In ætate.*] Id est, interdum; vetere & eleganti genere dicendi. Turn. lib. 15. cap. 11. & lib. 26. cap. 16. utitur & infra act. 2. 4.

5. *Invitus ni me invitet.*] Invitus quidem eum castigabo: sed fides, quam amico debeo, suadet cogitque ut id faciam. *Lambin.*

12. *Nimioque hic pluris.*] Pars hominum multo mavult gratiam inire à paucioribus, potentibus scilicet & divitibus, quam *pluribus*, id est, Reipubl. prodesse. *Lambin.*

ACTUS

ACTUS PRIMI SCENA SECUNDA.

CALICLES, MEGARONIDES.

LArem corona nostrum decorari volo.
Uxor, venerare: ut nobis hæc habitatio
Bona, fausta, felix, fortunataque eveniat;
Teque ut quam primum possim, videam emortuam.
ME. Hic ille est, senecta ætate qui factus est puer,
Qui admisit in se culpam castigabilem.
Aggrediar hominem. CA. cuja vox prope me sonat?
ME. Tui benevolentis, si ita es, ut ego volo:
Sin aliter es, inimici atque irati tibi.
CA. O amice salve, atque æqualis: ut vales,
Megaronides? ME. & tu edepol salve, Callicles.
Valen'? valuistin'? CA. valeo, & valui rectius.
ME. Quid agit tua uxor? ut valet? CA. plusquam ego volo.
ME. Bene hercle est, illam tibi bene valere & vivere.
CA. Credo hercle te gaudere, si quid mihi mali est.
ME. Omnibus amicis quod mihi est, cupio esse idem.
CA. Eho, tua uxor quid agit? ME. immortalis est.
Vivit, victuraque est. CA. bene hercle nuncias,
Deosque oro, ut vitæ tuæ superstes suppetat.
ME. Dum quidem hercle tecum nupta sit, sane velim.
CA. Vin' commutemus? tuam ego ducam, & tu meam?
Faxo haud tantillum dederis verborum mihi.
ME. Namque enim tu, credo, mihi imprudenti obrepseris.

CA. Næ

1. L*Arem corona.*] Callicles absentis amici Charmidæ domum, quam emerat à Lesbonico filio, immigrans mandat uxori, ut domesticum deum, qui custos ædium habebatur, exornet corona: quæ quidem in Latio è spicis & aristis, in Græcia è platano fiebat: eumque ut precetur, istam fortunet habitationem. Quod ex formula, quam præfabantur, ominis caussa sumptum, QUOD BONUM, FAUSTUM, FELIX, FORTUNATUMQUE SIT. Lares ejusmodi floreis sertis redimitos, Tibullus l. 2. el. 1. *ornatos deos* vocat. *Taubmannus.*

5. *Senecta ætate.*] Ita *Senectum corpus* dixit Salust. 4. Hist. & *Senecta membra*, Lucr. lib. 3. V. N. Amphr. act. 4. 2.

11. *Et tu edepol salve.*] Donatus ad illud Hec. act. 1, 2. *Salve mecastor*, notat, *Olim salutantes addidisse jusjurandum, ut sedulo hoc facere viderentur.*

22. *Faxo haud tantillum.*] Verba mihi non dederis, neque me deceperis, si uxorem tradideris, mea accepta. *Lamb.*

23. *Neque enim tu credo.*] Hoc Gruterus ex una ut ait Parisina admisit,

quum

CA. Næ tu hercle faxo haud ſcies quam rem egeris.
ME. Habeas, ut nactus: NOTA MALA res, optuma'ſt.
Nam ego nunc ſi ignotam capiam, quid agam, neſciam.
Edepol, PROINDE UT BENE vivitur, diu vivitur.
Sed hoc animum advorte atque aufer ridicularia:
Nam ego dedita opera huc ad te advenio. CA. quid venis?
ME. Malis te ut verbis multis multum objurgitem.
CA. Men'? ME. num quis eſt hic alius præter me atque te?
CA. Nemo eſt. ME. quid igitur rogitas, tene objurgitem?
Niſi tute mihi me cenſes dicturum male.
Nam ſi in te ægrotant artes antiquæ tuæ,
Sive immutare vis ingenium moribus,
Aut ſi demutant mores ingenium tuum,
Neque eos antiquos ſervas, aſt captas novos.
Omnibus amicis morbum tu incuties gravem;
Ut te videre audireque ægroti ſient.
CA. Qui in mentem venit tibi iſtæc dicta dicere?
ME. Quia OMNES BONOS BONASQUE accurare addecet,
Suſpicionem & culpam ut ab ſe ſegregent.
CA. Non poteſt utrumque fieri. ME. quapropter? CA. rogas?
NE ADMITTAM culpam, ego meo ſum promus pectori.

Acid. ut diu vivitur, bene v. *aut.* proinde bene, ut diu v.

Mſſ. ſi in immutare.

SUS-

quum ceteræ & Mſſ. *Namque enim tu.* Camerarius & Lambinus: *Nunquam tu.* Sed retinenda erat vetus lectio. *Namque enim,* ut ſæpe alibi, *Quia enim.* Deinde compendium eſt loquendi, in quo reticetur, quid facere nolis aut velis expoſita ſolum ratione; cur id facere velis aut nolis. quod alibi prolatis exemplis enarravimus. Perinde eſt igitur ac ſi dicat: Nolo commutare: nam ſi fecero, tum opinor, me nec opinantem circumveneris, priore tranſmiſſa. *Gronovius. Imprudenti obrepſeris.*] Inſcientem fefelleris.

32. ME. *Quid igitur rogitas.*] Captatus jocus in pronunciatione τῦ *Mene?* quod Callicles non dubitantis affectu profert, ipſene, an alius ſit objurgandus: ſed admirantis. *Acidalius.*

34. *Si in te ægrotant artes.*] *Artes* hoc loco ea ſunt, quæ Græcis ἐπιτηδεύματα, id eſt, *inſtituta, quæ ſtudioſe ſectamur.* Ita Ter. Andr. act. 1. 1. *artes* appellat fidem & taciturnitatem: quod Donatus laudat: cum antiqui *artes* & vitia & virtutes vocarint. Ita Horat. 3. Od. 3. *artes* vocat juſtitiam & conſtantiam. Sed & Ariſtoteles 2. Nicom. τῶν τεχνῶν nomine, virtutes amplectitur. *Muret.*

36. *Mores.*] Contagio morum ſeculi hujus. Seneca: *deſinit eſſe remedio locus, ubi quæ fuerant vitia MORES ſunt.*

44. *Meo ſum promus pectori.*] Eraſmus in epiſt. *Innocentiam præſtare poſſum: quid homines de me loquantur, non poſſum.*

47. Iovi

SUSPICIO EST in pectore aliena sita.
Nam nunc ego si te surripuisse suspicer,
Jovi coronam de capite, è Capitolio,
Quod in culmine astat summo: si id non feceris,
Atque id tamen mihi lubeat suspicarier?
Quì tu id prohibere me potes, ne suspicer?
Sed istuc negotii scire cupio, quicquid est.
ME. Haben' tu amicum aut familiarem quempiam
Cui pectus sapiat? CA. edepol haud dicam dolo,
Sunt, quos scio esse amicos: sunt, quos suspicor:
Sunt, quorum ingenia atque animos non possum noscere.
Ad amici partem, an ad inimici perveniant.
Sed tu ex amicis certis mihi es certissumus.
Si quid scis me fecisse inscite aut improbe,
Si id me non accusas, tute ipse objurgandus es. ME. scio;
Et, si alia huc caussa ad te adveni, æquom postulas.
CA. Exspecto si quid dicas. ME. primum dum omnium,
Male dictitatur tibi volgo in sermonibus:
Turpilucricupidum te vocant cives tui.
Tum autem sunt alii, qui te volturium vocant:
Hostesne an cives comedis, parvipendere.
Hæc cum audio in te dicier, excrucior miser.
CA. Est, atque non est, mihi in manu, Megaronides.
Quin dicant, non est: merito ut ne dicant, id est.
ME. Fuitne hic tibi amicus Charmides! CA. est, & fuit.

47. *Iovi coronam.*] V. N. Menæch. act. 5. 5. 38.

59. ME. *Scio: &, si alia.*] Scio, inquit Megaronides, officium meum esse ut te objurgem, si quid peccasti: nec recuso à te objurgari: sed æquum postulas, si ego alia de caussa, quam ut tua tibi delicta indicem, processi. *Pistor.*

64. *Volturium.*] *Vultur*, seu *Vulturius*, avis est rapax. Senem igitur ob avaritiam, atque inexplebilem naturam ac sordes, commune senectutis malum, volturium vocat. Cicero Pison. *Appellatus est hic Vulturius illius provincia (si diis placet) imperator.* Ibid. *Scaurus vulturius Reipub.* Taubmann.

65. *Hostesne an cives.*] Hostes è Varrone, *peregrinos* interpretor. ut Rudente act. 2. 4. & Curcul. act. 1. 1.

68. *Quin dicant, &c.*] Quasi dicat: Ut mihi ne male dicant homines, prohibere non possum; neque enim id in manu & potestate mea est: hoc vero possum, ut ne merito meo dicant. itaque ait, *Est, atque non est, &c.* Muret. Var. lect. lib. 15. 12.

Id ita esse ut credas, rem tibi auctorem dabo.
Nam postquam hic ejus rem confregit filius,
Videtque ipse ad paupertatem protractum esse se,
Suamque filiam esse adultam virginem,
Simul ejus matrem, suamque uxorem mortuam;
Quoniam hinc iturus est ipse in Seleuciam,
Mihi commendavit virginem gnatam suam,
Et rem suam omnem, & illum corruptum filium.
Hæc, si mihi inimicus esset, credo, haud crederet.
ME. Quid tu adolescentem, quem esse corruptum vides,
Qui tuæ mandatus est fidei & fiduciæ,
Quin eum restituis? quin ad frugem corrigis?
Ei rei operam dare te fuerat aliquanto æquius,
Si quî probiorem facere posses, non uti
In eandem tute accederes infamiam,
Malumque ut ejus cum tuo misceres malo.
CA. Quid feci? ME. quod homo nequam. CA. non istuc meum est.
ME. Emistin' de adolescente has ædes? quid taces?
Ubi nunc tute habitas. CA. emi, atque argentum dedi
Minas quadraginta adolescenti ipsi in manum.
ME. Dedisti argentum? CA. factum: neque facti piget.
ME. Edepol fidei adolescentem mandatum malæ.
Dedistine hoc pacto ei gladium, quî se occideret?
Quid secus est, aut quid interest dare te in manus Ritters. quid sequius est.
Argentum amanti homini adolescenti, animi impoti,
Qui exædificaret suam inchoatam ignaviam?
CA. Non ego illi argentum redderem? ME. non redderes:
Neque de illo quicquam neque emeres, neque venderes;
Nec, quî deterior esset, faceres copiam.
Inconciliastin' eum qui mandatu'st tibi?

Ille

70. *Rem tibi auctorem dabo.*] Id est, re ipsa ostendero. Manil. lib. 2. *Ipsi res operi faciet pondusque fidemque.*

88. *Ubi nunc tute habitas.*] Ita hoc sine interrogatione legendum. nam cohæret cum illis: Emistin' de adolescente has ædes? scil. ubi nunc tute habitas. Quî enim tam amicus nescierit ubi Callicles habitet, qui hac occasione in castigationem illius prosiluit? *Taubmannus.*

95. *Qui exædifitaret.*] Tralatio. qua & Cicero utitur ad Attic. pro consummaret & perficeret. *T.*

99. *Inconciliastin' eum.*] *Nonne per dolum*

Ille qui mandavit, eum exturbasti ex ædibus?
Edepol mandatum pulchre, & curatum probe!
Credo huic tute: suam jam melius rem gesserit.

I. Guil. Crede huic tutelam: suam melius rem gesserat.

Ca. Subigis maledictis me tuis, Megaronides,
Novo modo adeo, ut quod meæ concreditum est
Taciturnitati clam, fidei & fiduciæ,
Ne enunciarem cuiquam, neu facerem palam;
Uti mihi necesse sit jam id tibi concredere.
Me. Mihi quod credideris, sumes, ubi posiveris.
Ca. Circumspice dum te, ne quis assit arbiter
Nobis: & quæso identidem circumspice.
Me. Ausculto, si quid dicas. Ca. si taceas, loquar,
Quoniam hinc est profectus peregre Charmides,
Thesaurum mihi demonstravit in hisce ædibus,
Hìc in conclavi quodam. sed circumspice.
Me. Nemo est. Ca. nummorum Philippeûm ad tria millia.
Id solus solum, per amicitiam & per fidem,
Flens me obsecravit, suo ne gnato crederem,
Neve cuiquam, unde ad eum id posset permanascere.
Nunc si ille huc salvus revenit, reddam suum sibi:
Si quid eo fuerit, certo illius filiæ,
Quæ mihi mandata est, habeo dotem unde dem,
Ut eam in se dignam conditionem collocem.
Me. Pro Dì immortales, verbis paucis quam cito

Alium

lum decepisti? Festus, *Inconciliare* est dissipare, separare, divellere: quandoque, vendere: antiquis quoque decipere. *Alciat.* V. N. Mostell. act. 3. 1.

108. *Sumes.*] Inde petes, tanquam depositum quoddam. *L.*

109. *Arbiter.*] V. N. Milit. act. 2. 2.

120. *Si quid eo fuerit, certo.*] Ita Pœn. *Quin mea quoque iste habebit, si quid me fuat.* Cicero: *si quid humanitus ei acciderit*, id est, si mortuus fuerit. Veteres abstinebant mentione *Mortis*, ne cogerentur δυσφημεῖν & *male ominari.* itaque *abitionem* pro morte dicebant: ut Græci οἴχεσθαι. & cum aliquem vita cessisse indicarent, non id proprio nomine dicebant, sed tantum hoc, *Vixit.* Ita, *Abiit*, pro periit. item, *Fuit.* Tertullianus: *Si de aliquo jam pridem defuncto tanquam vivo quis requirat, præ manu occurrit dicere; Abiit jam: &, reverti debet.* Ita Phædrus Fab. 77.

Abiturus illuc, quo priores abierunt.

Quæ ratio similis, cum dicebant πλειόνας, ἀντὶ τῶν τεθνηκότων. Ostendit item *Sepulcreti* appellatio, τὸ πολυάνδριον. Ita *mortuos* meliori scæva & omine dicebant μακαρίτας. *Scaliger.*

122. *Dignam conditionem.*] Matrimonium splendore familiæ suæ dignum.

Alium fecisti me! alius ad te veneram,
Sed ut occepisti, perge porro proloqui.
CA. Quid tibi ego dicam? qui illius sapientiam
Et meam fidelitatem, & celata omnia
Pæne ille ignavos funditus pessum dedit.
ME. Quî dum? CA. quia rure dum sum ego unos sex dies,
Me absente atque insciente, inconsultu meo,
Ædes venales hasce inscribit literis.
ME. Adesurivit magis, & inhiavit acrius
Lupus. observavit, dum dormitaret canes,
Gregem universum voluit totum avortere.
CA. Fecisset edepol, ni hæc præsensisset canes,
Sed nunc rogare ego vicissim te volo,
Quid fuit officium meum me facere, face sciam.
Utrum indicare me ei thesaurum æquum fuit,
Advorsum quam ejus me obsecravisset pater;
An ego alium dominum paterer fieri hisce ædibus?
Qui emisset, ejus essetne ea pecunia?
Emi egomet potius ædîs, argentum dedi
Thesauri caussa, ut salvom amico traderem.
Neque adeo hasce emi mihi, nec usuræ meæ:
Illi redemi rursum. à me argentum dedi.
Hæc sunt, seu recte, seu pervorse facta sunt.
Egomet fecisse confiteor, Megaronides.
Hem mea malefacta, hem meam avaritiam tibi!
Hascine me propter res maledicta differunt?

Acid. voluit ab[illegible] *avertere.*

ME. Pau-

126. *Illius.*] Patris.
128. *Ille.*] Lesbonicus filius.
131. *Inscribit.*] Veteri more venalia prædia *proscribebantur*, id proposito divulgatoque libello venum ire, venumque exponi significabantur. Ita hic Plautus, ita Cic. 3. Offic. *Claudius ædes, quas in Cælio monte habebat, proscripsit, insulam vendidit.* Quin & hoc idem in locandis ædibus servatum deprehendi, ut pendente de ædibus tabula proscriberetur facienda locatio. Terent. Heautont. *Inscripsi illico ædes mercede.* Cic. lib. 16. ad Attic. *Iste locare incipit, non proscripta neque edicta die.* Brisson.

132. *Inhiavit.* *Inhiandi* verbum absolute, est appetere cupide, & tanquam ore aperto captare. V. N. Aulul. act. 2.2. & Menæchm. act. 3. 1.
141. *Ejus essetne.*] Thesaurus enim in re empta inventus, cedit emptori. *Taubmann.*
144. *Usuræ.*] Id est, usui.
145, *Illi.*] Charmidi.
149. *Hascine me propter.*] Conjicio: *Hascine mi propter res maledicta famam ferunt.* Scriv. *Maledicta differunt.*] Est recentiorum. Nam Mss. & vett. edd. *Hascine me propter res maledictas famam ferunt.* Sic & Academicus. Unde facien-dum

ME. Pausa: vicisti castigatorem tuum.:
Occlûsti linguam: nihil est quî respondeam.
CA. Nunc ego te quæso, ut me opera & consilio juves,
Communicesque hanc mecum meam provinciam. *I. Gr. l. Communitesque hanc.*
ME. Polliceor operam. CA. ergo ubi eris paulo post? ME. domi.
CA. Nunquid vis? ME. cures tuam fidem. CA. fit sedulo.
ME. Sed quid ais? CA. quid vis? ME. ubi nunc adolescens habet?
CA. Posticulum hoc recepit, cum ædîs vendidit.
ME. Istuc volebam scire. i sane nunc jam.
Sed quid ais? CA. quid? ME. nunc virgo nempe apud te est. Ca. ita, est:
Juxtaque eam curo cum mea. ME. recte facis.
CA. Num, priusquam abeo, me rogaturus? ME. vale.
Nihil est profecto stultius, neque stolidius,
Neque mendaciloquius, neque argutum magis,
Neque confidentiloquius, neque perjurius,
Quam urbani assidui cives, quos scurras vocant.

At-

dum potius, *maledica fama ferunt*: vel *maledictis famis ferunt*, diximus., 4. Observ. 3. *Gronov.*

153. *Communicesque hanc.*] Non est mutandum: nam *communicare* aliquid cum aliquo dicitur, non solum qui suam rem communem facit, sed etiam qui alterius rem ut communem suscipit: ut notavimus 4. Observ. 3. *Gronovius.*

156. *Habet.*] Id est, habitat.

157. *Posticulum hoc recepit.*] Id est, posteriorem domus partem *exceptam fecit*; Nonius: vel (ut Agell. lib. 17. cap. 6.) *cum ædes vendidit, particulam quandam, quæ post eas ædes erat, non vendidit, sed retinuit. Recipere* antiquum verbum Juris est. Cicero l. 2. de Orat. *Dicet, te cum ædes venderes, ne in rutis quidem & cæsis solium tibi paternum recepisse.* quibus locis *Recipere* pro *Excipere* usurpatur. *Budæus.* V. N. Asinar. act. 1. sc. 1. ỷs. 72.

160. *Juxtaque.*] V. N. Aulul. act. 4. 7.

165. *Urbani assidui.*] *Assidui*, pro locupletibus, & facile munus facientibus. sic vocati ab *assibus duendis*, id est, ære dando. Nisi si quis forte *Scurras*, id est, urbanos assiduos cives istos, ita dictos deputet, ab *assidendo*: ut ad conciliabula, vel potius desidiabula referamus, in quibus hoc hominum genus assidue garriendo, famigerando absentes, bonas horás pessime collocare, totamque adeo ætatem suam, sic quasi peregrinantes disperdere consuevere. *Douza.* V. N. Epid. act. 1. 1. 13. *Urbani assidui cives.*] *Assiduus* non hic, ut in duodecim tabulis pro homine locuplete, de quo Gellius lib. 16. cap. 10. sed junctim *Urbani assidui*, qui perpetuo urbis solum terunt, non majorem partem rusticantur, ut honestissimi quique Romanorum. Vide de pecun. vet. lib. 4. cap. 9. *Gronovius.*

166. *Una*

Atque egomet me adeo, cum illis una ibidem traho,
Qui illorum verbis falsis acceptor fui:
Qui omnia se simulant scire, nec quicquam sciunt.
Quod quisque in animo habet, aut habiturus est, sciunt.
Sciunt id, quod in aurem rex reginæ dixerit.
Sciunt, quod Juno fabulata est cum Jove:
Quæ neque futura, neque facta sunt, tamen illi sciunt.
Falson'an vero laudent, culpent, quem velint,
Non flocci faciunt: dum illud, quod lubeat, sciant.
Omnes mortales hunc ajebant Calliclem
Indignum civitate hac esse & vivere, *I. Gul. Indignum civitate, ac fuerit.*
Bonis qui hunc adolescentem evortisset suis.
Ego de eorum verbis famigeratorum inscius,
Prosilui amicum castigatum innoxium.
Quod si exquiratur usque ab stirpe auctoritas,
Unde quicquid auditum dicant, nisi id appareat,
Famigeratori res sit cum damno & malo: *Acid. Famigeratoris res sit.*

Hoc

166. *Una ibidem traho.*] Innuit sese jure iisdem accensendum esse, quos modo exagitaverat scurras: aut saltem ab eorum moribus non adeo longe abesse; quod tam faciles eorum stultiloquentiæ aures dedisset. Item infra act. 2.4. ubi Lesbonicus cum servo rationem putat, quibus in rebus XL. minas sumpsisset, respondet, *ibidem una traho.* quibus significat, se ibidem esse, & in eo, quantum scortis datum esset, supputando, etiam occupari. Tractum videri possit à vetulis pompæ alicui longæ immixtis, unaque cum aliis reptantibus. *Taubmannus.*

167. *Acceptor.*] Id est. approbator. *Lambin.*

168. *Qui omnia se simulant, &c.*] Vix puto quicquam de *Curiosis* ἀπεργίστερον potuisse dici. Simul & illud notandum, quod ait de Junonis cum Jove colloquio, in eo ad Theocriti versum de curiositate mulierum videri Plautum allusisse:

Πάντα γυναῖκες ἴσαντι, χαὶ ὡς Ζεὺς ἠγάγεθ' ἥρλω.

Quo significare voluit, eas tanto teneri cognoscendarum rerum alienarum desiderio, ut non humana tantum negotia omnia, sed & divina mysteria accurate investigent. Nam illud quidem conjugium Junonis & Jovis, etiam deos latuit, ut vult Homerus. *Canter.*

180. *Usque à stirpe auctoritas.*] Plautus hic *auctoritatem* appellat sententiam, quam quis primus est commentus, tametsi deinde per traduces in quam plurimos emanaverit. *Alciat.* *Usque ab stirpe auctoritas.*] Hoc est, primus auctor. Cic. lib. 1. de divinat. *Principio Assyrii, ut ab ultimis auctoritatem repetam, observaverunt.* *Ab stirpe,* ut apud Ciceronem *ab stirpe interire*, apud Gellium *ab stirpe convellere.* Gronovius.

182. *Famigeratori res sit cum.*] Usitatum loquendi genus, in litibus & judiciis maxime, *Res mihi cum eo est.* De quibus hic Plautus cum ageret, occasionem sumpsit lepidissimi joci, *Res cum malo ei sit:* pro quo usitate dicimus, *Malum habeat.* J. Gul. *Famigeratori res sit.*] MS. *Famigerator ire sit.* Lege: *Famigerator ille sit.* Scriverius.

1. In

Hoc ita ſi fiat, publico fiat bono.
Pauci ſint faxim, qui ſciant, quod neſciunt;
Occluſioremque habeant ſtultiloquentiam.

ACTUS SECUNDI SCENA PRIMA.

LYSITELES.

MUltas res ſimitu in meo corde vorſo, multum in cogitando
Dolorem indipiſcor: egomet me concoquo, & macero, & defetigo.
Magiſter mihi exercitor animus hinc eſt. ſed hoc non liquet, *Lipſ.* hic eſt.
Nec ſatis cogitatum eſt, utram potius harum mihi artem expeteſſam,
Utram ætati agundæ arbitrer firmiorem: amorin' me, an rei
Obſequi potius par ſiet: utra in parte plus voluptatis ſit vitæ,
Ad ætatem agundam. de hâc re mihi ſatis haud liquet. niſi hoc
Sic faciam opinor: utramque rem ſimul exputem: judex ſim,
Reuſque ad eam rem. ita faciam! ita placet! omnium primum
AMORIS ARTES ELOQUAR, Quemadmodum expediant. NUNQUAM
AMOR QUENQUAM niſi cupidum hominem poſtulat ſe in plagas
Conjicere: eos cupit, eos conſectatur, ſubdole blanditur: ab re
Conſulit blandiloquentulus, harpago, mendax, cuppes, avarus,

Ele-

1. IN *cogitando.*] V. N. Stich. 1. 1.

3. *Exercitor animus hinc eſt.*] Scitum eſt, qui Græce παιδοτρίβης dicitur, *magiſtrum exercitorem* appellari. Exercitores, Græcis *Progymnaſta* erant: quos Plinius in Paneg. & Seneca Epiſt. 15. *Graculos magiſtros* appellat. *Turneb.*

11. *Poſtulat ſe.*] V. N. Aul. act. 5. *Plagas.*] Retia.

12. *Eos cupit. &c.*] Scil. cupidos homines. Significat cordatus adoleſcens, Amorem ea cupidis & ſectatoribus ſuis ſuadere atque conſulere, quæ nihil minus, quam ex re ipſorum & uſu eſſe experiundo inveniantur. Lambinus hic longiſſime errat. *Douza.*

13. *Cuppes.*] Ganeo, cupediarumque amans. Biod. lib. 10. c. 16.

14. Ele-

Elegans, despoliator, latebricolarum hominum corruptor,
Blandus, inops, celati indagator. nam qui abeo, quod amat,
Quam extemplo saviis sagittatis percussus est, ilico res foras
Labitur, liquitur. Da mihi hoc, mel meum, si me amas, si audes. *Rex. fidu.*
Ibi illi cuculus; Ocelle mi, fiat! & istuc, & si amplius vis dari,
Dabitur! ibi illa pendentem ferit: jam amplius orat, non sat
Id est mali, ni amplius etiam, quod ebibit, quod comest,
Quod facit sumpti. nox datur? ducitur familia tota;
Vestispicæ, unctor, auri custos, flabelliferæ, sandaligerulæ,
Cantrices, cistellatrices, nuncii, renuncii, raptores panis & peni.
Fit ipse, dum illis comis est, inops amator. hæc ego cum ago
Cum meo animo, & recolo, ubi qui eget, quam pretii sit parvi; apage te,

Amor:

14. *Elegans.*] Nihil video; nisi, *Elegans* heic in vitio positum: nec aliter vetustissimi usurpabant. Agellius lib. 11. cap. 2. *Elegans homo non dicebatur cum laude: sed id fere verbum ad ætatem M. Catonis, vitii non laudis fuit, &c.* ita paullo post *Comis*, & alibi *Benignus*. Meurs.

16. *Saviis sagittatis.*] Eleganter dixit *savia sagittata*. alias, *armata oscula* vocantur, quum armis illis, quæ gestare sola per legem Corneliam licet, res geritur. ut contra, *inerma oscula* sunt, cum in unum omnia vota amantium non conjunguntur. *Palmer.*

17. *Si audes.*] Blandimento autem hoc temperabatur imperativum *Da*, auctore *Donato*. V. N. Aul. 2. 1. vs. 48.

18. *Ibi ille cuculus.*] Arbitror hoc spectare ad frequentem iterationem responsi illius amatorii, *Ocelle mi fiat.* quod amatori non minus sæpe repetendum, quam Cuculo suum *cú cú. Ibi ille cuculus,* scilicet auditur. V. N. Asin. act. 5. sc. 2. *Pistoris.*

19. *Pendentem.*] Cura suspensum & incertum. *Lambin. Ferit.*] Scil. munere, id est, multat. Ter. Phorm. act. 1. 1. *Geta ferietur alio munere.* Lambin.

21. *Quod facit sumpti.*] Ita hæc corrigo atque explico: *Quod facit sumpti, datur: nox ducitur: familia tota, Vestispic. &c.* Si, inquit, amatori suavium dedit scortum, illico res foras labitur, liquitur; ibi ille pendet de scalis, cæditur. Si alia verborum delinimenta addit, non munus solum, etiam quicquid sumpti facit, amatoris dispendium est. At nox si ducitur, tum vero exhauritur amator. *Palmer.*

22. *Vestispica.* Nonius] *Vistispici*, id est, *vestium custodes servi: quod frequenti diligentia vestes inspiciant.* Varro: *Tu domi videbis*, id est, *curabis*. Plautus: *Intus para, cura, vide. Vestispici servi* aliter Latinis dicebantur *A veste*, item in vet. Inscript. *Ad vestem*: uti, *servus à pedibus*, &, *ad pedes*. Popma. *Sandaligerula.*] Ancillæ quæ dominæ *sandalia*, id est, crepidas & calceamenta sexus istius altiora gerunt. *Victor. Sandalia*, calceamenta fœminarum divitum sunt, & quidem (ut probat Pollux) elegantissima; interdum etiam aurea: quæ & sua habebant repositoria, σανδαλοθήκας appellata. Hinc & servos sandaligerulos habebant. *Turneb.*

31. Pri

Amor: non places: nihil te utor: quanquam ILLUD EST DULCE, esse & bibere.
AMOR AMARA DAT tibi satis, quod ægre sit fugit forum, fugat tuos
Cognatos, fugat ipse se à suo contuitu.
Neque enim eum sibi amicum volunt dici. MILLE modis amor ignorandu'st:
Procul adhibendus est, atque abstinendus. nam QUI IN AMOREM
PRÆCIPITAVIT, pejus perit, quam si Saxo saliat. apage sis amor!
Tuas res tibi habe! amor, mihi amicus ne suas unquam. sunt tamen
Quos miseros, maleque habeas, quos tibi obnoxios fecisti.
Certum'st ad frugem applicare animum: quanquam ibi animo
Labos grandis capitur. boni sibi hæc expetunt, rem, fidem, honorem,
Gloriam & gratiam, hoc probis pretium'st: eo mihi magis lubet
Cum probis potius, quam cum improbis vivere vanidicis.

31. *Præcipitavit.*] Id est, præceps cedit. V. N. Mil. act. 2. 6. *Saxo saliat.*] Sil. *Tarpejo.* Ita dicebant sine alia additione. Lucretius:

— *Scelerisque luela*
Carcer, & horribilis de saxo jactu' deorsum.

Tacitus lib. 2. L. *Pituanius saxo dejectus* Lip. Nihil tamen prohibet quin alludat ad Leucadiam petram & saltum Sapphicum. Virg. ecl. 8.

Præceps aërii specula de montis in undas
Deferar.

Propert. 2, el. 17. *Nunc jacere è duro corpus juvat, impia saxo.* Passerat.

32. *Tuas res tibi habe.*] Verba in divortiis faciendis solemnia, V. N. Amphit. act. 3. 2.

ACTUS SECUNDI SCENA SECUNDA.

PHILTO, LYSITELES.

QUo illic homo foras se penetravit ex ædibus? Ly. pater, assum.
Impera quod vis: neque tibi ero in mora, neque latebrose me abs tuo
Conspectu occultabo. Ph. feceris par tuis cæteris factis, patrem
Tuum si percoles. Per pietatem! nolo ego cum improbis te viris,

Gnate

Gnate mi, neque in viâ, neque in foro ullum sermonem ex-
sequi.
NOVI EGO HOC seculum, moribus quibus siet:
bonum malum
Esse volt, ut sit sui similis: turbant, miscent mores mali, ra-
Avarus, invidus: sacrum profanum, publicum privatum hab-
Hiulca gens. hæc ego doleo: hæc sunt quæ me excruciant.
Hæc dies noctesq; tibi canto, ut caveas. quod manu non que-
Tangere, tantum fas habent, quo manus abstineant:
Cætera rape, trahe, fuge, late. lacrumas hæc mihi, cum vid-
Eliciunt, quia ego ad hoc genus hominum duravi. quin pri-
Me ad plures penetravi? nam HI MORES MAIORU-
laudant:
Eosdem lutulant, quos collaudant. hisce ego te arti-
bus gratiam
Facio, neu colas, neu imbuas ingenium. meo modo & mo-
ribus vivito
Antiquis. quæ ego tibi præcipio, ea facito. nihil ego istos
Moror fatuos mores & turbidos, quibus boni dedeco-
rant se.
Hæc tibi, si mea imperia capesses, multa bona in pectore con-
fident.
LY. Semper ego usque ad hanc ætatem ab ineunte adolescentia
Tuis servivi servitutem imperiis & præceptis, pater.
Pro ingenio, ego me liberum esse ratus sum; pro imperio, tuo
Me-

9. HIulca gens.] Avida, & quasi hianti ore prædam captans. *Douza.*

13. *Quin prius.*] Legendum: *Quam prius*, pro, *priusquam*. Quia non mortuus sum, priusquam ad hoc corruptum seculum vitam produxi. Propert.

Quam prius abjunctos sedula lavit equos.

Atticum: ἢ πρὶν, pro πρινή. Aristoph. ἢ πρὶν γε τὸ μυστωτὸν ὑμῖν ἐγχεαι; Ita *Quam potius* veteres dicebant, pro *potius quam*. *Plures* autem Græca notatione pro *mortuis* dicebant. quippe plures numero sunt mortui quam vivi. *Scal.*

15. *Hisce ego te artibus gratiam facio.*] Facile possum pati, ut ne his artibus te excolas, &c. Antiqua & in circulis usitata loquendi forma: qua usus & lustius: *Qui mihi atque animo me- lius unquam delicti gratiam fecissem.* T- mann.

16. *Moribus vivito antiquis.*] O- fere scriptores mores suorum tem- rum improbantes, antiqua tempo- mores laudarunt. ita Capteiv. act. *antiquis adolescens moribus.* ubi Not. vs. 20.

19. *Confident.*] Pro confidere faci- ut *desidere* in Apuleio. Vide N. S- act. 2. 2.

22. *Pro imperio tuo, meum.*] Requi-

Meum animum tibi servitutem servire, æquom censui.
PH. Qui homo cum animo inde ab ineunte ætate depugnat suo,
Utrum is itane esse mavelit, ut eum animus æquom censeat;
An ita potius, ut parentes eum esse & cognati velint.
Si animus hominem perpulit, actum est; animo servibit, non sibi: *Lamb.* perculit.
Sin ipse animum perpulit; dum vivit, victor victorum cluet.
TU SI ANIMUM VICISTI, potius quam animus te, est quod gaudeas.
NIMIO SATIUS est, ut opu'st, te ita esse, quam ut animo lubet.
Qui animum vincunt, quam quos animus, semper probiores cluent.
LY. Istæc ego mihi semper habui ætati tegumentum meæ,
Ne penetrarem me usquam, ubi esset damni conciliabulum,
Ne noctu irem obambulatum, neu suum adimerem alteri.
Neu tibi ægritudinem, pater, parerem, parsi sedulo.
Sarta tecta tua præcepta usque habui mea modestia.
PH. Quid exprobras? bene quod fecisti, tibi fecisti, non mihi.
Mihi quidem ætas acta est ferme, tua istuc refert maxume.
IS PROBUS EST, quem non pœnitet, quam probus sit & frugi bonæ.

Qui

im: *pro imperio, tuum. Meum an. &c. Tuum*, id est, quod ad imperium attinet, tibi me obnoxium, cætera liberum censui. *vel*: Pro ingenio liber sum, pro imperio tuus. *Lipsius*.

27. *Si animus hominem.*] Si in hac pugna Libido hominem subegit, actum de illo est: & Libidini, non Rationi factus est servus. *Taubmann. Si animus hominem perpulit.*] Recte interpretantur, si libido hominem subegit. Sed hoc non est *perpulit*, ut vulgo habetur, neque *pepulit*, ut MSS. sed omnino *perculit*, ut voluit Lambinus. Vide quæ diximus ad Livii lib. 3. cap. 30. *Gronovius*.

32. *Ætati tegumentum.*] Hæc ego semper habui instar tegumenti & clypei, quibus ætatem tegerem & munirem. Vide Notas Mostell. act. 1. 2. *Lambinus*.

33. *Damni conciliabulum.*] Ubi damnum mihi possit conciliari.

34. *Ne noctu, &c.*] Vide Notas Amphitr. 1. 1. 1.

39. *Quem non pœnitet.*] Interpretantur, qui non invitus probus est; vel, qui constanter probus est. At hæc interpretatio neque generi loquendi neque vicinæ orationi convenit. Vidit aliquid Thomas Gataccerus Advers. cap. 29. ulterius nempe quiddam insinuare Comicum formula illa: nimirum, ut ille, qui quantumvis probus fuerit, numquam se nimis probum vel fuisse vel esse reputet. Hoc sane decebat velle Plautum, & hoc voluit, opinor: non pronunciat tamen, ut nunc verba significant. Dicimus aliquem *pœnitere quam sit*, vel *quantum fiat*, qui non est contentus eo, quod est, vel quantum fit;

Qui ipsus sibi satis placet, nec probus est, nec frugi bonæ.
BENEFACTA benefactis aliis pertegito, ne perpluant.
QUI IPSUS SE contemnit, in eo est indoles industriæ.
Ly. Ob eam rem hæc, pater, autumavi: quia res quædam 'st
quam volo
Ego me abs te exorare. Ph. quid id est? veniam jam dare ge-
stio.
Ly. Adolescenti huic genere summo, amico atque æquali meo
Minus qui caute & cogitate suam rem tractavit, pater,
Bene volo ego illi facere, si tu non nevis. Ph. nempe de tuo.
Ly. D

non pænitere, qui satis eo contentus est. Sic Terentius in Heaut. *At enim te, quantum hic operis fiat, pænitet.* Sic enim scribendum facile assentior Guideto ob auctoritatem codicis Bembini, qui τὸ *dicer* ignorat, & verba sic ordinat. Idem Eunucho act. 5. sc. 6. *An pænitebat, flagitii te auctore quod fecisset adolescens.* id est, parum videbatur flagitii: satis videbatur flagitii: non satis erat. Noster Pseud. 1. 3. *An pænitet te, quanto hic fuerit usui?* Trucul 2. 6. *Pænitetne te, quot ancillæ sunt jam?* Milite 3. 2. *Nihil me pænitet jam, quanto sumtui fuerim tibi.* quod recte explicat Lambinus; Non parvo sumtui jam videor tibi fuisse. Doctissimus Gataccerus hoc ἐρωτηματικῶς legendum censuerit cap. 30. Adverf. Haud ego: nam cum dixisset senex obsonatum se ire, ut hospitem acciperet lepidis victibus, hic intercedens, At ego, inquit, satis jam tibi damnosus fui. Si voluisset ἐρωτηματικῶς loqui, fecisset: *Numquid te pænitet jam quanto:* vel, *Etiam an te pænitet, jam quanto.* Bacchid. 5. 2. *Satis, satis jam vostri est convivii: me nihil pænitet, ut sim acceptus.* Cicero lib. 1. de Officiis: *tamdiu autem velle debebis, quoad te, quantum proficias, non pænitebit.* id est, inquit Gataccerus, dum non satis adhuc profecisse te, quantumcunque profeceris, autumabis. Hæc non est sententia Ciceronis, sed, dum satis hoc præceptore te proficere senties. Libro 1. ad Att. ep. ult. *Vel quod à senatu, quanti fiam, me minime pænitet.* Lib. 12. ep. 27. *Quod me ipse per literas consolatus sum, non pænitet me, quantum profecerim.* Livius lib. 4. *Nullum annum esse, quo non acie dimicetur, & tanquam pæniteat laboris, novum bellum parari.* hoc est, tanquam satis laboris non sit. Ergo *quem non pænitet, quam probus sit & frugi bona*, est, qui satis sibi videtur probus & frugi bonæ. At hæc sententia prorsus est contraria illi, quæ sequitur: *Qui ipsus sibi satis placet, nec probus est, nec frugi bona.* Hoc versu improbat φιλαυτίαν, priore probat. Immo si quid video, nec priore probavit; sed invitis omnibus libris expungenda est particula negandi. Scripsit enim Plautus: *Is probus est, quem pænitet, quam probus sit & frugi bona.* Hoc est, qui, utcumque probus sit, nondum sibi satis placet, non satisfacit sibi, sed studet usque & laborat, ut se probiorem etiam præstet. Hoc & duo alii, qui sequuntur, versus sanciunt. *Gronovius.*

41. *Benefacta benefactis.*] Benefacta benefactis cumulato, ne quid vitii in animo innascatur. *L. Ne perpluant.*] V. N. Mostell. act. 1. 2.

43. *Autumavi.*] Dixi. Vide Agell. lib. 15. cap. 3.

44. *Veniam jam dare gestio.*] Gestio permittere ut dicas. Sic Cornific. ad Herenn. lib. 4. *Veniam ad vos, si mihi Senatus det veniam,* Id est, si permittat. Nam *veniam dare*, non est tantum parcere & ignoscere alicujus culpæ & errato: sed interdum permittere, sinere, concedere. *Turneb.*

LY. De meo: nam quod tuum'st, meum'st: omne meum est autem tuum.

PH. Quid is, egetne? LY. eget. PH. habuitne rem? LY. habuit. PH. qui eam perdidit?

Publicisne affinis fuit, an maritumis negotiis?

Mercaturamne, an venales habuit, ubi rem perdidit?

LY. Nihil istorum. PH. quid igitur? LY. per comitatem edepol, pater.

Præterea aliquantum animi caussâ in deliciis disperdidit.

PH. Edepol hominem prædicatum ferme familiariter.

Qui quidem nusquam per virtutem rem confregit, atque eget;

Nihil moror eum tibi esse amicum cum ejusmodi virtutibus.

LY. Quia sine omni malitia est, tolerare egestatem ejus volo.

PH. DE MENDICO male meretur, qui ei dat quod edit, aut quod bibat.

Nam & illud quod dat, perdit, & illi producit vitam ad miseriam.

Non eo hoc dico, quin quæ tu vis, ego velim, & faciam lubens:

Sed ego hoc verbum cum illi cuidam dico, præmonstro tibi,

UT ITA TE aliorum miserescat, ne tui alios misereat.

LY. Deserere illum, & dejuvare in rebus advorsis pudet.

PH. Pol PUDERE QUAM pigere præstat, totidem literis.

LY. Edepol Deûm virtute dicam, pater, & majorum, & tua,

Multa

50. *Publicisne, &c.*] Publicisne an maritimis negotiis sese implicuit? *Lambinus.*

51. *Venales habuit.*] Qui *vanales habent*, vænalicii sunt & mangones; quos Plinius junctim *vanalicios mangones* appellat. Seneca; *mercator urbibus prodest, medicus ægris, mango vanalibus.* Glossæ: *vanalicius*, σωματέμπορος. *Salmasius.*

53. *Per comitatem.*] V. N. Scena præced. vs. 14.

54. *Prædicatum ferme familiariter.*] *Prædicatum familiariter* eo dicit: quia turpem decoctionem æqualis sui valde comiter & verecunda circumlocutione protulerat: ut appareret familiarissimum illi esse. *Acidal.*

61. *Illi cuidam.*] Lesbonico.

63. *Dejuvare.*] Vetus editio, *desinare*: fortasse melius. Glossarium: *Desinator*, ἀβοήθητος: qui scilicet desinit, destitutus ope. *Scalig.* V. N. Epid. act. 1. 1.

65. *Deum virtute.*] Ita loquebantur. Solebant enim res prosperas diis & virtuti acceptas referre: contra, sua omnia minora facere, & deorum erga se beneficentiam amplificare: ne sibi ea attribuere viderentur, & in deos ingrati esse: neu eorum invidiam in se commoverent. Etsi nonnunquam etiam hominum virtutem tacitam non prætermittebant. Milite act. 3. 1. & alibi. Sallustius: *virtute ac diis volentibus magni & opulenti estis.* Turneb.

Multa bona bene parta habemus. BENE SI amico fec[...]
Ne pigeat fecisse: ut potius pudeat, si non feceris.
PH. De magnis divitiis si quid demas, plus fit, an minus?
LY. Minus, pater. sed CIVI IMMUNIFICO SC[...] quid cantari solet?
Quod habes, ne habeas: & illud quod nunc non habes, h[...] beas malum:
Quandoquidem nec tibi bene esse potes pati, nec alteri.
PH. Scio equidem illuc ita solere fieri. verum, gnate mi,
IS EST IMMUNIS, cui nihil est, qui munus fung[...] suum.
LY. Deûm virtute habemus, & qui nosmet utamur, pate[r,]
Et aliis qui comitati simus benevolentibus.
PH. Non edepol tibi pernegare possum quicquam quod vi[s:]
Cujus egestatem tolerare vis? loquere audacter patri.
LY. Lesbonico huic adolescenti, Charmidæ filio,
Qui illic habitat. PH. qui comedit quod fuit, quod non fuit?
LY. Ne opprobra, pater. MULTA EVENIUNT ho[-] mini, quæ volt, quæ nevolt.
PH. Agedum, eloquere. quid dare illi nunc vis? LY. nihil quic[-] quam, pater.
SAPIENTIÆ ÆTAS condimentum'st: SAPIENS ætati cibus est.
PH. Mentire, edepol, gnate; atque id nunc facis haud con[-] suetudine.
Nam SAPIENS quidem pol ipse fingit fortunam sibi.

Eo[...]

73. *Is est immunis.*] Quisnam ex illa Isidori definitione interpretandum non videt? referentis lib. Orig. XVI. *Amœna loca Verrius Flaccus dicta ait, quod sine munere sint, nec quicquam in his officii; quasi amunia, id est, sine fructu, unde nullus fructus exsolvitur.* Inde etiam nihil præstantes, *Immunes*, vocantur. *Dousa.*

75 *Et aliis qui comitati.*] Habemus, unde comes & liberales simus in benevolentiis.

81. *Agedum, eloquere.*] Ant. Muret. Var. lect. lib. 15. cap. 13. totum hunc locum & legit aliter & transponit: quem vide, ut & Acidalium.

82. *Sapientia, &c.*] Quod ait Lysi[-]les ad excusandum sodalem, *Sapien[tiam] esse condimentum ætatem: & Sapienti[am] ætati cibum:* hanc sententiam habet. Q[uæ]dam cibi sunt, qui recentes quidem [non] sunt esui: sed reponi solent in long[am] usionem, & muria aut aceto aut aliisque modis condiri. mitescunt a[utem] ac concoquuntur tempore, & ad ves[cen]dum utiles fiunt. Sic sapientiam i[n] juvenibus immaturam esse: proced[ente] ætate condiri ac mitigari, quasique [ma]turescere. *Muret.*

85. [...]

Eone multa quæ nevolt eveniunt, nisi fictor malus fiet.
Multa est opera opus ficturæ, qui se fictorem probum
Vitæ agendæ esse expetit. LY. sed hic admodum adolescentulus.
PH. NON ÆTATE, verum ingenio adipiscitur sapientia.
LY. Tu modo ne me prohibeas accipere, si quid det mihi.
PH. An eo egestatem ejus tolerabis, si quid ab illo acceperis?
LY. Eo, pater. PH. pol, ego istam volo me rationem edoceas. LY. licet.
Scin' tu illum quo genere gnatus sit? PH. scio, apprime probo.
LY. Soror illi est adulta virgo grandis: eam cupio, pater,
Ducere uxorem. PH. sine dote? LY. sine dote. PH. uxorem? LY. ita.
Tua re salva. hoc pacto ab illo inibis summam gratiam;
Neque commodius ullo pacto ei poteris auxiliarier.
PH. Egone indotatam te uxorem ut patiar? LY. patiundum est, pater:
Et eo pacto addideris nostræ lepidam famam familiæ.
PH. Multa ego possum docta dicta, & quamvis facunde loqui:
Historiam veterem atq; antiquam hæc mea senectus sustinet:
Verum ego quando te & amicitiam & gratiam in nostram domum
Video allicere, etsi advorsatus tibi fui, istac judico, *Acid.* etsi adversatus tibi fui istuc sedulo.
Tibi permitto, posce, duce. LY. Dì te servassint mihi.
Sed adde ad istam gratiam unum. PH. quid id est autem unum? LY. eloquar.
Tute ad eum adeas, tute concilies, tute poscas. PH. eccere.
LY. Ni-

85. *Eone multa quæ nevolt.*] Utrobique *ne* pro non usurpans, venuste dixit Plautus. ut act. 5. 2. *nisi nevis*. Ait igitur; ob id non multa, quæ non vult, eveniunt. *Turneb.*

86. *Multa est opera, &c.*] Opus est ei multa opera & cura fingendi ac laborandi, qui rationem vitæ recte degendæ sibi fingere cogitat.

102. *Istac judico.*] Id est, in illam partem censeo.

105. *Concilies, poscas.*] *Conciliandi* vox ambigua. nam & de nuptiis legitimis, & de lenocinio dicitur. honeste Ovid. *Non me nupsisti conciliante sene.* Apul. in Apol. *invitam eam conciliare.* Inhoneste Suet. Jul. *Existimatur Serviliam suam filiam Tertiam Cæsari conciliasse.* Ovid. *Quo veniunt alii conciliante viri.* Turn.

LY. Nimio citius transiges: firmum omne erit, quod egeris.
Gravius erit tuum unum verbum ad eam rem, quam centu mea.
PH. Ecce autem in benignitate hoc repperi negotium.
Dabitur opera. LY. lepidus vivis. hæ sunt ædes: hic habe
Lesbonico est nomen: age, tem cura: ego te oppetiar do

109. *Lepidus vivis.*] Id est, lepidus es, præbesque te erga me, filium tuum, patrem commodum: Catullus, *At tu insula mala ac molesta vivis.* Ita Amph. Prol. *Virtute dixit vos vic viveres* id est, esse. Deinde.

ACTUS SECUNDI SCENA TERTIA

PHILTO.

NOn optuma hæc sunt, neque ut ego æquom censeo:
Verum meliora sunt, quam quæ deterruma.
Sed hoc unum consolatur me atque animum meum,
Quia, QUI NIHIL ALIUD, nisi quod sibi solipsi
Consulit advorsum filium, nugas agit:
Miser ex animo fit: factius nihilo facit.
Suæ senectuti is acriorem hyemem parat,
Cum illanc importunam tempestatem conciet.
Sed aperiuntur ædes, quo ibam: commode
Ipse exit Lesbonicus cum servo foras.

6. F*Actius nihilo facit.*] Sic Mss non *fectius*, non *sequius*, non *satius*, sed raptant invicem, quia de significatu vocabuli altum taceatur: & sic defunguntur, vocem esse plane ficticiam à faciendo. Hoc neminem opinor fugiebat. *Factius* igitur est magis factum, ut alibi *confossiorem* dicit pro magis confosso; hac fabula *occlusiorem stultiloquentiam*: ut Cicero civitatem *conficientissimam litterarum*: Petronius, *excussissima pal... pulsare*. Planius foret: *factius nihil* id est, nihil magis reddit curatu explicatum, nihil magis expedit, c si concederet liberis, nec semper e voluptati repugnaret. Et sic scri Plautum crediderim; Etsi potest e plicari alterum, Qui semper adve liberorum voluntati; nugas agi cit redditque *factum magis nihilo* est, magis nihilum quam nihil novius.

ACTUS SECUNDI SCENA QUARTA.

LESBONICUS, STASIMUS, PHILTO.

MInus quindecim dies sunt, cum pro hisce ædibus
Minas quadraginta accepisti à Callicle.

E

Estne hoc quod dico, Stasime? ST. cum considero,
Meminisse videor fieri. LE. quid factum est eo?
ST. Comesum, expotum, exutum, elotum in balineis.
Piscator, pistor abstulit, lanii, coqui,
Olitores, myropolæ, aucupes. confit cito,
Quam si tu objicias formicis papaverem.
LE. Minus hercle in hisce rebus sumptum est sex minis.
ST. Quid, quod dedisti scortis? LE. ibidem una traho.
ST. Quid, quod ego defraudavi? LE. hem ista ratio maxuma
est.
ST. Non tibi illud apparere, si sumas, potest:
Nisi tu immortale rere esse argentum tibi.
Sero, atque stulte, prius quod cautum oportuit.
Postquam comedit rem, post rationem putat.
LE. Nequaquam argenti ratio comparet tamen.
ST. Ratio quidem hercle apparet. argentum οἴχεϑ'.
Minas quadraginta accepisti à Callicle,
Et ille ædis abs te accepit mancupio. LE. admodum.
PH. Pol, opinor, affinis noster ædes vendidit.
Pater cum peregre veniet in porta est locus:
Nisi forte in ventrem filio correpserit.

Post. si summos. potest.

ST. Tra-

5. EXutum.] Emendo: *exunctum*. Magnum luxus instrumentum cottidianæ veterum unctiones, lavationes. unde decoctorum verba, *eluere*, *exungere*, pro patrimonium luxu lancinare. Rud. act. 2. 7.

Eluas tu, an exungare: ciccum non interduim.

Exungere ergo, ungentis absumere est: & ea vox myropolas ejus argenti, cujus rationem serio insistit Lesbonicus, bonam partem abstulisse significat. *I. Gul.* *Elotum.*] Inde, *helluo*, ab *eluendo*, qui aspiratur, ut aviditas magis exprobretur: fit enim vox incitatior, ut ait Festus. Nam & in balneis luxu lavandi rem profligabant. *Turneb.*

10. *Ibidem una traho.*] V. N. supra, act. 1. 2. 166.

12. *Si sumas, potest.*] Vide ad Rudentem 4. 8. 9.

17. *Argentum, &c.*] *Argentum οἴχεται*, dictum ea forma, qua Paulus JC. dixit, *Pecuniam proficisci*; vel Ulpianus, *Pecuniam ire, redire, &c.* itemque Cicero in Verr. *Pecuniam, qua via iverat, eadem semita revertisse, &c.* Scip. Gentil.

21. *In porta est locus.*] Foris & sub dio habitandum ei est. vel, ut alii, mendicabit in porta trigemina: de qua in Capteivis, act. 1. 1. 22. *Lamb.* *In porta est locus.*] Lucrifit pronomen *ei*, ut in illo; *Urbem quam statuo vestra est*, subauditur *ea*. In Amph. *Naucratem quem convenire volui, in navi non erat.* Reticetur *is*. Adde ad Livium 23. 15. Recte ergo Gruterus sine ulla causa corrigit, *Patri*. Gron.

22. *Nisi forte in ventrem filio correpserit.*] Nam cum filius pro domo pecunias recepisset, quas in ventrem congesserat, si Senex revertens ad ædes suas ire voluisset, in ventrem filii necesse habebat

ST. Trapezitæ mille drachumarum Olympicûm,
Quas de ratione debuisti, redditæ.
LE. Nempe quas spopondi. ST. immo, quas dependi, inqu
Quas sponsione pronuper tu exactus es
Pro illo adolescente, quem tu ajebas esse divitem.
LE. Factum. ST. ut quidem illud perierit. LE. factum id q
que est.
Nam nunc eum vidi miserum, & me ejus miseritum'st.
ST. Miseret te aliorum, tui te nec miseret, nec pudet.
PH. Tempus adeundi est. LE. estne hic Philto, qui advenit
Is hercle est ipsus. ST. edepol, næ ego istum velim
Meum fieri servom cum suo peculio.
PH. Herum atque servum plurimum Philto jubet
Salvere; Lesbonicum & Stasimum. LE. Dì duint
Tibi, Philto, quæcunque optes. quid agit filius?
PH. Bene volt tibi. LE. edepol mutuom mecum facit.
ST. NEQUAM ILLUD verbum'st, Bene volt; nisi
bene facit.
Ego quoque volo esse liber; nequicquam volo;

sed. & c
Quas spon

bebat ire: etenim ille ædes devoraverat. *Alciatus*.

23. *Mille drachumarum.*] Fit *drachuma*, sicut *mina*, & *Alcumena*. interposita inter Consonantes littera *i*, seu *u*. Quæ fuerint autem *drachma Olympica*, quæramus. Constat vero aliis in locis aliud drachmarum pretium fuisse, secundum quas & æstimatio Talenti varia fuit. Fortasse verum, *Philippicum*, ut in Truculento. *Camer. Reddita* positum est, quasi dictum esset, *mille drachma*. ut spectarit illud, quod intelligitur; non, quibus verbis dicatur. *Lamb*.

25. *Quas dependi.*] Cicero I. Fam. 8. *Dependendum tibi est, quod mihi pro illo spopondisti.* Ad Att. 14. ep. 16. *Puto si quid in homine pudoris est, præstaturum eum, ne pro se quodammodo dependatur.* Ad Brutum ep. 18. *Reipublica quod spoponderis, quemadmodum solvas, nisi is dependi facile patitur, pro quo spoponderis.* Quod autem sequitur, *sponsione*, dicitur quasi esset, ex sponsione, vel sponsione facta. Non enim *sponsiones*, quum tantummodo esset, & pro uno, r drachmarum. *Quas mille drachmas ctus es*, ut apud Cæcilium: *ego illud lominus exiger portorium.* Q. Met Numidicus apud A. Gellium, lib. 1 *sese maximas pecunias exactas esse.* (jam olim huc recte applicuit Turne Sed errat, quum simile putat Cælii li fam. ep. 11. *ne quod furore Pauli a tus esset boni, sua culpa videretur am* Legendum enim omnino *adeptus*. ibi Manutium. *Grævius*.

29. *Nam nunc eum.*] Ex hoc resp so apparet, Lesbonicum longe alite cepisse dictum Stasimi, ac si Servus dixisset: *Ut quidem ille* (scilicet ad scens, pro quo spoponderas) *peri* Douza.

37. *Mutuum mecum facit.*] Id à me mutuo amatur. *Lambinus*. ego potius ad illud, *Bene v* Lesbonicum respexisse opinor. *T mannus*.

44. Ha

Hic postulet frugi esse; nugas postulet.
PH. Meus gnatus me ad te misit, inter se atque vos
Affinitatem ut conciliarem & gratiam.
Tuam volt sororem ducere uxorem. & mihi
Sententia eadem'st, & volo. LE. hau! nosco tuum: *Lamb.* haud nosco.
Bonis tuis rebus meas res irrides malas.
PH. Homo ego sum, homo tu es: ita me amabit Juppiter!
Neque te derisum veni, neque dignum puto.
Verum hoc, ut dixi, meus me oravit filius,
Ut tuam sororem poscerem uxorem sibi.
LE. MEARUM RERUM me novisse æquom'st ordinem.
Cum vostris nostra non est æqua factio;
Affinitatem vobis aliam quærite.
ST. Satin' tu sanus mentis aut animi tui,
Qui conditionem hanc repudies? nam illum tibi
Ferentarium esse amicum inventum intellego.
LE. Abin hinc dierecte? ST. Si hercle ire occipiam, vetes.
LE. Nisi quid me aliud vis, Philto, respondi tibi.
PH. Benigniorem, Lesbonice, te mihi,
Quam nunc experior esse, confido fore:
Nam & STULTE FACERE, & stulte fabularier,
Utrumque, Lesbonice, in ætate haud bonum'st.
ST. Verum hercle hic dicit. LE. oculum ego effodiam tibi,
Si verbum addideris. ST. hercle quin dicam tamen.
Nam si sic non licebit, luscus dixero.
PH. Ita tu nunc dicis non esse æquiparabiles
Vostras cum nostris factiones atque opes?
LE. Dico.

44. *Hau!*] *Hau*, interjectio turbatæ mentis, vel indignabundæ. *Camer.*

51. *Cum vostris, &c.*] Vestri ordinis hominibus, qui estis factiosi, id est, divites ac potentes, nos inopes tenuesque pares esse non possumus. *Taubm.*

55. *Ferentarium esse amicum.*] Plautus jocose *amicum ferentarium* vocat, qui repente opem fert & auxilium egenti amico. *I. Gul.* In ferentario amico, eum, qui subsidio futurus sit, significare videtur Plautus, & qui sit auxilium laturus. ut mihi mirum videatur, quod Varro interpretetur *inanem*. Duxisse videtur interpretationem à levi armatura illorum equitum, quos dicit esse ferentarios vocatos: cum Plautus ad vocabulum potius alluserit. ut & alio loco scribit; *Nulla est mihi salus dataria:* à dando. *Turneb.*

56. *Abin' hinc dierecte.*] Vide notas Capt. 3. 4. 103.

66. *Opes opulentas.*] Veteres *oves* appel-

LE. Dico. PH. quid nunc, si in ædem ad cœnam veneris,
Atque ibi opulentus tibi par forte ut venerit, *Pij. forte obvenerit.*
Apposita sit cœna, popularem quam vocant,
Si illì congestæ sint epulæ à clientibus,
Si quid tibi placeat, quod illì congestum siet,
Edisne, an incœnatus cum opulento accubes?
LE. Edim, nisi ille vetet. ST. at pol ego, etiamsi vetet,
Edim, atque ambabus malis expletus vorem:
Et quod illi placeat, præripiam potissumum:
Neque illi concedam quicquam de vita mea.
VERECUNDARI NEMINEM apud mensam decet,
Nam ibi de divinis atque humanis cernitur.
PH. Rem fabulare. ST. non tibi dicam dolo:
Decedam ego illi de via, de semita,
De honore populi: verum quod ad ventrem attinet,
Non hercle hoc longe, nisi me pugnis vicerit.
Cœna hac annona est sine sacris hæreditas.
PH. SEMPER TU HOC facito, Lesbonice, cogites,
Id

pellabant *opes*. hinc *opicerda*, *opilio*. deinde quia in multitudine pecorum maxime ovium, divitias collocabant, ex eo *opes* dictæ etiam divitiæ. Similiter Græcis πολύμηλος, ad verbum est *opulentus*. Meurs. V. N. Cistell. 2. 1.

67. *Ædem.*] Scil. sacram aliquam: in his enim epulabantur. *Turneb.*

69. *Popularem quam vocant.*] *Cœna popularis* est epulum, quod populo datur. Nam, verbi gratia, in triumphis epulum populo interdum dabatur, & dabantur prandia: ut in Jul. Cæsare indicat Tranquillus. Sed & cum decimam Herculi solvebant, pollucto accipiebant populum. *Turneb.* A clientibus olim in æde sacra convivium patronis apparari solitum, quod *Cœnam popularem* vocarunt. *Faber.*

76. *De vita mea.*] Id est, de victu: ut apud Terent. *Cui opera vita erat:* id est, qui ex opera sua vivebat. Donatus: *Vita*, & mores significat, & animam, & alimentum, & spatium vivendi. Ita βίος Græcis tum *vitam*, tum illud ipsum declarat, quo vitam tuemur. *Beza.*

77. *Verecundari neminem.*] Sic privatis ad me litteris magnus Scaliger; spectanda, inquit, persona est, nempe Parasitus. In Senatu dicitur; *Nulla verecundia debet nos demovere à sententia dicenda, ubi de rebus divinis & humanis agitur.* divinæ & humanæ res Parasiti est esca; & *mensa* senatus. Quo quid lepidius dici potest? Aliter accipias, perit omnis lepor. *Taubmann.*

82. *Hoc longe.*] Lego: *hoc ungue.* παροιμιώδης enim sermo est; *Transversum unguem alicui non cedere.* Nec movet me illud Mostell. TR. *non hoc longe Delphium.* Nam & illic emendandum censeo, *hoc ungue.* etsi alterum etiam illud commode & tanquam à demonstrante, accipi posse scio. *Lipsius.* Sed vide ad Cistell. 2. 3. 39.

83. *Cœna hac annona est sine sacris hereditas.*] Lego: *Cœna hac annona est s. s. h.* ἐρωτηματικῶς. *Hereditas*, inquit, *sine sacris*

Id optumum esse, tute uti sis optumus:
Si id nequeas, saltem ut optumis sis proxumus.
Nunc conditionem hanc, quam ego fero, & quam abs te
 peto,
Dare atque accipere, Lesbonice, te volo.
Dei divites sunt, Deos decent opulentiæ
Et factiones. verum NOS HOMUNCULI
SALILLUM ANIMÆ qui cum extemplo amisimus, Tum quam cum ext.
Æquo mendicus atque ille opulentissumus
Censetur, censu ad Acherontem mortuus.
St. Mirum, ni tu illuc tecum divitias feras,
Ubi mortuus sis, ita sis ut nomen cluet.
Ph. Nunc ut scias hic factiones atque opes

Non

sacris est, cum hæres non adsciscitur in sacra & gentem. Cum ea hæreditate ludens, Servus cœnam comparat: ut item Capteivis. *Lipsius.* probo omnino conjecturam eorum qui legerunt, *Cœna hæc an non est sine sacris hereditas?* Nam annona non potest explicari, nec hic locum habere. *Salmasius. Cœna hæc annona.*] Ego vero non probo ullam hic conjecturam, sed retineo mordicus scripturam veterem cum explicatione Mureti. *Hæc annona*, est, ut nunc est annona, hujus temporis annona. Sic Livius, *horum magnificentia operum*; quæ nunc fiunt; *hæc licentia*, quæ nunc grassatur. Vide ad lib. 24. 40. Cœna gratuita, ut nunc annona cara est, res tam rara est, quam hæreditas sine onerosis & sumptuosis sacris. Captivis 4. 1. *Sine sacris hereditatem sum aptus effertissimam.* Gronovius.

89. *Deos decet opulentia.*] Camerarianus *opulentia.* Ergo recte fecerunt; *deos decent opulentiæ*, quod cum recepisset Pareus, à Grutero increpitus rursus mutavit. At est illud Plauti & in Bacchid. 3. 4. 23. *Antequam illa unquam meis opulentiis Ramenta fiat ignavior.* sic infra 4. 3. *Veteres parsimoniæ.* sic *fama, gloria, memoria, misericordia.* Sic alibi: *Secundas res decent superbiæ.* Gronovius.

90. *Nos homunculi salillum animæ.*] Sumus vasculum salis; id est, sumus corpuscula animata. nam corpora nostra sunt tanquam animarum vascula. *Salillum animæ* dixit, fortasse translatione sermonis facti à mensis pauperum; quæ sunt perquam tenues & sine apparatu. eis enim sal pro obsonio est. Horat. 2. Oda 16.

Vivitur parvo bene, cui paternum
Splendet in mensa tenui salinum, &c.

Licet etiam dicere, Plautum eo spectasse, Animam corpori nostro esse pro sale. quemadmodum enim carnes pecudum si diu serventur sine sale, putrescunt: ita & corpora efflata anima, putore corrumpuntur. *Lambin.*

95. *Ut nomen cluet.*] Opinor Servum hoc velle: Credo profecto te illuc (ad Acherontem) divitias tuas perlaturum: ubi demum (cum mortuus nimirum eris) sis *ut nomen cluet*, id est, Philto. ut sibi demum benignitatem tuam exerceas, & revera Philto sis hominibus. nam ut nunc quidem es, in tantis divitiis satis parcus es: unde nominis tui ἔτυμον apud Orcum demum fortassis verum esse ostendes. *Pistor. Ita sis ut nomen.*] Admitto interpretationem Pistorii: sed ut ei satis conveniant verba, scribo: *Ubi mortuus sis, uti sis, ut nomen cluet.* Gronovius.

96. *His*] In nostra familia. *L.*

111. No-

Non esse, neque nos tuam negligere gratiam.
Sine dote posco, tuam sororem filio.
Quæ res bene vortat! habeon' pactam? quid taces?
St. Pro Dì immortales, conditionem quojusmodi!
Ph. Quin fabulare, Dì bene vortant! spondeo.
St. Eheu, ubi usus nihil erat dicto, spondeo
Dicebat: nunc hìc, quom opust est, non quit dicere.
Le. Cum affinitate vostra me arbitramini
Dignum, hàbeo vobis, Philto, magnam gratiam.
Sed etsi hercle graviter cecidit stultia mea, Sarac. Sed etsi hanc rem cecidit.
Philto; est ager sub urbe hìc nobis, eum dabo
Dotem sorori: nam is de stultitia mea
Solus superfit præter vitam reliquus.
Ph. Profecto dotem nihil moror. Le. certum'st dare.
St. Nostramne vis nutricem, here, quæ nos educat,
Abalienare à nobis? cave sis feceris.
Quid edemus nosmet postea? Le. etiam tu taces?
Tibi ego rationem reddam? St. plane periimus,
Nisi quid ego comminiscor. Philto te volo.
Ph. Si quid vis, Stasime? St. huc concede aliquantum.
Ph. licet.
St. Arcano tibi ego hoc dico, ne ille ex te sciat,
Neve alius quisquam. Ph. crede audacter quid lubet.
St. Per deos atque homines dico, ne tu illunc agrum
Tuum siris unquam fieri, neque gnati tui.
Ei rei argumentum dicam. Ph. audire edepol lubet.
St. Primum omnium olim terra cum proscinditur,
In quinto quoque sulco moriuntur boves.
Ph. Apage! St. Acherontis ostium in nostro'st agro.

Tum

111. *Nostramne vis nutricem.*] Sic autem vocat agrum, cujus proventu tanquam nutrice alebantur. Apposite. Ita Artemidorus l. 1. c. 81. ait, Bonum esse opifici somniare de coitu cum matre: καὶ γὰρ τὴν τέχνην μητέρα καλεῖν ἔθος ἐστὶ &c. Val. Maxim. l. 7. c. 6. *Siciliamque & Sardiniam, benignissimas urbis nostræ nutrices, gradus & stabilimenta bellarum.* Gruter.

123. *Quinto quoque sulco.*] *Quinto sulco, sexto, nono*; dicunt auctores: pro, *Serere quinquies, sexies, novies aratum agrum.* Turneb.

124. *Acheruntis ostium.*] Veteres, cum animas omnes ad inferos descendere putarent, multis locis esse *Ostium Orci* credebant; ut qua spiracula erant, quæ odoris

Tum vinum, priusquam coactum'st, pendet putidum.
LE. Consuadet homini, credo, etsi scelestus est;
At mihi infidelis non est. ST. audi cætera.
Post id, frumenti quom alibi messis maxuma'st,
Tribus tantis illi minus redit, quam obseveris.
PH. Hem; istic oportet obseri mores malos,
Si in obserendo possint interfieri.
ST. Neque unquam quisquam est, quojus ille ager fuit,
Quin pessume ei res vorterit, quojum fuit.
Alii exulatum abierunt, alii emortui,
Alii se suspendere. hem! nunc hic, cujus est
Ut ad incitas redactus! PH. apage à me istum agrum.
ST. Magis apage dicas, si omnia à me audiveris.
Nam fulguritæ sunt hìc alternæ arbores.
Sues moriuntur anginâ acerrume.
Oves scabræ sunt, tam glabræ, hem! quam hæc est manus.
Tum autem Syrorum, genus quod patientissumum est
Hominum, nemo extat, qui ibi sex menses vixerit:
Ita cuncti solstitiali morbo decidunt.

PH. Cre-

is fœditate animam extorquebant, &c. Sed & in locis pestilentibus *Ostium Orci* e dicebant: ut hoc loco. Festus: *Ma-em lapidem*. seu potius *manal* sive *ma-e*, eleganter *Ostium manium* vocat. *liger*.

125. *Tum vinum*, &c.] *Vinum pen-s* ipsas uvas significat, & vindemiam ndum collectam. Cui opponunt ple-que è JCtis *Vinum doliare*, quod Cicero *um de dolio*, &, *vinum de cupa*. Sed im *vinum doliare*, quod novum est, norisque ob id pretii, opponitur po-s *vino diffuso*, quod maturitatem ha-& suavitatem. *Turneb. Vinum prius-am coactum est.*] P. Scriverius ad Mar-lis Xenia legit, *coctum est*, quod cupide epit Pareus. Sed male. Vide 4. Observ. 3. *Gronovius.*

126. *Consuadet.*] Servus abduxerat senem: ait herus, Est quidem apprime scelestus noster ille servus: tamen eum tam mihi arbitror fidelem, ut nihil sua-surus sit, quod contra meam rem. *Grut.*

136. *Ad incitas redactus.*] Antiqui fines seu terminos, quos amplius promovere non est, *incitos* vocabant. Et qui eo rerum redacti erant, ut nullum certum rerum suarum consilium capessere possent, *Ad incitas redacti* dicebantur. ubi subaudi *lineas*. Metaphora enim à ludo XII. scriptorum. nam cum ad ultimam lineam promoti erant calculi, tum is, cujus intererat, *Ad incitas lineas redactus*. calculi vero ipsi *inciti* dicebantur: quod annotat Isidorus. *Scalig.* V. N. Pœnulo, act. 4. 2. 86.

138. *Fulgurita.*] Quasque ideo, non sine sumptu necesse erat, ea parte ramos exscindere, qua de cœlo tactæ essent. *Gutherius.*

143. *Solstitiali morbo.*] Apud Plaut. quæsitum est, quis sit *morbus solstitialis*. Alii pro Comitiali intellexerunt: alii pro repentino & subitaneo: ut etiam alibi (Pseud. act. 1. 1.) *herba solstitialis*, quæ nata statim moritur. Turnebus pro solstitiali morbo ardentissimas febres intel-

PH. Credo ego istuc, Stasime, ita esse: sed Campas genus
Multo Syrorum jam antidit patientia.
Sed iste est ager profecto, ut te audivi loqui,
Malos in quem omnes publice mitti decet.
Sicut fortunatorum memorant insulas,
Quo cuncti, qui ætatem egerunt caste suam,
Conveniant. contra istoc detrudi maleficos
Æquom videtur, qui quidem istius sit modi.
ST. Hospitium est calamitatis. quid verbis opu'st?
Quamvis malam rem quærens, illic reperias.
PH. At tu hercle & illî & alibi. ST. cave sis dixeris,
Me tibi dixisse hoc. PH. dixisti arcano satis.
ST. Quin hic quidem cupit illum ab sese abalienarier;
Si quidem reperiri posset, cujus os sublinat. Acid. si quis reperire
PH. Meus quidem hercle nunquam fiet. ST. si sapies quidem.
Lepide hercle de agro ego hunc senem deterrui:
Nam quî vivamus, nihil est, si illum amiserit.
PH. Redeo ad te, Lesbonice. LE. dic sodes mihi,
Quid hic locutus tecum? PH. quid censes? homo 'st?
Volt fieri liber: verum, quod det, non habet.
LE. Et ego esse locuples, verum nequicquam volo.
ST. Licitum, si velles: nunc, quoniam nihil est, non licet.
LE. Quid tecum, Stasime? ST. de istoc quod dixisti modo:
Si antea voluisses, esses: nunc sero cupis.
PH. De dote mecum convenire nihil potes:
Quid tibi lubet; tute agito cum nato meo.

Nun

tellexit, quasi illæ sub solstitio maxime vagentur. Sed etsi demus Turnebo, similes febres Canicularibus diebus grassari: attamen solstitium à Canicula multorum dierum intervallo remotum est. Quare puto ego *Solstitialem morbum* quemcunque pravum & letalem vocari. quasi innuere velit ille Servus, neminem ibi potuisse sextum mensem vivere, sed statim unumquemque tempore solstitiali interire consuevisse. Etenim solstitium periculosum atque morbosum esse, unus ante omnes. docuit Hippocrates libro De aëre, aquis, & locis. Post quem Arist. Sect. Problem. idem confirmat. *Mercurialis.*

144. *Sed Campas genus.* Nonius legit *Campans*, id est, Capanum genus quod molles & libidinosos fuisse constat. *Lambin.*

148. *Fortunatorum insulas.*] Vide has insulas Muretus Var. lect. lib. 5. et Horat. Epod. 16.

Nunc tuam sororem filio posco meo.
Quæ res bene vortat. quid nunc? etiam consulis.
LE. Quid istic? quando ita vis, Dî bene vortant! spondeo.
PH. Nunquam edepol cuiquam exspectatus filius
Natus, quam est illud Spondeo natum mihi.
ST. Dî fortunabunt vostra consilia! PH. ita volo.
LE. Sed, Stasime, abi huc ad meam sororem: ad Callidem,
Dic hoc negotii quomodo actum est. ST. ibitur.
LE. Et gratulator meæ sorori. ST. scilicet.
PH. I hac, Lesbonice, mecum, ut coram nuptiis
Dies constituatur: eadem hæc confirmabimus.
LE. Tu istuc cura quod jussi: ego jam hic ero.
Dic Callicli, me ut conveniat. ST. quin tu i modo!
LE. De dote ut videat, quid opus sit facto. ST. i modo!
LE. Nam certum'st me sine dote haud dare. ST. quin tu i modo!
LE. Neque enim illi damno unquam esse patiar. ST. abi modo!
LE. Meam negligentiam. ST. i modo! LE. ô pater!
Æquum videtur quin quod peccârim. ST. i modo!
LE. Potissumum mihi id obsit. ST. i modo! LE. ô pater!
En unquam aspiciam te? ST. i modo, i modo, i modo!
Tandem impetravi abiret. Dî vostram fidem,
Edepol re gesta pessume gestam probe,

Si

3. *Tam exspectatus filius.*] Abest ...em *Tam* Mss Pall. sed retinent edi...es primigeniæ, inquit Gruterus. Be...ene: retineamus igitur & nos, sub... Pareus. Immo male, male: & eat ...aximam malam crucem. Nam & ...im corrumpit, qui expuncto eo ...us est trimetros, & genus loquendi ...quum, toties qua Plauto, qua aliis ...uentatum vitiat. *Gronovius*.

82. *Dic Callicli.*] Indecore adole...s cupit ad se venire senem. Immo sententiam non esse puto. nam alia fortasse additurus, ni servus interru...t, in hanc mentem: Dic Callicli, ut, seu quomodo me dotem sorori quærere conveniat, atque ut ipse de eadem videat: quod quidem diserte subjungit. Quin immo nihil defuerit: &, *ut ne conveniat*, valere potest, *quomodo me deceat*. nam sic & Merc. extr. *Itidem ut tempus anni, ætatem aliam aliud factum convenit*. Acidal.

191. *Gestam probe.*] Hæc vera lectio. Ait: Edepol, etsi rem male hactenus gessimus, tamen in eo saltem probe gesta est, quod filia herilis in tam lautam familiam collocatur. Modo hoc etiam obtineri possit, ut ager salvus nobis maneat. Hoc enim vult servus, non, ut explicat

Siquidem ager nobis salvos est! etsi admodum
In ambiguo est etiam, nunc quid de hac re fuat.
Sed si alienatur, actum'st de collo meo.
Gestandus peregre clypeus, galea, sarcina:
Effugiet ex urbe, ubi erunt factæ nuptiæ:
Ibit istàc aliquo in maxumam malàm crucem
Latrocinatum, aut in Asiam, aut in Ciliciam.
Ibo huc, quo mihi imperatum'st etsi odi hanc domum,
Postquam exturbavit hic nos ex nostris ædibus.

plicat Lambin. quasi glorietur de agro servato: de quo adhuc dubitat. Ead. forma Sc. seq. *tanton' in re perdita Quam in re salva factus est frugalior?* Pist.

198. *Latrocinatum.*] Id est, militatum. V. N. Mil. act. 1. 1.

ACTUS TERTII SCENA PRIMA.

CALLICLES, STASIMUS.

QUo modo tu istuc, Stasime, dixisti? nostrum herilem filium
Lesbonicum suam sororem despopondisse? St. hoc modo.
Ca. Quoi homini despondit? St. Lysiteli Philtonis filio,
Sine dote. Ca. sine dote ille illam in tantas divitias dabit?
Non credibile dicis. St. at tu edepol nullus creduas.
Si hoc non credis, ego credidero. Ca. quid? St. me nihili pendere.
Ca. Quamdudum istuc, aut ubi actum'st? St. illico hîc ante ostium.
Tam modo, inquit Prænestinus. Ca. tanton' in re perditâ,
Quam in re salvâ, Lesbonicus factus est frugalior?
St. Atque equidem ipsius ultro venit Philto oratum filio.
Ca. Flagitium quidem hercle fiet, nisi dos dabitur virgini.
Postremo edepol ego istam rem ad me attinere intellego.

Ibo

1. NOstrum herilem filium.] Vel hic præscribi debet nomen *Stasimi*, & legi sine interrogatione: ut intelligamus, respondere Stasimum; *dixi*, *Nostrum h. f. Lesb. s. s. despondisse.* vel legendum., *vestrum herilem filium*, *&c.* vel hoc totum accipiendum τεχνικῶς, hoc pacto: Dixistine ita; Nostrum h. f. &c. Hæccine sunt tua verba, quæ mecum locutus es? Nostrum h. filium. *Lambinus.*

8. *Tam modo.*] Id est, *modo.* Festus. Notat autem Prænestinorum barbariem & irridet peregrinantem. *Scalig.*

Ibo ad meum castigatorem, atque ab eo consilium petam.
ST. Propemodum quid illic festinet sentio, & subolet mihi.
Ut agro evortat Lesbonicum, quando evortit ædibus.
O here Charmide, quam absente te hic tua res distrahitur tibi!
Utinam te redisse salvom videam, ut inimicos tuos
Ulciscare ut mihi, ut erga te fui & sum, referas gratiam!
NIMIUM DIFFICILE'ST REPERIRI amicum, ita ut nomen cluet:
Cui tuam cum rem credideris, sine omni curâ dormias.
Sed generum nostrum ire eccillum video cum affini suo.
Nescio quid non satis inter eos convenit. celeri gradu
Eunt uterque. Ille reprehendit hunc priorem pallio.
Haud illi euscheme astiterunt. huc aliquantum abscessero.
Est lubido orationem audire duorum affinium.

Ita ut nomen cluet.] Hoc declarat Bacchid. act. 3. 2. *Homini amico, amicus est, ita uti nomen possidet*, id Cujus facta respondent nomini: & (ut Flaccus ait) *Id curat esse, quod audit*: nempe amicus non tantum Consiliarius, verum maxime Ferentarius; hoc est, re ipsa, non logis juvans, ubi te opus est. *Dousa.*

ACTUS TERTII SCENA SECUNDA.

LYSITELES, LESBONICUS, STASIMUS.

STa ilico, noli avorsari, neque te occultassis mihi.
LE. Potin' ut me ire, quo profectus sum, sinas? LY. si in rem tuam,
Lesbonice, esse videatur, gloriæ aut famæ, sinam.
LE. Quod est facillumum, facis. LY. quid id est? LE. amico injuriam.
LY. Neque meum'st, neque facere didici. LE. indoctus quam docte facis!
Quid faceres, si quis docuisset te, ut sic odio esses mihi?
Qui bene cum simulas facere mihi te, male facis, male consulis.
LY. Egone? LE. tu næ. LY. quid male facio? LE. quod ego nolo, id cum facis.
LY. Tuæ rei bene consulere cupio. LE. tu mihi es melior, quam egomet mihi?

Sat sapio, satis in rem quæ sint meam ego conspicio mihi.
LY. An id est sapere, ut qui beneficium benevolente repudies? *Lamb.* beneficium à benevolente.
LE. NULLUM BENEFICIUM esse duco id, quod, cui facias, non placet.
Scio ego & sentio ipse quid agam, neque à me officium migrat:
Nec tuis depellor dictis, quin rumori serviam.
LY. Quid ais? (nam retineri nequeo, quin dicam ea quæ promeres)
Itane tandem majores famam tradiderunt tibi tui,
Ut virtute eorum anteparta per flagitium perderes?
Atque honori posterorum tuorum ut vindex fieres?
Tibi paterque avosque facilem fecit & planam viam
Ad quærendum honorem: tu fecisti ut difficilis foret
Culpâ maxume & desidiâ, tuisque stultis moribus.
Præoptavisti amorem tuum uti virtuti præponeres.
Nunc te hoc pacto credis posse obtegere errata? ah! non ita est,

Cape

12. NUllum beneficium.] Præcedentia & sequentia validissime convincunt, hæc ita distinguenda. Lysiteles enim Lesbonico consulit: & hic *rumori servire* nunc se dicit: ne in crimen apud populum veniat: quod disertius infra exponit: LE. *Nolo ego mihi te tam prospic.* ℣s. 62. sic nempe *rumori servit*, cum hanc infamiam cavet. Quanquam & aliter servire dici possit itidem rumori, qui post metuit; & præcavet aliam famigerationem: *Mea opera hinc proterritum te, &c.* ℣s. 77. sed tamen in Lesbon. hæc cautio hic magis convenit. *Acidal.*

13. *Neque à me officium.*] MSS. Cam. *neque in se officium.* Lego: *neque meum se officium migrat.* Ut Cicero 1. de divin. *credo, ne communia jura migrare videatur.* Agellius? *cassita nidum migravit.* Schoppius.

18. *Ut vindex fieret?*] Lambinus & Douza legunt; *ut vibex fieres?* quum in MSS. Camerario teste, restet *vindex*; & retinet Petrus Valla, recteque vindicem exponit *ultorem*. Nempe, qui ulciscitur, decus aufert: unde *vindicare*, auferre; *vindicta*, ablatio; *vindex*, qui aufert: ut ex vett. Glossis constat. Hæc firmantur eo, quod paulo post sequitur:

Si istuc, ut conare, facis indicium tuum, incendes genus.

Ubi *incendere* est, non *celebrius reddere*, ut Scalig. putabat. (plane enim sententia repugnat) sed, quasi incendio perdere & absumere. *Vossius.* *Ut vindex fieres.*] Neque *vibex* Lambini admitto, neque conciliare stomacho meo possum, ut *vindicem honori posterorum* eum credam Latine dici, qui posteris decus aufert, quacunque cerussa oblinant. Nimirum non interrogatio est, neque conjungendus hic versus, cum præcedenti, sed cum sequenti, hoc modo: *Atqui honori posterorum tuorum ut vindex fieres, Tibi pater avosque.* Id est, ut vindicares traderesque posteris tuis honorem & decus, non tibi primo ea adquirenda erant, quod est difficilius, sed ad eam rem planam tibi viam fecerant majores. Vide 4. Observ. c. 3. *Gronovius.*

27. Qui

Cape sis virtutem animo, & corde expelle desidiam tuo:
IN FORO OPERAM amicis da, haud in lecto amicæ, ut solitus es.
Atque ego istum agrum tibi relinqui ob eam rem enixe expeto:
Ut tibi sit, qui te corrigere possis: ne omnino inopiam
Cives objectare possint tibi, quos tu inimicos habes.
LE. Omnia ego istic quæ dixisti scio, vel exsignavero: *Vulg. istæc quæ dixisti.*
Ut rem patriam & majorum gloriam fœdarim meûm.
SCIEBAM UT ESSE ME deceret; facere non quibam miser,
Ita vi Veneris vinctus, otio captus in fraudem incidi:
Et tibi nunc, proinde ac merere, summas habeo gratias.
LY. At operam perire meam sic, & te hæc dicta corde spernere,
Perpeti nequeo: simul me piget parum pudere te.
Et postremo NISI ME AUSCULTAS, atque hoc ut dico facis,
Tute pone te latebis facile, ne inveniat te honor:
In occulto jacebis, cum te maxume clarum voles.
Pernovi equidem, Lesbonice, imperitum tuum ingenium admodum.
Scio te sponte non tuapte errasse, sed amorem tibi
Pectus obscurasse. atque ipse amoris teneo omnes vias.
ITA EST AMOR; balista ut jacitur: nihil sic celere est, neque volat,
Atque is mores hominum moros & morosos efficit.
Minus placet, magis quod suadetur: quod dissuadetur, placet.
Cum inopia'st, cupias; quando ejus copia'st, tum non velis.
Ille qui aspellit, is compellit: ille qui consuadet, vetat.

IN-

27. *Qui te corrigere possis.*] *Colligere* Scal. *Scriverius.*

29. *Vel exsignavero.*] Vulgatum omnino retinendum censeo. *Vel exsignavero*, valet exquisite in charta consignatum ordine recensuero, ut rem consregerim. *Exsignare*, proprie è Commentario describere & in ordinem redigere. unde in genere pro accurata recensione accipitur. Livius lib. 1. *Eique sacra omnia exscripta exsignataque tradidit. Exsignata*, nempe ex Commentario. *Pistor. Vel exsignavero.*] Lege, *dixisti scio ex ignaturo.* Ut *exconsule, exquæstore. Gnaturus* dicitur & *ignaturis* Arnob. *Vel exin à puero.* Scriverius.

37. *Tute pone te.*] V. N. Aulul. Act. 4. sc. 4. vs. 10.

39. *Imperitum tuum ingenium.*] Nec *peritum* nec *impeditum* sufficiendum esse quam recte sese habeat antiqua scriptura, docuimus 4. Observ. 3. *Gronovius.*

47. In-

INSANUM EST MALUM in hoſpitium devorti a[d]
Cupidinem.
Sed te moneo, hoc etiam atque etiam ut reputes, quid facere
expetas.
Si iſtuc, ut conare, facis indicium, conare, tuum incendes
genus.
Tum igitur tibi aqua erit cupido, genus quì reſtinguas tuum.
Atque erit, ſi nactus, proinde ut corde amantes ſunt cati;
Ne ſcintillam quidem relinques, genus quì congliſcat tuum.
LE. Facile eſt inventu: DATUR IGNIS, tametſi a[b]
inimicis petas.
Sed tu objurgans me à peccatis, rapis deteriorem in viam.
Meam vis ſororem tibi dem: ſuades ſine dote. hoc non convenit
Me, qui abuſus ſum tantam rem patriam, porro in divitiis
Eſſe, agrumque habere: egere illam autem; ut me merito oderit.
NUNQUAM ERIT alienis gravis, qui ſuis ſe concinnat levem.
Sicut dixi, faciam: nolo te jactari diutius.

LY. Tan-

47. *Inſanum eſt malum.*] Varro lib. 6. De lingua Latina: *Plautus cum vehementer vellet dicere, dicit Inſane. quod inſani omnia faciunt vehementer. Hoſpitium.*] Locum liberum, ubi facias nequam. de *hoſpite Cupidine*, conſulendus Anacreon. Propert. 3. el. 24. *Hoſpitium tota nocte paravit Amor.* Paſſerat.

49. *Si iſtuc, ut conare, facis indicium.*] Sic vett. libri. Vulgo tranſpoſuerunt auctore Acidalio & Piſtorio: *ſi iſtuc, ut facis indicium, conare:* & explicationem afferunt alieniſſimam. Sed ſcribendum: *ut conere, faxis. iſtuc*, quod dixerat v. 24. *Capeſſis virtutem animo:* & quæ ſequuntur. *Tuum incendes genus*, clarum & inſigne facies. Vide 4. obſerv. 3. *Gronovius.*

51. *Cati.*] Putabat Alciatus *catus*, extrito *P.* uſurpaſſè Plautum hoc locò, pro *captus*, metri cauſa. quod minime verum putem. Quum non aliter *catum* hic dixerit Plautus, quam in Epidico, *conſilium catum*, aut Ennius, *cata dicta*. quod Varro interpretatur *acuta*. Unde & *Catonis* nomen factum. *Voſſius.*

53. *Facile eſt inventu.*] Hoc Lesbonici reſponſum ad parœmiam trahendum: *Altera manu fert aquam, altera ignem.* Quamvis enim hoc dicere videatur Comicus, ignem etiam ab inimicis utendum ſumi ſolere, ad frigus defendendum: aliud tamen diſſimulanter innuit: nimirum, ſi quis rei iratus ſuæ, cum Venere iſta Tibulliana, meſſes privatas combuſtum ire velit, ei porro homini uſtrinæ ejuſmodi concinnandæ materiam nullo unquam tempore defuturam; etiamſi mutuo illa vel ab inimiciſſimis ſit petenda. A quibus quid mirum, ſi ardor ille Vulcanius impetratu facillimus, quem hoc genus manu promptum geſtitat aſſidue: ob cauſſam, quam expoſui. non item de aqua; quì incendium reſtinguas. Et hæc germana eſt paradoxæ hujus ſententiæ declaratio, quicquid dicant Interpretes. *Douza.*

58. *Nunquam erit alienis.*] Lesbonicus de dote & agro decernit, nec amplius vult ſibi contra dici. tum alter ſtomachabundus proclamat, & validiſſima objectione adverſarium premit. Qua in re quidem languet ac jacet vulgatum *tanto*; *tandem* vero veget, & vegetat orationem. Cæterum Lesbonici dictum, am-

LY. Tanto meliu'st te sororis caussâ egestatem exsequi,
Atque eum agrum me habere quam te, tua quî toleres mœnia?
LE. Nolo ego mihi te tam prospicere, quî meam egestatem leves,
Sed ut inops infamis ne sim: ne mihi hanc famam differant,
Me germanam meam sororem in concubinatum tibi
Sic sine dote dedisse, magis quam in matrimonium.
Quis me improbior perhibeatur esse? hæc famigeratio (Πους. famiseratio.)
Te honestet, me autem collutulet, si sine dote duxeris:
Tibi sit emolumentum honoris, mihi quod objectent, siet.
LY. Quid, te Dictatorem censés fore, si abs te agrum accepe-rim?
LE. Neque volo, neque postulo, neque censeo: verum tamen
IS EST HONOS homini pudico, meminisse officium suum.
LY. Scio equidem te, animatus ut sis: video, subolet, sentio.
Id agis, ut ubi affinitatem inter nos nostram adstrinxeris,
Atque eum agrum dederis, nec quicquam hîc tibi sit, qui vitam colas,
Effugias ex urbe inanis, profugus patriam deseras,
Cognatos, affinitatem, amicos, factis nuptiis:
Meâ operâ hinc proterritum te, meâque avaritiâ autument. (Guil. perterritum.)
Id me commissurum, ut patiar fieri, ne animum induxeris.
ST. Non

ambigui sensus est: & Lambiniana explicatio rei non satis apta. Aptior fuerit, si *gravem* interpeteris argutiuscule gratum & acceptum, *levem* contra ingratum & minus carum, &c. Aptissima, eademque veriss. sententia: Nunquam alienis molestus & odiosus erit, qui suis se tolerabilem præbet. Id in rem præsentem ita convenit, ut non possit aliud magis. Nam nolle se sorori iniquum esse ait aut exosum facere: & hoc qui studeat in suos, eum idem facile cavere in alienos. *Acidalius.*

61. *Tua qui toleres mœnia.*] Unde tua *munia*, ut alii legunt, & sumptus quotidianos tolerare ac sustinere possis? *Lamb.*

63. *Differant.*] *Differre fama*, est malis sermonibus differre. Vide notas Epid. 1. 2. 15.

68. *Emolumentum.*] *Emolumentum*, non tantum significat quæstum, aliquidve quod conducat: sed etiam, quod operosum est, ac magnum studium requirit. hoc patet exemplis Varronis & Cæsaris. & hoc à nullo Grammatico explicatum. *Victor.*

69. *Quid, te dictatorem.*] Hoc eo pertinet, quod Lesb. dixerat, Lysitelem apud homines honorem consecuturum esse, si agrum non accipiat; se vero dedecus. Quid? inquit, si agrum mihi dederis, te Dictaturam consecuturum putas? *Lambin.*

 82. *Mul-*

ST. Non enim possum quin exclamem: Euge, euge Lysiteles πάλιν.
Facile palmam habes! hic victus. VICIT TUA COMOEDIA.
Hic agit magis ex argumento, & versus meliores facit.
Etiam ob stultitiam tuam te tueris? multam abs omnina. *Lips. tete ver[illegible] multabo mina*
LE. Quid tibi interpellatio aut in concilium huc accessio est?
ST. Eodem pacto, quo huc accessi, abscessero. LE. i hac mecum domum,
Lysiteles, ibi de istis rebus plura fabulabimur.
LY. Nihil ego in occulto agere soleo. meus ut animus est, eloquar:
Si mihi tua soror, ut ego æquum censeo, ita nuptum datur
Sine dote, neque tu hinc abiturus; quod meum erit, id erit tuum:
Sin aliter animatus es. bene quod agas eveniat tibi:
Ego amicus nunquam tibi ero alio pacto. sic sententia est.
ST. Abiit hercle ille quidem. ecquid audis, Lysiteles? ego te volo.
Hic quoq; hinc abiit. Stasime, restas solus. quid ego nunc agam?
Nisi uti sarcinam constringam, & clypeum ad dorsum accommodem:
Fulmentas jubeam suppingi soccis; non sisti potest. *Salmas. fulmenta jubeam suppingi soccis*
Video caculam militarem me futurum haud longius:
Aut aliquem ad regem in saginam herus se conjecit meus. *Par. conjexit.*

Cre-

82. *Multum ad omnia.*] Diu est cum legendum hoc loco putavi;
Etiam ob stultitiam tuam te tueris? multabo mina.
Salmas.

88. *Neque tu hinc abiturus.*] Forte, *abituris* ab *abiturio*. Gronovius.

94. *Fulmentas.*] *Fulmenta* sunt *κατλύματα* quod & *Solum* Latinis. *Suppacta* *κεκαττυμένα*: & *suppingere* est ἥλους ἐγκρούειν in calceos. Etsi enim hic clavi non nominantur, manifestum tamen id est ex illo Bacchid. act. 2. 3. ubi notat luxum veterum divitum, qui clavis argenteis vel aureis in hanc rem usi. *Casaub.* *Non sisti potest.*] Id est, actum est, periimus. Neque enim ceperunt interpretes. Vide ad Livium lib. 4. c. 12. *Gron.*

95. *Caculam.*] Glossæ vett. *Cacula*, δοῦλος στρατιώτου. Nonnullis & *Calones* dicuntur, qui militibus ligna suppeditabant: ut *Lixa*, qui aquam, quam veteres *lixam* dixere. vel, *Calones*, quia ligneas clavas pro tutela dominorum gerebant: nam *ligna* κᾶλα vocarunt. *Scalig.*

96. *In saginam.*] Vide notas Mostell. act. 1. sc. 1. vers. 62.

17. Pa-

Credo ad summos bellatores acrem fugitorem fore:
Et capturum spolia ibi illum qui meo hero advorsus venerit.
Egomet autem quom extemplo arcum mihi, & pharetram & sagittas sumpsero,
Cassidem in caput, dormibo placide in tabernaculo.
Ad forum ibo; nudius sextus quoi talentum mutuum
Dedi, reposcam, ut habeam mecum quod feram viaticum.

ACTUS TERTII SCENA TERTIA.

MEGARONIDES, CALLICLES.

UT mihi rem narras, Callicles, nullo modo
Potest fieri prorsus, quin dos detur virgini.
CA. Namque hercle honeste fieri ferme non potest,
Ut eam perpetiar ire in matrimonium
Sine dote, cum ejus rem penes me habeam domi.
ME. Parata dos domi'st, nisi exspectare vis,
Ut eam sine dote frater nuptum collocet:
Post adeas tute Philtonem, & dotem dare
Te ei dicas: facere id ejus ob amicitiam patris.
Verum hoc ego vereor, ne istæc pollicitatio
Te in crimen populo ponat atque infamiam.
Non temere dicant te benignum virgini,
Datam tibi dotem, ei quam dares, ejus à patre.
Ex ea largitari te illi; neque ita, ut sit data, incolumem te sistere illi, & detraxe autument.
Nunc si opperiri vis adventum Charmidis,
Perlongum'st: huic ducenti interea abscesserit.

CA. Nam

17. D*Ucenti abscesserit.*] Recte quidem hæc mutila esse Lambinus vidit: sed ipsius interpretatio locum hic nullum habet. Nam Lysiteles eam sibi jam sine dote omni desponderat: nec audire de dote quicquam volebat. Legendum puto; *huic ducenti interea abscesserit*: id est, dos abscedet interea Lysiteli puellam ducenti. nam dixerat ante Megaronides: si virgini dotem dederis ex pecunia, quam tibi pater ejus clam concredidit, dicent omnes, *Datam tibi dotem, &c.* Subjungit;

Nunc si operiri vis adventum Charmidis,
Perlongum est; huic ducenti interea abscesserit:

Vides itaque ad dotem referri debere. Proinde ac si dicat; Si operiri voles tantisper, dum veniat Charmides, hic interea illam indotatam duxerit. Vel legendum, *hinc ducenda interea abscesserit.* Interea dum tu adventum patris præstolaris,

CA. Nam hercle omnia istæc veniunt in mentem mihi.
ME. Vide si hoc utibile magis atque in rem deputas,
Ut adeam Lesbonicum, edoceam ut res se habet.
CA. Ut ego nunc adolescenti thesaurum indicem
Indomito, pleno amoris ac lasciviæ?
Minume minume hercle vero! nam certo scio
Locum quoque illum omnem, ubi situ'st, comederit:
Quem fodere metuo, sonitum ne ille exaudiat,
Neu ipsam rem indaget, dotem dare si dixerim.
ME. Quo pacto ergo igitur? CA. clam dos depromi potest:
Dum occasio ei rei reperiatur, interim
Ab amico alicunde argentum roges.
ME. Potin' est ab amico alicunde exorari? CA. potest.
ME. Gerræ! næ tu illud verbum actutum inveneris,
Mihi quidem hercle non est quod dem mutuom.
CA. Malim hercle ut verum dicas, quam ut des mutuum. *Lamb.* quam ut det.
ME. Sed vide consilium, si placet. CA. quid consili'st?
ME. Scitum, ut ego opinor, consilium inveni. CA. quid est?
ME. Homo conducatur aliquis jam, quantum potest,
Quasi sit peregrinus. CA. quid is scit facere postea?
ME. Is homo exornetur graphice in peregrinum modum,
Ignota facies, quæ non visitata sit;
Falsidicum, confidentem. CA. quid tum postea?
ME. Quasi ad adolescentem à patre ex Seleucia

Ve-

ris, illa, quam ducere vult, hinc ex ædibus tuis in domum mariti abibit. Gifan. mavult, *ducendi materia abscesserit.* sed certe alienum est. *Scopp.*

20. *Ut adeam Lesbonicum, edoceam, &c.*] Vera est lectio; *adeas.* nam consilium Megaronidæ est, non ut ipse, sed Callicles adeat & edoceat adolescentem, ipsi enim cum illo nihil rei. Et huic ita suasisse, pater ex ejus responso. *Acid.*

29. *Roges.*] Malim legi, *roget.* ut ad Lesbonicum referatur, cujus erat dotare sororem. Habebat enim adhuc agrum, sub cujus pignore pecuniam mutuo sumere poterat. Atque ita convenit id, quod Megaronidi subjicit, *Potin' est ab amico, &c.* Pistor.

36. *Quantum potest.*] Id est, quam primum fieri potest. *L.*

39. *Qua non visitata sit.*] Quæ non sæpe in his locis conspecta sit. V. N. Epid. & Pseud. act. 2. 4.

40. *Falsidicum confidentem.*] Etsi durius hæc cohærere videbantur: tamen scripturam vett. libr. noluimus temere mutare, præsertim hæc tot syllabas numeris exigentibus. *Camer.* Non debebant vett. Edd. hæc mutare in *falsidicum, confidensque*, contra lib. consensum. Repetendum est ἀπὸ τοῦ κοινοῦ, *scit facere.* Ignota facies scit facere, aut facit, hominem falsidicum & confidentem. *Boxh.*

50. *Te-*

Veniat, salutem ei nunciet verbis patris,
Illum bene gerere rem, & valere & vivere,
Et eum rediturum actutum, ferat epistolas
Duas: eas nos consignemus, quasi sint à patre:
Det alteram illi, dicat alteram tibi
Dare sese velle. CA. perge porro dicere. *Lamb.* Dari se velle.
ME. Seque aurum ferre virgini dotem à patre
Dicat, patremque id jussisse aurum tibi dare.
Tenes jam? CA. propemodo! atque ausculto perlubens.
ME. Tum tu igitur demum id adolescenti aurum dabis,
Ubi erit locata virgo in matrimonium.
CA. Scite hercle sane. ME. hoc, ubi thesaurum effoderis,
Suspicionem ab adolescente amoveris.
Censebit aurum esse à patre allatum tibi.
Tu de thesauro sumes. CA. satis scite & probe.
Quanquam hoc me ætatis sycophantari pudet.
Sed epistolas quando obsignatas afferet,
Siquidem obsignatas attulerit epistolas,
Nonne arbitraris eum adolescentem annuli
Paterni signum novisse? ME. etiam tu taces?
Sexcentæ ad eam rem causæ possunt colligi:
Illum quem habuit, perdidit, alium post fecit novom.
Jam si obsignatas non feret, dici hoc potest:
Apud portitorem eas resignatas sibi
Inspectasque esse. in hujusmodi negotio
Diem sermone terere, segnities mera'st.
Quamvis sermones possunt longi texier.
Abi ad thesaurum jam confestim clanculum,
Servos, ancillas amove, atque audin'? CA. quid est?
ME. Uxorem quoque ipsam hanc rem ut celes, face.
Nam pol tacere nunquam quicquam'st quod queat.
Quid nunc stas? quin te hinc amoves, & te moves?

Aperi,

50. *Tenes jam? CA. Propemodum.*] Haud aliter edd. vett. attamen Pall. ambo, *propemodo*, inquit Gruterus. Et recte. Nam hoc exstat & Pseud. 1. 3. *Sed scin' quid nos volumus? BA. Pol ego Propemodo.* Et est comparatum, qualia *exadversum*, *examussim*, *impræsentiarum* & similia. Invenimus quoque in scriptis Livii exemplaribus. *Gronovius.*

Aperi, deprome inde auri ad hanc rem quod sat est.
Continuo operito denuo: sed clanculum,
Sicut præcepi: cunctos exturba ædibus.
CA. Ita faciam. ME. at enim nimis longo sermone utimur.
Diem conficimus, quod jam properato'st opus
Nihil est de signo quod vereare, me vide.
Lepida est illa causa, ut commemoravi dicere,
Apud portitores esse inspectas. denique
Diei tempus non vides? quid illum putas
Naturâ illâ atque ingenio? jamdudum ebriu'st.
Quidvis probari poterit. tum, quod maxumum est,
Afferre, non petere hic se dicet. CA. jam sat est.
ME. Ego sycophantam jam conduco de foro,
Epistolasque jam consignabo duas,
Eumque huc ad adolescentem meditatum probe
Mittam. CA. eo ego igitur intro ad officium meum.
Tu istuc age. ME. actum reddam. *

* *Mss. Cam. actum reddam; nugas sum nisi. Al. nugaces sunt nisi.*

82 *Quid illum putas, &c.*] Ita distinguendum, hoc sensu: Cum sit tam prope vespera, vix est quod dubites, quin pro ea qua est natura atque ingenio, jam diu vino sit depositus. Simile Apulejanum Apol. 1. *Quid sit diei vides: dico Crassum jamdudum ebrium stertere, &c.* Cæterum hinc notamus, litteras peregre latas, portitoribus commissas: utpote qui eas deinde curarent omnibus noti. Terent. Phorm. act. 1. 2.

Sed epistolam ab eo allatam esse audivi modo,
Et ad portitores esse delatam: hanc petam.

Gruter.

86. *Conduco de foro.*] V. N. Pœn. act. 3. 2.

89. *Ad officium meum.*] Ad effodiendum thesaurum. *Taubman.*

90. *Actum reddam.*] Ita versum expleo: *actum reddam, nugas sum nisi.* Nisi tibi hoc effectum lepide dedero, nugas ero. Testatur autem Charis. & Prisc. veteres dixisse, *hic, hæc & hoc nugas.* Glossæ: Nugas, σιμωρὸς, ἀσελγής. Item, σιμωρὸς, *nugatorius, nugax, fatuus.* Sic Varro: *Quod si Actæon occupasset, & ipse prius suos canes comedisset, non nugas saltatoribus in theatro fieret.* Schop. Antiqui *S* & *X* permutabant: ut *nugas* pro *nugax*: *adasint* pro *adaxint*, &c. quemadmodum *X* & *C* propter affinitatem: ut *secus* pro *sexus*, Rudente. *Popma.* Fortè scribendum; *nugaces sunt nisi,* illi, nimirum, quibuscum mihi res erit. *Boxh.*

ACTUS

ACTUS QUARTI SCENA PRIMA.

CHARMIDES.

SAlsipotenti & multipotenti Jovis fratri, & Nerei Neptuni,
Lætus, lubens; laudes ago, & grates gratiasque habeo, & fluctibus salsis,
Quos penes mei potestas, bonis meis quid foret, & meæ vitæ:
Quom suis me ex locis in patriam urbisque mœnia reducem faciunt.
Atque ego, Neptune, tibi ante alios Deos gratias ago atque habeo summas.
Nam te omnes sævomque severumque atque avidis moribus commemorant,
Spurcificum, immanem, intolerandum, vesanum. contra operâ expertus:
Nam pol placido te & clementi meo usque modo, ut volui, usus sum in alto.
Atque hanc tuam gloriam jam ante auribus acceperam, & nobiles apud homines,
Pauperibus te parcere solitum, divites damnare atque domare.
Abi, laudo: scis ordine, ut æquom'st,
Tractare homines. HOC DIS DIGNUM'ST, semper mendicis modesti sint.

Fi-

1. S*Alsipotenti*, *&c.*] Literarum ductum secuti, non dubitamus rescribere hæc verba ad hunc modum:

Salsipotenti & multipotenti Iovis fratri Tænario Neptuno.

Tænarius dictus est Neptunus, à *Tænaro* Laconicæ promontorio, in quo erat sacra Neptuno ædes: cujus quare hic meminerit Charmides, ratio peti potest ex cognomine, quo in Tænaro colebatur. de quo Suidas: Ταίναρος, ἀκρωτήριον Λακωνικῆς. ἔνθα καὶ Ποσειδῶνος ἱερὸν Ἀσφαλίου. *Petitus.* *Nerei Neptuni.*] Mendosa sine dubio sunt in hoc versu, *Nerei Neptuni.* Puto scribendum, *Nereine Neptuni*, id est, nereine Neptuni uxore. Alia est, Nereine Martis uxor. *Nereine* vocatur Thetis poetis. In tertio versu lego ex vestigiis antiquæ scripturæ:

Quos penes mei potestas, bonis meis quid foret, & mea vita.

Quos, id est, Neptunum Jovis fratrem, & Nereinen ipsius uxorem, immo ad fluctus, de quibus proxime sequitur, id referendum, *Et fluctibus salsis.* Salmas. Forte etiam: *bonis meis quid foret & meâ vitâ.* Gronovius.

4. *Urbisque mœnia reducem.*] Ita conjecit Camerarius, cum esset in MSS. *urbis cumam*, inquit Gruterus. Editiones priscæ utrumque vocabulum prætereunt. At suspicor scribendum: *in patriam urbem incolumem reducem faciunt.* Cum invenissent librarii, *urbincolmem*, quibusdam

Fidus fuisti, infidum esse iterant, nam absque foret te, sat scio in alto
Distraxissent, Disque tulissent satellites tui me miserum foede,
Bonaque omnia item una mecum passim caeruleos per campos.
Ita jam quasi canes, haud secus, circumstabant navem turbines venti:
Imbres fluctusque atque procellae infensae frangere malum,
Ruere antennas, scindere vela, ni tua pax propitia foret praesto.
Apage me sis. deinde hinc certum'st otio me dare. satis partum habeo.
Quibus aerumnis deluctavi, filio dum divitias quaero?
Sed quis hic est, qui in plateam ingreditur cum novo ornatu specieque
Simul? pol! quanquam domum cupio; opperiar hìc, quam gerat rem.

Donat. quanquam domi cupio.

dam ductibus oblitteratis fecerunt, quod illic exstat. *Gronovius.*

16. *Turbines venti.*] Junxit speciem cum genere. V. N. Truc. act. 5. 1.

18. *Ruere.*] Ἐνεργητικῶς. Virg. 2. Georg. *& ruit atram Ad caelum nubem.* item: *ruit omnia late.*

19. *Apage me.*] Sic habent MSS. & omnes Edd. Neque *me* in *te* mutandum est cum Acidalio. Apage, inquit, me à te, Neptune; mei meorumque cum tibi nulla in posterum sit. Satis multas mihi divitias comparavi. A mari dehinc abstinebo. Nulla mihi dehinc res tecum erit. *Boxhorn.*

ACTUS QUARTI SCENA SECUNDA.

SYCOPHANTA, CHARMIDES.

Huic ego diei nomen TRINUMMO faciam: nam ego operam meam
Tribus nummis hodie locavi ad artes nugatorias.
Advenio ex Seleucia, Macedonia, Asia, atque Arabia,
Quas ego neque oculis, neque pedibus unquam usurpavi meis.
Viden' egestas quid negotii dat homini misero mali!
Qui ego nunc subigor trium nummorum caussa, ut has epistolas

Dicam

2. *Tribus nummis.*] Id est, minime. Lucian. δυ᾽ ὀβολῶν ἀποκηρύττειν, *duobus obolis vendere.*

4. *Quas ego neque oculis, &c.*] Valet *usurpare*, crebro aliquid agere aut dicere: & saepissime à Cic. *usurpare* pro *appellare* positum video, quod hodie satis tritum non est. Noster vero dicit, *usurpare oculis; usurpare sensibus*, pro *videre*, *sentire*. quae multo minus sunt nota. *Gifan.*

9. *Fun-*

Dicam ab eo homine me accepiſſe, quem ego, qui ſit homo, neſcio,
Neque novi: neque natus, necne is fuerit, id ſolide ſcio.
CH. Pol hic quidem fungino genere eſt, capite ſe totum tegit:
Illurica facies videtur hominis; eo ornatu advenit.
SY. Ille qui me conduxit, ubi conduxit, abduxit domum.
Quæ voluit, mihi dixit: docuit, & præmonſtravit prius,
Quomodo quicque agerem. nunc adeo, ſi quid ego addidero amplius,
Eo conductor melius de me nugas conciliaverit.
Ut ille me exornavit, ita ſum ornatus. ARGENTUM HOC FACIT.
Ipſe ornamenta à Chorago hæc ſumpſit ſuo periculo.
Nunc ego ſi potero ornamentis hominem circumducere,
Dabo operam: ut me eſſe ipſum plane ſycophantam ſentiat.
CH. Quam magis ſpecto, minus placet mihi hominis facies. mira ſunt,
Nî illic homo'ſt aut dormitator, aut ſector zonarius.
Loca contemplat, circumſpectat ſeſe, atque ædìs noſcitat.
Credo edepol, quo mox furatum veniat, ſpeculatur loca,
Mſſ. Pall. quo nox furatum.
Magis lubido'ſt obſervare, quid agat: ei rei operam dabo.
SY. Has regiones demonſtravit mihi ille conductor meus:
Apud illas ædìs ſiſtendæ mihi ſunt ſycophantiæ.
Fores pultabo. CH. ad noſtras ædes hic quidem habet rectam viam.
Hercle opinor mihi advenienti hâc noctu agitandum eſt vigilias.
SY. Aperite hoc, aperite. heus! ecquis his foribus tutelam gerit?
CH. Quid,

9. *Fungino genere eſt.*] *Fungi* nihil ſunt aliud fere, quam caput. Reſpexit ad cauſiam ſeu petaſum, quem capite geſtabat. *Lambin.*

14. *Eo conductor melius.*] Si ea, quæ doctus ſum, expolivero, tanto melius conductor mea opera rem nugatoriam confecerit. *Lambin.*

16. *A Chorago.*] V.N. Cur. act. 4. ſc. 1.

18. *Ut me eſſe ipſum.*] Ait ſe fore illum ipſum, pro quo ſit exornatus; verum, non fictum. *Taubman.*

20. *Dormitator.*] Id eſt, fur. Quemadmodum & Heſiodus ἡμερόκοιτον furem appellat: quod interdiu dormiat, noctu evigilet ad furandum. *Turneb.*

21. *Noſcitat.*] Noſcere conatur, explor. V.N. Amph. act. 2. ſc. 2. & Sticho. 2. 1.

28. *Foribus tutelam gerit.*] Alloquitur *Oſtiarium*, qui, ut ait Ovid. *egreſſus in-*

tro-

INSANUM EST MALUM in hoſpitium devorti ad
Cupidinem.
Sed te moneo, hoc etiam atque etiam ut reputes, quid facere
expetas.
Si iſtuc, ut conare, facis indicium, conare, tuum incendes
genus.
Tum igitur tibi aqua erit cupido, genus quî reſtinguas tuum.
Atque erit, ſi nactus, proinde ut corde amantes ſunt cati;
Ne ſcintillam quidem relinques, genus quî congliſcat tuum.
LE. Facile eſt inventu: DATUR IGNIS, tametſi ab
inimicis petas.
Sed tu objurgans me à peccatis, rapis deteriorem in viam.
Meam vis ſororem tibi dem: ſuades ſine dote. hoc non convenit;
Me, qui abuſus ſum tantam rem patriam, porro in divitiis
Eſſe, agrumque habere: egere illam autem; ut me merito oderit.
NUNQUAM ERIT alienis gravis, qui ſuis ſe concinnat levem.
Sicut dixi, faciam: nolo te jactari diutius.

LY. Tan-

47. *Inſanum eſt malum.*] Varro lib. 6. De lingua Latina: *Plautus cum vehementer vellet dicere, dicit Inſane. quod inſani omnia faciunt vehementer. Hoſpitium.*] Locum liberum, ubi facias nequam. de *hoſpite Cupidine*, conſulendus Anacreon. Propert. 3. el. 24. *Hoſpitium tota nocte paravit Amor*. Paſſerat.

49. *Si iſtuc, ut conare, facis indicium.*] Sic vett. libri. Vulgo tranſpoſuerunt auctore Acidalio & Piſtorio: *ſi iſtuc, ut facis indicium, conare:* & explicationem aſferunt alieniſſimam. Sed ſcribendum: *ut conere, faxis. iſtuc*, quod dixerat v. 24. *Capeſſis virtutem animo:* & quæ ſequuntur. *Tuum incendes genus*, clarum & inſigne facies. Vide 4. obſerv. 3. *Gronovius.*

51. *Cati.*] Putabat Alciatus *catus*, extrito *P.* uſurpaſſe Plautum hoc loco, pro *captus*, metri cauſa. quod minime verum putem. Quum non aliter *catum* hic dixerit Plautus, quam in Epidico, *conſilium catum*, aut Ennius, *cata dicta*. quod Varro interpretatur *acuta*. Unde & *Catonis* nomen factum. *Voſſius.*

53. *Facile eſt inventu.*] Hoc Lesbonici reſponſum ad parœmiam trahendum: *Altera manu fert aquam, altera ignem.* Quamvis enim hoc dicere videatur Comicus, ignem etiam ab inimicis utendum ſumi ſolere, ad frigus defendendum: aliud tamen diſſimulanter innuit: nimirum, ſi quis rei iratus ſuæ, cum Venere iſta Tibulliana, meſſes privatas combuſtum ire velit, ei porro homini uſtrinæ ejuſmodi concinnandæ materiam nullo unquam tempore defuturam; etiamſi mutuo illa vel ab inimiciſſimis ſit petenda. A quibus quid mirum, ſi ardor ille Vulcanius impetratu facillimus, quem hoc genus manu promptum geſtitat aſſidue: ob cauſſam, quam expoſui. non item de aqua; quî incendium reſtinguas. Et hæc germana eſt paradoxæ hujus ſententiæ declaratio, quicquid dicant Interpretes. *Douza.*

58. *Nunquam erit alienis.*] Lesbonicus de dote & agro decernit, nec amplius vult ſibi contra dici. tum alter ſtomachabundus proclamat, & validiſſima objectione adverſarium premit. Qua in re quidem languet ac jacet vulgatum *tanto*; *tandem* vero veget, & vegetat orationem. Cæterum Lesbonici dictum,

am-

SY. Est minusculum alterum, quasi vasculum vinarium.

CH. Hic homo solide sycophanta est. quid ais tu, adolescens? SY. quid est?

CH. Eloquere, isti tibi quid homines debent, quos tu quæritas?

SY. Pater istius adolescentis dedit has duas mihi epistolas Lesbonici. mihi est amicus. CH. teneo hunc manifestarium. *Pa. is mihi amicus.*

Me sibi epistolas dedisse dicit. ludam hominem probe.

SY. Ita ut occepi si animum advortas, dicam. CH. dabo operam tibi.

SY. Hanc me jussit Lesbonico suo gnato dare epistolam.

Et item hanc alteram suo amico Callicli jussit dare.

CH. Mihi quoque edepol, quom hic nugatur, contra nugari lubet.

Ubi ipse erat? SY. bene rem gerebat. CH. ergo ubi? SY. in Seleucia.

CH. Ab ipson' istas accepisti? SY. è manibus dedit mihi ipse in manus.

CH. Qua facie est homo? SY. sesquipede quidem est quam tu longior.

CH. Hæret hæc res: siquidem ego absens sum, quam præsens longior.

Novistin' hominem? SY. ridicule rogitas, quo cum una cibum Capere soleo. CH. quid est ei nomen? SY. quod edepol homini probo.

CH. Lubet audire. SY. ille edepol! illi illi! væ misero mihi! *Palm. il il, edepol. il il.*

CH. Quid est negotii? SY. devoravi nomen imprudens modo.

CH. Non placet, qui amicos intra dentes conclusos habet.

SY. Atque etiam modo vorsabatur mihi in labris primoribus.

CH. Temperi huic hodie anteveni. SY. teneor manifesto miser.

CH. Jan-

nine suo, ut, si ante lucem occipiat ire, concubia nocte venturus sit: respondet Charmides, face & viatico ad nomen ejus opus esse, ut scilicet in tam longo itinere & victus suppetat, & in tenebris lumen. *Lipsius.*

59. CH. *Hæret hac res.*] Tacite secum vel ad spectatores hæc mussitat Charmides. Ita Amph.

Vir ego tuus sim? ne me appella falsa falso nomine.

So. *Hæret hac res: siquidem hic jam mulier factus est ex viro.*

Taubm.

68. *Istuc*

CH. Jamne commentatus es nomen? SY. Deûm hercle me-
que hominum pudet.
CH. Vide homo ut hominem noveris. SY. tanquam me;
istuc solet,
Quod in manu teneas atque oculis videas, id desideres.
Litteris recomminiscar. C. est principium nomini.
CH. Callicias? SY. non est. CH. Callippus? SY. non
CH. Callidemides?
SY. Non est. CH. Callinicus? SY. non est. CH. Callimarch
SY. nil agis.
Neque adeo edepol flocci facio: quando egomet memini m
CH. At enim multi Lesbonici sunt hîc, nisi nomen patris
Dices, non monstrare possum istos homines, quos tu q
ritas.
Quod ad exemplum est? conjectura si reperire possumus.
SY. Ad hoc exemplum est, Char. CH. an Chares? an Ch
demus? num Charmides?
SY. Hem istic erit. quî istum Dî perdant. CH. dixi ego jam
dum tibi:
Te potius bene dicere æquom'st homini amico, quam mal
SY. Satin' intra labra atque dentes latuit vir minumi pretii?
CH. NE MALE loquare absenti amico. SY. quid
ergo ille ignavissumus
Mihi latitabat? CH. si appellasses, respondisset, nomine.
Sed ipse ubi est? SY. pol illum reliqui ad Rhadamantem in C
cropia insula.
CH. Qui homo est me insipientior, qui ipse egomet, ubi sim
quæritem?
Sed nihil disconducit huic rei. quid ais? SY. quid? CH. ho
te rogo.

Lamb. Ne male loquare absentem.

Mens. Cecrop

Quo

68. *Istuc fieri solet.*] Præponunt hic Mss. aliam personam, teste Grutero. Sed censet Pist. relinquenda esse Trinummo, ut se excuset quod nomen oblitus sit. *T.*

70. *C. est principium.*] C. est capitalis littera nominis. *Reminiscentiam* vocant hanc figuram: cum per ambages similes deducimur in memoriam rei, quæ nobis exciderat. *Scaliger.*

77. SY. *Ad hoc exemplum est, Char.* &c. Ita ingeniosissime restituit Palmeri Quærit Charmides, ad quod exempl sit nomen: si forte ita tandem ad ve perveniri posset. Respondet, *Char*, initium. *Taubman.*

83. *In Cecropia.*] Nil mutandum Nomen insulæ & insula, ut ficta ejusmodi alia passim apud Plautum.

90. C

ios locos adisti? SY. nimium miris modis mirabiles.

I. Lubet audire, nisi molestum'st. SY. quin discupio dicere.

nnium primum in Pontum advecti ad Arabiam terram sumus.

I. Eho! an etiam Arabia'st in Ponto? SY. est: non illæc, ubi tus gignitur,

d ubi absinthium fit, atque cunila gallinacea.

I. Nimium graphicum hunc nugatorem! sed ego sum insipientior,

ui egomet, unde redeam, hunc rogitem, quæ ego sciam, atque hic nesciat:

si quia lubet experiri, quo evasuru'st denique.

uid est tibi nomen, adolescens? SY. Pax, id est nomen mihi:

oc cotidianum'st. CH. edepol nomen nugatorium:

uasi dicas, si quid crediderim tibi, pax! periisse ilico.

d quid ais, quo inde iisti porro? SY. si animum advortas, eloquar.

Ad

Cunila Gallinacea.] Κονίλην Græ-num; unde Latinis *Cunila*. & Unde *Cunila bubula*, ἡ βουκονίλην, ῆς ὀρίγανος, quod boves a sca-s præstaret. Sic ὀνῖτις ὀρίγανος, *sinaria*, ab eadem fortasse causa, inorum scabiem emendaret. Alia *nila gallinacea*, id est, origanum eum. Plinius: *est alia cunila galli-pellata nostris, Græcis origanum icum*. Forte quod galli gallinacei jus appetant. *Salmasius*.

Pax! perisse ilico.] Paulo prius *Tax, id est nom. &c.* hic; *si quid m tibi, tax perisse ilico*. Ludit nta ex instituto suo, dicitque sibi quotidianum esse, *Tax*: id quam hominem *tagacem*, & qui *utatur manu sinistra*, se traduci à inde est, quod respondet Char udito nomine, dixisse eum, fur-o periturum, si quid ejus fidei ceret. Nam ut *pax* à *pago*, ita etiam *ago* deducebant. Atque ut *tan*-furari usurpabant, ita *tax* & pro *tactim* & pro *furtim*. Hic posteriore notione extulit; priori, in Persa act. 1. sc. 3. *tax tax tergo meo erit*. Jam, quod paulo post Charmides iterum eum hoc modo compellat, nihil obstat, si ibi scribamus, *heus, Pax, te, &c.* Nam utebantur hac dictione, cum aliquem compellarent, aut sermonem ejus interpellarent. Terent. Heaut. act. 2. sc. 3. *Cl. pax. Syr. m. &c.* Meurs. *Pax* non videtur huic loco convenire. Hac enim particula utebantur cum finem facere vellent. Ut apud Terentium: *Unus in diem dum argentum eripio, pax nihil amplius*. *Tax* quod alii hic reponunt, magis convenit sycophantæ tagaci. Nævius tamen in Agitatoria *pax pax* eodem sensu posuit, quo apud Terentium *pax*, in his versibus:

--- *Age*
Ne te mihi adversari dicas hunc unum diem
De meo ego illos sinam esse. Tax pax postea
Currentes ego illos vendam, nisi tu viceris.

Salmas.

Ad caput amnis, quod de cœlo exoritur sub solio Jovis.
CH. Sub solio Jovis? SY. ita dico. CH. è cœlo? SY. atque
medio quidem.
CH. Eho! an etiam in cœlum escendisti? SY. immo horiola advecti sumus.
Usque aqua advorsa per amnem. CH. eho, an etiam vidisti
Jovem?
SY. Alii Dii isse ad villam ajebant servis depromptum cibum.
Deinde porro. CH. deinde porro nolo quicquam prædices.
SY. Ego hercle, si es molestus. CH. nam pudicum neminem
Esse oportet, qui abs terra ad cœlum pervenerit.
SY. Dimittam, ut te velle video. sed monstra hosce homines mihi.
Hos ego quæro, quibus me oportet has deferre epistolas.
CH. Quid ais tu nunc? si forte eum ipsum Charmidem conspexeris:
Illum, quem tibi istas dedisse commemoras epistolas,
Noverisne hominem? SY. næ tu me edepol arbitrare belluam,
Qui quidem non novisse possim, qui cum ætatem exegerim.
An ille tam esset stultus, qui mihi mille nummûm crederet
Philippeûm, quod me aurum deferre jussit ad gnatum suum,
Atque ad amicum Calliclem, quoi rem ajebat mandasse hic
suam?
Mihi concrederet, nisi me ille & ego illum nossem approbe?
CH. Enimvero ego nunc Sycophantæ huic sycophantari volo:
Si hunc possum illo mille nummûm Philippo circumducere;
Quod sibi me dedisse dixit: quem ego, qui sit homo, nescio:
Neque

MS. Lam... ... horiola ...

MS. ... de porro.

Schopp. ... Manere oportet

100. *Horiola.*] Quæ navis modica piscatorum. V. Rud. act. 4. 2.

102. SY. *Alii dii.*] Ejuratis aliis lectionibus, quæ excogitari cunque possint, omnibus, ita rescribendum, quanta possum adseveratione contendo: *Alii Dii isse ad villam.* Ecquid enim lepidius fingi potest à nugatore isto, quam ut de Jove interrogatus, cum non vidisse responsurus esset, ita diceret, absente ipso deos alios de ejus abitu sibi retulisse. *Acidal.*

123. In

que oculis ante hunc diem unquam vidi: eine aurum crederem?

ii, si capitis res siet, nummum nunquam credam plumbeum.

grediundu'st hic homo mihi astu. heus, Pax, te tribus verbis volo.

. Vel trecentis. CH. haben' tu id aurum, quod accepisti à Charmide?

Atque etiam Philippeûm, numeratum illius in mensa manu,

lle nummûm. CH. nempe ab ipso id accepisti Charmide?

. Mirum quin ab avo ejus, aut proavo acciperem, qui sunt mortui.

t. Adolescens cedodum istuc aurum mihi. SY. quod ego aurum dem tibi?

t. Quod à me te accepisse fassus. SY. abs te accepisse? CH. ita loquor.

. Quis tu homo es? CH. qui mille nummûm tibi dedi, ego sum Charmides.

. Neque edepol tu is es, neque hodie is unquam eris, auro huic quidem. *Dien, aurum hoc cui dem.*

i sis nugator: nugari nugatori postulas.

t. Charmides ego sum. SY. nequicquam hercle es: nam nihil auri fero.

mis argute obrepsisti in eapse occasiuncula:

stquam ego me aurum ferre dixi, post tu factus Charmides.

us tu non eras, quam auri feci mentionem. nihil agis.

oin' tu te itidem, ut Charmidatus es, rursum recharmida.

CH. Quis

mensa.] Apud trapezitam, in *mbin.*

Mirum quin.] V. N. Mostell.

Auro huic quidem.] Sic omnes habent edit. & Mss. Cam. Ait in aliis rebus omnibus sis Charmides, non eris etiam isti auro. *Grut.*

Recharmida.] Festive Plautus ad Græci nominis (χαίρειν; *lætitia*) significationem, Charmidem auri mentione interposita delectatum, & Charmidem professum, jubet se *recharmidare*, hoc est, conceptam lætitiam & assumptum nomen deponere. *Duratius.* Simpliciter interpretor; Tu qui Charmidem te fecisti, rursus te recharmida, Charmidem te esse nega. Nihil agis; nihil obtinebis nomine isto falso & tibi non competente. *Boxhorn.*

CH. Quis ego sum igitur, siquidem is non sum, qui sum? SY. quid id ad me attinet?
Dum ille, ne sis, quem ego esse nolo, sis meâ caussâ qui lubet.
Prius non is eras, qui eras: nunc is factus, qui tum non eras.
CH. Age si quid agis. SY. quid ego agam? CH. aurum redde. SY. dormitas, senex.
CH. Fassus Charmidem dedisse aurum tibi. SY. scriptum quidem.
CH. Properas, an non properas abire actutum ab his regionibus
Dormitator, priusquam ego hìc te jubeo mulcari male?
SY. Quamobrem? CH. quia illum quem ementitus es, ego sum ipsus Charmides.
Quem tibi epistolas dedisse ajebas. SY. eho! quæso an tu is es?
CH. Is enimvero sum. SY. ain' tu tandem, is ipsusne es? CH. ajo. SY. ipsus es?
CH. Ipsus, inquam, Charmides sum. SY. ergo ipsusne es? CH. ipsissumus.
Abi hinc ab oculis. SY. enimvero sero quoniam advenis,
Vapulabis meo arbitratu & novorum ædilium.
CH. At etiam maledicis? SY. immo, salvos quandoquidem advenis,
Dì te perdant; etsi floccifacio, an periisses prius.

140. *Scriptum quidem.*] Quasi dicat: Non ipsum aurum mihi dedit, sed tantum auri summam in tabellis notatam. *Lambin.*

147. *Enimvero sero quoniam.*] Jocus hic est, sed cujus sententia mihi quidem obscura est, fortassis & aliis. nam caussa, cur vapularet Charmides, in adventu solo nulla est. itaque inclino legere, *enimvero sero quoniam*. Nam ad histrionum pœnas alludi manifestum est. Ii vero, si quid deliquerant in actione, vapulabant. In Cistellariæ epilogo:

— *Ornamenta ponent. postidea loci*
Qui deliquit, vapulabit: qui non deliquit, bibet.

In culpis autem fuisse, si quis serius quam oporteret, proscenium ingrederetur, non dubium est. Hinc Sycophanta Charmidi minatur, qui Fabula jam magnam partem acta peregre domum venit, daturum eum pœnas, quod sero venerit. *I. Gul.*

150. *Etsi floccifacio.*] Gratulaturus seni videbatur, cum inciperet, *salvus quand. advenis*: at [illegible] subjicit, *dii te perdant*. Quoniam incolumis hic venisti, pereas, inquit: etsi mea caussa perire potueras etiam prius; nec ego floccum interduim, si id factum. Hæc germana est sententia, joco lepidiss. constans. Tantum pro *si te* factum *etsi*, trajectis literis. Lambinus plane frustra est. *Acidal.*

Ego

160. Cen-

Ego ob hanc operam argentum accepi: te macto infortunio.
Cæterum qui ſis, qui non ſis, floccum non interduim.
Ibo ad illum, renunciabo qui mihi trîs nummos dedit,
Ut ſciat, ſe perdidiſſe. ego abeo, male vive & vale.
Quod dî te omnes advenientem peregre perdant, Charmides.
CH. Poſtquam ille hinc abiit, poſt loquendi libere
Videtur tempus veniſſe, atque occaſio.
Jamdudum meum ille pectus pungit aculeus,
Quid illi negotii fuerit ante ædis meas.
Nam epiſtola illa mihi concenturiat metum
In corde, & illud mille nummûm quam rem agat.
NUNQUAM edepol TEMERE tinniit tintinnabulum:
Niſi qui illud tractat, aut movet, mutum eſt, tacet.
Sed quis hic eſt, qui huc in plateam curſuram incipit?
Lubet obſervare quid agat: huc conceſſero.

160. *Concenturiat.*] *Concenturiare* eſt ...lligere: dictum à Centuriis, quæ ad ...ffragia conveniebant. utitur & Pſeud. ...t. 1. ſc. 5. Ita Terent. Phorm. act. 1. ...4.

— *Ego in ſubſidiis hic ero Succenturiatus, ſi quid deficies.* ...eſt, ero ſucceſſor in locum deficientis, ad ſupplementum Centuriæ. A re militari. *Lambin.*

162. *Nunquam edepol.*] Quemadmodum tintinnabulum temere & ſine motu alieno, tinnire non ſolet: ita hic Sycophanta non temere, ſed ab alio ſubornatus ad ædes meas cum litteris venit. *Lambin.*

Actus Quarti Scena Tertia.

STASIMUS, CHARMIDES.

STaſime, fac te propere celerem, recipe te ad dominum domum;
Ne ſubito metus exoriatur ſcapulis ſtultitia tua.
Adde gradum! appropera! jamdudum factum'ſt, cum abiſti domo.
Cave ſis tibi, ne bubuli in te cottabi crebri crepent,

Si

NE *bubuli in te cottabi crebri.*] Græci in conviviis ſolebant è poculo ...liquias vini arte quadam in terram eli...re, ut ſonum redderent, vel (ut Cicero ... eodem 1. Tuſcul.) *reſonaret*: idque ...ταβίζειν, *facere cottabum*, vocabant. Quo reſpiciens Plautus, *cottabos bubulos* facete vocat vel plagarum crepitus, qui eduntur, cum ſervi corio bubulo cæduntur: vel lora ipſa, quibus cæduntur. *Lipſius.*

Si abieris ab heri quæstione: ne destiteris currere!
Ecce hominem te, Stasime, nihili! satin' in thermopolio
Condalium es oblitus, postquam thermopotasti gutturem?
Recipe te, & recurre petere re recenti. CH. huic, quisquis est,
Gurculio'st exercitor: is hunc hominem cursuram docet.
ST. Quid, homo nihili, non pudet te? tribusne te poteris
Memoria esse oblitum? an vero, quia cum frugi hominibus
Ibi bibisti, qui ab alieno facile cohiberent manus?
Theruchus fuit, Cerconicus, Crinnus, Cercobulus, Collabus, Palm. Cottal. occulicrepidæ.
Oculicrepidæ, Cruricrepidæ, Ferriteri, Mastigiæ.
Inter eosne homines condalium te redipisci postulas,
Quorum eorum unus surripuit currenti cursori solum?
CH. Ita me Dì ament, graphicum furem! ST. quid ego, quod periit, petam?
Nisi etiam laborem ad damnum apponam epithecam insuper? Lamb. hypothecam.
QUIN TU QUOD periit, perijsse ducis? cape vorsoriam,
Recipe te ad herum. CH. non fugitivos est hic homo, commeminit domi.

ST. UTI-

6. *Thermopolio.*] Vide notas Curcul. act. 2. 3. 14.

7. *Condalium.*] *Condulus*, vel *Condalus* & *condalium*, annuli genus Festo est, quem servos digitis gessisse Cælius auctor est. ἀπὸ τῶν κονδύλων, à digitorum articulis, duco. Plautus quoque Fabulam Menandri δακτύλιον cum verteret, *Condalium* eam nominavit. *Salmas. Thermopotasti gutturem.*] Id est, postquam calida potione guttur proluisti. *Turn.*

8. *Huic, quisquis est, Gurculio'st exercitor.*] Putem hoc ab athletis sumptum, quibus gymnastæ sui & magistri exercitores. Quia igitur in brevitate illa proscenii currebat Servulus & recurrebat, sed lento & mimico cursu; Senex ludit, &, Hunc hominem; inquit, tardus aliquis Gurgulio ad cursum exercuit: ita currit, nec procurrit. Non alia allusione aut sententia, supra dictum; *magister exercitor animus hic est.* Lipsius.

13. *Theruchus, &c.*] Nomina Servulorum à Plauto conficta: quorum ἔτυμα investigare, esset otio suo abuti. *Taubmannus.*

16. *Quorum eorum unus, &c.*] Ita versute docti sunt & exercitati in furto artifices, ut unus eorum surripuerit cursori, dum curreret, soleam calceamenti. *Solum* & infimum pedis calcaneum & calcei soleam significat. Lucr. lib. 1. *Nullius loca trita solo, &c.* Martialis lib. 9. 75.

En mordere luto putre vetusque solum.

Scalig. V. N. Bacchide. act. 2. 3.

17. *Graphicum.*] V. N. Epid. 3. 3. 25.

19. *Cape vorsoriam.*] Fito παλινδρομος, *Da vela retrorsum*, ut loquitur Flaccus. Turneb. lib. 20. 4. *Versoria* est funis quo velum vertitur. *T.*

31. *Obne-*

ST. UTINAM VETERES MORES, veteres parsimoniæ
Potius majori honori hîc essent, quam mores mali.
CH. Dî immortales! basilica hic quidem facinora inceptat loqui.
Vetera quærit, vetera amare hunc, morem majorum, scias. *Dem, more majorum.*
ST. Nam NUNC MORES NIHIL FACIUNT, quod licet, nisi quod lubet.
AMBITIO jam more sancta'st, libera'st à legibus:
Scuta jacere, fugereque hostes, more habent licentiam:
PETERE HONOREM pro flagitio, more fit. CH. morem improbum.
ST. STRENUOS præterire, more fit. CH. nequam quidem.
ST. MORES LEGES perduxerunt jam in potestatem suam,
Magis quîs sunt obnoxiosi, quam parentes liberis.
Eæ miseræ etiam ad parietem sunt fixæ clavis ferreis,
Ubi malos mores affigi nimio fuerat æquius.
CH. Lubet adire atque appellare hunc: verum ausculto perlubens.
Et metuo, si compellabo, ne aliam rem occipiat loqui.
ST. Neque istis quicquam lege sanctum'st. LEGES mori serviunt.
Mores autem rapere properant, qua sacrum, qua publicum.
CH. Hercle istis malam rem magnam moribus dignum'st dari!
ST. Non-

31. *Obnoxiosi.*] *Obnoxiosus*, multum est obnoxius. ibique perverti jura omnia servus queritur: & præter alia, leges à moribus jam in suam potestatem perductas; cum ipsi contra legibus obnoxii esse debeant magis, quam hodie sint parentes liberis suis, qui itidem parentibus esse potius debeant. Ita duplex est incusatio, illæc directa in mores; hæc obliqua in liberos: quæ occultior fefellit hactenus: sed quo occultior, eo acrior est, & ex transverso vehementius mordet. Utrumque contra naturam est: Leges moribus, parentes liberis obnoxios esse. Quem sensum invidit usurpatio vocis ejus, aut potius reliqua loquendi forma duplex. semel enim de jure, ut vocant, accipitur; iterum de facto: & prius in mores, alterum in parentes dictum. Vide Stich. act. 3. 2. 41. *Acidal.* Nihil mutandum. Tangit enim morem tum nimis communem & pervulgatum, patrum liberis suis præter æquum indulgentium. *Salmas.*

32. *Ea misera, &c.*] Quod leges ligneis vel æreis incisæ tabulis ad parietem in foro affiigantur, ut ab omnibus cognosci possint, id Servulus urbane trahit in aliam partem, quasi legibus fiat injuria, aut quasi per leges supplicio afficiantur innocentes. Ita jocatur & Capt. 4. 3. *de pernis indemnatis*. Ant. Augustin.

37. *Qua sacrum,*] *Qua, qua.* V. N. Mil. act. 4. 3.

 39. *Nonne*

ST. Nonne hoc publice animum advorti? nam id genus hominum omnibus
Universis est advorsum, atque omni populo male facit:
Male fidem servando: illis quoque abrogant etiam fidem,
Qui nihil meriti: quippe ex eorum ingenio ingenium horum probant.
Hoc quî in mentem venerit mihi, reipsa modo commonitus sum.
SI QUIS MUTUOM quid dederit, fit pro proprio perditum:
Cum repetas, inimicum amicum beneficio invenis tuo.
Si mage exigere cupias, duarum rerum exoritur optio:
Vel illud, quod credideris, perdas; vel illum amicum amiseris.
CH. Meus est hic quidem Stasimus servos. ST. nam ego talentum mutuom
Quod dederam, talento inimicum mihi emi, amicum vendidi.
Sed ego sum insipientior, qui rebus curem publicis
Potius, quam id quod proxumum'st, meo tergo tutelam geram.
Eo domum. CH. heus tu, adsta ilico: audi, heus tu. ST. non sto. CH. at ego te stare volo.
ST. Quid si egomet te velle nolo? CH. ha nimium, Stasime, sæviter!
ST. Emere meliu'st, cui imperes. CH. pol ego emi, atque argentum dedi.
Sed si non dicto audiens est, quid ago? ST. damnum malum.
CH. Bene mones: ita facere certum est. ST. nisi quidem es obnoxius.
CH. Si bonus est, obnoxius sum: sin secus est, faciam uti jubes.
ST. Quid

1. Gal. da magnum malum.

39. *Nonne hoc, &c.*] Nonne hoc publica animadversione coërceri debet? *L.*

41. *Male fidem servando.*] Lamb. hoc ad Magistratus refert: minus apposite. loquitur enim de debitoribus non solventibus; & stomachatur sibi fidem in talento reddendo non servatam. Et ita, ait, malos debitores fidem non servando, facere, ut etiam iis, qui servaturi essent, tanto difficilius credatur. *Pistor.*

55. *Dicto audiens est.*] Ita legendum uti & mox, *si bonus est*, &, *sin secus est*; non *es*. Neque enim hoc de Stasimo, sed de quovis indefinite capiendum: quod vel illud convincit: ST. *Quid id ad me attinet, &c.* Ad verb. igitur *emi* non *te*, sed *aliquem* subintelligendum. *Acidalius.*

56. *Nisi quidem es obnoxius.*] Cum hac exceptione quidem, nisi servo tuo, ob alia ejus recte facta, multum debeas. *Lamb.* Vide notas Stich. 3. 2. 4.

83. Hac

St. Quid id ad me attinet, bonis ne servis tu utare an malis?
Ch. Quia boni malique in ea re pars tibi est. St. partem alteram
Tibi permitto, illam alteram ad me, quod boni est, apponito.
Ch. Si eris meritus, fiet. sed respice ad me huc: ego sum Charmides.
St. Hem, quis est, qui mentionem facit homo hominis optumi?
Ch. Ipse homo optumus. St. mare, terra, cœlum, Dî vostram fidem!
Satin' ego oculis plane video? estne ipsus, an non est? is est.
Certe is est, is est profecto. ô mi here exoptatissume,
Salve. Ch. salve, Stasime. St. salvum te. Ch. scio & credo tibi.
Sed omitto alia; hoc mihi responde. Liberi quid agunt mei, Acid. sed omitto alia.
Quos reliqui hîc, filium atque filiam? St. vivunt, valent.
Ch. Nempe uterque? St. uterque. Ch. Dî me salvom & servatum volunt.
Cætera intus otiose percuntabor quæ volo.
Eamus intro: sequere. St. quo tu te agis? Ch. quonam, nisi domum?
St. Hiccine nos habitare censes? Ch. ubinam ego alibi censeam?
St. Jam. Ch. quid jam? St. non sunt nostræ ædes istæ. Ch. quid ego ex te audio?
St. Vendidit tuus natus ædîs. Ch. perii! St. præsentariis
Argenti minis numeratis. Ch. quot? St. quadraginta. Ch. occidi!
Qui eas emit? Sa. Callicles, cui tuam rem commendaveras,
Is habitatum huc commigravit, nosque exturbavit foras.
Ch. Ubi nunc filius meus habitat? St. hic, in hoc posticulo.
Ch. Male disperii! St. credidi ægre tibi id, ubi audisses, fore.
Ch. Ego miser meis periculis sum per maria maxuma
Vectus capitali periculo, per prædones plurimos
Me servavi, salvos redii: nunc hîc disperii miser,

Nam BENEFICIUM, homini proprium quod datur, proprium ſumpſerit:
Quod datum utendum eſt, id repetundi copia'ſt, quando velis.
CH. Eſt ita, ut tu dicis. ſed ego hoc nequeo mirari ſatis,
Eum ſororem deſpondiſſe ſuam in tam fortem familiam,
Lyſiteli quidem Philtonis filio. LY. enim me nominat.
CH. Familiam optumam occupavit. LY. quid ego ceſſo hos colloqui.
Sed maneam etiam opinor: namque hoc commodum orditur loqui.

CH. Vah!

6. *Proprium.*] Id eſt, perpetuum: nec timet ut ab ſe repetatur. Donatus, *data* repeti potuiſſe ait: & diſtinguit à *deditis*. Inſtit. *Dona*, niſi & fierent propria, ſic ſane revocabilia fuerint, non perpetua. Ita Lucr. l. 4. *amorem proprium* pro ſtabili & perpetuo dixit. Et Virgil. 1. Æneid. de uxore perpetua,

—— *Propriamque dicabo.*

Idemque de ſtabilibus muneribus,

—— *Propria hæc ſi dona fuiſſent.*

Hotom. *Proſumpſerit.*] Ita legitur in Mſſ. Pall. Veteres Edd. habent; *proprium erit*. Inepte. Contrarium enim velle Comicum, ex ſequenti verſiculo apparet. Neque rectius eſt, quod inde fecit Camerarius: *proprium ſumpſerit*. *Proſumere* autem, quod pro *porro ſumere* hic poſitum alii arbitrantur, Latinum non eſt. Ego ductum ſcriptæ lectionis, *proſumſerit*, proxime ſequutus, legendum opinor; *prorſum perit*. Diſtinguit inter duum generum beneficia. Quædam, inquit, propria facta accipientis, plane pereunt danti; quædam utenda data repetendi copia & poteſtas danti eſt, quando velit: ſcita plane & egregia ſententia. *Boxhorn.* Probo omnino conjecturam Boxhornii legentis;

Nam beneficium homini proprium quod datur, prorſum perit;
Quod datum eſt utendum, id repetendi copia'ſt quando velis.

Quod cui proprium datur, perire & ei alienari qui dedit certum eſt. Atque ita proprium à mutuo diſtinguitur. Hoc enim quod utendum datum eſt, ut fit in mutuo, non perit datori, ſed ejus repetendi copia eſt quando is velit. *Salmaſ.* *Proprium quod datur proſumſerit.*] Ego vero omnino improbo hanc conjecturam. Nam quis ſanus dixit, beneficium quod datur, prorſum perire? Ne quidem ſemper, etſi in ingratum ceciderit, ut Cicero in libris de Officiis & Seneca recte diſputant. *Malo ſi quid benefacias, id beneficium interit*, inquit noſter Pœnul. 3. 3. non ergo, ſi bono. Poteſt autem quiſquam explicare illa duo genera beneficiorum, quorum alterum fit accipientis, alterum utendum datur? Immo poſterior verſus de nullo ſignificat beneficio. *Proſumere* autem, qui negat Latinum eſſe, neget etiam *Proſubigit* eſſe Latinum, quia id unus habet Virgilius, aut *prædelaſſat*, quia unus Ovidius. Immo eſt idem quod inſumere, ſumere, impendere, erogare. *Beneficium quod homini proprium datur*, ut in eo non ſit poteſtas poſtea ei qui dedit, *proſumpſerit*, alienarit, tranſcripſerit forſan is qui dedit, ut repetere nequeat: *at quod* non eſt datum beneficio, ſed tantummodo *datum utendum eſt*, ut tu mihi rem tuam credidiſti, *id repetundi copia eſt, quando velis*: ut nunc tibi. Ad Liviam: *Vita data eſt utenda: data eſt ſine fœnore nobis Mutua.* Gronovius.

9. *Fortem.*] Id eſt, *divitem, copioſam.* Nonius. V. N. Mil. act. 4. 3. 13.

11. *Occupavit.*] *Invenit, poſſedit.* Nonius.

Ob rem laborem eum ego cepisse censeo.

12. OB rem.] Non de se, aut suis laboribus Servus loquitur, sed de Calliclis: ut apparet ult. versu. ubi sententiam veram aperiam emendatione, *Ab re lab.* Non enim hic convenit de re facienda. Alii sunt labores, quos eum cepisse judicat *ab re*, id est, frustra, & non ex merito ipsius. Immerito enim calumniis exagitatum & oneratum infamia innuit, quam ille fide sua sibi pepererat; ut ex superioribus clarum. Et huc etiam verborum defectorum sensus respexit, *Quanquam lab.* Acidal.

ACTUS QUINTI SCENA PRIMA.

LYSITELES.

HIc homo est omnium hominum præcipuus, voluptatibus
gaudiisque antepotens:
Ita commoda, quæ cupio, eveniunt: quod ago, assequitur, subest, *Acid. subit.*
Subsequitur: ita gaudiis gaudium suppeditat.
Modo me Stasimus Lesbonici servos convenit: is
Mihi dixit, suum herum peregre huc advenisse Charmidem.
Nunc mihi is propere conveniendus est; ut, quæ cum ejus filio
Egi, ei rei fundus pater sit potior. eo. sed fores
Hæ sonitu suo mihi moram objiciunt incommode.

1. HIC homo] Seipsum intelligit δεικτικῶς. *Camer.*

7. *Ei rei fundus.*] Id est, auctor, Festus, Turneb. lib. 12. Ant. Augustinus ad Festum. Agellius lib. 16. cap. 8. Sigonius lib. 1. cap. 4. De antiq. jure Italiæ, ubi de industria hoc egit. Hotoman. lib. 2. Observat. cap. 5.

ACTUS QUINTI SCENA SECUNDA.

CHARMIDES, CALLICLES, LYSITELES, LESBONICUS.

NEque fuit, neque erit, neque esse quenquam
hominum in terra dum arbitror, *Mss. hominum interdum arbitror.*
Cui fides fidelitasque amicum erga æquiparet suum:
Nam exædificavisset me ex his ædibus, absque te foret.
CA. SI QUID amicum erga bene feci, aut consului fideliter,
Non videor meruisse laudem: culpa caruisse arbitror.

Nam

3. EXædificavisset.] Ejecisset me filius ædibus, si absque te foret. Dictum *exædificare ex ædibus*, ut *expectorare ex animo*: οἴνῳ χέζειν οἶνον. *Lambinus.*

6. Pro-

Nam BENEFICIUM, homini proprium quod datur, proprium ſumpſerit:
Quod datum utendum eſt, id repetundi copia'ſt, quando velis.
CH. Eſt ita, ut tu dicis. ſed ego hoc nequeo mirari ſatis,
Eum ſororem deſpondiſſe ſuam in tam fortem familiam,
Lyſiteli quidem Philtonis filio. LY. enim me nominat.
CH. Familiam optumam occupavit. LY. quid ego ceſſo hos colloqui.
Sed maneam etiam opinor: namque hoc commodum orditur loqui.

CH. Vah!

6. *Proprium.*] Id eſt, perpetuum: nec timet ut ab ſe repetatur. Donatus, *data* repeti potuiſſe ait: & diſtinguit à *deditis*. Inſtit. *Dona*, niſi & fierent propria, ſic ſane revocabilia fuerint, non perpetua. Ita Lucr. l. 4. *amorem proprium* pro ſtabili & perpetuo dixit. Et Virgil. 1. Æneid. de uxore perpetua,

—— *Propriamque dicabo.*

Idemque de ſtabilibus muneribus,

—— *Propria hæc ſi dona fuiſſent.*

Hotom. *Proſumpſerit.*] Ita legitur in MSſ. Pall. Veteres Edd. habent; *proprium erit*. Inepte. Contrarium enim velle Comicum, ex ſequenti verſiculo apparet. Neque rectius eſt, quod inde fecit Camerarius: *proprium ſumpſerit*. *Proſumere* autem, quod pro *porro ſumere* hic poſitum alii arbitrantur, Latinum non eſt. Ego ductum ſcriptæ lectionis, *proſumſerit*, proxime ſequutus, legendum opinor; *prorſum perit*. Diſtinguit inter duum generum beneficia. Quædam, inquit, propria facta accipientis, plane pereunt danti; quædam utenda data repetendi copia & poteſtas danti eſt, quando velit: ſcita plane & egregia ſententia. *Boxhorn.* Probo omnino conjecturam Boxhornii legentis;

Nam beneficium homini proprium quod datur, prorſum perit;
Quod datum eſt utendum, id repetendi copia'ſt quando velis.

Quod cui proprium datur, perire & ei alienari qui dedit certum eſt. Atque ita proprium à mutuo diſtinguitur. Hoc enim quod utendum datum eſt, ut fit in mutuo, non perit datori, ſed ejus repetendi copia eſt quando is velit. *Salmaſ.* *Proprium quod datur proſumſerit.*] Ego vero omnino improbo hanc conjecturam. Nam quis ſanus dixit, beneficium quod datur, prorſum perire? Ne quidem ſemper, etſi in ingratum ceciderit, ut Cicero in libris de Officiis & Seneca recte diſputant. *Malo ſi quid benefacias, id beneficium interit*, inquit noſter Pœnul. 3. 3. non ergo, ſi bono. Poteſt autem quiſquam explicare illa duo genera beneficiorum, quorum alterum fit accipientis, alterum utendum datur? Immo poſterior verſus de nullo ſignificat beneficio. *Proſumere* autem, qui negat Latinum eſſe, neget etiam *Proſubigit* eſſe Latinum, quia id unus habet Virgilius, aut *prædelaſſat*, quia unus Ovidius. Immo eſt idem quod inſumere, ſumere, impendere, erogare. *Beneficium quod homini proprium datur*, ut in eo non ſit poteſtas poſtea ei qui dedit, *proſumpſerit*, alienarit, tranſcripſerit forſan is qui dedit, ut repetere nequeat: *at quod* non eſt datum beneficio, ſed tantummodo *datum utendum eſt*, ut tu mihi rem tuam credidiſti, *id repetundi copia eſt, quando velis*: ut nunc tibi. Ad Liviam: *Vita data eſt utenda: data eſt ſine fœnore nobis Mutua.* Gronovius.

9. *Fortem.*] Id eſt, *divitem, copioſam.* Nonius. V. N. Mil. act. 4. 3. 13.

11. *Occupavit.*] *Invenit, poſſedit.* Nonius.

21 New

CH. Vah! CA. quid est? CH. oblitus intus dudum tibi sum dicere:
Modo mihi advenienti nugator quidam accessit obviam,
Nimis pergraphicus sycophanta: is mille nummûm se aureûm
Meo datu tibi ferre, & gnato Lesbonico ajebat meo:
Quem ego nec qui esset noram, neque eum ante usquam conspexi prius.
Sed quid rides? CA. meo allegatu venit, quasi qui aurum mihi
Ferret abs te, quod darem tuæ gnatæ dotem: ut filius
Tuus, quando illi à me darem, esse allatum id abs te crederet.
Neu qui rem ipsam posset intelligere, & thesaurum tuum
Me esse penes, atque eum à me lege populi patrium posceret.
CH. Scite edepol. CA. Megaronides communis hoc meus & tuus
Benevolens commentu'st. CH. quin collaudo consilium, & probo.
LY. Quid ego ineptus, dum sermonem vereor interrumpere,
Solus sto; nec, quod conatus sum agere, ago homines colloquar.
CH. Quis hic est, qui huc ad nos incedit? LY. Charmidem socerum suum
Lysiteles salutat. CH. Dî dent tibi, Lysiteles, quæ velis.
CA. Non ego sum salutis dignus? LY. immo salve, Callicles. MSS. saluti dignus.
Hunc priorem æquom'st me habere. TUNICA PROPIOR PALLIO EST.
CH. Deos volo consilia vostra recte vortere.
Filiam meam tibi desponsatam esse audio. LY. nisi tu nevis.
CH. Immo haud nolo. LY. sponden' ergo tuam gnatam uxorem mihi?
CH. Spon-

21. *Neu qui.*] Id est, aliquo modo. & recte ita: quod vox *patrium* convinciri non, *qui*, quod tamen in MSS. & Edd. nemo enim alienus thesaurum repetere poterat. *Acid.*

26. *Salutis dignus?*] Ita Nonius: aitque metaplasmum casuum esse: at rectius J. Gul. Hellenismum: ἄξιος χαρᾶς, τιμῆς, ὑγιείας. ita Virgilius:
— *Indignum auerum.* Ovid. 3. de Arte:
Curia consilii quæ nunc dignissima tanti.

Suet. Othone: *& prædicaret, solum successionis imperii dignum.* Taubmann.

30. *Tunica pallio propior.*] Proverbium, quo significatur, ex amicis nos aliis atque aliis magis esse devinctos, neque parem omnium habendam rationem. Pallium extrema vestis apud Græcos, ut toga apud Rom. & tunicam tegebat: ideoque corpori propior tunica quam pallium. *Pia.*

33. *Sponden'.*] V. N. Aulul. act. 2. sc.

CH. Spondeo, & mille auri Philippûm dotis. LY. dotem nihil moror.
CH. Si illa tibi placet, placenda dos quoque est, quam dat tibi.
Postremo, quod vis, non duces, nisi illud quod non vis, feres.
CA. Jus hic orat. LY. impetrabit te advocato atque arbitro.
Istâc lege filiam tuam sponden' mihi uxorem dari?
CH. Spondeo. CA. & ego spondeo idem hoc. LY. oh! salvete affines mei.
CH. Atque edepol sunt res, quas propter tibi tamen succensui.
CA. Quid ego feci? CH. meum corrumpi quia perpessus filium.
CA. Si id mea voluntate factum est, est quod mihi succenseas.
Sed sine me hoc abs te impetrare, quod volo. CH. quid id est? CA. scies.
Si quid stulte fecit, ut ea missa faciat omnia.
Quid quassas caput? CH. cruciatur cor mihi, & metuo. CA. quidnam id est?
CH. Quom ille ita'st ut esse nolo, id crucior; metuo si tibi
Denegem quod me oras, ne te leviorem erga me putes.
Non gravabor: faciam ita ut vis. CA. probus es. eo, ut illum evocem.
CH. Miserum'st male promerita, ut merita si mihi ulcisci non licet.
CA. Aperite hoc, aperite propere, & Lesbonicum, si domi'st, foras
Evocate: ita subitu'st, propere quod eum conventum volo. *Alii. Evocate ita subito: est propter quod, &c.*
LE. Quis homo tam tumultuoso sonitu me excivit subito foras?
CA. Benevolens tuus atque amicu'st. LE. satin' salve? dic mihi.
CA. Recte

34. *Mille auri Philippûm dotis.*] V. N. Persa 3. 1.

35. *Placenda.*] Mira locutio; *Placendus à placeo.* quasi etiam dici posset, *standus, sedendus, surgendus* à *sto, sedeo, surgo, &c.* de quo Prisc. lib. 8.

53. *Satine salve.*] Ita Ter. Eunuch. act. 5. 6. *Quid est? quid trepidas? satisne salve?* ubi Donatus *Salve* interpretatur *integre, recte, commode.* citatque hunc Plauti locum, & alium Sallustii. utitur eo crebro Livius. Ita Apul. l. 1. Apol. *Puer ubi sit, & quam salve agat, interrogat.* Dicebant etiam, *Rectene omnia?* Peregre enim redeuntibus, vel aliunde advenientibus, familiaris erat hæc interrogatio. Ita verbum discedentis erat, *Numquid vis?* Terent. Eun. act. 2. 3.

Dum hæc dicit, abiit hora. Rogo, NUMQUID VELIT.

Recte tuum patrem rediisse salvom peregre, gaudeo.
Quis id ait? CA. ego. LE. tun' vidisti? CA. & tute idem videas liceat.
O pater, pater mi salve! CH. salve multum, gnate mi.
Si quid tibi, pater, laboris? CH. nihil evenit, ne time;
e re gesta salvos redeo: si tu modo frugi esse vis,
c tibi pacta'st Callicli filia. LE. ego ducam, pater:
m & si quam aliam jubebis. CH. quanquam tibi succensui.
. Miseria *una* uni quidem homini'st affatim. CH. immo huic parum'st.
n si pro peccatis centum ducat uxores, parum'st.
At jam posthac temperabo. CA. dicis; si facias modo.
Numquid caussæ est, quin uxorem cras domum ducam? CH. optumum'st, licet.
in perendinum paratus sis ut ducas. Plaudite.

nquit, abeo.
atus: hoc est, *significans me abire,*
omann.
Miseria una uni quidem homini,
lt Callicles satis dare supplicii Lesbonicum ducenda uxore. Et notat, in poenam quasi luxuriosis juvenibus datas olim uxores; sicique praecipit prudens Educationis magister Plutarchus. *Lambin.*

FINIS TRINUMMI.

M. ACCI

M. Acci Plauti
TRUCULENTUS.

DRAMATIS PERSONÆ.

DINARCHUS, *adolescens.*
PHRONESIUM, *meretrix.*
GETA, *Servos.*
CALLICLES, *senex.*
ASTAPHIUM *ancilla.*
STRATILAX, *servos.*
STRATOPHANES, *miles.*
STRABAX, *adolescens, rusticus.*
ANCILLA *altera.*

ARGUMENTUM, ut quibusdam videtur, PRISCIANI.

T *Res unam pereunt adolescentes mulierem,*
R *ure unus, alter urbe, peregre tertius:*
U *tique ista ingenti militem tangat bolo,*
C *lam supposuit sibi clandestino editum.*
V *i magna servos est ac trucibus moribus,*
L *upa ne rapiant domini parsimoniam.*
E *t is tamen molitur. Miles advenit,*
N *atique caussa dat propensa munera.*
T *andem compressa pater cognoscit omnia.*
U *tque illam ducat, qui vitiarat, convenit:*
S *uumque is repetit à meretrice subditum.*

1. *Tres.*] Strabax, Dinarchus, Stratophanes.
3. *Bolo.*] V. N. Prolog. Pœn. item Rud. act. 2. 3.
6. *Parsimoniam.*] *Parsimonia* posita, pro bonis ipsis comparsis.
8. *Propensa.*] Id est, multa & ponderosa.

ALIUD ARGUMENTUM
CAMERARII.

HÆc Comœdia est altera, quam Ciceroni imprimis placuisse, de Catone intelligi potest; ut retulimus in Pseudolo. Et quamvis endosissima & lacera ad nos pervenerit: tamen quasi de ungue leo- m, aut de culmo fruges æstimant, ita de his reliquiis præstantia hu- s Fabulæ plane judicatur. *Argumentum* tale est. Meretrix quædam cal- la & astuta, & famulitio atque rebus omnibus ad fallacias & fraudes structa, pellicit in amorem sui tres adolescentes: unum urbanum; iem celeriter conficit: alterum rusticum, qui profusus est in dando: rtium militem, cujus stoliditate abuti, & quem compilare cupiens; nulat se ex ipso esse gravidam: & hoc persuadet credulo. Ut enim hoc nus fastuosum, ita & stolidum est. Erat rustico servus immitis & cui oleret corrumpi filium herilem: sed & ille tamen mutatur, & desinit le sævus seu *truculentus*; nam hinc nomen Fabulæ inditum est. Ut au- m minus simplex argumentum esset, inseritur & Virginis stuprum, mpressæ per vim ab urbano, quæ cum filiolum peperisset, hunc me- trix sibi supposuit allatum à tonstrice. Ac re palam facta, virgo urba- o nubit, & ille à meretrice puerum repetit, ac amores hos relinquit. Ita tinet meretrix par amatorum; rusticum ac militem: & ludificando despoliando milite delicias facit. *Fabula* habet formam eorum poë- atum, quæ μίμους appellant. Est autem ita depravata & corrupta à li- ariis, ut aliquoties fuerit mihi in animo me editurum non esse illam; ite vero, &, ut Plautus loquitur; nimis *graphice* expressa est levitas; malitia & fraudulentia meretricia; & quantopere desipiant in amore oluptatum illecebris simplices; & quod isto genere hominum, quod primum esse vult, & virtutis ac dignitatis possessionem propriam esse ucit, nihil reipsa plerunque sit vanius, neque futilius.

PROLOGUS.

Erparvam partem poſtulat Plautus loci
De voſtris magnis atque amœnis mœnibus,
Athenas quo ſine architectis conferat.
Quid nunc? daturin' eſtis, an non? annuunt.
Meditor equidem vobis me ablaturum ſine
Mora. quid ſi de voſtro quippiam orem? abnuunt.
En mehercle in vobis reſident mores priſtini,
Ad denegandum ut celeri lingua utamini.
Sed hoc agamus, qua huc ventum eſt gratia:
Athenæ iſtæ ſunto, ita ut hoc eſt proſcenium. Mſſ. Athenis tracto.
Tantiſper dum tranſigimus hanc Comœdiam.
Hic habitat mulier, nomine quæ eſt Phroneſium.
Hæc hujus ſecli mores in ſe poſſidet,
Nunquam ab amatore ſuo poſtulat id quod datum eſt:

Sed

3. *Athenas quo ſine architectis, &c.*] Vera hujus loci ſcriptura ut adſtruatur, obſervandum eſt, Plautum non contuliſſe totas Athenas in perparvam illam loci partem, quam poſtulabat; neque enim poterat tam parvo ambitu repræſentari urbs, quæ Roma ipſa non erat minor. Sed Athenarum regionem illam deformabat hæc Plauti ſcena, in qua res iſtæ, quæ hoc dramate repræſentantur, geſtæ dicebantur. Hinc fit, ut Plautus, qui Athenas ſe eo loci, quem poſtulaverat, conferre dicit, ne quis imprudens totas illum & ſolidas conferre putet, addit per ἐπανόρθωσιν, regionem illam populi Athenienſium, in qua res geſta. Sed fraudi fuit huic regioni, quod Græcum illius nomen Latinis literis eſt ſcriptum. Quod ita reſcribendum eſſe conjectura noſtra eſt: *Athenas quo ſive* ἄκρως Πλωθεῖς *conferat.* Πλωθεῖς ſunt Athenienſium δῆμος Ægeïdis tribus. Grammatici: Πλωθειὰ, δῆμος τῆς Αἰγηΐδος, ὅθεν ὁ δημότης Πλωθεύς, Hos in ſcenam ſuam ſe contuliſſe dicit Plautus, eoſque ἄκρως, id eſt, ſcenam ſuam repræſentare Plotheenſium regionem, eamque non totam, ſed extremam illius partem, in qua habitare fingitur Phroneſium meretrix. Conjecturam noſtram firmat verſus 10. quem ita ex Mſſ. legendum conjecimus:

Athenas arcto, ita ut hoc eſt proſcenium.

Quibus verbis ſignificat, ſe non totas & ſolidas Athenas contuliſſe; ſed arctaſſe, & partem aliquam, hoc eſt, regionem deformaſſe ſua ſcena, qua ſibi ad hanc docendam Comœdiam opus erat. *Petit.* Vitioſa prorſum eſt ſcriptura quæ in libris vetuſtis reperitur *arcuſpetis* vel *arcuſpletis*, nihilque ex ea boni fieri poteſt, cum ſit veriſſima vulgata lectio. Sic enim citatur à Priſciano in libris de metris comicis, & ab aliis. Hujus ſenſus etiam planus & apertus. Athenas ſe Romam conferre ait ſine architectis, & poſtulat ad hoc ſibi dari partem parvam de Romanis ædificiis. Nam *mœnia* hic ſunt ædificia, non muri. Quia Attica eſt fabula, & Attici Theatri, quæ per Plautum Romana facta eſt, Athenas ſic dicit ſe Romam tranſtuliſſe ſine architectis. Ita etiam legit Apulejus 4. Floridorum. *Salmaſius.*

19. *Cum*

Sed reliquum dat operam ne sit reliquum,
Poscendo atque auferendo, ut mos est mulierum.
Nam omnes id faciunt, cum se amari intellegunt.
Ea se peperisse puerum simulat Militi,
Quo citius rem ab eo auferat cum pulvisculo.
Quid multa? ætas huic si superet mulieri,
Is cum anima ad eam habentiam everrerit. *Scalig. habentiam omnem everterit.*

9. *Cum pulvisculo.*] V. N. Bacchid. 4. 4. 29. Nihil quicquam reliqui fa-
=.

21. *Is cum anima*] Leg.

s cum anima ad eam habentiam ἔξω everrerit.

...nibus Fabulis Græcas voces ponere ...at Plautus: nulla magis, quam hac ... Sed & illud *ἔξω everrerit*, bis terve hac Comœdia. quare, ut solet, in Argumento quoque ponitur. *Habentiam* pro possessionibus. Claudius dixit quoque apud Nonium: *Animus eorum habentiâ inflatur.* Palmer. Mss. *his cum anima ad eum habenti:* deinde pr. *erceteritur.* sec. *erteteritur*, Gruterus. *Is cum anima ad eum.*] Lege: *Istum animam adeo jam agentem quidem everterit.* Scriverius.

ACTUS PRIMI SCENA PRIMA.

DINARCHUS.

NON OMNIS ÆTAS ad perdiscendum sat est
Amanti, dum id perdiscat, quot pereat modis.
Neque eam rationem eapse unquam edocet Venus,
Quam penes amantum summa summarum redit. *Pist. Quam penes amantem.*
Quot amans exemplis ludificetur, quot modis
Pereat, quotque exoretur exorabulis!
Quot illic blanditiæ, quot illic iracundiæ
Sunt! quot sui pericla amanda! Dî vostram fidem, hui!
Quid perjerandum est etiam, præter munera! *Douz. pejerandum.*
Primum dum miros annua: is primus bolu'st.

Ob

Summa summarum.] Id est, penes quam summa rerum amantum ...otestas est. *Summa summarum* est, cum ... rationibus multa nomina & capita in ...nam summam rediguntur, ac si multis ...ammis factis, omnia tandem in unum ...onsummantur: nam ut capita in sum...nam, sic summæ in summam summa...um rediguntur. *Turneb.*

8. *Quot sui pericla amanda.*] A Meur...io adoptavit Gruterus. Vett. edd. *quot ...unt perclamanda.* Mss. *quot sui percla-manda.* Conjiciebam olim: *quot senia perdomanda*, id est, tædia devoranda. *Gronovius.*

10. *Primum dum, &c.*] Jam diu observarunt alii, Plautum amasse Græcas voces ponere hac Comœdia, ut illa ipsa testis est. Id factum à Comico hoc loco, quæ ita sanatæ sunt à nobis:

Primum duni meros: annuit, is primus bolu'st,

Abeam: tru noctes duco: interea loci, &c.

Illud *duni meros* est. *δωῒς μ' ἔρως*: hoc vero

Ob eam treis noctes utor. interea loci
Aut aurum, aut vinum, aut oleum, aut triticum
Tentat, benignusne an bonæ frugi sies.
Quasi in piscinam rete qui jaculum parat,
Quando abiit rete pessum, tum adducit sinum:
Sin jecit rete, pisces ne effugiant, cavet:
Dum hac dum illuc reti eos impedit
Pisces, usque adeo donicum eduxit foras.
Itidem est amator. sed id, quod oratur, dedit,
Atque est benignus potius quam frugi bonæ,
Adduntur noctes: interim ille HAMUM VORAT

Mss. tum abi[illegible] sta. Abv[illegible]

Sed Tum hic: hic interim [illegible]

vero *abeam*, est idem quod *habeam*; nec insolens est excidisse aspirationis notam. Sensus autem est: Ubi primum penetrat sese intra pectus meum amor, annuit scortum, is primus bolus est, quo cupidum amantem inescat; nam statim ac amator se illam amare significat, ea illi sui copiam facit, quasi amore victa, quo majorem sibi ab imprudente concilìet.) sese habeam. (vox ista usurpata nostro non semel hoc sensu; ita apud Terent. Andr. *quis heri habuit Chrysidem?* Ego vero imprudens & incautus amator treis, id est, aliquot noctes duco: interea meretrix, quæ me amoris sui reti impeditum videt, aliquid sibi dari orat & tentat. *Petitus*. Scribendum puto, *Primum domi res annua, is primus bolu'st*. Rem domi annuam appellat annuum domus reditum, quem pro tribus noctibus dari queritur. Scenæ hujus vs. 8. non minus corrupta prodigiose sunt ista; *quotque pericla vianda*. Pro quibus in libris legitur, *quot sui perclamanda*. Legendum: *Quot hui perclamanda! Di vostram fidem, hui*. Id est, quot voces doloris ac gemitus indices proferendæ sunt. *Salmas*. *Primum dum miros annua.*] Sic alter codicum Camerarii: alter, *Primum dum miror annuus*. Hinc duæ mihi nascebantur conjecturæ. Altera: *Primum dum penus annuus*; ut in Pseudolo: *Nisi penus annuus hodie convenit*. Altera: *Primum dum merces annua: is primus bolu'st*. Solebant enim conducere annuas meretricum operas. Asinar. *quid me aequum censes pro illa tibi annum hunc perpetuum ne cum quoquam alio fiet*. Et. 3. 3. *Opto annum hunc totum mihi hujus operas*. & 4. 1. *Phi[illegible] ut secum esset noctes & dies Hunc totum*. Bacchid. 5. 1. *eam sibi hunc conductam*. Fragmentum Plauti [illegible] Nonium: *Ne a quoquam alio a[illegible] mercedem annuam, Nisi ab sese, n[illegible] quiquam limares caput*. Et hoc ma[illegible] cet. Nisi malis: *Primum adiun[illegible] annua*. Lucianus Dial. Dorionis & [illegible] καὶ τὸ ἐνιαύσιον ἐπὶ ἑξῆς [illegible] *Gronovius*.

14. *Rete qui jaculum parat*.] V[illegible] tas Asinar. 1. 1. 87.

15. *Pessum*.] V. N. Aul. 4. 1. [illegible] stell. in fine. *Sinum*.] Laxitate[illegible] contrahit. *L*.

16. *Sin jecit rete*.] Sic Mss. q[illegible] men incommodum est, quia ja[illegible] cessit; *abiit rete pessum*. Et frus[illegible] plicant, si rete pisces cepit: neque [illegible] illorum verborum hæc potest e[illegible] tentia. Alii, *Sin icit rete*. Malim [illegible] *adducit sinum, Qui jecit recte*; [illegible] *effugiant, cavet*. Gronovius.

20. *Benignus*.] Id est, prodig[illegible] rat. 1. Sat. 2. *Quippe benignus era[illegible]* Comment. Lamb. ad Horat. 1. [illegible] & infra 1. 2.

21. *Hamum vorat*.] Vide nota[illegible] act. 3. vs. 61.

SI SEMEL AMORIS POCULUM accepit mere,
Eaque intra pectus se penetravit potio,
Extemplo & ipsus periit, & res, & fides.
Si iratum est scortum forte amatori suo,
Bis periit amator, ab re atque animo simul.
Sin alter alteri potior est, idem perit:
Si raras noctes ducit, ab animo perit:
Si increbravit, ipsus gaudet, res perit.
ITA *disciplina* in ædibus est lenoniis,
Priusquam unum dederis, centum quæ poscat; parat.
Aut aurum periit, *aut* conscissa pallula est,
Aut empta ancilla, aut aliquod vasum argenteum,
Aut vasum ænum aliquod, aut lectus dapsilis,
Aut armariola Græca, aut aliquid semper *est*
Quod pereat, debeatque amans scorto suo.
Atque hæc celamus nos damna, una industria
Cum rem fidem que nosque nosmet perdimus,
Ne quid parentes, neu cognati sentiant.
Quos cum celamus, si faximus conscios,
Qui nostræ ætati tempestivo temperint,
Unde anteparta demus postpartoribus,
Faxim lenonum & scortorum *ut* plus est, *minus*

Et

22. *Mere.*] V. N. Mostell. 4. 2.

26. *Ab re atque animo.*] Quia bona sua perdit, dum eam placare studet, & anima cruciatur, quam diu puella irata est. *Lambin.*

27. *Sin alter alteri potior.*] Editio Taubmanni habet, *Sin alter alteri potitus est*. Sed omnino scribendum, *Sin alter alteri potius est, itidem perit*. Quod referendum ad id, quod præcedit, *Si iratum est scortum forte amatori suo, Bis perit amator*. Deinde subjungit, *Sin alter alteri potius est*. Sin alter alteri, hoc est, si ambo irati potius sunt, & mutua offensione alter in alterum commoti. Sed omnino vera est lectio Codicis mei MSS. *Sin alter alteri potior est*. Id est, si alter alterum amat. *Salmas.*

32. *Aut aurum.*] Hæ sunt προφάσεις & causæ, quas profert puella, quare nunquam desinat poscere. *Lamb.*

37. *Damna, una industria.*] Est à Camerario: quum vulgo deesset τὸ *una*: invenisset autem in Ms. altero *clammina industria*: in altero, *dammina industria*. Quasi sit: quum eâdem, qua celamus illos industria, rem fidemque, & nosmet perditum imus. Cogitabam: *Atque hæc celamus nos, clam mira industria Dum rem fidemque:* Vel, *clam summa industria Dum rem*. Gronovius.

42. *Postpartoribus.*] Vulgatam scripturam, putarim ita exponi posse: Ne ea, quæ ante nos parta sunt, demus iis, qui post nos parant, atque acquirunt, hoc est, scortis & lenonibus, qui nostro damno se locupletant, & ea, quæ nobis à parentibus quæsita sunt, sibi acquirunt.

Con-

Et minus damnosorum hominum, quam nunc sunt, fe
Nam nunc lenonum & scortorum plus est fere,
Quam olim muscarum est, cum caletur maxume.
Nam nusquam alibi ii sunt; circum argentarias
Scorti lenones quasi sedent quotidie.
Ea nimia est ratio, quippe qui certo scio,
Æri plus scortorum esse jam quam ponderum:
Quos quidem quam ad rem dicam in argentariis
Referre habere, nisi pro tabulis, nescio,
Ubi æra perscribantur usuraria:
Accipiat ilico expensa, neque censeat.

Conqueritur hoc Senex Mercatore:
Lancinat: valide, quam rem; illum auge-rier.

Nempe illius postpartoris, qui à sene quæsita sibi denuo à filio acquirebat. *Pistor.* Recta est lectio quæ in libris, & Editis etiam habetur, *Ut ne ante parta demus postpartoribus.* Per postpartores palam est ab eo intelligi lenones & meretrices, qui ante parta & paterna bona filiorum familias, ipsi post sibi pariunt & acquirunt. *Salmas. Unde anteparta.*] Quid juvat vulgatam ante Camerarium explicari posse? quasi qui à vetustissima scriptura recesserunt, semper supposuissent, quod non posset explicari? Immo plerumque reddiderunt faciliora, quum illius minus planam sententiam non assequerentur. Deinde possuntne rationem edere, quare *postpartores* sint potius lenones & meretrices, ad quos vitio veniunt, quam hæredes ad quos lege? Ambo quidem scripti: *Unde anteparata.* Sed hanc particulam non ceperunt; ideo placuit *Ut ne:* ideo rejecerunt Turnebi explicationem. Sed τὸ *Unde* persæpe Latinis est idem quod *à quo*, vel *à quibus*. Vide 4. Observ. 11. Sic hoc loco *unde demus*, est, à quibus moniti demus à quorum studio in temperando ætati nostræ ad meliorem mentem revocati ante parta à majoribus bona demus illis, quibus jure post nos parta esse debent. *Gronovius.*

44. *Et minus damnosorum hominum.*] *Damnosi* hic accipi possunt, vel multum insumitur, quales sunt ces lenonesque: vel prodigi, fi que nullius rationem habentes res autem *damnum* proprie ... interpretabantur: ut docuit ad Scaliger. Addo ego: ut *damnu...* prius, deinde *damnum* factum *δαπανᾶν dapinare*, Capt. act. 4.2 *num tibi dapinabo cibum.* Muta ain: ut in *δάπανη* *apina.* *damnosus* ea, qua dixi notion quentibus istis (vs. 64.) intelligi
Eadem postquam alium reperit, daret,
Damnosiorem: me exinde amov Taubman.

49. *Ea nimia.*] Inepte Lamb hoc velit: Scortorum & leno mis quam magnus est numerus nes quibus scorta & lenones co tur, nimis magnæ sunt. Ita Tri sc. 4. *Quid, quod ego defraudavi. ista ratio maxuma est.* Pistoris.

50. *Ponderum.*] Quibus ar gentarii.

51. *Quos.*] Lenones & scort

52. *Referre.*] Attinere, ut *Lambin.*

54. *Accipiat illico expensa.*] quid expensi tulit, mox ferat, ne diu desideat in argentariis, quas agat & accipiat, & census tabu foris more conficiendas curet.
Neque censeat.] Id est, non dispu

Postremo in magno populo, in multis hominibus,
Re placida atque otiosa, victis hostibus,
Amare oportet omnes, qui quod dent, habent.
Nam mihi hæc meretrix, quæ hic habet, Phronesium,
Suum nomen omne ex pectore exmovit meo,
Phronesium. nam Phronesis est sapientia.
Nam me fuisse huic fateor summum atque intimum,
Quod amantis multo pessumum est pecuniæ. *Palm.* Quoad amantis multa pessum iit pecunia.
Eadem, postquam alium repperit, qui plus daret,
Damnosiorem, me exinde amovit loco,
Quem infestum ac odiosum sibi esse memorabat mala,
Babyloniensem militem: is nunc dicitur
Venturus peregre, eo nunc commenta est dolum,
Peperisse simulat sese, ut me extrudat foras,
Atque ut cum solo pergræcetur milite:
Eum esse simulat militem puero patrem.
Quid isti suppositum puerum opus pessumæ?
Mihi verba retur dare sese? an me censuit
Celare se potesse, gravida si foret?
Nam ego Lemno advenio Athenas nudius tertius,
Legatus hinc quo cum publico imperio fui.
Sed hæc quis mulier est? Astaphium est ancillula.
Cum ea quoque etiam mihi fuit commercium.

gat, examinet, quasi quædam non igniturus & deleturus, alia probaturus, sed, ut sunt, statim subscribat, omniaque agnoscat. Ut supra in Rud. 4. 8. 9. *Gronovius.*

58. *Hic habet.*] Id est, habitat.

64. *Damnosiorem.*] Vide supra v. 44. & Epid. act. 2. 3.

71. *Quid isti, &c.*] Id est, quid isti pessimæ puero supposito est opus? *Taub.*

ACTUS PRIMI SCENA SECUNDA.

ASTRAPHIUM, DINARCHUS.

AD fores auscultato, adque serva has ædis,
Ne quis adventor gravior abeat quam adveniat:

Neu

1. *Adque serva has ædis.*] Recepimus, quod totum est in Cam. secundo, seu Decurtato: nisi quod ibi: *adque servas ædis*. In altero, *adque adservas ædis*. Et ita in Gruteri Notis corrigendum. Loquitur exiens ancilla ad aliam, quam domi relinquit, aut ad janitorem. Acad. *ausculato atque asservabis ædis.* Gronovius.

2. *Adventor.*] V. N. infra act. 2. 7.

5. Quin

Neu qui manus attulere steriles intro ad nos,
Gravidas foras exportet. novi ego hominum mores;
Ita nunc adolescentes morati sunt. quin ei
Ut simitu advenerunt ad scorta congerones,
Consulta sunt consilia, quando intro advenerunt;
Unus eorum aliquis osculum amicæ usque oggerit.
Dum illi agunt quod agunt, sunt cæteri cleptæ *
Sin videant quempiam se asservare, obludunt, qui cu- dem
Oblectent per jocum & ludum: de nostro sæpe ed- quod
Fartores faciunt; sic pol hoc: & pars spectatorum scitis,
Pol hæc vos me haud mentiri.
Ibi est ibus pugnæ & virtuti, de prædonibus prædam cap-
At nos rursum lepide referimus gratiam furibus nostris:
Nam ipsi vident, cum eorum aggerimus bona: quin eti- ultro ipsi aggerunt ad nos.
DI. Me illis quidem hæc verberat verbis, nam ego huic dona accongessi.
AS. Commemini jam pol ego eum ipsum, si domi erit, m- cum adducam.
DI. Heus, manedum, Astaphium, priusquam abis. AS. q- revocat? DI. scies:
Respice huc. AS. quis est? DI. vobis qui multa bona esse vo- AS. dato, si esse vis.

DI. Faro-

5. *Quin ei.*] Pro *iis*. *Ut simitu.*] Id est, simulatque.

6. *Congerones.*] Nonius: *Congerones*, à congerendo. Fulgentius: *Congerones*, *qui aliena ad se congregant. unde apud Romanos Gerones Brutiani dicti.* Idque verum esse duco: nam *Gerones* sunt χειρέχεσι, πραξῖπεις, ut auctor Glossarii docet. *Scalig.*

7. *Consulta, &c.*] Inita jam eis sunt consilia.

9. *Dum illi agunt quod agunt.*] Sensus est: Dum basiator cum amica, quale etiam quale agit in eum finem, ne animadvertat, quid cæteri agant, interim illi furantur. *Douza.* *Cæteri clepta.*] V. S- Pseud. act. I. I.

10. *Obludunt, qui custodem.*] Mss. ambo, *obludeant*. Scribendum igitur, vel *alludiant*, quo alibi quoque utitur, vel ad eandem formam fictum *obludeant*. Gronov.

12. *Fartores faciunt.*] Nam de iis, quæ ad eos delata sunt, ut farcimina conficiant, nonnihil detrahunt, coquæ- scuntur. *Lambin.*

14. *Ibi est ibus, &c.*] Tum putant si- de eo esse pugnandum, & ex eo virtut- famam consecuturos, si de nobis p- dentur. *Ibus*, pro iis. *L.*

21. Di-

DI. Faxo, erunt, respice huc modo. AS. io! enicas me miseram, quisquis es.
DI. Pessuma, mane.
AS. I optume, odiosus es.
Dinarchusne illic est? atque is est. it ad nos. DI. & tu fer contra manum, & pariter
Gradere. AS. tibi servio atque audiens sum imperii. DI. tute quid agis?
AS. Valeo & validum teneo. peregre cum advenis, cœna detur.
DI. Benigne dicis. AS. at enim, amabo, sine me ire quo jussit. DI. eas.
Sed quid ais? AS. quid vis? DI. istic, quo iter inceptas, qui est? quem arcessis? AS. Archivam
Obstetricem. DI. mala fœmina es. AS. solens sum: ea est disciplina.
DI. Manifestam mendacii, mala, te teneo. AS. quid jam, amabo?
DI. Quia te adducturam huc dixeras eum ipsum, non eampse.
Nunc mulier facta est ex viro; mala es! AS. præstigiator!
DI. Sed tandem loquere. quis is homo est, Astaphium? novus amator?
AS. Nimis otiosum arbitror hominem esse te. DI. quianam arbitrare?
AS. Quia tuo vestimento & cibo alienis rebus curas.
DI. Vos me reddidistis otiosum. AS. quid jam, amabo? DE. ego expedibo:
Rem perdidi apud vos. cum re meum negotium abstulistis.
Si rem servassem, fuit ubi negotiosus essem.

AS. An

21. DI. *Faxo, erunt.*] Cum ancillula meretricio more benedicto contenta non esset, sed rem & benefactum posceret, Dinarchus, Faciam, inquit, bene: tu hoc modo respice. *I. Gul.*

24 *Atque is est, it ad nos.*] Audaculi fecerant: *huc adeas, nisi molestum est.* Sed MSS. alter: *Atque isertas aduas lissi ituli fert.* alter: *atque is estiu aduas lissi ittul fert.* Unde scribendum videtur: *Atque is est: is ad nos visit.* DI. *Tu fer & contra.* Ut alibi, *visere ad forum, visere ad portum, visere ad aliquem.* Gronovius.

26. *Cœna detur.*] V. N. Epid. Act. 2. sc. 2.

32. *Mulier facta est ex viro.*] Vide notas Amph. act. 2. sc. 2. ℣s. 182.

33. *Novusne amator.*] Al. *unusne amator?* Lege: *munisne amator*, id est, liberalis. *Scriverius.*

35. *Rebus curas.*] V. N. Rudent. act. 1. 3.

39. *An*

As. An tute bene rem publicam aut amoris alia lege
Habere posse se postulas, quin tu otiosus fias?
Di. Illa, haud ego, habuit publicum: pervorse inte[...]
Nam advorsum legem à me, ob meam scripturam, pe[...]
accepit
Æraque. As. idem quod tu facis, faciunt rei male geren[...]

39. *An tute bene rem publicam.*] Mihi duplex sensus occurrit. Primo, ut *otiosus* capiatur ea significatione, qua Dinarchus ante usus erat, cum dixit; *Vos me reddidistis otiosum*. Et nunc hoc vult: neque publica vectigalia neque amorem recte procedere, nisi is, qui operam dat, facultatibus spolietur. quod fit, cum publica nimis care conducuntur. quæ quidem frequens querela fuit Publicanorum. Et ita videtur intelligere Dinarchus in responso, *illa haud ego, h. p.* Aut *Respub.* capiatur in genere de statu Reipub. totius: & tunc videtur dicere, quod Cicero pluribus expressit, pro Sestio, cum ait: *Quid est propositum Reipub gubernatoribus, quod intueri, & quo cursum suum dirigere debent? id quod est præstantissimum maximeque optabile sanis & bonis ac beatis, cum dignitate otium. Hoc qui efficiunt, summi viri & Conservatores civitatis appellantur*. Idem, inquit Ancilla, in re amoris fit, ut amica amatorem *otiosum* reddat: sed alio fine. Et in hoc est jocus. *Pistor.*

40. *Quin tu otiosus fias.*] Haudquaquam admittere possum serio dici, quod vult Pistorius, neque publica vectigalia neque amorem recte procedere, nisi is, qui operam iis dat, facultatibus spolietur. Immo *redempturis augebant patrimonia*, ut loquitur Livius, non spoliabantur facultatibus. Lusus in eo est, quod eodem vocabulo utens videtur contradicere Astaphium Dinarcho, sed non contradicit sensu. Dinarchus *otiosum* dicit, qui rem, postquam fracta est, non habet curandam. At Astaphio *otiosus*, qui non facit quæstum, qui non exercet negotium lucri causa, sed ex prædiis & visceribus patrimonii honeste vivit: quales erant plerique olim, qui tractabant rempublicam. Livius lib. 21. ubi meminit legis, ne quis senator quive se[...] filius fuisset, maritimam navem[...] plus quam trecentarum amphor[...] esset, haberet: *Id satis habitum ad f[...] ex agris vectandos: quæstus omnis [...] indecorus est visus*: Menæch. 3. 1. [...] *ad eam rem* (concionem) *otiosus* [...] *docuit deligi*. Itaque τὸ *otiosus*, qu[...] fer ut ad rem amoris, potest qui[...] accipi, ut vult Pistorius, non po[...] tem, quum ad rempublicam. Nequ[...] publica hic sunt proprie vectigal[...] demum trahit in sequentibus Di[...] chus) sed quævis curatio, munus, [...] nistratio publicæ rei. Ubi rursus [...] Pistorius Ciceronis loco adhibito: [...] ibi *otium* pax est & tranquillitas. [...] autem Acidalii: *Habere posse te p[...]* Qui enim poterat aliter subjicere Di[...] chus: *Illa, haud ego, habuit publi[...]* Ubi *illa* est Phronesium. *Gronovius.*

41. *Habuit publicum.*] Populi R[...] *Vectigalia* erant e portubus, quæ *Por[...]* dicebantur: à pascuis, quæ *Scripturæ* ([...] Publicanus scribendo rationem cum [...] store conficiebat: ob quod & ager *Scr[...] pturarius* dicitur) ex arationibus, [...] *Decima*. Cic. pro Manil. *Neque ex po[...] ex Decumis, neque ex Scriptura vecti[...] conservari potest*. Id. 4. Verr. *Quis [...] Verrutius, Mercator, an Arator, an Pe[...] cuarius*. Turneb.

42. *Pecudem accepit.*] Charisius ci[...] *pecudem cepit*. rectius, ut mihi videtur[...] quidem hanc Ulpiani distictionem [...] cipimus: Aliud est *capere*, aliud *accipere*. *Capere* cum effectu accipitur: *Accipere* [...] si quis non sic accepit, ut habeat. Ideoque non videtur quis capere, quod [...] restituturus. *Douza.*

43. *Æraque.*] *Æra* vocabant multam pecuniariam, quam portitores aut Scripturarii imponerent. *Lips.*

44. Ubi

Ubi non est, scripturam unde dent, incusant publicanos.
DI. Male vortit res pecuaria mihi apud vos: nunc vicissim
Volo habere aratiunculam pro copia hic apud vos. *Bouz, apud hos.*
AS. Non arvus hic, sed pascuus est ager, si arationes
Habituris, qui arari solent, ad pueros ire melius.
Hunc nos habemus publicum: illi alii sunt publi- *Acid. illi alibi.*
cani.
DI. Utrosque percognovi utrobidem. AS. istoc pol tu otiosus,
Cum & illic & hic pervorsus es. sed utris cum rem esse mavis?
DI. Procaciores estis vos, sed illi perjuriosi.
Illis perit quicquid datur, neque ipsis apparet quicquam,
Vos saltem, si quid quæritis, & bibitis & comestis.
Postremo illi sunt improbi, vos nequam & gloriosæ
Malæque. AS. quæ in nos illosque, ea omnia tibi dicis, Dinarche,
Et nostram & illorum vicem. DI. quî istuc? AS. rationem dicam:
Quia Qui ALTERUM INCUSAT probri, eum ipsum se intueri oportet. *Lipsius, eum ipse.*
Tu à nobis, sapiens, nihil habes: nos nequam abs te habemus.
DI. O Astaphium, haud istoc modo solita es me ante appellare,

Sed

44. *Ubi non est, scripturam.*] Scriptura est illud, quod ideo datur, ut ager publicus alicui adscribatur. Sentit: Ubi non est pecunia, quam dent amicæ, accusant amicam. *Pistor.*

46. *Aratiunculam.*] Id est, agellum conductum, quem arem. *Arationes* erant agri publici, qui aratoribus colendi dabantur, & tanquam locabantur, impositis decumis: aut denique agri etiam, qui decumas populo Romano pendebant. Nec tam aratores domini erant, quam Reipublicæ quidam coloni. Sic *arationes*, & *aratores*, in Verr. Cicero semper appellat agros decumanos, & eos, qui agros illos colebant. *Turneb.*

47. *Non arvus.*] Varro: *Ager arvus est, consitus, pascuus, florens.* Idem de re Rust. interpretatur *arvum*, quod aratum nec satum est. Alii *arvum* interpretantur agrum *sationalem*. *Ager pascuus* Ciceroni & Fab. *compascuus*, communis ad pascenda pecora. *Turneb.*

48. *Habituris.*] Legendum est, ut editiones pleræque habent, *si arationes ambituris*. Neque tamen improbo scripturam veterum codicum; *si arationes habituris*, id est, habere cupis. Sic versu præcedenti dixit; *volo habere aratiunculam.* Abiturire ad arationes ferri non potest. si quis sciat quid sit hic aratio. *Salmas.*

52. *Procatiores.*] *Procari, poscere est: unde & Proci, & Procaces meretrices: & verbum Procas, id est, poscis.* Festus.

58. *Qui alterum incusat.*] Similis sententia Pseud. act. 4. 2.

59. *Tu à nobis.*] Tu, qui te sapientem profiteris, nihil habes à nobis; nos, quas nequam & malas esse arguis, abs te habemus. *Lamb.*

61. *Apud*

Sed blande: cum illuc, quod apud vos nunc est, apud me haberem.

As. Dum vivit, hominem noveris: ubi mortuus est, quiescat.

Te, dum vivebas, noveram. Di. an me mortuum arbitrare?

As. Qui potis est, amabo, planius? qui antehac amator summus

Habitu'st, istunc ad amicam meras querimonias referre.

Di. Vostra hercle factum injuria, quæ properavistis olim

Rapere. otiose oportuit: diu ut essem incolumis vobis.

As. Amator simili'st oppidi hostilis. Di. quo argumento? As. quam-

Primum expugnari poti'st amator, optumum est amicæ.

Di. Ego fateor. sed LONGE aliter est amicus atque amator.

Certe hercle QUAM VETERRUMUS homini optumus est amicus.

Non hercle occiderunt mihi etiam fundi & ædis.

As. Cur, obsecro, ergo ante ostium pro ignoto alienoque astas?

I intro, haud alienus tu quidem es. nam ecastor neminem hodie

Mage amat corde atque animo suo, siquidem habes fundum atque ædis.

Di. IN MELLE SUNT LINGUÆ sitæ vostræ atque orationes

Lacteque: corda felle sunt lita, atque acerbo aceto.

E linguis dicta dulcia datis, corda amare facitis

Amantes, si qui non danunt. As. non didici fabulare.

Dent. si qui ... non habent.

Di. Non istæc mea benignitas docuit te fabulari,

Sed

61. *Apud me haberem.*] Ego huic versui subjiciendum illum puto, qui à Prisciano citatur ex hac Comœdia:
Bona perdidi, mala reperi, factus sum extimus à vobis.
Extimus ab extra, hoc est, alienissimus, exclusissimus. *Dissald.*

62. *Dum vivit.*] Similis locus Pseud. act. 1. 3.

80. *Benignitas.*] Id est, beneficia, & liberalitas. Livius: *Præda erat largitus, & benignitatem per se gratam comitate adju-*

listi qui cum Geniis suis belligerant, parcipromi.
la es, atque eadem, quæ soles, inlecebra. As. ut exspectatus
egre advenisti! Di. nam obsecro? As. cupiebat te hera videre.
. Quid tandem? As. te unum ex omnibus amat. Di. euge, funde & ædes,
: tempus subvenistis mihi. sed quid ais, Astaphium? As. quid vis?
. Estne intus nunc Phronesium? As. tibi quidem intus.
. Valetne? As. immo edepol melius credo fore, ubi te videbit.
. Hoc nobis vitium maxumum est: CUM AMAMUS, tum perimus,
llud, quod volumus, dicitur; palam cum mentiuntur,
rum esse insciti credimus: næ, ut in æstu, mutuamur ira.
. Eja! haud ita'st res. Di. ain' tu, tu, me amare? As. immo unice unum. *Lamb.* ain' tu me amari?
. Peperisse eam audivi. As. ah, obsecro, tace Dinarche. Di. quid jam?
. Horresco misera, mentio quoties fit partionis:
pæne tibi fuit Phronesium. i intro jam, amabo,
se illam, atque operire ibi: jam exibit, nam lavabat. *Mss.* nam lavabit.

Di. Quid

at. *Benignus* idem valet, quod liberalis, munificus: & dicitur de eo, qui *bonis & dignis* largitur. m etiam tamen, qui *indignis*.

Qui cum Geniis belligerant.] Qui suo bellum indixerunt: qui Geos defraudant. *L.*

Euge, funde.] Quasi dicat: Voeo gratiam, quorum benefilibo in gratiam cum Phronesio.

Na, ut in æstu, mutuamur ira.] pta sunt hæc verba, *mutuamur ira.* verit, *tumultuamur.* omnino pun scribendum, *na, ut in æstu, mutamur mira.* Id est, miris modis mutamur, tanquam in æstu, nos qui amamus. Nam modo amari credimus, & simul tranquilli sumus, modo turbamur si alia menti opinio inciderit. Eadem loquutio ut illis, *Multa manu tendens.* Si *ira* retinetur, tum legendum fuerit; *Ni, ut in æstu, mutamur ira.* Id est, ni credimus esse quod mentiantur, irascimur & ut in æstu, mutamur ira. Hanc veram puto hujus loci lectionem. *Salm.* *Ut in æstu mutuamur ira.*] *Mutantur maria.* Scriverius.

94. *Fuit.*] Id est, parum abfuit, quin moreretur. *fuisse,* pro, mori. V.N. Capt. act. 3. 3. *Scal.*

105. To

Di. Quid ais tu? quæ nunquam fuit prægnans, qui pa[...] tuit?
Nam equidem uterum illi, quod sciam, nunquam ex[...]re sensi.
As. Celabat, metuebatque te, ut ne sibi persuaderes
Ut abortioni operam daret, puerumque ut enecaret.
Di. Tum pol isti puero quis est pater? As. Babylonius miles,
Cujus nunc ista adventum expetit. immo adeo, ut nunciatum'st,
Jam hîc affuturum ajunt eum: nondum advenisse miror.
Di. Ibo igitur intro? As. quippini? tam audacter, quam domum ad te.
Nam tu edepol noster es etiam jam nunc, Dinarche. Di. Quam mox
Te recipis tu? As. jam hîc ero: prope est, profecta quo sum.
Di. Redi vero actutum. ego interim te apud vos opperibor.

105. *Te recipis tu? As. jam hic ero: prope.*] Turbavit non recte intellecta locutio, *profecta quo sum.* quod est, quo institui & incepi, ire: quod etiam le[...] Aul. act. 1. 2. vs. penult. & alibi. *Taubmann.*

ACTUS SECUNDI SCENA PRIMA.

ASTAPHIUM.

HA, ha, ha! hercle quievi, quia introivit odium. tandem sola sum.
Nunc quidem meo arbitratu loquar libere quæ volam & quæ lubebit.

Huic

1. HErcle.] Lego: *Ha ha ha he, ecere quievit*, q ut ex *heccere*, fecerint, *hercle*. Hoc nisi aut tale quid faciemus, erit scilicet in Plauto monstrum *Hercules*, quantum ne Hercules domuit unquam, ut in Comœdia mulier per Herculem dejeret. Negant enim Varro & Agellius, usquam apud idoneum Scriptorem reperiri, aut, *mehercle*, fœminam dicere; aut, *mecastor*, virum. Et nefarium id ac piaculare adeo fuisse: quia fœminæ Herculaneo sacrificio abstinerent; viri Eleusinis Initiis. An id nos fugeret, aut prius in cogitando Plautum potuisse, aut postea in discendo histriones, aut demum in audiendo spectatores arbitramur? *Palm.* *Sola sum.*] V. N. Cist. act. 1. 2.

3. Dixit

Huic homini amanti mea hera apud nos dixit neniam de bonis:
Nam fundi & ædis obligatæ sunt ob amoris prandium. verum
Apud hunc mea hera consilia summa eloquitur libere: magisque
Adeo ei consiliarius hic amicus est, quam auxiliarius.
Dum fuit, dedit. nunc nihil habet. quod habebat, nos habemus:
Iste nunc id habet, quod nos habuimus. humanum facinus factum est.
ACTUTUM FORTUNÆ solent mutarier. VARIA vita est.
Nos divitem eum meminimus, atque iste pauperes nos.
Vorterunt sese memoriæ: stultus sit, qui id admiretur.

I. Gul. Vertit sese rota vicissim: stultu'st qui id admiretur.

Si eget, necesse est nos patiatur ali; ita æquom factu est.
Piaculum est, misereri nos hominum rei male gerentum.
Bonis esse oportet dentibus lænam probam: arridere,
Quisquis veniat, blandeque alloqui: male corde consultare,
Bene loqui lingua. MERETRICEM esse similem sentis condecet,
Quemquam hominem attigerit profecto aut malum aut damnum dari.
Nunquam amatoris meretricem oportet caussam noscere,

Quin

Dixit neniam de bonis.] *Neniam* ... , idem est, quod, *supremam dixit*: ... *dixit: abire jussit*. Glossarium: *Ne*... ὕμνοι ἐπὶ τῶ νεκρῶν Ib. *Nenia*, ... τάφιος ᾠδή. *Scalig*. V. N. Asinar. 4. 1.

... *Ob amoris prandium.*] Id est, ob ... orem. *L.*

... *Quod nos habuimus.*] Scilicet, egetem.

11. *Vorterunt sese memoria.*] Nihil ... itandum. Alluditur ad illud præcens, *meminimus*: Verterunt sese memo...e. Nos illum divitem meminimus, ...nc illum meminimus pauperem, ille ...s meminit pauperes, nunc meminit ...vites & fortunæ ac conditionis lautio... Stultus sit, qui illas vicissitudines ad...iretur. Si ipse eget, necesse est ut cogi... æquum esse, ut nos ejus liberalitate ...mur. *Boxhorn.*

14. *Dentibus.*] V. N. Mostellar. act. 1. 1.

18. *Nunquam.*] Nunquam debet meretrix audire amatorem caussas afferentem, quare, si non largiatur, non debeat eum ejicere, & domum remittere, ut militem infrequentem. Ignominiæ, quibus boni honestique animi haud minus coërciti, quam pœnis; multiplices in militia Rom. fuere. Primum, Hordeum pro tritico datum. Caussa hujus rei, ut indigni viderentur communi militum cibo, sed rejicerentur potius, jungerenturque cum jumentis. Alterum, cum ære privantur; & stipendium non procedit: atque hi dicebantur, *ære diruti*. Ausonius in Centon. præfert. *Procedere mihi inter frequentes stipendium jubebis; sin aliter, Ære dirutum facies.* Bene, *inter frequentes.* nam qui *infrequens*, patiebatur hanc pœnam. *Infrequens*, ait Festus, *appellatur miles*,

Quin, ubi nihil det, pro infrequente eum mittas mili[tia do]mum.
Nec unquam quisquam probus erit amator, nisi qui ini[mic]u'st suæ.
Nugæ sunt, nisi quod modo cum dederit, dare jam lubeat denuo.
Is amatur hic apud nos, qui, quod dedit, id oblitu'st datum.
Dum habeat, tum amet: ubi nihil habeat, alium quæst[um] cœpiat.
Æquo animo, ipse si nihil habeat, aliis qui habent, det loc[um].
Probus est amator, qui relictis rebus rem perdit suam.
At nos male agere prædicant viri solere secum,
Nosque esse avaras quæso, num qui male nos agimus tand[em]?
Nam ecastor NUNQUAM SATIS dedit suæ quisqu[am] amicæ amator:
Neque pol satis accepimus, neque ulla satis poposcit.
Nam QUANDO STERILIS EST amator à datis, *probus est.*
Si negat se habere quod det, soli *pernoctandum est.*
Nec satis accipimus, satis cum quod det, non habet.
Semper datores novos oportet quærere,
Qui de thesauris integris demunt, danunt.
Velut hic agrestis est adolescens, qui hic habet,
Nimis pol mortalis lepidus, nimisque probus dator.
Sed is, clam patre, etiam hanc noctem illac
Per hortum transilivit ad nos. eum volo convenire.
Sed est huic unus servos violentissumus,

Qui

miles, qui abest, absuitque à signis. Cornif. ad Herenn. lib. 4. *Prætereo, quod militia te infrequentem tradidisti, &c.* Tertium, cum extra vallum & castra jubentur tendere. Caussa fuit, quasi indigni essent, qui inter vere milites agerent, projecti & objecti hosti: idque interdum sine tentoriis. Quartum, discinctos & turpi habitu prostitui, nempe ut parum viros. Quintum, Mutare militiam: quod est, ab honestiori genere in humilius transcribi. Sunt & alia quædam minora: ut stantes cibum potumque capere. *Lips. Oportet causam noscere.*] *Causas noscere* dicebantur in delectu magistratus populi Romani, quum [excu]sabant eos, qui putabant se habere immunitatem & vacationem militiæ. Vide [S]pec. vet. lib. 4. cap. 3. *Gronovius.*

23. *Alium quæstum.*] Quasi vero qui amant, quæstum rei familiaris faciant. Hic autem versus corruptissime fragmentis infertur. *I. Gul.*

25. *Relictis.*] V. N. Epid. 4. 2.

39. *Unus.*] *Unus* pro quidam. V. N. Pœn. act. 5. 2.

Qui, ubi quamque nostrarum videt prope ædis, hac si aggredias, *VI. prope ædis hasce egrediens.*
Item ut de frumento anseres, clamore absterret, abigit.
Is item est agrestis. sed fores, quicquid est futurum, feriam.
Ecquis huic tutelam januæ gerit? ecquis intus exit?

Actus Secundi Scena Secunda.

STRATILAX, ASTAPHIUM.

Quis illic est, qui tam proterve nostras ædis arietat?
As. Ego sum, respice ad me. St. quid, ego? nonne ego video? væ tibi! *Dousa. non ego video?*
Quid tibi ad hasce accessio est ædis prope, aut pultatio est?
As. Salve. St. satis mihi est tuæ salutis: nihil moror: non salveo:
Ægrotare malim quam esse tua salute sanior.
Id volo scire, quid debetur hic tibi nostræ domi. As. comprime.
St. Spero meam quidem hercle: tu quæ solita es comprimas. *Grut. tu quem solita es.*
Imprudens per ridiculum ut rustico suadet stuprum!
As. Itam dixi. St. ut esse cœpisti, si dem, si est una altera.
As. Nimis hic quidem TRUCULENTUS. St. pergin' male loqui, mulier, mihi?
As. Quid tibi ego autem dico? St. quia enim me TRUCULENTUM nominas.

Nunc

1. Proterve.] Immoderate ac superbe. à proterendo. Nam protervus est, qui lum aliis obvius est, proterit, quod & auri faciunt in appetitu coitus buculæ, n quam calent. Passerat.

4. Non salveo.] Comicus hic minus Latine, ex Persona rustici & ex decoro, ocutus est. ut Terentius Eun. act. 3. 1. mmoriri risu. ubi Donatus: disciplina est Comicis, ut stultas sententias, ita etiam vitiosa verba, adscribere ridiculis imperitisque personis. Parrhas.

7. Tu qua solita es.] Venusti joci sententiam restituo, te qui solitu'st comprimat. Dixerat enim ancilla rustico inclamanti, comprime, vocem videlicet, aut iram: quod ille satis urbane convertens, Ego quidem, inquit, meam amicam comprimam; te alius, qui solet. Nam ita accepisse rusticum, clarum ex sequentibus:

Imprudens per ridiculum ut rustico suadet stuprum!

V. N. Rud. 4. 4. Lips.

9. Ut esse cœpisti.] Locus haud dubie corruptus, quem sic puto emendandum: ut esse cœpisti, quid dem si una est altera? Id est, quidvis dare paratus sum, si est una altera tibi similis, ut jam esse cœpisti. Salmas. Ut esse cœpisti si dem.] Codices. alter cepsidem sistum alterum: alter, sidem si est una altera: ut prodidit Pareus. Lego: Ut es, pignus dem, si est, una altera. Gronovius.

Nunc adeo, nisi abis actutum, ac dicis, quid quæras, cito,
Jam, hercle, ego hic te, mulier, quasi sus catulos, pedibus proteram.
As. Rus merum hoc quidem est. St. pudendumne? tu vero clurinum pecus,
Advenisti huc sistentatum cum exornatis ossibus. *Acid. te ostentatum cum exorn.*
Quia tibi insuaso infecisti, propudiosa, pallulam.
An eo bella es, quia accepisti? arme advenias. As. nunc places.
St. Quam me illi velim. As. mentiris. St. dicis quod te rogo?
Mancupium quî accipias, gesta tecum penos annuos.
As. Dignis dant. St. Laviniæ hîc sunt, quas habes victorias?
As. Ne

14. *Clurinum pecus.*] *Clurinum* probo, cum ita sit in vett. ed. & Arnobius usurparit: atque in Glossario legatur, *Clura*, πίθηκος: & dubium non sit, quin veteres ita extulerint; ut *cordus* pro *condus*: *canimen* pro carmen: *genimen*, germen: *gruma*, groma: *præcidanea*, præcidaria: *proletaneus*, proletarius, *architector*, architectus. Ita autem Astaphium Stratilax appellat, deformitatem ei exprobrans: nam homines deformes *Simiæ* per convitium audiebant. *Meurs.* Glossæ Papiæ; *Clura vel clurinum simia dicitur.* Haud dubie, ut sæpe alibi, respexit hunc Plauti locum. *Boxhorn.*

15. *Sustentatum.*] Omnino puto legendum; *Advenisti huc te ostentatum cum exornatis oribus*, pro auribus; ut *oricilla* pro auricilla. ex quo fecerunt, *ossibus*. Scriptum quoque vitiose fuit, *te ustentatum*, deinde *istentatum*. Inde illæ librorum corruptelæ. Sed sensus postulat ita legi, ut scripsimus. Et paulo post scribendum: *An eo bella es tu quia accepisti armillas ac virias. Verias* scriptum erat pro *virias*. ex quo factum *venias*. Salmasius.

16. *Insuaso.*] Festus: *Suasum, colos appellatur, qui fit ex stillicidio fumoso in vestimento albo. Plautus: Quia tibi suaso infec. &c. Quidam autem legunt, insuaso. nec desunt, qui dicant, omnem colorem, qui fiat inficiendo, suasum vocari: quod quasi persuadetur in alium ex albo* (quid *alio*) *transferat.* Etiam ego censeo, *insuaso* retinendum: cum Glossarium; *Insuasum*, εἶδος δοκαρειοκαπνισμένων interpretetur: sive, ut Scaliger emendat, εἶδος δοκαρείου κεκαπνισμένου. Et sane hoc vult Festus, esse colorem similem illi, qui est in illis trabibus, quas diutinus fumus infecit. *Gruter.*

19. *Mancupium qui accipias, gesta tecum penos annuos.*] Ita legi potest, quomodo locutum Plautum annotat Priscianus. Sic quidem & modulo versus & sententiæ lepori consuli videtur. Quid si tamen legamus, *Mancupium qui accipias, gesta tecum me, nos annulos.* ut illum servum, & se servam indicet: vel potius, *ahenos annulos*: ut fugitivum perstringat, qui retrahendus sit catenis: cum etiam *ferrei anuli* servitiorum essent, & *æris* nomine veniat ferrum. *Turn.*

20. *Lavinia hic.*] Locus obscurus. Alii volunt, alludi ad Laviniam Latini filiam, quam Æneas Turno superato obtinuit, tanquam victoriæ præmium. quasi Plautus significet, in ædibus meretricis esse Lavinias, quas cupide expetant amatores, quæque magno constent. Alii, *Lavinias mulieres* fuisse putant, quæ mundum muliebrem aliis locarent, accepto in dies singulos pretio. Alii dicunt, significari, in ædibus meretriciis amatores bona sua profundere: quasi fiat allusio ad illud, quod diximus supra (Tri. act. 2. 4.) de iis, qui balneis elavant bonis. Omnino hic mihi *hiscendi est nulla* pote-

As. Ne attigas me. St. tangam? ita me amabit sarculum,
Ut ego me ruri hamaxari mavelim patalem bovem,
Cumque *eo* ita noctem in stramentis pernoctare perpetem,
Quam tuas centum cœnatas noctes mihi dono dari.
Rus tu mihi opprobras? ut nacta es hominem, quem pudeat probri!
Sed quid apud nostras negotii, mulier, est ædîs tibi?
Quid tu hoc occursas, in urbem quotiescunque advenimus?
As. Mulieres volo convenire vostras. St. quas tu mulieres
Mihi narras? ubi musca nulla fœmina est in ædibus.
As. Nullane istic mulier habitat? St. rus, inquam, abierunt. abi.
As. Quid clamas, insane? St. abire hinc ni properas grandi gradu,
Jam ego istos fictos, compositos, crispos, cincinnos tuos
Unguentatos usque ex cerebro expellam. As. quanam gratia? *Scal.* ex cerebro exvellam.
St. Quia adeo fores nostras unguentis uncta es ausa accedere,
Quiaque istas buccas tam belle purpurissatas habes.
As. Erubui mecastor misera propter clamorem tuum.
St. Itane erubuisti? quasi vero corpori reliqueris

Tuo

…poteſtas: ut verbis utar Lucretianis. *Lamb.* *Lavinia hic sunt.*] Locus desperatus, ad quem nihil afferunt præter Lamias turres & pectines solis. Primum τὸ LA. censeo adhæsisse voci ex nomine rustici, Stratilax, quum id integrum expressum fuisset, & quædam circa litteræ evanuissent. Deinde lego: *verane hic sunt, quas habes viriolas.* Erant enim, ut nunc quoque sunt, aliæ ex veris & pretiosis gemmis, aliæ mangonizatæ & nullius pretii. *Gronovius.*

22. *Hamaxari.*] *Hamaxari*, est plaustrum trahere, auctore *Turn.* Malim exponi plaustro jungere. Et hoc sensus requirit. Nam qui plaustro trahitur à bobus, tantum molestiæ non percipit, quantum is, qui boves plaustro jungere cogitur. Unde & *pernoctationis* meminit, quod proprium eorum qui ruri huic ministerio præficiuntur. *Pistor.* *Patalem bovem.*] Festus: *Patalem bovem Plautus appellat, cujus cornua diversa sunt, ac late patent.* Græci quoque ab eadem mente ejusmodi boves vocarunt πεταλεῖς, sive πετήλεις. Tales autem boves & plaustris & aratris apti. *Scalig.*

29. *Musca nulla fœmina.*] Propinqui & amici, qui gratiosi erant aut clari, deducere solebant candidatos, qui prensatum ibant, ut petitio & gratiam & auctoritatem majorem haberet. Igitur cum A. Sempronius Longus cum fratre Vargulam esset complexus, Vargula scurriliter lusit, jubens abigi muscas. *Muscam nullam fœmina*, pro *nulla fœmina* dixit venuste Plautus ex vulgi sermone. *Turnebus.*

35. *Purpurissatas.*] V. N. Mostell. act. 1. 3. 104.

38. *Ubi.*]

Tuo potestatem coloris ulli capiendi, mala.
Buccas rubricæ; cera omne corpus intinxit tibi. *Scal.* buccas rubrica, cera omne corpus intinxit tibi.
Pessumæ estis. As. quid est, quod vobis pessumæ hæc ***
St. Scio ego plus, quam me arbitrare scire. As. quid id est, obsecro,
Quod scias? St. herilis noster filius apud vos Strabax
Ut pereat, ut eum inliciatis in malam fraudem & præmium. *Mss.* inliciatis.
As. Sanus si videare, dicam. dicis contumeliam,
Nemo hominum hîc perire solet apud nos. res perdunt suas.
Ubi perdidere res, abire hinc si volunt, nudis licet.
Ego non novi adolescentem vostrum. St. veron'? As. serio.
St. Quin maceria illa ait, in horto quæ est, quæ in noctes singulas
Latere fit minor, qua iste ad vos damni permensu'st viam?
As. Non mirum, vetus est maceria, lateres si veteres ruunt.
St. Ain' tu, mala, lateres veteres ruere? nunquam edepol mihi
Quisquam homo mortalis posthac duarum rerum creduit,
Ni ista ego vostra hero majori facta denarravero.
As. Estne ille violentus? St. suam non enim ille meretriculis
Muniendis rem coëgit, verum parsimoniæ *Palat.* parsimonia duritiaque.
Duritiæque: quæ nunc ad vos jam exportatur, pessumæ.

Hem

38. *Ulli.*] Pro *ullius*. *Prisc.*

44. *Sanus si videare.*] Id est, si putarem te sanum esse, dicerem, te contumeliam dicere: sed quia pro stulto te habeo, non curo. Planissimum. Scalig. l. *Sanus si sis, vide ne dixis contumeliam.* Sed profecto hæc aquila, quæ inconnivis oculis Solem fere intuetur, hic connixit. De Lambino minus mirum. Formula ista est, qua duram sententiam molliter effert: aut alioqui circumloquitur, quod jubet aperte proferre. Tantundem hic est, ac si dixisset, *Non sanus es.* ita alibi: *Si habeam dem:* pro nihil habeo quod dare queam. *Taubmann.*

50. *Vetus est maceria.*] Leg. *Non mirum est. vetusta maceria, lat.* ut sint ablativi absolute positi. Est autem *maceria*, murus intermedius ex lapidibus sine calce & cæmento congestus. Terentius: *Hanc in horto Maceriam jube dirui.* Ad quod Donatus; *Maceria dicitur paries *** nunc alicujus demacerata.* Taub. Lindenbrogius testatur in Ms. esse *non altus.* Lege: *paries non altus de materato.* Gronovius.

52. *Duarum rerum.*] Omnis enim sermo duobus monosyllabis constat, *Est* & *Non*. Alciatus. Turn. *duarum rerum*, id est, divini & humani, quod verius. V. N. Amph. act. 2. 2. 40. *Taubm.*

55. *Muniendis.*] Lego; *suam. non enim il.* Deinde illud *Molliendis* ajo auctoribus libris falsi damnandum. Nam optimus Vatic. *Moniendis:* duo alii, *Menendis*. ut certum habeam latere in hac scriptura

Hem tu, ô ſexungula! male vivitis. egone hæc muſſitem?
Jam enim eccere ibo in forum, atque hæc facta narrabo ſeni.
Neque iſtuc in ſe geſtit, ergo coget exanimem mali.
As. Si ecaſtor hic homo ſinapi victitet, non cenſeam
Tam eſſe triſtem poſſe. at pol hero benevolens ut is eſt ſuo!
Verum ego illum, quanquam violentus eſt, ſpero mutari poteſt
Blandimentis, ornamentis cæteris meretriciis. *Menſ. ornamentis cæt.*
VIDI equidem ex jumentis domita fieri, atque alias beluas.
Nunc ad heram revidebo. ſed eccum odium progeditur meum.
Triſtis exit. haud convenit etiam hic dum Phroneſium. *Colv. avet convenire etiam hic dum Phroneſium.*

…ara verbum vetuſtius. Placeret cum …al. *Molendu*. Lucilius:

Hunc molere: illam autem ut frumentum vannere cunnis.

…ſius.

57. *Hem tu, ô ſexungula!*] Hoc Pal…erii maxime probo, nec potuit aptius …capax illud genus. quomodo Aul. 3. 6. …*mines cum ſenis manibus* dixit; fures …elligens. *Taub.* Lego, *Emptu, nexu,* …. Et ſententia aperta; ſive ad ea refe…tur, quæ ſequuntur; ſive ad ea quæ …ecedunt. Significat enim, amatores …na ſua perdere apud meretrices, em…onibus, obligationibus & compota…mibus. *Scalig.*

59. *Neque iſtuc.*] Mihi legendum videtur; *Namque iſtuc ni ſuggeßi, tergo coget examen mali.* Suadent id & ſententia & veſtigia MSſ. ſi recte ſequaris. *Suggeßi* pro ſuggeſſerim. Hero, inquit, ea, quæ hic geruntur, enarranda ſunt. Nam niſi id faciam, de tergo meo & corio actum eſt. Multorum malorum plagarumque examen in tergum meum cogetur. *Boxhorn.* *Neque iſtuc in ſe geßit.*] Qui *ſuggeßi* ſubſtituunt, ſententiam deprehenderunt: genus loquendi probare non poſſunt, quod eſt ſeriorum temporum. Scribe: *Namque iſtuc ſi ceſſet, tergo coget examen mali.* Si non fiat in tempore iſtud, in me cudetur faba. *Gronovius.*

60. *Sinapi victitet.*] V. N. Pſeud. 3. 2. Vide Adag.

ACTUS SECUNDI SCENA TERTIA.

DINARCHUS, ASTAPHIUM.

PISCES ego credo, qui uſque dum vivunt, lavant,
Minus diu lavere, quam hæc lavat Phroneſium.
Si proinde amentur mulieres, diu quam lavant,
Omnes amantes balneatores fient.
As. Non quis parumper durare, opperirier?
Di. Quin hercle laſſus jam ſum durando miſer.
As. Mihi

LAvere.] *Lavari* legendum: & Plautus à Varrone leviter reprehenditur, qui contra analogiam locutus ſit, & *lavare* dixerit, cum debuiſſet *lavari.* Turn.

5. *Quis.*] Id eſt, potes.

As. Mihi quoque præ lassitudine opus est *ut* lavem.
Di. Sed obsecro, hercle, Astaphium, i intro, ac nunci
Me adesse. tu i propere, & suade jam ut satis laverit.
As. Licet. Di. audin' etiam? As. quid vis? Di. Di me
duint,
Qui te revocavi: non tibi dicebam. i modo.
As. Quid jam me revocabas, improbe nihilique homo?
Quæ tibi mille passuum peperit moræ *mora*.
Di. Sed quid hæc hic autem tamdiu ante ædis stetit?
Nescio quem præstolata est: credo, militem.
Illud est. vide ut jam quasi volturii triduo
Prius prædivinant, quo die esuri fient:
Illum inhiant omnes: illi est animus omnibus.
Me nemo magis respiciet, ubi iste huc venerit,
Quam si hinc ducentos annos fuerim mortuus.
UT REI servire suave est! væ misero mihi!
Post factum plector, quia ante partum perdidi.
Verum nunc si qua mihi obtigerit hæreditas

13. *Mora mora.*] Oratio concisa, & sic explenda: Quæ mora tantum moræ tibi peperit, quantum est mille passuum. Posset & legi, *moram*, vel *moras*. Acid. Puto scripsisse Plautum; *Quæ tibi mille passuum peperit, moro, moram. Moro*, id est, stulte. Ita sæpe alibi ludit Comicus. *Boxhorn.*

15. *Quem præstolata est.*] Ter. Eun. act. 5. 5. *Quem præstolare, Parmeno?* Ad quod Donatus; Nove, *Quem* dixit, non, *Cui præstolare*. Cicero in Catilin. *Qui tibi ad forum præstolarentur.* Notavit item Eugraphius, vetus Ter. Commentator: *Præstoler*, est præsto sum, appareo, id est, obsequor. *Taub.*

22. *Post factum plector.*] Frustra Gruterus, *flector*, interpretatur, sententiam muto. Plautus non potuit aliter dicere quam *plector*. Est enim hæc formula meritam pœnam post factum agnoscentis. Phædrus fab. 30. *Tum de reliquis una: Merito plectimur.* Suetonius Vespasiano: *ut triumphi die fatigatus tarditate & tædio pompa non reticuerit, merito se plecti, qui triumphum tam inepte senex* [...]*set.* Alludit Cornelius Nepos in Att[...] *Neque tamen prius ille fortunam qua*[...] *ipse finxit, qui cavit, ne qua in re jure* [...]*cteretur.* Cn. Matius ad Ciceronem: [...]*cteris ergo, inquiunt, quando fa*[...]*strum improbare audes.* Cicero lib. 2. Offic. *Multa præterea commemorare* [...]*farsa in socios, si hoc uno sol quicquam* [...] *disset indignius. Iure igitur plectimur:* [...] *enim multorum impunita scelera tulisse*[...] *nunquam ad unum tanta pervenisset li*[...]*tia.* Hinc intelligendum illud Ovidi[...] Met. 788. *Quod videt hac lucem,* [...] *nunc ego punior ipsa, Consilium* [...]*que tuum est.* Sic enim legendum ex co[...]dice Ciofani. Hoc est, quod nunc [...] post factum plector, quod in gravi [...]gore sum ob conservatam filiam, id [...]tior, quia tibi secundum quietem mo[...]ta parui. Quemadmodum *pœna* [...]dum est calamitas, dolor, ita *puniri* [...] *plecti* est angi, dolere, male haberi. [...]*novius. Ante partum.*] Id est, patri[...]nium. V. N. supra act. 1. 1.

Magna atque luculenta, nunc postquam scio
Dulce atque amarum quid sit ex pecunia.
Ita ego illam edepol servem, itaque parce victitem,
Ut nulla faxim cis dies paucos siet.
Ego istos, qui nunc me culpant, confutaverim.
Sed est vocis sat: sentio aperiri fores,
Quæ obsorbent quicquid venit intra pessulos.

27. *Ut nulla faxim.*] Jocus παρὰ προσδοκίαν. Exspectabat enim auditor, plane contrarium subjiceret. *Cis dies paucos* autem, est intra breve tempus, propediem. *Turneb.*

30. *Obsorbent.*] *Obsorbere* est totum sorbere. Tale est apud Terent. Eunuch. *Patria obligurieras bona.* *Intra pessulos.*] V. N. Curcul. 1. 2.

ACTUS SECUNDI SCENA QUARTA.

PHRONESIUM, DINARCHUS.

NUM tibi nam, amabo, janua est mordax mea,
Quo introire metuas, mea voluptas? DI. vervide;
Ut tota floret! ut olet! ut nitide nitet!
PH. Quî tam inficetus Lemno adveniens, qui tuæ
Non des amicæ, Dinarche, suavium?
DI. Vah! vapulo hercle ego nunc, atque adeo male.
PH. Quo te avortisti? DI. salva sis, Phronesium.
PH. Salve: hic ne hodie cœnas, salvos cum advenis?
DI. Promisi. PH. ubi cœnabis tu? DI. ubi tu jusseris.
Hic. PH. me lubente facies. DI. edepol me magis.
Nempe tu eris hodie mecum, mea Phronesium.
PH. Velim, si fieri possit. DI. cedo soleas mihi:
Properate: auferte mensam. PH. amabo, sa- nun'es? Dous. Properate auferte mensam.
DI. Non edepol libere possum jam, ita animo male est.
PH. Mane: aliquid fiet, ne abi. DI. ah! aspersisti aquam,
Jam

1. *Janua est mordax.*] Vide Not. Mostell. 3. 2. 162.
4. *Lemno adveniens.*] V. N. Cistell. act. 2. 1. 16.
11. *Tu eris hodie mecum.*] *Violavit virginem, pro, vitiavit, dicebant. aque eadem modestia potius, Cum muliere fuisse, quam Concubuisse.* Varro.
12. *Cedo soleas.*] Vide Notas infra act. 2. 8. 1.
14. *Animo male.*] V. N. Amphit. act. 5. 1. 6.
15. *Aspersisti aquam.*] V. N. Epid. act. 4. 3.

Jam rediit animus. deme soleas: cedo, bibam.
PH. Idem es ecastor qui soles. sed dic mihi,
Benene ambulavisti? DI. huc quidem hercle ad te bene,
Quoniam tui videndi est copia. PH. complectere.
DI. Libens. ah, hoc est mel melle dulci dulcius!
Hoc tuis fortunis, Juppiter, præstant meæ.
PH. Dane suavium? DI. immo vel decem. PH. haud isthoc pauper es.
Plus pollicere, quam ego à te postulo.
DI. Utinam à principio rei item parsissem meæ,
Ut nunc reparcis suaviis! PH. si quid tibi
Compendii facere possim, factum edepol velim.
DI. Jam lavisti? PH. jam pol mihi quidem atque oculis meis.
Num tibi sordere videor? DI. non pol mihi quidem.
Verum tempestas memini *cum* quondam fuit,
Cum inter nos sorderemus unus alteri. *Diss.* cum uterque ... sorderemus alteri.
Sed quid ego facinus audivi adveniens tuum,
Quod tu hic, me absente, novi negotii gesseris?
Cumque bene provenisti salva, gaudeo.
PH. Tibi mea consilia summa semper credidi.
Equidem nec peperi puerum, nec prægnas fui,
Verum assimulavi me esse prægnatem, haud eram.
DI. Quapropter, ô mea vita? PH. propter militem
Babyloniensem, qui quasi uxorem sibi

Mo

16. *Deme soleas.*] Nam ante discubitum excalceati volebant, ne lectum conspurcarent. Martialis: *Deposui soleas, &c.* Ita Horatius de Nasidieno inter cœnam surgente: *Et soleas poscit.* Taub.

18. *Benene ambulavisti.*] Formula quærens de incolumitate peregre venientis, pendet ab altera: *Bene ambula*: qua abeuntes dimittebant. In sequentibus, avara mulier sinistram ejus liberalitatem perstringit, & egestatem objicit tacite, cum à suaviis non esse pauperem ait. Ibi contra ille parsimoniam suaviorum in ipsa incusat: & ad ejus exemplum optat, olim rei item suæ se parsisse. Acid.

32. *Quod tu hic.*] Versus hos, qui ... tra legem, ita restituo:

Quod tu hic absente me novi negotii
Gesseris; cumque bene provenisti, gaudeo.

Illud, *salva*, quod sententia non requirit, ejeci. non longe enim sequitur: (act. 2. 6.)

Cum tu recte provenisti, cumque es ... liberis,
Gratulor.

Provenire bene, εὐτυχεῖν. *Nequiter provenire*, δυςυχεῖν. J. Gul. Non sunt ... versus extra legem, sed justissimi, ... quod τά te novi, anapæstum faciunt. Itaque nihil mutandum. *Gronovius.*

39. Ha

Me habebat anno, dum hic fuit. DI. ego ſenſeram.
Sed quid iſtuc? quoi rei id te aſſimulare retulit?
PH. Ut eſſet aliquis laqueus & redimiculum,
Revorſionem ut ad me faceret denuo.
Nunc huc remiſit nuper ad me epiſtolam,
Seſe experturum, quanti ſeſe penderem:
Si, quod peperiſſem, id educarem ac tollerem:
Bona ſua me habiturum omnia. DI. auſculto lubens.
Quid denique agitis? PH. mater ancillas jubet,
Quoniam jam decimus menſis adventat prope,
Aliam aliorſum ire, præmandare & quærere
Puerum aut puellam, qui ſupponantur mihi.
Quid multa verba faciam? tonſtricem Suram
Noviſti noſtram; quæ *modo* erga ædes habet.
DI. Novi. PH. hæc una opera circumit per familias,
Puerum veſtigat clanculum, ad me detulit,
Datum ſibi eſſe dixit. DI. ô merces malæ!
Eum nunc non illa peperit, quæ peperit prior,
Sed tu poſterior. PH. ordine omnem rem tenes.
Nunc, ut præmiſit nuncium miles mihi,
Non multo poſt hic aderit. DI. nunc tu te interim
Quaſi pro puerpera hic procuras? PH. quippini?
Ubi ſine labore res geri pulchre poteſt,
AD SUUM QUEMQUE æquom eſt, quæſtum eſſe callidum.

Acid. præmandari & quæri.

DI. Quid

39. *Habebat anno.*] Elegans dicendi genus, ſed in libris fere corruptum. valet autem, anno præterito: cui opponitur, *horno*. ita Amphit. Prol. *Lipſ.*

41. *Redimiculum.*] Eleganti & amœna inflexione ſermonis dictum eſt. cum enim redimiculo innexi implexique teneantur crines mulierum, *redimiculum* pro quodam vinculo & nodo, quo velut alligatus teneretur *miles Babyl.* id eſt, Græcus, qui Babylone ſtipendia meruerat, jucunda ſuavique tranſlatione dixit. Gloſſæ: καθετὴς ἀνάδεσμος. *Turneb.*

45. *Tollerem.*] V. N. Amph. act. 1. ſc. 3. vſ. 3.

52. *Qua modo.*] Quis negabit legendum, *qua modo erga ædes habet*, id eſt, è regione habitat. Nam *habere* pro *habitare*, notum iis, qui nondum ære lavantur. Lipſ. Mſſ. *quem erga ædem ſeſe habet*. Lego: *qua me erga ædes ecce habet*. Ergo me, eſt, è regione ædium mearum. *Gron.*

61. *Pulcre poteſt.*] Τελεία ὑποστιγμὴ diſparanda iſta: ut hic verſus ſpeciatim ad puerperium referatur, ſequens generatim proferatur de omni quæſtus genere & modo. *Acid.*

62. *Ad ſuum quemque.*] Similis ſententia eſt Aſin. act. 1. 3. & infra act. 5.

 68. *Aſti-*

DI. Quid me futurum est, quando miles venerit?
Relictusne abs te vivam? PH. ubi illud, quod volo,
Habebo ab illo, facile inveniam, quomodo *Cam. facile invenero.*
Divortium & discordiam inter nos parem.
Postidea ego tota tecum mea voluptas, usque ero
Assiduo. immo hercle vero accubuo mavelim.
PH. Quin Dis sacruficare hodie pro puero volo,
Quinto die, quod fieri oportet. DI. censeo.
PH. Non audes aliquod dare mihi munusculum?
DI. Lucrum hercle videor facere mihi, voluptas mea,
Ubi quippiam me poscis. PH. at ego, ubi abstuli.
DI. Jam faxo hic aderit: servolum huc mittam meum.
PH. Sic facito. DI. quicquid autem erit, boni consulas.
PH. Ecastor munus te curaturum scio,
Ut cujus me non pœniteat, mittas mihi.
DI. Num quippiam me vis aliud? PH. ut, quando otium
Tibi sit, ad me revisas. DI. valeas. PH. vale. *Dom. ad me interviseris.*
DI. Pro Dî immortales, non amantis mulieris,
Sed sociæ unanimantis, fidentis fuit,
Officium facere, quod modo hæc fecit mihi.
Suppositionem pueri quæ mihi credidit,
Germanæ quod sorori non credit soror.
Ostendit sese jam mihi medullitus,
Se mihi infidelem nunquam, se viva, fore. *R. V. dum vivat. Mss. ne vivat.*
Egone illam ut non amem? egone illi ut non bene velim?
Me potius non amabo, quam huic desit amor.

Ego

68. *Assiduo.*] Varro lib. 5. de L. Lat. *Frequentem operam dedistis, apud Plautum valet, assiduam. itaque qui adest, adsiduus.* In eadem sententia Q. Cic. in lib. De petitione consulatus: *Iam assiduitatis nullum est praeceptum: verbumque ipsum docet, quæ res sit. Prodest quidem vehementer nunquam deesse, &c.* At Plautus etiam jocando extulit verum etymon, hoc loco. *Scaliger.*

70. *Quinto die.*] Qui dies quintus ἀμφιδρόμιος dicebatur, à ritu, quo cursim circa focum gestabatur puer. Apud Græcos infans die quinto lustrabatur: sed apud Latinos octavo quidem puellæ, nono pueri: qui *dies lustricus* dicebatur, Symmacho *lustratus solemnitas.* item *Nominalis*, quia nomen tum illi indebatur. Tertullianus *Nominalia.* Greg. Nazianz. Ὀνομαστήρια dixit. *Scal.*

81. *Fidentis.*] Mihi fidem habentis. *Lambin.* *Sociæ unanimantis.*] *Unanimitus.* *Scriverius.*

89. Ex

Ego isti non munus mittam? jam modo ex hoc loco — *Ox. à loco.*
Jubebo ad istam quinque perferre minas;
Præterea obsonari duntaxat ad minam.
Multo illi potius bene erit, bene quæ volt mihi,
Quam mihimet, omnia qui mihi facio mala.

89. *Ex loco.*] Ex loco, vel *è loco* est, quod Græci dicunt, αὐτόθεν. è loco *mittam*, αὐτόθεν πέμψω. unde αὐτόθεν καταβάλλειν è loco *solvere*, hoc est, præsenti pecunia: significatio enim loci, brevitatem temporis notat. *Salmas.*

ACTUS SECUNDI SCENA QUINTA.

PHRONESIUM.

PUERO isti date mammam. UT MISERÆ matres sollicitæque
Ex animo sunt, cruciunturque! edepol commentum male.
Cumque eam rem in corde agito, nimio minus perhibemur
Malæ, quam sumus ingenio. ego prima domi modo docta dictito.
Quanta est cura in animo, quantum corde capio dolorem,
Dolus ne occidat morte pueri! mater dicta quod sum, eo magis
Studeo vitæ, quæ ausa sum tantum clam dolum aggrediri, — *Mss. Cam. quæ hunc ausa sum tantundem dolum adgrediar.*
Lucri caussa avara probrum sum exsecuta: alienos dolores
Mihi supposivi. NULLAM REM oportet dolose aggrediri, nisi
Astute accurateque exsequare. vosmet jam videtis,
Ut ornata incedo: puerperio ego nunc me esse ægram assimulo.
MALE QUOD MULIER facere incepit, nisi id efficere perpetrat,
Id illi morbo, id illi senio est, ea illi miseræ miseria est.
Si bene facere incepit, ejus eam cito odium percipit.
Nimis quam paucæ sunt defessæ, male quæ facere occeperunt,
Nimis quam paucæ efficiunt, si quid occeperint benefacere.
MULIERI nimio malefacere melius est onus, quam bene. — *Lamb. levius est onus.*

Ego

4. MAla.] Id est, vafræ & astutæ: quomodo *mala* & *malitia* cum hic statim, tum alibi passim. *Acid.*
7. *Vita.*] Scilicet pueri: cujus opera *matris* nomen, meo bono maximo inveni. *Taubm.*
17. *Mulieri nimio.*] Id est, mulieri multo facilius est malefacere, quam benefa-

Ego, quod mala sum, matris opera mala sum, & me ...
litia:
Quæ me gravidam esse assimulavi militi Babylonio:
Eam nunc malitiam accuratam miles inveniat volo.
Iste hic haud multo post credo aderit: nunc prius ...
sciens:
Eumque gero ornatum, ut gravida, quasi puerperio cubem.
Date mihi huc stactam atque ignem in aram, ut venerem Lucinam meam,
Hic apponite, atque abite ab oculis. eho Pithecium,
Face ut accumbam: accede. adjutare sic decet puerperam.
Soleas mihi duce, pallium injice in me huc, Archilis. Ubi ...
Astaphium? fer huc verbenam mihi, thus & bellaria.
Date aquam manibus. nunc ecastor ut veniret Miles velim.

nefacere. libri omnes, ut & MSS. Cam. ita constanter legunt. *Melius* hic est *levius*. nec *onus* mutandum est in *opus*: nam & Mil. act. 3. 1. *Procreare liberos, lepidum est onus.* Grut.

26. *Soleas mihi date.*] Vulgo *date*. At quis credat, puerperam nudis pedibus processisse? Certo certius est, legendum, *soleas mihi deme.* Volebat accumbere: ideo soleas sibi demere jubet. Ita supra Dinarchus, cum in lectum se inscendere velle simulat: *Iam rediit animus: deme soleas.* Contra, cum surgere volebant, poscebant soleas. quod Phrones. facit, act. 2. 8. *Pistor.*

27. *Thus & bellaria.*] Domi sacrificabant vulgo, infinitis de caussis, etiam ... puerperium. Varro lib. 2. de vita p... Rom. *Mensæ anteponebantur cum ... ac vino, in qua, quæ veniebant ad ... amica gratulatum, Diis mactabant.* Tertull. de Anima: *Dum in partu Lucina ac Diana ejulatur, dum per totam hebdomadem Iunoni mensa proponitur; dum ultima die fata scribunda advocantur; ... non filii caput obsignat pro gentica, pro avita, pro publica aut privata devotione.* Guther.

ACTUS SECUNDI SCENA SEXTA.

STRATOPHANES, PHRONESIUM, ASTAPHIUM.

NE exspectetis, spectatores, meas pugnas dum prædicem:
Manibus duelli prædicare soleo; haud in sermonibus.
Scio ego multos memoravisse milites mendacium.
Et Homeronidæ Poëtillæ mille memorari potest,

Qui

2. *MAnibus duelli prædicare.*] *Præcluere.* Scriverius.

4. *Et Homeronida.*] *Homeronida* nomen militis gloriosi, ex aliqua Comœdia tunc notum. *Post illam* habent libri. Unde est in editionibus *post illa.* Puto legendum una littera mutata, *Et Homeronidam, & post illum mille memorari potest.* Ὁμηρίδης est ῥαψῳδός. Unde & pro glorioso sumitur Græcis qui longas texit ja-

Qui & convicti & condemnati falsis de pugnis fient.
NON laudandus est quoi plus credit qui audit, quam qui videt.
Non placet, cum illi plus laudant qui audiunt, quam qui vident.
PLURIS EST oculatus testis *unus*, quam auriti decem:
Qui audiunt, audita dicunt: qui vident, plane sciunt.
NON PLACET quem scurræ laudant, manipulares mussitant:
Neque illi, quorum lingua gladiorum aciem præstringit domi.
STRENUI nimio plus prosunt populo, quam arguti & cati.
Facile sibi facunditatem virtus argutam invenit.

SINE

ῥαψῳδίας de suis facinoribus. Hinc Ὁμηρειδεῖν Hesychio ψδίδεσθαι: *Homeronida* pro Homerida Plauto nomen militis gloriosi. *Salmas. Et Homeronida.*] De Homeridis Strabo lib. 13. Ἀμφισβητοῦσι δὲ καὶ Ὁμήρου Χῖοι, μαρτύριον μὲν τοὺς Ὁμηρίδας καλουμένους, ἀπὸ δὲ τοῦ ἐκείνου γένους προχειριζόμενοι ὧν καὶ Πίνδαρος μέμνηται. Ὅθεν περ καὶ Ὁμηρίδαι ῥαπτῶν ἐπέων τὰ πόλλ' ἀοιδοί. Locus est in Nemeis oda 2. Ubi Scholiastes: Ὁμηρίδας ἔλεγον τὸ μὲν ἀρχαῖον, τοὺς ἀπὸ Ὁμήρου γένους. οἳ καὶ τὴν ποίησιν αὐτοῦ ἐκ διαδοχῆς ᾖδον μετὰ δὲ ταῦτα καὶ ῥαψῳδοί, οὐκ ἔτι γένος εἰς Ὅμηρον ἀνάγοντες, ἐπιφανεῖς ἐγένοντο, οἱ περὶ Κύναιθον, οὕς φασι πολλὰ τῶν ἐπῶν ποιήσαντας ἐμβαλεῖν εἰς τὴν Ὁμήρου ποίησιν. Quare potest placere: *Et Homerida poëtilla*, hoc sensu: *Et Homerida* alicujus versificatoris militum vel heroum *mille memorari potest, Qui & convicti & condemnati de falsis pugnis fient.* Et illi qui apud Poëtas pro heroibus & bellatoribus introducuntur multi possunt recenseri, quibus illa laus falso attribuatur. Potuit tamen finxisse *Homeronidem* ut *Glandionidam suillam*, *laridum pernonidem* in Menæchmis: & dixisse pro ipso Homero. Atque adeo ut nihil recedamus à veteri scriptura: *Et Homeronida & post illa*: erit, Mille militum Homeri & post illa auctorum in scriptis laudatorum memorari potest, quibus magno mendacio tanta fortitudo adscribitur. *Gronovius. Mille memorari potest.*] Rarius loquendi genus: pro mille memorari possunt. tale illud Pœnuli fine: *Trecentos nummos Philippos, credo, corradi potest.* Acid. *Et Hemeronida Poëtilla.*] *Et Homeridarum post illa.* Scriverius.

6. *Quoi plus credit.*] Ut Historici & Poëtæ: quibus plus credimus nos, qui audivimus, quam qui viderunt. *Lamb.*

7. *Non placet, cum.*] Non placet hoc mihi cum, qui audiunt aut legunt res ab Historicis aut Poëtis scriptas, plus laudant, quam qui rebus gerendis interfuerunt. *Lamb.*

10. *Scurra.*] Homines urbani. V. N. Epid. act. 1. sc. 1. vs. 13. *Manipulares.*] Id est, militares homines. *Mussitant.*] Tacent: non laudant. *L.*

11. *Quorum lingua.*] Rhetores & δημαγωγοὺς, id est, blandos populi rectores seu concionatores tangit. *Douz. Præstringit.*] V. N. Mil. act. 1. sc. 1. vs. 4.

13. *Virtus argutam.*] Disertam eloquentiam dicit virtute inveniri. Nam hic *argutus* est disertus & eloquens, & illud significatur, quod à Platone scriptum & à Cicerone relatum; Unumquemque in eo satis esse disertum, quod sciret, & quod recte facere posset. Probus, ad Bucolic. 4. Virgil. *Argutum* ab ἀργὸς dictum ait, id est, *celer.* quod arguti multum ac celeriter loquantur: unde & *arguta hirundo.* Turn.

14. Pro

SINE VIRTUTE argutum civem mihi habeam pro præfica,
Quæ alios collaudat, eapse se vero non potest.
Nunc ad amicam, decumo mense post, Athenas Atticas
Viso, quam gravidam reliqui meo compressu, quid ea agat.
Ph. Vide quis loquitur. As. jam propinque miles, mea Phronesium.
Tibi adest Stratophanes. nunc tibi opu'st, ægram ut tu te simules. Ph. tace.
Quid adhuc egeo tui, malum, ammonitricis? an me mali-cio vincere est?
St. Peperit mulier, ut ego opinor. As. vin' adeam hominem? Ph. volo.
St. Euge Astaphium eccam, it mihi advorsum. As. salve cu-stor, Stratophanes.
Venire salvom. St. scio: sed peperitne, obsecro, Phronesium?
As. Peperit puerum nimium lepidum. St. ecquid mihi fi-li'st? As. rogas?
Quin ubi natu'st, machæram & clypeum poscebat sibi.
St. Meus est, scio jam de argumentis. nimium quidem fi-li'st. papæ!
Jam magnu'st? jamne electat legionem, quam spoliare velit?
As. Here nudiusquintus natus quidem ille est. St. quid postea?
Inter tot dies quidem hercle jam actum aliquid oportuit.
Quid illi ex utero exitio est, priusquam poterat ire in prælium?
As. Consequere atque illam saluta, & gratulare illi. St. sequor.
Ph. Ubi

14. *Pro præfica.*] Festus: *Præficæ dicuntur mulieres ad lamentandum mortuum conductæ, quæ dant cæteris modum plangendi, quasi in hoc ipsum præfectæ.* Nævius: *Hæc quidem meherclè, opinor, præfica est, quæ sic mortuum collaudat.* Glossæ; *Præfica,* ἡ περὶ τῆς κλίνης ἐν τῇ ἐκφορᾷ κοπτομένη θρηνῳδὸς ἐπ' ἐκφορᾷ. *Scal.*

20. *Quid adhuc.*] Hunc versum è vestigiis monstrosæ scripturæ Vatic. hoc loco inserui. Cum enim propinquaret jam Miles, sedula ancilla dominam officii monuit, ut callide & apposite simularet ægram puerperam. At illa quasi indignata admoneri, ut quæ sua sponte nimium esset mala & astuta, Tace, inquit, &c. *Lips.*

21. *Vin' adeam hominem.*] MSS. *Vin' dea aut hominem.* Scribe igitur: *Vin' adeam ad hominem:* quod etiam probat Gruterus. Sic Curcul. 2. 2. *Neque eum ad me adire, neque me magni pendere visum est.* Et sæpe alibi. Terentius Andr. act. 3. 3. 2. *Aliquot ad me adiere, ex auditum qui ajebant hodie filiam, &c.* Ita certe in nostris membranis. *Gronovius.*

32. *Ab-*

Ubi illa, obsecro, est, quæ me hic reliquit atque abstitit?
Assum: adduco tibi exoptatum Stratophanem. PH. ubi is est, obsecro?
Mars peregre adveniens salutat Nerienem uxorem suam.
m tu recte provenisti, cumque es aucta liberis,
itulor, cum mihi tibique magnum dedisti decus.
Salve, qui me interfecisti pene & vita & lumine,
ique vim magni doloris per voluptatem tuam
ndidisti in corpus, quo nunc etiam morbo misera sum.
Eja, haud ab re, mea voluptas, tibi obvenit istic labos:
ım peperisti, qui ædîs spoliis opplebit tuas.
Multo ecastor magis oppletis opu'st tritici granariis;
, ille priusquam spolia capiat, hic nos extinxit fames.
Habe bonum animum. PH. savium sis pete hinc à me. nequeo caput
llere, ita dolui, itaque ego nunc doleo: neque etiam queo
ibus mea sponte ambulare. ST. si plane ex medio mari
ium petere tuum jubeas, petere haud pigeat me, mel meum.
a esse experta es, nuncque experiere, mea Phronesium,
te amare. adduxi ancillas tibi eccas ex Suria duas:
e dono. adduce hoc tu istas. sed istæ reginæ domi
fuere ambæ: verum patriam ego excidi manu.
e dono. PH. pœnitetne te? quot ancillæ sunt jam?
ine etiam super adducas, quæ mihi comedint cibum? ST. Hoc quidem

Her-

bstitit.] V. N. Asin. act. 2. 4.
rienem.] Martis uxorem. Agell.
ıp. 21. de hoc loco disputat.
m tu recte.] V. N. supra act. 2. 2.
agnum dedisti decus.] V. N. Cas. vs. 21.
ui me interfecisti.] Homerus amemnonis vulnerati dolorem urientis ὠδῖσι confert. Quos æcæ mulieres non ab Homero, mera scriptos esse dicebant, teste Plutarcho. Ita Medea Euripidis apud Ennium:

Ter sub armis malim vitam cernere,
Quam semel modo parere.

Taub.

46. *Mea sponte.*] Per me, meis viribus. *Lamb.*

53. *Quine et.*] Quasi dicat: Paucæ tibi videntur tot ancillæ, quot mihi nunc sunt, nisi tu plures adducas ultro estrices in ædes meas. *Lambinus.* V. N. Milit. act. 3. 1.

55. En

Hercle si ingratum est donum, cedo tu mihi istam, p
perulam.
Hem, mea voluptas, attuli eccam pallulam ex parva G
tibi,
Tene tibi. PH. hoccine mihi ob labores tantos tam
dari?
ST. Perii hercle miser: jam *mihi* auro contra constat filius.
Etiamnum me vilipendit. ad id, purpuram ex Sara tibi
Attuli, & induvias Ponto amœnas. tene tibi, voluptas me
Accipe hoc, abduce hasce hinc è conspectu Suras.
Ecquid amas me? PH. nihil ecastor: neque metes. ST. nihil
huic sat est?
Ne mihi verbum quidem unum dixit. viginti minis
Venire illæc posse credo dona, quæ ei dono dedi.
Vehementer nunc mihi est irata: sentio atque intellego.
Verum adibo. quid ais nunc tu? numne vis me, voluptas m
Quo vocatus sum, ire ad cœnam? mox ad te huc cu-
bitum ivero.
Quid taces? planissume edepol perii. sed quid illuc boni
Quis homo est, qui inducit pompam tantam? certum'st q
ferant
Observare. huic credo fertur. verum jam scibo magis.

55. *Ex parva Gracia tibi.*] Sic Janus Palmerius Mellerus. Vett. edd. *ex pari gratia.* MSS. *exparigratibi.* Scribe: *Attuli eccam pallulam ex Phrygia tibi.* Nonius: *Phrygiones.* * *Hoc Virgilius probat in lib. 9. Vobis picta croco & splendenti murice vestis. Titinnius Barbato. Phrygio fui primo beneque id opus scivi: reliqui acus aciasque hero atque hera nostra.* Plautus Menæchmis: *Pallam ad Phrygionem fert, confecto prandio.* Ibidem: *Quo ego redeam? P. Equidem ad Phrygionem censeo, i, pallam refer.* Aristophanes in Avibus: χλαῖναν γὰρ ἀπώλεσ' ὁ μοχθηρὸς φρυγίων ἐρίων. *Gronovius.* Vide Notas Mercat. act. 3. I. 27.

57. *Auro contra.*] V. N. Epid. vs. 30.

58. *Ad id, purpuram ex Sara tibi attuli, & induvias Ponto.*] *Ex Sara,* id ex Tyro. Tyrus enim *Sarra* dicta Pisce *Sar.* Itaque Servius ad illud Virg. Georg.

Ut gemma bibat & Sarrano dormiat ostro.

Notat; per *ostrum Tyrium* significat Virg. purpuram Tyriam. Et *Sarranæ tibiæ* dictæ sunt, vel Tyriæ vel Afric næ. Denique Probus ait, Ennium dixisse, *Pœnos Sarra oriundos*, id est, Ty *Scalig.*

ACTV

ACTUS SECUNDI SCENA SEPTIMA.

GETA, PHRONESIUM, STRATOPHANES.

ITE, ite hac simul, muli æris damnigeruli, foras gerones,
Bonorum hamaxagogæ. SATINNE Qui AMAT, nequit quin nihili *Lips. bonorum exagogæ.*
Sit, atque improbis sese artibus expoliat. nam hoc qui sciam, ne quis
Id quærat ex me, domi est qui facit improba facta amator,
Qui bona sua pro stercore habet, foras jubet ferri: metuit
Publicos. mundissumum sit. puras sibi esse volt ædes. *Lips. mundissimum'st.*
Domi quicquid habet, verritur ἔξω. quandoquidem ipsus perditum seit,
Secreto hercle equidem illum adjutabo. neque mea quidem
Opera unquam nihilominus propere, quam potest, peribit.
Nam jam de hoc obsonio, de mina una deminui
Modo quinque nummos: mihi detraxi partem Herculaneam.
Nam hoc assimile est, quasi de fluvio qui aquam derivat sibi,
Nisi derivetur, tamen omnis ea aqua abeat in mare.
Nam hoc in mare abit, misereque perit sine omni bona gratia. hæc
Cum video fieri, suffuror, suppilo, de præda prædam
Capio. MERETRICEM ego item esse reor, mare ut est: quod des devorat, nec unquam

Abun-

MULI æris.] Lego. *Ite ite hac simul heri damnigeruli.* Atque sic ei tui melius consulitur: & *heri damnigerulos* vocat, qui damna, id est, imas heri ad meretricem deportarent, *numque* pro jactura sumptuque dici- quomodo fere Horatius utitur. Sic *nosus*, qui multum sumptus in re ia facit. Suetonius Nerone, capt. 31. *in alia re damnosior, quam in ædificio.* Schopp. V. N. supra act. 1. 1. 44

s gerones.] V. N. supra. 1. 2. 6.

Publicos.] Hos Ovidius 5. Fast. *iles-plebis* vocat. *Ant. Augustinus.*

. *Herculaneam.* *Nummus* hic valet drachmas: eum enim ita scribatur:

De minâ unâ deminui
Modo quinque nummos: mihi detraxi
partem Herculaneam:

& Grammatici Græci tradant. *minam* centum esse drachmarum: partem autem Herculaneam constet decimam fuisse; *Nummus* erit quinquagesima pars minæ, ut drachma centesima. sic in nummo inerunt duæ drachmæ: Denarius tamen drachmam valet; cujus æstimatione & pretio inferior multo est nummus. Igitur. hic *nummus* est didrachmum, aliter quam vulgo loquentibus soleat usurpari. nam vulgo *Sestertius* est: *Turn.* V. N. Mostell. 4. 2. 11.

Abundat. at hoc saltem servat mare: quod illi subest, apparet: *huic* des
Quantumvis; nusquam apparet, neque datori, neque acceptrici.
Velut meretrix meum herum miserum sua blanditia in[illegible]
Pauperiem, privavit bonis, luce, honore, atque amicis.
Attat eccam, adest propinque. credo audiisse haec me lo[illegible]
Pallida est, ut peperit puerum. alloquar, quasi nesciam.
Jubeo vos salvere. Ph. noster Greta, quid agis? ut vales?
Ge. Valeo, & venio ad minus valentem; & melius qui valeat, fero.
Herus meus, ocellus tuus, ad te ferre me hæc jussit tibi
Dona, quæ illos ferre vides, & has quinque argenti minas.
Ph. Pol haud perit, quod illum, tantum amo. Ge. jussit orare, ut hæc grata haberes tibi.
Ph. Grata æquaque ecastor habeo. jubeo auferri intro. i C[illegible]
Ecquid auditis hæc, quæ imperata sunt? Ge. vasa nolo a[illegible]
Desiccari lubet. Ph. impudens, mecastor, quanti est ne[illegible]
Ge. tun' bona fide,

17. *Servat mare: quod illi.*] Comparat hic mari meretricem, ita tamen ut vel pejorem & voraciorem mari ipso meretricem velit. Quod mari des, inquit, devorat. At hoc saltem servat quod devoravit, & quum illi subest apparet. Apparet quidem ipsi mari quod devoravit, quum illi subest, non autem apparet ei qui in mare aliquid jactavit. At meretrici quod dederis neque datori, neque acceptrici apparet. Si quid autem mari dederis, & in mare jeceris, non ipsi datori apparet, sed ipsi mari tamen quod accepit apparet, quamvis non eo abundantius fiat. Sed illud servat ac retinet. At meretrix statim consumit quod accepit, atque ita nec datori, nec acceptrici apparet. Hic est sensus hujus loci Plautini. Verba deinde ipsa facile est constituere ex vestigiis scripturæ veteris, hoc modo: *At hoc saltem servat injectum, illi sub æstu apparet.* Servat mare quod in mare jactum fuerat, & illi ipsi sub æstu apparet. Acceptori igitur apparet quod in mare projicitur, non datori. At [illegible]trici datum, nec datori nec acceptrici [ap]paret. *Salmas. Hoc saltem serva[t] quod.*] Nihil hic mutem, nisi τὸ *quod* τὸ *cum*, ut volunt scripti. *Hoc*, [illegible] quod est ab eo devoratum, quod [illegible] *saltem servat mare: cum illi*, nempe *subest*, quod scilicet ab eo receptum devoratum est, *apparet*, id est, [illegible] Ut in Menæch. 1. 2. 16. *Gronovius.*

24. *Qui valeat, fero.*] *Qui*, [illegible] Lambino non intellectum. Adfero, inquit, tibi ab hero meo dono [illegible] & obsonia, ut melius valeas. Sic C[illegible] act. 4. 2. *Ecquid das, qui bene sit?* [illegible] Bacch. scen. 1. *Dato qui bene sit.* Schoppius.

30. *Disiccari.*] Servus malus & p[e]culator munera quæ ad meretricem ferebat, statim intro rapi non vult: quæque madeant, Soli oppansa & exposita quo siccentur, ante fores sub dio aliquandiu habenda cavillatur. *Turn.*

ACTUS SECUNDI SCENA SEPTIMA.

GETA, PHRONESIUM, STRATOPHANES.

ITE, ite hac ſimul, muli æris damnigeruli, foras gerones,
Bonorum hamaxagogæ. SATINNE Qui AMAT, nequit quin nihili *Lipſ. bonorum exagogæ.*
Sit, atque improbis ſeſe artibus expoliat. nam hoc qui ſciam, ne quis
Id quærat ex me, domi eſt qui facit improba facta amator,
Qui bona ſua pro ſtercore habet, foras jubet ferri: metuit
Publicos. mundiſſimum ſit. puras ſibi eſſe volt ædes. *Lipſ. mundiſſimum'ſt.*
Domi quicquid habet, verritur ἔξω. quandoquidem ipſus perditum ſe it,
Secreto hercle equidem illum adjutabo. neque mea quidem
Opera unquam nihilominus propere, quam poteſt, peribit.
Nam jam de hoc obſonio, de mina una deminui
Modo quinque nummos: mihi detraxi partem Herculaneam.
Nam hoc aſſimile eſt, quaſi de fluvio qui aquam derivat ſibi,
Niſi derivetur, tamen omnis ea aqua abeat in mare.
Nam hoc in mare abit, miſereque perit ſine omni bona gratia. hæc
Cum video fieri, ſuffuror, ſuppilo, de præda prædam
Capio. MERETRICEM ego item eſſe reor, mare ut eſt: quod des devorat, nec unquam
Abun-

MVli æris.] Lego. *Ite ite hac ſimul heri damnigeruli.* Atque ſic e verſui melius conſulitur: & *heri damnigerulos* vocat, qui damna, id eſt, impenſas heri ad meretricem deportarent, *damnumque* pro jactura ſumptuque dicitur, quomodo fere Horatius utitur. Sic *damnoſus*, qui multum ſumptus in re liqua facit. Suetonius Nerone, capt. 31. *Non in alia re damnoſior, quam in ædificando.* Schopp. V. N. ſupra act. 1. 1. 44
Foras gerones.] V. N. ſupra. 11 2. 6.

6. *Publicos.*] Hos Ovidius 5. Faſt. *Ædiles-plebis* vocat. *Ant. Auguſtinus.*

11. *Herculaneam.* *Nummus* hîc valet duas drachmas: eum enim ita ſcribatur:

De minâ unâ deminui
Modo quinque nummos: mihi detraxi
partem Herculaneam:

& Grammatici Græci tradant. *minam* centum eſſe drachmarum: partem autem Herculaneam conſtet decimam fuiſſe; *Nummus* erit quinquageſima pars minæ, ut drachma centeſima. ſic in nummo inerunt duæ drachmæ: Denarius tamen drachmam valet; cujus æſtimatione & pretio inferior multo eſt nummus. Igitur. hîc *nummus* eſt didrachmum, aliter quam vulgo loquentibus ſoleat uſurpari. nam vulgo *Seſtertius* eſt. *Turn.* V. N. Moſtell. 4. 2. 11.

ST. Nunc ego meos animos violentos, meamque iram [illegible]
[illegible]
[illegible] quo jus es? cur ausus in domo
[illegible] GE. immo est. ST. istuccine mihi respondes?
[illegible] ego te flocci facio. ST. quid tu? cur ausu es [illegible]
D[illegible] PH. lubitum est. ST. ain' tandem?
[illegible] experiar.
[illegible] olerum, atque escarum, & pulcrum
[illegible], cincinnatum, umbraticolam, tym[illegible]
[illegible]
[illegible] non nauci? GE. quæ hæc res? me [illegible]
[illegible]
[illegible] vini & perjurii? ST. verbum unum
[illegible] ego te hic hac offatim conficiam. [illegible]
[illegible]
[illegible] ego te hic agnum faciam, & medium distruncabo
[illegible]
[illegible] at ego in culina Ares.
[illegible] adventores meos non incuses: quorum [illegible]

[illegible] S. Nec & vero etiam de belle- [illegible] Palliat. *Tant-* [illegible].

[illegible]

[illegible] V. N. Sacer. act. 1.

[illegible] dicitur mollis, qui in umbrosis locis degat, nec Solem pulveremque, ut homines militares, ferre soleat. *Terent.* Curcul. act. 4. 3. *Si vis me [illegible]* Juvenal.

Sed genus ignavum, quod tecto gaudet & umbra.

Ita *Umbraticus doctor*, apud Petronium est Scholasticus. Tacitus lib. 14. Annal. *[illegible] umbra exercitata*, id est, in Schola declamatoria; ut *Tubero* explicat. Ita *Umbratilis miles*, Ammiano lib. 18. *Umbraticum negotium*, Agell. lib. 3. 1. *Tanbm.*

Tympanotribam.] *Tympanotriba* hic enervatus & effæminatus est; quales erant Cybelæ sacerdotes, & exsecti Matris deûm, manibus tympana pulsantes. Etiam apud Græcos in tympano homines torquebantur. hinc eum, qui sæpe eo per tormenta cruciatus sit, vocant *[illegible]*. Turn. Sed hoc locum hic non habet, ubi malacus aliquis describitur, cui tympanum convenit. *Gruter.*

50. *Offatim conficiam.*] Scribendum, *[illegible], jam hercle ego te hic offatim [illegible]*, ut habent libri, hoc est, [illegible]. *Officiam* pro conficiam. Sic autem apud Aristophanem in [illegible]. Πρῶτον μὲν [illegible] *Salmas.*

54. *In culina Ares.*] Geta è culina veru allaturum minatur. Varro: *Si me plus testiculorum offenderis quam in castrato pecore in Apulia, vincor non esse masculum Arem.* Probaveris ipsum Martem non esse Masculum, Proverbialiter dixit. Quid enim magis masculum, quam deus belli præses, & idem Veneris maritus? *Palmer.*

55. *Adventores meos non incuses.*] *Adventores*, in cauponis & diversoriis hospites: apud scorta, qui rei causa ventitabant.

Tu ne ais impudentem me esse, ipsa quæ sis stabulum flagitii?
PH. Dic, amabo te, ubi est Dinarchus? GE. domi. PH. dic ob hæc dona, quæ
Ad me miserit, me illum amare plurimum omnium hominum:
Ergo meumque honorem illum habere omnium maxumum:
Atque, ut huc veniat, obsecrare. GE. ilicet. sed quis nam illic homo est,
Qui ipsus se comest, tristis, oculis malis? animo hercle homo suo est miser,
Quisquis est. PH. dignus est mecastor. GE. quid est? PH. non novisti, obsecro?
Qui illic apud me erat, hujus pater pueri illic est. usque ad jentaculum
Jussit ali. mansi, auscultavi, observavi. GE. quem pernam,
Novi hominem nihili. illic quæso est? PH. illic est. GE. me intuetur gemens.
Traxit ex intimo ventre suspirium. hoc vide, dentibus
Frendit: icit femur. num obsecro nam ariolus, qui ipsus se verberat?

Palm. delet: jussit ali. mansi, auscultavi, observavi.

ST. Nunc

38. *Usque ad jentaculum.*] *Ientaculum* primus erat cibus apud Romanos, ut apud Græcos ἀκρατισμα: quem sequebatur *Prandium*: deinde *Vesperna*: postremo *Cœna*. apud Græcos ἄριστον; deinde ἑσπέρισμα; postremo δεῖπνον. Queritur igitur hic Phronesium, Militem aluisse puerum usque ad jentaculum duntaxat. *Lamb.* Quid sit *usque ad jentaculum*, quod habent veteres edd. aut *ad tectaculum*, ut legunt libri, juxta scio cum ignarissimis. Divinent qui meliores erunt arioli. Legendum in sequenti versu, sine lacunæ nota, *quem pernovi hominem nihili*. Sic supra in Aulularia, *ut matronarum facta pernovit probe*. Salm. *Usque ad jentaculum.*] Depositus & hic conclamatus locus. Scriptus alter, *usque adectaculum*: alter *usque ad jectaculum*. Quid si hoc sub monstro vocabuli lateat nomen loci, unde absens miles jusserat, quod natum esset tolli. act. 2. sc. 4. *Nam huc remisit nuper ad me epistolam*, *&c.* Proximum scripturæ antiquæ foret: *usque à Pentapoli jussit ali.* Convenientem sensum patiuntur sequentia: *mansi & exspectavi* hominem, auscultavi & audiens ei dicto fui; observavi quod in literis mandatum erat. In verbis Getæ nihil muto, sed prorsus assentior Taubmanno tmesin duplicem esse: *quem pernam novi hominem nihili?* id est, quemnam pernovi. Tò *nam* quidem sæpissime Plautus sic separat ab eo cui cohæret. Et solent idem facere τῷ *per* in aliis. Sic *per mihi gratum*. Gronovius.

42. *Ariolus.*] Turneb. *Hariolum* hic absolute pro furioso accipit: quod ii soleant se interdum male mulcare. Gruterus, pro divinante: talis enim, inquit, eorum habitus: ut patet ex iis, quæ de ministris matris-deûm, an Isidis, nar-

ST. Quid mihi futurum est, qui duae ancillae dolent,
Quibus te donavi? jamne abiisti? hem, sic datur!
Quo pacto excludis? quaeso potin' planius,
Quam exclusus nunc sum? pulchre ludificor. sine.
Quantillo mihi opere nunc persuaderi potest,
Ut ego suffringam hisce talos totis aedibus.
Num quippiam avarum mutat mores mulierum?
Postquam filiolum peperit, animos sustulit:
Nunc, quasi mihi dicat, nec te jubeo, nec veto
Introire in aedis. at ego nolo, non eo.
Ego faxo dicat me, in diebus pauculis,
Crudum virum esse. sequere me hac. verbum sat est.

sub alias soleas: & convivator Nasidienus 2. Sat. 8. *soleas poscit.* meretricula apud Plaut. puerperam mentiens, *soleas poscit.* act. 2. 4. & 8. Omninoque foris solea muliebre potius, quam virile calceamentum habebatur. Catullus de Lesbia:

— *arguta constitit in solea.*

Turn.

4. *Hem sic datur.*] V. N. Hem [illegible] act. 4. 2.

8. *Hisce suffringam.*] V. N. Mil. [illegible]

14. *Crudum.*] [illegible] & inhumanum significat. Glossae explicant *ὠμόν*: & sic Latini [illegible] *crudum* accipiunt pro duro & [illegible] li: ut hoc loco. *I. Gul.*

ACTUS TERTII SCENA PRIMA.

STRABAX, ASTAPHIUM.

RUS mane dudum hinc ire me jussit pater,
Ut bubus glandem prandio depromerem.
Post illoc veni, quam advenit (si Dis placet)
Ad villam argentum meo qui debebat patri,
Qui ovis Tarentinas erat mercatus de patre.
Quaerit patrem: dico esse in urbe. interrogo,
Quid eum velit, homo cruminam sibi de collo detrahit;
Minas viginti mihi dat. accipio lubens.

Condo

2. B*ubus*]. Bubus glandem in pabulum dederunt veteres: ut docent Cato c. 54. & 60. *Bubus cibaria annua in juga singula lupini modios CXX. aut glandis modios CCLX.* Et Columella lib. 6. c. 3. & lib. 11. c. 2.

7. *Crumenam sibi de collo detrahit.*] Crumenam enim à collo pendentem gerebant. Inde est *decollare:* quod proprie de marsupio dicitur, quod collo abest & perit. inde sumitur pro ἀποχωρεῖν: ut cum, *spem decollare,* ait Varro. *Casaub.* Sed vide Captiv. 3. 1. 37. *Cruminam sibi de collo.*] Forte, ibi. Schrevelius.

9. Per-

Dona accepta & grata habeo; tuaque ingrata, quæ abs te accepi.
ST. Tunc pol ego & donis privatus sum, & perii! GE. plane istuc est.
Quid nunc ergo hic odiose es, confessus omnibus reus?
ST. Perii hercle hodie, nisi hunc à te abigo! GE. accede huc modo,
Adi huc modo. ST. etiam, scelus viri, minitare? quem ego
Offatim jam, jam, jam concipilabo. quid tibi hunc ventio est?
Quid tibi hanc aditio est? quid tibi hanc notio est, inquam,
Amicam meam? emoriere ocius, si manu niceris.
GE. Quid, manu nicerim? ST. fac quod jussi. mane. jam ego te hîc
Offatim conficiam. GE. occidi? optumum est. captio est: istam
Machæram longiorem habes, quam hæc est. sed verum
Sine dum petere, siquidem belligerandum est tecum.
Ibo domum ego tecum, bellator, arbitrum æquom ceperim.
Sed ego cesso me hinc amoliri, ventre dum salvo licet?

Scal. si viam imbiteris.
GE. quid? viam imbiterim?

bant. & ita, præter alios, Apulejus & Petronius. *Palm.*

61. *Concipilabo.*] Festus: *Concipilasti, dictum à Navio, pro, corripuisti & involasti.* Ad quod Scalig. *Concipilasti*, idem ac compilasti: ut *reciprocus, reprocus: reciperare, reparare: incitegere, integere.*

62. *Hanc aditio.*] Vide N. Epid. act. 2. 2.

63. *Manu niceris.*] *Nicere*, à quo deductum est *nictare*, quod nusquam alibi, quod sciam, reperitur, significat signum facere: ut manum movere, aut ea minari. *Turn.* Cum alibi τὸ *nicere* non sit invenire, putabam legendum; *manu iceris*, id est, si manu tetigeris. *Icere*, percutere, inquit Festus. *Boxhorn.*

65. *Occidi! optumum est.*] Lipsius, *occidi opt.* pro *occedi*. Sed contrarium vult servus, abire potius quam obviam ire. Gruterus, *occidet*. Forte: *Concedi optumum est.* quo verbo passim pro simplici utitur Plautus. Captiv. 3. 4. 25. Deinde malim: *sed verum sine domo petere.* Denique: *Ibi demum ego tecum.* Gronovius.

69. *Ventre dum salvo.*] Quem, nisi aufugio, Miles machæra perfossurus videtur. *Lamb.*

ACTUS SECUNDI SCENA OCTAVA.

PHRONESIUM, STRATOPHANES.

DAtin soleas? atque me intro actutum ducite:
Nam mihi de vento miseræ condoluit caput.
ST. Quid

1. D*Atin soleas.*] Romani non solebant in publico uti soleis; sed vel in triclinio, vel in cubiculo: verum foris calceis. atque ea de caussa crimini vertit Cicero Verri, quod soleatus fuerit. *Stetit*, inquit, *soleatus Prætor pop. R. cum pallio purpureo tunicaque talari:* & tribulis conviva, apud Horat. 1. Ep. 13. *gerit sub*

As. Jam pol illic me [illegible], si [illegible].
St. Nimio minus [illegible] sum, Astaphium, quam fui:
Jam non sum TRUCULENTUS: noli metuere.
Quid vis? As. quid? [illegible] expecto TRUCULENTIAM.
St. Dic; impera mihi, quid vis, & quo vis modo.
Novos omnes mores habeo, veteres perdidi.
Vel amare possum, vel jam scortum ducere.
As. Lepide mecastor nuncias. sed dic mihi,
Habent? St. parasitum te fortasse dicere.
As. Intellexisti lepide quid ego dicerem.
St. Heus tu, jam, postquam in urbem crebro commovi,
Dicax sum factus, jam sum cavillator probus.
As. Quid id est, amabo? istæcce ridicularia
Cavillationes vis fortasse dicere?
St. Ita, ut pauxillum differat à cavillulis.
As. Sequere intro me, amabo, mea voluptas. St. tene hoc:
Rabonem habeto, mecum ut hanc noctem sies.
As. Perii! rabonem? quam esse dicam hanc belluam?

Mor. [illegible] a cavillis

12 Habent, &c.] Omnino legendum [illegible] mecastor, sed dic mihi. [illegible] parasitum te fortasse dicere. [illegible] Ni debet, pro habent. Di[illegible] omnes mores habeo, [illegible] credula Astaphium [illegible], memorabat, inter[illegible] novos mores. Sed [illegible] Verum est quod dicis, [illegible] Stolide argutus [illegible] quasi videretur intelli[illegible] respondet, Parasi[illegible] Fortassean, inquit, [illegible]. Prefati enim [illegible], parasitos habe[illegible].

[illegible] Hos versus in vitio [illegible] ex sequentibus. [illegible] verbum aliquod [illegible], patet [illegible] quasi divi[illegible]. Adde, [illegible] legem iambici trimetri committit syllaba abundant[illegible]. Muretus leg. cencebat, (ita enim [illegible] ne ab ipso accepi.)

Dicax sum factus, jam sum vilator probus.

Rusticum enim illum truncasse [illegible] dictionum patet. Probo [illegible]. [illegible] rim tamen leg. *jam sum cauliator pro[illegible]*. Nam hominem à villa & rure sum[illegible] quiddam de copia domestica, & [illegible] las ovium suarum alludentem, *cauliatorem*, pro *cavillatorem* dixisse, quid ni [illegible] babile sit? Et ad hoc exemplum ver[illegible] illum è sequentibus emendarim: [illegible] cæteroqui mire friget,

Ita ut paxillum differat à caululis:

quo rusticus quasi ἐτυμολογεῖ suum illud, *Cauliator*. Lips.

16. *Istæcce ridicularia.*] Hæc Strati[illegible] laci tribuenda: ut explicet, & quidem concise & satis rustice, quid velit: nempe istæc ridicularia unde mentem ipsius demum percipiens ancilla, subjicit: *Cavillationes fortasse dicis*. Pistor.

Quin tu arrabonem dicis? St. A R facio lucri:
Ut Præneſtinis conia eſt ciconia.
As. Sequere, obſecro. St. Strabacem hîc opperiar modo,
Si ruri veniat. As. is quidem apud nos eſt hic Strabax:
Modo rure venit. St. priuſne, quam ad matrem ſuam?
Heu edepol hominem nihili! As. anne autem, ut ſoles?
St. Immo nihil dico. As. i intro, amabo, cedo manum.
St. Tene in tabernam ducor devorſoriam,
Ubi male accipiar mea mihi pecunia.

13. *Conia.*] Taxat Præneſtinos, ut de Latinos. Talia ſunt, *Syria* pro *Aſia*: *Spania* pro *Hiſpania*: ut diſcimus Capella & Gloſſario. *Stricul* Arnobio, *Hiſtriculus* Tertulliano. Neque enim litteræ ſolum detractæ veteribus, verum etiam ſyllabæ integræ. *Meurſius.*

ACTUS QUARTI SCENA PRIMA.

DINARCHUS.

NEQUE gnatu'ſt, neque progignetur, neque poteſt reperirier,
Cui ego nunc dictum aut factum melius quam Veneri velim.
Dii magni! ut ego lætus ſum, & lætitia differor! ita
Ad me magna nunciavit Cyamus hodie gaudia: *Meurſ. Geta meus.*
Mea dona deamata acceptaque habita eſſe apud Phroneſium.
Cum hoc jam volupe'ſt, tum hoc nimio magnæ mellinix mihi:
Militis odioſa ingrataque habita, totus gaudeo.
Mea pila eſt: ſi repudiatur miles, mulier mecum perit. *Thal. mecum erit.*
Salvus

MEllinia.] Dulcedini ſeu voluptati. *L.*

8. *Mea pila eſt.*] Illud, *mea pila eſt*, proverbialiter dictum & venuſte. Et meretrices, quæ ſe publicant, tanquam pilæ ſunt. Nævius Tarentilla:

— *quaſi in foro pila.*
Ludens datatim dat ſe, & communem facit.

it, ſi non ipſæ pilæ; quaſi ludunt pila. Inde illud Afranii; *Datatim uxorem ut las*, (id eſt, uxorem tuam vulges,) tanquam de pila loquatur. Et hoc Pompo-: *Quod ille dicit, cum datatim in lecto unꝫ luſi*: tanquam de ea, qua cum ludas pila. *Grut.*

9. *Salvus ſum, &c.*] Græca iſta ſunt Latinis literis ſcripta, ita vero reſcribenda: — *pau, eu ri eni* —
Salvus ſum quia pereo ſi non peream pau. Dicit amator Dinarchus, ſe ſalvum eſſe, id eſt, Phroneſium ſuam pilam eſſe, quia pereat, ab re nimirum, quam ferri juſſerat ad meretricem. Addit, ſi non peream, ſcilicet à re, *pau, eu, ti, eni*: παῦ δὲ ῥεῖ, ἦνι. De ſe quicquam adverſi dicere religio fuit Dinarcho, ne omen fiat: utitur itaque Χαριεντισμῷ, ὃ γδ᾽ βέλεται δυσχερὲς εἰπεῖν, κτλ. Dicit itaque ſibi ipſi παῦ, id eſt, deſine;

Salvus sum, quia pereo: si non peream, plane interea[m]
Nunc speculabor quid ibi agatur: quis eat intro, qui fo[ras]
Veniat: procul hinc observabo, meis quid fortunis fi[at]:
Quia nihil habeo, unum animos movit mihi; omnia [...]
precario.

ne; εὖ γε, bene est, & res ex voto animique sententia successit; mea pila est, Phronesium: Ius, (δίκαιόν ἐστι) jus est & aequum. Nam dona ab illo acceperat Phronesium non paenitenda. Pereo. Plane interea[m].] Esuriam pro vetusti lectione hic locum habere non potest. Perditus adolescens qui perniciem ac damnum suum quaerit, gaudet repudiatum militem ut ipse recipiatur. Quod si fiat, ita se salvum futurum ait, ut tamen certo sit periturus. Salvus sum, quia pereo, quia pereo & addicor meretrici, salvus sum. Si non peream, plane [interea]m. Ita restituit Lambinus, [...] sane sensu quanto si legatur esuriam. [...] hic amator à meretrice quam [...] non poterat carere [...] Immo meretricem amando & [...] do, ei male magis obnoxius [...] Pro eo libri habent, pane min[...] nihil fieri certi possum. Divin[...] gationes. Sequenti vers. legend[um] Observabo meis quid fortunis fiat. [...] ptum erat meis pro meis. unde [...] milos. Salmas.

ACTUS QUARTI SCENA SECUNDA.

ASTAPHIUM. DINARCHUS.

LEPIDE efficiam meum, hera, officium: vide [...]
modo ut tu tuum
Item efficias. ama, id quod decet, rem tuam: istum [...]
nani.
Nunc dum isti lubet, dum habet, tempus ei rei secundes:
Prome venustatem amanti tuam, ut gaudia compares.
Ego interim hic restitrix his praesidebo; iste dum
sic faciat
Domum ad te exagogam: nec quenquam interim istoc adv[...]
Qui sit odio, intromittam, tu perge ut lubet. ludin' iste[s]
Di[narchus] Qui[...]

1. *Ei rei secundes.*] Id est tempus ei rei accommodes.

4. *Gaudia compares.*] Hunc versum multis modis sollicitarunt, ut perverterent viri docti, qui vim vocis illius *compares* parum attendebant. nam rectum est, *amanti gaudia comparare*, ut malum & dolorem inimico comparare, ita & *comparare* hoc loco ut πορίζειν ἐκδώσειν. Glossae: *comparat*, χαρίζεται, ἐκδίδωσι. Salmas.

6. *Domum exagogam.*] Id est, dum rem paternam domo ad te exportat [...]

7. *Ludin' istes.*] Quod de hoc [...] semper existimavi, dicam: scriben[dum] videri; *tu perge, ut lubet ludi' istos*, ut *ludisses*. Modus sane carminis non postulat aliter: cui numeros restituere hic à me non sentienti difficile sit. sed & occasio mendi ex eo apparet, quod per libros vulgatur, *ludi iste*, aut *ludin iste*. Neque sane illa leviora sunt, quae à Cicerone referuntur in De Oratore, *nasi[...] gaudio, passicrinibus, tollistradi[...], [...]dis.*

;Qui est iste? eja, Astaphium, indica: qui perit? As. [illegible] bo. hiccine tu
is? Di. molestusne sum? As. nunc magis quam fuisti. nam nisi qui
obis usu est, nobis molestus, sed, obsecro, da mi operam, ut
itrem quæ volo. Di. nam quid est? num mea refert? As. non mu. sed
us, bolos quos dat! Di. quid? amator novus quispiam?
Integrum & plenum adorta est thesaurum. Lamb. adeptus.
Di. quis est? As. eloquar.
d tu taceto. novisti tun' hunc Strabacem? Di. quid ni?
Solus summam habet hic apud nos. nunc is est fundus nobis.
iimo bono male rem gerit. Di. perii hercle ego idem. I.Gul. ego. quidem.
Stultus es, qui facta infecta facere verbis postules.
ıetis quoque etiam in lamentando lessum fecit filio. Mss. lausum.
Non ego nunc intro ad vos mittar? As. qui dum quiam mi- les magis?
Quia enim plus dedi. As. plus enim es intromissus, dum dabas.
ıe vicissim, qui dant operam, ob id, quod dant, operis utier.
eras didicisti: quando scis, sine alios discere.
Discant, dum mihi argumentari liceat, ni oblitus fiem, Mss. ne oblitus fiem.
ıod dedi. As. interea magister dum tu commentabere, Quod didici.
Volt

meruis. Forte legendum; Tu [illegible] ubet, ludo in isto. Boxhorn.
ui perit.] Ineptissime Lamb. ex- in potius implicat. Sensus planus : mihi quis ille est, quem apud dicis? Quis est, qui perit? nam? idem nunc verba facis, perditus ır. [illegible]
Nam quid est? As. non mu. sed, &c.] l non inelegantem elicio muta- on magna:
Nam quid est? num mea refert? AST. non mu. sed
b.
[illegible] operam Dinarchi posceret endum; ille sperans de se illi ali- quid mandatum, & forte ab amica ex- spectari adventum suum. Quid, inquit, rei est? an aliquid ad me pertinet? Re- jiciens tam stultam urbanitatem puella; Nihil ad te ait. sed hem mea quos lacri bolos nacta est! Non mu, nihilum. Lu- cilius lib. Satirarum II.
Non laudare hominem quemquam, neque mu facere unquam.
Guilielm.
15. Solus summam.] V. N. Menach. act. 2. s. Fundus.] Fundus hic pro fru- ctuosissimis prædiis capitur. Et optime convenit cum Varronis interpretatione, qui fundum inde dictum asserit, quod fundat quotannis plurima. Nonius.

Volo interim illa itidem commentari. Di. quid? As. tena pere identidem.

Di. Dedi equidem hodie ei quinque argenti deferri minas,

Præterea unam in obsonatum. As. idem istoc delatum sci

De eo nunc bene sumus tua virtute. Di. illine, ut ini mei

Bona istic edant? mortuum hercle me, quam ut id patia velim.

As. MAVELIM mihi inimicos invidere, quam me ami cis meis.

Nam INVIDERE alii bene esse, tibi male esse, miseria

Qui INVIDENT, egent: illi quibus invidetur, rem ha bent.

Stultus es. Di. quid est? As. opperire. Di. quid jam? As. pol mavelim.

Di. Non licet de obsonii mna me participem fieri?

As. Si volebas participari, auferres dimidium domum.

Nam itidem hic ut Acheronti ratio accepti scribitur,

Intro accipimus: quando acceptum est, non potest foras.

Bene vale. Di. resiste. As. amitte, sine. Di. amitto intro. As. ad te quidem.

Di. Immo istoc ad vos. As. iri non potest. Di. niminum potest.

Experiri sine. As. immo opperire. vis est experirier.

Dicam adesse, ni occupata est. Di. resiste, hem!

As. frustra es. Di. redin',

MSS. resistite
Grut. resi

28. *Bene sumus.*] V. N. Menæchm. act. 3. 2. 20.

36. *Ut Acheronti.*] Ut Orcus nunquam quicquam eorum, quæ accepit, *rescribit*, id est, renumerat seu reddit: sic neque meretrix. *Lamb.*

39. *Iri non potest.*] Scita & versuta Astaphium negat introiri ad heram suam posse Dinarchum. At ego experiar potius, ait, & posse me arbitror. immo tu opperire potius, respondet illa. nam si experiare, vim facies; ego potius intro visam, & si illi otium est, ad te re ciabo. Euntem resistere adolescens bet; illa frustra eum esse, ait; & mul, ne inhumanior videatur, imperio se vocari domum ait. *Vis est ex periri*, facetissime dictum est. nam *ex periundi* verbum de vi proprie dicitur sive ea civilis sit judicii, sive milit armorum. Bacchid. *an ego tecum experiar vi majore?* Ter. Eun. *Omnia pr experiri sapientem quam armis dec* Grut.

ın non? As. redeam: ſed vocat me, quæ in me plus poteſt, quam potes.
)ı. Uno verbo eloquar: Mittin' me intro? As. mendax es, abi.
Inum ajebas, ſed tria dixti verba, atque mendacia. *Mſ.* Aridia.
)ı. Abiit: intro hinc ivit. ego ut hæc mihi patiar fieri?
ım hercle ego tibi, illecebra, ludos faciam clamore in via:
Quæ advorſum legem accepiſti à plurimis pecuniam.
ım hercle apud omnes magiſtratus faxo erit nomen tuum:
oſt id ego te manum injiciam quadrupli, venefica,
uppoſtrix puerûm. ego edepol jam tua proba aperibo omnia.
Iihil me! perdidi omne quod fuit. fio impudens,
Jec mihi adeſt tantillum penſi jam, quos capiam calceos.
ed quid ego hîc clamo? quid ſi me jubeat intromittier!
Conceptis, me non facturum, verbis jurem, ſi velit.
Jugæ ſunt. SI STIMULOS pugnis cædis, manibus plus dolet.
)E NIHILO illi eſt iraſci, quæ te non flocci facit.
ed quid hoc eſt? pro Dî immortales! Calliclem video ſenem,
Ieus qui affinis fuit, ancillas duas conſtrictas ducere,
lteram tonſtricem hujus, alteram ancillam ſuam.
ertimui, poſtquam una cura cor meum movit modo. *Palm.* plus quam una, &c.
'imeo, ne malefacta antiqua mea ſint inventa omnia.

Ludos faciam clamore.] Id eſt, *pipe differam ante ædes*. V. N. Aul. 3. Perſa. 4. 4.
Fio impudens.] Qui repoſcam quod

Quos capiam, &c.] Non ruſticiantum, ſed etiam impudentiæ nota calceis inconcinnius uti. Vide Agell. libr. 13. cap. 20. Jam, quibus male laxus calceus hærebat in pede, dici ſoliti ſunt νεῖν ἐν ταῖς ἐμβάσι, id eſt, *natare in ſoccis*. Ovid. Amoribus:

Nec vagus in laxa pes tibi pelle natet.

Sidonius:

Laxo pes natet altus in cothurno.

Caſaub.

ACTUS QUARTI SCENA TERTIA.

CALLICLES, ANCILLÆ, DINARCHUS.

EGONE tibi male dicam, aut tibi adeo male velim? ut animus meu'ſt,
ropemodum expertæ eſtis, quam ego ſim mitis tranquilluſque homo.

Rogi-

Rogitavi ego vos verberantes & pendentes simul:
Commemini, quo quicque pacto sitis confessæ: sci[...]
Hic nunc volo scire eodem pacto, sine malo fateamini.
Quanquam vos colubrino ingenio ambæ estis; edico pr[...]
Ne duplices habeatis linguas: ne ego bilingues vos nec[...]
Nisi si ad tintinnaculos vos voltis educi viros.
An. Vis subegit verum fateri, ita lora lædunt brachia.
Ca. At, si verum mihi eritis fassæ, vinclis exsolvemini.
Di. Etiam nunc, quid sit negotii, falsus incertusque sum:
Nisi quia timeo tamen. An. ego nec quid peccavi scio.
Ca. Omnium primum diversæ state, hem sic: istuc vo[...]
Neve inter vos significetis, ego ero paries. loquere tu.
An. Quid loquar? Ca. quid puero factum est, mea [...]
quem peperit filia,
Meo nepoti? capita rerum *mihi* expedite. An. istæ dedi.
Ca. Jam tace, accepistin' puerum tu ab hac. An. accepi.
Ca. tace:
Nihil moror præterea. satis est fassa. An. inficias non [...]
Ca. Jam livorem tute scapulis istoc concinnas tuis.
Conveniunt adhuc utriusque verba. Di. væ misero mihi!

3. VOS *verberantes.*] Puto scribendum:

Rogitavi ego vos verberans, pendentes simul.

Salmas.

Mss. *verberantis has*: alter, *verberantis has*. lege igitur: *verberans ambas pendentes simul*. Gronovius.

5. *Sine malo.*] *Malum* in Plauto & Cicer. frequenter plagas & dolorem significat. *Langl.*

6. *Collubrino.*] Serpentino, astuto & vafro.

8. *Tintinnaculos.*] Tintinnaculi viri sunt qui ferreas compedes indebant vinciendis, quia tintinnum edebant, dum eas accuderent pedibus. Sine fabro ut accommodari non poterant compeditorum pedibus, ita nec resolvi sine fabri ferrarii opera. A verbo *Tintino*, nomen *Tintinax* qui talem sonum dedit, ut à *bibo bibax*. A Tintinnax autem Tintinnaculus, ut à *bibax*, bibaculus. Hinc [...]naculi viri. *Salmas.*

14. *Significetis.*] Nutu, aut [...] *Taubm.* *Ero paries.*] Medius inte[r vos] stabo. *Lamb.*

16. *Ista dedi.*] Pro, *ista*, scil. [...] Phronesii. *Taubm.*

19. *Iam livorem.*] Non placet [...]sitio Lambini, ut quæ sit contra[...]tatem verbi *concinnato*. & censeo [...] respectu dici, quo vulnera cum [...]nari incipiunt, livorem contrahu[nt ...] refricantur, non jam livere, sed c[...]tari. Malim tamen rescribere *le[vorem]* qua voce utitur & Lucr. lib. 4.

— levor levore creatur. & Plinius [...] charta etiam *levorem* spectari ait. U[...]cat: ingenua ista confessione effici[s ...] scapulæ tuæ quæ jam plagis asperæ, [...] ut alibi legitur, *ostreatæ* sunt, leves fi[...]dum scilicet plagis novis non excit[en]tur. *Pistor.*

:a nunc facinora aperiuntur, clam quæ speravi fore.
..Loquere tu: qui dare te huic puerum jussit? AN. hera
major mea.
..Quid tu? cur eum accepisti. AN. hera mea rogavit me
minor,
er ut afferretur, eaque ut celarentur omnia.
ι. Loquere tu. quid eo fecisti puero! AN. ad meam heram
detuli.
ι. Quid eo puero tua hera fecit? AN. heræ meæ extemplo
dedit.
ι. Cui malum, heræ? AN. duæ sunt istæ. CA. cave tu, nisi
quod te rogo, nisi
quæ exquiro. AN. mater filiæ dono dedit, inquam.
ι. Plus quam dudum, inquam, loquere. AN. plus tu rogitas.
CA. responde ocius.
uid illa, cui donatus est? AN. supposivit. CA. cui? AN.
sibi
o filiolo. CA. pro filiolo? Di obsecro vostram fidem,
: facilius alia, quam illa unde est, puerum alienum parit?
ec labore alieno puerum peperit sine doloribus.
er quidem beatus: matres duas habet, & avias duas:
n metuo, patres quot fuerint. vide sis facinus muliebre!
N. Magis pol hæc malitia pertinet ad viros, quam ad mulieres.
r illam, non mulier prægnatem fecit. CA. & idem ego istuc
scio.
u bona ei custos fuisti. AN. PLUS potest qui plus valet.
ir erat, plus valebat, vicit: quod petebat, abstulit.
A. Et tibi quidem hercle idem attulit magnum malum.
N. De istoc ipsa, etsi tu taceas, reapse experta intellego.
A. Nunquam te facere hodie quivi, ut is quis esset diceres.
N. Tacui: at nunc non taceo, quando adest, necesse est
indicem.
I. Lapideus sum, commovere me miser non audeo.

Res

Minor.] Phronesium. nam hera est Phronesii mater. *Lambinus.*
Non audeo.] *Audere* pro *velle*, item nove dictum: nam in communi significatu capi hic non posse, argumento est illud, *Lapideus sum*: & quia Dinarchi præsentia jam est præsentia. *Acid.* V. N. Menæch. 1. 2.

Res palam omnis eſt: meo illic nunc fiunt capite co
Meum illuc facinus, mea ſtultitia eſt, timeo quam
CA. Loquere, filiam meam quis integram ſtupra
AN. Video ego te, propter mala facta qui es patronus parieti.
DI. Neque vivus neque mortuus ſum: neque qu ciam, ſcio.
Neque ut hinc abeam, neque ut hunc adeam, ſc torpeo.
CA. Dicin' an non? AN. Dinarchus: cui illam pr ponderas.
CA. Ubi is homo eſt, quem dicis? DI. aſſum, Ca tua obſecro
Genua, ut tu iſtuc inſipienter factum ſapienter fers,
Mihique ignoſcas, quod animi impos vini vitio feci
CA. Non places in mutum culpam confers, quod neq
Nam vinum, ſi fabulari poſſet, ſe defenderet.
NON VINUM *hominibus* moderari, ſed vino ſolent,
Qui quidem probi ſunt, verum, qui improbus eſt, ſive ſi
Sive adeo caret temeto, tamen ab ingenio eſt improb
DI. Scio equidem, quæ nolo: multa mihi audienda obnoxia.
Ego tibi me obnoxium eſſe fateor, culpæ compotem.
AN. Callicles, vide quæſo homini ne facias injuriam.
REUS SOLUTUS cauſſam dicit: teſtes vinctos
CA. Solvite iſtas. agite, abite, tu domum, & tu autem d

45. *Comitia.*] Vide Notas Pſeudol. act. 4. 7. 134.

48. *Video ego te.*] Ita conſtituendus eſt verſus:

AN. *Video ergo te propter.* CA. *mala, quis?*
AN. *Qui eſt patronus parieti.*

Quis eſt ille quem propter me vides? Reſp. Qui eſt patronus parieti. *Salm.*

52. *Per tua obſecro.*] In genibus ſedes miſericordiæ eſt: atque ea, qui ſuppliciter precabantur, amplecti ſolebant. *Turneb.*

59. *Caret temeto.*] Sic Aſin. act. 4. 1. Et V. N. Aul. act. 2. 6. *Turn temeto*, eſt, vinum non biber *genio.*] V. N. Merc. act. 54. 9.

60. *Obnoxia.*] Lego *ob noxia* eſt τὸ ἁμάρτημα. Qui peccavi multa illi neceſſario audienda, let. *Caſaub.*

61. *Culpa compotem.*] Id nem. *L.*

63. *Reus ſolutus cauſſam.*] C *Vincti hominis non ſupervacua etiam inviſa defenſio eſt, qua ju docere videtur, ſed arguere*

re hæc hæræ tuæ: puerum reddat, si quis eum petat.
, tu, in jus. DI. quid vis in jus me ire? tu es Prætor mihi.
te obsecro, ut tuam gnatam des mihi uxorem, Callicles.
andem pol te judicasse quidem istam rem intellego:
aaud mansisti, dum ego darem illam: tute sumpsisti tibi;
: habeas ut nactus, verum hoc ego te multabo bolo:
lenta magna à dote demam pro ista inscitia.
ene agis mecum. CA. filium istinc tuum te meliu'st repetere.
rum, uxorem, quam primum potest, abduce ex ædibus.
adeo jam illi remittam nuncium affini meo:
m ut aliam conditionem filio inveniat suo.
At ego ab hac puerum reposcam, ne mox inficias eat.
il est. nam ipsa hæc ultro, ut factum est, fecit omnem rem palam.
nimium pol opportune ecce ab sese egreditur foras.
: ista stimulum longum habet, quæ usque illinc cor pungit meum!

CTUS QUARTI SCENA QUARTA.

PHRONESIUM, DINARCHUS, ASTAPHIUM.

BLITEA & lutea est meretrix, nisi quæ sapit in vino ad rem suam.
alia membra vino madeant, cor sit saltem sobrium.
Nam mihi dividia est, tonstricem meam sic mulcatam male,
a dixit, eum Dinarchi puerum inventum filium.
DI. Ubi id audivit, quam penes est mea omnis res & liberi. Grut. Lubet adire. Acid. meis tutorem me.
PH. Video eccum, qui manstutorem me adoptavit bonis.
DI. Mulier, adsum: profectu'st? PH. quid agitur, voluptas mea?

DI. Non

BLitea.] Dicebantur Βλιτάδες, in contemptum. Βλιτάδες, inquiunt rammatici, αἱ ἀτελεῖς γυναῖκες, est, *nugatoria mulieres*, ut vocat Feus. Plinius: *Blitum iners videtur, ac si sapore aut acrimonia ulla. unde convicium fœminis apud Menandrum faciunt mariti.* Scal.

6. *Manstutorum me adoptavit.*] Ut *manceps* est, qui manu capit: ita *manstutor* qui manu tuetur & tenet, quique possidet. *Turn.* Sed cur non dixit, *manstutricem?*

DI. Non voluptas. aufer nugas. nihil ego nunc de istac re ago.
PH. Scio mecastor quid velis, & quid postules, & quid petas:
Me videre vis, & me te amare postulas: puerum petis.
DI. Di immortales, ut planiloqua est! paucis ut rem ipsam attigit.
PH. Scio equidem sponsam tibi esse, & filium ex sponsa tua:
Et tibi uxorem ducendam jam esse: alibi jam animum tuum,
Ut me quasi pro derelicta sis habiturus. sed tamen
COGITATO, Mus pusillus quam sit sapiens bestia,
Ætatem qui uni cubili nunquam committit suam.
Quia si unum ostium obsideatur, aliud perfugium gerit.
DI. Otium ubi erit, de istis rebus tum amplius tecum loquar.
Nunc puerum redde. PH. immo, amabo, ut hos dies aliquot sinas
Eum esse apud me. DI. minume. PH. jam, amabo. DI. quid opu'st? PH. è re mea est.
Triduum hoc saltem, dum aliquo Miles circumducitur.
In eam rem, si quid habebo, tibi quoque etiam proderit.
Si auferes puerum, à Milite omnis tum mihi spes animam efflaverit.
DI. Factum cupio: nam re facere, si velim, non est locus.
Nunc puero utere, & procura: quia unde procures, habes.
PH. Multum amabo te ob istam rem mecastor. ubi domi metues malum,
Fugito huc ad me: saltem amicus mihi esto manubiarius.
DI. Bene vale, Phronesium. PH. jam me tuum oculum non vocas?
DI. Id quoque interim futatim nomen commemorabitur.
PH. Nunquid vis? DI. fac valeas. operæ ubi mihi erit, ad te venero.

PH. Ille

rem? ut honorificentius esset & significantius: nam plus est mulieri partes viriles dare, quam muliebres; & honorificentior appellatio virilis, quam muliebris. *Lamb.*

15. *Mus pusillus, &c.*] Lactantius lib. De Ira Dei, capult. 7. *Sunt animalia, quæ latibulis suis diversos & plures exitus pandant, ut si quod periculum inciderit, fuga pateat obsessis. quod non facerent, nisi inesset illis intelligentia & cogitatio.*

26. *Metues, &c.*] Jurgia ab uxore. *Lamb.*

32. *Ubi*

PH. Ille quidem hinc abiit, abſceſſit: dicere hic quidvis licet.
Verum eſt verbum, quod memoratur. UBI AMICI, ibidem opus.
Propter hunc ſpes etiam ſe hodie * ri militem:
Quem ego, ecaſtor, mage amo quam me, dum id, quod cupio, inde aufero.
Quæ cum multum abſtulimus, haud multum apparet, quod datum eſt.
Ita ſunt gloriæ meretricum. AS. aha, tace! PH. quid eſt, obſecro?
AS. Adeſt pueri. PH. ſine eum ipſum adire huc: ſine, ſi is eſt modo.
Sine eum ipſum adire, ut cupit, ad me hac recta. ſi venerit,
Næ iſtum, ecaſtor, hodie aſtutis confectum fallaciis. *Acid.* confexim.

32. *Ubi amici, ibidem opus.*] Leg: *Ubi amici, eſſe ibidem opus.* Et ſic habent noſtri libri veteres: quibuſcum vulgati conſentiunt; ſententia plana & perſpicua. Significat enim, ubi ſunt amici, ibidem eſſe negotium & moleſtiam. Amicorum enim cauſſa nos interdum laborare neceſſe eſt: aut jus amicitiæ perdere. Aliorum vulgatorum ſcripturam; *Ubi amici, ibidem ſunt opes*; neque id quod ſequitur, neque verſus patitur. *Lamb.*

33. *Propter hunc, &c.*] Interpretes in his nimium ſupini, qui omnes ad unum in conſtituendo hoc loco commenti ſunt, dicere Phroneſium ſpem omnem, quam habebat de circumducendo milite, interiiſſe. Atqui id eſt præter mentem Plauti; cum prædixerit Phroneſium, ſibi ſpem eſſe, ſi puer apud ſe ſit, quod nunc illi conceſſit Dinarchus, aliquo poſſe circumduci militem. Quare reſcripſimus:

Propter hunc ſpes etiam eſt hodie tactum iri militem.

Senſus plenus & planus eſt: *Petitus.*

34. *Quem ego ecaſtor.* Scilicet Dinarchum. Alii, Militem: & interpretantur; mage amo, magis me amare ſimulo. *Lamb.*

ACTUS QUINTUS.

STRATOPHANES, ASTAPHIUM, PHRONESIUM, STRABAX.

EO mihi amare! fero ſupplicium damnis ad amicam meam. *Lipſ.* Eu mihi, amare! fero ſupplicium jam bis ad amicam.
Utut illud acceptum ſit, prius quod perdidi, hoc addam inſuper.
Sed quid? video heram atque ancillam ante ædis: adeunda eſt hæc mihi.
Quid hic vos agitis? PH. ne me appella. ST. nimium ſævis. PH. ſic *ſine.*

Potin es ut mihi molestus ne sies? ST. quid, Astaphilium,
est?
As. Merito ecastor tibi succenset. PH. egon'? atque isti etiam
parum
Male volo. ST. ego, mea voluptas, si quid peccavi prius, 2
Supplicium ad te hanc minam fero auri. si mihi rides,
espice.
PH. Manus vetat, priusquam penes sese habeat, quicquam cre-
dere
Puero opu'st cibum, opus est matri autem quæ puerum lavit,
Opus nutrici autem, utrem ut habeat veteris vini largiter,
Ut dies noctesque potet: opu'st igne, opus est carbonibus:
Fasciis opus est, pulvinis, cunis, incunabulis:
Oleum opus est, farina puero opus est, opu'st totum diem. 3
Nunquam hoc uno die efficiatur opus, quin opus semper sit.
Non enim possunt militares pueri setanio educier.
ST. Respice ergo, accipe hoc, quî istuc efficias opus. PH.
cedo:
Quanquam parum est. ST. addam minam adhuc istic postea.
PH. parum est.
ST. Tuo arbitratu, quod jubebis, id dabitur, da nunc savium.
PH. Mitte me, inquam, odiosus. ST. nihil fit: non amor. teri-
tur dies.

Phs

6. ATque isti etiam parum.] Scil. præ-quam quod meretur. *D.*

10. *Matri autem.*] *Nutrix* etiam mater in Mercatore dicitur, & *obstetrix* etiam mater. *Scalig.* Legendum; *Puero opus est cibum; opus est matri; ei item quæ puerum lavit.* quod & vidit Casaubonus. Pueros recens natos lavabant: non poterat autem mater recenti partu id præstare. De quo nemo potest dubitare. *Boxhorn.*

12. *Potet.*] Uti scil. lacte abundet.

13. *Fasciis, &c.*] *incunabulis.*] Plautus hoc loco in infantili supellectile enumeranda, fascias ab incunabulis distinguit: & fortasse fasciæ sunt quibus involvebantur infantes & illigabantur; *incunabula* autem proprie lora aut vincula, quibus ad cunas ligabantur ne excide-rent. *Salmas.* Vide notas Amph. act. 5. sc. 1. vs. 52.

16. *Setanio.*] Rectum judico, *setanio* (vel, *setanio*) *educier*. *Setanium* enim, aut, *setania*; aut, ut apud Dioscoridem & Theophrastum legitur, *sitanium* vel *sitania* genus mespili est in Italia frequens; cujus multis locis & apud Plinium mentio est. Hoc igitur dicit meretrix: non posse militares pueros vilibus & parvi pretii cibis educari: cujusmodi est setania. Ac nescio quo modo durat hodieque apud Italos idem loquendi genus in sermone vulgi: ut si multa ac magna requiri ad aliquid efficiendum significent, dicant; *Aliud requiri quam mespila.* Est & cœpæ genus setania. *Muretus.*

35. Me

Plus decem pondo amoris pauxilisper perdidi.
PH. Accipe hoc, atque auferto intro. STR. ubi mea amica est gentium?
Neque ruri, neque hic operis quicquam facto: corrumpor situ;
Ita miser cubando in lecto hic exspectando obdurui.
Sed eccam video. heus amica, quid agis? ST. quis illic homo? *M.S. amicam. Gr. amica mi.*
PH. Quem ego mecastor magis amo, quam te. ST. quam me? quomodo?
PH. Hoc modo, ut molestus ne sies. ST. jam abis, postquam aurum habes?
PH. Condidi intro, quod dedisti. STR. ades amica, te alloquor.
PH. At ego ad te ibam. STR. ad me, delicia? PH. hercle vero serio.
STR. Quanquam ego tibi videor stultus, gaudere aliqui me volo.
Nam quanquam es bella, malo tuo es, nisi tuo ego aliqui gaudeo.
PH. Vine te amplectar, & savium dem? STR. quid vis face gaudeam.
ST. Meosne ante oculos ego illam patiar alios amplexarier?
Mortuum hercle me duco satius, abstine hoc, mulier, manum:
Nisi si te mea manubia machæra & hunc vis emori.
PH. Nihil φλυαρεῖν satius est, miles, si te amari postulas,
Auro, haud ferro deterrere potes, ne amet, Stratophanes. *Acid. potes me, ne amem, Str.*
ST. Quî, malum, bella aut faceta es, quæ ames hominem istimodi?
PH. Venitne in mentem tibi, quod verbum in cavea dixit histrio?
OMNES HOMINES ad suum quæstum callent & fastidiunt.
ST. Hunc-

35. *Mea manubia machara & hunc vis emori.*] *Manubia machara* vel ex manubiis comparata: vel potius fulminatrix; à manubiis Jovis. *Scalig.*

40. *Et fastidiunt.*] *Tedulos* & *fastidiosos* veteres vocabant, quibus palatum novis cibis reficiendum erat. Nam fastidiosi stomachi ut consuetis cibis gravantur, ita novorum gustu levantur. Ergo eleganter dixit in eum sensum: *fastidire nova pabula.* Ita Plautus hoc loco: *Omnes h. ad s. q. call. & fastidiunt*, hoc est, quod vulgo dicimus, *delicati sunt.* Scal. Vide de hoc loco 4. Observ. cap. 10. *Gronovius.*

St. Hunccine hominem te amplexari, tam horridum a[c]
squalidum?

Ph. Quanquam hic horridu'st, quanquam hic squalidu'st, i[n]
tus bellum init.

St. Dedin' ego aurum? Ph. mihi? dedisti filio cibaria.

Str. Nunc, si hanc tecum esse speras, alia opu'st auri
na.

St. Malam rem his & magnam! Str. magno opere servi
viaticum.

Quid ista debet, nisi tria? St. quæ tria nam? Str. unguen
noctem, savium.

Ph. Par pari respondet. verum nunc saltem si amas
mihi

Da tu de tuis deliciis summis quid pauxillulum.

St. Quid id, ai, amabo, est, quod dem? dic dum: si
peret, feres.

Ph. Campas dicis: abi, abi: consultavi istuc. St. mi
homo

Cave faxis vulnus, tibi jam cui sunt dentes ferrei.

Vulgo ad se omnes intromittit: abstine istac tu manum.

Str. Jam, hercle, jam magno tu vapula vir strenuus.

St. Dedi ego huic aurum. Str. at ego argentum. St. at ego
pallam & purpuram.

Str. At ego oves, & lanam: & alia multa quæ posce[s]
dabo.

Melius te minis certare mecum quam minaciis.

Ph. Lepidus ecastor mortalis! Strabax mi, perge, ob
secro.

STULTUS atque insanus damnis certant: nos salvæ su
mus.

St. Ag

42. *Quanquam hic horridu'st.*] Jocus protervior est, sed non indignus viro-sa meretricula: cui non elegantes soli belli videntur, sed illi cumprimis, qui in illo duello non ignavi sunt. V. N. Mercat. act. 5. sc. ult. quæ à Grutero annotavimus.

45. *Viaticum.*] Scil. in malam rem ituro.

51. *Dentes Ferrei.*] Hoc dicit vel propter dentes rustici eminulos: vel, propter rastros dentatos, quos manu tractabat. *Pius.*

58. *Stultus atque insanus.*] Strabax & miles. *L.*

61. *Ta*

ST. Age prior, tiro, da aliquid. STR. immo tu prior perde, & peri.
ST. Hem tibi talentum argenti: Philippicum est: tene tibi.
PH. Tanto melior: noster esto; sed de vostro vivito.
ST. Ubi est, quod tu das? solve zonas. PH. provocatur. ST. quid times?
STR. Tu peregrinus: hîc habito: timeo meos. non ego ambulo.
Pecua ad hanc collo in crumina ego obligata defero.
ST. Quid dedi? ut distrinxi hominem! STR. immo ego vero, qui dedi.
PH. I nunc intro, amabo, & tu ergo hac mecum. ST. tu eris mecum quidem.
Acid. & tu hac. ST. ergo mecum tu eris? PH. tecum quidem.
STR. Quid tu, quid ais? cum hoccine? ST. ego posterior dedi.
PH. Tu dedisti, *hic* jam daturus est: istuc habeo, hoc expeto.
Verum utrique mos geratur amborum ex sententia.
ST. Fiat: ut rem gnatam video, hoc accipiundum est quod datur.
STR. Meum quidem te lectum certe occupare non sinam.
PH. Le-

61. *Tanto melior.*] V. N. Rud. act. 1. sc. 1. ỷs. 6.

61. *Noster esto.*] V. N. Mil. act 3. 3. & Poen. act. 3. 6.

63. *Non ego ambulo.*] Quasi dicat: Non ita vagus & erro sum, ut tu es; sed stabilem certamque sedem hic habeo. *Taubmannus.*

64. *Ego in crumina.*] Rectius *in nervina* legit Priscianus. Fingit enim Plautus subinde sub rusticis personis vocabula; atque ea rustica profecto: ut decoro sero serviat. supra, act. 3. 2. *Caulatorem*, pro cavillatore, & *rabonem* pro arrabone. Itaque cum obærati & nexi in nervum raperentur, (Phormione; *vereor ne istac audacia in nervum erumpat denique*) atque ii homines ligati & obligati sint; pro, *crumina* vocabulum *nervinam* fecit, à nervo scilicet: quod obligatos nummos ferret. Hoc probari potuit, ut quod maxime. sed enim in vet. codice Prisciani invenio, ut manu *Modii* ad oram libri notatum est, *nerumina*: quæ pura puta Plauti scriptura est. *Nerumina oves* sunt vitiosæ & morbosæ, quæ ruminare nequeunt. quas ergo paulo ante *perperas minas oves* appellarat, eas nunc *pecua nerumina*. Et hoc quidem verius, *neruminas oves* esse, quas dixi. nam morbum eum sæpe opiliones in pecu queruntur. Poterant tamen etiam videri *nerumina*, quæ rumen non habent: quæ esse perpera necesse est. *Rumen* itaque pro mamma: quomodo olim in usu fuisse Varro & Cato memoriæ produnt: unde *arumos* & *subrumos agnos* appellari. *Palm.*

65. *Ut distrinxi hominem.*] *Distrinxi hominem*, id est, rusticum deduxi ad id, ut moliri ulterius nil possit. Cui ille; Immo ego, inquit, me potius destrinxi, qui mea in æmulationem tuam profudi. *Tetr. Valla.*

Ph. Lepide mecastor aucupavi, atque ex mea sententia:
Meamque ut rem bene gestam, vostram rursus bene gera
Verum, amabo, si quid animatu's facere, fac jam ut scia
Veneris caussâ applaudite: ëjus hæc in tutela est Fabula.
Spectatores, bene valete: PLAUDITE, atque exsurg

72. *Aucupavi.*] Id est, *aucupata sum: prædata sum:* Nonius, hunc locum citans. Elegantem etiam paronom in *occupare* & *aucupare* notat. *Lamb.*

FINIS TRUCULENTI.

M. Accl

M. ACCI PLAUTI FABULARUM RAGMENTA,

SIVE

LOCI EX AMISSIS PLAUTI COMOEDIIS maximam partem à Grammaticis citati.

IÆC FRAGMENTA, & Comici (ut si dicam) Colossi σπαράγματα, Jac. Helias Græcarum literarum Doctor gius à Georgio Fabricio Germano olim collecta, & postea (ut) à Petro Daniele Gallo alicubi correcta & aucta, Commen- is Lambinianis, quos ille ab auctoris morte Parisiis edidit, ad- it. At enim vero, cuicuimodi ea sint; necdum satis probe aut ıgesta, aut digesta, aut castigata animadvertet, qui de singulis ıllo accuratius cogitaverit. Minati sunt quidem viri docti, & blice etiam ab annis aliquammultis professi, omnia se exactio- laturos. Sed, ut res docuit, Lucinam clamarunt, quod ille , fœtu nondum concepto. Eos autem dum ego exspecto, nec hi interim aliam copiam paro; fit, ut hæc etiam Editio ab ope- expedita, iterum aut sine his Fragmentis, aut facie ista priore deformi prodiret. Quod tamen utrumque & à Comico nostro à me Editore procul habendum censui. Aliis itaque cunctanti- s, aut prorsus forte nolentibus, ego hanc operam sumere coa- ıs fui: quod in priori Editione à me fieri debuisse, per Episto- n Scaliger expostulaverat. Cumque ad finem spectaret Typo- aphus, (nam Trinummus jam procedebat) relictis omnibus re- s, dieculas aliquot huic curæ impendi, & opera tumultuaria .od exhibeo, concinnavi. Nec ita me amo, aut ita in his mihi ıceo, ut meliora non fieri potuisse aut posse, existimem: Sed ajus & otium & temporis spacium requiri ajo. Hoc Catone igi- t, quod Augustus dicebat, pro tempore contenti simus. *Taubm.*

†

ACARI STUDIUM.

Quam ego tanta pauperavi per dolum pecunia.

A*Cari studium.*] Quid est illud *Acari studium?* Editores olim emendarunt Ἄχαρι *studium.* Verum, *Hoc plus est negotii, inquit cocio.* Alius rescripsit *Acharistio.* Sed Plautum hoc Fabulam dedisse non memini, alibi legere. *Taubm.*

†

ABROICUS.

Quasi lupus ab armis valeo: clunes infractos gero.

Q*Uasi, &c.*] Hunc versum citant Festus & Nonius; sed hic pro *infractos* habet *desertos:* atque addit, esse ex Comœdia *Abroeco*, sive, ut legi debet, Ἀγροίκῳ. Nam Ἄγροικος est Comœdias Plauto adscriptas, sed abjudicaret Varro; ut testis Gellius cap. 3. *Voss.*

†

ADDICTUS.

Opus facere nimio quam dormire mavolo: veternum

†

ARTAMON.

Nunc mihi licet quidvis loqui: nemo adest superstes.

A*Rtamon.*] Fallor, an virum occupatum induxit; ut ita putaret, *Artemona*, quod personæ ibi nomen est? *Superstes* autem præsentem significat, auctore Festo, & Servio, 3. Æneid. *Superstites* interpretantur etiam litigantes stantes supra fundum controversum. *Polletus.*

ASTRABA.

Latine

CLITELLARIA.

A*Straba.*] *Astraba* vehiculum est παρὰ τὸ μὴ στρέφεσθαι quo titulo & Plautus Fabulam inscripsit, in qua mulieres in ejusmodi vehiculis inductæ. *Probus in vita Virg.* Infinitis prope locis Plautum in *Cistellaria* citant Grammatici; cum tamen, quæ ipsi adducunt testimonia, desiderentur in ea, quæ hodie exstat ejus nominis Fabula. Unde quidam *Clitellaria, Sisennaria*, aut nescio quid nugarum, substituendum putarunt. non ita faciendum erat. Parvum dum est, quod hujus Fabulæ titulo occupavit: Nam *Clitellaria* pro *Cistellaria* legendum. Facilis vero fuit lapsus, ut in *Cistellariam* notissimam Fabulam degeneraret. Est autem eadem atque ea, quam Græco titulo inscripserat ASTRABAM. ἀστράβη enim *clitella.* invenies eundem Plautum citatum in

Lipargo & *Parasito-pigro*: Terentium in *Heautontimorumeno*, & *Seipsum-excrucitante*, ut apud Ciceronem: Cæcilium *Nauclero*, vel *Portitore*: *Obolostate*, vel *Fœneratore*: *Harpazomene*, vel *Rapta*: *Hypoblimaeo*, vel *Subdititio*. Laberium *Cropio*, vel *Sarcularia*: *Belonistria*, vel *Frugione*, *Scylace*, vel *Catularia*. Pomponium *Hetarisca* vel *Prostibulo*. Varronem κερομαχίᾳ vel *Caprino-prælio*. Scalig.

SEQUERE, sequere Polybadisce: meam spem te cupio consequi.

POLYB. Sequor hercule quidem. nam lubenter, mea spectata, consequor.

Axitiosæ annonam caram è vili concinnant viris.

Quasi tollenonem aut pilum reciproces plana via.

Terebra tu quidem pertundis.

Dare pedibus protinam sese ab his regionibus.

Terebratus multum sit: & subscudes addite.

Hæc hactenus titulo ASTRABÆ *laudata sunt ab Actoribus. nunc deinceps quæ sequuntur*, CLITELLARIÆ *nomine citantur.*

Non quasi, ut hæc sunt heic limaces lividæ,

Diobolares, scænicolæ, miraculæ,

Cum extritis talis, cum crotilis crusculis,

Capillo

3. AXitiosa.] Glossarium: Axites, ἀποτελεσματικοί. Festus: *Axitiosi, factiosi dicebantur: cum plures una quid agerent facerentque. Axit autem pro egerit. unde axites mulieres, sive dii, dicibantur una agentes.* Hoc autem convicio irati dimittebant ab se mulieres: *axiosa es*. Scaliger.

4. *Reciproces.*] Sane *Reciprocare* in hoc versu nihil aliud, quam susque deque gremio erecto aut depresso gestum ita componere, ut tolleno aut pilum Græcum videatur. *Taubm.*

8. *Limaces, diobolares, miracula.*] Cur *limaces* dictæ sint *meretrices*, explicatum est Curculione act. 2. scena 1. 13. Cur *diobolares*, Pœnulo act. 1. 2. 58. *Miracula*, φόβηθρα exprimi puto, & μορμόνας. Possent, inquit, & *miracula* esse à miraculis. Festus: *Miracula, quæ nunc digna admiratione dicimus, antiqui in rebus turpibus ponebant.* Scaliger.

10. *Cum extritis talis.*] Qui erant *extritis talis*, λεπτοπόδαι ab Atheniensibus dicebantur. Quanquam nonnulli dicunt λαισποδίας eos esse, qui δρεπανώδεις habebant πόδας, ut ii sint, quos *Falcones* à veteribus vocatos esse testatur Festus. *Taubm.* *Cum crotilis crusculis.*] Videtur κροτίλος fuisse, ut κωτίλος inde compositum *succrotilus*. In aliis etiam legitur *todellis crusculis*. itidem pro crusculis exilibus. Glossarium; *Persilis*, μακροσκελής. Sic & in Aristotele notatum, quod esset ἰσχνοσκελής, id est, persilis. nam ita Comici vocarunt. Eubulus Comicus κούφιχυ σκέλη. Contra, quibus inferiores corporis partes erant crassiores, κλημματίας Αἰγυπτίας vocabant: quod de Zenone Stoico est dictum. *Casaub.*

17. *Cajet.*]

Capillo scisso, atque excissatis auribus.
——— quasi tolleno, vel
Pilum Græcum reciproces plana via.
Quæ nisi sic biteris, nimium is vegrandi gradu.
Pol ad cubituram, mater, mage sum exercita; *Mons. magis [illegible] cita a te, quam [illegible] firma. eo [illegible]*
Reliquum, ad cursuram sum tardiuscula.
Quid tuam amicam times, ne te manulea cajet.
Prohibet divitiis maxumis, dote altili atque opima.
Expurgabo hercle omnia ad raucam ravim.
Quæ quasi carnuficis angiporta purgitans.
Intro ad bonam meretricem: adstat ea in via
Sola: prostibula sane est ———
Meminere officium suum.
Potin es tu homo facere strenuum?
N. Aliorum est affatim qui faciant. sane ego
Me volo fortem perhiberier virum ———
Tun', tune igitur, mea matercula?
Germana mea sororcula.
Si quidem imperes pro copia, pro recula.
Datores bellissumi negotioli senecis soletis esse.
Adhinnire equulam possim ego hanc, si detur sola soli.

17. *Cajet.*] Cajatio, puerilis dicebatur cædes. *Turneb.*

†

BACCHARIA.

QUis est mortalis tanta fortuna affectus unquam,
Quam ego nunc sum? cujus hæc ventri portatur pompa.
Vel nunc qui mihi in mari acipenser latuit ante hac,
Cujus ego latus in latebras reddam meis dentibus & manibus.

BIS COMPRESSA.

* BOEOTIA.

UT illum Dii perdant, primus qui horas repperit,
Quique adeo primus hîc statuit solarium.
Qui mihi comminuit misero articulatim diem.
Nam me puero uterus hic erat solarium *Salm.* puero venter.
Multo omnium istorum optumum & verissumum.
Ubi iste monebat esse: nisi cum nihil erat.
Nunc etiam quod est, non est, nisi soli lubet. *Salm.* non estur, nisi.
Itaque adeo jam oppletum est oppidum solariis.
Major pars populi aridi reptant fame.

* BOEotia.] Βοιωτίαν scripserat Antiphanes, quam Plautus vertit, vel quisquis auctor illius fabulæ: nam Aquilii esse quidam dicebant. Varro eam Plauto vindicavit. Verissimum ego putem Plautum ῥῆσιν hanc Parasiti, contra horas & horologia queritantis, palliatæ fabulæ adtexuisse ex temporum suorum usu, & novitio illo invento. Sane, convenit tempus. Plautus in scena floruit scripsitque initio secundi belli Punici, circiter annum *V. C.* 535. Primum horologium Romæ in foro positum esse consentiunt auctores anno post *V. C.* 499. Sed quod hoc loco ait ille Parasitus, oppidum jam tum oppletum fuisse solariis, haud satis video quomodo sit accipiendum. certe si de urbe Roma loquitur, falsum dicit. Nam per eam ætatem unicum fuit Romæ horologium, quod ex Sicilia advectum est; cui & paruisse Romanos scribit Plinius. Sed Parasiticam personam cogitanti, qui deridiculi causa omnia exaggerat, mira non videbitur, hæc de pluribus horologiis conquestio, cum unicum tantum esset in urbe. *Salm.*

†

CÆCUS sive PRÆDONES.

NIHIL quicquam factum nisi fabre, necquicquam positum sine luco, auro, ebore, argento, purpura, picturis, spoliis, tum statuis.
Neque eam à me invito unquam abduces.
Spectari ludos magnifice atque opulenter.
Peregre est.
Plure altero tanto, quanto ejus fundus est, velim.
Ita sunt prædones, prorsum parcunt nemini.
Velim te arbitrari factum. R. sedulum est: submoventur hostes,
removentur lapides.

Si

Si non strenue fatetur, ubi sit aurum, membra ejus ca[illegible]
mus serra.

Nihil feci secus quam me decet.

Quis tu es, qui ducis me? mu! perii hercle, Afer est.

†

CALCEOLUS.

MOLLUSCAM nucem super ejus dixit impender[illegible]
gulas.

1. *MOllusca*, &c.] Macrobius Saturnalior. lib. 3. c. 18. *mollusam nucem* interpretatur *Persicam*: [illegible] omnibus nucibus mollior sit.

†

CARBONARIA.

SECUNDUM ipsam aram aurum abscondidi.

Esto pernam, sumen sueris, spectile, callum, glandia.

Patibulus ferar per urbem, deinde affigar cruci.

C*Allum.*] Vide notas Capt. act. 4. sc. 3. ✝. 4.

3. *Affigar cruci.*] In servili illo supplicio transfigi manus & pedes solere docent sacræ Historiæ: & Apulejus clare lib. 4. *Paullatim Chryseros adrepit, grandique clavo manum ducis nostri, repente nixu fortissimo, ad ostii tabulam adfigit, & exitiabili nexu patibulum relinquit.* Patibulum, id est, ita adfixum quem[illegible] dum in patibulo sontes solent. Qui[illegible] dem significatione Plautus hoc lo[illegible] xit. Agnoscit enim Nonius *Patib[illegible]* hic genere masculino. Tamen in [illegible] tis ejus libris scribitur *Patibulum fe[illegible] urbem*: ut sentio, mendose: nisi ta[illegible] scribas, *suffigat cruci.* ita recidet [illegible] dem. *Lips.*

†

* COLAX.

Batiolam auream octo pondo habebat, accipere noluit.

*C*Olax.*] Κόλαξ in universum dicitur omnis adulator, quacunque mercede proposita. Proprie tamen locum habet id verbi in eo, quem ψωμοκόλακα appellari Athenæus dixit. Est autem φερωνύμως ψωμοκόλαξ, qui gulæ gratia adulatur. At non omnes adulatores epulas præmii loco aucupa[illegible] majora sunt, quæ captant regum [illegible] principum assentatores. Propterea [illegible] Philosophorum in adulationis definiti[illegible] ne, mentionem fecit cibi, sed generali[illegible] τοῦ συμφέροντος. *Casaub.*

COMMORIENTES.

—— Saliam in puteum præcipes.

* CONDALIUM.

Tam crepusculo fere, ut amens, lampadas accendit.

C*ondalium.*] Noster cum Menandri Fabulam Δακτύλιον verteret, [Co]NDALIUM eam nominavit. Festus: [Con]*dalus, annulus. Condalium, similiter* [an]*nuli genus.* Mirum vero est, Varronem, (ut scribit Agellius) *Condalium* & *Commorientes* Plauti esse negasse: cum Plauti esse Terentius etiam affirmet *Commorientes.* Taubm.

CORNICULARIA.

Facite olant ædes Arabice.
Qui regi latrocinatus decem annos Demetrio
Mercede.
Pulchrum & luculentum hodie evenit prælium.
Te obsecro, Lyde, pileum meum, mi sodalis, mea salubritas.
Quid cessamus ludos facere? Circus noster ecce adest.
Qui amant ancillam meam Hedylium oculitus.
Mihi Laverna in furtis celebrassis manus. *Taub.* celerassis manus.

Q*UI regi latrocinatus.*] *Latrones* dicti à latere: qui circum latera [e]rant regi, atque ad latera habebant ferrum: qui postea à stipatione *stipatores* [a]ppellati, & qui conducti mercede; ea [e]nim merces dicitur Græce λάτρον, [s]ane ut λάτρον *latronum*, sic stips *stipatorum* eis nomen fecit. *Varro.*

6. *Quid cessamus ludos, &c.*] Quæ in vulgatis edd. huic versui præponuntur, non sunt Plauti, sed verba Varronis, [q]ui l. 4. de L. Lat. *Itaque dicunt milites [a]d vectim, quem circumeunt ludentes; Quid ess.* Ita enim Fabula miles ludebatur, & [p]ro circo erat, cum per ludibrium circumiretur. LUDUNT milites, qui palum ad terram distitutum seu vectim circumeant: vocentque illum ideo *Circum.* Ex qua circumitione Varro etymologiam suam probare conatur. Quanquam translatio potius est. Quod autem hic vectim in terra destitutum esse cognoscimus, quem milites circumeunt, fortasse est ex vulgato exercitamenti genere in militia veteri: quod milites ad palum se exercerent. Qui locus veteribus *Palaria* dicebatur, ut ait Charisius. *Scalig.*

8. *Laverna.*] Vide notas Aul. act. 3. sc. 2. vs. 31.

1. Ver-

†

DYSCOLUS.

Virgo sum: nondum didici verba nupta dicere.

1. *Verba nupta.*] Festus: *Nupta verba dicebantur ab antiquis, quæ virginem dicere non licebat.* Ergo *nupta verba* sunt obscena & *prætextata.* unde P tronio, *nuptias facere*, τὸ συμυσπάζει Vide notas Casina act. 2. scen. 8. vs. 5

†

FOENERATRIX.

HEUS tu: in Barbaria quod dixisse dicitur
Liberta suæ patronæ, id ego dico tibi:
Liberta salve: VAPULA Papyria.

†

FRETUM.

Hoc illud est
Quod arietini responsum magnis ludis dicitur:
PERIBO, SI NON FECERO: SI FAXO, VAPULAVERO.

†

FRIVOLARIA. *Pris.* FRIBULARI

Commodo dictitemus.

Is mihi erat bilis, aqua intercus, tussis, febris querquera.

—— sequimini hac
Sultis legiones omnes Lavernæ. ubi rorarii
5 Estis? en sunt, ubi sunt accensi? ecce *

Agit

2. *Febris querquera.*] *Querquera febris*, dura ac gravis. quam quidam à *quercu* dictam putant: quod id genus arboris cum grave sit ac durum, tum in ingentem evadat amplitudinem. Aurelius Opilius *frigidam* ait dici & cum horrore trementem. Santra eam ex Græco deducit: quia *tremorem* ejusmodi κάρκαρον vocant. unde dici etiam *carcerem*. Festus.

4. *Rorarii.*] *Rorarios milites vocab qui levi armatura primi prælium committ bant: quod ut ante imbrem fere rorare sole sic illi ante gravem armaturam quod pro bant, rorarii dicti.* Festus.

5. *Accensi.*] *Accensi dicti quod Dec rionibus & Centurionibus accensebantur, est, attribuebantur.* Varro. Alii *Adscript vos*, etiam vocarunt, item *Optiones*. div saque ipsis tributa sunt munera. *Tarb.*

6. Su

to, subsidite omnes, quasi solent triarii.

ve agere oportet, quod agas, non ductarie.

eraboque omnes argutando præficas.

—— tunc papillæ primitus

terculabant: illud volui dicere,

oriabant. quid opus est verbis? &c.

mice, ex multis mihi une Cephalio.

bula agnina tene.

bsidite omnes, quasi triarii.] *Subicebatur, quando milites subside- extrema acie, labentique aciei ant. Quod genus militum consta- u, qui emeruerant stipendia, & tinebant locum in exercitu, qua a acies, quæ dicebatur Triariorum.*

ave agere oportet.] Festus: *Na- ler ac strenuus: a navium velo- lus.* Ergo, *nave agi*, est, cum nigio aut ventis agitur. *Ducto- n* adverso amne funibus trahi- *ctarie* ergo *agere*, est ῥυμυλκεῖν. ittendum quod est in Glossis: *Navities*, ἀρετή. *Scalig.*

8. *Præficas.*] V. notas Truc. act. 2, sc. 6. vs. 14.

9. *Tunc papillæ primitus fraterculabant.*] Festo mammæ puellarum *sororiare* dicuntur, cum primum tumescunt: ut *fraterculare*, puerorum. Etiam inter lasciva & ἐρωτικὰ olim fuerunt *Frater* & *Soror.* Sic, ut puellæ eos, qui buscum solitæ essent, & ut proprie dicatur, quibus dare consuevissent, *Fratres*, vocarent: & contra Amatores suam comparem, cum qua caput limarent, (ut noster alibi loquitur) *Sororem.* Lipsius.

†

GASTRION, vel GASTRON. *V. E. oestria.*

o strebula, vitellina est: cœnabis.

Aro strebula.] *Carnis strebula* meminit Festus: item & Arnobius dvers. Gentes: *Nonne placet carulam nominare, quæ taurorum è bus demitur?* Videtur κωλῆ Græcis: ἤγουν ἀγκύλη ὀστώδης. à qua curvatura & versura dicta *strebula.* στρεβλὸς enim curvus & pravus. unde *striboligo* depravata oratio, ὁ σολοικισμός. Videtur esse & quod scribit Hesychius. Κύπαρος, inquit, τ ὑποδίδιον τῶ βοὸς ἡ σάρξ ὑπὲρ τὰ ἄρθρα. *Taubm.*

†

HORTULUS.

co ibi adsit cum corona: quique liceat, veneat.

†

KAKISTUS.

—— malo hunc alligari ad oriam;
Ut semper piscetur, etsi sit tempestas maxuma.

†

LENONES GEMINI.

Dolet hic puellus, sese venum ducier. *Pos.* olim hic p

†

MEDICUS.

In conspicillo adservabam: pallium observabam.
Parasito cum virgis caseum radi potest.
Domi reliqui exoletam virginem.

1. *In conspicillo.*] Vide notas Cistell. act. 1. sc. 1. vers. 93.

†

NERVOLARIA.

Scobinam ego lima actutum adrasi.
Scranciæ, scrupedæ, strictivellæ, tantulæ. pell
Prohibent, quom mœnia aliunde ego fungor mea.

2. *Scrancia.*] In Nonio & Festo legitur *Scrapta*, id est, nugatoriæ & despiciendæ mulieres. in nonnullis *scratia* & *scractia*. Et videtur Scaligero *scratere* olim dictum τὸ χρέμπτεσθαι. Turnebo dictæ videntur mulieres ab iis quæ *screa* appellantur: id est, quæ quis screare solet. ut *scracia* sint, à screando, quasi *screacia*; non minus quam screa & sputa contemnendæ. *Scrancio* potest & sicca esse & arida, & exscreando exhausta. *Taubm.* *Scrupeda.*] Quæ ægre incedunt: ab eo, quod qui per scrupos & lapillos incedunt, difficile ingrediuntur. Quæ ita ægre consisterent, veteres etiam *petreias* vocabant. Ego puto, inquit Scaliger, melius esse, ut dicamus Plautum, cum hæc ex Græco transferret, Græca quædam vocabula reservasse. Ita *pedas*, quasi *crupedas* dictas: ut *stritavus*, &c. κρούπεδα enim, κρούπεζα, Græce dicuntur *scul* quo homines duris pedibus & vocabantur κρουπεδοι, κρουπεζ Hesychium. *Taubm.* *Strictivell.* quæ psilothro, pumice & volsell utuntur, ad cilia castiganda, & pilos evellendos. vel, quæ cal rum usu nimio pellem adurunt ea dicebantur *incoctæ mulieres.* tione qui vibrabant capillos, molles & effæminatos vocat Str καπυρίστας. *Scalig.*

3. *Mœnia.*] *Mœnia sua fungi* loco & ordine vitam recte, &, tolerare. *Taubm.*

Ocissume nos liberi possimus fieri.
Polluċte prodigum esse amatorem addecet.
Vinum sublestissumum.
Insanum valde uterque deamat.

†

PARASITUS PIGER. sive, LIPARGUS.

INDE bene appotus primulo crepusculo
Domum ire cœpi tramite recta via.
Ambo magna laude lauti: postremo ambo sumus non nauci.
Addite lepades, echinos, ostreas.
Nihil moror mihi fucum in alveo, apibus qui peredit cibum.

2. TRamite.] *Trames* à trameando quod scil. transversi scandant vias rectas. *Taubm.*

4. *Addite lepades.*] Quid *lepades*, dictum Rudente act. 2. sc. 1. ubi hæc eadem ad verbum fere legeris.

†

PHAGON.

Honos syncerasto perit.

†

PLOCIONA.

Nam coloratam frontem habet, petilis labris.

1. PEtilis.] *Petilum* nihil aliud est, quam folium, detortum ex Græco πέταλον: ut à τρυτάνη *trutina*: βυκάνη, buccina: μηχάνη, *machina*, & talia. Quia autem folia tenuia sunt & exilia, inde translate omnia ejusmodi *petilla* vocabant. Inde etiam *Petilii* dicti, quod corpore essent gracili: quod genus homines etiam *Cingulos* nominatos invenimus. *Meurs.*

†

SATURIO.

CATULINAM, carnem esitavisse, hoc est, comedisse Romanos, Plautus in SATURIONE refert.

Retrahi nequitur, quoquo progressa est semel,
Male tibi evenisse video. qui glaber erat tanquam rien.
Succenturia; centum require, qui te delectent domi.

3. NEquitur.] *Nequitum, & nequitur, pro non posse dicebant.* Festus.

4. Rien.] Festus: *Rienes antiqui vocabant nefrundines: quia Græci eos νεφροὺς dicunt.* Glossæ: *Rienosus, νεφριτικός.*

5. *Succenturia.*] *Succenturiare, est explenda centuria gratia supplere, subjicere.* Festus.

†

* SCYTHA LITURGUS.

MULIER es, uxor, Quoja, vir? ego novi, scio: axiosa es.
— Sin ea mihi insignitos pueros pariat postea,
Aut varum, aut valgum, aut compernem, aut pætum, aut brocchum filium. Nos. broccu

* SChyta liturgus.] Hæc fabula translata est ex Antiphane, quem citat Athenæus ἐν σκύθῃ. λειτουργοὶ vero καὶ δημόσιοι ὑπηρέται vocabantur *Scythæ.* Et apparet apud Græcos, Scythas eundem ordinem tenuisse, quem apud nos Germani in stipandis Regum & Principum corporibus. λειτουργὸς quoque σκύθης introducitur ab Aristophane ἐν ἐκκλησιαζούσαις. Sane *Scythæ liturgi* nihil aliud erant quam *Stipatores*, & qui vocabantur olim *Latrones*. Scalig.

3. *Varum.*] *Varus*, qui distortis cruribus est, ut Horat. exponit: à loripede diversum non est, contrarius *valgo* σκλόπυς. *Iunius.* *Pætum.*] *Pætus*, qui est oculis leviter declinatis, cuique huc atque illuc tremuli celeriter volvuntur. *Porph.*

†

TRIGEMINI.

NI fugissem, medium credo præmorsisset.

†

VIDULARIA.

UBI quamque pedem videbat, suffurabatur omnis.
Nescio qui servos è myrteta prosiluit.
Paupera hæc res est.

Oppi

Opposita est claxendix. at ego dicam signi quid sit.
Animum advortite ambo, si voltis, vidulum hic apponite.
Ego servabo, quasi sequestro detis: neutri reddibo, donicum
Res judicata erit hæc.

Haud fugio sequestrum.

Inopiam, luctum, mœrorem, paupertatem, algum, famem.

Ejusdem Bacchæ fecerunt nostram navim Pentheum.

Nunc, ut apud sequestrum vidulum posivimus.

Nunc servos argentum à patre expalpabitur.

Immo id quod hæc nostra est patria, & quod hic meus
Est pater, illic autem Soterinis est pater.

Malim moriri meos, quam mendicarier. boni ministrantur
illum nunc irrident mali.

Signum recte comparebat: hujus contendi annulum.

Quid multa verba? plurimum luctavimus.

— Jube hunc insui culleo,
Atque in altum deportari, si vis annonam bonam.

Ibi ut piscabar, fuscina ici vidulum.

Nam audivi fœminam ego leonem semel parire.

4. *Opposita est claxendix.*] *Claxendix*, significat concham, qua signum tegitur. *Taubmannus.*

15. *Malim moriri meos.*] Malebam: *Boni immiserantur; illunc irrident mali*, Ut hic sit αἰνολογία versus prioris: Pauperi melius esse mori, quam mendicari. quia si moritur, misericordiam à bonis; si perseverat vivere, irrisum à malis consequitur. *Lipsius.*

LOCI EX AMISSIS CITATI, amisso etiam Comœdiæ nomine.

Epeum fumificum, qui legioni nostræ habet coctum cibum.

Oggannuit odiosus omni totæ familiæ.

Licet

1. *Epeum fumificum.*] Vide not. Bacch. act. 4. 9. 13.

2. *Oggannuit.*] Ganniunt canes gestientes ob herorum adventum: ut apud Lu-

Licet vos abire curriculo.

Jam tibi tuis meritis crassus corius redditus est.

Dii bene vortant! tene cruminam: in ea erunt triginta mi[nae]

Nullam ego rem citiorem apud homines esse, quam fam[am]
reor.

Stultus est advorsum ætatem & capitis canitudinem.

Numnam mihi oculi cæcultant? estne hic noster Hermio?

Ejuravit militiam.

Sic me subes cotidie, quasi fiber salicem.

Herbam do.

Iniit te unquam febris?

Neque muneralem Legem, neque Lenoniam,

Rogata fuerit nec ne, flocci æstimo.

Perfidiose captus, edepol nervo cervices probas.

Muriatica autem video in vasis stagneis:

Bon[a]

Lucretium, —*gannitu vocis adulant.* Et Homero γάνυσθαι semper est gestu quodam oris exprimere gaudium, ob amici aut alterius cari adventum. Hoc etiam voluit Pindarus in Pythiis: οὐδὲ μολόντων παρμελέτερ@ ἀμφὶ γέλως γλυκὺς ὦρσεν χάριν. id est, οὐδὲ οἱ μολόντι γανύσσετο μήτηρ. Scal.

8. *Numnam mihi oculi.*] *Cæcultant, cæcis proximi sunt oculorum acie obtusa.* Festus.

9. *Ejuravit militiam.*] *Ejuratio significat id, quod desideretur, non posse præstari.* Festus.

10. *Sic me subes.*] *Castor* & *Fiber*, idem est animal, dictus quoque *Canis Ponticus.* Dictus *Fiber*: quasi *fimber*: quod in extremis fluminum oris, & tanquam fimbriis degat. Veteres extremum dixerunt *fibrum*: inde fibræ in animalibus & arborum radicibus. Hinc lux huic loco Plautino. Nam qui in fimbriis fluminum degit, salice delectatur. *Ritterh.*

11. *Herbam do.*] Festus: *Herbam do, cum ait Plautus, significat, victum me[] teor. quod est antiqua & pastoralis vit[æ in]dicium. nam qui in prato, cursu aut vir[ibus] contendebant, cum superati erant, ex [eo], in quo certamen erat, decerptam herbam [ad]versario tradebant.* Nam nemo pot[erat] dici victor, nisi prius is, quem vici[t], se victum fateretur, & victorem a[gno]sceret. Ennius?

Qui vicit, non est victor; nisi victu[s fa]tetur. Scal.

13. *Neque muneralem.*] Lex Ci[ncia] de donis & muneribus, non omn[ino] prohibuit munus accipere: sed ob [caus]sam orandam, patrociniumque præ[stan]dum. Ergo Lex ea tantum ob defen[sam] caussam donum accipere vetabat. *T[ur]nebus.*

15. *Nervo.*] V. N. Aulul. act. 4. vs. 13.

16. *Muriatica autem video.*] *Mu[ria]tica* quid sint, diximus Pœnulo act[u] sc. 2. 52. *stagneis*, antiqua scriptura

s[]

Bonam naritam, & camarum, & tagenia:
Echinos fartos, conchas piſcinarias.
Non ego te novi, navalis ſcriba, columbar impudens?
Nihil deconciliares illi: niſi quid Perſibus ſapis.
Sacrum an profanum habeas, parvipenditur.
Ulceroſam, compeditam, ſubverbuſtam, ſordidam.
Glirium examina.
—— ſed leno egreditur foras.
Hinc ex occulto ſermonem ejus ſublegam.
Nec, machæra, audes dentes frendere.
Floccipendo quid rerum geras.
Argentum hinc facite,
Clandeſtina ut celetur conſuetudo.
Properant prandium.
Quam folles taurini habent, cum liqueſcunt petræ, ferrum ubi fit.
Non hic ut poſſit, edit; ſed poſſe cupit, ut edat.
Fortaſſe ſe amare ſuſpicavêre,
Inſtare factum.

Ego-

ſtanneis. Quanquam Scaliger *ſtagneum vas* ſuſpicatur eſſe incruſtatum. cum *ſtagnare* fuerit περιπεταλῦν τὰ ἄγγη. quod vulgo in idiotiſmo noſtro *invitriare* dicimus. Sunt & qui *ſtagnea vaſa* interpretantur κασσιτέρινά. *Narita* dicitur oſtrei genus, quæ νηρίται Græcis. *Camarum*, κάμμαρον eſt etiam apud Hyſychium. *Tagenia*, itidem piſces ſunt, qui & τηγανισταί. *Echinos fartos* vocat, qui farciebantur, hoc eſt, ſaginabantur in vivariis: ſicut *conchas Piſcinarias*, quæ in piſcinis. *Taubmannus*.

19. *Non ego te novi.*] *Navalis ſcriba* dictum, tam propter *ſcribam*, quam propter *navalis*. quia & nautæ & id genus hominum male audit. Etiam apud Homerum *Navalis ſcriba* eſt convicium. Odyſſ. θ'.

Φόρτου τε μνήμων, καὶ ἐπίστροφος ἦσιν ὁδαίων.

hoc eſt, γραμματεὺς φόρτου, καὶ ἐφοδίων ταμίας. Jam, *Columbar impudens*, dictum eadem forma, qua Catullus mulierem proſtituti pudoris vocat *lupanar*; Lucillius *carcer* vocat eum, qui meruit in vincula conjici. *Columbaria* in navi ſunt ea, quibus remi eminent. dicta à ſimilitudine foraminum, in quibus par columborum nidificat. *Scalig.*

22. *Ulceroſam.*] *Subverbuſtam*, id eſt, verubus uſtam τὰ στίγματα: quia notis inurebantur. *Taubm.*

—— ſed leno egreditur foras.
Hinc ex occulto ſermone ſatus ſublegam. *Mer. ſermon...*
Homo ebriolatus ſumno ſanari ſolet.
Qui mihi olera cruda ponunt, halec danunt.
Ego ecfodiebam in die denos ſcrobes.
Hic quidem pervicus cuſtodem addidit,
Pro illis crocotis, ſtrophiis, ſumptu uxoris.
Ut admomordi hominem.
myrtam, myrtum.

2. *Sed leno.*] Vide N. Aulular. 4. 5. ✱ſ. 6.

10. *Pro illis crocotis.*] Guljelmius Aul. act. 3. ſc. 5. ✱ſ. 56. hunc impedi... voluit: quem tu ibi vide. de *crocota*, Ep... dico act. 2. 2. 45.

†

CAPTEIVEI.

Fac fidele: cave fluxam fidem feras.
Pileum, quem habuit, deripuit, eumque ad cœlum tollit.
Auctionem facio paraſiticam.

1. F*Ac fidele.*] Poni & iſtud debet inter Fragmenta, quoniam nimis diſcrepat ab eis quæ extant Capt. ſc. 3. act. 2. ✱. 79. *Taubm.*

†

CASINA.

Perii! illic habebit flocco jam homo lumbos meos.
Intro ad uxorem, ſufferamque meum tergum ob injuriam. *Acid. ad injuriam.*

†

BACCHIDES.

ILLA mei cognominis fuit.
—— nam & ex mari timida ecce ego
Pavitare ——
Quibus ingenium animi utibile, eſt modicum & ſine

Ver-

4. Q*Vibus ingenium, &c.*] Horum hæc eſt ſententia; Eos utiliter ſuo ingenio uti, qui modeſti ſint, & laſcivia juvenili non exultent. *I. Guilelm.*

6. Na-

Neque ego ad menſam publicas res clamo, neque leges
crepo.

LOCI EX COMOEDIIS,

Quæ exſtant, citati: qui tamen in noſtris hodie Codicibus nuſquam comparent.

AMPHITRUONE.

OPTUMO jure infringatur aula cineris in caput.
Ne tu poſtules matellam unam tibi aquæ infundi in caput.
Herus Amphitruo occupatus.
Quæ ſe adveniente morbo nunc medicum tibi.
Enim tu certe aut larvatus aut cerritus es.
Edepol hominem te miſerum! medicum quærita.
Quoique, me abſente, corpus volgavit ſuum.
Exjuraviſti te mihi dixe per jocum.
Qui nequeas noſtrorum uter ſit Amphitruo decernere.
Niſi hoc ita factum eſt, proinde ut factum eſſe autumo,
Non cauſſam dico. verum qui inſimulet probri?
Manifeſtum hunc obtorto collo teneo furem.
Ibi ſcrobes effodito duplos ſexagenos in dies.
At ego certe cruce & cruciatu mactabo: exi ô foras, maſtigia.

3. HErus, &c.] *Occupatus*, id eſt, impeditus. ut Græce dicitur ἀχολεῖ, id eſt, vacuus non eſt. *Taubm.*

8. *Exjuraviſti.*] Vide notas Amph. act. 3. ſc. 3. ℣ſ. 17.

9. *Quinequeo.*] V.N.Amph.4.3.℣ſ.3.

†

ASINARIA.

Qui etiam me miſerum famoſum flagitiis facit ſuis.
Heic aderit credo, congerro meus.

1. *Qui etiam, &c.*] Vide ſententiam J. Guilelmii Aſinaria 5. 2. verſ. 25.

†

AULULARIA.

Nec noctu nec diu quietus unquam eam, nunc dormiam.

1. NEC noctu.] Quem in locum J. Guilelm. immittere ſatagat hoc fragmentum, vide apud ipſum & Notas Aulul. act. 1. ſc. 1. ℣ſ. 27.

†

MILES.

ITA nos nostramque familiam habes exercitam.
Modice sapis.

2. MOdice sapis.] Guilelmius frustum istud aptabat act. 5. sc. 4. vs. 53. V. N. At Josias Mercerus rejiciebat in ultimam scenam vs. 29. magis sapis. Sed verius est, inquit, habuisse ... nium in animo locum 4. 5. vs. 15. modice docet. Taubm.

†

PSEUDOLUS.

Nisi carcerem aliquando effregeritis vostram domum.

†

POENULUS.

IMPORTUNA avis venit vesperi.

†

RUDENS.

QUID murmurillas tecum, & te discrucias?
Aulas abstulas.

2. AVlas abstulas.] Diomedes lib. 1. pag. mihi 376. abstulas ut sit Infans, abstulo. Attulerunt & aliud ex Rudente fragmentum, sed depravatissimum; quod à Cantero restitutum ... act. 1. scen. 5. Taubmannus.

†

STICHUS.

Nonne hoc publicitus.

†

TRUCULENTUS.

BONA perdidi, mala repperi: factus sum extimus à vobis.

FINIS.

:rnilitate ——

quis evocat cum nasiterna & cum aqua illum impurissumum?

iæ sodalem atque me exercitos habet.

m tu quidem quoivis excantare cor facile potes.

icla, virgæ, mole sevitudo mala fit pejor.

or meum, spes mea, mel meum, suavitudo, cibus, gaudium. Limaces viri.

à quoquam alio acciperes mercedem annuam

i ab sese: nec cum quiquam limares caput.

pido te conficit, anne amor?

enestinum opinor esse: ita erat gloriosus.

lenocinium forte collubitum est tibi,
leas mercedis quid tibi est æquum dari,
ista ætate me sectere gratiis.

ssem audivi fuisse ærumnosissumum,
i annis viginti errans à patria abfuit:
um hic adolescens multo Ulyssem anteit,
i ilico errat intra muros civicos.

siterna.] Vide not. Stich. 2. 2. 28. *na sodalem.*] *Exercitos*, id est, s. Sallust. *exercito corpore*. Teren- *itque ex me hic natus non est*, *sed* . ubi Acron; Argute, inquit. hanc conjunctionem transitum narrationem. Cato: *Atque m multa, &c.* Sosipater. *imaces viri.*] Collectores addiderant: *quod atterant & consumant*. quod Nonii interpretamentum esse jam dip est cum monuit J. Guilelmius. Gruterus noster adolescens, hoc fragmentum Asinariæ impingebat, act. 3. 2. *Taubm.*

12. *Ne à quoquam.*] Vide Notas Mercatore 3. 1. 40. Pœnulo, act. 1. 2. 81.

14. *Cupido te, &c.*] Vide notas Curcul. act. 1. sc. 1. vs. 13.

†

MOSTELLARIA.

NE juxta aram sedeam, & dabo meliora consilia.

e juxta.] Secundum Plautum *se-re*, est consilium capere: nam & *lia* à sedendo, quasi *considia* dicta sunt. Sedentium enim animi tranquilliores fiunt. *Servius.*

MILES

†

MILES.

ITA nos nostramque familiam habes exercitam.
Modice sapis.

2. *Modice sapis.*] Guilelmius frustum illud aptabat act. 5. sc. 4. vs. 53. V. N. At Josias Mercerus rejiciebat in ultimam scenam vs. 29. *magis sapis.* Sed verius est, inquit, habuisse ... nium in animo locum 4. 5. vs. ... *modice docet.* Taubm.

†

PSEUDOLUS.

Nisi carcerem aliquando effregeritis vostram domum.

†

POENULUS.

IMPORTUNA avis venit vesperi.

†

RUDENS.

QUID murmurillas tecum, & te discrucias?
Aulas abstulas.

2. *Aulas abstulas.*] Diomedes lib. 1. pag. mihi 376. *abstulas* ut sit Instans, abstulo. Attulerunt & aliud ex Rudente fragmentum, sed depravatissimum; quod à Cantero restitutum ... act. 1. scen. 5. *Taubmannus.*

†

STICHUS.

Nonne hoc publicitus.

†

TRUCULENTUS.

BONA perdidi, mala repperi: factus sum extimus à vobis.

FINIS.

† Conte-

B.

C.

G.

L.

Lau-

M.

O.

Offa-

N.

Pollu-

Prost-

V.

Vlus

FINIS.

INDEX

Antiquitatum, Rituum, & Rerum imprimis memorabilium è Plauto & ei adjunctis Commentariis observatarum.

A.

Amare

Commu-

Cupio

E.

Excipe-

Fruct-

K.

L.

Mania

N.

Ovis

P.

Porci

Συμπέ-

Ti

V.

